

Aangetekend**Vooraf per fax: 070 - 379 70 71 (zonder bijlagen)**

advocaat

Het college van Dijkgraaf en Heemraden van het
waterschap Zuiderzeeland en
De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en
Voedselkwaliteit

per adres:

Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Windpark Zeewolde fase 2
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

Postbus 75505 1070 AM Amsterdam
Gustav Mahlerplein 50 Amsterdam

Amsterdam, 11 januari 2018

Inzake: Zienswijze ontwerpbesluiten Windpark Zeewolde fase 2

Onze ref: 700000474/19750856.2

Geachte heer, mevrouw,

Door middel van deze brief dien ik namens GEM Spiegelhout Beheer B.V. en GEM Spiegelhout C.V. (hierna tezamen en ieder voor zich '**GEM Spiegelhout**') een zienswijze in op de volgende ontwerpbesluiten:

- Watervergunning (waterlozing)
- Ontheffing Wet natuurbescherming

Deze ontwerpbesluiten liggen vanaf 1 december 2017 tot en met 11 januari 2018 ter inzage. GEM Spiegelhout meent om verschillende redenen dat van vaststelling van deze twee besluiten moet worden afgezien.

Terzijde zij opgemerkt dat deze zienswijze niet digitaal wordt ingediend omdat, om onduidelijke redenen, het daartoe te gebruiken formulier op 11 januari 2017, dat is de laatste dag van de indieningstermijn, niet meer beschikbaar was (Bijlage 1). De vermelding op de betreffende website dat de indieningstermijn zou zijn verstreken, is evident onjuist.

1. De procedurele samenhang met de besluiten fase 1

- 1.1. De ontwerpbesluiten hebben betrekking op het project 'Windpark Zeewolde', waarvoor op 14 augustus 2017 een Rijksinpassingsplan ('RIP') is vastgesteld en tevens een watervergunning d.d. 5 september 2017, een Wnb-vergunning (ongedateerd) en een omgevingsvergunning d.d. 5 september 2017 zijn verleend. Tegen de ontwerpen van die vergunningen zijn zienswijzen ingediend (Bijlage 2) en tegen de vastgestelde besluiten is beroep ingesteld (Bijlage 3).
- 1.2. In het beroepschrift is uiteengezet dat het RIP niet, althans niet op deze wijze en met deze inhoud, had mogen worden vastgesteld en dat van de verlening van de drie ver-

gunningen had moeten worden afgezien. GEM Spiegelhout gaat ervan uit dat naar aanleiding van dit beroep, en mogelijk ook naar aanleiding van de beroepen van andere appellanten, tot vernietiging van de besluiten zal worden overgegaan. Aan de twee thans ter inzage gelegde ontwerpbesluiten bestaat dan ook geen behoefte meer. Gezien deze omstandigheid zal van vaststelling van deze besluiten moeten worden afgezien, althans dient de vaststelling te worden opgeschort tot ná de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

2. De inhoudelijke samenhang met de besluiten fase 1

- 2.1. In de zienswijze op de ontwerpen van het RIP c.a. en het beroep tegen de nadien (toch) genomen besluiten tot vaststelling van het RIP c.a., heeft GEM Spiegelhout gemotiveerd uiteengezet waarom die besluiten onjuist en onrechtmatig zijn. Diezelfde argumenten gelden ook voor de ontwerpbesluiten die thans ter inzage zijn gelegd. Ook om die reden behoort van vaststelling van de besluiten te worden afgezien, althans dient de vaststelling te worden opgeschort tot ná de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

3. De Watervergunning

- 3.1. De op 5 september 2017 verleende Watervergunning heeft betrekking op het gebruikmaken en creëren van waterstaatswerken en/of daarbij behorende beschermingszones voor verschillende werkzaamheden. In het beroepschrift (Bijlage 3), § 14.1 e.v. is ten aanzien van die vergunning het volgende aangevoerd:

14.1. Aangezien, onder verwijzing naar het voorgaande, het RIP niet in stand kan blijven, is de Watervergunning tevens ten onrechte verleend en komt deze voor vernietiging in aanmerking. Daarbij richten de argumenten zoals hiervoor aangevoerd zich tevens tegen de verleende Watervergunning.

14.2. Voorts is namens GEM Spiegelhout reeds in de zienswijze betoogd dat ten onrechte niet is beoordeeld of het Windpark leidt tot achteruitgang van de toestand van het ter plaatse aanwezige oppervlaktewaterlichaam. Hierbij is een directe toetsing in het kader van vergunningverlening vereist, die ten onrechte niet heeft plaatsgevonden. Om die reden is onzeker, althans onduidelijk, of sprake is van achteruitgang van een van de kwaliteitselementen. Indien dat het geval is dan moet de vergunning worden geweigerd. Volgens de Antwoordnota dacht men in eerste instantie te kunnen volstaan met een melding, waardoor dit aspect niet is meegenomen in de Watervergunning. Later is, aldus de Antwoordnota, "gebleken dat de algemene regels niet afdoende zijn en ten behoeve van de waterkwaliteitsaspecten voor dit project een watervergunning moet

worden verleend. Hiervoor zal een separate procedure voor worden opgestart. Hierover zullen binnenkort dan ook vervolggesprekken plaatsvinden tussen het waterschap en de betrokken partijen". *Dit is een evident onjuiste gang van zaken en bevestigt de gebreken die aan de Watervergunning kleven.*

14.3. Het voorgaande leidt GEM Spiegelhout tot de conclusie dat (i) aan de verlening van de Watervergunning ondeugdelijk onderzoek en een gebrekkige motivering ten grondslag liggen, (ii) de Watervergunning onvolledig is omdat zij niet tevens ziet op waterkwaliteitsaspecten, en (iii) ondanks de vereiste noodzakelijkheid daartoe niet is beoordeeld of en niet is vastgesteld dat het Windpark niet leidt tot een achteruitgang van een van de kwaliteitselementen en daarmee van de toestand van het ter plaatse aanwezige oppervlaktewaterlichaam. De Watervergunning is hiermee ten onrechte verleend en komt voor vernietiging in aanmerking.

- 3.2. Kort samengevat werd bij de vaststelling van de watervergunning op 5 september 2017 vastgesteld dat deze ten onrechte niet voorzag in de benodigde bescherming van de waterkwaliteit, en werd overwogen dat daarvoor nog een afzonderlijke vergunning zou moeten worden verleend. Daargelaten dat dit natuurlijk niet de juiste wijze van besluitvorming is, moet worden vastgesteld dat de thans als ontwerp ter inzage gelegde watervergunning niet de bedoelde vergunning is die ziet op de bescherming van de waterkwaliteit.
- 3.3. Het thans ter inzage gelegde ontwerp betreft een andere activiteit, waarbij wederom ten onrechte niet is beoordeeld of de betreffende activiteit leidt tot achteruitgang van de toestand van het ter plaatse aanwezige oppervlaktewaterlichaam. Uit de voorschriften blijkt dat sprake kan zijn van de lozing van onopgeloste bestanddelen en van minerale olie. Wat het effect van het lozen daarvan is op de toestand van het water waarop wordt geloosd, en de chemische en ecologische kwaliteit daarvan, is niet onderzocht, laat staan dat is vastgesteld dat geen sprake zal zijn van een achteruitgang. Gezien de aard van de stoffen moet echter worden aangenomen dat daar wel sprake van zal zijn.
- 3.4. Zonder dat dit alles is onderzocht en is afgewogen, zal niet tot vaststelling van de vergunning kunnen worden overgegaan en zal de vergunning evident in strijd met onder meer de Kaderrichtlijn Water zijn.

4. De ontheffing Wet natuurbescherming

- 4.1. Bij de aanvraag voor de ontheffing wordt voortgebouwd op de stukken die ten behoeve van het RIP c.a. zijn opgesteld. In het beroepschrift (Bijlage 3) tegen het RIP c.a., waaronder de ongedateerde Wnb-vergunning, zijn verschillende gronden aangevoerd waaruit volgt dat deze onderzoeken en rapporten onjuist zijn en niet de basis voor de vaststelling

van het RIP c.a. kunnen vormen. Om dezelfde reden kunnen zij ook niet de basis voor de in ontwerp ter inzage gelegde ontheffing vormen.

- 4.2. Verwezen zij naar hoofdstuk 12 van het beroepschrift, waarin is uiteengezet dat het MER uitgaat van een onjuiste referentiesituatie omdat (i) de Gebiedsontwikkeling Oosterwold ten onrechte niet als autonome ontwikkeling betrokken in het MER en (ii) ten onrechte wordt aangenomen dat de huidige windturbines zouden blijven staan en alleen door de realisatie van het Windpark zouden worden gesaneerd, terwijl deze gezien hun levensduur en de privaatrechtelijke afspraken die GEM Spiegelhout met de eigenaren van op of in de nabijheid van haar gronden staande windturbines heeft gemaakt, hoe dan ook in 2020 zouden worden gesaneerd. De Gebiedsontwikkeling Oosterwold zou aldus plaatsvinden in een gebied vrij van windturbines. Ten onrechte gaan het MER, en de daaraan ten grondslag liggende stukken ervan uit dat de sanering plaatsvindt door de realisatie van dit Windpark, zodat daarmee een positief en te salderen effect ontstaat.
- 4.3. Ten aanzien van die sanering moet worden vastgesteld dat deze – ervan uitgaande dat de windturbines door de blokkade van de Gebiedsontwikkeling Oosterwold niet meer op basis van de in dat kader gemaakte afspraken zullen worden gesaneerd – op basis van de regeling in het RIP c.a. uitermate onzeker is, zoals ook in het beroepschrift is uiteengezet.
- 4.4. Daarnaast gaat het thans ter inzage gelegde ontwerp van de ontheffing uit van een verplichting tot het opstellen van een saneringsplan waarbij (i) geen rekening is gehouden met de voorschriften omtrent de sanering in het RIP c.a., (ii) geen rekening is gehouden met de gevolgen van het opstellen van een dergelijk plan en de daarbij te hanteren criteria voor de business case van de exploitant – gezien de uitermate fragiele toestand daarvan leidt de verplichting tot een saneringsplan dat aldus is opgesteld tot een onuitvoerbaarheid van het project, en daarmee ook van deze verplichting – (iii) geen acht is geslagen op het feit dat de aanvrager van de ontheffing de sanering niet in eigen hand heeft.
- 4.5. Naast dat de in het ontwerp van de ontheffing opgenomen voorschriften omtrent de sanering op gespannen voet staan met de voorschriften omtrent dezelfde sanering in het RIP c.a., staat ook vast dat die voorschriften, en breder, de hele vormgeving en exploitatie van het Windpark zoals in het MER en de daaraan ten grondslag liggende stukken als uitgangspunt is genomen, zullen worden aangepast, inclusief het voorkeursalternatief. Dit ten gevolge van de bestuurlijke afspraken die kort voor de vaststelling van het RIP c.a. zijn gemaakt. Ten onrechte zijn de te maken aanpassingen niet in de stukken verwerkt en in de beoordeling betrokken.
- 4.6. In het beroepschrift is uiteengezet dat de conclusies ten aanzien van de verwachte vogelsterfte onnavolgbaar en onwaarschijnlijk zijn. Niettemin berust de aanvraag voor de ontheffing die thans voorligt op hetzelfde Achtergrondrapport Natuur. Om de redenen

genoemd in het beroepschrift (zie met name § 12.15 e.v. en § 13.10 e.v.) kan niet op deze basis tot het verlenen van de ontheffing worden overgegaan. De stellingen in het beroepschrift worden bevestigd in de overwegingen bij het ontwerp van de ontheffing. Daarin wordt opgemerkt dat, zo blijkt uit de nieuwste inzichten, grote variatie bestaat tussen turbines en aantallen slachtoffers per jaar, en dat zelfs situaties bestaan waarin per turbine meer dan 100 slachtoffers per jaar vallen (p. 13). Het is dan ook onbegrijpelijk dat een niet onderbouwd aantal van 10 slachtoffers per jaar wordt gehanteerd, niet alleen voor de nieuw te plaatsen turbines, maar ook voor de bestaande turbines,¹ waarvoor bovendien uit bestaand onderzoek volgt dat in bestaande (bekende, eventueel vergelijkbare) situaties gemiddeld 20 slachtoffers per turbine per jaar vallen.² De, eveneens niet onderbouwde, schatting van slechts 20% meer slachtoffers in de herstructureringsperiode (12 per turbine per jaar)³ – waarin de bestaande en nieuwe windturbines gelijktijdig aanwezig zijn – is evenmin (en nog minder) aannemelijk. Het cumulatieve aantal slachtoffers van de bestaande en nieuwe turbines, die elk het (ook nog eens te laag vastgestelde) aantal van 10 slachtoffers zouden hebben, kan onmogelijk zo beperkt zijn.

- 4.7. Voor het verlenen van een ontheffing op grond van de Wnb is voorts onder meer vereist dat (i) geen andere bevredigende oplossing bestaat, en (ii) de staat van instandhouding van de betreffende soort niet verslechtert.

Ad ~~5.7~~: Geen andere **bevredigende oplossing**

- 4.8. De overwegingen van de ontwerpontheffing zijn op dit punt onduidelijk. Gelet op deze onduidelijkheid en overigens ook op de inhoud van de overwegingen komt GEM Spiegelhout tot de conclusie dat niet aan dit vereiste is voldaan. De overwegingen vermelden immers dat uit de term "worst case scenario" wordt afgeleid dat niet kan worden uitgesloten dat ook scenario's of alternatieven bestaan die gunstiger kunnen uitpakken (p. 10). Om die reden kan dan ook: "*het bestaan van andere bevredigende oplossingen, waarbij minder slachtoffers vallen (...) op voorhand (...) niet uitgesloten worden*".⁴

Ad ~~5.7~~: Geen **verslechtering** staat van **instandhouding**

- 4.9. De overwegingen in de ontwerpontheffing stellen vast dat bij de ontheffingsaanvraag geen rekening is gehouden met onder meer de aanwezigheid van andere windparken in de omgeving, en de toenemende hoogte van de windturbines en van de grootte van het rotoroppervlakte (p. 16 en 18) – welke beoordelingsleemten een oordeel over de ontheffingsverlening overigens onmogelijk maken. Deze gebreken leiden volgens de overwegingen ertoe dat een effect op de gunstige staat van instandhouding van de daarge-

¹ Notitie Bureau Waardenburg, "Aanvulling ontheffingsaanvraag Windpark Zeewolde – synthese van aanvullende notities", 13 juli 2017, p. 4.

² Zoals onder meer staat beschreven in het MER, p. 135 en 136.

³ Notitie Bureau Waardenburg, p. 6.

⁴ Ontwerpontheffing, p. 10.

noemde soorten op voorhand niet kan worden uitgesloten. De absolute zekerheid dat de staat van instandhouding van een soort niet verslechterd, is een onwrikbaar vereiste voor de verlening van een Wnb-ontheffing. Het enkele feit dat deze zekerheid niet is verkregen, betekent dat de ontheffing niet kan worden verleend. Eventuele aanvullend voorgeschreven maatregelen doen hieraan niet af; zij spelen bij deze beoordeling immers geen rol – eerst en voor alles dient aan de vereisten voor ontheffingverlening te zijn voldaan.

- 4.10. Tot slot wordt ten aanzien van het ontwerp van de ontheffing opgemerkt dat de voorschriften uitgaan van de opstelling van een monitoringsplan op basis waarvan vanaf het najaar 2018 gedurende drie jaren monitoring moet plaatsvinden. In de overwegingen bij het ontwerp staat beschreven dat deze monitoring onder meer noodzakelijk is om de benodigde mitigerende maatregelen vorm te geven (p. 20). Tevens wordt hieraan relevantie toegekend bij het (ten onrechte) passeren van de mogelijk verslechterende staat van instandhouding van bepaalde soorten (p. 16). GEM Spiegelhout maakt hieruit op dat er nog (via monitoring te dichten) "open eindjes" bestaan, die niet kunnen rechtvaardigen dat een definitief oordeel over de verlening van de ontheffing wordt gegeven. Nader onderzoek nog voordat de ontheffing zou worden verleend, is aldus noodzakelijk. Voorts wordt bij de verplichting een monitoringsplan op te stellen geen rekening gehouden met de geenszins denkbeeldige kans dat in die periode het Windpark niet, of slechts voor een beperkt deel (zowel in tijd als in omvang) in exploitatie zal zijn. Het totaalplan voor de stilstandvoorziening dat op basis van de uitkomsten van deze monitoring moet worden opgesteld, heeft betrekking op niet alleen de aanwezige, te saneren windturbines, maar ook op het nieuwe windpark. Door deze wijze van totstandkoming is geen sprake van een goede basis voor een dergelijk plan. Voorts is ten onrechte niet ingegaan op de vraag naar de uitvoerbaarheid van de stilstandvoorziening. Voor wat betreft de bestaande windturbines geldt dat de aanvrager daar niet de exploitant van is, en dus niet kan beslissen omtrent het al dan niet stil zetten daarvan. Voor wat betreft het nieuwe windpark staat vast dat de business case een stilstandverplichting niet kan verdragen. Verwezen zij naar de in het beroepschrift reeds besproken bestuurlijke afspraken waaruit blijkt dat een vergelijkbare stilstandvoorziening in verband met de Gebiedsontwikkeling Oosterwold alleen mogelijk is met financiële bijdragen van derden.

5. Conclusie

- 5.1. Uit het voorgaande volgt dat om verschillende redenen van de vaststelling van de twee in ontwerp ter inzage gelegde besluiten behoort te worden afgezien. Daarnaast wordt u verzocht de besluitvorming in ieder geval aan te houden tot nadat de Afdeling bestuursrechtspraak op de beroepen tegen het RIP c.a. uitspraak heeft gedaan.

Hoogachtend,
Houthoff

Bijlagen

- Bijlage 1 Print-screen portaal voor digitale indiening d.d. 11 januari 2017
- Bijlage 2 Zienswijze op ontwerp-RIP c.a. d.d. 20 april 2017
- Bijlage 3 Beroepschrift op RIP c.a. d.d. 27 oktober 2017

HOUTHOFF

1

Rijksoverheid

Windpark Zeewolde fase 2

i De periode voor het indienen van zienswijzen voor dit project is reeds verstreken. Uw zienswijze kan niet meer worden opgenomen.

HOUTHOFF

2

AANGETEKEND

De minister van Economische Zaken en
de minister van Infrastructuur en Milieu
p/a:
Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Windpark Zeewolde
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

advocaten

Tevens per telefax: 070 - 379 70 71**Tevens digitaal: www.bureau-energieprojecten.nl**

Amsterdam, 20 april 2017

Inzake: Zienswijze Ontwerp Rijksinpassingsplan Windpark Zeewolde en annexe ontwerp-
besluiten

Onze ref: 700000474/18026938.1

ZIENSWIJZE

Excellenties,

Door middel van deze brief, en mitsdien tijdig, dienen wij hierbij namens GEM Spiegelhout Beheer B.V. en namens GEM Spiegelhout C.V. een zienswijze in op de volgende besluiten die in ontwerp ter inzage zijn gelegd: het ontwerp Rijksinpassingsplan Windpark Zeewolde ("het oRIP"), en de ontwerpen van een Wnb-vergunning Windpark Zeewolde, watervergunning Windpark Zeewolde en Omgevingsvergunning Windpark Zeewolde (hierna alle tezamen ook te noemen: "de ontwerp-besluiten").

1. Inleiding

- 1.1. GEM Spiegelhout Beheer B.V. is beherend vennoot van de commanditaire vennootschap GEM Spiegelhout C.V. (GEM Spiegelhout Beheer B.V. en GEM Spiegelhout C.V. hierna tezamen ook te noemen: "**GEM Spiegelhout**"). GEM Spiegelhout C.V. is een samenwerking van AM, Amvest, Ymere en ING Real Estate. GEM Spiegelhout Beheer B.V. is juridisch eigenaar van gronden in het plangebied van het RIP (hierna: "**de Gronden**") ten behoeve van die C.V. De Gronden betreffen diverse verspreid liggende (clusters van) percelen, gelegen ten zuiden van de A6, aan de oostkant van de (bocht in de) A27. Het betreft in totaal circa 374.66.65 hectare. Dit areaal behelst circa 9% van de totale oppervlakte van het ontwikkelgebied Oosterwold (circa 4.363 hectare); een substantieel deel van het plangebied derhalve.

- 1.2. Op de onderstaande kaart zijn de Gronden in blauw weergegeven:

- 1.3. De Gronden maken onderdeel uit van het op het grondgebied van de gemeente Zeewolde gelegen deel van het totale gebied Oosterwold, waarop sedert geruime tijd grootschalige woningbouw is voorzien. GEM Spiegelhout heeft als doel de woningbouw op haar Gronden te ontwikkelen en te realiseren. De ontwikkeling van de woningbouw wordt echter voor een belangrijk deel verhinderd, c.q. belemmerd, door de voorgenomen realisatie van het windpark Zeewolde ("het Windpark"). Om die reden ziet GEM Spiegelhout zich genoodzaakt een zienswijze in te dienen naar aanleiding van de ontwerpbesluiten.
- 1.4. Kort samengevat constateert GEM Spiegelhout dat er sprake is van tenminste vier grote ambities die het Rijk in samenwerking met de regionale en lokale overheden wil organiseren, maar die onderling strijdig zijn:
- enerzijds grootschalige woningbouw in de vorm van 15.000 woningen in het totale gebied Oosterwold, waarvan 4.575 in fase 1 (gemeente Almere) en aldus de resterende 10.425 woningen op het grondgebied van de gemeente Zeewolde;¹
  - de realisatie van windparken op land ten behoeve van een verdriedubbeling van de energieopbrengst van windturbines op land,
  - de uitbreiding van luchthaven Lelystad Airport, en

¹ Zie het Chw bestemmingsplan Oosterwold zoals dat door de gemeente Almere is vastgesteld, plantoelichting p. 33.

- de ambitie om te streven naar vergroening en verduurzaming van de gebiedsontwikkeling.

Deze ambities kunnen niet in onderlinge concurrentie (en voor wat betreft de woningbouw en het Windpark: niet op exact dezelfde locatie) worden gerealiseerd, maar vragen om het maken van keuzes.

- 1.5. GEM Spiegelhout moet vaststellen dat in de ontwerpbesluiten deze keuzes niet of onvoldoende zijn gemaakt en dat in plaats daarvan de realisatie van het windpark wordt doorgedrukt. Bovendien wordt het ontbreken van deze keuze niet gemotiveerd, en wordt – aldus – geen rekening gehouden met de bestaande belangen. De consequentie hiervan is dat nog maar moet worden gezien in hoeverre naast en na realisering van het Windpark ook nog sprake kan zijn van woningbouw. Op deze wijze is in ieder geval geen sprake van een goede (gecoördineerde / samenhangende) ruimtelijke ordening, hetgeen in het navolgende nader zal worden toegelicht.
- 1.6. GEM Spiegelhout roept de minister op om af te zien van de vaststelling van de ontwerpbesluiten en in plaats daarvan een zodanig (allesomvattend) plan te ontwikkelen dat de woningbouwopgave – waarvoor geen alternatieven voorhanden zijn – in ieder geval kan worden gerealiseerd, door middel van het geheel afzien van realisering van het Windpark, dan wel de verplaatsing van het Windpark naar een andere locatie.
- 1.7. Indien uw minister zou wensen vast te houden aan realisering van een windpark op deze locatie, bepleit GEM Spiegelhout dat bij de vaststelling van het RIP het aantal te realiseren windmolens aanzienlijk zal worden verminderd, en/of dat de toegestane hoogte van de turbines aanzienlijk wordt verlaagd. Beide aanpassingen zouden ten goede komen aan het kunnen blijven realiseren van een relevante en haalbare woningbouwambitie.
- 1.8. In het navolgende zetten wij namens GEM Spiegelhout deze zienswijze verder uiteen.

2. Participatie

- 2.1. In de inspraakreactie op het voorontwerp heeft GEM Spiegelhout gewezen op het ontbreken van de participatieve aanpak die bij windparken als het thans voorliggende behoort te worden toegepast.
- 2.2. De reactie hierop in de Nota Vooroverleg is laconiek te noemen: de Ontwikkelvereniging Windpark Zeewolde (thans: Windpark Zeewolde B.V.; "de Initiatiefnemer") zou met GEM Spiegelhout hebben gesproken en zou haar hebben aangeboden deel te nemen aan de ontwikkeling van het Windpark. Daarnaast zouden informatieavonden zijn belegd en zou de gebiedsmanager bereid zijn om met GEM Spiegelhout in contact te treden. Hiermee wordt echter miskend wat het wezen van participatie is: niet dat de Initiatiefnemer en de overheid komen vertellen wat zij van plan zijn, maar het daadwerkelijk betrekken van de belanghebbenden bij de plannen, en het onderzoeken

en bespreken van de wijze waarop die plannen zich verhouden tot de activiteiten en de doelen van die betrokkenen. GEM Spiegelhout heeft als doel haar deel van de woningbouwlocatie Oosterwold op haar Gronden te ontwikkelen en te realiseren; GEM Spiegelhout heeft niet als doel deel te nemen in windenergieprojecten. Een voorstel tot deelname in het Windpark leidt daarom tot niets en kan daarom ook niet worden genoemd als voorbeeld van het organiseren van een participatieve aanpak. Een participatieve aanpak veronderstelt een actieve houding van Initiatiefnemer en bevoegde gezagen om kenbare belangen te betrekken in de planvorming.

- 2.3. Wat had moeten gebeuren, is dat tussen de Initiatiefnemer, de betrokken overheden en GEM Spiegelhout een dialoog tot stand was gebracht over de vraag hoe de plannen voor het Windpark zich verhouden tot de plannen en doelen van GEM Spiegelhout die direct aansluiten bij de Intergemeentelijke Structuurvisie Oosterwold ("ISV Oosterwold"),² teneinde vervolgens te bezien in hoeverre die plannen op één lijn kunnen worden gebracht. Nu dit niet is gebeurd, kan GEM Spiegelhout niet anders dan de meer juridische weg bewandelen, en – belangrijker – moet GEM Spiegelhout constateren dat haar belangen niet, althans onvoldoende zijn meegewogen in de ontwerpbesluiten.

3. De afstemmingsregeling voldoet niet / onvoldoende onderzoek alternatieven

- 3.1. In de inspraakreactie op het voorontwerp RIP heeft GEM Spiegelhout erop gewezen dat ten onrechte geen acht is geslagen op de woningbouwplannen voor de Gronden en op grotere schaal het gedeelte van het gebied Oosterwold dat in de gemeente Zeewolde is gelegen. In de beantwoording wordt verwezen naar de reactie op een andere inspraakreactie (nr. 014, AM Grondbedrijf e.a.). Daar gaat het echter om de afstemming tussen het inpassingsplan en het bestemmingsplan Oosterwold zoals dat door de gemeente Almere is vastgesteld. En ook overigens wordt in het inpassingsplan en de toelichting alleen ingegaan op de afstemming met dat bestemmingsplan, maar niet op de afstemming met fase 2 van het grotere project Oosterwold: de woningbouw aan de oostzijde van de A27 in de gemeente Zeewolde. En dat is precies waar de Gronden van GEM Spiegelhout zijn gelegen.
- 3.2. Nu op geen enkele wijze onderzoek is gedaan naar de gevolgen voor die woningbouwplannen – het gaat om concrete plannen, direct voortvloeiend uit het ISV Oosterwold, en zo concreet dat het gedeelte van Oosterwold in Almere niet voor niets als 'fase 1' wordt aangeduid – moet worden vastgesteld dat sprake is van onvoldoende en onzorgvuldig onderzoek, en in het verlengde daarvan een onvoldoende en onvolledige belangenafweging. Indien dit wel zou zijn onderzocht, zou zijn vastgesteld

² Vastgesteld door de gemeenteraad van Zeewolde op 27 juni 2013; vastgesteld door de gemeenteraad van Almere op 4 juli 2013.

dat de nieuw op te richten windturbines zeer verstrekkende gevolgen zullen hebben voor de mogelijkheid van woningbouw en voor het realiseren van de daarvoor geldende ambitie. Daarbij zijn de zones waarin geen woningbouw zal mogen plaatsvinden allereerst bepalend, maar zal ook in een groter gebied een aanzienlijke beperking gelden door de hinder die door de windturbines zal worden veroorzaakt. Dit blijkt ook uit de brief aan de gemeenteraad van Almere waarin wordt gesproken over onderzoeken naar de consequenties van het windpark op de ontwikkeling Oosterwold.³ Naar de overtuiging van GEM Spiegelhout zou, als dit alles wel zou zijn onderzocht, niet tot de thans voorliggende besluiten zijn gekomen, maar zou in plaats daarvan zijn afgezien van de plaatsing van de windturbines langs de A27, althans zou daar een beduidend lagere maximale tip- en ashoogte voor gelden die wél passend is binnen de contour als opgenomen in het ISV Oosterwold. Al deze zaken zijn ten onrechte niet in de besluiten betrokken. Van vaststelling van het RIP met deze gebreken kan geen sprake zijn.

- 3.3. Niet alleen afstemming met de ISV Oosterwold ontbreekt. Dat geldt ook voor het door de raad van de gemeente Almere vastgestelde Chw-bestemmingsplan Oosterwold. In dat bestemmingsplan is immers vastgelegd dat elke initiatiefnemer eventuele hinder op diens eigen te ontwikkelen kavel dient op te lossen. Daarmee verdraagt zich niet het realiseren (door een derde partij) op particuliere gronden van een turbine, waarvan de hindercontour aanzienlijk veel verder reikt dan de kavel waarover de initiatiefnemer de beschikking zou hebben.
- 3.4. Uit de Nota Vooroverleg blijkt dat een in januari 2017 opgeleverde rapportage beschikbaar zou zijn – die is niet mede ter inzage gelegd – waaruit zou volgen dat bij de uitvoering van het RIP Windpark Zeewolde duizenden woningen minder gerealiseerd kunnen worden. Deze constatering zal leiden tot een zeer aanzienlijke waardevermindering van de gronden die thans tot het gebied Oosterwold behoren en die de verwachting hebben te worden bebouwd als onderdeel van de opgave van 15.000 woningen.⁴ Volgens de meest recente inzichten zou bij uitvoering van het RIP Windpark Zeewolde de ISV Oosterwold "niet meer te realiseren" zijn. Deze meest recente inzichten zouden voorts hebben geleid tot de opdracht voor tenminste drie vervolgonderzoeken vanuit het ministerie van Infrastructuur & Milieu, en het ministerie van Economische Zaken. Een van de aspecten die wordt onderzocht is de mogelijkheid tot het verplaatsen van de windturbines geprojecteerd langs de A27. De resultaten van dit onderzoek worden in mei 2017 verwacht, en zullen mede ten grondslag liggen aan een ministerieel overleg over dit onderwerp in mei/juni 2017. Gelet hierop is het ter inzage leggen van de

³ Brief B&W van Almere aan de gemeenteraad van Almere d.d. 11 april 2017 (kenmerk: DSO/2017/513779).

⁴ Deze rapportage is nog niet verstrekt door EZ in het kader van het lopende verzoek om informatie op de voet van de Wet openbaarheid van bestuur.

ontwerp-besluiten, waarin met de uitkomsten van deze onderzoeken nog geen rekening is gehouden, prematuur en daarmee onzorgvuldig te noemen.⁵

- 3.5. Inmiddels hebben de grote particuliere grondeigenaren in het gebied Oosterwold (AM, Amvest, ING Real Estate, de Alliantie, Heijmans, Ymere en Het FlevoLandschap) een gezamenlijk gedragen 'integrale gebiedsvisie' (Nieuw Perspectief op Oosterwold, d.d. 13 maart 2017, SITE Urban Development) gepresenteerd aan het Bestuurlijk Overleg Oosterwold, waarin een voorzet is gegeven voor een synthese tussen de verschillende ruimtelijke opgaven voor dit gebied. Ook dit overleg krijgt nog een vervolg, dat gevolgen kan hebben voor de thans in procedure gebrachte planologische plannen en besluiten.
4. **Plaatsing, aantallen en verschijningsvorm windturbines**
  - 4.1. GEM Spiegelhout bepleit in deze zienswijze, mede gelet op het vorenstaande, de zienswijze van de gemeente Almere naar aanleiding van het oRIP en de ontwerpbesluiten, welke inhoudt dat (meer) rekening wordt gehouden met de (toekomstige)bewoners van Oosterwold, door (i) zoveel mogelijk molens te schrappen in de opstelling langs de A27 en/of molenposities te verplaatsen c.q. uit te wisselen, waardoor de ontwikkeling van een kwalitatief goed en samenhangend woongebied Oosterwold mogelijk blijft, en (ii) de ashoogte en de tiphoogte van de turbines langs de A27 (aanzienlijk) te verlagen, zodanig dat de milieucontouren van geluid, externe veiligheid en slagschaduw blijven binnen de contouren als waarvan in het ISV wordt uitgegaan. Onderhavige zienswijze ondersteunt daarmee de facto de zienswijze van de gemeente Almere naar aanleiding van het oRIP en de ontwerpbesluiten, waarin juist deze aspecten aan de orde worden gesteld.
  - 4.2. In het oRIP wordt onvoldoende aannemelijk gemaakt dat windturbines met een tiphoogte van 220 meter noodzakelijk zijn voor een sluitende business-case van het Windpark. In de kennisgeving die behoort bij de terinzagelegging van het oRIP is vermeld dat het Windpark duurzame stroom zou genereren voor 280.000 woningen. In de motivering van (verhoging van) de tiphoogte naar 220 meter wordt aangegeven dat dit nodig is voor duurzame stroom voor 10.000 woningen. Onduidelijk is hoe deze getallen zich tot elkaar verhouden. Indien al aannemelijk zou zijn c.q. aannemelijk zou worden gemaakt dat windturbines met een tiphoogte van 220 meter noodzakelijk zijn voor een sluitende business-case van het Windpark, zou dat nog niet betekenen dat deze wens ook gehonoreerd zou moeten worden ten detrimente van de belanghebbenden, lokale overheden en grondeigenaren, die hun publieke c.q. private beleid al jarenlang hebben gericht op realisering ter plaatse van een goed woon- en leefklimaat in het met 15.000 woningen te bebouwen gebied Oosterwold. Uit de Structuurvisie Infrastructuur en

⁵ Zie brief B&W van Almere aan de gemeenteraad van Almere d.d. 11 april 2017 (kenmerk: DSO/2017/513779).

Ruimte (2012) volgt dat het een nationaal belang is dat de komende jaren een groot aantal nieuwe woningen wordt gerealiseerd.

- 4.3. Het Windpark zal, met andere woorden, volgend dienen te zijn ten aanzien van de ontwikkeling van het woongebied Oosterwold, welk plan als harde randvoorwaarde zal hebben te gelden, en niet andersom. Hetgeen in het oRIP als afstemmingsregeling is opgenomen, is ten enenmale onvoldoende. Onaanvaardbaar is dat woningbouwontwikkeling zich eenvoudig, gelet op de wettelijke normen van geluid, externe veiligheid, en slagschaduw, zal moeten schikken naar het van meer recente datum daterende initiatief van het Windpark.
- 4.4. Het is overigens opmerkenswaard dat uit de Nota Vooroverleg blijkt dat het juist de diverse betrokken publieke partijen zijn die eenparig hebben aangegeven dat de verhoging van de tiphoogte tot 220 meter niet (voldoende) is onderbouwd. Zie de reacties van Provinciale Staten van Flevoland (003), de provincie Flevoland (004), het Bestuurlijk Overleg Oosterwold (005) en B&W en gemeenteraad van Almere (007).
- 4.5. Zoals hierna bij het onderdeel ten aanzien van het MER nog nader zal worden uiteengezet, zijn ook de plaatsing en de verschijningsvorm van de windturbines niet in overeenstemming met het vigerende beleid, zoals dat blijkt uit het Regioplan, en het Beeldkwaliteitplan Windpark Zeewolde.
5. **Hinder / (laagfrequent) geluid / slagschaduw / veiligheid / licht / trillingen / uitzicht**
- 5.1. Onmiskennbaar zal het te realiseren Windpark hinder opleveren. De hindercontouren van (externe) veiligheid en geluid in de 2e fase van Oosterwold zijn groter dan in de ISV Oosterwold voorzien. Datzelfde geldt voor de hindercontouren voor slagschaduw. Deze hindercontouren beslaan een aanzienlijk deel van de ontwikkelruimte van het plangebied Oosterwold. In het oRIP is niet aangetoond dat met de hindercontouren zoals deze daaruit volgen, alsmede de onvermijdbare hinder als gevolg van verstoring van uitzicht, (laagfrequent) geluid en (grond)trillingen, inclusief de in aanmerking te nemen cumulaties, (a) nog een redelijke ontwikkeling van woningen, zoals voorzien in het desbetreffende gebied, mogelijk is, althans (b) dat aldaar sprake zal (kunnen) zijn van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.
- 5.2. De toe te passen obstakelverlichting heeft ongewenste effecten op de omgeving. Toepassing ervan vindt plaats bij tiphoogtes vanaf 150 meter. In het oRIP wordt gesteld (par. 5.12.1) dat de Initiatiefnemers streven naar een zo minimaal mogelijke uitvoering van obstakelverlichting. Niettemin vinden we deze 'minimaal mogelijke uitvoering' niet terug in de planregels.⁶

---

⁶ Zie ABRS, ECLI:NL:RVS:2017:186.

- 6. Systematiek van realisatie en sanering onjuist en onevenredig**
- 6.1. Het inpassingsplan gaat uit van een systematiek waarin moet zijn aangetoond dat de te saneren windturbines op de in de bijlage bij de planregels genoemde datum zijn verwijderd, alvorens een omgevingsvergunning voor de oprichting van een nieuwe windturbine kan worden verleend.⁷ Tegen deze systematiek bestaan meerdere fundamentele bezwaren.
- 6.2. Allereerst is hiermee niet door middel van het oRIP zelf zeker gesteld dat de te saneren windturbines daadwerkelijk zullen zijn verwijderd. Dit is afhankelijk gemaakt van de daartoe strekkende inspanningen van de vergunningaanvrager, welke inspanningen niet planologisch, noch financieel, zijn geborgd. Anders dan in geval van een voorwaardelijke verplichting die ertoe strekt iets te realiseren of te verwijderen waarbij dit geheel in de macht van de vergunninghouder is gelegen, gaat het hier om windturbines die het eigendom zijn van een groot aantal verschillende partijen, niet zijnde de vergunningaanvrager. Door de verwijdering van de te saneren windturbines afhankelijk te maken van hetgeen de vergunningaanvrager daaromtrent privaatrechtelijk kan (of niet kan) regelen, waarbij in de planregel overigens niet duidelijk is gemaakt hoe sterk de aanspraak van de vergunningaanvrager dan dient te zijn, is sprake van een regeling die onvoldoende zekerheid biedt ten aanzien van het daadwerkelijk saneren van de oude windturbines. Dit is planologisch-juridisch niet aanvaardbaar.
- 6.3. Daarnaast wordt met deze systematiek bewust de situatie gecreëerd waarin gedurende een zekere termijn zowel de oude als de nieuwe turbines aanwezig en in bedrijf zijn. Voor slechts een zeer beperkt aantal te saneren windturbines wordt bepaald dat deze bij de start van de bouw verwijderd moeten zijn. Dit heeft in de eerste plaats verstreckende gevolgen voor GEM Spiegelhout. De mogelijkheden op de Gronden worden dan immers niet alleen beperkt door de komst van de nieuwe windturbines, maar (bovendien) ook door de aanwezigheid van de oude turbines. Dit geldt in ieder geval voor de periode tot de in de bijlage bij de regels genoemde einddatum, maar gezien het feit dat de vergunningaanvrager niet door de inzet van publiekrechtelijke middelen zoals de onteigening kan afdwingen dat de oude windturbines daadwerkelijk worden verwijderd, wordt ook gevreesd voor een langdurige aanwezigheid van de oude windturbines, met de beperkende gevolgen van dien. De in de planregels opgenomen 'einddatum' huidig gebruik bestaande windturbines is publiekrechtelijk niet afdwingbaar. Ook dit is planologisch-juridisch niet aanvaardbaar.
- 6.4. Tenslotte doet deze constatering de vraag in rijzen of en in hoeverre in de onderzoeken met betrekking tot onder meer de milieu, natuur- en anderszins situatie rekening is gehouden met het gedurende een substantiële en niet op voorhand in de tijd begrensde periode

---

⁷ Artikel 5.2 van de planregels.

gelijktijdig in bedrijf zijn van zowel de oude als de nieuwe windmolens. GEM Spiegelhout betwist, vooreerst bij gebrek aan wetenschap, dat hiermee rekening is gehouden.

7. Het MER / alternatieven / natuur / milieu

Onjuiste referentiesituatie

- 7.1. Het Milieueffectrapport Windpark Zeewolde (Pondera Consult, 2 december 2016) (het "MER") gaat uit van een referentiesituatie waarin niet als autonome ontwikkelingen zijn aangemerkt de ontwikkeling van woningen op de Gronden en op grotere schaal het gedeelte van het gebied Oosterwold dat in de gemeente Zeewolde is gelegen. Zoals reeds gemotiveerd aangevoerd in paragraaf 3.2 is in dit verband sprake van concrete plannen. Deze ontwikkeling is (concreet) voorzien, onder meer in de ISV Oosterwold.. Deze structuurvisie is vastgesteld ruim voordat de Ontwikkelvereniging Windpark Zeewolde is begonnen met de voorbereiding van het windpark.⁸ De voorziene woningbouw is daarmee aan te merken als een planologisch voorzienbare ontwikkeling die als onderdeel van de referentiesituatie in het MER had moeten worden betrokken.

Herstructureringsperiode ten onrechte geen onderdeel alternatievenstudie

- 7.2. Het MER gaat voorts uit van een referentiesituatie waarin de bestaande windturbines aanwezig zijn. De sanering van de bestaande turbines, welke plaats dient te vinden in de zogenoemde herstructureringsperiode, wordt aangemerkt als onderdeel van de voorgenomen ontwikkeling. Voor de voorgenomen ontwikkeling zijn negen alternatieven en een voorkeursalternatief ("vka") geformuleerd. De effecten in de herstructureringsperiode zijn ten onrechte slechts beoordeeld voor het voorkeursalternatief. Als onderdeel van het voornemen hadden de effecten in deze periode voor ieder van de alternatieven in kaart moeten worden gebracht. Ook de alternatieven zouden immers een herstructureringsperiode kennen, waarvan bijvoorbeeld bij de beoordeling van de (alternatieve) eindsituatie ook is uitgegaan. Bovendien kunnen de effecten in deze periode per alternatief wezenlijk anders zijn, gelet op bijvoorbeeld afstand en plaatsing. Het uitsluiten van de herstructureringsperiode voor de alternatievenstudie – hetgeen overigens in diverse onderdelen van het MER ook als zodanig wordt benoemd, maar geenszins wordt onderbouwd – is in strijd met artikel 7.7 en 7.23 Wet milieubeheer ("Wm").
- 7.3. Voor de beoordeling van de eindsituatie van de alternatieven wordt wel uitgegaan van uitgevoerde saneringswerkzaamheden. Ook dit is, evenwel om andere redenen, onjuist. Zoals hiervoor (§ 6) gemotiveerd uiteengezet is in het inpassingsplan zelf niet zekergesteld dat de te saneren windturbines daadwerkelijk zullen zijn verwijderd. Hiervan kan dan ook in het MER niet worden uitgegaan.

⁸ ABRS 28 mei 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BD2641.

Conceptstatus andere plannen en besluiten

- 7.4. Bij het opstellen van het MER kenden verschillende voor het MER (zeer) relevante plannen en besluiten nog geen definitieve status. Dit geldt in ieder geval voor het Regioplan, het Beeldkwaliteitsplan Windpark Zeewolde en het Luchthavenbesluit Lelystad Airport. De wijzigingen van de plannen en besluiten hebben gevolgen voor de mogelijkheden en de effecten van (de alternatieven voor) het Windpark. Als gevolg hiervan zijn in het MER onjuiste uitgangspunten gehanteerd, ook voor de referentiesituatie. Niet alleen kan het MER de benodigde besluiten hierdoor niet meer dragen, ook wordt met deze werkwijze niet erkend dat het doorzetten van het Windpark kennelijk prematuur is, waarvoor het risico niet bij derden, maar bij de initiatiefnemers behoort te liggen.

Onderlinge vergelijking vka en alternatieven niet toegestaan

- 7.5. Het vka is gebaseerd op alternatief 3a dat is onderzocht in de alternatievenstudie. Hoofdstukken 5 -13 MER bevatten een beschrijving van deze alternatieven op verschillende onderwerpen. Per alternatief wordt gekeken naar de effecten en een onderlinge vergelijking wordt – conform hetgeen in dit verband is toegestaan – niet of slechts aanvullend gemaakt. Hoofdstuk 15 MER bevat de effectbeschrijving van het vka. Ten onrechte geeft het MER daarbij voor verschillende onderwerpen slechts een vergelijking met de alternatieven; als (niet-limitatieve) voorbeelden kunnen worden genoemd het aantal gehinderden door geluid, soortenbescherming, archeologie en cultuurhistorie. Het MER dient een zelfstandige beschrijving te bevatten van de effecten van het vka op het milieu.⁹ Het hanteren van de alternatieven als uitgangspunt, in plaats van de referentiesituatie, en het maken van een onderlinge vergelijking met het vka zijn niet toegestaan.
- 7.6. Mocht een vergelijking in het kader van de effectbeschrijving al worden gemaakt, dan zou deze enkel kunnen zien specifiek op alternatief 3a. Het vka is immers op dit alternatief 3a gebaseerd. Het vka wijkt dusdanig af van andere alternatieven dat een vergelijking niet mogelijk en daarmee niet doeltreffend is voor het bepalen van de effecten van het vka.
- 7.7. Onder meer is een vergelijking gemaakt tussen het vka en de alternatieven op het gebied van veiligheid. In de alternatievenstudie is daarover beoordeeld dat sprake zal zijn van strijd met externe veiligheidsnormen ter plaatse van twee woningen, kampeerterrein De Vrijgaard en een toekomstig asielzoekerscentrum (p. 250/251 MER). Volgens de (vergelijkende) effectbeoordeling van het vka worden bij het vka mitigerende maatregelen genomen, die tot een vanuit het oogpunt van externe veiligheid aanvaardbare situatie leiden. De (vergelijkende) effectbeoordeling van het vka gaat

⁹ Dit is bijvoorbeeld wel gedaan bij het onderwerp landschap.

alleen in op de twee woningen en kampeerterrein De Vrijgaard (p. 349/350 MER). Ten onrechte is geen beoordeling gemaakt van de externe veiligheidseffecten van het vka op het toekomstige asielzoekerscentrum .

Strijd met Regioplan

- 7.8. Het Beeldkwaliteitplan Windpark Zeewolde geeft criteria voor de inrichting van de plaatsingszones. Dit is onder meer gebaseerd op het Regioplan, dat bepaalt dat nieuwe windturbines in plaatsingszones mogen worden geplaatst onder de voorwaarde dat deze "voldoen aan een op te stellen beeldkwaliteitsplan" (p. 13 Regioplan). Onder de summiere en om andere redenen niet toereikende (zie § 7.4) toelichting dat het beeldkwaliteitplan niet tijdig betrokken kon worden, vermeldt het MER dat het "in sommige gevallen (...) niet mogelijk [was] om exact aan de criteria uit het beeldkwaliteitplan te voldoen, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van woonbebouwing, wegen of andere infrastructuur".¹⁰ Het MER stelt daarmee, duidelijk en expliciet, dat het vka in strijd is met het Beeldkwaliteitplan, en daarmee in strijd is met het voor de provincie Flevoland en de gemeenten Dronten, Lelystad en Zeewolde als betrokken overheden bindende Regioplan.

Mitigerende maatregelen

- 7.9. Het MER concludeert voor diverse onderwerpen dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om te voldoen aan wet- en regelgeving. Dit is bijvoorbeeld het geval voor geluid, waarvoor het MER beschrijft dat geluidmodi moeten worden toegepast, omdat zonder deze maatregelen op een groot aantal plekken de geluidnormen van het Activiteitenbesluit worden overschreden. Als maatregelen volgens het bevoegd gezag noodzakelijk zijn ter beperking van de nadelige milieugevolgen van de voorgenomen activiteit dan moeten deze worden verankerd in het MER-plichtige besluit. Op het bevoegd gezag rust de verplichting te onderzoeken of en hoeverre zij moet gebruikmaken van deze bevoegdheid.¹¹ In de voorliggende toestemmingen zijn de noodzakelijke mitigerende maatregelen niet geborgd en uit de verschillende toelichtingen en uit het MER blijkt ten onrechte niet of deze borging volgens de bevoegde gezagen noodzakelijk zijn. Het MER bevat slechts een beschrijving van mitigerende maatregelen, waarbij voor het vka bovendien, zoals reeds in algemene zin beschreven in paragraaf 7.5, hoofdzakelijk is verwezen naar de alternatievenstudie, waarin slechts in algemene termen – en zeker niet toegespitst op het vka – op mitigatie wordt ingegaan. Onder verwijzing naar de toelichting in genoemde paragraaf wordt erop gewezen dat een dergelijke beschrijving niet kan gelden als (i) een juist inzicht in de milieueffecten, (ii) een deugdelijke onderbouwing van de in dat verband noodzakelijke maatregelen, laat staan

¹⁰ Samenvatting MER, ook p. 345 MER.

¹¹ ABRvS 28 mei 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BD2641, r.o. 2.5.2.

(iii) het benodigde inzicht in de wijze waarop deze noodzakelijke maatregelen (zouden moeten) doorwerken in de besluitvorming.

- 7.10. De beoordeling in het MER van de effecten op gebieden en op soorten is gebaseerd op de uitgangspunten die zijn gehanteerd in het Achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (het "Achtergrondrapport Natuur"). Dit rapport hanteert, volledig zonder aanleiding, niet onderbouwd en niet verifieerbaar – bovendien in tegenspraak met recente ervaringscijfers die hetzelfde rapport laat zien – een gemiddelde vogelsterfte van tien per turbine per jaar. Zonder enige nadere onderbouwing en toelichting kan van het gehanteerde aantal niet worden uitgegaan. Hierop zal nader worden ingegaan bij de bespreking van de Wnb-vergunning (§ 12).

Conclusie

- 7.11. Op grond van het bovenstaande moet worden geconcludeerd dat het MER onzorgvuldig is voorbereid en ondeugdelijk is gemotiveerd, niet voldoet aan de vereisten neergelegd in artikel 7.7 en 7.23 Wet milieubeheer, en niet ten grondslag kan worden gelegd aan de ontwerp-besluiten, waaronder het RIP.
- 7.12. De conclusie luidt daarmee ook dat het oRIP, met daaraan ten grondslag gelegd de als ondeugdelijk beoordeelde MER, niet kan worden vastgesteld.

8. Schade

- 8.1. In de inspraakreactie op het voorontwerp heeft GEM Spiegelhout erop gewezen dat het Windpark tot aanzienlijke schade zal leiden, omdat daarmee de door GEM Spiegelhout beoogde ontwikkeling, waarin zij al veel heeft geïnvesteerd, de facto (nagenoeg) onmogelijk wordt gemaakt.
- 8.2. In de Nota Vooroverleg wordt opgemerkt dat dit ter kennisgeving wordt aangenomen. Niet alleen is dit weinig respectvol jegens GEM Spiegelhout, die niet ten onrechte vreest dat zij aanzienlijke schade zal lijden, maar bovendien wordt daarmee miskend dat dit een belang is dat in de overwegingen behoort te worden betrokken. Dit klemt te meer nu de door GEM Spiegelhout nagestreefde woningbouw is voorzien in het ISV Oosterwold. Dat plan dateert uit 2013, maar kende een voorgeschiedenis sedert 2001 (Vijfde nota ruimtelijke ordening), via het Omgevingsplan Flevoland 2006-2015, naar de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2012) van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- 8.3. Daarbij kan ook niet worden volstaan met een verwijzing naar de mogelijkheid van het verzoeken om een tegemoetkoming in planschade, daargelaten dat het daarbij opgenomen 'schot voor de boeg' over de toewijsbaarheid van een eventuele planschadeclaim inhoudelijk-juridisch onjuist is. Het gaat in deze procedure immers niet

om een verzoek om een tegemoetkoming in planschade, behoudens wat daaromtrent hierna in onderdeel 9 omtrent de uitvoerbaarheid wordt opgemerkt. Het gaat in deze procedure om het verzekeren dat bij de vaststelling van het RIP en bijbehorende besluiten de aan de orde zijnde belangen zorgvuldig worden afgewogen, zulks in het kader van het bereiken van een goede ruimtelijke ordening.

- 8.4. Indien bij de vaststelling van het besluit voorzienbaar is dat het besluit aanzienlijke schade voor individuele belanghebbenden met zich zal brengen, zoals hier het geval is, zal, mede gelet op het bepaalde in artikel 3:4 Awb, niet kunnen worden volstaan met de verwijzing naar een schaderegeling waarvan gebruik kan worden gemaakt. Dat is te makkelijk en op die wijze wordt dit volkomen gerechtvaardigde belang van de betreffende belanghebbenden uitgezonderd van de inhoudelijke beoordeling en belangenafweging. In de besluiten zal daarentegen moeten worden ingegaan op de schade die daarmee wordt veroorzaakt, de vraag hoe deze zo veel als mogelijk kan worden voorkomen en hoe deze zich verhoudt tot de doelen die met de besluiten worden gediend.
- 8.5. Zonder die overwegingen, en het verankeren van de consequenties daarvan, kan niet tot vaststelling van de besluiten worden overgegaan.

9. De Initiatiefnemer

- 9.1. Op 14 juli 2016 is vastgesteld het Regioplan Windenergie zuidelijk en oostelijk Flevoland; Structuurvisie Provincie Flevoland ("het Regioplan"), waarin het provinciale beleid is neergelegd ten aanzien van het saneren en opschalen van windparken. Dit Regioplan heeft de formele status van een provinciale en intergemeentelijke structuurvisie. Dit plan bindt de betrokken overheden, maar heeft geen rechtstreeks bindende werking richting derden, en was mitsdien niet zelfstandig appellabel. Op p. 14 van dit Regioplan is het volgende vermeld:

"De projectgebieden zijn zo afgebakend dat één initiatiefnemer het project integraal kan uitvoeren. Dat is een voorwaarde voor de uitvoering. Een tweede project in hetzelfde projectgebied, gelijktijdig dan wel volgtijdelijk, is uitgesloten. De initiatiefnemer kan ook een alliantie van meerdere samenwerkende partijen zijn. Integrale uitvoering betekent dat de initiatiefnemer de bouw van nieuwe windmolens en bijbehorende sanering organiseert en de bewoners van het buitengebied gelegenheid geeft voor risicodragende participatie. Meestal zal deze initiatiefnemer een bestaande windvereniging zijn of daaruit voortkomen."

- 9.2. Het Regioplan gaat aldus uit van exclusiviteit voor de Initiatiefnemer. In de toelichting op het RIP staat hieromtrent het volgende (§ 2.4):

"Parallel aan de ontwikkeling van het Regioplan sloten het Ministerie van EZ en het Ministerie van IenM, de provincie en de betrokken gemeenten voor elk projectgebied een intentieovereenkomst met één initiatiefnemer om zo snel mogelijk te komen tot een verzoek voor een inpassingsplan. Dit betekent dat het Ministerie van EZ kon starten met de RCR-procedure voordat het Regioplan is vastgesteld. Voor Windpark Zeewolde is op 29 mei 2015 een intentieovereenkomst gesloten. Belangrijk element uit deze overeenkomst is dat aan de bouw van de nieuwe turbines de voorwaarde wordt verbonden dat zeker wordt gesteld, dat de bestaande turbines in het plangebied worden gesaneerd."

- 9.3. De facto is sprake van een werkenconcessie die aan de Initiatiefnemer wordt verleend. Een dergelijke concessie is aanbestedingsplichtig. Aan de keuze voor deze Initiatiefnemer is echter geen openbare aanbestedingsprocedure voorafgegaan. Uit de Intentieovereenkomst Windpark Zeewolde van 29 mei 2015 blijkt ook niet dat een transparante procedure is gevoerd.¹² Het Rijk had een procedure vergelijkbaar met die voor wind op zee of een andere procedure kunnen en moeten optuigen om de opdracht voor het realiseren van het Windpark conform de Europese en nationale regels omtrent het aanbestedingsrecht aan een partij te verlenen. Nu dit niet is gebeurd, staat vast dat van uitvoering door de Initiatiefnemer geen sprake zal kunnen zijn, in ieder geval niet zonder dat hiervoor alsnog de juiste procedure wordt doorlopen.
- 9.4. Verder moet ook worden vastgesteld dat het mogen realiseren van dit windpark een schaars recht is. Alvorens dit aan de Initiatiefnemer werd verleend, had aan alle (potentiële) gegadigden op enigerlei wijze de gelegenheid moeten worden geboden mee te dingen naar dit recht. Hiervan is geen sprake geweest. Ook is geen sprake geweest van een verdelingsprocedure waarin een passende mate van openbaarheid in acht is genomen. De verlening van dit recht kan derhalve, ook in het licht van de uitspraak van de Afdeling van 2 november 2016¹³ en de daaraan voorafgegangene conclusie van de advocaat-generaal,¹⁴ geen stand houden. Voor zover dit op zichzelf al geen voldoende reden zou zijn om af te zien van de vaststelling van de besluiten, moet worden vastgesteld dat alsnog een verdelingsprocedure zal moeten worden doorlopen. Van uitvoering van het project door de Initiatiefnemer zal in ieder geval geen sprake zijn.
- 9.5. Gelet op het vorenstaande wordt de legitimiteit van de vereniging als (exclusieve) Initiatiefnemer betwist. GEM Spiegelhout betwist daarmee ook de houdbaarheid van tussen de bevoegde gezagen enerzijds en de betreffende vereniging anderzijds gesloten privaatrechtelijke overeenkomsten (intentieovereenkomst en eventuele

¹² Staatscourant 2015, nr. 15999 d.d. 15 juni 2015.

¹³ ABRvS 2 november 2016, AB 2016/426.

¹⁴ Conclusie 25 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1421.

samenwerkingsovereenkomst / anterieure overeenkomst). GEM Spiegelhout zal dit aspect, des nodig ook los van de planologische procedure, aan de orde stellen bij de daarvoor geëigende gremia.

- 9.6. Op dit moment moet daarom worden vastgesteld dat het project – ook om deze reden – niet uitvoerbaar is, zodat van de vaststelling van de besluiten moet worden afgezien.

10. Financiële uitvoerbaarheid

- 10.1. In § 7.2 van de toelichting bij het RIP staat beschreven dat het initiatief wordt gefinancierd door de Initiatiefnemer. Het ontwerpbesluit biedt evenwel geen enkel inzicht in de business-case van de Initiatiefnemer, waaruit zou mogen worden afgeleid dat de economische en financiële uitvoerbaarheid (genoegzaam) verzekerd zijn.
- 10.2. Dat klemt in de eerste plaats gelet op de bedingen die GEM Spiegelhout heeft bij de legitimiteit van de vereniging als (exclusief) aangewezen Initiatiefnemer.
- 10.3. Bovendien wordt in het RIP verwezen naar het feit dat inmiddels voorzien zou zijn in een anterieure overeenkomst met de Initiatiefnemer, en in privaatrechtelijke overeenkomsten met derden bijvoorbeeld over de sanering van bestaande windturbines. Deze overeenkomsten zijn niet bekend, en daarmee kan ook de inhoud niet worden beoordeeld.
- 10.4. De in artikel 6.24 lid 3 Wro voorgeschreven publicatie van de zakelijke inhoud van de anterieure overeenkomst heeft kennelijk, in strijd met de wet, niet plaatsgevonden. Ondanks een door gericht verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur heeft EZ (nog steeds) geen stukken overgelegd die zien op de tot stand gekomen privaatrechtelijke overeenkomsten die gerelateerd zijn aan het Windpark. Zo kan niet worden beoordeeld of de anterieure overeenkomst het kostenverhaal daadwerkelijk verzekert, en welke garanties en zekerheidstellingen daartoe zijn bedongen.
- 10.5. Van de met derden gesloten privaatrechtelijke overeenkomsten, kennelijk met als onderwerp de sanering van de bestaande windturbines, is evenmin iets concreets bekend. Zo is volledig onduidelijk wie de sanering van deze bestaande windturbines zal bekostigen, of dit ook behoort tot de financiering door de Initiatiefnemer, en hoe dit dan geborgd is. Uit de door derden ingediende inspraakreacties naar aanleiding van het voorontwerp RIP wordt duidelijk dat vele eigenaren van bestaande, te saneren, windturbines, niet behoren tot de Initiatiefnemer.
- 10.6. De enkele stelling dat het initiatief wordt gefinancierd door de Initiatiefnemer, is onvoldoende om de conclusie te kunnen dragen dat de financiële uitvoerbaarheid van het RIP is verzekerd. Bij wijze van voorbeelden wijst GEM Spiegelhout op het navolgende.

- 10.6.1. In de eerste plaats wordt uit de ontwerpbesluiten duidelijk dat ten aanzien van de turbines een stilstandvoorziening zal moeten worden getroffen indien de slagschaduwnorm wordt overschreden bij initiatieven in Oosterwold die uiterlijk op 10 november 2016 een overeenkomst hadden afgesloten of een vergunning hadden verkregen.¹⁵ Onbekend is welk effect dit heeft op de financiële haalbaarheid van de business-case van de Initiatiefnemer, van welke business-case – gelet op de noodzaak van aanwending van SDE+-subsidie – mag worden verondersteld dat deze financieel niet zeer ruim bemeten zal zijn. Overigens is GEM Spiegelhout van mening dat het Windpark ook rekening zal moeten houden met initiatiefnemers in Oosterwold van latere datum dan 10 november 2016, zulks gelet op de voorzienbaarheid van woningbouwontwikkeling in Oosterwold sedert 2001, althans enig later jaar gelegen voor 2016. Verwerking van dit aspect in het RIP zal een nog groter beroep doen op de business-case van de Initiatiefnemers van het Windpark dan thans reeds het geval is.
- 10.6.2. Uit de beschrijving van de kennelijk gesloten anterieure overeenkomst in § 7.1 van de toelichting bij het RIP moet worden afgeleid dat planschade zal worden verhaald op de Initiatiefnemer. Aldus is sprake van een situatie waarin de Initiatiefnemer de kosten van de planschadevergoeding die aan GEM Spiegelhout, maar ook aan alle andere partijen die daar aanspraak op kunnen maken, zal worden toegekend moeten dragen. Het gaat daarbij potentieel om zeer aanzienlijke bedragen. Op geen enkele wijze is inzichtelijk gemaakt dat de Initiatiefnemer daartoe in staat is. Daarbij moet worden bedacht dat de Initiatiefnemer geen kapitaalkrachtige belegger of exploitant is, maar een vereniging, voor zover bekend bestaande uit particuliere grondeigenaren en agrariërs, die speciaal voor dit project is opgericht. Nu op geen enkele wijze inzicht is geboden in het kunnen dragen van de planschade door de Initiatiefnemer – de toelichting wekt de indruk dat niet is nagedacht over de vraag of de Initiatiefnemer daartoe wel in staat is – is sprake van een onvolledige en onzorgvuldige voorbereiding, beoordeling en afweging.
- 10.6.3. In de paragraaf met betrekking tot de financiële uitvoerbaarheid wordt verder beschreven dat voor de totstandkoming van het project een SDE+-subsidie zal worden aangevraagd, welke zal worden gebruikt om de onrendabele top te compenseren. Ten onrechte is geen inzicht geboden in de waarschijnlijkheid dat deze subsidie zal (kunnen) worden verleend. Zonder een dergelijk inzicht kan niet onder verwijzing naar het voornemen om een dergelijke subsidie aan te vragen worden gesteld dat het project wel financieel uitvoerbaar zal zijn. Deze subsidie is, blijkens de regulier daaraan te stellen voorwaarden, in ieder geval niet bedoeld om de kosten van het moeten vergoeden van planschadeclaims van belanghebbenden zoals GEM Spiegelhout te dekken. In zoverre zal derhalve in ieder geval sprake zijn van een tekort, waarvan op geen enkele wijze inzichtelijk is hoe, en ook niet aannemelijk is dat, de Initiatiefnemer dat zal kunnen

---

¹⁵ Zie ook het Voorbereidingsbesluit Windpark Zeewolde d.d. 14 december 2016.

opvangen. Indien en voor zover zou worden gemeend dat de subsidie wel kan worden benut voor (ook) het dragen van de kosten van het moeten vergoeden van planschadeclaims, is sprake van verboden staatssteun. De Initiatiefnemer zal niet in staat zijn het project zonder die steun of na het moeten terugbetalen van die steun nog te realiseren. Ook hieruit volgt dat het project niet (financieel) uitvoerbaar is.

11. Fysieke uitvoerbaarheid

- 11.1. Het project is (ook fysiek) niet uitvoerbaar, nu de Initiatiefnemer niet beschikt over de eigendom of de gebruiksrechten van alle in het project betrokken gronden, waaronder de Gronden van GEM Spiegelhout, GEM Spiegelhout geen deel uitmaakt van de Initiatiefnemer en daartoe evenmin met juridische middelen gedwongen kan worden, en niet valt in te zien op welke juridische grondslagen de Initiatiefnemer alsnog de medewerking van GEM Spiegelhout ten behoeve van realisering van het Windpark zou kunnen verkrijgen.
- 11.2. In het oRIP wordt melding gemaakt van toepassing van de Belemmeringenwet Privaatrecht, doch daarvan is GEM Spiegelhout nog niets gebleken. Dit betekent dat GEM Spiegelhout haar verweer tegen eventuele toepassing van de Belemmeringenwet Privaatrecht nog niet (eens) heeft behoeven te formuleren. Dat inzet van dit instrument succesvol zal zijn, staat derhalve allerminst vast, en kan in het kader van dit oRIP niet eens worden beoordeeld nu de belangen en standpunten van de grondeigenaren in kwestie nog niet eens zijn verzameld, laat staat beoordeeld.

12. De Wnb-vergunning

- 12.1. Onder verwijzing naar hetgeen hierboven naar voren is gebracht, moet worden vastgesteld dat van verlening van de Wnb-vergunning behoort te worden afgezien. Enerzijds bestaat er voor het verlenen van deze vergunning geen aanleiding meer als het RIP niet wordt vastgesteld, en anderzijds treffen de inhoudelijke bezwaren tegen dat inpassingsplan ook deze vergunning, zodat zij ook daarom niet kan worden verleend. Aanvullend geldt het volgende.
- 12.2. Bij de Wnb-vergunningaanvraag zijn diverse onderzoeken aangehecht, waaronder:
- het Achtergrondrapport Natuur;
  - Notitie "Effecten van VKA-hoog Windpark Zeewolde op natuur" (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (de "Notitie Effecten VKA-hoog");
  - Passende beoordeling Windpark Zeewolde (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (de "Passende beoordeling");

- Notitie "Effecten van herstructureringsperiode Windpark Zeewolde op natuur" (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (de "Notitie Effecten herstructureringsperiode").

Hierna tezamen: de "Natuuronderzoeken".

Effecten tijdens de aanlegfase

- 12.3. Uit de Notitie Effecten herstructureringsperiode volgt dat bij wijze van *worst case scenario* als uitgangspunt is gehanteerd dat gedurende een periode van maximaal vijf jaar ruim 300 windturbines tegelijk operationeel zijn. Een meer concrete uitwerking van de herstructureringsfase wordt niet gegeven. Zo bestaat bijvoorbeeld geen inzicht in het moment waarop een turbine wordt gesaneerd of aangelegd, in welke volgorde (in tijd en/of locatie) sanering en aanleg zullen plaatsvinden, en wat daarvan de effecten zullen zijn. De uitwerking van de herstructurering zal invloed hebben op de effecten van het project op beschermde gebieden in de herstructureringsperiode. Het is immers relevant of bijvoorbeeld op hetzelfde moment op naastgelegen percelen sanerings- en aanlegwerkzaamheden worden uitgevoerd, of dat sanering en aanleg verspreid in tijd en/of locatie worden uitgevoerd. Door het ontbreken van een (meer) concrete uitwerking en beoordeling in dit verband is sprake van een ondeugdelijke onderbouwing van de effecten van de herstructureringsperiode op beschermde gebieden, die niet aan de Wnb-vergunning ten grondslag mag worden gelegd .
- 12.4. De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. Dit foerageergebied geldt als compensatie in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 (oud) voor andere ruimtelijke ontwikkelingen in Almere en Lelystad, en is volgens het Natura 2000-beheerplan Oostvaardersplassen bewust daartoe ingericht omdat het een belangrijke rol speelt voor de staat van instandhouding van broedende kiekendieven (p. 63 en 64). Het druist volledig tegen het systeem van de Wnb en de EU Habitat- en Vogelrichtlijn in om compensatiegebieden die kennelijk noodzakelijk zijn voor de staat van instandhouding van deze vogelsoorten door een nieuwe ontwikkeling aan te tasten. Het feit dat de Wnb-vergunning en onderliggende rapporten uitgaan van mitigatie van effecten, welk uitgangspunt overigens ook wordt bestreden (zie § 12.9), doet daaraan niet af. De Wnb-vergunning wordt hiermee verleend in strijd met de Wnb en genoemde EU richtlijnen.
- 12.5. De Notitie Effecten VKA-hoog concludeert dat een verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats in nabijgelegen Natura 2000-gebieden als gevolg van de aanleg en het gebruik van Windpark Zeewolde op voorhand met zekerheid is uitgesloten, onder meer omdat "*in de aanlegfase [weliswaar wordt] gebruik gemaakt van vracht- en kraanwagens die stikstof kunnen uitstoten, maar vanwege de tijdelijkheid van de werkzaamheden en gezien de afstand tot gevoelige habitattypen in Natura 2000-*

gebieden, (...) depositie als gevolg van de emissie verwaarloosbaar [is]". De enkele stelling dat depositie verwaarloosbaar is, is echter volgens vaste rechtspraak onvoldoende voor de conclusie dat het plan geen significante negatief effect met zich brengt.¹⁶ Deze conclusie kan (tevens) alleen worden getrokken op basis van objectief verifieerbare gegevens verkregen uit op de individuele situatie toegesneden onderzoek.¹⁷ Aangezien het uitblijven van significante negatieve effecten aldus niet is verzekerd, wordt de Wnb-vergunning ten onrechte verleend.

Effecten tijdens de gebruiksfase

- 12.6. De Notitie Effecten VKA-hoog beschrijft en beoordeelt de effecten van het vka op gebieden en op soorten. Bij deze beoordeling, die een conclusie geeft over de cruciale vraag of een verslechterend of significant verstorend effect bestaat op de soorten waarvoor het Natura 2000 gebied Oostvaardersplassen is aangewezen, wordt ten onrechte een vergelijking gemaakt tussen de beoogde eindsituatie en de huidige situatie waarin de bestaande windturbines reeds aanwezig zijn. Conform de Wnb dient een zelfstandige en actuele toets te worden uitgevoerd van de effecten van het voorziene Windpark . Een simpele vergelijking, stellende dat de eindsituatie beter zal zijn dan de bestaande en dat enkel om die reden geen verslechterend of verstorend effect optreedt, is onvoldoende en in strijd met de Wnb. Deze stelling kan ook inhoudelijk niet worden gevolgd. De negatieve effecten van het Windpark worden immers niet alleen bepaald door de hoeveelheid windturbines, maar bijvoorbeeld ook door de locatiekeuze, de lijnopstellingen, de afstand tussen turbines en het type windturbine, waarbij in het bijzonder de as- en tiphoogte en de diameter van de rotorbladen van belang zijn.
- 12.7. De Natuuronderzoeken gaan uit van een gemiddeld aantal van tien vogelslachtoffers per windturbine per jaar.¹⁸ Dit uitgangspunt wijkt significant en onrealistisch af van de cijfers die zijn vastgesteld in slachtofferonderzoeken in bestaande windparken. Volgens de Natuuronderzoeken is in deze eerdere onderzoeken vastgesteld dat jaarlijks twintig vogelslachtoffers per turbine vallen. Volgens de Natuuronderzoeken wijken de kenmerken van het Windpark af van de kenmerken van de onderzochte windparken, in een voor vogels zowel negatieve als positieve zin.
- 12.8. Het verbaast dan ook dat de Natuuronderzoeken vervolgens, zonder enige onderbouwing stellen dat "*op basis van deskundigenoordeel*" een lager aantal slachtoffers wordt voorspeld dan de resultaten van eerdere slachtofferonderzoeken laten zien. Hoe men vervolgens tot het getal van tien slachtoffers per turbine per jaar – de helft van het wetenschappelijk vastgestelde aantal – komt, wordt in de Natuuronderzoeken niet onderbouwd.. Deze aanname, die als cruciaal onderdeel ten grondslag ligt aan alle

¹⁶ ABRvS 23 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:784, r.o. 27.5.

¹⁷ O.a. ABRvS 2 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:533, r.o. 2.1.

¹⁸ O.a. Achtergrondrapport Natuur, § 8.2.

Natuuronderzoeken, kent geen grondslag en geen motivering. De verbazing over deze cijfers wordt gecompleteerd door de volgende vaststelling in de Natuuronderzoeken zelf, waarmee de onzekerheid en twijfel over de gehanteerde uitgangspunten door de deskundigen is bevestigd:¹⁹

Het is niet met zekerheid te zeggen in hoeverre het samenspel van bovengenoemde factoren zal leiden tot een stijging of afname van het aantal vogelslachtoffers per turbine in Wijkpark Zeewolde ten opzichte van turbines waarbij eerdergenoemde onderzoeken in Nederland en België hebben plaatsgevonden.

De conclusie kan dan ook niet anders luiden dan dat de Natuuronderzoeken zijn gebaseerd op onjuiste, althans ondeugdelijk gemotiveerde uitgangspunten.

- 12.9. De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. De toelichting op de Wnb-ontwerpvergunning beschrijft hierover het volgende:

Door het nemen van mitigerende maatregelen op de kiekendiefcompensatiegebieden ten zuidoosten van de A6 (perceel **wordt met zekerheid een aantasting van de kwaliteit van de compensatiegebieden voorkomen.** Deze maatregelen worden nader uitgewerkt in het werkplan behorende bij deze vergunning.

De toelichting stelt aldus (de aantasting van) de kwaliteit van de compensatiegebieden centraal. Hier wordt een onjuiste toets gehanteerd. Voor de verlening van de Wnb-vergunning dient te worden beoordeeld en dient vast te staan dat de instandhoudingsdoelstellingen van de soort als zodanig niet in gevaar komen en dat geen verslechterend of significant verstorend effect op de soort als zodanig bestaat.

- 12.10. Voorts zijn in de Wnb-ontwerpvergunning voorschriften opgenomen die de effecten op het foerageergebied zouden moeten mitigeren (voorschrift 16 en 17).
- 12.11. Voorschrift 17 bepaalt dat de bestaande windturbines in het foerageergebied eerst dienen te worden verwijderd voordat de nieuwe windturbines in dit gebied mogen worden gerealiseerd. Aan dit voorschrift is geen termijn gekoppeld, hetgeen kan betekenen dat het gebied op verspreide momenten en daarmee gedurende een lange periode ernstig kan worden verstoord. Door het ontbreken van deze termijn is mitigatie ten onrechte niet verzekerd en is de Wnb-vergunning verleend in strijd met de Wnb. Bovendien gaan zowel dit voorschrift als de overwegingen in dat verband in de Passende Beoordeling ervan uit dat mitigatie daadwerkelijk aan de orde is omdat de negatieve effecten van de nieuwe windturbines gelijk zijn aan die van de bestaande turbines. Zoals hiervoor uiteengezet (§ 12.6), gaat deze stelling niet op. Voor de effecten van de nieuwe windturbines zijn, ook voor het optimale foerageergebied, niet alleen het aantal windturbines, maar ook bijvoorbeeld locatie, afstand en type windturbine van belang. Niet is uitgesloten dat de nieuwe windturbines aanzienlijk meer negatieve effecten zullen hebben dan de bestaande windturbines.

¹⁹ Achtergrondrapport Natuur, p. 83.

12.12. Voorschrift 16 bepaalt dat de vegetatie die wordt aangetast in het optimale foerageergebied na afloop van de werkzaamheden moet worden ingezaaid ten behoeve van de foerageercondities. Dit betreft een compenserende maatregel en geen mitigerende maatregel. De effecten van de aantasting worden hiermee immers niet voorkomen, zij worden mogelijk slechts achteraf beperkt. Daarbij komt dat voor het aanmerken van een maatregel als mitigerende maatregel en het als zodanig betrekken daarvan bij vergunningverlening, op basis van volledige, precieze en definitieve conclusies de zekerheid moet zijn verkregen dat zich geen versturende of verslechterende effecten zullen voordoen. Dat is hier niet het geval. Aangezien aldus van een mitigerende maatregel geen sprake is, is het voorkomen van aantasting van het optimale foerageergebied ten onrechte niet verzekerd en kan de Wnb-vergunning niet worden verleend.

13. De Watervergunning

13.1. Voor de watervergunning waarvan het ontwerp tevens ter inzage is gelegd, geldt, onder verwijzing naar het voorgaande, dat, omdat niet kan worden overgegaan tot vaststelling van het RIP voor het Windpark, en het project niet, althans voorlopig niet, zal worden gerealiseerd, er geen reden (meer) is deze ook vast te stellen.

13.2. Uit het ontwerp-besluit blijkt ten onrechte niet dat in het kader van dit project op de voet van de Kaderrichtlijn Water door het bevoegde gezag is beoordeeld of de gevolgen van (de aanleg en instandhouding van) het Windpark leidt tot achteruitgang van de toestand van het ter plaatse aanwezige oppervlaktelichaam.²⁰ Directe toetsing in het kader van de vergunningverlening is vereist. Hetgeen in § 3.3.3 van het oRIP ten aanzien van het besluit bodemkwaliteit staat vermeld, is daartoe onvoldoende. Bij achteruitgang – waarvan sprake is als een van de kwaliteitselementen achteruit gaat, zelfs als dit niet tot een indeling in een lagere klasse leidt – moet de vergunning worden geweigerd.

14. De Omgevingsvergunning

14.1. Met het niet kunnen vaststellen van het RIP, ontvalt ook de basis aan de omgevingsvergunning. Van verlening van die vergunning behoort daarom te worden afgezien.

14.2. Voor zover de omgevingsvergunning strekt tot het verlenen van een vergunning voor werkzaamheden op de Gronden, staat tevens vast dat GEM Spiegelhout daar als eigenaar geen toestemming voor heeft gegeven. Van verlening van de vergunning, die derhalve voor die gronden niet uitvoerbaar is, dient daarom in ieder geval in zoverre te worden afgezien.

---

²⁰ HwJ EU 1 juli 2015 (Weser).

- 14.3. Voor zowel de windturbines die op de Gronden worden gerealiseerd, als voor die turbines die hun effecten in de vorm van slagschaduw en/of geluid op de Gronden doen gevoelen, geldt dat de oprichting daarvan een onevenredige inbreuk maakt op de rechten van GEM Spiegelhout. Als al zou worden overgegaan tot vaststelling van het RIP en vervolgens op basis van dat plan tot vergunningverlening zou worden overgegaan, zou het gebruikmaken van die vergunning door oprichting van de betreffende turbines onrechtmatig handelen jegens GEM Spiegelhout opleveren. Nu aldus voorzienbaar is dat, wegens het bestaan van evidente privaatrechtelijke belemmeringen, in zoverre geen uitvoering kan worden gegeven aan de omgevingsvergunning, bestaat geen belang bij de verlening van de vergunning.
- 14.4. De te constateren evidente publiekrechtelijke belemmeringen kunnen evenmin worden opgelost met gedoogplichten of onteigening, gelet op het prealabele vereiste van de noodzaak daartoe, aan welk vereiste – na al het voorgaande: subsidiair, namelijk voor het geval het RIP (niettemin) zou worden vastgesteld – op te zijner tijd door GEM Spiegelhout nader aan te voeren gronden niet zal zijn voldaan.
- 15. Aanvulling van de zienswijze wegens verloop Wob-procedure**
- 15.1. Mede met het oog op de onderhavige procedure hebben de raadsleden van GEM Spiegelhout op 7 december 2016 bij het ministerie van Economische Zaken ("EZ") een verzoek gedaan om informatie met betrekking tot het project Windpark Zeewolde. Na aanvankelijke verdaging door EZ is ingestemd met aanlevering van de verzochte stukken in drie delen: deel 1 op 2 februari 2017, deel 2 op 16 februari 2017 en deel 3 op 2 maart 2017.
- 15.2. Deel 1 van de stukken is bij besluit van 16 februari 2017 aangeleverd.²¹ Daarbij is openbaarmaking van stukken gedeeltelijk geweigerd. Tegen dit besluit is een bezwaarschrift ingediend.
- 15.3. Ondanks de toezeggingen van EZ is deel 2 pas op 19 april 2017 – derhalve daags voor het verstrijken van de zienswijzetermijn²² – aangeleverd, waarbij belangrijke gedeelten ook nog zijn weggelakt, en is deel 3 nog altijd niet aangeleverd. EZ is ter zake bij brief van 29 maart 2017 in gebreke gesteld.
- 15.4. GEM Spiegelhout dient binnen de wettelijke termijn – welke eindigt op heden, 20 april 2017 – in beginsel een volledig gemotiveerde zienswijze in te dienen. Nu GEM Spiegelhout, wegens de onrechtmatige vertraging in de afdoening van het door haar raadsleden gedane verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur, niet kan

²¹ Besluit van 16 februari 2017, kenmerk DGETM-EO / 17020514.

²² Het betreft een pakket stukken met een omvang van 435 pagina's. GEM Spiegelhout heeft dit pakket niet voorafgaand aan de indiening kunnen bestuderen, laat staan daarmee bij het opstellen van deze zienswijze rekening kunnen houden.

beschikken over alle tot het dossier behorende stukken, wordt zij door de ten deze bevoegde gezagen in feite niet in staat gesteld om zich thans volledig te verweren tegen de ontwerp-besluiten.

- 15.5. GEM Spiegelhout moet zich derhalve het recht voorbehouden haar zienswijze in een later stadium nader aan te vullen, te onderbouwen of te wijzigen, zonder dat zij daarbij de relevante procesrechtelijke bepalingen uit de Algemene wet bestuursrecht juncto de Crisis- en herstelwet tegengeworpen mag krijgen. Voor zover nodig beroept GEM Spiegelhout zich daarbij op het systeem van de Wet ruimtelijke ordening, de ratio van de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als geregeld in de Algemene wet bestuursrecht, de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, het beginsel van een goede procesorde, de Europeesrechtelijke beginselen van *'fair trial'* en *'equality of arms'*, artikel 6 EVRM, artikel 1 Eerste Protocol EVRM, artikelen 8 en 13 EVRM, artikel 14 IVBPR en de artikelen 7 en 17 EU-Handvest voor de grondrechten.

16. Conclusie

- 16.1. Gelet op al het voorgaande, zowel afzonderlijk als in samenhang bezien, luidt de conclusie van GEM Spiegelhout dat de ontwerp-besluiten niet met de ter inzage gelegde vorm en inhoud kunnen worden vastgesteld.
- 16.2. GEM Spiegelhout verzoekt de bevoegde gezagen af te zien van vaststelling van de voorgenomen besluiten, althans om de besluiten gewijzigd vast te stellen, rekening houdend met de door deze ingebrachte zienswijzen.
- 16.3. Om de reden als vermeld onder § 15 behoudt GEM Spiegelhout zich het recht voor om deze zienswijze nader aan te vullen, te onderbouwen of te wijzigen, indien en zodra de bevoegde gezagen hebben voldaan aan het verzoek tot openbaarmaking van stukken op de voet van de Wet openbaarheid van bestuur, en GEM Spiegelhout, gelet op de omvang van de verstrekte en nog te verstrekken stukken, redelijkerwijs in de gelegenheid is geweest om deze te kunnen bestuderen.

Hoogachtend,
Houthoff Buruma

HOUTHOFF

3

HOUTHOFF BURUMA Postbus 75505, 1070 AM Amsterdam
Gustav Mahlerplein 50, AmsterdamJ.F. de Groot MRICS / A. de Snoo /
B.J.P. Stramrood
advocaten**Aangetekend**
Vooraf per fax: 070 365 1380 (zonder bijlagen)
Afdeling bestuursrechtspraak
van de Raad van State
Postbus 20019
2500 EA DEN HAAGAmsterdam, 27 oktober 2017
Inzake: Inpassingsplan Windpark Zeewolde
Onze ref: 700000474/19328403.1**Beroepschrift**
Griffierecht van rekening-courant

Hoogedelgestreng college,

Door middel van deze brief stellen wij namens GEM Spiegelhout Beheer B.V. en GEM Spiegelhout C.V. (hierna tezamen en ieder voor zich '**GEM Spiegelhout**') beroep in tegen de volgende besluiten:

1. Het besluit van 14 augustus 2017 van de minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu tot vaststelling van het (Rijks)inpassingsplan 'Windpark Zeewolde' (hierna het '**RIP**') (Bijlage 1);
2. Het besluit van 5 september 2017 van het college van Dijkgraaf en Heemraden van het Waterschap Zuiderzeeland tot verlening van een vergunning op grond van de Waterwet (Bijlage 2);
3. Het ongedateerde besluit van gedeputeerde staten van Flevoland tot verlening van een vergunning op grond van de Wet natuurbescherming (hierna de '**Wnb-vergunning**') (Bijlage 3); en
4. Het besluit van 5 september 2017 van burgemeester en wethouders van Zeewolde tot verlening van een vergunning op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna de '**Omgevingsvergunning**') (Bijlage 4).

De besluiten zijn van vrijdag 15 september 2017 tot en met vrijdag 27 oktober 2017 ter inzage gelegd.

1. Inleiding

- 1.1. GEM Spiegelhout Beheer B.V. is beherend vennoot van de commanditaire vennootschap GEM Spiegelhout C.V. GEM Spiegelhout C.V. is een samenwerking van AM (onderdeel

Houthoff Buruma is de handelsnaam van Houthoff Buruma Coöperatief U.A., statutair gevestigd te Amsterdam (KvK Amsterdam nr. 34216182). De algemene voorwaarden van Houthoff Buruma, waarin een beperking van aansprakelijkheid, de toepasselijkheid van Nederlands recht en de exclusieve bevoegdheid van de rechtbank te Amsterdam zijn bedongen, zijn op alle opdrachten van toepassing. De algemene voorwaarden worden op verzoek toegezonden, maar zijn eveneens te vinden op www.houthoff.com.
Houthoff Buruma is the trade name of Houthoff Buruma Coöperatief U.A. with registered office in Amsterdam (Chamber of Commerce Amsterdam no. 34216182). Houthoff Buruma's general terms and conditions, which stipulate a limitation of liability, the applicability of Dutch law and the exclusive jurisdiction of the District Court of Amsterdam, are applicable to all work performed. A copy of the general terms and conditions is available on request or at www.houthoff.com.

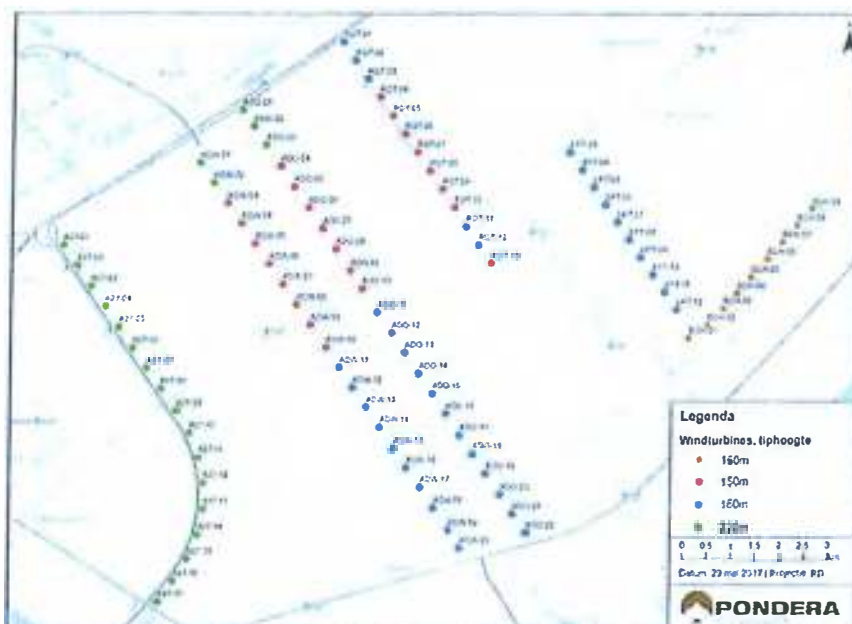
HOUTHOFF BURUMA

van beursgenoteerde onderneming Koninklijke BAM Groep N.V.), Amvest (verbonden met pensioenfondsen), Ymere (toegelaten instelling als bedoeld in de Woningwet) en ING Real Estate (onderdeel van beursgenoteerde onderneming ING Bank). GEM Spiegelhout Beheer B.V. is juridisch eigenaar van gronden in het plangebied van het RIP (hierna: 'de Gronden') ten behoeve van die C.V. De Gronden betreffen diverse verspreid liggende (clusters van) percelen, gelegen ten zuiden van de A6, aan de oostkant van de (bocht in de) A27. Het betreft in totaal circa 374.66.65 hectare. De Gronden maken onderdeel uit van het op het grondgebied van de gemeente Zeewolde gelegen deel van het totale gebied Oostervold, waarop sedert geruime tijd grootschalige woningbouw is voorzien. GEM Spiegelhout heeft als doel de woningbouw op haar Gronden te ontwikkelen en te realiseren.

- 1.2. Op de onderstaande kaart is in blauw de ligging van de gronden in het Ontwikkelgebied weergegeven:

- 1.3. In de toelichting bij het RIP is de volgende afbeelding van het Windpark opgenomen, waaruit blijkt dat het westelijke deel van het plangebied van het RIP in het ontwikkelgebied Oostervold is gelegen:

- 1.4. De voorgenomen realisatie van het windpark Zeewolde ('het Windpark') heeft ingrijpende negatieve gevolgen voor de verdere ontwikkeling van het gebied Oosterwold. Om die reden heeft GEM Spiegelhout een inspraakreactie ingediend op het voorontwerp van het RIP (Bijlage 5) en een zienswijze ingediend op het ontwerp van het RIP (Bijlage 6). Met het RIP en de reactie op de ingediende zienswijze zijn de zorgen en bezwaren van en de aanzienlijke negatieve (financiële) gevolgen voor GEM Spiegelhout en haar participanten niet weggenomen.

2. De ontwikkeling van Oosterwold

- 2.1. In de Planologische Kernbeslissing Vijfde Nota ruimtelijke ordening uit 2001 wordt expliciet gekozen voor een verdere groei van Almere met 60.000 à 70.000 woningen in de periode 2010-2030.¹ In de volgende Planologische Kernbeslissing, de 'Nota Ruimte, ruimte voor ontwikkeling'², zoals in 2004 vastgesteld door de regering en nadien ook door de Tweede en Eerste Kamer, wordt, op basis van een voorzichtig scenario, uitgegaan van een groei van Almere in de periode 2010-2013 moet 40.000 woningen. In de 'Nota Ruimte, uitvoeringsagenda ruimte 2006'³ wordt gesproken van een uitbreiding van Almere met 60.000 woningen. Op 22 juni 2007 stelde het kabinet de Startnotitie Randstad 2040 en het Urgentieprogramma Randstad vast. Een van de projecten in dit programma is de 'Schaalsprong Almere', bestaande in de realisering van 60.000 woningen in Almere.⁴

¹ Zie Kamerstukken II, 27578, nr. 5, p. 53.

² Te raadplegen via <http://publicaties.miniaren.nl/documenten/nota-ruimte-ruimte-voor-ontwikkeling>.

³ Te raadplegen via <http://publicaties.miniaren.nl/documenten/nota-ruimte-uitvoeringsagenda-ruimte-2006>.

⁴ Zie Kamerstukken II, 31089, nr. 1.

- 2.2. In het kader van het project 'Randstad Urgent' zijn door de rijksoverheid verschillende projecten aangewezen om de internationale concurrentiekracht en de duurzaamheid van de Randstad te verstevigen. Op 1 november 2009 besloot het Rijk vijf projecten in de Noordelijke Randstad op elkaar af te stemmen. Het gaat om de volgende projecten:
- een schaalsprong van Almere, met 60.000 nieuwe woningen en het streven naar 100.000 nieuwe arbeidsplaatsen in de periode tot 2030;
  - een verbetering van het openbaar vervoer tussen Schiphol, Amsterdam, Almere en Lelystad op lange termijn;
  - een verbetering van de ecologische kwaliteit van het Markermeer en het IJmeer, die onderdeel vormen van het Europese ecologisch netwerk Natura 2000;
  - de ontwikkeling van de luchthaven Lelystad, in relatie tot de ontwikkeling van Schiphol;
  - de bereikbaarheid tussen Almere, 't Gooi en Utrecht, via de weg en het openbaar vervoer.
- 2.3. In het rapport waarin de besluiten zijn beschreven (Bijlage 7), wordt voor het gebied Oosterwold, dat dan nog de naam Eemvallei heeft, uitgegaan van de bouw van 18.000 woningen.⁵ Van belang is op te merken dat in deze planvorming in het geheel niet wordt gesproken van plannen voor een grootschalig windpark.
- 2.4. In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, vastgesteld door de minister van Infrastructuur en Milieu op 13 maart 2012, is het mogelijk maken van de drievoudige schaalsprong in het gebied Amsterdam-Almere-Markermeer benoemd als opgave van nationaal belang. Bij die drievoudige schaalsprong gaat het om woningbouw, infrastructuur en groen/blauw. De bouw van 15.000 woningen in het gebied Oosterwold is onderdeel van deze schaalsprong.
- 2.5. Voor het gebied Oosterwold is in 2013 de Intergemeentelijke Structuurvisie Oosterwold vastgesteld.⁶ Deze structuurvisie strekt tot de realisatie van een 'afwisselend agrarisch stadslandschap' met 15.000 woningen en 26.000 arbeidsplaatsen. De structuurvisie is in nauw overleg met het Rijksvastgoedbedrijf, dat ook een van de belangrijkste grondeigenaren in het gebied is, opgesteld. Voor het deel van het gebied gelegen op het grondgebied van de gemeente Almere is het 'Chw bestemmingsplan Oosterwold' vastgesteld en onherroepelijk geworden.⁷ Voor het deel van het gebied gelegen op het grondgebied van Zeewolde geldt dat ook dit in de 7e tranche van het Besluit uitvoering Chw is aangewezen als pilot voor de Omgevingswet en dat hiervoor, net als voor het deel in Almere, een

⁵ Zie het rapport Randstad Urgent : Randstad-besluiten Amsterdam – Almere – Markermeer RAAM-Brief, p. 70 (Bijlage 7).

⁶ Vastgesteld door de raad van Zeewolde op 27 juni 2013 en door de raad van Almere op 4 juli 2013.

⁷ Zie de uitspraak van de Afdeling van 31 mei 2017, TBR 2017/126.

HOUTHOFF BURUMA

bestemmingsplan zal worden vastgesteld.⁸ In de zevende tranche van het Besluit uitvoering Chw is het gebied Oosterwold als volgt afgebakend:

Bijlage 37 bij Besluit uitvoering Crisis- en Herstelwet

Kaart Almere, Oosterwold

- 2.6. Op Rijksniveau is ook na de vaststelling van de intergemeentelijke structuurvisie de visie- en planvorming voor het gebied Oosterwold voortgezet. Op 13 november 2013 heeft de minister van Infrastructuur en Milieu de Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer vastgesteld. In deze structuurvisie wordt uitgegaan van de verdere uitvoering van de ontwikkeling van Oosterwold op basis van de intergemeentelijke structuurvisie.

⁸ Zie paragraaf 1.3 van de plantoelichting bij het thans vigerende bestemmingsplan Buitengebied 2016 van Zeewolde.

- 2.7. Uit het voorgaande blijkt dat al vanaf het begin van deze eeuw sprake is van een zeer grote woningbouwopgave voor dit gebied, die in steeds opvolgende plannen nader wordt geconcretiseerd, waarbij het de bedoeling en het uitgangspunt was dat het gebied Oosterwold 'windmolenvrij' zou zijn..
- 2.8. Het bestemmingsplan voor het in Almere gelegen gedeelte van Oosterwold, dat is aan de westzijde van de A27, gaat uit van de bouw van 4.575 woningen. In het gedeelte in Zeewolde, dat is aan de oostzijde van de A27 en waar ook de gronden van GEM Spiegelhout zijn gelegen, zal het resterende deel van de totale opgave van 15.000 woningen moeten worden gerealiseerd. GEM Spiegelhout heeft, op basis van de formele planvorming op Rijksniveau, geïnvesteerd in de aankoop van bijna 375 hectare grond in dit gebied, met als doel daarop een deel van de genoemde woningbouwopgave te realiseren.
- 2.9. Het voornemen en doel van GEM Spiegelhout sluit aan bij een consistent Rijksbeleid van de afgelopen 17 jaar, waarin wordt uitgegaan van zeer grootschalige woningbouw in dit gebied. In dat Rijksbeleid speelt het realiseren van een windpark in hetzelfde gebied geen rol.

3. De gevolgen van het RIP voor de ontwikkeling van Oosterwold

- 3.1. Pas in 2014, dus ver ná het in allerlei plannen en visies op nationaal en regionaal niveau vastleggen van de woningbouwopgave voor dit gebied, werd in de structuurvisie Wind op Land het plangebied Windpark Zeewolde als één van de mogelijke locaties voor wind op land aangewezen. Aan de gevolgen voor de ter plaatste beoogde woningbouw wordt helemaal geen aandacht besteed. Was dit wel gebeurd, dan zou dit tot de conclusie hebben geleid dat de twee projecten niet zonder meer 'compatibel' zijn, en tenminste een goede onderlinge afstemming vereisen. Deze afstemming heeft ontbroken, hetgeen de vaststelling van de structuurvisie Wind op Land onzorgvuldig doet zijn. Door dit gebrek kan de structuurvisie Wind op Land niet als basis voor de keuze voor deze locatie dienen.
- 3.2. De keuze voor deze locatie, midden in het gebied Oosterwold waar, als nationale opgave, onder meer 15.000 woningen moeten worden gerealiseerd, heeft zeer verstrekkende gevolgen voor de mogelijkheid die woningbouwopgave te realiseren. Uit de weergave van de slagschaduwcontour (figuur 5.4 in de plantoelichting) blijkt dat een groot deel van het gebied Oosterwold in Zeewolde, en daarmee een groot deel van de gronden van GEM Spiegelhout, onder de slagschaduwcontour komt te liggen. De mogelijkheid in dat gebied woningen te bouwen is daarmee zeer ernstig gereduceerd, laat staan dat sprake kan zijn het door GEM Spiegelhout voorgestane kwalitatief hoogwaardige en gezonden woon-werkgebied. Het Gebied Oosterwold wordt door het RIP niet langer het gebied waarin de bestaande turbines door tijdverloop verdwijnen en zo ruimte voor een woningbouwontwikkeling ontstaat, maar een gebied met 91 windturbines met een tiphoogte van

HOUTHOFF BURUMA

150, 160 of zelf 220 meter. Die hoogste tiphoogte wordt daarbij ook nog eens in het hart van het gebied Oosterwold, langs de A27, bereikt.

- 3.3. En dan gaat het alleen nog maar over de slagschaduw. Ook het geluid en de visuele hinder hebben grote gevolgen voor de mogelijkheden woningen in het gebied te realiseren. De realisatie van ruim 10.000 woningen in het in Zeewolde gelegen deel van Oosterwold is met het RIP onmogelijk gemaakt. Met de komst van het Windpark zal geen sprake meer zijn van een goed woon- en leefklimaat.
- 3.4. Dat de realisatie van het Windpark zich niet verdraagt met de woningbouwopgave, blijkt ook uit de overeenkomst die de verschillende betrokken overheden kort voor de vaststelling van het RIP onderling hebben gesloten omtrent de verhouding tussen enerzijds het Windpark en anderzijds de woningbouwopgave. Deze overeenkomst is gesloten naar aanleiding van onderzoek dat niet als bijlage bij het RIP is gevoegd. Pas na meerdere Wob-verzoeken is het stuk één dag voor het einde van de beroepstermijn aan de betreffende verzoeker (een andere appellante) verstrekt. Van openbaarmaking via het daarvoor voor de Rijksoverheid gebruikelijke kanaal, de website van de Rijksoverheid, is echter nog geen sprake.

3.5. Op de website vastgoedvanhetrijk.nl verscheen op 24 juli 2017 een nieuwsbericht met de volgende inhoud:⁹

Het nieuwe windpark Zeewolde en de woningbouwlocatie Almere Oosterwold zijn twee grote ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie Flevoland. In het gebied rond de A27 overlappen beide ontwikkelingen elkaar. De slagschaduw van de hoge windturbines langs de A27 met een tiphoogte van 220 meter, reikt tot 1,5 kilometer in het gebied van Oosterwold. Er is uitvoerig onderzoek gedaan naar de effecten van het windpark Zeewolde op de woningbouwlocatie Oosterwold. Er zijn verschillende scenario's uitgewerkt om de effecten van slagschaduw op de woningbouw te mitigeren. Naar aanleiding hiervan is een bestuurlijke overeenkomst opgesteld tussen Rijk, provincie Flevoland, gemeente Almere en gemeente Zeewolde. Deze afspraak is op 27 juni jl. ondertekend door betrokken regionale bestuurders en heeft de instemming van de betrokken bewindslieden. Kernpunten van deze afspraak zijn:

- Een verdere fasering ontwikkeling van Oosterwold fase 2, met de bedoeling om in de eerste jaren maar in beperkte mate kavels uit te geven in de slagschaduwcontour van de nieuwe windturbines;
- Onderzoek naar een ruimtelijke optimalisering van de Eemvallei als groenstructuur, waardoor meer woningbouw mogelijk wordt buiten de slagschaduwcontour;
- Het kunnen treffen van flexibele voorzieningen aan de woningen tegen slagschaduw in de ochtendzon;
- In ruil voor een financiële vergoeding aan de initiatiefnemer van het windpark stilzetten van de windturbines als gevolg van de middag- en avondzon voor nog te bouwen woningen. Afgesproken is dat deze kosten gedekt zullen worden binnen de grondexploitatie van de woningbouw (door middel van kostenverhaal op basis van de Wro bij gronduitgifte).

Betrokken partijen hebben vastgesteld dat op deze wijze sprake is van een goede afstemming tussen het windpark en de gebiedsontwikkeling Oosterwold. Daarbij geldt dat het Rijk, in samenwerking met de gemeenten Almere en Zeewolde, voor 1 oktober 2017 nog een informatieve handreiking zal uitbrengen aan de hand waarvan initiatiefnemers van woningbouwprojecten inzicht krijgen op welke wijze aan de slagschaduwnorm voldaan kan worden.

3.6. De informatieve handreiking waarover in dit bericht wordt gesproken, is tot op heden nog niet verstrekt. Uit het bericht blijkt dat wordt onderkend dat het Windpark grote gevolgen heeft voor de woningbouw en dat daarom maatregelen moeten worden getroffen. Een van de maatregelen betreft het stilzetten van het Windpark gedurende periodes, zodat de woningen geen last zullen hebben van de slagschaduw. Hiervoor zou dan wel vanuit de woningbouw een vergoeding aan de initiatiefnemer van het Windpark moeten worden voldaan. Het stilzetten van de turbines brengt financieel nadeel met zich, waarover in § 10.11 meer, en heeft ook gevolgen voor de beoordeling van de effecten van het voor- genomen plan.

⁹ <https://www.vastgoedvanhetrijk.nl/actueel/nieuwsitem/artikel/bestuurlijke-afstemming-windpark-zeewolde-en-almere-oosterwold/>

- 3.7. In de Antwoordnota, § 2.5, wordt het volgende over deze overeenkomst opgemerkt:

"Daarbij komt dat, aangezien deze afspraken met name betrekking hebben op de tweede fase van Oosterwold ten oosten van rijksweg A27, dit geen aspect is dat betrekking heeft op het inpassingsplan. Deze afspraken zijn wel van belang bij de toekomstige besluitvorming over de tweede fase van Oosterwold en de afstemming die daarin moet plaatsvinden met het inpassingsplan."

- 3.8. Nu echter ook de afspraken gemaakt met betrekking tot de tweede fase van Oosterwold – dat is het deel gelegen in de gemeente Zeewolde – gevolgen hebben voor de realisatie en exploitatie van het Windpark, hebben die afspraken wel betrekking op het RIP. Daarnaast blijkt uit de inhoud van de afspraken dat het gaat om een regeling waarmee de negatieve gevolgen van de realisatie en exploitatie van het Windpark voor de woningbouwontwikkeling voor een deel ongedaan moeten worden gemaakt. Ook daarom hebben die afspraken wel betrekking op het RIP. Door niettemin die afspraken buiten het onderzoek en de beoordeling te laten, berusten de besluiten op onvoldoende onderzoek, zijn zij onvoldoende zorgvuldig voorbereid en onvoldoende gemotiveerd. Voor zover de afspraken wel aan de besluitvorming ten grondslag liggen, of tenminste vanwege deze afspraken tot de besluitvorming is gekomen, had de inhoud van de afspraken ook in het RIP en de bijbehorende besluiten moeten worden geborgd. Dit is ten onrechte niet gebeurd.
- 3.9. Voor wat betreft de gevolgen van het Windpark voor de woningbouwopgave in Oosterwold wordt verder, via een voetnoot in de Antwoordnota, verwezen naar stukken die naar aanleiding van een Wob-verzoek openbaar zijn gemaakt.¹⁰ Daargelaten de vraag of een dergelijke verwijzing een juiste en adequate wijze van motivering en onderbouwing van een besluit is, staat vast dat de betreffende stukken voor een groot deel onleesbaar zijn gemaakt. De motivering die kennelijk beoogd is op deze wijze te geven, is aldus niet kenbaar. Om het een en ander wel inzichtelijk te laten zijn voor uw Afdeling, worden de betreffende stukken als Bijlage 8 bijgevoegd.

---

¹⁰ Zie voetnoot 1 bij § 2.5 van de Antwoordnota, waar wordt verwezen naar de volgende website: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten/wob-verzoeken/2017/06/21/besluit-wob-verzoek-afstemmingstraject-windpark-zeewolde-gebiedsontwikkeling-oosterwold>.

- 3.10. Voor zover de stukken wel leesbaar zijn, blijkt dat het Windpark zeer negatieve gevolgen zal hebben voor de woningbouwontwikkeling. In het verslag van een bestuurlijke workshop over Oosterwold en het Windpark op 17 januari 2017, pagina 3,¹¹ staat het volgende:

10.2.e geeft aan dat in november al maatregelen zijn benoemd zijn om te mitigeren, maar dat daarbij nadrukkelijk in beeld gebracht moet worden wat de maatregel kost voor het één project en oplevert voor het andere project. **10.2.e** noemt als voorbeeld dat het verkleinen van de rotordiameter een sterk negatief effect heeft op businesscase voor het Windpark.

10.2.e geeft aan dat een verlies van 70 miljoen aan de zijde van Oosterwold ook niet acceptabel is, dat kan nooit de conclusie zijn.

- 3.11. Op basis van de op dat moment bekende informatie werd derhalve uitgegaan van een verlies van € 70 miljoen voor het Fonds verstedelijking Almere ten gevolge van het Windpark. Daarbij is niet ingegaan op de negatieve gevolgen voor de waarde van de grondposities van het Rijksvastgoedbedrijf (kennelijk circa 962 ha) en de waarde van de grondposities van andere partijen in het gebied, waaronder GEM Spiegelhout met circa 374 ha. In een Memo,¹² gedateerd op 17 januari 2017, staat omtrent de effecten van het Windpark voor de ontwikkeling van Oosterwold het volgende:

1. Effect hindercontour windpark Zeewolde

Windpark Zeewolde leidt tot een vermindering van de voor woningbouw uitteefbare gronden in Oosterwold van circa 41%. Veruit het grootste deel van deze afname is het gevolg van de slagschaduwcontour. Zonder deze contour bedraagt de afname circa 5,4% als gevolg van de externe veiligheids- en geluidscintour van het windpark.

Situatie Oosterwold	Oppervlakte woningbouw	Aantal woningen
Nulsituatie	2.128,76 ha	15.000 woningen
Na hindercontour (totaal)	1.251,15 ha	8.816 woningen
Na hindercontour (excl slagschaduw)	2.014,04 ha	14.192 woningen

Op de gronden van het Rijksvastgoedbedrijf is een vergelijkbare afname berekend. Van de 7.000 woningen die op deze gronden waren voorzien, zijn met windpark Zeewolde nog 3.792 woningen te realiseren. Ook hier heeft de slagschaduwcontour veruit de grootste invloed.

Oosterwold gebied RVB	Oppervlakte	Woningen	Percentage
Nulsituatie RVB	962,88 ha	7.000	100,00%
Met windpark Zeewolde (totaal)	521,63 ha	3.792	54,17%
Met windpark Zeewolde (excl slagschaduw)	916,17 ha	6.660	95,14%

De afname van uitteefbare gronden van het Rijksvastgoedbedrijf leidt tot een afname van de storting in het Fonds Verstedelijking Almere. De afname bedraagt €72,6 miljoen. Ook hier geldt dat zonder slagschaduw de afname aanzienlijk lieperkt blijft tot €7,7 miljoen.

¹¹ Het als document 2 gedeeltelijk openbaargemaakte stuk, onderdeel van Bijlage 8.

¹² Het als document 4 openbaar gemaakte stuk, onderdeel van Bijlage 8.

- 3.12. Hierbij is het van belang op te merken dat het alleen nog maar gaat over de effecten voor de gronden die eigendom zijn van het Rijksvastgoedbedrijf. Niettemin blijkt dat de effecten zeer groot en ingrijpend zijn. Voor de gronden van GEM Spiegelhout zijn de effecten niet anders, aangezien deze gronden op dezelfde wijze als die van Rijksvastgoedbedrijf verspreid in het gebied liggen.
- 3.13. In het hierboven weergegeven overzicht gaat het alleen over de woningen die niet meer zullen kunnen worden gebouwd. Voor de woningen die nog wel kunnen worden gebouwd heeft het Windpark echter ook vergaande gevolgen, zo blijkt uit een overzicht in deze notitie:

2. Invloed op woonkwaliteit

Buiten de zones waar als gevolg van de hindercontouren van windpark Zeewolde niet langer woningbouw mogelijk is, is in een groter gebied het windpark van invloed op de woonkwaliteit. Hoewel woonkwaliteit subjectief is, is een objectieve maatstaf gevonden door een vergelijking te maken met waardevermindering van (woon)gronden zoals berekend wordt bij planschade.

Uit het onderzoek blijkt dat tot een afstand van 1.500 m van de windturbines effecten merkbaar zijn op de waarde van gronden. Het invloedgebied betreft een oppervlakte van 764 hectare waar wél woningen gerealiseerd kunnen worden, maar waar invloed van het windpark merkbaar zal zijn.

Oppervlakte buiten hindercontour	Oosterwold	Rijksvastgoedbedrijf
600 - 800 m (15-20% waarde)	0	0
800 - 1.200 m (10-15% waarde)	292 ha	116 ha
1.200 - 1.500 m (0-10% waarde)	472 ha	201 ha

Als de waardevermindering verrekend wordt met de storting in het Fonds Verstedelijking Almere leidt dat tot een extra afname van €2,5 miljoen.

- 3.14. Het gaat hier niet om een planschaderisicoanalyse, maar om een beoordeling op voorhand van het effect dat het Windpark zal hebben op de woonkwaliteit, uitgedrukt in de waarde van de gronden waarop de woningbouwopgave Oosterwold zal moeten worden gerealiseerd. GEM Spiegelhout betwijfelt of deze beoordeling niet te optimistisch is, maar ook dan staat vast dat sprake is van zeer ingrijpende gevolgen.

3.15. In een memo van 13 maart 2017 aan het Bestuurlijk Overleg Oostervold en de Stuurgroep Windpark worden de volgende bevindingen opgesomd:

De belangrijkste bevindingen:

- De hindercontouren van het Windpark Zeewolde leiden tot minder uitgeefbare grond dan waar bij de gebiedsontwikkeling Oostervold van uit is gegaan.
- De hindercontouren externe veiligheid en geluid vallen grotendeels samen met de hindercontour van de A27.
- De hindercontour slagschaduw bestrijkt een veel groter gebied.
  - o Bij de aanname dat er geen woningbouw mogelijk is binnen dit gebied is de conclusie dat er in Oostervold 8.800 woningen kunnen worden gerealiseerd in plaats van van de beoogde 15.000 woningen (RRAAM afspraken). Dit leidt tevens tot €72 mln. minder opbrengsten in het Fonds Verstedelijking Almere.
  - o Van belang is het gegeven dat binnen de slagschaduw op zichzelf wel woningen mogen worden gebouwd, maar dat er dan maatregelen genomen dienen te worden bij het ontwerpen van woningen.

3.16. In een volgend bestuurlijk overleg op 9 mei 2017 wordt gesproken over verschillende scenario's. Blijkens een notitie opgesteld voor dit overleg¹³ is voorgesteld te kiezen voor een oplossingsrichting getiteld 'Slimme gebiedsontwikkeling en spelen met stilstandvoorziening':

---

¹³ Het als document 15 openbaar gemaakte stuk, onderdeel van Bijlage 8.

HOUTHOFF BURUMA

Slimme gebiedsontwikkeling en samen met stilstandvoorziening

Het is denkbaar om:

- Oosterwold gefaseerd te ontwikkelen in fase 2. Bijvoorbeeld
  - o door allereerst vooral kavels buiten, of aan de rand van de slagschaduwzone uit te geven;
  - o Eerst alleen het noordelijk deel van fase 2 te ontwikkelen.
- Nader te onderzoeken om de ligging van de Eemvallei te optimaliseren, zodat deze meer in de slagschaduwzone komt te liggen, waardoor er meer ruimte voor kwalitatief goede woningbouw ontstaat;
- Vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet (beoogd op 1 juli 2019) er op in te zetten dat er binnen de slagschaduwcontour gebouwd mag worden onder de voorwaarde dat bij de (dan te bouwen) woningen voorzieningen worden getroffen tegen slagschaduwhinder, of zelfs dat door de bouwer wordt afgezien van maatregelen tegen slagschaduwhinder waarbij door de toekomstige bewoners wordt geaccepteerd dat als er zich slagschaduwhinder voordoet dit geen reden is waarmee stilstand van molens afgedwongen (mits dit ook juridisch kan worden geborgd).
- Met de ~~initiatiefnemer~~ van het Windpark af te spreken dat de molens alleen stil worden gezet voor de middagzon en daarvoor een financiële compensatie te bieden (achteraf te betalen obv daadwerkelijke stilstand).

Voordelen:

- Levert veel kansen op voor een kwalitatief goede gebiedsontwikkeling in Oosterwold
- Volledige ontwikkeling van Oosterwold 15.000 woningen mogelijk
- Geen gemiste Inkomsten Fonds Verstedelijking Almere
- Tast bij een serieuze financiële compensatie de business case van het Windpark niet of nauwelijks aan.

Nadelen:

- Het is kort dag om de hoofdlijnen van een dergelijk aanpak naar tevredenheid van alle betrokken partijen uitgewerkt te hebben.
- Er is geen dekking voor de financiële compensatie van de business case. Dit wordt op dit moment ingeschat op ~~10.1.c~~ over de totale exploitatie van het windpark ~~10.1.c~~ per jaar).
- Nog onzekerheid over kaders die Omgevingswet op dit punt zal bevatten. Wellicht mogelijk door uitbreiding van de proeftuinstatus voor Oosterwold?

Aandachtspunt:

- Er dient onderzocht te worden of bieden van een stilstandcompensatie zou gezien kunnen worden als staatssteun.
- De vaststelling van het Rijksinpassingsplan dient hier niet van afhankelijk te worden. Dat hoeft op zich ook niet: de voorliggende versie van het Inpassingsplan zou kunnen worden aangevuld met 'dat partijen afspraken maken over de wijze van de gebiedsontwikkeling Oosterwold vanaf het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet'. Waarbij de genoemde hoofdlijn wordt vastgelegd door middel van een bestuurlijke afspraak.

- 3.17. Voor zover met 'slimme gebiedsontwikkeling' wordt bedoeld temporiseren en faseren van de woningbouwontwikkeling, staat vast dat dit een direct negatief effect zal hebben op de business case van de woningbouwopgave. Aldus moet de ene business case inleveren (zonder dat wordt afgewogen in hoeverre dit mogelijk of gewenst is) om een andere business case, namelijk die van het Windpark, overeind te houden. Aldus wordt voorrang gegeven aan het Windpark boven de woningbouwopgave. Een rechtvaardiging daarvoor ontbreekt, laat staan dat die keuze is afgewogen en gemotiveerd.
- 3.18. In dit scenario moeten de plannen voor de woningbouw worden aangepast, moet de regelgeving omtrent het (niet) mogen bouwen binnen een slagschaduwcontour worden aangepast, moet een constructie worden uitgevonden waarmee toekomstige bewoners geen gebruik zullen maken van hun wettelijke rechten ten aanzien van de turbines en de

exploitant daarvan, en moet een regeling worden opgezet voor financiële compensatie, hetwelk zal moeten worden aangemerkt als ongeoorloofde staatssteun (zie ook hierna § 10.9), waar dan nog een oplossing voor moet worden gevonden. Al met al is sprake van een in hoge mate onzekere oplossingsrichting waarbij alle bekende en onderkende nadelen van het Windpark met in de toekomst te realiseren, maar op dit moment nog hoogst onzekere, oplossingen zouden moeten worden goedge maakt. GEM Spiegelhout heeft daar geen vertrouwen in, en hoe dan ook is dit in strijd met de vereiste rechtszekerheid. De aard van de te vinden oplossingen staat in ieder geval op gespannen voet met de mededelingen in de Antwoordnota dat ter voorkoming van hinder het Windpark aan alle normen op basis van wet- en regelgeving zal moeten voldoen.¹⁴ Een besluit dat zich enerzijds beroept op het vasthouden aan de geldende wet- en regelgeving, maar anderzijds anticipeert op een kunnen aanpassen en bijbuigen daarvan, is intern tegenstrijdig en kan geen stand houden.

- 3.19. Voor zover de documenten waarnaar in de voetnoot in de Antwoordnota is verwezen (Bijlage 8) zijn bedoeld als onderbouwing van de afweging van de belangen van enerzijds het Windpark en anderzijds de woningbouwopgave, moet worden vastgesteld dat deze documenten, in ieder geval niet in de openbaar gemaakte vorm, deze rol niet kunnen vervullen. In de gedeeltelijke openbaarmaking zijn juist de delen die inzicht zouden kunnen bieden in de gevolgen voor het Windpark, anders dan de delen die inzicht bieden in de gevolgen voor de woningbouwopgave, onleesbaar gemaakt. De onderbouwing is aldus niet kenbaar. Dit is te meer problematisch, nu juist de gestelde, maar onleesbaar gemaakte, gevolgen voor (de initiatiefnemer van) het Windpark steeds als een argument worden opgevoerd om ieder onderzocht alternatief terzijde te schuiven. Wat de business case van de initiatiefnemer is, en hoe deze wordt beïnvloedt door de verschillende alternatieven, blijft onduidelijk. Uit de stukken bij het RIP en de uitvoeringsbesluiten blijkt dit niet, en ook in de openbaarmaking naar aanleiding van de verschillende Wob-verzoeken die door deze appellanten en andere partijen zijn gedaan, wordt juist die informatie niet openbaar gemaakt. Aldus tast iedereen in het duister en moeten de bestuursorganen maar 'op de blauwe ogen' worden geloofd dat het alleen zo en niet anders kan. Dat is echter niet hoe besluiten tot stand kunnen komen en kunnen worden gemotiveerd.
- 3.20. Uit die documenten blijkt dat op enig moment is bedacht dat als niet alleen naar het effect van de nieuwe windturbines, maar ook naar het effect van de verwijdering van de bestaande turbines wordt gekeken, per saldo een minder slecht resultaat overblijft. Deze redenering is echter onjuist. De referentiesituatie is niet de aanwezigheid van de bestaande windturbines, maar de aanwezigheid van de bestaande turbines *in de wetenschap dat deze gezien hun levensduur rond 2020 zouden worden gesaneerd*. Het gebied zou aldus vrij van windturbines worden. GEM Spiegelhout heeft bij de aankoop van haar

¹⁴ Zie § 38.10 van de Antwoordnota.

gronden ook afspraken gemaakt met de verkopers die tevens eigenaar zijn van een bestaande turbine. Die afspraken houden kort weergegeven in dat deze eigenaren verplicht zijn na afloop van de economische levensduur de bestaande turbine(s) te verwijderen, zodat deze geen belemmering meer kunnen vormen voor de woningbouw. Een vergelijking waarin wordt uitgegaan van voortdurende aanwezigheid van de bestaande turbines of het verwijderen daarvan door de realisatie van het Windpark, is derhalve onjuist. Ook zonder de komst van het Windpark waren de eigenaren van de bestaande windturbines contractueel gehouden tot het verwijderen van de bestaande windturbines.

- 3.21. In de bestreden besluiten wordt in eerste instantie alleen voor zover het gaat om het gedeelte van Oosterwold dat in Almere is gelegen enige aandacht besteed aan het in de verschillende stukken vastgestelde nadeel. Voor wat betreft fase 2 van Oosterwold, waarin de gronden van GEM Spiegelhout zijn gelegen, wordt in een later stadium ook onderkend dat hier sprake is van twee onverenigbare ontwikkelingen, maar wordt de herte aardappel doorgeschoven naar de verdere besluitvorming voor de woningbouw. In die besluitvorming zal, zo is dan de opzet, het Windpark een voldongen feit zijn. Om toch de woningbouwopgave te kunnen realiseren is 'slimme gebiedsontwikkeling' en 'spelen met de stilstandvoorziening' nodig. Dit zijn blijkens de inhoud van het voorstel verhullende termen voor het moeten aanpassen van wet- en regelgeving om de woningbouw toch mogelijk te maken. Met goede ruimtelijke ordening heeft een dergelijke werkwijze niets te maken.
- 3.22. Dat het anders kan, blijkt uit het feit dat voor bepaalde projecten op het grondgebied van Almere wordt voorzien in een afstemmingsregeling. Op de inhoud daarvan valt wel het een en ander op te merken, maar GEM Spiegelhout wordt daar verder niet door geraakt. Wel moet worden vastgesteld dat ook voor het gedeelte van het gebied Oosterwold in Zeewolde een afstemmingsregeling had kunnen en moeten worden opgesteld, om zo in de besluiten de afspraken over de onderlinge verhouding, die kennelijk wel in de in § 3.4 genoemde overeenkomst zijn vervat, ook in de besluiten op te nemen en zo kenbaar en publiekrechtelijk te regelen.

4. De totstandkoming van het RIP en de bijbehorende besluiten

- 4.1. GEM Spiegelhout stelt zich op het standpunt dat na de terinzagelegging van het ontwerp-RIP ontwikkelingen hebben plaatsgevonden die niet zijn meegenomen in de besluitvorming voor het RIP en de uitvoeringsbesluiten waardoor deze niet langer de voorgenomen ontwikkeling van het Windpark behelzen, althans daarover onduidelijkheid bestaat. De Antwoordnota beschrijft dat naar aanleiding van een aantal zienswijzen nadere inhoudelijke afstemming heeft plaatsgevonden tussen de beoogde ontwikkeling van Oosterwold en het windpark Zeewolde. Hierover zijn volgens de Antwoordnota in juni 2017 bestuurlijke afspraken gemaakt, waarbij "*voor gronden gelegen ten westen van de windturbines langs de A27 gekeken wordt om in de toekomst meer flexibiliteit te bieden voor woning-*

bouw aldaar".¹⁵ Deze bestuurlijke afspraken betreffen de "Bestuurlijke afspraken Rijk-Provincie Flevoland-Gemeente Almere-Gemeente Zeewolde in verband met inhoudelijke afstemming tussen de organische gebiedsontwikkeling Oosterwold en nieuwe Windpark Zeewolde juni 2017" (de '**Bestuurlijke afspraken**'). Naar GEM Spiegelhout aanneemt gaat het daarbij om de overeenkomst waarover ook het hiervoor in § 3.4 aangehaalde nieuwsbericht spreekt. De Antwoordnota spreekt van afspraken voor toekomstige flexibiliteit, maar de Bestuurlijke afspraken betreffen veel meer dan dat. Deze afspraken zien onder meer op een volgens de Bestuurlijke afspraken noodzakelijke stilstandvoorziening voor de windturbines langs de A27, voor maximaal 75.000 uur stilstand in de periode 2021 - 2045. Deze stilstandvoorziening heeft volgens de Bestuurlijke afspraken een worst case effect op de business case van het windpark heeft van € 6,5 miljoen.

- 4.2. Deze afspraken zijn gemaakt buiten de procedure van het RIP en de uitvoeringsbesluiten, zijn daardoor niet in het MER en met name de alternatievenstudie betrokken, en komen tevens niet terug in de besluitvorming. GEM Spiegelhout uit haar verbazing over deze werkwijze, waarbij nog gedurende de besluitvormingsprocedure via andere wegen nieuwe, van het RIP en de overige besluiten afwijkende afspraken worden gemaakt. Deze afspraken tonen aan dat het RIP en de uitvoeringsbesluiten niet langer de voorgenomen ontwikkeling omvatten en daarom niet hadden kunnen worden vastgesteld, althans leiden tot onaanvaardbare onzekerheid over de vraag of de noodzakelijke stilstandvoorziening past binnen het RIP en de overige besluiten. Bij gebreke van een voor het voornemen noodzakelijk besluit, althans bij gebreke van de vereiste zorgvuldigheid en motivering, komen het RIP en de overige besluiten voor vernietiging in aanmerking.
- 4.3. Tevens geldt dat in de overeenkomst is opgenomen dat de gemeente Zeewolde bij het verlenen van de vergunning van het Windpark zal refereren aan de overeengekomen uren stilstand, zodat dit ook handhaafbaar is. GEM Spiegelhout constateert dat deze referentie in de Omgevingsvergunning, maar ook in de overige besluiten waaronder het RIP, ontbreekt. De handhaafbaarheid van de stilstandvoorziening is daarmee niet gewaarborgd. Ook om deze reden komen het RIP en de overige besluiten voor vernietiging in aanmerking.
- 4.4. Uit de stukken waarnaar ter onderbouwing van de gestelde afweging van belangen van enerzijds het Windpark en anderzijds de woningbouwopgave wordt verwezen, dat wil zeggen de als Bijlage 8 bijgevoegde stukken, blijkt dat het Windpark een dermate fragiel plan is, dat iedere voorgestelde aanpassing daarvan sneuvelt op het (financieel) onhaalbaar worden van het plan. Alle maatregelen om toch tot een combinatie van de opgaven te kunnen komen, moeten daarom bij de woningbouw worden genomen, tot het afdragen van gelden ter compensatie van financieel nadeel voor het Windpark aan toe. GEM Spiegelhout heeft van haar kant wel gezocht naar oplossingen die aan de belangen van

---

¹⁵ Antwoordnota, § 2.5.

beide opgaven recht doen, en heeft daartoe ook voorstellen gedaan. Dit voorstel is verwerkt in een Integrale Gebiedsvisie die ook is gepresenteerd aan het bestuurlijk overleg op 13 maart 2017. De bestuursorganen weigeren daar echter serieus op in te gaan en volstaan met de mededeling dat daarvan kennis is genomen.¹⁶

- 4.5. Uit de wijze waarop tot de vaststelling van deze besluiten is gekomen en de wijze waarop de schending van formele en materiële normen daarbij wordt weggewuifd, blijkt dat sprake is van een project dat *koste wat het kost* doorgang moet vinden. GEM Spiegelhout heeft begrip voor het streven van doorgang van projecten van nationaal belang – GEM Spiegelhout wil immers zelf met de invulling van de woningopgave als onderdeel van de Schaalsprong Almere ook een project van nationaal belang realiseren – maar ook bij projecten met een zo groot belang moeten de grenzen van het recht steeds in acht worden genomen. Hier komt nog bij dat niet alleen sprake is van een botsing van de belangen van enerzijds de opgave windparken te realiseren versus anderzijds het belang de opgave voldoende woningen te realiseren, maar dat ook sprake is van een botsing tussen de belangen van het voorgenomen Windpark met die van GEM Spiegelhout als eigenaar van gronden in het plangebied. Als eigenaar kan en wil GEM Spiegelhout niet toestaan dat op haar gronden turbines worden opgericht in strijd met formele en materiële normen van Europees en nationaal recht. Dat in de bestreden besluiten de strijdigheid met bijvoorbeeld de Vogel- en Habitatrichtlijn, de M.e.r.-richtlijn, de Dienstenrichtlijn en de regels waarmee deze zijn omgezet in nationaal recht wordt ontkend of weggewuifd laat wel zien dat de betrokken bestuursorganen het project, zoals gezegd, *koste wat het kost* doorgang willen laten vinden. Dit kan echter door uw Afdeling niet worden gesanctioneerd. Zoals vaker het geval is bij projecten met nationaal belang, is sprake van een rijdende trein die zich in de beleving van de betrokken bestuursorganen niet meer laat stoppen. Het is echter de rol van uw Afdeling als enige en hoogste instantie om hierover te oordelen. In dit geval zal het oordeel moeten luiden dat dermate zwaarwegende bezwaren aan doorgang kleven, dat de trein moet worden gestopt en dat in ieder geval niet dan nadat die gebreken zijn hersteld, de reis kan worden voortgezet.

5. **Schade**

- 5.1. Uit het voorgaande blijkt dat het Windpark zeer verstrekkende gevolgen zal hebben voor de ontwikkeling en realisatie van de woningbouwontwikkeling. Ook als dit nadeel wellicht door 'Slimme gebiedsontwikkeling' en 'spelen met stilstandvoorziening' enigszins kan worden beperkt – hetgeen zeer onzeker is –, moet worden aangenomen dat nog steeds sprake is van een groot nadeel voor GEM Spiegelhout. Dit kan niet worden afgedaan met een verwijzing naar de planschaderegeling. Het bestaan van een planschaderegeling ontslaat het bestuur immers niet van de verplichting tot een volledige belangenafweging, waarin aldus ook de nadelige gevolgen voor eigenaren met een ontwikkelambitie moeten

¹⁶ Zie § 38.5 van de Antwoordnota.

worden betrokken. Daarnaast gaat het bij de schade van GEM Spiegelhout om een nadeel dat mogelijk niet via een planschaderegeling kan worden vergoed. Dit betekent niet dat die schade daarom voor rekening van GEM Spiegelhout behoort te blijven. Zeker in dit geval, waarin de jarenlange plan- en besluitvorming op nota bene Rijksniveau richting de woningbouwontwikkeling Oosterwold wordt doorkruist door de (veel latere) plannen voor het Windpark, dient in de afweging, op basis van het beginsel van gelijke verdeling van publieke lasten, ook het nadeel voor GEM Spiegelhout te worden betrokken. Dat is ten onrechte niet gebeurd.

6. De vormgeving van het plan

- 6.1. Daargelaten de vraag wat de gevolgen in de vorm van hinder door geluid, licht en slagschaduw zullen zijn voor de omgeving, staat ook vast dat een Windpark met turbines van het in het RIP voorgestelde (zeer grote) formaat niet passen in een gemengde omgeving zoals het gebied tussen Almere en Oosterwold. Turbines met deze afmetingen zouden kunnen passen bij een 'Wind op Zee' project, waar de grootte van de turbines enigszins wegvalt in de omgeving. In het thans voorgestelde gebied zullen de turbines daarentegen het beeld van de omgeving in een zeer grote omtrek volstrekt domineren. In de besluiten wordt hier geen antwoord op gegeven, anders dan dat een dergelijk omvang noodzakelijk is om tot een financieel haalbaar project te komen. De goede ruimtelijke ordening wordt aldus ondergeschikt gemaakt aan de financiële belangen, hetgeen onjuist is.¹⁷ Uit de besluitvorming blijkt dat de conclusie dat gezien de wel zeer smalle financiële basis en de grote offers die moeten worden gebracht, wellicht van de realisatie van het Windpark zou moeten worden afgezien, nimmer reëel onder ogen is gezien. Ook een gewijzigde uitvoering is, omdat dan de plannen en onderzoeken zouden moeten worden herzien en door de daarmee gepaard gaande vertraging subsidies zouden worden gemist, nimmer een optie geweest. Door de optie van afblazen en de optie van aanpassing beide categorisch uit te sluiten, wordt ieder gevolg aanvaardbaar, want noodzakelijk, geacht. Dit is onjuist, en in strijd met het uitgangspunt van een goede ruimtelijke ordening.
- 6.2. De in de bestreden besluiten gekozen vormgeving van het plan wijkt af van de criteria die als buitengrenzen in het Regioplan Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland dat de provincie Flevoland samen met de gemeenten Zeewolde, Dronten en Lelystad heeft opgesteld. In dit plan werd uitgegaan van een ashoogte van maximaal 120 meter. In de besluiten wordt hier van afgeweken, met als enige argument dat dit tot een betere opbrengst leidt. Die betere opbrengst zou dan echter wel moeten worden afgewogen tegen de negatieve effecten die de verhoging van de ashoogte ook onmiskenbaar met zich brengt. Dat is ten onrechte niet gebeurd. Voor zover het zo zou zijn dat het Windpark met een ashoogte van 'slechts' 120 meter niet financieel uitvoerbaar zou zijn, zie voor meer

¹⁷ Verwezen zij ook naar het feit dat andere overheden, waaronder de gemeente Almere, juist vanwege dit aspect zienswijzen hebben ingediend en tegen de besluiten zijn opgekomen.

hierover § 10.1, dan zou de conclusie ook kunnen zijn dat van het Windpark moet worden afgezien. Die optie is echter categorisch onbespreekbaar, ten onrechte.

7. De aanduiding "Overige zone – molenaarswoning"

- 7.1. In het RIP is de nieuwe aanduiding "Overige zone – molenaarswoning" opgenomen. Volgens het RIP en de Antwoordnota zijn de 61 woningen waarvoor deze aanduiding geldt via een privaatrechtelijke overeenkomst als molenaarswoning verbonden aan de windturbines.¹⁸ De *privaatrechtelijke* relatie tussen de woningen en het windpark zou in het RIP via genoemde aanduiding zijn vastgelegd, en zij zouden daarmee deel uitmaken van het Windpark als inrichting in de zin van de Wet milieubeheer.
- 7.2. Deze constructie zou zijn opgezet om een aanpak met het beheer en onderhoud van de windturbines samenhangende taken neer te leggen bij de eigenaren van de betreffende woningen. Hoewel het maken van dergelijke afspraken in algemene zin is te volgen, wordt vervolgens uit deze constructie de eenvoudige conclusie getrokken dat de woningen daardoor een organisatorische en functionele binding hebben met het Windpark. Dit komt voor de realisatie van het Windpark goed uit, want daardoor worden deze woningen niet langer aangemerkt als gevoelige gebouwen in de zin van artikel 1.1 Activiteitenbesluit en hoeft voor deze woningen niet meer te worden voldaan aan de geldende geluidnormen. Tegelijk echter is sprake van een gekunstelde opzet – deze bindingen zijn niet door slechts een aantal beperkte taken en activiteiten aanwezig. De "molenaarswoning" is in feite niets anders dan een schijnconstructie, enkel in het leven geroepen om de woningen buiten de toetsing aan de geldende wettelijke normen te houden. Een dergelijke schijnconstructie is onaanvaardbaar.
- 7.3. De aanduiding "Overige zone – molenaarswoning" leidt niet ertoe dat de woningen onderdeel uitmaken van het Windpark als inrichting. Op basis van jurisprudentie van uw Afdeling constateert GEM Spiegelhout dat bij de beoordeling van de vraag of een woning tot een inrichting behoort in beginsel niet de planologische situatie, maar de feitelijke situatie bepalend is.¹⁹ Daarbij lijkt het GEM Spiegelhout toch vereist dat deze feitelijke situatie een duidelijke en zekere situatie van enige substantiële omvang inhoudt die de verbondenheid tussen het Windpark en de betreffende woningen onwrikbaar (be)vestigt. Dit is hier geenszins het geval. Het gaat hier slechts om een aantal sporadische en op voorhand beperkt ingevulde taken. Tevens is niet zeker, althans bij gebreke van inzicht in onderliggende stukken onduidelijk, of de afspraken en daarmee de relatie met de eigenaren van de woningen bestendig zijn in die zin dat zij gedurende de gehele werking van het Windpark zullen gelden. Ook om die reden is geen sprake van een (voldoende) binding, en is de planregel tevens rechtens onzeker.

¹⁸ Toelichting RIP, p. 67 e.v.; Antwoordnota, 37.6.

¹⁹ ABRvS 7 december 2016, ECLI:NL:RVS:2016:3223, r.o. 2.3.

- 7.4. Ook voor het overige maken de afspraken die zijn gemaakt tussen de initiatiefnemer en de eigenaren van "molenaarswoningen" niet dat deze woningen onderdeel uitmaken van het Windpark als inrichting. Dit kan slechts gelden voor gebouwen die *behoren tot* een bedrijf/inrichting. De "molenaarswoningen" worden bewoond door particulieren die zo nu en dan een beperkte taak verrichten voor het niet door hen maar door de initiatiefnemer geëxploiteerde Windpark. Deze woningen behoren niet tot het bedrijf/de inrichting van het Windpark. Zij kunnen dan ook niet van de kwalificatie van gevoelig gebouw worden uitgezonderd. Bij deze woningen moet aldus worden voldaan aan de wettelijke normen voor geluid. Uit de toelichting op het RIP blijkt dat dit niet het geval is, althans niet zonder het nemen van mitigerende maatregelen,²⁰ waarvan het door de gekozen constructie en ook overigens op basis van het RIP en de onderliggende stukken (zie § 12.13) hoogst onzeker is of deze zullen worden getroffen. Om die reden had het RIP niet mogen worden vastgesteld en hadden de uitvoeringsbesluiten niet mogen worden verleend.
- 7.5. Daarnaast betwist GEM Spiegelhout de ruimtelijke relevantie van de aanduiding "Overige zone – molenaarswoning". Het feit dat een woning een status zou hebben gekregen die relevant is in het milieu-spoor, hetgeen op grond van het voorgaande wordt betwist, heeft geen ruimtelijke effecten en kent ook voor het overige geen ruimtelijk relevante elementen. Deze aanduiding is enkel opgenomen om "*voor eenieder duidelijk te maken dat deze woningen een privaatrechtelijke relatie hebben met het windpark in de vorm van een molenaarswoning*".²¹ Ook dit is geen ruimtelijk relevant aspect. Deze aanduiding komt daarmee voor vernietiging in aanmerking.

8. Systematiek van realisatie en sanering

Voorwaardelijke verplichting RIP, en Omgevingsvergunning activiteit bouwen

- 8.1. Het RIP schrijft in planregel 5.2 het volgende voor:
- "a. op deze gronden geldt dat omgevingsvergunning voor het bouwen van een windturbine uitsluitend wordt verleend indien is geborgd dat de windturbines die zijn opgenomen in bijlage 1 bij deze planregels op de in deze bijlage genoemde datum zijn verwijderd;"*
- 8.2. Het RIP gaat uit van de noodzaak de bestaande windturbines te saneren als voorwaarde voor de oprichting van nieuwe windturbines. Het RIP dient dan ook door middel van een voldoende duidelijke en toetsbare planregel te voorzien in de verzekerde sanering van de bestaande windturbines. Planregel 5.2 biedt deze verzekering niet. Het RIP geeft als toetsingscriterium dat verwijdering van de turbines op de gegeven data "is geborgd". Het RIP kent geen duidelijke en toetsbare invulling over wanneer aan deze verplichting is voldaan – waaruit dient deze borging te bestaan, en wanneer is deze borging voldoen-

²⁰ Toelichting RIP, p. 68.

²¹ Toelichting RIP, p. 68.

de? De planregel is daarmee onzeker, onvoldoende duidelijk en niet toetsbaar. Dit is planologisch-juridisch niet aanvaardbaar.

- 8.3. De toelichting op het RIP en de Antwoordnota geven de beschrijving dat de initiatiefnemer voor de borging van de sanering de bestaande windturbines op de in de saneringslijst genoemde datum in eigendom dient te hebben, of contractueel dient te hebben geborgd dat de windturbines worden verwijderd. Voor de windturbines waarvoor de initiatiefnemer hieraan niet voldoet, kan volgens de toelichting en de Antwoordnota door de overheid worden overgegaan tot onteigening, om aan de verplichting *van de initiatiefnemer* te voldoen. Deze systematiek ter invulling van een reeds onduidelijke planregel is niet aanvaardbaar.
- 8.4. In de eerste plaats vindt hiermee een oneigenlijke vermenging plaats van de initiatiefnemer met de overheid. Op het moment dat de initiatiefnemer niet voldoet, is daar de overheid als achtervang. De planregel is gericht tot de initiatiefnemer, en daarmee kan en moet slechts de initiatiefnemer hieraan zelf en volledig voldoen. De vergunninghouder heeft niet de eigen mogelijkheid door de inzet van onteigening af te dwingen dat de bestaande windturbines daadwerkelijk worden verwijderd. Het zou niet mogelijk moeten zijn dat de initiatiefnemer het door de overheid – eventueel – in te zetten instrument van onteigening als private vergunningaanvrager kan invoeren om als onderdeel van de vergunningaanvraagtoetsing te voldoen aan de voorwaardelijke verplichting van het RIP.
- 8.5. Ten tweede is niet alleen de inzet van het onteigeningsinstrument, maar zeker ook de uitkomst daarvan hoogst onzeker. Op dit moment gaat men kennelijk uit van de algemene bereidheid over te gaan tot onteigening, maar hiervoor geldt toekomstige besluitvorming, toekomstige oordeelsvorming en een toekomstige procedure, die bovendien jaren kan duren waardoor de tijdige sanering in elk geval niet zeker is. Toezeggingen en/of privaatrechtelijke afspraken, zo die er al zijn, in dit stadium over de inzet van onteigening zijn betekenisloos. De betrokken *tot onteigening bevoegde* bestuursorganen zullen hierover een eigen (toekomstig) besluit moeten nemen, waaraan bovendien de Kroon niet is gebonden. Het enkele bestaan van het onteigeningsinstrument volstaat niet om te voldoen aan de voorwaardelijke verplichting uit het RIP. Daarbij is het bepaald onzeker dat in casu zal worden geoordeeld dat sprake is van een noodzaak voor onteigening. Hier doet zich immers het geval voor dat de overheid door het via het RIP stellen van (privaatrechtelijke) eisen in feite de noodzaak voor onteigening zelf creëert²².
- 8.6. Tegelijkertijd met het RIP is de Omgevingsvergunning verleend voor onder andere de bouw van de windturbines. Kennelijk is het college van B&W van Zeewolde van oordeel dat aan de voorwaardelijke verplichting uit het RIP is voldaan. Dit leidt bij GEM Spiegelhout tot verbazing – diverse gronden, waaronder die van haarzelf, zijn niet bij de initiatiefnemer in eigendom, en kennen ook geen contractuele afspraken over sanering van de

²² Vgl. Rb. Haarlem 16 januari 2008, ECLI:NL:RBHAA:2008:BC3865, r.o. 4.9.

bestaande windturbines. Een belangrijke factor voor de verlening van de Omgevingsvergunning lijkt dus te zijn de uiterste mogelijkheid tot onteigening. Zoals hiervoor uiteengezet, kan dit instrument niet in algemene zin worden opgeworpen ter onderbouwing van de stelling dat aan de voorwaardelijke verplichting uit het RIP is voldaan, terwijl bovendien allerminst vaststaat dat de overheid te dien einde rechtmatig kán onteigenen. Daarbij zullen de verschillende onteigeningprocedures evident leiden tot aanzienlijke vertraging. Op dit moment kan dan ook onmogelijk worden geoordeeld dat aan de voorwaardelijke verplichting van het RIP is voldaan. Dit klemt te meer omdat een niet tijdige sanering ertoe leidt dat de betreffende windturbines moeten worden stilgezet, hetgeen een destructief effect heeft op (de business case van) het Windpark. Aangezien aldus niet is geborgd dat de bestaande windturbines zijn gesaneerd op de gegeven data is niet voldaan aan de voorwaardelijke verplichting uit het RIP en had de Omgevingsvergunning niet mogen worden verleend.

9. De initiatiefnemer

- 9.1. Het RIP en de vergunningen voor de realisatie van het Windpark zijn schaarse vergunningen. Voor de verdeling daarvan moet worden voldaan aan de criteria zoals door uw Afdeling geformuleerd in de uitspraak van 2 november 2017.²³ Verwezen zij ook naar de uitspraken van uw Afdeling van 30 augustus 2017²⁴ en 27 september 2017²⁵, waaruit blijkt dat ook de besluiten tot vaststelling van een ruimtelijk plan en tot verlening van omgevingsvergunningen als schaarse vergunningen hebben te gelden waarop de transparantieverplichting en de daaruit voortvloeiende verplichting tot het bieden van een passende mate van openbaarheid van toepassing zijn. Voorafgaand aan de vaststelling van het RIP en de verlening van de voor de realisatie van het Windpark benodigde vergunningen is van dit alles echter geen sprake geweest. De besluiten kunnen ook daarom geen stand houden.
- 9.2. Dat niet is voldaan aan het transparantiebeginsel en geen sprake is geweest van passende mate van openbaarheid, dat wil zeggen een (i) tijdige en (ii) adequate verstrekking van informatie, (iii) een duidelijke, precieze en ondubbelzinnige formulering van verdeelregels, (iv) een gelijkelijke toepassing van de verdeelregels, (v) het niet overstappen op andere verdeelregels en (vi) het niet voor onbepaalde tijd verlenen van een schaarse vergunning, blijkt zonder meer uit de feiten. Voorafgaand is helemaal niets gepubliceerd omtrent het feit dat sprake is van schaarse vergunningen en evenmin omtrent de wijze waarop deze zullen worden verdeeld. Van een duidelijke, precieze en ondubbelzinnige formulering van verdeelregels is ook geen sprake. Uit een brief van de provincie Flevoland aan Windpark Zeewolde BV d.d. 7 april 2017 (Bijlage 9) blijkt dat hangende het pro-

²³ ABRvS 2 november 2016, AB 2016/426.

²⁴ ABRvS 30 augustus 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2316, 2318, 2331, 2332 en 2333.

²⁵ ABRvS 27 september 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2611.

ces, om pragmatische redenen, voor de initiatiefnemer is gekozen, en zijn andere partij- en afgewezen. In de Antwoordnota, § 2.4, wordt hiervan verslag gedaan en wordt bevestigd dat geen sprake is van het toepassen van vooraf bepaalde en bekendgemaakte criteria, maar van een pragmatische keuze die op 7 april 2017 door een stuurgroep is gemaakt. Aan de criteria zoals die door uw Afdeling, mede naar aanleiding van de conclusie van advocaat-generaal Widdershoven, zijn geformuleerd in de uitspraak van 2 november 2016 is in het geheel niet voldaan.

- 9.3. Verder worden de schaarse vergunningen ten onrechte voor onbepaalde tijd verstrekt. De omgevingsbouwvergunningen gaan wel uit van een termijn van 25 jaar, maar aangezien de bestemmingsregeling niet van een dergelijke termijn uitgaat, kan eenvoudig vóór of ná ommekomst van die 25 jaar een nieuwe vergunning worden aangevraagd voor het oprichten van nieuwe turbines. Nu aldus de tijdsbepaling niet is geborgd, is de facto sprake van een vergunning voor onbepaalde tijd. In zijn conclusie overwoog Widdershoven, zoals door uw Afdeling geciteerd in de uitspraak van 2 november 2016, omtrent het al dan niet voor onbepaalde tijd verstrekken van een schaarse vergunning het volgende:

"Het bestuur kan schaarse vergunningen in beginsel niet voor onbepaalde tijd verlenen. Deze eis vloeit voort uit het materiële gelijkheidsbeginsel en voorkomt dat de 'uitverkoren' vergunninghouder onevenredig wordt bevoordeeld. Bij schaarse vergunningen voor een economische activiteit zijn afwijkingen van deze eis niet goed denkbaar. Bij andere schaarse vergunningen kan onder omstandigheden afwijking hiervan worden gerechtvaardigd door het beginsel van rechtszekerheid."

- 9.4. Het realiseren van het Windpark is onmiskenbaar een economische activiteit, zodat een afwijking van de eis 'niet goed denkbaar' is. Daar komt bij dat het ook niet moeilijk is een periode te bepalen. Ook voor turbines geldt dat deze een technische levensduur hebben; zie de turbines die op basis van het RIP moeten worden gesaneerd. Daar zou bij het bepalen van de periode waarvoor de schaarse vergunning wordt verleend bij kunnen worden aangesloten. Daarnaast heeft een turbine ook een economische levensduur, waar eveneens bij kan worden aangesloten. Nu niettemin sprake is van schaarse vergunningen voor onbepaalde tijd, kunnen de besluiten geen stand houden.
- 9.5. Het voorgaande is temeer van belang nu sprake is van het verlenen van schaarse vergunningen voor een activiteit op gronden die eigendom zijn van GEM Spiegelhout. Hoewel GEM Spiegelhout in beginsel geen voorstander is van de realisatie van het Windpark, wil zij, indien het RIP onherroepelijk zou worden en realisatie onvermijdelijk is, van die situatie het beste maken en zelf tot uitvoering daarvan overgaan, althans kunnen meedingen naar de schaarse vergunningen daarvoor. Door niet te voorzien in een transparante procedure voor het kunnen verkrijgen van de schaarse vergunningen, is GEM Spiegelhout niet in de gelegenheid geweest aan de procedure deel te nemen.

HOUTHOFF BURUMA

- 9.6. Op basis van haar positie als eigenaar van gronden in het plangebied van het RIP, waarop meerdere van de nieuwe turbines zijn geprojecteerd, doet GEM Spiegelhout subsidiair – GEM Spiegelhout bepleit primair dat de bestreden besluiten worden vernietigd en van realisatie van het Windpark wordt afgezien – en onder protest een beroep op het haar toekomende recht op zelfrealisatie. Ter uitoefening van dat recht, en onder hetzelfde protest, had GEM Spiegelhout ook op basis van een transparante procedure, alleen of tezamen met andere partijen, moeten kunnen meedingen naar de schaarse vergunningen. Van een dergelijke procedure en een dergelijke kans is ten onrechte geen sprake geweest.
- 9.7. Ten overvloede zij opgemerkt dat het feit dat GEM Spiegelhout wel lid had kunnen worden van de vereniging die is overgegaan tot het oprichten van Windpark Zeewolde BV, en op die wijze had kunnen participeren in de realisatie van het Windpark, hier niet aan af doet. Enerzijds is daarmee geen sprake van het zelf uitvoeren van het project, en anderzijds is het lid worden van die vereniging nimmer als voorwaarde voor het kunnen meedingen naar de schaarse vergunningen gesteld, en mag die eis ook niet worden gesteld. Sterker nog, uit de hiervoor aangehaalde brief van de provincie van 7 april 2017 blijkt dat tot dat moment ook andere partijen meedingen naar de vergunningen. In die brief staat het volgende:

Bemiddelingsresultaat
 Op 30 maart jl. hebben de overheden van de bemiddelaars vernomen dat de twee partijen, Windpark Zeewolde B.V. en Ontwikkelgroep Zeewolde (bestaande uit Windvereniging Zephyros, De Wolf Nederland Windenergie en Raedthuys Pure Energie) helaas niet tot overeenstemming zijn gekomen. Nu Windpark Zeewolde B.V. en Ontwikkelgroep er niet uit zijn gekomen zijn er twee partijen. Bovendien zijn er nog ca. 15-20 grond- en/of turbine eigenaren die zich bij geen van beide hebben aangesloten.

Bestissing stuurgroep
 Met deze conclusie heeft de stuurgroep¹ een besluit genomen. Gezien de gezamenlijke beleidsdoelen van opschalen / saneren en het Nationaal beleid windenergie hebben wij besloten om het project voort te zetten met de bestaande initiatiefnemer (die het overgrote aandeel te saneren windmolens heeft gecontracteerd) en bijbehorende planning. Het is ongewenst beide partijen elk een deel van het plan te laten uitvoeren omdat dit ten koste zal gaan van de ruimtelijke doelen van het regioplan en de voortgang van het proces.

- 9.8. Omdat verschillende partijen die het Windpark willen realiseren onderling geen overeenstemming bereiken, neemt de stuurgroep het besluit om Windpark Zeewolde B.V. uit te kiezen. De argumenten om tot een keuze, en tot deze keuze te komen, zijn niet vooraf in de vorm van criteria gedeeld, maar zijn ten tijde van het nemen van het besluit bedacht en toegepast.
- 9.9. Vervolgens worden in de brief de argumenten genoemd op basis waarvan tot dit besluit is gekomen. Aldus zijn de verdeelcriteria achteraf aan de uitverkoren partij bekendgemaakt. Het in deze brief genoemde besluit van de stuurgroep is geen appellabel besluit. De enige besluiten op basis waarvan de realisatie van het Windpark aan de Initiatiefnemer wordt toebedeeld, zijn de in onderhavige procedure bestreden besluiten.

HOUTHOFF BURUMA

- 9.10. Voor zover bij wijze van verweer zou worden gesteld dat op enige wijze wel het lidmaatschap van de Windvereniging Zeewolde of de Ontwikkelvereniging Zeewolde als voorwaarde is gesteld voor het kunnen meedingen naar de schaarse vergunningen – nogmaals: deze voorwaarde is niet gesteld – dan heeft te gelden dat een dergelijke voorwaarde niet had mogen worden gesteld. De Windvereniging heeft blijkens de inschrijving in het handelsregister de volgende doelstelling:
- Het agrarisch (buiten)gebied waar de vereniging actief is, (zeewolde/Almere) te organiseren en te informeren met betrekking tot het provinciale beleid ten aanzien van windenergie teneinde de bewoners, grondgebruikers, grond- en turbine-eigenaren in het gebied invloed te (kunnen) laten uitoefenen en bij te (laten) dragen aan (de ontwikkeling van) duurzame windenergie in het vorenstaande gebied waar de vereniging actief is.**
- 9.11. De Ontwikkelvereniging Zeewolde heeft blijkens de inschrijving in het handelsregister de volgende doelstelling:
- Het financieren van en het (laten) verrichten van werkzaamheden in de voorbereidingsfase van de ontwikkeling van verschillende windparken binnen een geografisch afgebakend gebied in de provincie Flevoland, teneinde een bijdrage te leveren aan opwekking van duurzame energie.**
- 9.12. Voor beide vereniging geldt dat zij gezien hun doelstelling niet tot doel hebben het daadwerkelijk realiseren en exploiteren van het Windpark. De voorwaarde lid te worden van (een van) deze verenigingen vormt een onnodige en ontoelaatbare beperking van de mogelijkheid mee te dingen naar de schaarse vergunningen. Dat zou overigens niet anders zijn indien zij (ook) het daadwerkelijk realiseren en exploiteren van het Windpark als doel zouden hebben.
- 9.13. De eis van lidmaatschap van (een van) deze verenigingen is temeer ontoelaatbaar, aangezien deze verenigingen bij het aanbieden van het lidmaatschap als voorwaarde hebben gesteld dat wordt afgezien van het aanwenden van rechtsmiddelen tegen de besluiten die ten behoeve van de realisatie en exploitatie van het Windpark worden vastgesteld, zoals de in deze procedure voorliggende besluiten. Aldus zou derhalve de overheid, via de verenigingen, de eis stellen dat wordt afgezien van de mogelijkheid gebruik te maken van in de wet toegekende rechtsmiddelen. Een dergelijke eis is in strijd met de openbare orde. Daarnaast zou een dergelijke eis het onmogelijk maken dat een partij als GEM Spiegelhout primair tegen het Windpark is, maar subsidiair – namelijk in het geval de komst van het Windpark onvermijdelijk is geworden – op basis van haar zelfrealisatierecht daaraan wil deelnemen. Van een dergelijke consequentie mag geen sprake zijn.
- 9.14. Gezien het feit dat er tot begin 2017 meerdere partijen meedingen naar de schaarse vergunningen – zie hierboven het citaat uit de brief van de provincie – was het lid zijn van de vereniging die uiteindelijk is uitverkoren, kennelijk a priori geen voorwaarde. Als het derhalve al zo zou zijn dat het lidmaatschap van (een van) deze verenigingen als voor-

waarde zou mogen worden gesteld voor het (gezamenlijk) kunnen meedingen naar de schaarse vergunningen, dan is deze voorwaarde niet eerder dan in § 2.4 van de Antwoordnota gesteld. Dat is veel te laat, aangezien de verdeelcriteria voorafgaand aan de procedure behoren te worden bekendgemaakt.

10. Financiële en economische uitvoerbaarheid

- 10.1. Op verzoek van de provincie heeft een financieel deskundige, Rebel, een 'sanity check' uitgevoerd teneinde vast te stellen wat de gevolgen zijn van (i) een hoogtebeperking voor de nieuwe turbines, (ii) een langere saneringsperiode en (iii) een overschrijding van de maximale ashoogte van 120 meter voor de financiële uitvoerbaarheid van het plan. De resultaten van dit onderzoek zijn als bijlage 15 bij de plantoelichting gevoegd. Uit de onderzoeken blijkt dat de business case dermate fragiel is, dat maatregelen als een lagere ashoogte – hetgeen zou leiden tot een afname in de productie van ca. 4,5%²⁶ – het project financieel en economisch onuitvoerbaar maakt. Van ruimte om eventuele tegenvallers op te vangen is dan al helemaal geen sprake meer. In het navolgende zal blijken dat op voorhand met verschillende tegenvallers rekening zal moeten worden gehouden.
- 10.2. In de berekeningen van Rebel is al opgemerkt dat de verlaging van de voor de uitvoerbaarheid van het project noodzakelijke SDE+ subsidie in 2017 ten opzichte van 2016, de business case verder onder druk zet. Op het moment van vaststellen van de besluiten was het kunnen verkrijgen van de subsidie in 2017 nog allerminst zeker. Wel was zeker dat nog niet alle benodigde toestemmingen van eigenaren van bestaande turbines of van gronden waarop de nieuwe turbines zullen moeten worden gerealiseerd, zijn verkregen. De besluiten gaan er, gezien de nadrukkelijke verwijzingen naar het eventueel inzetten van het gedoogplicht- of onteigeningsinstrumentarium nadrukkelijk van uit dat niet alle toestemmingen minnelijk zullen kunnen worden verkregen. Voor het kunnen verkrijgen van de SDE+ subsidie geldt echter sinds 2017 als voorwaarde dat de toestemmingen van de verschillende private eigenaren wel zijn verkregen.²⁷ In de brochure met informatie omtrent de aanvraag en verlening van de SDE+ subsidie najaar 2017²⁸ staat dit als volgt:

²⁶ Rebel gaat uit van een afname van 861 GWh per jaar naar 821 GWh per jaar.

²⁷ Zie de 'Regeling van de Minister van Economische Zaken van 21 september 2017, nr. WJZ/17139176, tot wijziging van de Algemene uitvoeringsregeling stimulering duurzame energieproductie en de Regeling aanwijzing categorieën duurzame energieproductie najaar 2017 (aanpassing van enkele informatieverplichtingen bij de aanvraag)' zoals gepubliceerd in de Staatscourant 2017/54647.

²⁸ Te raadplegen via: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2017/08/Brochure-SDE-najaar-2017.pdf>.

HOUTHOFF BURUMA

Toestemming van de eigenaar

Bent u zelf niet de eigenaar van de beoogde locatie voor de productie-installatie? Volgens SDE+ hebt u dan vooraf en uiterlijk op het moment van de aanvraag toestemming van de eigenaar van de beoogde locatie nodig.

In het aanvraagformulier geeft u aan of u eigenaar bent van de beoogde locatie. Is dat niet het geval, dan stuurt u de formele toestemming van de eigenaar van de locatie met uw aanvraag mee. De eigenaar verklaart daarin dat hij of zij toestemming geeft voor het installeren en exploiteren van de productie-installatie op de beoogde locatie. Zijn er meerdere eigenaren, dan voegt u bij uw subsidieaanvraag de verklaringen van alle eigenaren toe.

- 10.3. Het gevolg van het niet-beschikken over de toestemming van de eigenaren is dat in de ronde 2017 de benodigde subsidie niet zal kunnen worden verkregen. Voor zover dan wordt ingezet op het verkrijgen van de subsidie in 2018 moet worden bedacht dat in dat jaar de bedragen weer lager zullen zijn. Zo wordt in het advies van ECN van 25 juli 2017 aan de minister²⁹ uitgegaan van een verlaging van de grondkosten met 10%, hetgeen resulteert in een substantieel lagere subsidie. Het Windpark is gelegen in twee verschillende regio's, met verschillende basisbedragen voor de SDE+ subsidie als gevolg. Het basisbedrag daalt van € 0,075 of 0,085 per kWh in 2017 naar € 0,065 of 0,073 per kWh in 2018. Dat is een daling van 13,3% tot 14,1%. De reeds fragiele financiële en economische uitvoerbaarheid kan een dergelijke tegenvaller niet opvangen. In de bestreden besluiten is dit alles ten onrechte niet onderkend.
- 10.4. In de plantoelichting is vermeld dat met de initiatiefnemer een overeenkomst zou zijn gesloten omtrent het door de initiatiefnemer vergoeden van door de overheid toe te kennen tegemoetkomingen in planschade. De aan deze afspraak ten grondslag liggende planschaderisicoanalyse is niet openbaar gemaakt. Vooral nog gaat GEM Spiegelhout ervan uit dat deze analyse onvolledig is en geen rekening houdt met de grote omvang van het gebied van waaruit zal kunnen worden verzocht om een tegemoetkoming. Gezien de omvang van het Windpark en de grootte van de turbines, strekt dit gebied zich vanuit de provincie Flevoland met de stad Almere uit van de Veluwerand tot aan Amsterdam en maakt ook het noordelijke deel van de provincie Utrecht, zoals de gemeente Huizen, hier deel van uit. In dit gebied liggen alleen al meer dan honderduizend bestaande woningen. Verder zal de schade aanzienlijk zijn voor het gebied waarvoor nu net het Chw bestemmingsplan Oosterwold onherroepelijk is geworden. Gezien de fragiele basis van de business case, kan niet worden aangenomen dat de initiatiefnemer in staat zal zijn deze kosten te dragen. Ook op dit punt gaat het project aan de eigen kosten ten onder en staat de financiële uitvoerbaarheid in ieder geval onvoldoende vast.
- 10.5. Het Rijksvastgoedbedrijf is een van de grootste grondbezitters in het gebied Oosterwold, en in het plangebied van het RIP. In het 'Rijksvastgoedplan Flevoland' van mei 2016

²⁹ Te raadplegen via: <https://www.ecn.nl/publicaties/ECN-E-17-031>.

(Bijlage 10) staat omtrent de financiële uitvoerbaarheid van het Windpark het volgende (p. 11):

"De ontwikkeling van het windpark Zeewolde omvat plaatsing van nieuwe, grotere turbines met gelijktijdige sanering van bestaande turbines om landschappelijke redenen. Het aantal turbines gaat van 220 naar 100. Een aanzienlijk deel daarvan komt op rijksgrond terecht.

De sanering van de bestaande turbines geeft een financiële druk op de businesscase en met name ook op de marktconforme grondvergoeding. Er vindt overleg plaats tussen Rijk en regio hoe dit complexe project gerealiseerd kan worden."

- 10.6. Uit dit citaat blijkt dat de business case kennelijk niet of nauwelijks ruimte laat voor het kunnen voldoen van marktconforme vergoedingen aan de grondeigenaren. Indien met de eigenaren van de te saneren turbines en met de eigenaren van de gronden waarop de nieuwe turbines moeten worden geplaatst, zoals GEM Spiegelhout, geen minnelijke overeenstemming kan worden bereikt, zal tot onteigening moeten worden overgegaan. De kans dat geen minnelijke overeenstemming kan worden bereikt, is gezien het feit dat de business case kennelijk niet of nauwelijks ruimte biedt om een marktconforme vergoeding te bieden groot. Bij de daarop volgende onteigening zal echter, op grond van het bepaalde in de Onteigeningswet, een volledige schadeloosstelling moeten worden voldaan, hetgeen meer omvat dan alleen de marktconforme grondvergoeding. En daarmee is dan de business case niet meer houdbaar. Daarbij is het van belang vast te stellen dat wel wordt gesproken van een saneringsfonds – overigens zonder dat duidelijk is hoe de daarin gestorte middelen zich verhouden tot de te verwachten kosten – maar dat daarbij ook is bepaald dat de initiatiefnemer het risico draagt voor tekorten. Er is geen reden te veronderstellen dat de initiatiefnemer daartoe in staat zal zijn. Zeker nu sprake blijkt te zijn van een kritieke business case, moet juist worden aangenomen dat er bij de initiatiefnemer geen middelen resteren om tekorten te dekken. De consequentie zal echter zijn dat door het niet kunnen voldoen aan de saneringsvoorwaarde, de nieuwe turbines zullen moeten stilgezet. Daarmee vallen de inkomsten van de initiatiefnemer stil en is deze nog minder in staat om aan de verplichtingen te voldoen.
- 10.7. Voor zover van de inhoud daarvan kennis kan worden genomen, is in de business case en de beoordeling daarvan geen rekening gehouden met de stilstandverplichting indien niet tijdig tot sanering van de bestaande turbines kan worden overgegaan. Daarnaast is voor zover bekend geen rekening gehouden met de vertraging die het gevolg zal zijn van het moeten doorlopen van gedoogplicht- en onteigeningsprocedures voor de locaties van de nieuwe turbines. Dit laatste heeft niet alleen een vertraging in het verkrijgen van de inkomsten, maar ook een vertraging in het verkrijgen van de SDE+ subsidie, die daarmee ook nog eens lager wordt door de jaarlijkse verlaging daarvan. Nu dit alles niet is onder-

zocht, maar wel sprake is van een fragiele business case, is de financiële en economische uitvoerbaarheid dermate onzeker dat niet in redelijkheid tot de vaststelling van de besluiten had kunnen worden overgegaan.

- 10.8. Het opleggen van gedoogplichten of onteigenen voor de sanering van de bestaande turbines en/of de nieuwe turbines doet niet alleen de financiële en economische uitvoerbaarheid door het ijs zakken, maar heeft ook direct gevolgen voor de maatschappelijke uitvoerbaarheid. In de sanity check van Rebel (bijlage 15 bij de plantoelichting) staat hierover het volgende:

3.2. Draagvlak

Het eerste argument dat Windpark Zeewolde in haar memo aanvoert, kent een sociaal / maatschappelijk karakter en is niet zozeer financieel gedreven. In essentie valt dat buiten de scope van onze opdracht. Tegelijkertijd is draagvlak cruciaal voor het doorgang vinden van het project. Bij onvoldoende animo en draagvlak omdat de voorwaarden voor sanering niet aantrekkelijk genoeg zijn, ontstaat er een situatie waarin het moeilijker wordt om de eigenaren van de "niet getekende" turbines (dus turbines waarvan de eigenaar nog geen lid is geworden van de ontwikkelvereniging) te verleiden vrijwillig meewerken aan sanering.

Dit kan leiden tot een proces waarin als ultieme remedie ingezet wordt op (grootschalige) onteigening. Dit is een onwenselijk proces voor alle betrokkenen, omdat het maatschappelijk kostbaar, sociaal onwenselijk en financieel onaantrekkelijk is. Ook voor het project kan dit dermate onrust en onzekerheid opleveren dat de feitelijke ontwikkeling van het project onder druk komt te staan.

- 10.9. Rebel geeft aan niet te zijn gevraagd hier een oordeel over te geven, maar ziet zich niet-temin genoodzaakt hier wel een opmerking over te plaatsen. Het is derhalve een nadrukkelijke waarschuwing hier wel aandacht aan te besteden. In de besluitvorming keert dit echter niet terug. Als daarentegen in ogenschouw zou worden genomen dat met het inzetten van dwangmiddelen de weerstand tegen het Windpark wordt gemobiliseerd en de onrust en onzekerheid de ontwikkeling van het project verder onder druk zetten, dan had hier wel aandacht aan moeten worden besteed. Het is uiteindelijk een van de vele indicaties die wijzen op de onuitvoerbaarheid van het project.
- 10.10. Het hiervoor al aangehaalde saneringfonds wordt niet alleen door de initiatiefnemer, maar ook door het Rijk gevuld. Aldus verleent het Rijk, naast de SDE+ subsidie, nog een financiële bijdrage aan de initiatiefnemer voor de realisatie van het project. Deze bijdrage moet worden gekwalificeerd als ongeoorloofde staatssteun. Het Rijk zal deze steun, indien al verleend, dienen terug te vorderen. Zeker is dat de initiatiefnemer niet in staat zal zijn deze bijdrage terug te betalen, althans dat zij daarna niet meer in staat zal zijn ook het Windpark te realiseren en exploiteren. De steun wordt immers juist gegeven omdat het project anders niet uitvoerbaar is voor deze initiatiefnemer. Onder deze omstandigheden had moeten worden vastgesteld dat het project niet uitvoerbaar is en had van vaststelling van de besluiten moeten worden afgezien.
- 10.11. In het in § 3.4 genoemde nieuwsbericht wordt melding gemaakt van een overeenkomst tussen de verschillende betrokken overheden, waarin onder meer is afgesproken dat de turbines gedurende periodes stil moeten worden gezet in verband met de te realiseren

woningen. De kosten hiervan, dat wil zeggen het nadeel voor de initiatiefnemer van het Windpark, zullen op de te bouwen woningen worden verhaald bij de gronduitgifte. Anders dan het nieuwsbericht veronderstelt, zal er van kostenverhaal bij gronduitgifte geen sprake zijn. De overheden zijn immers geen eigenaar van de gronden die eigendom zijn van GEM Spiegelhout, en kunnen daarom ook niet via gronduitgifte kosten verhalen. Voor zover via de gronden van het Rijksvastgoedbedrijf wel sprake is van gronduitgifte en daar kosten ten laste van de gronduitgifteprijs worden gebracht, leidt dit tot ongeoorloofde staatssteun. Verder bevat de kostensoortenlijst zoals opgenomen in het Bro ook geen basis voor het verhalen van dergelijke kosten op GEM Spiegelhout via een exploitatieplan. De kosten van stilstand van de turbines zullen daarom, in ieder geval voor zover het stilstand in verband met woningen op de gronden van GEM Spiegelhout betreft, niet kunnen worden verhaald. Dit nadeel is niet alleen niet in de beoordeling van de financiële haalbaarheid betrokken, maar maakt ook, aangezien sprake is van een business case die al zwaar onder druk staat, dat deze onhoudbaar is geworden. Ook hier blijkt weer dat door de tijdsdruk om toch maar tijdig tot besluitvorming te komen zodat de subsidies zouden kunnen worden aangevraagd, geen serieus onderzoek naar alternatieven is uitgevoerd, of de gevonden alternatieven terzijde zijn geschoven omdat een keuze daarvoor een zodanige vertraging van de besluitvorming met zich zou brengen dat de subsidiëronde zou worden gemist.

11. Fysieke uitvoerbaarheid

- 11.1. In de zienswijze is uiteengezet dat het Windpark fysiek niet uitvoerbaar is, voor zover een aantal turbines op gronden van GEM Spiegelhout is geprojecteerd, en GEM Spiegelhout voor oprichting van turbines op haar gronden geen toestemming heeft gegeven. In de Antwoordnota wordt verwezen naar een mededeling van de initiatiefnemer dat zij bij het ontbreken van minnelijke overeenstemming een gedoogplichtbeschikking op basis van de Belemmeringenwet Privaatrecht zal aanvragen. Hoewel die beschikking een zelfstandige procedure kent, kan en moet in de onderhavige procedure worden vastgesteld dat een dergelijke beschikking niet zal kunnen worden verkregen, althans dat deze geen stand zal houden. GEM Spiegelhout zal zich immers op basis van haar zelfrealisatierecht, zie hierboven § 9.6, met succes tegen het opleggen van een gedoogplicht kunnen verzetten. Aan de uitvoering van het RIP en de vergunningen staat aldus een evidente privaatrechtelijke belemmering in de weg, althans in ieder geval voor zover daarin wordt uitgegaan van realisatie door Windpark Zeewolde BV op de gronden van GEM Spiegelhout.

12. Het MER

Onjuiste referentiesituatie

- 12.1. Het MER gaat uit van een onjuiste referentiesituatie en is om deze reden niet juist tot stand gekomen en ook inhoudelijk onjuist. Het MER had daarom niet ten grondslag aan het RIP en de uitvoeringsbesluiten mogen worden gelegd. De onjuistheid van de referentiesituatie bestaat uit twee aspecten, beide van groot en voor GEM Spiegelhout bijzonder belang voor de beoordeling van het Windpark.

Gebiedsontwikkeling Oosterwold – autonome ontwikkeling

- 12.2. Ten eerste is de ontwikkeling van woningen op de Gronden ten onrechte niet als autonome ontwikkeling betrokken in het MER. Het ontwikkelen van deze woningen maakt onderdeel uit van de gebiedsontwikkeling Oosterwold. Volgens het MER is de gebiedsontwikkeling Oosterwold relevant voor het Windpark. Het deel van de gebiedsontwikkeling dat in de gemeente Zeewolde is gelegen, het deel dus dat de Gronden betreft, is echter niet als autonome ontwikkeling aangemerkt. Volgens het MER is voor dit deel "de agrarische bestemming (...) het uitgangspunt".³⁰ Daarbij is volgens de Antwoordnota als enige argument bepalend dat voor "het gebied Oosterwold dat in Zeewolde is gelegen (...) nog geen bestemmingplan [is], daarom is maakt dit geen onderdeel uit van de referentiesituatie".³¹ Volgens de Antwoordnota zouden slechts beleid en projecten waarover al "definitieve besluitvorming heeft plaatsgevonden" moeten worden meegenomen in de beschrijving van de referentiesituatie.
- 12.3. Hier wordt een onjuiste toets gehanteerd om te bepalen welke ontwikkelingen worden aangemerkt als autonome ontwikkeling. Het is geenszins vereist dat reeds definitieve besluitvorming heeft plaatsgevonden. Bepalend is of een bepaald plan of project *planologisch voorzienbaar* is ten tijde van het MER. Dat is voor de gebiedsontwikkeling Oosterwold, ook voor het deel dat in Zeewolde is gelegen, evident het geval. Dit is reeds gemotiveerd betoogd in de zienswijze (§ 3.2 en 7.1), de Antwoordnota bevat hierop een ontoereikende en overigens ook onbegrijpelijke reactie. De plannen voor de gebiedsontwikkeling Oosterwold zijn al jaren bekend, en kennen hun planologische kader in, en ontlenen daarmee hun planologische voorzienbaarheid rechtstreeks uit, de Intergemeentelijke Structuurvisie Oosterwold.³² De gebiedsontwikkeling Oosterwold (tevens op de Gronden) had dan ook moeten worden aangemerkt als autonome ontwikkeling en hadden als zodanig in de referentiesituatie voor het MER moeten worden betrokken.

Sanering bestaande windturbines – autonome ontwikkeling

³⁰ MER, p. 64.

³¹ Antwoordnota, 38.14.

³² Vastgesteld door de gemeenteraad van Zeewolde op 27 juni 2013; vastgesteld door de gemeenteraad van Almere op 4 juli 2013.

12.4. Uit het gehele MER spreekt de telkens uitgedragen boodschap "het wordt er uiteindelijk door het Windpark Zeewolde allemaal beter op". Daarbij wordt ervan uitgegaan dat het RIP en de overige besluiten voor het Windpark de grondslag en enige aanleiding zouden zijn voor de sanering van de bestaande windturbines. De nieuwe situatie waarin de nieuwe windturbines zijn gerealiseerd, zou dan – door het positieve effect van de sanering – beter zijn dan de huidige situatie. Op deze manier wordt, bij wijze van voorbeeld, in het MER gesteld dat door "*de afname van het aantal turbines in de eindsituatie (93 turbines in de eindsituatie versus ruim 200 turbines in de huidige situatie) (...) verstoring voor vogels afneemt*".³³ Het MER bestempelt in dat verband de voortdurende huidige situatie – de bestaande windturbines blijven staan – als referentiesituatie, en beoordeelt de sanering van de bestaande turbines vervolgens in dat licht. Deze stelling en de daarop gebaseerde beoordeling zijn onjuist, omdat zij eraan voorbijgaan dat de bestaande windturbines *hoe dan ook zouden worden gesaneerd*. Zoals reeds in paragraaf 3.20 beargumenteerd, is de referentiesituatie niet de aanwezigheid van de bestaande windturbines, maar de aanwezigheid van de bestaande turbines *in de wetenschap dat deze gezien hun levensduur rond 2020 zouden worden gesaneerd*. De afspraken die GEM Spiegelhout in dit verband met eigenaren bestaande turbines heeft gemaakt, dragen alleen maar bij aan deze wetenschap. Door de wetenschap van deze reeds vaststaande sanering niet als zodanig in de referentiesituatie mee te nemen en in de beoordeling in het MER te laten doorwerken, is het MER onjuist en ten onrechte aan het RIP en de uitvoeringsbesluiten ten grondslag gelegd.

Voorkeursalternatief en onderzochte alternatieven

- 12.5. Zoals reeds in § 4.1 e.v. besproken, bevatten de Bestuurlijke afspraken verschillende afspraken over de inrichting en het in werking hebben van het Windpark Zeewolde.
- 12.6. Uit deze afspraken blijkt niet alleen dat in de alternatievenstudie kennelijk niet alle alternatieven zijn meegenomen, maar ook dat het vka zal worden aangepast. Daarmee kunnen de uitgevoerde onderzoeken, waaronder het MER, niet langer aan de vaststelling van het RIP en de uitvoeringsbesluiten ten grondslag worden gelegd. Bovendien leidt dit tot de essentiële vraag of het vka terecht als voorkeursalternatief is aangemerkt, en nog steeds kan worden aangemerkt. De in de overeenkomst gemaakte afspraken hebben grote financiële consequenties voor het Windpark Zeewolde gelet op de gevolgen voor de exploitatie daarvan – volgens de overeenkomst een nadelig effect op de business case van EUR 6,5 miljoen – waarmee dit ten zeerste wordt betwijfeld.

Luchthaven Lelystad

- 12.7. Een belangrijke factor bij de keuze voor het vka, het in kaart brengen van de verschillende alternatieven, en (daarmee) bij het MER en de aan het MER ten grondslag liggende

³³ MER, samenvatting.

onderzoeken, is de uitbreiding van de Luchthaven Lelystad. Het MER schrijft hierover het volgende:

"Gedurende de planfase van windpark Zeewolde speelde gelijktijdig een tweetal ontwikkelingen die zeer bepalend zijn geweest voor de ontwikkeling van de alternatieven en de uiteindelijke mogelijkheden van de inrichting van het plangebied en daarmee voor de keuze van het voorkeursalternatief. Het gaat om:

(...)

2. de hoogtebeperking door luchthaven Lelystad.³⁴

- 12.8. Volgens het MER is met het Luchthavenbesluit Lelystad duidelijkheid gekomen over de zones waar windturbines onmogelijk zijn en waar hoogtebeperkingen gelden.³⁵ Luchthaven Lelystad is voor het Windpark onder andere relevant voor het aspect geluid, omdat in het Luchthavenbesluit Lelystad de toekomstige geluidcontouren voor de luchthaven zijn opgenomen. De toekomstige geluidbelasting van de luchthaven is, zo staat beschreven in het MER, als autonome ontwikkeling als onderdeel van de referentiesituatie meegenomen.³⁶
- 12.9. Voor het Luchthavenbesluit Lelystad is een MER opgesteld. Op 16 oktober 2017 heeft demissionair staatssecretaris Dijkema een brief aan de Tweede Kamer gestuurd waarin is erkend dat er rekenfouten zitten in het MER en de daarbij behorende geluidsoverlast van Lelystad Airport ('Kamerbrief over Milieueffectrapport en geluidberekeningen Lelystad Airport', Bijlage 11). De in het MER gehanteerde uitgangspunten zijn deels onjuist. Dit betekent dat de in het MER voor het Windpark gehanteerde uitgangspunten eveneens onjuist zijn. GEM Spiegelhout concludeert op basis hiervan dat het MER niet is gebaseerd op de juiste gegevens en daarmee niet volledig is. Het RIP en de uitvoeringsbesluiten zijn niet zorgvuldig voorbereid en gemotiveerd, en komen voor vernietiging in aanmerking.

Effecten herstructureringsfase

- 12.10. In de zienswijze tegen het ontwerp-RIP is namens GEM Spiegelhout geconstateerd dat de effecten van de herstructureringsfase ten onrechte slechts zijn beoordeeld voor het vka. Aangezien deze fase wordt aangemerkt als onderdeel van de voorgenomen ontwikkeling hadden de effecten daarvan voor elk van de alternatieven moeten worden onderzocht en beoordeeld. Volgens de Antwoordnota zijn de periode van herstructureringsfase, en daarmee de milieueffecten, tijdelijk van aard en niet bepalend voor de keuze van het voorkeursalternatief. Daarom beschrijft het MER voor de alternatieven alleen de milieueffecten van de eindsituatie.

³⁴ MER, samenvatting.

³⁵ MER, p. 28.

³⁶ MER, p. 80.

- 12.11. GEM Spiegelhout stelt, volledigheidshalve, voorop dat de beoordeling van het plan als geheel niet primair tot doel heeft de keuze te maken / te faciliteren voor het vka, maar het in kaart brengen van de milieueffecten van de voorgenomen ontwikkeling – waarvan de herstructureringsperiode deel uitmaakt – en van de alternatieven – waarvan de herstructureringsperiode tevens deel uitmaakt. De MER-regelgeving vereist een beoordeling van "het plan" en de alternatieven op het plan. De herstructurering is onderdeel van het plan. Daarom hadden de effecten van de herstructurering ook voor de alternatieven moeten worden onderzocht.
- 12.12. Daarnaast doet de minister het voorkomen alsof de periode na realisatie van de windturbines, in ieder geval binnen het MER kader, "de voorgenomen ontwikkeling is", waarbij de herstructureringsperiode "niet bepalend" zou zijn. Ook de herstructurering heeft echter relevante milieueffecten, die bovendien kunnen verschillen naargelang daarvoor andere keuzen worden gemaakt – en dus andere alternatieven worden gekozen. Het is immers relevant of bijvoorbeeld op hetzelfde moment op naastgelegen percelen sanerings- en aanlegwerkzaamheden worden uitgevoerd, of dat sanering en aanleg verspreid in tijd en/of locatie worden uitgevoerd. Ook voor de herstructureringsperiode hadden daarom een voorkeursalternatief en de alternatieven in kaart moeten worden gebracht. Dit is in het geheel niet gedaan, waardoor het MER onvolledig is en het RIP onzorgvuldig tot stand is gekomen.

Mitigerende maatregelen

- 12.13. Het MER concludeert dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om te voldoen aan de toepasselijke wettelijke normen voor geluid en slagschaduw. In de verschillende besluiten zijn de noodzakelijke mitigerende maatregelen echter niet geborgd. De Antwoordnota stelt in reactie hierop dat het windturbinepark altijd moet voldoen aan de rechtstreeks geldende normen voor onder meer geluid en slagschaduw uit het Activiteitenbesluit en de onderliggende Activiteitenregeling.³⁷ Dat aan deze normen kan worden voldaan is volgens de Antwoordnota onderzocht, aangetoond en betrokken in de besluitvorming.
- 12.14. De Antwoordnota negeert hier de stelling en het feit dat de noodzaak van mitigerende maatregelen vaststaat, maar dat deze maatregelen niet terugkomen in de voorliggende besluiten (§ 7.9 zienswijze GEM Spiegelhout). Deze besluiten kennen geen voorschriften die de noodzakelijke mitigerende maatregelen borgen. Uit de Antwoordnota wordt ook niet duidelijk op welke wijze dan wel zou zijn voorzien in de waarborg dat deze mitigerende maatregelen worden getroffen. Een eventuele "betrokkenheid" van het voldoen aan de geldende normen in de besluitvorming, waarbij overigens onduidelijk blijft waaruit deze betrokkenheid ziet, is onvoldoende. Indien het bevoegd gezag tot het oordeel komt dat bepaalde in het MER genoemde maatregelen noodzakelijk zijn ter beperking van de

³⁷ Antwoordnota, 38.21.

nadelige milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en ter voldoening aan de geldende wettelijke normen – zoals hier het geval is – bestaat de verplichting tot het treffen van deze maatregelen in de te nemen (genomen) besluiten.³⁸ Aangezien de noodzakelijke mitigerende maatregelen niet in de besluitvorming zijn geborgd, hadden het RIP en de overige besluiten niet mogen worden vastgesteld en komen deze voor vernietiging in aanmerking.

Vogelsterfte

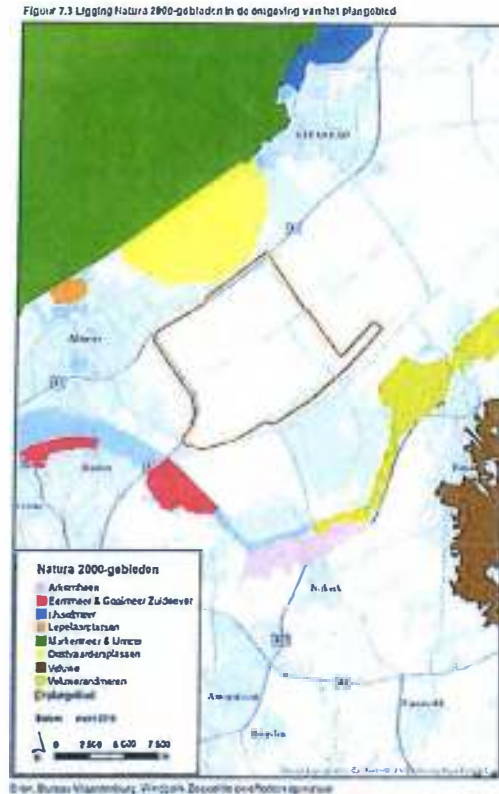
- 12.15. De conclusies over het onderdeel vogelsterfte – zowel voor het MER als voor de Wnb-vergunning (zie § 13.10) – blijven voor GEM Spiegelhout onnavolgbaar. Het MER en het daaraan ten grondslag liggende Achtergrondrapport Natuur gaan uit van een gemiddelde vogelsterfte van tien per turbine per jaar. Dit is en blijft een niet onderbouwd en een niet in de overgelegde onderzoeken te verifiëren aantal.
- 12.16. De Antwoordnota erkent dat in Nederland en België in een windpark gemiddeld ongeveer 20 vogelslachtoffers per turbine per jaar vallen.³⁹ Op basis van een deskundigenoordeel – dat is gebaseerd puur en alleen op ervaring – wordt voor Windpark Zeewolde een lager aantal slachtoffers per windturbine per jaar voorspeld. GEM Spiegelhout kan dit niet volgen, ook de Antwoordnota geeft hiervoor geen verdere onderbouwing. De systematiek – een sterk afwijkend deskundigenoordeel baseren op ervaring – is ontoereikend, de conclusies uit die ervaring worden niet nader onderbouwd, en bovendien acht GEM Spiegelhout het hoogst onwaarschijnlijk dat een aantal van tien slachtoffers per jaar ook maar enigszins realistisch is. GEM Spiegelhout wijst erop dat het Windpark is gelegen tussen verschillende belangrijke vogelgebieden, waaronder het Natura 2000 gebied Oostvaardersplassen dat dicht tegen het plangebied aanligt. De afbeelding op de volgende pagina geeft de ligging van het plangebied, centraal tussen deze belangrijke vogelgebieden, weer.⁴⁰

---

³⁸ O.a. ABRvS 28 mei 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BD2641, r.o. 2.5.

³⁹ Antwoordnota, 38.22.

⁴⁰ MER, p. 118.

- 12.17. GEM Spiegelhout acht het uitgesloten dat in een gebied, dat is gelegen te midden tussen deze vogelgebieden, waar een ingrijpende hoeveelheid van 91 windturbines zal worden gebouwd, die vele meters hoger zijn dan de bestaande windturbines, een aantal vogel-slachtoffers zal vallen dat de helft beslaat van het vastgestelde gemiddelde aantal van 20 per jaar. De uitgangspunten voor het MER en de daaraan ten grondslag liggende onderzoeken zijn daarmee onrealistisch, blijven niet verifieerbaar, en hadden niet mogen worden gehanteerd.

13. De Wnb-vergunning

Milieueffecten werkzaamheden herstructureringsperiode

- 13.1. In de zienswijze is namens GEM Spiegelhout naar voren gebracht dat een concrete uitwerking en beoordeling van de herstructureringsperiode ontbreekt.⁴¹ De uitwerking van de herstructurering zal invloed hebben op de effecten van het project op beschermde gebieden in de herstructureringsperiode. Het is immers relevant of bijvoorbeeld op hetzelfde moment op naastgelegen percelen sanerings- en aanlegwerkzaamheden worden uitgevoerd, of dat sanering en aanleg verspreid in tijd en/of locatie worden uitgevoerd.

⁴¹ Zienswijze, par. 12.3.

- 13.2. Volgens de Antwoordnota zijn de periode van herstructurering en haar milieueffecten tijdelijk van aard en niet bepalend voor de uitkomst van het alternatievenonderzoek.⁴² Bij het onderzoek naar de ecologische effecten van de herstructureringsperiode zou zijn uitgegaan van de aanwezigheid van de bestaande en nieuwe windturbines voor de periode van zeven jaar, en zou met inachtneming van de mitigerende maatregelen geen aantasting van de Natura 2000-gebieden optreden.
- 13.3. Het argument uit de zienswijze richt zich tegen het ontbreken van een uitwerking van en onderzoek naar de effecten van de *werkzaamheden* tijdens de herstructureringsperiode. Het gaat hier niet om de eventuele gelijktijdige *aanwezigheid* van de windturbines. De milieueffecten van de periode van herstructurering worden mede bepaald door de effecten die de te verrichten aanleg- en saneringswerkzaamheden hebben op de natuur. Deze natuureffecten dienen deugdelijk te zijn onderzocht, en in de besluitvorming moet zijn gemotiveerd waarom de te verrichten werkzaamheden in overeenstemming zijn met de geldende wet- en regelgeving. Het feit dat de periode van herstructurering en de milieueffecten tijdelijk van aard zijn, is wellicht deels relevant voor de bepaling van de effecten, maar het ontslaat het bevoegd gezag niet ervan deze periode en haar milieueffecten in hun geheel te onderzoeken en te beoordelen. Aangezien dit niet is gedaan, is geen sprake van deugdelijk onderzoek en is onvoldoende gemotiveerd waarom de Wnb-vergunning zou kunnen worden verleend. De Wnb-vergunning komt daarmee voor vernietiging in aanmerking.

Aantasting compensatiegebied

- 13.4. De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. Dit foerageergebied geldt als compensatie in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 (oud) in verband met eerdere ontwikkelingen. Het druist in tegen het systeem van de Wnb en de EU richtlijnen om compensatiegebieden die kennelijk noodzakelijk zijn voor de staat van instandhouding van deze vogelsoorten door een nieuwe ontwikkeling aan te tasten.
- 13.5. De Antwoordnota stelt in reactie op dit argument dat in de vergunning is beoordeeld wat de effecten zijn van de ontwikkeling van windturbines in deze compensatiegebieden.⁴³ Uit de passende beoordeling zou volgen dat kiekendieven geen of hooguit verwaarloosbare verstoring ondervinden van windturbines.
- 13.6. GEM Spiegelhout constateert allereerst dat dit geen reactie is op het voorgedragen argument. Dit richt zich niet op de effecten op kiekendieven, maar op de aantasting van een gebied dat geldt als compensatiegebied voor andere ontwikkelingen, en daarmee een belangrijke rol heeft in het natuurbeschermingsspoor voor deze andere ontwikkelin-

⁴² Antwoordnota, 38.34.

⁴³ Antwoordnota, 38.35.

gen. Daarbij volhardt GEM Spiegelhout in haar standpunt dat de aantasting van dit gebied door Windpark Zeewolde in strijd is met de Wnb en de toepasselijke EU richtlijnen. Door de aanwijzing als compensatiegebied heeft dit gebied een belangrijke en bijzondere status die maakt dat enige aantasting afbreuk doet aan de compenserende rol van het gebied, en daarmee onaanvaardbaar is.

Programma Aanpak Stikstof

- 13.7. De aanleg van het Windpark heeft de uitstoot van stikstof tot gevolg. Namens GEM Spiegelhout is betoogd dat de enkele stelling dat de stikstofdepositie verwaarloosbaar is, onvoldoende is voor de conclusie dat het uitblijven van significante negatieve effecten is verzekerd, en de Wnb-vergunning daarom ten onrechte is verleend.⁴⁴
- 13.8. Voor het Windpark is gebruikgemaakt van het Programma Aanpak Stikstof (het 'PAS'). De Antwoordnota verwijst voor de conclusie dat significant negatieve effecten op voorhand met zekerheid kunnen worden uitgesloten naar het PAS en de daaraan ten grondslag liggende passende beoordeling.⁴⁵
- 13.9. GEM Spiegelhout betwist de rechtmatigheid van het PAS en daarmee de gebruikmaking daarvan voor het windpark. Door gebruikmaking van het PAS vindt ten onrechte geen individuele beoordeling plaats van de gevolgen van het Windpark voor de relevante Natura 2000-gebieden, en ontbreekt de vereiste individuele toestemming in dat verband. Dit is in strijd met de EU Habitatrichtlijn.⁴⁶ GEM Spiegelhout is daarbij van mening dat de uitkomst van de procedure bij het EU Hof van Justitie over het PAS en het daaropvolgende oordeel van uw Afdeling zouden moeten worden afgewacht, omdat eerst met in achtname daarvan een oordeel kan worden gegeven over de gebruikmaking van het PAS voor het Windpark.

Vogelsterfte

- 13.10. De onderzoeken die ten grondslag liggen aan de Wnb-vergunning gaan – evenals het MER – ten onrechte uit van een gemiddeld aantal van tien vogelslachtoffers per windturbine per jaar. GEM Spiegelhout verwijst in dit verband naar haar stellingen hiertegen in dit beroepschrift onder het onderdeel MER (§ 12.15).⁴⁷ GEM Spiegelhout concludeert dat de gehanteerde uitgangspunten over vogelsterfte onjuist, althans onrealistisch, zijn, en niet ten grondslag hadden mogen worden gelegd aan de verlening van de Wnb-vergunning. Deze vergunning komt hiermee voor vernietiging in aanmerking.
- 13.11. Indien onverhoopt wordt geoordeeld dat van het gekozen aantal vogelslachtoffers mocht worden uitgegaan, dan had de Wnb-vergunning vanwege de onzekerheid van de juist-

⁴⁴ Zienswijze, par. 12.5.

⁴⁵ Antwoordnota, 38.39.

⁴⁶ Richtlijn 92/43/EEG, *PbEU* 1992, L 206.

⁴⁷ Tevens (i) Zienswijze, par. 12.6 en 12.7, (ii) Antwoordnota, 38.38 en 38.39.

heid van het gehanteerde uitgangspunt in elk geval moeten voorzien in een monitoringsverplichting, die voorschrijft dat de daadwerkelijke vogelsterfte van het Windpark periodiek wordt gemonitord en dat deze niet hoger mag zijn dan tien vogels per turbine per jaar. De Wnb-vergunning bevat deze monitoringsverplichting ten onrechte niet.

Mitigerende maatregel is compenserende maatregel

- 13.12. Voorschrift 16 van de Wnb-vergunning bepaalt dat de vegetatie die wordt aangetast in het gebied dat geldt als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief na afloop van de werkzaamheden moet worden ingezaaid ten behoeve van de foerageercondities. Deze maatregel beperkt na afloop van de werkzaamheden de negatieve effecten daarvan. Het RIP en de Antwoordnota gaan daarom ten onrechte ervan uit dat deze maatregel kwalificeert als mitigerende maatregel. De Antwoordnota stelt in dat verband dat het beoogde inzaaien ervoor zou zorgen dat het gebied weer optimaal functioneert als de kiekendieven er gebruik van willen maken.⁴⁸ Deze stelling wordt echter niet ondersteund door objectief en zeker onderzoek. Hierdoor is niet op basis van volledige, precieze en definitieve conclusies de zekerheid verkregen dat de aantasting van het foerageergebied wordt voorkomen, en dat de gunstige staat van instandhouding van de kiekendief niet in gevaar komt.
- 13.13. De Wnb-vergunning bevat daarnaast geen voorschrift tot monitoring van de foerageercondities van de kiekendief mede in aanmerking nemende de uitvoering van de werkzaamheden. Daarmee is het noodzakelijke optimale functioneren van het gebied niet verifieerbaar. Dit draagt het aanmerkelijke risico in zich dat het gebied ernstig en blijvend wordt aangetast.
- 13.14. Gelet op het bovenstaande is de conclusie dat negatieve effecten worden voorkomen (i) niet gebaseerd op volledige, precieze en definitieve conclusies, en (ii) niet juridisch gewaarborgd. Aangezien de negatieve effecten van de werkzaamheden op het foerageergebied slechts eventueel worden beperkt, is geen sprake van een mitigerende maatregel. Deze maatregel had dan ook niet als zodanig mogen worden betrokken in de beoordeling voor en de verlening van de Wnb-vergunning.
- 14. De Watervergunning**
- 14.1. Aangezien, onder verwijzing naar het voorgaande, het RIP niet in stand kan blijven, is de Watervergunning tevens ten onrechte verleend en komt deze voor vernietiging in aanmerking. Daarbij richten de argumenten zoals hiervoor aangevoerd zich tevens tegen de verleende Watervergunning.
- 14.2. Voorts is namens GEM Spiegelhout reeds in de zienswijze betoogd dat ten onrechte niet is beoordeeld of het Windpark leidt tot achteruitgang van de toestand van het ter plaatse

⁴⁸ Antwoordnota, 38.42.

aanwezige oppervlaktewaterlichaam. Hierbij is een directe toetsing in het kader van vergunningverlening vereist, die ten onrechte niet heeft plaatsgevonden. Om die reden is onzeker, althans onduidelijk, of sprake is van achteruitgang van een van de kwaliteitselementen. Indien dat het geval is dan moet de vergunning worden geweigerd. Volgens de Antwoordnota dacht men in eerste instantie te kunnen volstaan met een melding, waardoor dit aspect niet is meegenomen in de Watervergunning. Later is, aldus de Antwoordnota, *"gebleken dat de algemene regels niet afdoende zijn en ten behoeve van de waterkwaliteitsaspecten voor dit project een watervergunning moet worden verleend. Hiervoor zal een separate procedure voor worden opgestart. Hierover zullen binnenkort dan ook vervolgesprekken plaatsvinden tussen het waterschap en de betrokken partijen"*. Dit is een evident onjuiste gang van zaken en bevestigt de gebreken die aan de Watervergunning kleven.

- 14.3. Het voorgaande leidt GEM Spiegelhout tot de conclusie dat (i) aan de verlening van de Watervergunning ondeugdelijk onderzoek en een gebrekkige motivering ten grondslag liggen, (ii) de Watervergunning onvolledig is omdat zij niet tevens ziet op waterkwaliteitsaspecten, en (iii) ondanks de vereiste noodzakelijkheid daartoe niet is beoordeeld of en niet is vastgesteld dat het Windpark niet leidt tot een achteruitgang van een van de kwaliteitselementen en daarmee van de toestand van het ter plaatse aanwezige oppervlaktewaterlichaam. De Watervergunning is hiermee ten onrechte verleend en komt voor vernietiging in aanmerking.

15. De Omgevingsvergunning

- 15.1. Aangezien, onder verwijzing naar het voorgaande, het RIP niet in stand kan blijven, is de Omgevingsvergunning tevens ten onrechte verleend en komt deze voor vernietiging in aanmerking. Daarbij richten de argumenten zoals hiervoor aangevoerd zich tevens tegen de verleende Omgevingsvergunning.
- 15.2. Voorts geldt dat de Omgevingsvergunning ten onrechte is verleend, omdat de noodzakelijke verklaring van geen bedenkingen in verband met de overtreding van de verbodsbepalingen voor soorten onder de Wnb ontbreekt. Het MER en de onderliggende onderzoeken concluderen dat voor het Windpark een soortenonthefing noodzakelijk is op grond van de Wnb.⁴⁹ Indien een soortenonthefing is vereist, en voor het betrokken project tevens een omgevingsvergunning nodig is die eerder wordt aangevraagd dan geldt de aanhaakverplichting op grond van artikelen 2.1 en 2.7 Wabo jo. artikelen 2.2aa. en 6.10a. Bor. Aangezien voor het Windpark als gezegd een soortenonthefing is vereist, en de Omgevingsvergunning reeds is aangevraagd (en verkregen), bestaat deze aanhaakverplichting voor het Windpark. Dat betekent dat een verklaring van geen bedenkingen had moeten zijn gevraagd aan Gedeputeerde Staten van Flevoland, in welk verband het

⁴⁹ O.a. MER, p. 171.

effect van het Windpark op beschermde soorten, de overtredingen van de verbodsbepalingen van de Wnb door de realisatie en het gebruik van het Windpark, alsmede de mogelijkheid tot ontheffing van deze verbodsbepalingen hadden moeten worden beoordeeld en gemotiveerd. Dit is in het geheel niet gedaan, en de vereiste verklaring van geen bedenkingen ontbreekt. De Omgevingsvergunning is daarmee ten onrechte verleend.

- 15.3. Voorts ontbreekt in de Omgevingsvergunning een voorwaarde ten aanzien van de stilstandsvoorziening. Bij gebreke van een voorwaarde kan de stilstandsvoorziening niet publiekrechtelijk worden gehandhaafd en ontbreekt de mogelijkheid voor de huidige en toekomstige eigenaren in het gebied Oosterwold om via de publiekrechtelijke weg een verzoek tot handhaving in te dienen. Dit klemt te meer, aangezien verplichtingen van Windpark Zeewolde B.V. tot het toepassen van de beoogde stilstandsvoorziening op grond van een privaatrechtelijke overeenkomst bij insolventie van Windpark Zeewolde B.V. niet kunnen worden afgedwongen. Een eventuele insolventie van Windpark Zeewolde B.V. is geenszins ondenkbaar gelet op de business case die volgens de 'sanity check' van Rebel fragiel is.

16. Nieuwe stukken

- 16.1. GEM Spiegelhout heeft vernomen dat op 25 oktober 2017, twee dagen voor het verstrijken van de beroepstermijn, een WOB-besluit is genomen met openbaarmaking van documenten die voor de gebiedsontwikkeling Oosterwold van belang zijn. Deze documenten zijn nog niet gepubliceerd op de website van de rijksoverheid. Het gaat hierbij onder meer om de Bestuurlijke Afspraken. Het feit dat deze stukken niet als bijlagen bij het RIP zijn openbaar gemaakt, terwijl deze wel aan de motivering ten grondslag zijn gelegd, bewijst de onzorgvuldige en onjuiste wijze van besluitvorming. GEM Spiegelhout zal de stukken bestuderen en waar nodig het beroep aan de hand daarvan aanvullen.

17. Conclusie

- 17.1. Op grond van het voorgaande concludeert GEM Spiegelhout dat de besluiten ten onrecht zijn vastgesteld en behoren te worden vernietigd. GEM Spiegelhout verzoekt uw Afdeling daartoe over te gaan, met veroordeling van de verwerende partijen in de kosten.

Hoogachtend,
Houthoff Buruma

Mede namens

Bijlagen

Bijlage 1	Vaststellingsbesluit RIP
Bijlage 2	Watervergunning
Bijlage 3	Wnb-vergunning
Bijlage 4	Omgevingsvergunning (exclusief bijlagen)
Bijlage 5	Inspraakreactie GEM Spiegelhout op voorontwerp RIP
Bijlage 6	Zienswijze GEM Spiegelhout op ontwerp RIP
Bijlage 7	Randstad-besluiten Amsterdam – Almere – Markermeer RAAM-Brief 1 november 2009
Bijlage 8	Stukken openbaar gemaakt bij Wob-besluit van 21 juni 2017
Bijlage 9	Brief van de provincie Flevoland aan Windpark Zeewolde BV d.d. 7 april 2017
Bijlage 10	Rijksvastgoedplan Flevoland mei 2016
Bijlage 11	Kamerbrief over Milieueffectrapport en geluidberekeningen Lelystad Airport d.d. 16 oktober 2017

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 1

Besluit tot vaststelling van het Inpassingsplan "Windpark Zeewolde"

De minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu;

Overwegende,

dat het ten behoeve van de aanleg van Windpark Zeewolde Inclusief netaansluiting en bijbehorende (nuts)voorzieningen in de gemeenten Zeewolde en Almere noodzakelijk is een planologische regeling als bedoeld in de Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro) te treffen;

dat deze planologische regeling, gelet op artikel 9b van de Elektriciteitswet 1998, wordt vormgegeven in de vorm van een Inpassingsplan als bedoeld in artikel 3.28 Wro;

dat, gelet op artikel 9b van de Elektriciteitswet 1998, artikel 3.35 Wro van toepassing is;

dat op dit besluit de Crisis- en herstelwet (hierna: Chw) van toepassing is, gelet op artikel 1.1, lid 1 onder a van de Chw en artikel 1.2 van Bijlage I van de Chw;

dat het realiseren van windenergie op land essentieel is voor het behalen van de doelstelling voor de opwekking van duurzame energie zoals vastgelegd in het op 6 september 2013 ondertekende Nationaal Energieakkoord; te weten een toename van het aandeel van hernieuwbare energieopwekking naar 14% in 2020 (deze doelstelling komt voort uit de Europese richtlijn voor hernieuwbare energie: richtlijn 2009/28/EG1) en een verdere stijging van dit aandeel naar 16% in 2023;

dat met het realiseren van de aanleg van de windturbines Invulling wordt gegeven aan de op 28 maart 2014 vastgestelde Structuurvisie Windenergie op Land, waarin 6.000 MW aan ruimte voor windenergie op land, te realiseren in 2020, ruimtelijk in te passen, door grootschalige windprojecten te concentreren in 11 gebieden die daarvoor het meest geschikt zijn, waaronder de locatie waar windpark "Zeewolde" is voorzien;

dat provinciale staten van Flevoland en de gemeenteraden van Zeewolde en van Lelystad, Almere, Dronten, Harderwijk, Bunschoten, Nijkerk, Putten, Ermelo, Huizen, Blaricum, Eemnes en Laren op grond van artikel 3.28, eerste lid, van de Wro, zijn gehoord over het voornemen tot vaststelling van een Inpassingsplan;

dat omtrent het voornemen overleg als bedoeld in artikel 3.1.1 van het Besluit ruimtelijke ordening (hierna: Bro) is gepleegd met de besturen van Lelystad, Almere, Dronten, Harderwijk, Bunschoten, Nijkerk, Putten, Ermelo, Huizen, Blaricum, Eemnes, Laren, Flevoland, Noord-Holland, Gelderland, Waterschap Zuiderzeeland, Vellighedsregio Flevoland, Rijksvastgoedbedrijf, Brandweer Flevoland, Kamer van Koophandel, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Luchthaven Lelystad, Inspectie Leefomgeving en Transport, Ministerie van Defensie: Regionale Directie Noord en Rijkswaterstaat Midden-Nederland. Tevens is overleg gepleegd met de besturen van Natuur en Milieufederatie Flevoland, Vereniging Natuurmonumenten, Landschapsbeheer Flevoland, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming, Zoogdiervereniging, IVN Zeewolde, Stichting Vogel- en Natuurwacht Flevoland, Werkgroep Grauwe Kiekkendief, Buurtschap Nobelhorst Midden, Woonpalet Zeewolde, Vodafone, Tele-2, KPN, NOVEC, LTO noord, RECRON, Gasunie, Gasunie Transport Services B.V., Vitens, Lander N.V., TenneT en het Flevo-landschap. Raedthuys Groep B.V., De Wolff Verenigde Bedrijven B.V., AM Grondbedrijf B.V., Heijmans Vastgoed B.V., BPD Ontwikkeling B.V., Rombou, Spiegelhout en BVD advocaten namens Groot Nieuws Radio hebben uit eigen beweging een reactie op het voorontwerp ingediend.

dat het gelet op het bepaalde in artikel 6.12, eerste lid en tweede lid, van de Wro in samenhang met artikel 6.2.1a van het Bro niet verplicht is een exploitatieplan vast te stellen;

dat met het oog op de financiële uitvoerbaarheid van het inpassingsplan mede op grond van artikel 6.4a van de Wro een overeenkomst is gesloten met Windpark Zeewolde B.V. omtrent het verhaal van kosten van grondexploitatie, planschade daaronder begrepen;

dat bij de vaststelling gebruik is gemaakt van de ondergrond met de bestandsnaam NL.IMRO.0000.EZip16WZEEWOLDE-3003;

dat het ontwerp van het onderhavige besluit met bijbehorende regels en bijlagen en daarop betrekking hebbende stukken, als vervat in het GML-bestand NL.IMRO.0000.EZip16WZEEWOLDE-2002 van 10 maart 2017 tot en met 20 april 2017 voor een ieder ter inzage heeft gelegen;

dat gedurende deze termijn 54 zienswijzen zijn ingediend, waarvan 52 uniek;

dat een aantal van deze zienswijzen aanleiding heeft gegeven de toelichting bij het inpassingsplan aan te passen, ten opzichte van het ontwerp daarvan, van welke aanpassingen in de bijlage bij dit besluit een overzicht wordt gegeven;

onder verwijzing naar het Milieueffectrapport windpark Zeewolde d.d. 2 december 2016, het Toetsingsadvies over het milieueffectrapport van de Commissie voor de milieueffectrapportage d.d. 30 mei 2017, de antwoordnota vooroverlegreacties inpassingsplan windpark Zeewolde en de toelichting bij het inpassingsplan, waarin een motivering van het te nemen besluit, alsmede een uitgebreide beschrijving van het inpassingsplan en de hieraan ten grondslag liggende onderzoeken, zijn opgenomen;

Gelet op het bepaalde in de artikelen 3.28 en 3.35 van de Wro en artikel 9b van de Elektriciteitswet 1998;

Besluiten:

Artikel 1

De geometrisch bepaalde planobjecten als vervat in het GML-bestand NL.IMRO.0000.EZip16WZEEWOLDE-3003, met de bijbehorende regels worden vastgesteld en vormen het inpassingsplan "Windpark Zeewolde".

Artikel 2

Er wordt geen exploitatieplan als bedoeld in artikel 6.12 van de Wro vastgesteld.

Datum:

14 AUG 2017

dhr. H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

mw. drs. M.H. Schultz van Haegen
Minister van Infrastructuur en Milieu

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 2

DATUM
5 september 2017

BEHANDELD DOOR

DIRECT NUMMER

Windpark Zeewolde BV

Geachte

ONDERWERP

besluit op grond van de Waterwet en de Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011

ONS KENMERK

PPAWP-W/2017/512101

ONS ZAAKNUMMER

490590

BIJLAGEN

1

UW BRIEF VAN

5 december 2016

UW KENMERK

VERZONDEN

Naar aanleiding van uw hiernaast vermelde aanvraag ontvangt u hierbij het besluit op grond van de Waterwet en de keur voor het gebruikmaken en creëren van waterstaatswerken en/of de daartoe behorende beschermingszones, te weten:

- het aanbrengen van verhard oppervlak door de bouw van de windturbines, de aanleg van opstelplaatsen, de aanleg van toegangs- en onderhoudspaden en het vergroten van het onderstation;
- het (gedeeltelijk) dempen, verleggen, verbreden en/of graven van watergangen;
- het leggen van dammen en duikers in watergangen;
- het leggen van kabels en leidingen;
- het bouwen van windturbines in de kern- en beschermingszones van de Knardijk, de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en overige watergangen;
- het verwijderen van bestaande windturbines.

Dit werk, waaronder ook de exploitatie van het geheel, komt te liggen in de percelen zoals weergegeven in bijlage 4B, Technische tekeningen - Detail.

Een afschrift van het besluit is verzonden aan:

- Pondera Consult, Postbus 579, 7550 AN Hengelo;
- Gemeente Almere, Postbus 200, 1300 AE Almere;
- Gemeente Zeewolde, Postbus 1, 3890 AA Zeewolde;
- Provincie Flevoland, Postbus 55, 8200 AB Lelystad;
- Omgevingsdienst Flevoland en Gooi & Vechtstreek;
- Ministerie van Economische Zaken, Bezuidenhoutseweg 30, Den Haag.

Wij vertrouwen erop u met deze brief en het bijgevoegde besluit van dienst te zijn.

Hoogachtend,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

ir. H.C. Klavers.

ADRES WATERSCHAPSHUIS

Postbus 229 - 8200 AE Lelystad
Lindelaan 20 - 8224 KT Lelystad
www.zuiderzeeland.nl

T (0320) 274 911
waterschap@zuiderzeeland.nl

**Definitief besluit op grond van de
Waterwet
en de
Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011**

Windpark Zeewolde BV

Waterschap Zuiderzeeland
Team Waterprocedures
Postbus 229
8200 AE LELYSTAD
telefoon: (0320) 274 911
www.zuiderzeeland.nl

INHOUD

1. HANDELINGEN WAARVOOR VERGUNNING WORDT AANGEVRAAGD
  - 1.1. Algemeen
  - 1.2. Handelingen waarvoor vergunning wordt aangevraagd
    - 1.2.1. Waterstaatswerken
2. AANHEF, BESLUIT EN ONDERTEKENING
  - 2.1. Aanhef
  - 2.2. Besluit
  - 2.3. Ondertekening
3. WATERSTAATSWERKEN
  - 3.1. Voorschriften
  - 3.2. Overwegingen en Beoordeling
  - 3.3. Toetsingskader Waterstaatswerken
    - 3.3.1. Waterwet
    - 3.3.2. Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011
    - 3.3.3. Overige verplichtingen
  - 3.4. Eigendom Waterschap Zuiderzeeland
  - 3.5. Slotoverweging
4. PROCEDURE
  - 4.1. Algemeen
  - 4.2. Procedure
  - 4.3. Behandeling zienswijzen
5. MEDEDELINGEN
  - 5.1. Beroep
  - 5.2. Voorkomen van schade
  - 5.3. Afschriften
  - 5.4. Legeskosten

BIJLAGEN

1. Handelingen waarvoor vergunning wordt aangevraagd

1.1 ALGEMEEN

Op 22 december 2009 is de Waterwet in werking getreden. Op grond van de Waterwet zijn bij verordening, de Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011, nadere regels, gebods- en verbodsbepalingen door het waterschap gesteld. Voor alle handelingen in het watersysteem is slechts één watervergunning nodig. Bij de beoordeling voor een watervergunning wordt op alle doelstellingen en kaders van de Waterwet getoetst.

1.2 HANDELINGEN WAARVOOR VERGUNNING WORDT AANGEVRAAGD

1.2.1. Waterstaatswerken

De aanvraag heeft betrekking op het bouwen en exploiteren van Windpark Zeewolde met bijbehorende werken. Relevante onderdelen van de bouw in het kader van deze vergunning zijn:

- het aanbrengen van verhard oppervlak door de bouw van de windturbines, de aanleg van opstelplaatsen, de aanleg van toegangs- en onderhoudspaden en het vergroten van het onderstation;
- het (gedeeltelijk) dempen, verleggen, verbreden en/of graven van watergangen;
- het leggen van dammen en duikers in watergangen;
- het leggen van kabels en leidingen;
- het bouwen van windturbines in de kern- en beschermingszones van de Knardijk, de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en overige watergangen;
- het verwijderen van bestaande windturbines.

Het uitvoeren van dit werk is vergunningplichtig in het kader van de Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011.

2. Aanhef, Besluit en Ondertekening

ZZL/PPAWP-W/2017/512101

2.1 AANHEF

Het college van Dijkgraaf en Heemraden van Waterschap Zuiderzeeland heeft op 5 december 2016 een aanvraag ontvangen Windpark Zeewolde BV om een vergunning als bedoeld in de Waterwet (Wtw) voor het verrichten van handelingen in een watersysteem.

De aanvraag is geregistreerd onder zaaknummer 490590.

De aanvraag betreft:

- het gebruikmaken en creëren van waterstaatswerken en/of de daartoe behorende beschermingszones in de percelen zoals weergegeven in bijlage 4B, Technische tekeningen - Detail.

2.2 BESLUIT

Gelet op de bepalingen van de Waterwet, het Waterbesluit, de Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011, de Algemene wet bestuursrecht en hoofdstuk 3, onder Overwegingen en Beoordeling, heeft het bestuur als volgt besloten:

- I. De gevraagde vergunning als bedoeld in artikel 4.3 van de Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011 aan Windpark Zeewolde BV te Zeewolde te verlenen voor het gebruikmaken en creëren van waterstaatswerken en/of de daartoe behorende beschermingszones, te weten:
  - het aanbrengen van verhard oppervlak door de bouw van de windturbines, de aanleg van opstelplaatsen, de aanleg van toegangs- en onderhoudspaden en het vergroten van het onderstation;
  - het (gedeeltelijk) dempen, verleggen, verbreden en/of graven van watergangen;
  - het leggen van dammen en duikers in watergangen;
  - het leggen van kabels en leidingen;
  - het bouwen van windturbines in de kern- en beschermingszones van de Knardijk, de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en overige watergangen;
  - het verwijderen van bestaande windturbines.
 Dit werk, waaronder ook de exploitatie van het geheel, komt te liggen in de percelen zoals weergegeven in bijlage 4B, Technische tekeningen - Detail.
- II. De ingediende zienswijzen op het ontwerp deels gegrond en deels ongegrond te verklaren.
- III. Ten aanzien van de exploitatiefase van het windpark de vergunning te verlenen voor een periode van 25 jaar, gerekend vanaf het in exploitatie nemen van de laatst gerealiseerde windturbine.
- IV. De gegevens uit de aanvraag deel uit te laten maken van de vergunning.
- V. Aan de vergunning de voorschriften uit hoofdstuk 3 te verbinden.
- VI. De gewaarmerkte tekeningen deel te laten uitmaken van de vergunning, zoals genoemd in bijlage III.
- VII. De genoemde onderzoeksrapporten, werkplannen, de nog goed te keuren (werk)plannen, overige plannen en onderzoeken conform de voorschriften in dit besluit, na schriftelijke goedkeuring door of namens het waterschap zijn alsnog onderdeel van dit besluit en worden na goedkeuring toegevoegd aan bijlage IV.

2.3 ONDERTEKENING

Lelystad,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'H' followed by a series of loops and a long horizontal stroke.

ir. H.C. Klavers.

3. Waterstaatswerken

3.1 VOORSCHRIFTEN

Voorschrift 1

(algemeen)

1. De vergunninghoud(st)er of een instantie namens de vergunninghoud(st)er meldt schriftelijk aan de ambtenaar:
  - ten minste twee weken van tevoren de start (tijd en datum) van het aanbrengen van de toegangs- en bouwwegen, de aanleg van de (kraan)opstelplaatsen, het heien van de funderingspalen voor de fundatie van de windturbines, het dempen en graven van de watergangen, het leggen van duikers in de aan te leggen dammen en de aanvoer van materieel zoals de hijskranen;
  - de contactpersoon met betrekking tot de uit te voeren werkzaamheden en het (mobiele) telefoonnummer waarop de contactpersoon gedurende het uitvoeren van het werk bereikbaar is.

De melding van deze gegevens kan gedaan worden via het e-mailadres waterprocedures@zuidazeeland.nl, onder vermelding van Windpark Zeewolde en zaaknummer 490590.

2. Realisatie van de windturbines en de hierbij behorende werken en werkzaamheden dienen te zijn voltooid binnen zes jaar na het onherroepelijk worden van deze vergunning.
3. Uiterlijk drie maanden voor aanvang van de (betreffende) werkzaamheden dienen de volgende documenten ter goedkeuring te worden ingediend bij het waterschap:
  - Fundatieontwerp;
  - Compensatieplan verhard oppervlak;
  - Veiligheidsplan bouw;
  - Veiligheidsplan exploitatiefase per onderdeel;
  - Veiligheidsplan verwijderingsfase;
  - Werkplan bouw windpark;
  - Werkplan bouw onderstation;
  - O(peration) & M(aintenance) plan;
  - Verwijderingsplan.

Deze documenten dienen te worden toegezonden aan het team Waterprocedures via het e-mailadres waterprocedures@zuidazeeland.nl, onder vermelding van Windpark Zeewolde en zaaknummer 490590.

Aan de hand van de aan te leveren documenten kan het waterschap nadere voorschriften verbinden.

4. Uiterlijk drie maanden na afronding van de werken en de werkzaamheden dienen revisietekeningen van de werken te worden toegezonden aan het team Waterprocedures van waterschap via het e-mailadres waterprocedures@zuidazeeland.nl, onder vermelding van Windpark Zeewolde en zaaknummer 490590.
5. De vergunninghoud(st)er, of een instantie die werkt in opdracht van de vergunninghoud(st)er, dient te handelen conform de goedgekeurde documenten die behoren bij dit besluit, met inachtneming van de wijzigingen die op grond van de voorschriften in deze vergunning zijn goedgekeurd en daardoor deel zijn gaan uitmaken van bijlage IV van dit besluit.
6. Indien ten gevolge van detailengineering wijzigingen optreden in het definitieve ontwerp van de fundatie van de windturbine, aangeduid als sch-09, ter hoogte van de Knardijk en ten opzichte van de technische uitgangspunten welke zijn onderzocht in de bij de aanvraag behorende rapporten, dient schriftelijk aangetoond te worden dat de wijzigingen gelijkwaardige of kleinere effecten hebben op de Knardijk. Wijzigingen en de effectbeoordeling hiervan dienen minimaal drie maanden van te voren ter goedkeuring aan het waterschap te worden voorgelegd en kunnen pas worden uitgevoerd na goedkeuring.

7. Eenmaal begonnen, moet het werk zoveel mogelijk onafgebroken worden uitgevoerd. Indien door de aard van de werkzaamheden het niet mogelijk is het werk onafgebroken uit te voeren, dan kan hiervan afgeweken worden. Uitzonderingen zijn toegestaan mits dit geen invloed heeft op de stabiliteit van de Knardijk, het watertransport van oppervlaktewater in de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en overige watergangen hierdoor niet wordt belemmerd of verstoord en/of het beheer en onderhoud van de Knardijk de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en overige watergangen hierdoor niet wordt belemmerd of vertraagd.
8. Oneffenheden in de kernzone en beschermingszones van de Knardijk of de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en/of de overige watergangen, die het gevolg zijn van de uitvoering van het werk, dienen op kosten van en door of namens de vergunninghoud(st)er zo mogelijk direct te worden hersteld. Indien direct herstel niet mogelijk is, dan in ieder geval binnen één week na veroorzaking van de oneffenheden. Van de termijn van één week kan slechts worden afgeweken na schriftelijke goedkeuring van de ambtenaar. Het schriftelijk verzoek om af te wijken van de termijn van één week, dient binnen twee werkdagen na veroorzaking van de oneffenheden door of namens de vergunninghoud(st)er schriftelijk te worden ingediend bij de ambtenaar.
9. Tijdens de bouw van de windturbines en de hierbij behorende werken en werkzaamheden, dienen alle aannemers en onderaannemers belast met de uitvoering van de werken en werkzaamheden deze vergunning of een kopie daarvan, ter plaatse te kunnen tonen aan de ambtenaar of daartoe bevoegde ambtenaren van het waterschap.
10. De vergunninghoud(st)er dient de werken in goede staat te onderhouden. Gebreken aan de werken waarvoor deze vergunning geldt, moeten direct worden hersteld op kosten van en door of namens de vergunninghoud(st)er indien dit voor de veiligheid en instandhouding van de waterstaatswerken noodzakelijk wordt geacht. Indien sprake is van gebreken welke naar het oordeel van het waterschap herstel vereisen, zal het waterschap hierover de vergunninghoud(st)er schriftelijk aanschrijven en een termijn voorschrijven, waarbinnen herstel van de gebreken moet zijn uitgevoerd.
11. Tijdens de uitvoering van de werken en de werkzaamheden is de vergunninghoud(st)er onderhoudsplichtig voor de watergangen welke liggen binnen de grenzen van het werkgebied, zoals vastgelegd in het definitieve werkplan dat is goedgekeurd op basis van voorschrift 1, lid 3. Met de ambtenaar kan de vergunninghoud(st)er schriftelijke afspraken maken over de uitvoering van het onderhoud aan de watergangen.
12. Indien door de aanleg of het gebruik van de werken schade aan de Knardijk, de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht of de overige watergangen is ontstaan of de waterhuishouding is verstoord, dan dient dit door of namens de vergunninghoud(st)er te worden hersteld. De vergunninghoud(st)er of namens deze dient schade of verstoring onmiddellijk te melden aan de ambtenaar.
13. De door of namens de vergunninghoud(st)er uitgevoerde herstelwerkzaamheden dienen te worden gerealiseerd binnen de, door of namens het bestuur, aangegeven termijn. De kosten betreffende deze werkzaamheden zijn, tenzij bijzondere omstandigheden aanleiding geven tot het overeenkomen van een andere regeling, voor rekening van de vergunninghoud(st)er.
14. Indien de vergunninghoud(st)er de werken wil uitbreiden, vervangen of verwijderen, dan zal hiervoor opnieuw vergunning aangevraagd moeten worden.
15. Binnen vier weken na voltooiing van de werken dienen alle bij de werkzaamheden gebruikte werktuigen, materialen en hulpmiddelen, alsmede de resterende materialen, overgebleven grondstoffen en het afval te zijn opgeruimd en afgevoerd.
16. Ten aanzien van alle voorschriften is het ter plaatse geldende leggerprofiel van de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht en de overige watergangen en het aanlegprofiel van de Knardijk maatgevend.
17. Na het verleggen/graven van watergangen en het verleggen/aanbrengen van dammen dienen, indien de weersomstandigheden dit toelaten binnen twee weken, de herstelde en de nieuwe taluds van watergangen en dammen te worden ingezaaid met het graszaadmengsel B3, volgens de meest recente grasgids.

18. De vergunninghoud(st)er dient ten minste twee jaar voor beëindiging van de exploitatie van de windturbines een aanvraag watervergunning voor het slopen van de windturbines in te dienen bij het waterschap.
19. De vergunninghoud(st)er dient schriftelijk de datum van het in exploitatie nemen van de laatst gerealiseerde windturbine te melden bij het waterschap.

Voorschrift 2

(uitvoering van het werk)

1. Het werk dient uitgevoerd te worden overeenkomstig de gewaarmerkte tekeningen (zie bijlage III) en de specificaties zoals die in de aanvraag of de bijlagen van de aanvraag zijn vermeld, of overeenkomstig de definitieve ontwerpen die in het kader van voorschrift 3, lid 1 zijn goedgekeurd.

Voorschrift 3

(dammen, duikers en wegen)

1. Tijdens en na het leggen van dammen en duikers mag het watertransport in de watergangen niet worden belemmerd en dient de afvoer van hemelwater gewaarborgd te blijven. Tevens dient de af- en aanvoer van oppervlaktewater ten behoeve van bevoeiing van gewassen op de landbouwpercelen tijdens de uitvoering van de bouwwerken mogelijk te blijven.
Van het voorgaande kan slechts worden afgeweken indien er schriftelijke overeenstemming is tussen de uitvoerende partij van het werk en de eigenaar of gebruiker van de aanliggende landbouwpercelen.
2. Bij de aanleg van de dammen en de duikers dienen drainuitmondingen vrij te kunnen afstromen. Indien vrij afstromen niet mogelijk is, dan dienen de drainuitmondingen zodanig te worden verlegd dat vrije afstroom en doorspuiten mogelijk blijven. De drainage dient te worden voorzien van een polypropyleenomhulling en een dichte eindbuis met een lengte van minimaal 0,50 meter.
3. De duikers dienen aan beide zijden minimaal 0,10 meter uit het talud te steken.
4. De duikers dienen te worden gelegd op een zandpakket met een dikte van minimaal 0,30 meter.
5. De duikers dienen een inwendige diameter van minimaal 0,50 meter te hebben, tenzij de totale lengte van de duiker meer is dan 18,00 meter.
Indien de totale lengte van de duiker meer is dan 18,00 meter, dan dient de vergunninghoud(st)er de werkelijke lengte door te geven aan de ambtenaar. De vereiste diameter van de duiker zal dan worden berekend door het waterschap. De door het waterschap berekende diameter van de duiker dient door de vergunninghoud(st)er te worden aangelegd en op de conform voorschrift 1, lid 4 aan te leveren revisietekeningen van de werken te worden weergegeven.
6. Indien duikers van beton gebruikt worden, dan dienen de elementen minimaal 2,00 meter lang te zijn en waterdicht op elkaar aangesloten te worden door middel van een rubberring.
7. Indien duikers van pvc worden gebruikt die bestaan uit elementen, dan dienen deze elementen waterdicht op elkaar aangesloten te worden door middel van een pvc-mof.
8. Indien stalen duikers worden gebruikt die bestaan uit elementen, dan dienen deze elementen waterdicht op elkaar aangesloten te worden door middel van een stalen koppelstuk.
9. De ontwerp hoogteligging van de duikers dient voorafgaand aan de aanleg ter goedkeuring te worden voorgelegd aan het waterschap. Het waterschap kan aanwijzingen geven met betrekking tot de hoogteligging.
10. Indien de dammen worden voorzien van een verhard oppervlak, dan dient het verhard oppervlak op minimaal 1,00 meter uit de boveninsteek van het talud van de dam aangebracht te worden.

11. De bouw- en ontsluitingswegen dienen minimaal 1,00 meter uit de theoretische boveninsteek van de taluds van kavelsloten, wegsloten, etc. te worden aangelegd. Ten opzichte van de tochten dienen de bouw- en ontsluitingswegen op minimaal 3,00 meter uit de theoretische boveninsteek van de taluds van deze watergangen te worden aangelegd.
De theoretische boveninsteek betreft de insteek van het talud met het maaiveld conform het leggerprofiel van de betreffende watergangen.
De vergunninghoud(st)er is verantwoordelijk voor het ontwerp en de aanleg van de bouw- en ontsluitingswegen. Door of namens de vergunninghoud(st)er dient de precieze locatie en de wijze van aanleg conform voorschrift 1, lid 3 minimaal drie maanden voorafgaand aan de aanleg schriftelijk ter goedkeuring aan het waterschap voor te leggen. Na goedkeuring van het ontwerp kunnen de werkzaamheden worden uitgevoerd.
12. Indien bouw- en ontsluitingswegen bovenop bestaande dammen worden gelegd, dient de onderhoudstoestand van de duikers in de dammen door de ambtenaar gecontroleerd te worden. De vergunninghoud(st)er dient hiertoe een afspraak te maken met de ambtenaar.
Voordat deze controles worden uitgevoerd mag niet met de aanleg van de bouw- en ontsluitingswegen bovenop bestaande dammen worden gestart. Op basis van de controle kan de ambtenaar besluiten dat de vergunninghoud(st)er de bestaande duiker(s) eerst dient te vervangen.

Voorschrift 4

(kabels langs en onder watergangen)

1. Op de locaties waar de te leggen kabels vaarten en/of tochten zal kruisen, dienen de kabels onder deze vaarten en/of tochten te worden doorgevoerd met behulp van een horizontaal gestuurde boring. Spuiten en boren is niet toegestaan binnen 5,00 meter uit de oeverbescherming van de vaarten en tochten.
2. De bovenkant van de kabels mag op de as van de te kruisen vaarten en tochten niet hoger komen te liggen dan 1,50 meter onder de theoretische bodem van het leggerprofiel.
3. De gronddekking ter plaatse van de taluds van de vaarten en tochten dient loodrecht gemeten minimaal 1,50 meter te bedragen.
4. Het gebruik van gestuurde boringen is alleen toegestaan ter hoogte van de vaarten en/of tochten. De vergunninghoud(st)er dient de NEN-voorschriften, zoals opgenomen in de NEN 3650, 3651 en 3652 strikt na te leven.
De vergunninghoud(st)er dient van elke kruising onder een vaart of tocht een dwarsprofiel aan te leveren met hierin getekend de ligging van de kabels. De berekeningen van de maximaal toelaatbare boorspoeldruk zowel tijdens het boren als het ruimen dienen per kruising te worden berekend.
Deze gegevens dienen vier weken voorafgaand aan de betreffende gestuurde boring ter goedkeuring aan het team Waterprocedures van het waterschap te worden toegezonden via het e-mailadres waterprocedures@zuiderzeeland.nl, onder vermelding van Windpark Zeewolde en zaaknummer 490590.
De werkzaamheden voor de gestuurde HDD-boringen en de bijbehorende berekeningen dienen uitgevoerd te worden conform het gestelde in de Richtlijnen Boortechnieken van Rijkswaterstaat en de NPR 3659 "Ondergrondse pijpleidingen grondslagen voor sterkteberekening".
5. Indien de boring wordt afgekeurd, dan dient het boorgat te worden opgevuld met bentoniet of soortgelijke opvulmiddel met dezelfde eigenschappen.
6. Alle vrijkomende bentoniet of soortgelijk opvulmiddel dient door de vergunninghoud(st)er zoveel mogelijk te worden hergebruikt of te worden afgevoerd.
7. Grond die vrijkomt en niet geschikt is voor plaatselijke herstelwerkzaamheden dient door en/of op kosten van de vergunning(st)er te worden afgevoerd. Bij de uitvoering van het werk mogen de watergangen niet met vrijkomende grond worden verontreinigd.
Met toestemming van de ambtenaar is het toegestaan om de vrijkomende grond ter plaatse van de boring in het talud van de vaart of tocht te verwerken.

8. Waar de kabels langs vaarten en/of tochten worden gelegd, dient de afstand tot de boveninsteek van de vaarten en tochten minimaal 3,00 meter te bedragen.
9. Waar de kabels weg- en kavelsloten kruisen, dient minimaal 1,00 meter gronddekking te zijn ten opzichte van de bodem en taluds conform het leggerprofiel.
10. Waar de kabels langs weg- of kavelsloten gelegd worden, dient de afstand van de kabels tot de boveninsteek van de taluds van deze watergangen minimaal 1,00 meter te bedragen.
11. Bij het kruisen van duikers dienen de kabels door een mantelbuis van staal of pvc gelegd te worden. De mantelbuis dient uit één stuk te bestaan, over de duikers heen te liggen en minimaal 3,00 meter aan weerszijden van de duikers door te lopen.

Voorschrift 5

(compensatieplan toename verhard oppervlak en (gedeeltelijk) dempen watergangen)

1. De netto toename aan verhard oppervlak als gevolg van de conform dit besluit te realiseren werken dient door de vergunninghoud(st)er te worden gecompenseerd. Aanvullend daarop is de compensatieplicht ook van toepassing indien het voor de werken noodzakelijk is watergangen (gedeeltelijk) te dempen. Voor de nadere uitwerking van de compensatieopgave dient de vergunninghoud(st)er conform voorschrift 1, lid 3 drie maanden voorafgaand aan de betreffende werkzaamheden een compensatieplan verhard oppervlak ter goedkeuring aan het waterschap te overleggen. Dit plan dient aan het team Waterprocedures van het waterschap te worden toegezonden via het e-mailadres waterprocedures@zuiderzeeland.nl, onder vermelding van Windpark Zeewolde en zaaknummer 490590.

Voorschrift 6

(bouwen langs de waterkering en langs watergangen)

1. Onder de fundamenteën van de windturbines mogen uitsluitend heipalen worden toegepast welke onderdeel zijn van het definitieve fundatieontwerp dat in het kader van voorschrift 1, lid 3 dient te worden aangeleverd.
2. De vergunninghoud(st)er is verantwoordelijk voor het ontwerp van de bouw- en ontsluitingswegen. De vergunninghoud(st)er of de instantie namens deze dient, conform voorschrift 1, lid 3, minimaal drie maanden voorafgaand aan de aanleg een definitief ontwerp in bij het waterschap, ter goedkeuring. Het definitieve ontwerp heeft betrekking op alle toegangs- en bouwwegen, aan te leggen binnen de binnenbeschermingszone van de watergangen en binnen de invloedssfeer van de Knardijk en dient stabiliteitsberekeningen te bevatten, waaruit blijkt dat, ten gevolge van het ontwerp, de kans op inzakken van taluds en opbarsten van de bodem van de watergangen dan wel instabiliteit van het dijklichaam van de Knardijk nihil is.
3. De vergunninghoud(st)er dient drie maanden voor aanvang van het heien aanvullend onderzoek en monitoringsplan ter onderbouwing van het rapport 'Effecten van windturbintrillingen op stabiliteit Knardijk' aan te leveren ter goedkeuring door het waterschap (zie 3.2 Overwegingen en beoordeling). Dit onderzoek en het monitoringsplan zal worden toegevoegd aan bijlage IV van deze vergunning.

Voorschrift 7

(aanleg drainage)

1. Rondom de windturbinefundamenteën dient een ringdrainage te worden gegraven. De ringdrainage dient af te wateren richting de dichtstbijzijnde watergang.
2. De ringdrainage dient niet dieper te liggen dan maximaal 0,60 meter onder het bestaande maaiveld.

3. Aan de drainagebuizen dienen pvc-eindbuizen gemonteerd te worden met een minimale lengte van 0,50 meter.
4. Indien door maaierwerkzaamheden van de watergangen schade is ontstaan aan de eindbuizen, dan dient deze schade te worden hersteld door en voor rekening van de vergunninghoud(st)er.

Voorschrift 8

(ongewone voorvallen)

1. Indien als gevolg van calamiteiten of bijzondere omstandigheden niet aan de gestelde voorschriften wordt voldaan of naar verwachting niet kan worden voldaan, dient de vergunninghoud(st)er terstond maatregelen te nemen teneinde een nadelige beïnvloeding van de waterkering, de Knardijk, of de watergangen welke onderdeel uitmaken van het hoofdsysteem (de Roerdomptocht, de Ooievaarstocht) voor zover deze niet kan worden voorkomen, zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.
De ambtenaar dient van één en ander zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen 24 uur, op de hoogte te worden gesteld. De door of vanwege de ambtenaar ter zake gegeven aanwijzingen dienen strikt te worden opgevolgd.
2. Indien de ambtenaar dit gewenst acht, zal de vergunninghoud(st)er betreffende het voorval schriftelijk rapport uitbrengen met vermelding van de oorzaak, datum en tijd van aanvang en beëindiging van het voorgevallene en de gevolgen ervan voor de waterkering en/of de watergangen welke onderdeel uitmaken van het hoofdsysteem de (Roerdomptocht, de Ooievaarstocht), alsmede van de voorgenomen maatregelen ter voorkoming van herhaling.
3. Indien de veiligheid van de Knardijk als gevolg van calamiteiten of andere uitzonderlijke omstandigheden het noodzakelijk maakt, ter voorkoming van negatieve beïnvloeding van de stabiliteit van de Knardijk, maatregelen van tijdelijke aard te treffen, dient vergunninghoud(st)er daartoe op aanschrijven van of vanwege de ambtenaar onverwijld over te gaan. De tijdelijke maatregelen kunnen slechts bestaan uit het opleggen van niet in de vergunning opgenomen voorzieningen betreffende de hiervoor omschreven wijzigingen van een waterstaatswerk of de daartoe behorende beschermingszone, zoals deze volgens de vergunning zijn toegestaan.
4. Een maatregel als bedoeld in voorschrift 8, lid 3 zal maximaal voor een periode van 48 uur, telkenmale met maximaal evenzoveel uren te verlengen, worden opgelegd en zal in geen geval tot gevolg hebben dat de hiervoor omschreven wijzigingen van een waterstaatswerk of de daartoe behorende beschermingszone, na het vervallen van de tijdelijk opgelegde verplichtingen, geheel of gedeeltelijk niet meer mogelijk zijn.

3.2 OVERWEGINGEN EN BEOORDELING

Op basis van met name de volgende overwegingen is het in deze vergunning beschreven besluit genomen:

Belangenafweging

- Het belang van de aanvrager bij het verkrijgen van een vergunning is afgewogen tegen de belangen die door de Waterwet, de keur en het beleid van het waterschap worden beschermd.

Knardijk

- Één van de conform dit besluit te realiseren windturbines is gesitueerd op circa 20 meter van de kernzone van de Knardijk, gerekend vanuit het hart van de molen. Het betreft de windturbine aangeduid met 'sch-09'.
- De provincie Flevoland heeft op advies van het waterschap op 25 mei 2016 op bestuurlijk niveau besloten dat de status van regionale kering voor de Knardijk, alsmede de bijbehorende veiligheidsnorm van 1/100, komt te vervallen. De wijziging moet echter nog officieel in wet- en regelgeving verwerkt worden.
- Ondanks de keuze voor het laten vervallen van de status van de Knardijk als regionale kering is het standpunt dat de door de Knardijk geboden bescherming c.q. veiligheid in stand zal worden gehouden ten behoeve van evacuatie van het niet overstroomde deel van de Flevoland, in het geval de primaire kering faalt.
- Het waterschap is momenteel aan het uitwerken welke functionele eisen en randvoorwaarden het stelt aan de Knardijk, zodat de vertragende werking van de Knardijk in stand wordt gehouden.
- Ten aanzien van de blijvende werking van de Knardijk is voor de windturbine 'sch-09' namens de initiatiefnemer dan ook een indicatieve stabiliteitsberekening (tijdens de aanlegfase en de exploitatiefase van de windturbine) en een trefkansberekening uitgevoerd.
- Conform de berekeningen zijn de risico's voor de Knardijk zeer beperkt.

Trefkansberekening

- Ten aanzien van de trefkansberekening wordt gesteld dat de kans dat de turbine faalt en de Knardijk treft aanwezig is. De kans dat daardoor de dijk ook daadwerkelijk doorbreekt wordt echter zeer beperkt geacht. Indien de kans wordt meegenomen dat op hetzelfde moment een primaire kering doorbreekt (waardoor de Knardijk nodig is), wordt de kans vrijwel nihil.

Stabiliteitsberekening

- Voor wat betreft het effect van trillingen tijdens de aanlegfase en exploitatiefase van turbine SCH-09 geldt dat er in de exploitatiefase geen beïnvloeding op de stabiliteit van de Knardijk is te verwachten.
- In de aanlegfase kan er een tijdelijke verlaging van de stabiliteit optreden, als gevolg van heiwerkzaamheden. Deze tijdelijke verlaging kan snel worden hersteld en met maatregelen kunnen de risico's worden weggenomen (bijvoorbeeld door het toepassen van een trillingsarm paalsysteem als schroefpalen).
- Voor de exploitatiefase geldt dat er een verwaarloosbare afname van de stabiliteitsfactor optreedt die niet tot risico's zal leiden.
- Conform het rapport 'Effecten van windturbinetrillingen op stabiliteit Knardijk' wordt geadviseerd om de effecten op de Knardijk tijdens de aanlegfase en exploitatiefase van de turbine SCH-09 verder uitgewerkt/meer gedetailleerd aan te tonen door middel van het uitvoeren van aanvullend grondonderzoek ter plaatse en op basis van een verkenning van de dijkopbouw van de Knardijk alsmede het definitieve fundatieontwerp. Voorschrift 6, lid 3 voorziet in de verplichting om aanvullend onderzoek uit te voeren en een monitoringsplan op te stellen.

Drainage

- Om vernatting van het omliggende terrein te voorkomen dient rondom de windturbine-fundamenten een ringdrainage te worden gegraven. Voorschrift 7 voorziet hierin.

Duurzaam inrichten taluds/oevers watergangen

- In de toekomst wil Waterschap Zuiderzeeland de taluds/oevers van watergangen duurzaam inrichten. Vaak is een gevolg van duurzame inrichting dat watergangen breder worden. Bij de plaatsbepaling van de aan te leggen toegangs- en onderhoudspaden is daar nu al rekening mee gehouden.

Compensatieopgave waterbergend vermogen

- Omtrent de werkzaamheden van de realisatie van Windpark Zeewolde heeft uitvoerig overleg plaatsgevonden tussen het waterschap en Pondera Consult, namens de vergunninghoud(st)er.
- De gemaakte afspraken tussen beide partijen ten aanzien van de waterhuishoudkundige aspecten, waaronder de te nemen compenserende maatregelen in het kader van de beleidsregel 'Compensatie toename verharding en versnelde afvoer' alsmede het slootdempingenbeleid van het waterschap, zijn beschreven en weergegeven op de bij dit besluit behorende en als zodanig gewaarmerkte documenten.

Onderhoud watergangen

- In het geval de vergunninghoud(st)er (al dan niet tijdelijk) onderhoudsplichtig is van (delen van) watergangen dient het onderhoud aan de watergangen te geschieden volgens het schouwbeleid van Waterschap Zuiderzeeland. Dit houdt onder andere in dat aanvoersloten drie maal per jaar, kwelsloten twee maal per jaar en overige sloten één maal per jaar gemaaid dienen te worden en in overeenstemming daarmee door Waterschap Zuiderzeeland worden geschoofd.

3.3 TOETSINGSKADER WATERSTAATSWERKEN

3.3.1. Waterwet

De Waterwet omschrijft in artikel 2.1 het toetsingskader voor de beslissing op de aanvraag. In dit artikel zijn de algemene doelstellingen aangegeven die richtinggevend zijn bij de uitvoering van het waterbeheer:

- voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste in samenhang met
- bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen en
- vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen.

Deze doelstellingen vormen in onderlinge samenhang het toetsingskader bij vergunningverlening. Een vergunning kan worden geweigerd, indien de doelstellingen van het watersysteembeheer zich tegen vergunningverlening verzetten en het niet mogelijk is om de belangen van het watersysteembeheer door het verbinden van voorschriften of beperkingen voldoende te beschermen.

3.3.2. Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011

- Volgens de verbodsbepalingen, die opgenomen zijn in artikel 4.3 van de Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011, mag het werk niet zonder vergunning worden gerealiseerd.
- In artikel 4.3 is opgenomen dat het bestuur vergunning kan verlenen ten aanzien van de verbodsbepalingen.
- Door of namens het bestuur kan, ter bescherming van de waterstaatswerken, worden besloten dat het werk moet worden opgeruimd, verlegd of gewijzigd. In dat geval wordt deze vergunning ingetrokken en wordt eventueel een nieuwe vergunning verleend.
- Voor zover blijkt dat de vergunninghoud(st)er als gevolg van het hiervoor genoemde besluit schade lijdt of zal lijden, welke redelijkerwijs niet of niet geheel te zijnen laste behoort, kan het bestuur schadevergoeding toekennen. Om in aanmerking te komen voor schadevergoeding dient de vergunninghoud(st)er schriftelijk een verzoek in te dienen.
- Nadere aanwijzingen door of namens het bestuur (mondeling of schriftelijk), ter bescherming van waterstaatswerken, dienen te worden opgevolgd. Daarnaast is het bestuur bevoegd de vergunning in te trekken als de vergunninghoud(st)er niet voldoet aan de in deze vergunning opgenomen voorschriften.

3.3.3. Overige verplichtingen

Besluit bodemkwaliteit

Op basis van uw aanvraag blijkt dat u werkzaamheden wilt uitvoeren waarbij bouwstoffen of grond & baggerspecie in of nabij oppervlaktewater worden toegepast.

Conform het Besluit bodemkwaliteit bent u verplicht en hebt u zelf de verantwoordelijkheid (zorgplicht) de kwaliteit van de bouwstoffen of grond & baggerspecie die u gebruikt te bepalen, een zogenaamde milieuhygiënische verklaring.

Daarnaast geldt, met uitzondering van particulieren, een meldingsplicht bij het bevoegd gezag bij het toepassen van grond & baggerspecie in of nabij oppervlaktewater. Het meldingsformulier en meer informatie is te vinden op de website:

www.meldpunthodemkwaliteit.senternovem.nl

Bronnering

Indien voor de uitvoering van het werk een bronnering nodig is, dan is de vergunninghoud(st)er verplicht deze grondwateronttrekking en (eventuele) lozing van het onttrokken grondwater in oppervlaktewater, minimaal 4 weken voor aanvang bij Waterschap Zuiderzeeland te melden. Met deze melding wordt de onttrekking van grondwater en de lozing hiervan in oppervlaktewater geregeld.

Gebruik dam als uitweg

Indien een aan te brengen dam in een wegsloot gebruikt gaat worden als uitweg dan dient bij de betreffende wegbeheerder (gemeente of provincie) een omgevingsvergunning te worden aangevraagd.

De gemeente of provincie houdt rekening met veilig en doelmatig weggebruik, bescherming van groenvoorzieningen en het aanzicht van de omgeving.

3.4 EIGENDOM WATERSCHAP ZUIDERZEELAND

Het werk ligt niet in eigendom van Waterschap Zuiderzeeland. Het waterschap constateert op basis van aangeleverde tekeningen, dat wieken van de windturbine boven het eigendom van het waterschap kunnen draaien. Waterschap Zuiderzeeland zal over de overzwaai van wieken een akte van erfdienstbaarheid met de vergunninghoud(st)er vestigen.

Aan het vestigen van een akte van erfdienstbaarheid zijn kosten verbonden. Deze kosten komen voor rekening van vergunninghoud(st)er. Aansluitend is een jaarlijkse canon verschuldigd aan het waterschap door en/of namens de vergunninghoud(st)er.

3.5 SLOTOVERWEGING

Gezien het belang van de vergunninghoud(st)er om het werk te kunnen realiseren, is het onder voorschriften aanvaardbaar geacht om het werk uit te voeren.

4. Procedure

4.1 ALGEMEEN

De aanvraag is geregistreerd onder zaaknummer 490590.

De aanvraag omvat de volgende stukken:

- een aanvraagformulier watervergunning, een toelichting op de aanvraag, onderzoeksrapporten (zie bijlage III) en tekeningen (zie bijlage II).

4.2 PROCEDURE

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken (EZ). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieregeling van toepassing.

De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor windpark Zeewolde bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en andere besluiten als volgt voorbereid:

- op 9 maart 2017 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen;
- op 9 maart 2017 is door de minister van EZ een ontwerp van het besluit aan Ontwikkelvereniging Zeewolde gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van 10 maart 2017 tot en met 20 april 2017 ter inzage gelegen bij de gemeente Zeewolde en de gemeente Almere;
- er zijn 2 informatieavonden georganiseerd, op 21 maart 2017 en op 23 maart 2017, waarbij de mogelijkheid werd geboden mondeling zienswijze naar voren te brengen.

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wet ruimtelijke ordening worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZ bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZ daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden persoonlijk geïnformeerd.

Nadat het werk is gerealiseerd, zal het worden opgenomen in de legger en/of het beheerregister.

4.3 BEHANDELING ZIENSWIJZEN

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten van het Windpark Zeewolde zijn 54 zienswijzen over de ontwerpbesluiten naar voren gebracht. Zie de antwoordnota zienswijzen voor een overzicht van de behandeling van de zienswijzen. In de antwoordnota vindt u ook de reacties op de inhoudelijke punten uit de zienswijzen die niet specifiek zijn, respectievelijk over alle ontwerpbesluiten gaan.

Tegen het ontwerp van dit besluit zijn 3 zienswijzen ingediend. In de genoemde antwoordnota vindt u de inhoudelijke reacties op de zienswijzen voor zover deze niet zijn opgenomen in het besluit zelf.

De antwoordnota maakt, voor zover de zienswijzen zich richten tegen het ontwerp van onderhavig besluit, onderdeel uit van het besluit. In de antwoordnota is aangegeven of de zienswijzen aanleiding geven om het onderhavige besluit aan te passen.

5. Mededelingen

5.1 BEROEP

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is

5.2 VOORKOMEN VAN SCHADE

Het hebben van deze vergunning ontslaat de vergunninghoud(st)er niet van de verplichting om de redelijkerwijs mogelijke maatregelen te treffen teneinde te voorkomen dat derden of Waterschap Zuiderzeeland ten gevolge van het gebruikmaken van de vergunning schade lijden.

5.3 AFSCHRIFTEN

Een afschrift van het ontwerpbesluit is verzonden aan:

- Pondera Consult, Postbus 579, 7550 AN Hengelo;
- Gemeente Almere, Postbus 200, 1300 AE Almere;
- Gemeente Zeewolde, Postbus 1, 3890 AA Zeewolde;
- Provincie Flevoland, Postbus 55, 8200 AB Lelystad;
- Omgevingsdienst Flevoland en Gooi & Vechtstreek, Postbus 2341, 8203 AH Lelystad;
- Ministerie van Economische Zaken, mevrouw M. Dahm, Postbus 93144, 2509 AC Den Haag.

5.4 LEGESKOSTEN

In het kader van de Legesverordening zijn voor deze vergunning legeskosten verschuldigd, waarvoor u te zijner tijd een brief ontvangt voor het opgeven van de bouwkosten.

BIJLAGE I Begripsbepalingen

(Behoort bij besluit ZZL/PPAWP-W/2017/512102 op aanvraag d.d. 5 december 2016 van Windpark Zeewolde BV te Zeewolde.)

Lelystad,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

ir. H.C. Klavers.

Begripsbepalingen:

In deze beschikking wordt verstaan onder:		
a.	vergunninghoud(st)er:	diegene die krachtens deze beschikking handelingen verricht zoals deze in artikel 6.2 tot en met 6.5 van de Waterwet zijn opgenomen en in staat is naleving van het gestelde volgens art. 4.3 van de keur Waterschap Zuiderzeeland 2011, in deze vergunning te borgen. Windpark Zeewolde BV,
b.	waterschap:	bestuursorgaan dat overeenkomstig artikel 6.1 van de Waterwet bevoegd is een vergunning te verlenen, in deze vergunning wordt daarmee bedoeld: Waterschap Zuiderzeeland, Lindelaan 20 te Lelystad.
c.	Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011 gewijzigd en uitgebreid op 28 januari 2014:	in de keur zijn onder andere onderhoudsplichtigen, gebods- en verbodsbepalingen opgenomen. De vergunninghoud(st)er dient de inhoud van de keur te kennen en op basis hiervan te handelen. De Keur Waterschap Zuiderzeeland 2011 is te vinden op: www.zuiderzeeland.nl/digitaal_loket/regelgeving/keur_waterschap_zuiderzeeland .
d.	de teammanager Waterprocedures:	de teammanager van het team Waterprocedures van de afdeling Plannen, Procedures & Advies van het waterschap.
e.	de ambtenaar:	de heer _____, in dienst van het waterschap of zijn plaatsvervanger. Deze ambtenaar handelt namens het bestuur en is op werkdagen te bereiken op telefoonnummer _____ Bij geen gehoor kunt u bellen met het regiokantoor, telefoonnummer (0320) 269 600.
f.	het bestuur:	het college van Dijkgraaf en Heemraden (dagelijks bestuur) van het waterschap. Het bestuur bestaat uit vier gekozen heemraden en de, bij koninklijk besluit benoemde, dijkgraaf.
g.	waterhuishouding:	het kwantitatieve en kwalitatieve beheer van oppervlakte-water binnen het beheergebied van het waterschap.

h.	waterstaatswerk:	oppervlaktewaterlichaam, bergingsgebied, waterkering en ondersteunend kunstwerk, dat als zodanig in de legger is aangegeven, tenzij dat werk is vrijgesteld van de opname in de legger als bedoeld in artikel 5.1 van de Waterwet, dan wel dat, indien de vaststelling van de legger nog niet heeft plaatsgevonden, op de in artikel 6.3 bedoelde keurkaart is aangegeven.
i.	oppervlaktewaterlichaam:	samenhangend geheel van vrij aan het aardoppervlak voorkomend water met de daarin aanwezige stoffen, alsmede de daarbij behorende waterbodem, oevers en voor zover uitdrukkelijk aangewezen krachtens de Waterwet, drogere oevergebieden, alsmede flora en fauna.
j.	grondwaterlichaam:	samenhangende grondwatermassa.
k.	legger/beheerregister:	als bedoeld in artikel 5.1 van de Waterwet of in artikel 78, tweede lid van de Waterschapswet.
l.	werken:	alle door menselijk toedoen ontstane of te maken constructies met toebehoren.
m.	de teammanager Watertoezicht:	de teammanager van het team Watertoezicht van de afdeling Waterbeheer van het waterschap.

BIJLAGE II Tekeningen

(Behoort bij besluit ZZL/PPAWP-W/2017/512102 op aanvraag d.d. 5 december 2016 van Windpark Zeewolde BV te Zeewolde.)

Lelystad,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

ir. H.C. Klavers.

TEKENINGEN

Documentnummer	Bladnummer	Datum	Producent
3.112.404	1	25-10-2016	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.404	2	18-08-2016	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.404	3	25-10-2016	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.404	4	25-10-2016	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.406	1	16-08-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.427	1	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.427	2	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.428	1	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.428	2	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.429	1	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.429	2	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.430	1	17-07-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.430	2	17-07-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.431	1	22-08-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.431	2	23-08-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.432	1	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.432	2	06-01-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.413	1	01-06-2017	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering
3.112.420	1	22-11-2016	Windpark Zeewolde/EMMTEC Engineering

BIJLAGE III Rapporten en (werk)plannen

(Behoort bij besluit ZZL/PPAWP-W/2017/512102 op aanvraag d.d. 5 december 2016 van Windpark Zeewolde BV te Zeewolde.)

Lelystad,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

ir. H.C. Klavers.

DOCUMENTEN

Titel	Nummer	Datum	Opsteller
"Windpark Zeewolde en effecten op natuur", Achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde	16-059	28-11-2016	Bureau Waardenburg
Rapport "Externe Veiligheid Windpark Zeewolde"	715027	21-11-2016	Pondera Consult
Milieueffectrapport Windpark Zeewolde	715027	2-12-2016	Pondera Consult
Toetsrapport "Effect van windturbinetrillingen op stabiliteit Knardijk"	1216-0099-000	29-11-2016	Fugro Geoservices B.V.

BIJLAGE IV Beoordelingsmatrix

(Behoort bij besluit ZZL/PPAWP-W/2017/512102 op aanvraag d.d. 5 december 2016 van Windpark Zeewolde BV te Zeewolde.)

Lelystad,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

ir. H.C. Klavers.

Beoordelingsmatrix Aanvraag Windpark Zeewolde - 490590

Bijlage nummer bij de aanvraag	Document <i>Doel</i>	Auteur / toetser Pondera Consult, Fugro	Beoordeling Waterschap Zuiderzeeland	Status / oordeel
A	Aanvraagformulier watervergunning <i>Verplicht format voor aanvraag.</i>			Inhoudelijk akkoord
B	Toelichting aanvraag watervergunning Windpark Zeewolde (V3 van 21 augustus 2017) <i>Detail informatie over voorgenomen activiteiten conform aanvraag.</i>			Inhoudelijk akkoord
C	Brief aanvulling aanvraag watervergunning (24 januari 2017) <i>Toelichting m.b.t. wijzigingen in het ontwerp en in de toelichting n.a.v. aanvullende vragen van de gemeente Zeewolde i.h.k.v. de aanvraag om een omgevingsvergunning.</i>			Inhoudelijk akkoord
D	Brief aanvulling aanvraag watervergunning (14 juli 2017) <i>Toelichting m.b.t. wijzigingen in het aantal te plaatsen windturbines alsmede in de lijnopstelling van de te plaatsen windturbines. Daarnaast wordt het te realiseren onderstation enkele meters in zuidwestelijke richting opgeschoven.</i>			Inhoudelijk akkoord
E	Brief aanvulling aanvraag watervergunning (21 augustus 2017) <i>Toelichting m.b.t. wijzigingen in de minimale ashoogte voor de te realiseren type 2-turbines van 95 meter naar 94 meter.</i>			Inhoudelijk akkoord

BIJLAGE VI Antwoordnota "Zienswijzen op grond van ontwerpbesluit Windpark Noordoostpolder"

(Behoort bij besluit ZZL/PPAWP-W/2017/512102 op aanvraag d.d. 5 december 2016 van Windpark Zeewolde BV te Zeewolde.)

Lelystad,

het college van Dijkgraaf en Heemraden,
namens dit college,

de dijkgraaf,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'H' followed by a wavy line and a horizontal stroke.

ir. H.C. Klavers.

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 3

PROVINCIE FLEVOLAND

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265
Fax
(0320)-265260
E-mail
provincie@Flevoland.nl
Website
www.flevoland.nl

Pondera Consult

Postbus 579
7550 AN HENGLO

Verzenddatum	Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk
	0		2109468

Onderwerp

Wet natuurbescherming: vergunning voor de aanleg en exploitatie van Windpark Zeewolde

Geachte heer

Op 5 december 2016 (gewijzigd op 24 januari 2017) hebben wij uw aanvraag voor een vergunning namens Windpark Zeewolde BV, in het kader van de Wet natuurbescherming, ontvangen voor de realisatie van Windpark Zeewolde. Bij de aanvraag hoort een Passende beoordeling Windpark Zeewolde, opgesteld door Bureau Waardenburg, tekeningen van het windpark Zeewolde namelijk een overzichtstekening 3.112.406, tekeningen van aanzichten en fundatie 3.112.404 1-4, het achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde opgesteld door Bureau Waardenburg en de door u toegestuurde brief (24 januari 2017 met kenmerk 715027/MTK/NBW). Op 13 juli 2017 heeft u een wijziging aangegeven van uw aanvraag. Tot slot is er op 16 augustus een laatste wijziging ingediend. Het betreft hier kleine technische aanpassingen. Deze hebben geen consequenties voor deze vergunning.

In dit verband is het van belang om vast te stellen of er negatieve gevolgen voor de instandhoudingdoelstellingen kunnen optreden in Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen.

Het project of de handeling vindt plaats op het grondgebied van de provincie Flevoland. Gedeputeerde Staten van Flevoland zijn daarom gelet op artikel 1.3 lid 1 en 4 van de Wet natuurbescherming het bevoegd gezag. Bijgevoegd treft u ons besluit aan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
de secretaris, de voorzitter,

mr.drs. T. van der Wal - J. Lodders

Bladnummer

2

Oms kenmerk:

2109468

Besluit van GEDEPUTEERDE STATEN VAN FLEVOLAND op een verzoek voor een vergunning op grond van artikel 2.7 lid 2 Wet natuurbescherming.

Inhoudsopgave

- A. Onderwerp aanvraag
- B. Wettelijk kader Wet natuurbescherming
- C. Procedure
- D. Inhoudelijke beoordeling
- E. Behandeling zienswijzen
- F. Besluit
- G. Ondertekening

A. Onderwerp aanvraag

Op 5 december 2016 (gewijzigd op 24 januari 2017) hebben wij een aanvraag voor een vergunning, in het kader van de Wet natuurbescherming, ontvangen voor de realisatie van Windpark Zeewolde. Bij de aanvraag hoort Passende beoordeling Windpark Zeewolde, opgesteld door Bureau Waardenburg, tekeningen van het windpark Zeewolde namelijk een overzichtstekening 3.112.406, tekeningen van aanzichten en fundatie 3.112.404 1-4, het achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde opgesteld door Bureau Waardenburg en de door u toegestuurde brief (24 januari 2017 met kenmerk 715027/MTK/NBW). Op 13 juli 2017 heeft u een wijziging aangegeven van uw aanvraag.

Er zijn een paar wijzigingen in het Voorkeursalternatief (VKA) doorgevoerd:

- Twee turbines vervallen (LPT-01 en LPT-02);
- Verschuiving van het onderstation van 7 m (niet relevant voor Wnb vergunning);
- De optimalisatie van de RDT-lijn (niet relevant voor Wnb vergunning);
- In het inpassingsplan zijn de relevante ruimtelijke wijzigingen:
  - Turbine ADW-04 krijgt een 'zoekstrook' in het inpassingsplan om eventueel binnen de lijn te schuiven in verband met archeologische waarden;
  - Wijziging in de saneringsregeling bijlage I bij de regels: de einddatum voor complete sanering, en daarmee het einde van de dubbeldraai termijn, blijft wel gelijk.

Bureau Waardenburg heeft een notitie (8 juni 2017, kenmerk 15-326/17.03923/CamHe) geschreven waarin onderbouwd wordt dat de wijzigingen in het VKA geen andere effecten hebben dan wat beschreven is in het MER, de passende beoordeling en de vergunningaanvragen.

Tot slot zijn via een aanvulling op 16 augustus 2017 nog een paar technische wijzigingen doorgevoerd, die geen effect hebben op natuurwaarden of deze vergunning.

Windpark Zeewolde BV wil een windpark van 93 windturbines binnen de gemeentegrenzen van Zeewolde en Almere realiseren. Uiterlijk 31 december 2026 zullen maximaal 221 bestaande windturbines gesaneerd zijn. De huidige windturbines worden tussen 2018 en 2026 verwijderd, waarvan bijna 90% van de windturbines in de periode 2024-2026. Bij wijze van worst case scenario is als uitgangspunt gehanteerd dat gedurende een periode van (maximaal) 5 jaar ruim 300 windturbines (211 bestaande + 92-93 nieuwe) tegelijk operationeel zijn. Voor de gehele herstructureringsperiode (inclusief bouw van de nieuwe windturbines en sloop van de huidige windturbines) is uitgegaan van een periode van 7 jaar. De werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd waardoor er steeds (grote) delen van het plangebied zijn waar geen werkzaamheden worden uitgevoerd.

Bladnummer

3

Oms kenmerk:

2109468

B. Wettelijk kader Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming (hierna Wnb) is per 1 januari 2017 het nationale wettelijke kader voor toetsing van activiteiten, plannen, projecten en handelingen met mogelijke gevolgen voor de belangrijkste natuurwaarden van de Natura 2000-gebieden.

Het windpark Zeewolde wordt aangelegd in de omgeving van het Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen. Dit gebied is op 23 december 2009, onder artikel 10a van de Natuurbeschermingswet 1998 (kenmerk PDN/2009-078), definitief aangewezen als speciale beschermingszone (VR) voor de volgende soorten:

Broedvogels:

Dodaars, aatscholver, roerdomp, woudaapje, kleine zilverreiger, grote zilverreiger, lepelaar, bruine kiekendief, blauwe kiekendief, porseleinhoen, blauwborst, snor, rietzanger en grote karekiet.

Niet-broedvogels:

Grote zilverreiger, lepelaar, wilde zwaan, kolgans, grauwe gans, brandgans, bergeend, smient, krakeend, wintertaling, pijlstaart, slobbeend, tafeleend, kuifeend, nonnetje, zeearend, kluut, kempiaan en grutto.

Artikel 1.3 lid 1 luidt: ingeval gedeputeerde staten ingevolge het bepaalde bij of krachtens deze wet bevoegd zijn tot het nemen van een besluit met betrekking tot projecten of handelingen, zijn, tenzij anders bepaald, bevoegd Gedeputeerde Staten van de provincie waar het project of de handeling wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk verricht.

Artikel 1.3 lid 4 luidt: ingeval een project of handeling mede wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk verricht in een andere provincie, wordt een besluit als bedoeld in het eerste lid genomen door Gedeputeerde Staten van de provincie waar het project of de handeling in hoofdzaak wordt gerealiseerd, onderscheidenlijk verricht, in overeenstemming met gedeputeerde staten van die andere provincie. Gedeputeerde Staten van Flevoland zijn gezien artikel 1.3 lid 1 en 4 van de Wnb het bevoegd gezag voor onderhavig project.

Artikel 2.7 lid 2 Wnb luidt: Het is verboden zonder vergunning van Gedeputeerde Staten projecten te realiseren of andere handelingen te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000-gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kunnen verslechteren of een significant verstrend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen.

C. Procedure

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieprocedure als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken (EZ). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieprocedure van toepassing. De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor windpark Zeewolde bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en de andere besluiten als volgt voorbereid:

Bladnummer

4

Ons kenmerk:

2109468

- op 9 maart 2017 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen;
- op 9 maart 2017 is door de minister van EZ een ontwerp van het besluit aan Ontwikkelvereniging Zeewolde gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van 10 maart 2017 tot en met 20 april 2017 ter inzage gelegen bij de gemeente Zeewolde en de gemeente Almere;
- er zijn 2 informatieavonden georganiseerd, op 21 maart 2017 en op 23 maart 2017, waarbij de mogelijkheid werd geboden mondeling zienswijze naar voren te brengen.

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wet ruimtelijke ordening worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZ bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZ daarvan mededeling in de Staatscourant, in enkele huis-aan-huisbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden persoonlijk geïnformeerd.

D. Inhoudelijke beoordeling

De beoordeling van de aanvraag en de bijbehorende belangenafweging vindt plaats in 3 stappen:

1. identificeren van mogelijke negatieve effecten;
2. mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die de effecten beperken;
3. toets aan de instandhoudingsdoelstellingen.

Het gebruik van het windpark Zeewolde kan effect hebben op de natuurwaarden van de Oostvaardersplassen door onder meer verstoring en de aantasting van leefgebied van vogels door het gebruik van de locatie.

Ad. Stap 1: Identificeren van mogelijke negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen, in het bijzonder de natuurlijke kenmerken van het gebied

Effecten op soorten tijdens de aanlegfase:

- verstoring van vogels door geluid, beweging en trilling en vernietiging of verstoring van nesten en/of eieren en tijdelijk habitatverlies tijdens de aanlegwerkzaamheden;
- verstoring van optimaal foerageergebied van de bruine en blauwe kiekendief tijdens de aanlegwerkzaamheden, op de voor de kiekendief optimaal ingerichte foerageergebieden.

Effecten tijdens de gebruiksfase op broedvogels:

- sterfte van aalscholvers tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie van maximaal 1 slachtoffer per jaar;
- sterfte van grote zilverreigers tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie, < 1 slachtoffer per jaar;
- sterfte van bruine kiekendieven tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie van maximaal 1 slachtoffer per jaar;
- verstoring van grote zilverreigers in de herstructureringsperiode.

Effecten tijdens de gebruiksfase op niet-broedvogels:

- sterfte van wilde zwanen tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie < 1 slachtoffer per jaar;
- sterfte van kolganzen tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie van maximaal 30 slachtoffer per jaar;
- sterfte van grauwe ganzen tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie van maximaal 1-5 slachtoffer per jaar;
- sterfte van brandganzen tijdens de herstructureringsperiode en in de eindsituatie < 1 slachtoffer per jaar;
- verstoring van foerageergebied van grauwe gans, wilde zwaan en kolgans;
- barrièrewerking bij de lijnopstelling langs de A27 voor de kolgans en de grauwe gans.

Bladnummer

5

Oms kenmerk:

2109468

Ad. Stap 2: Mitigerende of andere maatregelen in de aanvraag die effecten beperken:

- de aanlegwerkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd, hierdoor is het voor vogels mogelijk om elders in het gebied te foerageren en te rusten en hierdoor treedt geen wezenlijke verstoring op;
- door de sanering van de bestaande windturbines, ten minste 186 worden per nieuwe windturbine minimaal twee bestaande windturbines verwijderd;
- op twee percelen ten zuidoosten van de A6 die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de kiekendieven worden alle werkzaamheden buiten het broedseizoen van kiekendieven uitgevoerd. Dit betreft het perceel ' (kadastrale perceelscode ZWD 03 D 1240 en 'De Bruijker' (kadastrale perceelscode ZWD 03 D 1301). Deze percelen worden verder aangeduid als perceel en perceel De Bruijker). Het is wenselijk de werkzaamheden hier zoveel mogelijk binnen een jaar uit te voeren, zodat het aantal periodes dat verstoring op kan treden beperkt blijft;
- de infrastructuur benodigd voor de aanleg- en het onderhoud van de windturbines op de percelen ten zuidoosten van de A6 die zijn ingericht als optimaal foerageergebied worden zoveel mogelijk op aangrenzende percelen aangelegd. Plaatsen die toch worden aangetast, op deze percelen worden ingezaaid met een specifiek mengsel om de foerageercondities voor kiekendieven zo optimaal mogelijk te maken. Dit wordt vastgelegd in het werkplan, dat vooraf door ons moet worden goedgekeurd;
- toepassing van een corridor van stilstaande windturbines in de lijnopstelling langs de A27.

In de bij de vergunningaanvraag geleverde Passende beoordeling is beschreven welke ingrepen plaatsvinden en wat de gevolgen daarvan zijn op de instandhoudingsdoelstellingen. Samenvattend zijn de belangrijkste conclusies:

Ad. Stap 3: Toets aan de instandhoudingsdoelstellingen

Voor de beoordeling van de effecten is een Passende beoordeling Windpark Zeewolde opgesteld door Bureau Waardenburg, evenals het achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde. Hierin is beschreven welke ingrepen plaatsvinden en wat de gevolgen daarvan zijn op de instandhoudingsdoelstellingen. Samenvattend zijn de belangrijkste conclusies:

Aanlegfase broedvogels

In de passende beoordeling staat aangegeven dat tijdens de aanlegfase van Windpark Zeewolde wezenlijke verstoring (effect op draagkracht van het gebied) in vrijwel heel het plangebied is uitgesloten. De versturende werkzaamheden op broedvogels zijn lokaal en tijdelijk van aard en er is in de (ruime omgeving van) het plangebied voldoende foerageergebied beschikbaar, waar de soorten gebruik van kunnen maken. Ook in de herstructureringsperiode geldt dat er geen wezenlijke verstoring optreedt. Alleen voor de bruine en blauwe kiekendief kan door verstoring van foerageergebied op de optimaal voor de kiekendief ingerichte foerageergebieden (compensatiegebieden in het kader van de Natuurbeschermingswet voor Almere) significant negatieve effecten niet op voorhand uitgesloten worden, tenzij er mitigerende maatregelen worden genomen. Deze mitigerende maatregelen worden hierboven onder Ad. Stap 2 Uit de Passende beoordeling volgt dat in de aanlegfase wezenlijke verstoring (effect op draagkracht van het gebied) in heel het plangebied is uitgesloten op niet-broedvogels.

Gebruiksfase broedvogels

Uit de passende beoordeling volgt dat er in de gebruiksfase incidentele sterfte van de grote zilverreiger (<1 slachtoffer per jaar) en jaarlijks maximaal 1 slachtoffer aalscholver en bruine kiekendief kan plaats vinden als gevolg van het gebruik van Windpark Zeewolde. De sterfte van de aalscholver ligt in de gebruiksfase van Windpark Zeewolde onder de 1%-mortaliteitsnorm.

Voor alle soorten geldt dat de sterfte van individuen bij de geplande windturbines in de herstructureringsperiode iets groter is dan de sterfte in de eindsituatie. De sterfte onder niet-

Bladnummer

6

Ons kenmerk:

2109468

broedvogels als gevolg van de bestaande windturbines is verdisconteerd in de huidige populatieomvang van de betrokken vogelsoorten in de Oostvaardersplassen. Omdat er is getoetst aan de huidige populatieomvang is indirect rekening gehouden met de sterfte bij zowel de bestaande als de geplande windturbines. De sterfte is in de herstructureringsperiode groter dan in de eindsituatie, maar dit heeft geen effect op de omvang van de betrokken populaties in Natura 2000-gebieden en heeft dan ook geen effect op de instandhoudingsdoelstellingen.

Grote zilverreiger

De broedpopulatie van de grote zilverreiger ligt boven de instandhoudingsdoelstelling. De draagkracht van de Oostvaardersplassen is voor de soort op orde. In de huidige situatie wordt de soort blootgesteld aan meer dan 200 windturbines. Door de sanering van de windturbines is het aanvaringsrisico in de nieuwe situatie vergelijkbaar of lager dan de huidige situatie, waardoor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling van de soort niet in gevaar komt.

Bruine kiekendief

De maximale sterfte per jaar van bruine kiekendieven is hoger dan de 1%-mortaliteitsnorm. De broedpopulatie van de Oostvaardersplassen ligt in de huidige situatie ruim boven het instandhoudingsdoel (www.SOVON.nl). In de huidige situatie wordt de soort blootgesteld aan meer dan 200 windturbines in de omgeving. Door de sanering van de windturbines is het aanvaringsrisico in de nieuwe situatie vergelijkbaar of lager dan de huidige situatie. Hierdoor is het effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstelling in de nieuwe situatie niet groter dan in de huidige situatie.

Aalscholver

De sterfte van de aalscholver ligt in de gebruiksfase van Windpark Zeewolde onder de 1%-mortaliteitsnorm. Een dergelijk aantal aanvaringslachtoffers is een kleine hoeveelheid en niet van invloed op het behoud van omvang van de populatie. In de huidige situatie wordt de soort blootgesteld aan meer dan 200 windturbines. Door de sanering van de windturbines is het aanvaringsrisico in de nieuwe situatie vergelijkbaar of lager dan de huidige situatie, waardoor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling van de soort niet in gevaar komt.

Door de sanering van de windturbines neemt het aantal windturbines af en daarmee ook het verstoord oppervlakte veroorzaakt door de windturbines. Hierdoor heeft Windpark Zeewolde in de eindsituatie geen significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van verstoring.

Door het nemen van mitigerende maatregelen op de kiekendiefcompensatiegebieden ten zuidoosten van de A6 (perceel _____) wordt met zekerheid een aantasting van de kwaliteit van de compensatiegebieden voorkomen. Deze maatregelen worden nader uitgewerkt in het werkplan behorende bij deze vergunning.

Aanlegfase en gebruiksfase niet-broedvogels

De sterfte van niet-broedvogels uit Natura 2000-gebieden bij de geplande windturbines is in de herstructureringsperiode iets groter dan de sterfte in de eindsituatie. De sterfte onder niet-broedvogels als gevolg van de bestaande windturbines is verdisconteerd in de huidige populatieomvang van de betrokken vogelsoorten in de Oostvaardersplassen. Omdat er is getoetst aan de huidige populatieomvang is indirect rekening gehouden met de sterfte bij zowel de bestaande als de geplande windturbines. De sterfte is in de herstructureringsperiode groter dan in de eindsituatie, maar dit heeft geen effect op de omvang van de betrokken populaties in Natura 2000-gebieden en heeft dan ook geen effect op de instandhoudingsdoelstellingen.

Uit de passende beoordeling van Windpark Zeewolde volgt dat het risico op aanvaringslachtoffers van de wilde zwaan en de brandgans bij alle alternatieven verwaarloosbaar klein is. Wilde zwanen maken beperkt gebruik van de Oostvaardersplassen als slaapplek en foerageren overdag in het plangebied van het windpark, waar het aanvaringsrisico in de nieuwe situatie vergelijkbaar of

Bladnummer

7

Oms kenmerk:

2109468

kleiner is dan in de huidige situatie. Dit betekent dat het effect op de instandhoudingsdoelstelling niet groter zal zijn dan de huidige situatie. De sterfte van grauwe gans, kolgans en brandgans ligt in de eindsituatie onder de 1% mortaliteitsnorm van de betrokken populaties in de Oostvaardersplassen. Dit is een kleine hoeveelheid en niet van invloed op de omvang en het behoud van de populaties.

Door de sanering van de windturbines neemt het aantal windturbines af en daarmee ook het verstoord oppervlakte veroorzaakt door de windturbines. Hierdoor heeft Windpark Zeewolde in de eindsituatie geen significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van verstoring.

Voor grauwe ganzen en kolganzen kan barrière-werking optreden in de eindsituatie bij de lijnopstelling van de A27. Door het nemen van passende maatregelen, zoals de toepassing van een corridor van stilstaande windturbines, kunnen significant negatieve effecten worden uitgesloten.

Stikstof

Uit de AERIUS berekening die is uitgevoerd door Bureau Waardenburg volgt dat de depositie als gevolg van de aanleg van het Windpark Zeewolde in geen van de Natura 2000-gebieden 0,05 mol/ha/jaar of meer zal bedragen. Er vindt dan ook geen overschrijding plaats van de drempelwaarde 0,05 mol N/ha/jaar. Er is geen melding nodig in het kader van de PAS.

Cumulatie

Uit de passende beoordeling voor het project Windpark Zeewolde blijkt dat significant negatieve effecten als gevolg van het project op de Instandhoudingsdoelstellingen van de bruine kiekendieven, aalscholvers, grote zilverreigers, wilde zwanen, grauwe ganzen en kolganzen kunnen worden uitgesloten.

Uit de draagkrachtberekeningen die zijn uitgevoerd voor de grauwe gans en de kolgans blijkt dat er voor deze soorten een overcapaciteit van leefgebied beschikbaar is in de omgeving van de Oostvaardersplassen. Cumulatief gezien vallen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen uit te sluiten.

Conclusie

Uit de passende beoordeling en bovenstaande toetsing blijkt dat significante effecten voor het Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen met zekerheid kunnen worden uitgesloten. Voor sommige soorten treden wellicht nog licht negatieve effecten op. Er kan een vergunning in het kader van de Wnb worden afgegeven.

E. Zienswijzen

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten van het Windpark Zeewolde zijn 54 zienswijzen over de ontwerpbesluiten naar voren gebracht. Zie de antwoordnota zienswijzen voor een overzicht van de behandeling van de zienswijzen (bijlage 1). In de antwoordnota vindt u ook de reacties op de inhoudelijke punten uit de zienswijzen die niet specifiek zijn, respectievelijk over alle ontwerpbesluiten gaan.

Tegen het ontwerp van dit besluit zijn 7 zienswijzen ingediend. In E.1 en de genoemde antwoordnota vindt u de inhoudelijke reacties op de zienswijzen voor zover deze niet zijn opgenomen in het besluit zelf.

De antwoordnota maakt, voor zover de zienswijzen zich richten tegen het ontwerp van onderhavig besluit, onderdeel uit van het besluit. In de antwoordnota is aangegeven of de zienswijzen aanleiding geven om het onderhavige besluit aan te passen.

E.1 Behandeling zienswijzen

Bladnummer

8

Ons kenmerk:

2109468

1. *Het Flevolandschap is ervan overtuigd dat de energietransitie noodzakelijk is en dat winning van windenergie op land daarin elk geval tijdelijk- een bijdrage aan moet leveren. De Vergunning Wet Natuurbescherming wordt echter voor onbepaalde tijd verleend. Dit vinden wij niet juist. Wij vinden het noodzakelijk dat tegen het einde van de levensduur van de nu te plaatsen windmolens een bezinning plaatsvindt op verschillende vragen. Zijn de windmolens nog langer nodig of zijn er minder belastende vormen van energiewinning beschikbaar? Hebben de windmolens geleid tot achteruitgang van de biodiversiteit of staan ze verbetering van de biodiversiteit in de weg? Blijken de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000 gebieden toch te worden geschaad? Wordt het energielandschap als voldoende leefbaar ervaren of zijn op dat punt de inzichten gewijzigd? Wij verzoeken u met name vanuit de argumenten biodiversiteit en instandhoudingsdoelen N2000 om de vergunning voor bepaalde tijd in plaats van voor onbepaalde tijd te verstrekken.*

Reactie Provincie Flevoland

De omgevingsvergunning voor het windpark Zeewolde kent een periode van 25 jaar toe. Aangezien de vergunning gecoördineerd tot stand komt zullen wij aansluiten bij deze periode van 25 jaar en de vergunning hierop aanpassen.

Met betrekking tot de ontwerp-Wnb-vergunning wordt opgemerkt dat wordt gesteld dat de kans dat er slachtoffers zullen vallen onder de trek- en broedvogels in het gebied gelijk aan of kleiner dan 1 is, uitgezonderd de kolganzen en grauwe ganzen. Er wordt van uitgegaan dat in de nieuwe situatie deze kans kleiner is omdat er per saldo minder molens komen te staan in het gebied. Er wordt echter ten onrechte niet meegenomen dat deze molens hoger zullen worden en dat er voor de vogels tevens een "gewenningsperiode" zal bestaan waarin het aantal slachtoffers hoger zal zijn omdat de vogels tegen de wieken van de nieuw te bouwen windmolens aan zullen vliegen. Ook zullen de bouwwerkzaamheden en de grotere fundering voor de nieuwe molens er toe leiden dat het leefgebied van de kiekendief wordt aangetast, hetgeen een onwenselijke ontwikkeling vormt.

Reactie Provincie Flevoland

Hetgeen van de zijde van indiener naar voren is gebracht vormt geen reden te twijfelen aan de juistheid en de bruikbaarheid van de uitgevoerde onderzoeken. De commissie MER geeft hierover in het toets advies aan dat de informatie, met name door de inhoudelijke aanvullingen uit de bijlagen rapporten bij de ontheffingsaanvraag voor de Flora- en faunawet, volledig en juist is. Gedeputeerde staten van de provincie Flevoland concludeert: "Uit de toets blijkt dat significante effecten met zekerheid kunnen worden uitgesloten. Voor sommige soorten treden wellicht nog licht negatieve effecten op. Er kan een vergunning in het kader van de Wet Natuurbescherming worden afgegeven." Verder zijn er mitigerende maatregelen voor het leefgebied van de kiekendief voorgeschreven.

2. *Het "Achtergrondrapport Natuur". Dit rapport hanteert, volledig zonder aanleiding, niet onderbouwd en niet verifieerbaar - bovendien in tegenspraak met recente ervaringscijfers die hetzelfde rapport laat zien - een gemiddelde vogelsterfte van tien per turbine per jaar. Zonder enige nadere onderbouwing en toelichting kan van het gehanteerde aantal niet worden uitgegaan. De zienswijze maakt niet duidelijk welke 'recente ervaringscijfers' hier bedoeld worden.*

Reactie Provincie Flevoland

Op basis van resultaten van slachtofferonderzoeken in bestaande windparken in Nederland en België is voor Windpark Zeewolde een inschatting te maken van de totale jaarlijkse vogelsterfte als gevolg van aanvaringen met de windturbines. Gemiddeld vallen in Nederland en België in een windpark ongeveer 20 vogelslachtoffers per turbine per jaar (Winkelman 1989, 1992, Musters et al. 1996, Baptist 2005, Schaut et al. 2008, Everaert 2008, Krijgsveld et al. 2009, Krijgsveld & Beuker 2009, Beuker & Lensink 2010, Verbeek et al. 2012). Afhankelijk van onder andere het aanbod aan vogels en de intensiteit van vliegbewegingen in de omgeving van het windpark, de configuratie van het windpark en de afmetingen van de windturbines, varieert dit aantal van minimaal een enkel tot maximaal enkele tientallen slachtoffers per turbine per jaar.

Bladnummer

9

Ons kenmerk:

2109468

Op basis van deskundigenoordeel wordt voor Windpark Zeewolde een lager aantal slachtoffers per windturbine per jaar voorspeld dan gemiddeld in de voornoemde slachtofferonderzoeken is gevonden. Ten opzichte van de referenties, die vooral in vogelrijke kustgebieden zijn gelegen, vliegen binnen het plangebied gemiddeld duidelijk minder vogels (met name tijdens de seizoenstrek, maar ook lokale vliegbewegingen). Het is daarom waarschijnlijk dat het aantal slachtoffers in Windpark Zeewolde ruim onder het voornoemde gemiddelde van 20 slachtoffers per windturbine per jaar zal liggen, in ordegrootte maximaal een tiental slachtoffers per windturbine per jaar.

3. *Onder verwijzing naar hetgeen hierboven naar voren is gebracht, moet worden vastgesteld dat van verlening van de Wnb-vergunning behoort te worden afgezien. Enerzijds bestaat er voor het verlenen van deze vergunning geen aanleiding meer als het RIP niet wordt vastgesteld, en anderzijds treffen de inhoudelijke bezwaren tegen dat inpassingsplan ook deze vergunning, zodat zij ook daarom niet kan worden verleend.*

Reactie Provincie Flevoland

De genoemde vergunning en het inpassingsplan zijn gecoördineerde besluiten, waarbij het inpassingsplan de basis vormt voor de vergunningverlening. Indien het inpassingsplan niet wordt vastgesteld kan de vergunning niet worden verleend. In het kader van zowel het inpassingsplan als de Wnb-vergunning is conform de daartoe strekkende verplichting rekening gehouden met de effecten voor Natura 2000-gebieden. Op grond van de passende beoordeling is geconcludeerd dat geen aantasting optreedt, rekening houdend met mitigerende effecten. Hetgeen in de zienswijze naar voren is gebracht, geeft geen aanleiding aan de houdbaarheid of juistheid van de passende beoordeling te twijfelen.

4. *Uit de Notitie Effecten herstructureringsperiode volgt dat bij wijze van worst case scenario als uitgangspunt is gehanteerd dat gedurende een periode van maximaal vijf jaar ruim 300 windturbines tegelijk operationeel zijn. Een meer concrete uitwerking van de herstructureringsfase wordt niet gegeven. Zo bestaat bijvoorbeeld geen inzicht in het moment waarop een turbine wordt gesaneerd of aangelegd, in welke volgorde (in tijd en/of locatie) sanering en aanleg zullen plaatsvinden, en wat daarvan de effecten zullen zijn. De uitwerking van de herstructurering zal invloed hebben op de effecten van het project op beschermde gebieden in de herstructureringsperiode. Het is immers relevant of bijvoorbeeld op hetzelfde moment op naastgelegen percelen sanerings- en aanlegwerkzaamheden worden uitgevoerd, of dat sanering en aanleg verspreid in tijd en/of locatie worden uitgevoerd. Door het ontbreken van een (meer) concrete uitwerking en beoordeling in dit verband is sprake van een ondeugdelijke onderbouwing van de effecten van de herstructureringsperiode op beschermde gebieden, die niet aan de Wnb-vergunning ten grondslag mag worden gelegd.*

Reactie Provincie Flevoland

Voor de alternatieven is alleen de eindsituatie beoordeeld (de situatie waarin windpark Zeewolde is gerealiseerd en de bestaande turbines zijn gesaneerd). De periode van herstructurering, en daarmee de milieueffecten, zijn tijdelijk van aard en niet bepalend voor de uitkomst van het alternatievenonderzoek. Ten behoeve van de besluitvorming is wel onderzoek verricht naar de worst case effecten van de herstructureringsperiode, waarbij is uitgegaan van de aanwezigheid van alle windturbines, oud en nieuw, voor de periode van zeven jaar. Daarbij is ook gekeken naar de ecologische effecten. Met inachtneming van de mitigerende maatregelen ten behoeve van het kiekendiefgebied treedt er geen aantasting van de Natura 2000-gebieden op. In bijlage I bij de regels is een saneringslijst opgenomen. Hier staan de windturbines genoemd welke bij start bouw worden gesaneerd. Hiermee wordt inzicht gegeven in welke turbines eerst worden gesaneerd.

5. *De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. Dit*

Bladnummer

10

Ons kenmerk:

2109468

foerageergebied geldt als compensatie in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 (oud) voor andere ruimtelijke ontwikkelingen in Almere en Lelystad, en is volgens het Natura 2000-beheerplan Oostvaardersplassen bewust daartoe ingericht omdat het een belangrijke rol speelt voor de staat van instandhouding van broedende kiekendieven (p. 63 en 64). Het druist volledig tegen het systeem van de Wnb en de EU Habitat- en Vogelrichtlijn in om compensatiegebieden die kennelijk noodzakelijk zijn voor de staat van instandhouding van deze vogelsoorten door een nieuwe ontwikkeling aan te tasten. Het feit dat de Wnb-vergunning en onderliggende rapporten uitgaan van mitigatie van effecten, welk uitgangspunt overigens ook wordt bestreden (zie § 12.9), doet daaraan niet af. De Wnb-vergunning wordt hiermee verleend in strijd met de Wnb en genoemde EU richtlijnen.

Reactie Provincie Flevoland

In de vergunning is beoordeeld wat de effecten zijn van de ontwikkeling van windturbines in deze compensatiegebieden. In deze gebieden staan reeds windturbines, deze worden voor de plaatsing van een nieuwe windturbine verwijderd. Uit de passende beoordeling volgt dat kiekendieven geen of hooguit verwaarloosbare verstoring ondervinden van windturbines. De windturbines worden verwijderd en verplaatst buiten het broedseizoen van de kiekendieven om effecten te voorkomen.

6. *De Notitie Effecten VKA-hoog concludeert dat een verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats in nabijgelegen Natura 2000-gebieden als gevolg van de aanleg en het gebruik van Windpark Zeewolde op voorhand met zekerheid is uitgesloten. De enkele stelling dat depositie verwaarloosbaar is, is echter volgens vaste rechtspraak onvoldoende voor de conclusie dat het plan geen significante negatief effect met zich brengt. Deze conclusie kan (tevens) alleen worden getrokken op basis van objectief verifieerbare gegevens verkregen uit op de individuele situatie toegesneden onderzoek. Aangezien het uitblijven van significante negatieve effecten aldus niet is verzekerd, wordt de Wnb-vergunning ten onrechte verleend.*

Reactie Provincie Flevoland

Voor het Programma Aanpak Stikstof 2015-2021 is een passende beoordeling opgesteld waarbij de effecten van stikstofdepositie in cumulatie voor de looptijd van het programma in beeld zijn gebracht. Daarbij is de conclusie getrokken dat significant negatieve effecten op voorhand met zekerheid uitgesloten kunnen worden. Dat geldt daarmee voor elk project dat gebruik maakt van het instrumentarium dat ontwikkeld is voor het PAS (d.w.z. AERIUS).

7. *De Notitie Effecten VKA-hoog beschrijft en beoordeelt de effecten van het vka op gebieden en op soorten. Bij deze beoordeling, die een conclusie geeft over de cruciale vraag of een verslechterend of significant versturend effect bestaat op de soorten waarvoor het Natura 2000 gebied Oostvaardersplassen is aangewezen, wordt ten onrechte een vergelijking gemaakt tussen de beoogde eindsituatie en de huidige situatie waarin de bestaande windturbines reeds aanwezig zijn. Conform de Wnb dient een zelfstandige en actuele toets te worden uitgevoerd van de effecten van het voorziene windpark. Een simpele vergelijking, stellende dat de eindsituatie beter zal zijn dan de bestaande en dat enkel om die reden geen verslechterend of versturend effect optreedt, is onvoldoende en in strijd met de Wnb. Deze stelling kan ook inhoudelijk niet worden gevolgd. De negatieve effecten van het Windpark worden immers niet alleen bepaald door de hoeveelheid windturbines, maar bijvoorbeeld ook door de locatiekeuze, de lijnopstellingen, de afstand tussen turbines en het type windturbine, waarbij in het bijzonder de as- en tiphoogte en de diameter van de rotorbladen van belang zijn.*

Reactie Provincie Flevoland

In de passende beoordeling van Bureau Waardenburg is gekeken naar de effecten van het windturbinepark op de instandhoudingsdoelstellingen. In deze passende beoordeling is specifiek getoetst wat de effecten zijn van het windturbinepark Zeewolde op de instandhoudingsdoelstellingen. Hetgeen van de zijde van indiener omtrent de inhoud van het ecologisch onderzoek wordt gesteld is derhalve niet juist, aangezien niet is volstaan met een enkele vergelijking tussen

Bladnummer

11

Ons kenmerk:

2109468

de bestaande en nieuwe situatie. In de notitie voorkeursalternatief zijn de resultaten van de passende beoordeling opgenomen. Op basis van deze passende beoordeling kan worden geconcludeerd dat geen aantasting van een Natura 2000-gebied optreedt.

8. *De Natuuronderzoeken gaan uit van een gemiddeld aantal van tien vogelslachtoffers per windturbine per jaar. Dit uitgangspunt wijkt significant en onrealistisch af van de cijfers die zijn vastgesteld in slachtofferonderzoeken in bestaande windparken. Volgens de Natuuronderzoeken is in deze eerdere onderzoeken vastgesteld dat jaarlijks twintig vogelslachtoffers per turbine vallen. Volgens de Natuuronderzoeken wijken de kenmerken van het Windpark af van de kenmerken van de onderzochte windparken, in een voor vogels zowel negatieve als positieve zin.*

Reactie Provincie Flevoland

De onderzoeken zijn op een juiste wijze uitgevoerd. De commissie MER geeft hierover in het toets advies aan dat de informatie, met name door de inhoudelijke aanvullingen uit de bijlagen rapporten bij de ontheffingsaanvraag voor de Ff-wet, volledig en juist is. Gedeputeerde staten van de provincie Flevoland concludeert: "Uit de toets blijkt dat significante effecten met zekerheid kunnen worden uitgesloten. Voor sommige soorten treden wellicht nog licht negatieve effecten op. Er kan een vergunning in het kader van de Wet Natuurbescherming worden afgegeven." Van de zijde van indiener zijn geen rapportages overleg op basis waarvan getwijfeld moet worden aan de juistheid of bruikbaarheid van de onderzoeken. (zie ook het antwoord op zienswijze 9).

9. *Het verbaast dan ook dat de Natuuronderzoeken vervolgens, zonder enige onderbouwing stellen dat "op basis van deskundigenoordeel" een lager aantal slachtoffers wordt voorspeld dan de resultaten van eerdere slachtofferonderzoeken laten zien. Hoe men vervolgens tot het getal van tien slachtoffers per turbine per jaar- de helft van het wetenschappelijk vastgestelde aantal - komt, wordt in de Natuuronderzoeken niet onderbouwd. Deze aanname, die als cruciaal onderdeel ten grondslag ligt aan alle Natuuronderzoeken, kent geen grondslag en geen motivering. De verbazing over deze cijfers wordt gecompleteerd door de volgende vaststelling in de Natuuronderzoeken zelf, waarmee de onzekerheid en twijfel over de gehanteerde uitgangspunten door de deskundigen is bevestigd. De conclusie kan dan ook niet anders luiden dan dat de Natuuronderzoeken zijn gebaseerd op onjuiste, althans ondeugdelijk gemotiveerde uitgangspunten.*

Reactie Provincie Flevoland

Het aantal vogelslachtoffers dat per turbine valt varieert van een enkel tot enkele tientallen per jaar. Gezien deze variatie is het gebruik van het gemiddelde aantal slachtoffers (20) niet zonder meer de beste proxy voor het aantal vogels dat op een willekeurige locatie slachtoffer zal worden van een aanvaring met een windturbine. Rekening houdend met de genoemde variabelen (configuratie, locatie, vogelrijkdom, etc.) dient per locatie een afweging gemaakt te worden van de kans op aanvaringen. Op basis van een deskundigenoordeel is voor windpark Zeewolde zo bepaald dat jaarlijks gemiddeld een tiental vogels 10 in aanvaring zal komen met ieder van de geplande turbines. Dit deskundigenoordeel is gebaseerd op inzichten in de aantallen en het gebiedsgebruik door vogels ter plaatse. Deze inzichten zijn verkregen op basis van bestaande gegevens en gericht veldonderzoek in het plangebied. Daarnaast is het deskundigenoordeel gebaseerd op een jarenlange ervaring van Bureau Waardenburg met vogels en windturbines in verschillende landschappen verspreid over Nederland. (zie hiervoor ook de overige reacties op de zienswijzen).

10. *De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. De toelichting stelt aldus (de aantasting van) de kwaliteit van de compensatiegebieden centraal. Hier wordt een onjuiste toets gehanteerd. Voor de verlening van de Wnb-vergunning dient te worden beoordeeld en dient vast te staan dat de instandhoudingsdoelstellingen van de soort als zodanig niet in gevaar komen en dat geen verslechterend of significant verstorend effect op de soort als zodanig bestaat.*

Reactie Provincie Flevoland

Bladnummer

12

Ons kenmerk:

2109468

In de passende beoordeling van Bureau Waardenburg is gekeken of significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten. Effecten op de kwaliteit van de leefgebied van de bruine en blauwe kiekendieven kunnen worden uitgesloten als de sloop en verwijdering van de bestaande windturbine in de winterperiode plaats vindt. In de vergunning is dit als voorschrift opgenomen, daarnaast is opgenomen dat de realisatie van de nieuwe windturbines in deze gebieden ook buiten het broedseizoen van kiekendieven plaats moet vinden. Om duidelijk te krijgen welke periode dit exact is, kunnen wij hiervoor de maanden aangeven in de vergunning (1 maart-1 oktober).

11. Voorschrift 17 bepaalt dat de bestaande windturbines in het foerageergebied eerst dienen te worden verwijderd voordat de nieuwe windturbines in dit gebied mogen worden gerealiseerd. Aan dit voorschrift is geen termijn gekoppeld, hetgeen kan betekenen dat het gebied op verspreide momenten en daarmee gedurende een lange periode ernstig kan worden verstoord. Door het ontbreken van deze termijn is mitigatie ten onrechte niet verzekerd en is de Wnb-vergunning verleend in strijd met de Wnb. Bovendien gaan zowel dit voorschrift als de overwegingen in dat verband in de Passende Beoordeling ervan uit dat mitigatie daadwerkelijk aan de orde is omdat de negatieve effecten van de nieuwe windturbines gelijk zijn aan die van de bestaande turbines. Zoals hiervoor uiteengezet (§ 12.6), gaat deze stelling niet op. Voor de effecten van de nieuwe windturbines zijn, ook voor het optimale foerageergebied, niet alleen het aantal windturbines, maar ook bijvoorbeeld locatie, afstand en type windturbine van belang. Niet is uitgesloten dat de nieuwe windturbines aanzienlijk meer negatieve effecten zullen hebben dan de bestaande windturbines.

Reactie Provincie Flevoland

In voorschrift 14 staat het volgende aangegeven: Op de percelen _____ ten zuidoosten van de A6 die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de kiekendieven worden alle werkzaamheden buiten het broedseizoen van kiekendieven uitgevoerd. Dit betekent dat er geen werkzaamheden plaats mogen vinden tijdens het broedseizoen van kiekendieven. In de vergunning zullen wij deze periode aanscherpen tot 1 maart- 1 oktober. Bovendien zullen we er middels het werkplan op toezien dat de werkzaamheden in de foerageergebieden binnen zo kort mogelijke periode worden uitgevoerd, zodat het aantal momenten dat er verstoring plaatsvindt zo klein mogelijk is.

12. Voorschrift 16 bepaalt dat de vegetatie die wordt aangetast in het optimale foerageergebied na afloop van de werkzaamheden moet worden ingezaaid ten behoeve van de foerageercondities. Dit betreft een compenserende maatregel en geen mitigerende maatregel. De effecten van de aantasting worden hiermee immers niet voorkomen, zij worden mogelijk slechts achteraf beperkt. Daarbij komt dat voor het aanmerken van een maatregel als mitigerende maatregel en het als zodanig betrekken daarvan bij vergunningverlening, op basis van volledige, precieze en definitieve conclusies de zekerheid moet zijn verkregen dat zich geen versturende of verslechterende effecten zullen voordoen. Dat is hier niet het geval. Aangezien aldus van een mitigerende maatregel geen sprake is, is het voorkomen van aantasting van het optimale foerageergebied ten onrechte niet verzekerd en kan de Wnb-vergunning niet worden verleend.

Reactie Provincie Flevoland

In voorschrift 15 staat het volgende aangegeven: De Infrastructuur voor de aanleg en het onderhoud van de windturbines op de percelen met optimaal foerageergebied voor kiekendieven moet zoveel mogelijk op aangrenzende percelen te worden aangelegd. Hiervan dient in het werkplan (zie voorschrift 7) een kaart te worden opgenomen. Het werkplan wordt vooraf ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Dit voorschrift is opgenomen om de vegetatie op de percelen zo min mogelijk te beïnvloeden. Door na afloop van de werkzaamheden (einde winterseizoen als de kiekendieven nog geen gebruik maken van het gebied) het gebied in te zaaien met een specifiek vegetatiemengsel wordt ervoor gezorgd dat het gebied weer optimaal functioneert als de kiekendieven er gebruik van willen maken. Hierdoor is het een mitigerende maatregel.

Bladnummer

13

Oms kenmerk:

2109468

13. De passende beoordeling (PB) dient zowel als onderbouwing bij het RIP op grond van artikel 2.7, lid 1, Wet natuurbescherming (Wnb) als onderbouwing bij de vergunning op grond van artikel 2.7, lid 2, Wnb. Deze PB voldoet op een aantal punten niet, zodat beide besluiten dienen te worden aangepast. Door bureau Waardenburg is ook bij dit windpark het zogenaamde Flux Collision Model toegepast. Doordat een volledig overzicht van de invoergegevens ontbreekt, is niet na te gaan of dit model - dat op zich kan worden toegepast voor een mortaliteitsberekening - tot de juiste voorspelling voor de mortaliteit kan leiden. Daar komt bij dat uit verschillende recente onderzoeken blijkt, dat de voorspelde mortaliteit enorm kan afwijken van de werkelijke mortaliteit. IN de PB en onderliggende stukken is daar te weinig rekening mee gehouden. Dat komt dan in strijd met het voorzorgbeginsel van de Habitatrictlijn. Al te gemakkelijk is in de natuurtoets en de PB er van uitgegaan, dat dit windpark nauwelijks effect heeft op de Natura 2000-gebieden van de Randmeren en het Markermeer. Dat betreft dan vooral de effecten op vogels. Als gevolg daarvan ontbreekt een goede cumulatieve beschouwing van de effecten van het windpark op die gebieden. Alleen al daardoor zijn significante effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van die gebieden onvoldoende uitgesloten. Daarnaast is de beoordeling van mogelijke significante effecten op deze gebieden en de Oostvaardersplassen grotendeels gebaseerd op de toepassing van het zogenaamde 1 %criterium. Uit bijgevoegd onderzoek van Wageningen Environmental Research (WER, voorheen Alterra) blijkt, dat het 1 %-criterium lang niet in alle gevallen kan worden toegepast. Dat geldt ook voor de beoordeling van de effecten op verschillende vogelsoorten en vleermuizen in de PB. Daarnaast ontbreekt in de PB een correcte samenvoeging van de verschillende soorten effecten (mortaliteit, barrièrewerking en verstoring), de zogenaamde interne cumulatie. Bovenstaand betekent, dat ofwel door beter onderzoek moet blijken dat significante effecten toch kunnen worden uitgesloten ofwel door extra mitigerende maatregelen die effecten beperkt kunnen worden. Lukt een van beide niet, dan zal dit windpark moeten worden onderworpen aan de ADC-toets (zijn er alternatieven, zo niet zijn er dan dwingende redenen van groot openbaar belang en zo ja, kunnen alle negatieve effecten worden gecompenseerd).

Reactie Provincie Flevoland

In §3.2.2. en bijlage 7 van de Passende Beoordeling wordt de essentie en het gebruik van het Flux Collision Model uitgelegd. Voor zover aanvaringskansen beschikbaar zijn is het Flux Collision Model gebruikt om het aantal slachtoffers onder alle relevante vogelsoorten te berekenen. De parameters en aannames die hierbij gebruikt worden zijn per soort/groep expliciet beschreven in §3.2.2. Hierbij wordt expliciet beschreven welke aanvaringskansen, welke soortspecifieke flux, welke uitwijking en welk aandeel op rotorhoogte zijn gebruikt in de modelberekening.

De zienswijze maakt niet duidelijk uit welke recente onderzoeken zou blijken dat de voorspelde mortaliteit enorm kan afwijken van de werkelijke mortaliteit.

Wij wijzen erop dat bij de slachtofferberekening met het Flux Collision Model een worst case benadering is gehanteerd en dat de effecten derhalve eerder overschat dan onderschat zijn.

In Hoofdstuk 5 van de Passende Beoordeling is voor alle vogelsoorten waarvoor Natura 2000-gebieden in de omgeving van het plangebied zijn aangewezen beschreven in hoeverre er sprake is van een relatie met het plangebied van Windpark Zeewolde. Onder de vogelsoorten die een relatie hebben met het plangebied van Windpark Zeewolde blijken geen soorten die afkomstig zijn uit de Natura 2000-gebieden Markermeer en/of Randmeren. Een negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van deze gebieden kan daarom met zekerheid uitgesloten worden. Omdat windpark Zeewolde op zichzelf geen effect heeft op het behalen van de instandhoudingsdoelen van deze gebieden is een cumulatiestudie niet aan de orde.

Uit jurisprudentie blijkt dat de 1%-mortaliteitsnorm in windpark beoordelingen gebruikt kan worden om een ordegrootte van effecten aan te geven waarbij zeker geen significante effecten op zullen treden, omdat de sterfte procentueel zeer laag is ten opzichte van de natuurlijke sterfte.

Bladnummer

14

Ons kenmerk:

2109468

Door na te gaan, uitgaande van een worst case scenario, of een kritische grens wordt overschreden (1%-mortaliteitsnorm) kan zekerheid verkregen worden over het al dan niet optreden van significant negatieve effecten. Ter beoordeling van de omvang van het effect van het aantal aanvaringslachtoffers, is 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte (1%-mortaliteitsnorm) van die soort in het Natura 2000-gebied bij de beoordeling aangehouden als eerste zeef om te zien of significante effecten al dan niet zouden kunnen optreden (Steunpunt Natura 2000, 2010). Indien de voorspelde sterfte niet hoger is dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke sterfte van de betrokken populatie, kunnen significant negatieve effecten met zekerheid worden uitgesloten.

Volgens het onderzoek van de WER kan de 1%-mortaliteitsnorm niet als veilige norm gebruikt worden voor kwetsbare populaties (oftewel populaties die kleiner zijn dan de doelaantallen of die een dalende trend vertonen). In het desbetreffende rapport wordt voor het eerst de niet eerder beschreven en/of gevalideerde Population Persistence Index (PPI) geïntroduceerd, wat een manier is om de bestendigheid van populaties uit te drukken. Door middel van populatiemodellering kunnen veranderingen in de PPI als gevolg van een verhoogde mortaliteit in beeld worden gebracht. Dit is echter geen praktisch hanteerbare norm of wetenschappelijk verantwoorde grenswaarde die als alternatief voor de 1%-mortaliteitsnorm zou kunnen dienen.

14. *Bij de ter inzage gelegde stukken ontbreekt een ontwerp voor de ontheffing op grond van hoofdstuk 3 van de Wnb noch maakt dit onderdeel uit van de omgevingsvergunning. Het RIP mist voldoende onderbouwing dat een ontheffing verleend kan worden. Dat komt mede door het ontbreken van een beoordeling van de gezamenlijke effecten van projecten op vogel- en vleermuispopulaties in relatie tot de hiervoor al aangegeven gebreken bij de toepassing van het 1 %-criterium.*

Reactie Provincie Flevoland

De PPI gaat uit van de populatieomvang en van de overleving van de betrokken populatie. De maat PPI is een abstract getal. De verandering in deze maat als gevolg van additionele sterfte levert een relatief getal (RpPi). Dit relatieve getal heeft geen direct verband met de aantallen broedparen of aantallen vogels zoals die in Natura 2000-context van belang zijn. De PPI is een onbruikbare maat voor de effectbepaling van een project op de doelstellingen van een Natura 2000-gebied, en vormt geen beter (wetenschappelijk) alternatief voor het 1%-criterium zoals door de opstellers van het rapport wordt gesuggereerd. Ook bevat de PPI geen aanleiding te twijfelen aan de (wetenschappelijke) toepasbaarheid van het 1%-criterium. Wanneer naast de aantasting van het leefgebied ook de sterfte en/of barrièrewerking voor een soort meer dan verwaarloosbaar is dan zouden deze tezamen van invloed zijn op de draagkracht van het gebied voor betreffende vogelsoorten en daarmee op de populatieomvang. In dat geval zou interne cumulatie aan de orde kunnen zijn. Met inachtneming van de mitigerende maatregelen blijkt dit bij windpark Zeewolde alleen voor de wilde zwaan, kolgans en grauwe gans tijdens de herstructureringsfase in potentie mogelijk. Echter, gezien de overcapaciteit in draagkracht die voor deze soorten beschikbaar is (zie draagkrachtberekeningen §6.2.3 in de Passende Beoordeling) zal de aantasting van leefgebied met zekerheid geen effect hebben op de overleving van deze soorten. Interne cumulatie is daarom niet aan de orde. De effecten van Windpark Zeewolde die na mitigatie resteren (de 'resteffecten'), worden in cumulatie wel met de effecten van andere plannen en projecten in de omgeving van Natura 2000-gebied de Oostvaardersplassen beoordeeld (externe cumulatie). Zie uitspraak ABRS van 1 april 2009 in zaaknr. 200801465/1/R2, uitspraak ABRS van 29 december 2010 in zaaknr. 200908100/1/R1, de uitspraak ABRS van 8 februari 2012 in zaaknr. 201100875/1/R2 en uitspraak ABRS van 4 mei 2016 in zaaknr. 201508490/1/R6.

15. *Cliënten merken op dat zij op basis van de AERIUS-berekeningen niet hebben kunnen vaststellen waar en in welke hoeveelheid de stikstofdepositie zal plaatsvinden. Los van het feit dat op basis van vaste jurisprudentie van de Afdeling het niet is toegestaan om op basis van een vaste getalsmatige grens (zoals de grens van 0,05 mol/ha/jaar) effecten uit te sluiten voor stikstofdepositie, begrijpen cliënten uit het bovenstaande dat geen melding is gedaan in het kader*

Bladnummer

15

Ons kenmerk:

2109468

van de PAS, maar dat wel gebruik wordt gemaakt van de depositieruimte van de PAS. Met andere woorden: de PAS wordt gebruikt om te onderbouwen dat de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden niet worden aangetast. Het zal u niet zijn ontgaan dat de Afdeling op dit moment verschillende zaken in behandeling heeft, waarin is aangevoerd dat de PAS in strijd is met de Europese Habitatrichtlijn. In dat kader heeft de Afdeling besloten negen zaken als pilot te behandelen en de overige beroepszaken aan te houden. Het wordt ernstig betwijfeld of de PAS verenigbaar is met het Europees recht, hetgeen naar de mening van cliënten niet het geval is. Bovendien hebben Cliënten begrepen dat de Afdeling voornemens is om prejudiciële vragen te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie (het 'HvJ EU'). Gelet op het voorgaande zijn cliënten van mening dat verdere besluitvorming ten aanzien van het Windpark Zeewolde aangehouden dient te worden totdat in rechte komt vast te staan dat de PAS verenigbaar is met het Europese recht en daarmee ook het ontwerp-RIP en de ontwerp-natuurvergunning.

Reactie Provincie Flevoland

Uit de AERIUS berekening komt naar voren dat op geen enkel Natura 2000-gebied dat is opgenomen in het Programma Aanpak Stikstof een stikstofdepositie neerkomt van meer dan 0,05 mol/ha/jaar. Dit betekent dat er geen meldingsplicht bestaat voor stikstof voor dit project.

16. *Cliënten merken op dat zij op basis van de AERIUS-berekeningen niet hebben kunnen vaststellen waar en in welke hoeveelheid de stikstofdepositie zal plaatsvinden. Los van het feit dat op basis van vaste jurisprudentie van de Afdeling het niet is toegestaan om op basis van een vaste getalsmatige grens (zoals de grens van 0,05 mol/ha/jaar) effecten uit te sluiten voor stikstofdepositie, begrijpen cliënten uit het bovenstaande dat geen melding is gedaan in het kader van de PAS, maar dat wel gebruik wordt gemaakt van de depositieruimte van de PAS. Met andere woorden: de PAS wordt gebruikt om te onderbouwen dat de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden niet worden aangetast. Het zal u niet zijn ontgaan dat de Afdeling op dit moment verschillende zaken in behandeling heeft, waarin is aangevoerd dat de PAS in strijd is met de Europese Habitatrichtlijn. In dat kader heeft de Afdeling besloten negen zaken als pilot te behandelen en de overige beroepszaken aan te houden. Het wordt ernstig betwijfeld of de PAS verenigbaar is met het Europees recht, hetgeen naar de mening van cliënten niet het geval is. Bovendien hebben Cliënten begrepen dat de Afdeling voornemens is om prejudiciële vragen te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie (het 'HvJ EU'). Gelet op het voorgaande zijn cliënten van mening dat verdere besluitvorming ten aanzien van het Windpark Zeewolde aangehouden dient te worden totdat in rechte komt vast te staan dat de PAS verenigbaar is met het Europese recht en daarmee ook het ontwerp-RIP en de ontwerp-natuurvergunning.*

Reactie Provincie Flevoland

Zie zienswijze 15.

17. *Het onderzoek ten behoeve van het 'Achtergrondrapport Natuur, Windpark Zeewolde en effecten op natuur voor de MER' uitgevoerd door Bureau Waardenburg (Verbeek et al. 2016) betreft slechts de momentopname van één jaar. De veldbezoeken zijn alleen overdag uitgevoerd, terwijl de meeste en ook meest kritische passages van vogels en vleermuizen 's nachts plaatsvinden. In de nachtelijke uren is geen nader onderzoek gedaan naar vliegbewegingen van vogels van foerageergebied naar slaapplek en omgekeerd. Ook is geen onderzoek uitgevoerd naar andere trekbewegingen van vogels. Veel aannames zijn gedaan op basis van andere, o.a. buitenlandse, onderzoeken, waarbij het de vraag is of deze ook altijd van toepassing zijn op de specifieke situatie in Flevoland. Verder zijn er (nog) geen ervaringscijfers of onderzoeksgegevens met de zeer hoge molens zoals die geplaatst worden in het Windpark Zeewolde waarbij de tiphoogte oploopt tot 220 meter bij de A27. Een en ander biedt onvoldoende houvast om stellige uitspraken te doen over de aanvarings-risico's. Zeker in een aantal gevallen kunnen significant negatieve effecten niet op voorhand uitgesloten worden, waar dat nu wel gedaan is. Het volgende kan ter illustratie dienen. Omdat de grauwe kiekendief in het jaar 2015 niet als broedvogel is waargenomen in het plangebied van Windpark Zeewolde, is in het achtergrondrapport en daarmee ook in de MER verder*

Bladnummer

16

Ons kenmerk:

2109468

geen rekening gehouden met deze ernstig bedreigde roofvogel die nog in slechts 2 gebieden broedt in Nederland waaronder Flevoland. In andere jaren heeft de grauwe kiekendief wel degelijk ook in het plangebied gebroed.

Reactie Provincie Flevoland

De onderzoeken zijn op een juiste wijze uitgevoerd. De commissie MER geeft hierover in het toets advies aan dat de informatie, met name door de inhoudelijke aanvullingen uit de bijlagen rapporten bij de ontheffingsaanvraag voor de Ff-wet, volledig en juist is. Gedeputeerde staten van de provincie Flevoland concludeert: "Uit de toets blijkt dat significante effecten met zekerheid kunnen worden uitgesloten. Voor sommige soorten treden wellicht nog licht negatieve effecten op. Er kan een vergunning in het kader van de Wet Natuurbescherming worden afgegeven."

18. *Gelet op de bovengenoemde onzekerheden wat betreft de nachtelijke trek van ganzen en andere vogels waarnaar geen veldonderzoek gedaan is, pleiten wij voor aanpassingen aan de voorziene corridor in de lijnopstelling van molens langs de A27. Wij zouden graag een ruimere corridor zien in zowel periode, tijd als ruimte. Wanneer de corridor geregeld wordt met een automatische stilstandvoorziening met behulp van radar (al dan niet door tussenkomst van een operator) hoeven de molens niet onnodig stilgezet te worden en kan ingegrepen worden wanneer het wel nodig is. Het stilzetten hoeft zo niet beperkt te zijn tot een vooraf ingestelde tijd en periode die altijd arbitrair zijn. Door koppeling van meerdere molens binnen het systeem kunnen de kosten van de voorziening beperkt blijven en kunnen meer molens in de corridor betrokken worden. Dit is een betere oplossing voor de passerende vogels en leidt niet tot onnodige stilstand. Inmiddels is ook praktijkervaring met dergelijke systemen opgebouwd. Laat Windpark Zeewolde hiervan profiteren.*

Reactie Provincie Flevoland

Op basis van de passende beoordeling is vastgesteld dat voor grauwe ganzen en kolganzen barrièrewerking niet met zekerheid kan worden uitgesloten. Weliswaar staan in de huidige situatie ook al windturbines in deze lijn, maar de grotere hoogte van de nieuwe windturbines maakt dat niet is uitgesloten dat de ganzen op verticale richting op tijd kunnen uitwijken. Ook al is de verwachting dat de ganzen (zowel in de huidige als in de nieuwe situatie) zonder problemen tussen de windturbines door kunnen vliegen, is niet met zekerheid uit te sluiten dat de ganzen in de huidige situatie (in het donker) uitwijken voor de bestaande windturbines door er (net) overheen te vliegen. Als mitigerende maatregel is conform de passende beoordeling in voorschrift 18 van de Wnb-vergunning opgenomen dat een corridor van stilstaande windturbines moet worden ingesteld in de periode (in het jaar en van de dag) dat de grauwe ganzen en kolganzen met grote aantallen over het plangebied vliegen. Met inbegrip van deze mitigatie kan het optreden van significant negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen uitgesloten worden. Op basis van de beschikbare onderzoeken is geconcludeerd dat een corridor van twee windturbines afdoende is om aantasting te voorkomen. Hetgeen in de zienswijze naar voren is gebracht, vormt geen aanleiding een ruimere corridor in te stellen.

19. *Vanwege het grote aantal onzekerheden zouden wij ervoor willen pleiten de gevolgen te onderzoeken die het in bedrijf nemen van de molens heeft voor vogels en vleermuizen door bij alle molens de aanvaringssslachtoffers te registreren en dit in een monitoringprogramma op te nemen. Op deze wijze kan in de praktijk getoetst worden of gedane aannames zich ook in de praktijk manifesteren of juist niet. Bij constatering van ongewenste afwijkingen kunnen passende bijsturingmaatregelen genomen worden. Naar onze mening kan dit goed opgenomen worden in het kader van de monitoring voortvloeiend uit art. 7.39 van de Wet milieubeheer.*

Reactie Provincie Flevoland

Zie zienswijze 18.

Bladnummer

17

Ons kenmerk:

2109468

20. *Gedurende de herstructureringsstermijn van 7 jaar kunnen molens gedurende een periode van 5 jaar dubbeldraaien. Teruggerekend naar een periode van 5 jaar tellen de negatieve effecten van de molens dubbel, al is in de effectenberekening uitgegaan van slechts 20%. Wij vinden dit op zijn minst arbitrair. Wij begrijpen dat de dubbeldraaitermijn vanuit bedrijfseconomisch oogpunt noodzakelijk is en voorwaarde om het project ook financieel haalbaar te maken. Wij vinden echter wel dat wanneer uit de bedrijfseconomische cijfers blijkt dat deze gunstiger zijn dan waarop het Ministerie van EZ in samenspraak met de gemeente en provincie de termijn van vijf jaar hebben bepaald, de termijn naar beneden wordt bijgesteld. Daartoe dienen de eigenaren van de windturbines hun exploitatiegegevens jaarlijks te verstrekken.*

Reactie Provincie Flevoland

Het opleggen van een monitoringsverplichting is niet nodig omdat de initiatiefnemers naar het oordeel van de ministers op voorhand al duidelijk hebben gemaakt dat deze termijn op vijf jaar moet worden gesteld.

21. *Zoals uit de door ons geplaatste vraagtekens bij het onderzoek blijkt is het onderzoek naar de effecten voor de grauwe kiekendief naar onze mening onvoldoende uitgevoerd door de vogel verder niet in beschouwing te nemen, omdat hij in een jaar niet in het plangebied tot broeden kwam terwijl er jaren zijn waarin dit wel degelijk het geval was. Broedende vogels zijn in dit gebied zelfs van zenders voorzien. De grauwe kiekendief is een zeer ernstig bedreigde vogelsoort van de rode lijst waarvoor alles in het werk gesteld moet worden om de vogel als broedvogel in Nederland te behouden. Te meer daar Flevoland tot de slechts twee broedlocaties in Nederland behoort. Nader onderzoek naar de mogelijke effecten voor de grauwe kiekendief als gevolg van het Windpark Zeewolde moet naar onze mening worden uitgevoerd. Terecht wordt gesteld dat er rekening gehouden moet worden met het feit dat de instandhoudingsdoelstellingen voor de Oostvaardersplassen voor de blauwe kiekendieven onverkort van kracht zijn ook als is er in de afgelopen jaren niet gebroed. In het beheerplan Oostvaardersplassen worden maatregelen voorzien om condities te scheppen of te herstellen die ervoor moeten zorgen dat de blauwe kiekendief als broedvogel weer terugkeert. De blauwe kiekendief wordt echter in het Ontwerp-inpassingsplan weggecijferd met de redenering dat op basis van het kleine aantal de kans op een ervaring klein is en dat daarmee een effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen is uitgesloten. Naar onze mening moet juist in ogenschouw genomen worden dat de wanneer de blauwe kiekendief slachtoffer wordt van een aanvaring, met alle inspanningen die voor deze vogel gedaan worden, de consequenties voor de instandhoudingsdoelstellingen veel groter zijn dan wanneer het een talrijker vogel zou betreffen. Wij vinden dat dit betrokken moet worden in de analyse van de milieueffecten van Windpark Zeewolde.*

Reactie Provincie Flevoland

De onderzoeken zijn op een juiste wijze uitgevoerd. De commissie MER geeft hierover in het toets advies aan dat de informatie, met name door de inhoudelijke aanvullingen uit de bijlagen rapporten bij de ontheffingsaanvraag voor de Ff-wet, volledig en juist is. Gedeputeerde staten van de provincie Flevoland concludeert: "Uit de toets blijkt dat significante effecten met zekerheid kunnen worden uitgesloten. Voor sommige soorten treden wellicht nog licht negatieve effecten op. Er kan een vergunning in het kader van de Wnb worden afgegeven."

F. BESLUIT

Gedeputeerde Staten van Flevoland HEBBEN BESLOTEN, op grond van artikel 2.7 lid 2 van de Wet natuurbescherming, een vergunning te verlenen aan:
Pondera Consult.

Aan deze vergunning zijn de volgende voorwaarden verbonden:

1. Deze vergunning wordt verleend aan Windpark Zeewolde BV of diens rechtsopvolger.

Bladnummer

18

Ons kenmerk:

2109468

2. Deze vergunning wordt uitsluitend gebruik door (medewerkers van) de vergunninghouder of aantoonbaar in opdracht van de vergunninghouder handelende (rechts)personen. De vergunninghouder blijft daarbij verantwoordelijk voor de juiste naleving van deze vergunning.
3. De in voorschrift 2 genoemde (rechts)personen beschikken op de plaats waar de vergunde activiteiten worden uitgevoerd over een kopie van deze beschikking en tonen deze op de eerste vordering aan de daartoe bevoegde toezichthouders en opsporingsambtenaren.
4. De in voorschrift 2 genoemde (rechts)personen zijn aantoonbaar op de hoogte van de inhoud en het doel van deze voorschriften en beperkingen, zodanig dat zij daar ook invulling en uitvoering aan kunnen geven.
5. Voorafgaande aan de start van de werkzaamheden dient aan de Provincie Flevoland en aan de Omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek jaarlijks een werkplan te worden overlegd voor het daarop volgende jaar ter goedkeuring van het bevoegd gezag via wetnatuurbescherming@flevoland.nl en handhaving@ofgv.nl.
In het werkplan staat:
  - a. de planning aangegeven van de aanleg- en saneringswerkzaamheden, met bijbehorend kaartmateriaal;
  - b. per fase dient onderbouwd te worden waar de rust- en foerageergebieden voor vogels liggen, dit dient ook op kaart te worden aangegeven;
  - c. de mitigerende maatregelen, zoals beschreven in de passende beoordeling en de voorschriften uit deze vergunning, dienen uitgewerkt te worden in het werkplan in ruimte en tijd tot de uitvoering.
6. De vergunde activiteiten worden overeenkomstig de ingediende aanvraag en de bijbehorende passende beoordeling uitgevoerd, met inachtneming van de aan deze vergunning verbonden voorschriften en beperkingen. Bij eventuele strijdigheid van de aanvraag en/of passende beoordeling met de voorschriften en beperkingen in de onderhavige vergunning, prevaleren de laatste.
7. Het werkplan dient minimaal 8 weken voor de start van de werkzaamheden naar Gedeputeerde Staten toegestuurd te worden. De werkzaamheden kunnen pas starten na schriftelijke goedkeuring van het werkplan. De vergunninghouder dient het werkplan jaarlijks in te dienen en voor 1 oktober ter goedkeuring naar het bevoegde gezag toe te sturen. De voor het volgende jaar geplande werkzaamheden worden uitgevoerd na schriftelijke goedkeuring van het bevoegde gezag. De werkzaamheden worden conform het goedgekeurde werkplan uitgevoerd.
8. Het uitvoeren van de activiteiten in afwijking van de aanvraag en/of het vergunde is enkel toegestaan na een positief besluit op een daartoe strekkend, deugdelijk onderbouwd, verzoek van of namens de vergunninghouder. Een wijzigingsverzoek dient per post of per email (wetnatuurbescherming@flevoland.nl) te worden ingediend en leidt, afhankelijk van de omvang van de gevraagde afwijking, ofwel tot een formeel rechtsoordeel waarbij wordt verklaard dat de wijziging valt binnen de initiële vergunning ofwel tot een formeel wijzigingsbesluit waaraan eventueel inspraak van relevante belanghebbende partijen aan vooraf kan gaan.
9. Bij opgetreden incidenten moet gehandeld worden conform de daarbij van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Tevens wordt in het kader van deze vergunning de Provincie Flevoland en de OFGV binnen 48 uur geïnformeerd (wetnatuurbescherming@flevoland.nl, handhaving@ofgv.nl) over de aard en de omvang van het incident onder overlegging van alle relevante gegevens. Onder incident wordt in dit verband verstaan 'een onvoorziene gebeurtenis waardoor schade aan de natuurlijke kenmerken in het betrokken beschermd gebied is of kan worden toegebracht'.
10. Bij een opgetreden incident is de vergunninghouder verplicht eventuele verontreinigingen, zo mogelijk, direct te laten verwijderen en eventueel opgetreden schade zoveel mogelijk te herstellen, dit is ter beoordeling van het bevoegd gezag.
11. Alle door of namens Gedeputeerde Staten gegeven aanwijzingen en/of uitvoeringsbepalingen dienen direct te worden opgevolgd.

Bladnummer

19

Ons kenmerk:

2109468

12. Zodra op enig moment voor de datum van 31-12-2024 de werkzaamheden met betrekking tot de vergunde activiteit feitelijk zijn beëindigd, dan wordt dit uiterlijk binnen een week schriftelijk of per email aan de provincie en de OFGV gemeld via wetnatuurbescherming@flevoland.nl en handhaving@ofgv.nl.
13. Tijdens de uitvoeringsperiode mogen er in maximaal 5 jaar meer windturbines (maximaal 304) staan, als in de bestaande situatie (221 windturbines) in het plangebied van het windpark.
14. Er dienen minimaal 186 windturbines gefaseerd gesaneerd te zijn op uiterlijk 31 december 2026.
15. Op het perceel ' ' (kadastrale perceelscode ZWD 03 D 1240 en ' (kadastrale perceelscode ZWD 03 D 1301) die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de kiekendieven worden alle werkzaamheden buiten het broedseizoen (1 maart-1 oktober) van kiekendieven uitgevoerd. De werkzaamheden dienen zoveel mogelijk binnen een jaar te worden uitgevoerd en afgerond, zodat het aantal periodes dat verstoring op kan treden zoveel mogelijk beperkt blijft.
16. Op perceel en perceel die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de kiekendieven moet na afloop van de werkzaamheden op de plaatsen waar de vegetatie is aangetast de vegetatie ingezaaid worden met een specifiek mengsel om de foerageercondities voor kiekendieven zo optimaal mogelijk te maken. In het werkplan (zie voorschrift 5) dient opgenomen te worden welk mengsel hiervoor wordt gebruikt.
17. De infrastructuur voor de aanleg en het onderhoud van de windturbines op perceel n en perceel met optimaal foerageergebied voor kiekendieven moet zoveel mogelijk op aangrenzende percelen te worden aangelegd. Hiervan dient in het werkplan (zie voorschrift 5) een kaart te worden opgenomen.
18. De bestaande windturbines op perceel en perceel ten zuidoosten van de A6 die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de kiekendieven dienen eerst volledig verwijderd te worden voordat de nieuwe windturbines op deze percelen gerealiseerd mogen worden. De werkzaamheden op deze percelen dienen in het winterseizoen (1 oktober- 1 maart) uitgevoerd te worden.
19. Aanleg van een corridor van stilstaande windturbines in de lijnopstelling langs de A27 dient aan het volgende te voldoen:
  - a. de twee windturbines die samen de corridor vormen dienen naast elkaar te staan in de lijnopstelling langs de A27;
  - b. de corridor is werkzaam in de periode 1 oktober-31 maart;
  - c. 's ochtends stilstand van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur daarna;
  - d. 's avonds stilstand van 1 uur voor zonsondergang tot 2 uur daarna;
  - e. gelet op de vliegpaden van de ganzen dient de corridor zoveel mogelijk dwars op de vliegrichting van de ganzen te liggen. In het werkplan dient aangegeven te worden welke 2 turbines de corridor vormen, dit dient tevens op kaart te worden aangegeven.
20. De vergunninghouder geeft, overeenkomstig de Algemene wet bestuursrecht, alle medewerking aan de aangewezen toezichthouder(s).
21. Vergunninghouder voert een administratie waarin alle op deze vergunning betrekking hebbende documenten en bewijsstukken ten aanzien van de naleving van de voorschriften en beperkingen van deze vergunning zijn opgenomen.
22. De aanleg van het windpark dient gereed te zijn op 31-12-2024. Op deze vergunning is de rijkscoördinatierегeling van toepassing. Voor de duur van de vergunning sluiten wij aan bij de omgevingsvergunning. De exploitatie- en beheerfase van deze vergunning is daarom 25 jaar vanaf het moment dat de aanleg gereed is.

G. Beroep

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een

Bladnummer

20

Ons kenmerk:

2109468

beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is

H. Ondertekening

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

de secretaris, de voorzitter,

mr.drs. T. van der Wal - J. Lodders

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 4

Verder kan er incidenteel afval vrijkomen bij het transformatorstation. Dit kan afval van onderhoudswerkzaamheden zijn en gevaarlijk afval zoals verlichtingsbronnen.

Toetsing aan het landelijk afvalstoffenbeleid is hier dan ook niet aan de orde, mede gezien het incidentele vrijkomen van die afvalstoffen. De afvoer ervan moet wel overeenkomstig de Wet milieubeheer plaatsvinden. Daar op het aspect afvalstoffen het Activiteitenbesluit niet van toepassing is, zijn voorschriften in deze vergunning opgenomen, hoe met deze stoffen om te gaan.

Afvalwater

Binnen de inrichting ontstaan met uitzondering van hemelwater, geen afvalwater. Dit hemelwater is afkomstig van niet bodembeschermende voorzieningen en zal grotendeels in de bodem infiltreren.

De ruimte waar de transformatoren zijn opgesteld in de openlucht is voorzien van een vloeistofdichte bak. In deze bak kan zich hemelwater verzamelen. Wat betreft de lozing is een toestemming Waterwet aangevraagd. Deze aanvraag heeft het nummer 2463789 van het omgevingsloket.

Bodem

Bodembedreigende activiteiten

Binnen de inrichting vindt geen opslag van bodembedreigende stoffen plaats. De installaties in de windmolens bevatten echter wel bodembedreigende (vloeistof)stoffen. Het gaat dan in hoofdzaak om antivries, koelvloeistof, (hydraulische) olie en vet.

De trafo's van het trafostation bevatten eveneens olie en wel transformatorolie.

Volgens de Nederlandse Richtlijn Bodembescherming (NRB 2012, paragraaf 4.1) is hier sprake van een 'gesloten proces of bewerking'. Het uitgangspunt bij een gesloten proces is dat tijdens de gangbare bedrijfsvoering de stof niet buiten de procesomhulling treedt. In dit geval wordt uitvoering gegeven aan een combinatie van voorzieningen en maatregelen (cvm) met aandacht voor pompen en appendages, een onderhoudsprogramma, systeem inspectie en algemene zorg.

De installaties van de molens bevinden zich in hoofdzaak in de gondel van de windturbine. In het geval dat een bodembedreigende stof in de gondel onverhoopt vrij mocht komen, wordt deze in de gondel opgevangen. De gondel heeft voldoende capaciteit om de totale hoeveelheid op te vangen. Indien een installatie lekt zal dit onmiddellijk worden gesignaleerd doordat er storingen optreden. De systemen die smeeroilie bevatten worden jaarlijks geïnspecteerd en/of vervangen.

De installaties, de opvangvoorziening zijnde de gondel en de betonnen plaat in de torenvoet waar eventueel een transformator op staat zijn oliedicht. Onder deze voorzieningen bevindt zich overigens ook nog een betonnen fundament.

De trafo's bevinden zich boven vloeistofdichte bakken, zodat de bodem afdoende beschermd is. Zie ook de beschrijving onder 5.5.2 van de toelichting bij de aanvraag, bijlage 1.

Alleen bij eventuele calamiteiten kunnen bodembedreigende stoffen vrijkomen. Indien dit gebeurt zijn artikel 17.1 en 17.2 van de Wet milieubeheer van toepassing. Dit betekent dat de drijver van de inrichting maatregelen moet treffen om gevolgen te voorkomen c.q. zoveel mogelijk te beperken. Een calamiteit moet worden gemeld bij het bevoegd gezag.

Zeewolde

Uit de aanvraag blijkt dat voor de bodembedreigende activiteiten een verwaarloosbaar bodemrisico wordt behaald. Omdat het in werking hebben van een windturbine is opgenomen in hoofdstuk 3 van het Activiteitenbesluit en de werking van de inrichting daarmee betrekking heeft op een activiteit zoals opgenomen in hoofdstuk 3 van het Activiteitenbesluit zijn in deze vergunning geen nadere voorschriften verbonden aan het aspect bodem. De bepalingen van hoofdstuk 2 Activiteitenbesluit hebben een rechtstreekse werking. Dit geldt ook voor het Trafostation.

Omdat er voldaan wordt aan het activiteitenbesluit is er sprake van BBT.

Bodemonderzoek

Om de nulsituatie van de bodem vast te stellen kan uitgegaan worden van:

- het vastleggen op basis van een bodemonderzoek;
- de gegevens op grond van de bodemkwaliteitskaart.

Naast het bepalen van de nulsituatie zijn de bodemkwaliteitsgegevens mogelijk ook nodig wanneer bodemmateriaal wordt afgevoerd naar locaties buiten de gebieden van de provinciale bodemkwaliteitskaart. Dit valt echter buiten de reikwijdte van deze vergunning.

De aanvrager legt de bodemkwaliteit en dus de nulsituatie, vast door het uitvoeren van een bodemonderzoek vóór het realiseren van (een deel) project. Het dergelijk bodemonderzoek vindt plaats op grond van Activiteitenbesluit onder hoofdstuk 2, afdeling 2.4.

Energie

Om te beoordelen of het energiegebruik van de inrichting relevant is in het kader van energiebesparing is aansluiting gezocht bij de in de circulaire "energie in de milieuvergunning" gehanteerde ondergrens. Inrichtingen met een jaarlijks energieverbruik kleiner dan 25.000 m³ aardgas(equivalent) en tegelijk kleiner dan 50.000 kWh elektriciteit worden daarin als niet energierelevant bestempeld.

Binnen de inrichting wordt slechts een kleine hoeveelheid energie gebruikt. Het energieverbruik van de onderdelen van de installatie, zoals pompen, besturingssystemen en dergelijke bedraagt een fractie van de energie die wordt geproduceerd door de windturbines. Netto vindt geen gebruik van energie plaats. In de vergunning zijn daarom geen voorschriften ter bevordering van het zuinig gebruik van energie opgenomen.

Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat afdeling 2.6 (Energiebesparing) van het Activiteitenbesluit niet van toepassing is op type C-inrichtingen.

Externe Veiligheid

Algemeen

Het externe veiligheidsbeleid in Nederland is gericht op het verminderen en beheersen van risico's van activiteiten voor de omgeving (mens en milieu).

De basis van het huidige risicobeleid is erop gericht dat het gevaar van een activiteit acceptabel is wanneer:

- het plaatsgebonden risico niet hoger is dan is genormeerd;
- de kans op een groot ongeluk met veel slachtoffers kan worden verantwoord (het groepsrisico).

Het plaatsgebonden risico is een maatstaf om te bepalen welke afstand nodig is tussen de risicodragende activiteit en de bebouwde omgeving. Het plaatsgebonden risico is de kans dat zich op een bepaalde plaats over een periode van één jaar een dodelijk ongeval voordoet als direct gevolg van een incident, indien zich op die plaats 24 uur per dag en onbeschermd een

Zeewolde

persoon zou bevinden. Het groepsrisico voegt daar als maatstaf aan toe de verwachte omvang van een ongeval uitgedrukt in het aantal dodelijke slachtoffers, gegeven de kans op dat ongeval.

Voor de berekeningen is aangesloten bij de uitgangspunten uit het Handboek risicozonering windturbines 2014 (v3.1) waarbij de berekeningen voornamelijk gebaseerd zijn op Bijlage C van het handboek. Verder is het uitgangspunt dat de windturbines zullen zijn gecertificeerd volgens IEC normen NEN-EN-IEC 61400-1 editie 3.

Besluit externe veiligheid inrichtingen

Op 27 oktober 2004 is het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) en de bijbehorende regeling in werking getreden. Hierin zijn de risiconormen voor externe veiligheid met betrekking tot bedrijven met gevaarlijke stoffen vastgelegd. De inrichting valt niet onder de werkingssfeer van het Bevi.

Zeewolde

Besluit risico's zware ongevallen 2015

In het Besluit risico's zware ongevallen 2015 (Brzo 2015) zijn criteria opgenomen om vast te stellen of een bedrijf een Extern Veiligheidsrapport (EV) moet opstellen. Het Brzo is niet van toepassing op de inrichting waarvoor vergunning is gevraagd.

Activiteitenbesluit

Overeenkomstig artikel 3.15a, lid 1 van het Activiteitenbesluit mag het plaatsgebonden risico voor een buiten de inrichting gelegen kwetsbaar object, veroorzaakt door een windturbine of een combinatie van windturbines, niet hoger zijn dan 10^{-6} per jaar. In artikel 3.15a, lid 2 is bepaald dat het plaatsgebonden risico voor een buiten de inrichting gelegen beperkt kwetsbaar object, veroorzaakt door een windturbine of een combinatie van windturbines, niet hoger mag zijn dan 10^{-5} per jaar. Het plaatsgebonden risico voor een windturbine wordt in de praktijk bepaald aan de hand van de risicomodellering uit het Handboek Risicozonering Windturbines.

Voor wat betreft het groepsrisico zijn in relatie tot windturbines geen toetsingswaarden opgenomen in het Activiteitenbesluit. In de praktijk blijkt overigens dat windturbines zelden of nooit tot een groepsrisico leiden. Dit heeft ermee te maken dat voor veel windturbines geen ongevalsscenario's denkbaar zijn waarbij 10 of meer personen tegelijkertijd, ten gevolge van een calamiteit met de windturbine, om het leven kunnen komen.

In het kader van de aanvraag is een onderzoek naar het aspect externe veiligheid opgenomen. De resultaten van dit onderzoek zijn opgenomen in het document rapport externe veiligheid windpark Zeewolde, d.d. 24 november 2016, nr. 715027.

Hierna zijn de conclusies uit het rapport samengevat.

Kwetsbare objecten

Er zijn geen kwetsbare objecten gelegen binnen de toetsafstand voor kwetsbare objecten en er zijn daarmee ook geen kwetsbare objecten gelegen binnen de $PR10^{-6}$ contouren van de windturbines.

Beperkt kwetsbaar object

Met het onttrekken van woning aan de woonbestemming is er geen beperkt kwetsbaar object aanwezig.

De woning Duikerweg 46 bevindt zich binnen de PR10⁵contour, maar is aangemerkt als bedrijfswoning. Het is geen beperkt kwetsbaar object.

Wegen, vaarwegen en spoorlijnen

Uit het onderzoek blijkt dat voldaan kan worden aan de beleidsregels volgens het Handboek risicozonering windturbines 2014.

Risicovolle inrichtingen

De effecten op de risicovolle inrichtingen zijn uit te sluiten.

Transportleidingen/leidingen

Er zijn geen ondergrondse buisleidingen met transport van gevaarlijke stoffen aanwezig binnen het plangebied die van invloed zijn op risico's.

Zeewolde

Dijklichamen en hoogspanningsmasten

Ook ten aanzien van deze objecten zijn geen risico's te verwachten.

De conclusie is dan ook dat het plan geen onevenredige risico's met zich meebrengt.

Slagschaduw

De draaiende rotorbladen van windturbines kunnen een bewegende schaduw op hun omgeving werpen. Deze zogenoemde slagschaduw kan onder bepaalde omstandigheden hinderlijk zijn doordat ze ervaren wordt als flikkering. De mate van hinder wordt onder meer bepaald door de frequentie en de intensiteit van de flikkering en de blootstellingduur. De afstand van de blootgestelde locatie tot de turbine, de stand van de zon en het al dan niet draaien van de turbine zijn daarbij bepalende aspecten.

In artikel 3.14, vierde lid van het Activiteitenbesluit wordt, voor wat betreft het voorkomen of beperken van slagschaduw, aangegeven dat de voorgeschreven maatregelen in de Activiteitenregeling worden toegepast. In artikel 3.12, eerste lid van de Activiteitenregeling is aangegeven onder welke omstandigheden een windturbine voorzien moet zijn van een automatische stilstandvoorziening en aan welke eisen de automatische stilstandvoorziening moet voldoen.

Conclusie

Uit de aanvraag blijkt dat woningen die zich niet in de sfeer van de inrichting bevinden in voldoende mate kunnen worden beschermd tegen de hinder van slagschaduw. Terecht is de woning op het bedrijventerrein Trekkersveld, Baardmeesweg beschermd.

Bijlage 4.2 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Voorwaarden met betrekking tot het oprichten en in werking hebben van de inrichting

Algemeen

- 3.2.1 De vergunninghouder moet één of meer ter zake kundige personen aan wijzen die in het bijzonder belast zijn met de zorg voor de naleving van de in deze vergunning opgenomen voorschriften.
- 3.2.2 De vergunninghouder moet de binnen de inrichting (tijdelijk) werkzame personen instrueren over de voor hen van toepassing zijnde voorschriften van deze vergunning en de van toepassing zijnde veiligheidsmaatregelen. Er moet steeds voldoende, kundig personeel bereikbaar en beschikbaar zijn om in geval van calamiteiten te kunnen ingrijpen
- 3.2.3 De windturbines en het transformatorgebouw moeten altijd goed bereikbaar zijn voor alle voertuigen die in geval van calamiteiten toegang tot de inrichting/ installatie moeten hebben.
- 3.2.4 Er moet een (digitaal of analoog) milieulogboek, dan wel centraal registratiesysteem, worden bijgehouden, waarin vanaf het van kracht worden van dit besluit ten minste de volgende zaken worden opgenomen:
- Dit besluit, alsmede overige relevante omgevings(milieu)vergunningen en meldingen.
  - De resultaten van in de inrichting uitgevoerde milieucontroles, keuringen, inspecties, metingen, registraties en onderzoeken (zoals keuringen van brandblusmiddelen, keuringen van tanks, keuringen van stookinstallaties, etc).
  - Meldingen van ongewone voorvallen, die van invloed zijn op het milieu, met vermelding van datum, tijdstip en de genomen maatregelen.
  - Registratie van het energieverbruik
  - Registratie/bonnen de van de aan- en afgevoerde afvalstoffen. Tenminste soort, eigenschap en hoeveel moet zijn vermeld.
- 3.2.5 De in het vorig voorschrift bedoelde informatie moet in ieder geval tot aan het beschikbaar zijn van de resultaten van de eerst volgende meting, keuring, controle of analyse, maar ten minste gedurende 5 jaar in de inrichting worden bewaard en ter inzage gehouden voor de daartoe bevoegde ambtenaren.

Bedrijfsbeëindiging

- 3.2.6 Bij het geheel of gedeeltelijk beëindigen van de activiteiten binnen de inrichting moeten alle aanwezige stoffen en materialen, die uitsluitend aanwezig zijn vanwege de - te beëindigen - activiteiten, door of namens vergunninghouder op milieuhygiënisch verantwoorde wijze worden verwijderd.

Afval

- 3.2.7 Vergunninghouder is verplicht de volgende afvalstromen te scheiden, gescheiden te houden en gescheiden aan te bieden dan wel zelf af te voeren:
- de verschillende categorieën gevaarlijke afvalstoffen, onderling en van andere afvalstoffen;
  - papier en karton;

Zeewolde

- elektrische en elektronische apparatuur;
  - kunststof, w.o. folie, cans;
  - metalen.
- 3.2.8 Hiervan mag worden afgeweken, met uitzondering van gevaarlijk afval, als onvoldoende afzetmogelijkheden voorhanden zijn ofwel als afvoer alleen mogelijk is tegen onevenredig hoge kosten. Een en ander is ter beoordeling van het bevoegd gezag.
- 3.2.9 Gebruikte poetsdoeken, absorptiematerialen en overige gevaarlijke afvalstoffen die vrijkomen bij onderhoudswerkzaamheden en bij het verwijderen van gemorste dieselolie, smeerolie en hydraulische olie, moeten worden bewaard in daarvoor geschikte emballage die bestand is tegen inwerking van de betreffende afvalstoffen.
- 3.2.10 De verpakking van gevaarlijk afval moet zodanig zijn dat:
- niets van de inhoud uit de verpakking kan ontsnappen;
  - het materiaal van de verpakking niet door gevaarlijke stoffen kan worden aangetast, dan wel met die gevaarlijke stoffen een reactie kan aangaan dan wel een verbinding kan vormen;
  - deze tegen normale behandeling bestand is;
  - deze is voorzien van een etiket, waarop de gevaarsaspecten van de gevaarlijke stof duidelijk tot uiting komen.
- 3.2.11 Binnen de inrichting mogen geen gevaarlijke afvalstoffen en andere afvalstoffen worden opgeslagen.

Zeewolde

Geluid transformatorstation

- 3.2.12 Het langtijdgemiddeld beoordelingsniveau (L_A,L_T) als gevolg van het in werking zijn van het transformatorstation, mag ter plaatse van de geluidzone, zoals vastgelegd in het 'Rijksinpassingsplan Windpark Zeewolde', niet meer bedragen dan 50 dB(A) etmaalwaarde.
- 3.2.13 Bij de toetsing aan de geluidzone dient een toeslag voor tonaal geluid van 5 dB in kening te worden gebracht.
- 3.2.14 Het meten en berekenen van de geluidsniveaus en het beoordelen van de meetresultaten moet plaatsvinden overeenkomstig de 'Handleiding meten en rekenen Industrielawaai', uitgave 1999.

Bijlage 5 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Mogelijkheden beroep

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is

Zeewolde

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 5

G.E.M. Spiegelhout C.V.
 Postbus 12446
 1100 AK Amsterdam ZO
 T. 020 - 430 12 12
 F. 020 - 430 12 13
 ING Bank 67.26.49.160
 KvK A'dam 34.19.27.84

Aangetekend

Aan de Minister van Economische Zaken en de
 Minister van Infrastructuur en Milieu
 P/a Directoraat-generaal Energie, Telecom &
 Mededinging

Postbus 20401
 2500 EK DEN HAAG

Amsterdam, 17 november 2016
 Onze ref: 700000474/17191023.1

Excellenties,
 Geachte mevrouw

Gem Spiegelhout Beheer B.V. reageert hierbij op het voorontwerp van het Rijksinpassingsplan voor het windpark Zeewolde (hierna: RIP) en het concept MER.

Gem Spiegelhout Beheer B.V. is een samenwerking van AM, Amvest, Ymere en ING en is juridisch eigenaar van gronden in het plangebied van het RIP (hierna: de Gronden). De Gronden betreffen diverse verspreid liggende (clusters van) percelen, gelegen ten zuiden van de A6, aan de oostkant van de (bocht in de) A27.

1. Onvoldoende rekening gehouden met woningbouwlocatie Oosterwold

- 1.1. Gem Spiegelhout Beheer B.V. is voornemens om de Gronden te ontwikkelen tot woningbouwlocatie. Deze ontwikkeling is reeds voorzien, onder meer in de intergemeentelijke structuurvisie Oosterwold (hierna: de Structuurvisie). Deze Structuurvisie is vastgesteld op 27 juni 2013, respectievelijk 4 juli 2013 en daarmee ruim voordat de ontwikkelvereniging Windpark Zeewolde is begonnen met de voorbereiding van het windpark (zie p. 7 van de toelichting).
- 1.2. De Structuurvisie en de ontwikkeling van de locatie Oosterwold worden meerdere malen in de toelichting op het voorontwerp RIP genoemd (o.a. p. 48 e.v.). Telkens is daarbij het uitgangspunt dat de ontwikkeling van het windpark en de ontwikkeling van het plangebied Oosterwold tot woningbouwlocatie samengaan. De toelichting op het RIP formuleert als algemeen uitgangspunt dat afstemming plaats moet vinden met de toekomstige ontwikkelingen in het plangebied Oosterwold (o.a. p. 78).
- 1.3. Niettemin houdt het voorontwerp RIP op geen enkele wijze rekening met de gerechtvaardigde belangen van Gem Spiegelhout Beheer B.V., zijnde woningbouw op haar Gronden. Het voorziene windpark zal in de voorziene omvang en opzet woningbouw op de Gronden ernstig belemmeren, zoniet frustreren.

- 1.4. Het is bovendien onduidelijk of zal worden voorzien in een afstemmingsregeling tussen het RIP en het plan Oosterwold (voor de Gronden van Gem Spiegelhout Beheer B.V.). Op p. 61 van de toelichting wordt een dergelijke afstemmingsregeling (wat betreft geluid) op zich wel vermeld, maar dat is niet nader geconcretiseerd. Overigens verhoudt de conclusie op p. 61 dat mogelijk niet aan de geluidsnormen wordt voldaan, zich niet met de conclusie op p. 102 dat effecten op het gebied van geluid zijn uit te sluiten.
2. **Vrees voor geluidhinder, slagschaduw en verhoogde externe veiligheidsrisico's**
  - 2.1. Op de gronden van Gem Spiegelhout Beheer B.V. zijn meerdere turbineposities voorzien. Een aantal van deze posities liggen nota bene op locaties die in de Rijksstructuurvisie Wind op Land niet zijn aangewezen als een locatie geschikt voor grootschalige windenergie (zie ook Figuur 4.3 op pagina 38).
  - 2.2. Volgens de toelichting is gekeken of het windpark zal voldoen aan de geldende normen voor (cumulatie van) geluid, slagschaduw en externe veiligheid. Ten onrechte is daarbij niet meegenomen of ook aan deze normen wordt voldaan, indien de Gronden - in lijn met de Structuurvisie - tot woningbouwlocatie worden ontwikkeld. Gem Spiegelhout Beheer B.V. verzoekt u dan ook om in de ontwerpfase te onderbouwen dat wat betreft de Gronden aan de bedoelde normen wordt voldaan, of - bij gebreke daarvan - af te zien van (een) windturbinepositie(s) op de betrokken locaties.
3. **Geen overleg; eigenaren worden niet gelijk behandeld; geen participatie**
  - 3.1. Ten onrechte zijn de grondeigenaren, waaronder Gem Spiegelhout Beheer B.V., niet betrokken bij de uitwerking van de verschillende inrichtingsalternatieven. Bij de uitwerking van de verschillende inrichtingsalternatieven heeft uitsluitend overleg plaatsgevonden tussen het Rijk, provincie, gemeenten en de initiatiefnemer (p. 18 van de toelichting). Dat valt vooral niet te begrijpen nu geen uitsluitend gebruik maar medegebruik wordt beoogd; de gronden in het plangebied zullen niet alleen als windpark, maar ook voor andere bestemmingen worden gebruikt, waaronder de ontwikkeling van de woningbouwlocatie Oosterwold.
  - 3.2. Bovendien wordt met twee maten gemeten. Daar waar de eigendomspositie en het voorgenomen gebruik van de Gronden door de GEM Spiegelhout Beheer B.V. op geen enkele wijze is betrokken, zijn elders de turbineposities wel op de belangen van de grondeigenaren afgestemd. Zo is voor een windturbines aan de Schollewaarsweg en het Adelaarstracé afgeweken van de algemene uitgangspunten voor de aan te houden afstand, om tegemoet te komen aan de belangen van de eigenaren en te voorkomen dat de turbines niet midden op de agrarische percelen worden geplaatst. Want, aldus de toelichting, vasthouden aan de uitgangspunten zou 'aanzienlijke beperkingen' voor het agrarische gebruik van de betrokken percelen opleveren (p. 79). Niet valt in te zien waarom wel acht is geslagen op de gebruiksbeperkingen voor deze eigenaren, en dat niet is gedaan voor de beperkingen ten aanzien van de Gronden van GEM Spiegelhout Beheer B.V.

- 3.3. Verder staat de handelwijze wat betreft het tot stand brengen van het RIP in schril contrast met de door het Rijk en de windsector gepropageerde participatieve aanpak van de ontwikkeling van windparken (zie onder andere het Energieakkoord, de gedragscode van onder andere de NWEA en de parlementaire stukken bij de Omgevingswet). Rode draad daarin is dat de ontwikkeling van windparken geen achterkamertjeswerk en handjeklap mag zijn, maar juist in alle openheid en met betrokkenheid van alle stakeholders dient te gebeuren, om zo een maatschappelijk draagvlak en acceptatie te bespoedigen.

4. Uitvoerbaarheid

- 4.1. Voorts is het RIP in de voorliggende opzet niet uitvoerbaar. Gem Spiegelhout Beheer B.V. is rechthebbende op gronden die noodzakelijk zijn voor de realisatie van het windpark. Met de Gem Spiegelhout Beheer B.V. heeft echter geen overleg plaatsgevonden. Er is geen overeenstemming bereikt over de plaatsing van de windturbines op de betrokken Gronden.

5. Schade

- 5.1. Gem Spiegelhout Beheer B.V. werkt al jaren aan het in ontwikkeling brengen haar Gronden als woningbouwlocatie. Het windpark zoals thans voorzien dreigt die ontwikkeling te blokkeren. Daardoor zou Gem Spiegelhout Beheer B.V. een aanzienlijke schade lijden. Gem Spiegelhout Beheer B.V. zal u daarvoor aansprakelijk houden.

6. Overleg

- 6.1. Gem Spiegelhout Beheer B.V. verzoekt u met klem om alsnog met haar in overleg te treden om met elkaar te bezien hoe de ontwikkeling van een windpark samen zou kunnen gaan met de door haar beoogde en de in de Structuurvisie opgenomen woningbouwontwikkeling.

Hoogachtend,

Namens Gem Spiegelhout Beheer B.V.,

OMGEVINGSVERGUNNING**nr. 16z0013723***Aanvraag*

Op 5 december 2016 is een aanvraag voor een omgevingsvergunning ontvangen van Windpark Zeewolde B. voor de volgende activiteiten:

het bouwen, oprichten en in werking hebben van Windpark Zeewolde voor een periode van 25 jaar na ingebruikname van het gehele windpark (activiteiten bouwen, gebruiken van gronden in afwijking van het bestemmingsplan en oprichten en in werking hebben van een inrichting)

op verschillende percelen in het buitengebied van Zeewolde en Almere.

Zeewolde

Besluit

Burgemeester en wethouders van de gemeente Zeewolde besluiten, gelet op artikel 2.1, 2.10, 2.12 en 2.14 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht de gevraagde vergunning te verlenen.

De omgevingsvergunning wordt verleend onder de bepaling dat de gewaarmerkte stukken en bijlagen deel uitmaken van de vergunning.

Procedure

De aanvraag is getoetst aan het Besluit omgevingsrecht en de Ministeriële regeling omgevingsrecht en bevat voldoende informatie om de aanvraag te kunnen beoordelen.

Een deel van het project ligt in de gemeente Almere. Op grond van artikel 2.4 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht zijn burgemeester en wethouders van de gemeente Zeewolde het bevoegd gezag, omdat het grootste deel van het project in de gemeente Zeewolde ligt, er is op 4 januari 2017 advies gevraagd aan de gemeente Almere.

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatierегeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken (EZ). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatierегeling van toepassing. De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor windpark Zeewolde bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en de andere besluiten als volgt voorbereid:

- op 9 maart 2017 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen;

- op 9 maart 2017 is door de minister van EZ een ontwerp van het besluit aan Ontwikkelvereniging Zeewolde gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van 10 maart 2017 tot en met 20 april 2017 ter inzage gelegen bij de gemeente Zeewolde en de gemeente Almere;
- er zijn 2 informatieavonden georganiseerd, op 21 maart 2017 en 23 maart 2017, waarbij de mogelijkheid werd geboden mondeling zienswijze naar voren te brengen.

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wet ruimtelijke ordening worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZ bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZ daarvan mededeling in de Staatscourant, in enkele huis-aan-huisbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden persoonlijk geïnformeerd.

Zeewolde

Behandeling zienswijzen

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerp-besluiten van het Windpark Zeewolde zijn 54 zienswijzen over de ontwerpbesluiten naar voren gebracht. Zie de antwoordnota zienswijzen voor een overzicht van de behandeling van de zienswijzen. In de antwoordnota vindt u ook de reacties op de inhoudelijke punten uit de zienswijzen die niet specifiek zijn, respectievelijk over alle ontwerpbesluiten gaan.

Tegen het ontwerp van dit besluit zijn zienswijzen ingediend. In de genoemde antwoordnota vindt u de inhoudelijke reacties op de zienswijzen voor zover deze niet zijn opgenomen in het besluit zelf.

De antwoordnota maakt, voor zover de zienswijzen zich richten tegen het ontwerp van onderhavig besluit, onderdeel uit van het besluit. In de antwoordnota is aangegeven of de zienswijzen aanleiding geven om het onderhavige besluit aan te passen

Wijziging ten opzichte van de ontwerpvergunning

Na de terinzagelegging van de ontwerpvergunning zijn door de aanvrager een aantal wijzigingen ten opzichte van de ingediende aanvraag doorgevoerd. De wijzigingen kunnen als volgt worden samengevat:

1. De turbine-posities LPT-01 en LPT-02 zijn komen te vervallen;
2. De standplaatsen in de RDT-lijn zijn gewijzigd. Als gevolg van deze verschuiving is de maximale funderingsdiameter voor deze lijnopstelling aangepast naar maximaal 19 meter;
3. Het transformatorstation aan de Vogelweg is 7 meter verschoven;
4. De minimale ashoogte van de windturbines die in het Rijksinpassingsplan zijn aangeduid als type 2-turbines is verlaagd van 95 naar 94 meter;
5. Twee bestaande windturbines blijven gehandhaafd.

In bijlage 1 wordt ingegaan op deze wijzigingen.

De aanvraag voldoet aan de van toepassing zijnde voorschriften of kan daaraan voldoen door de voorwaarden uit bijlage 2.2, 3.2 en 4.2 op te volgen en daarom wordt de omgevingsvergunning verleend.

3/25

In de bijlagen die deel uitmaken van dit besluit, is vermeld wat is overwogen over de verschillende activiteiten, welke voorschriften van toepassing zijn en welke bescheiden deel uitmaken van de vergunning.

Beroep

Tegen dit besluit kan beroep worden ingesteld. Zie voor verdere informatie bijlage 5

Zeewolde,
5 september 2017

Namens burgemeester en wethouders

Zeewolde

Afschrift aan:
Pondera Consult B.V.

Welbergweg 49
7559 PE Hengelo

OVERZICHT BIJLAGEN HOREND BIJ OMGEVINGSVERGUNNING 16z0013723

Bijlage 1	–	Overwegingen met betrekking tot de wijzigingen ten opzichte van de ontwerpvergunning
Bijlage 2.1	–	Overwegingen met betrekking tot het bouwen
Bijlage 2.2	–	Voorwaarden en opmerkingen met betrekking tot het bouwen
Bijlage 3.1	–	Overwegingen inzake het gebruiken van bouwwerken en/of gronden in afwijking van het bestemmingsplan
Bijlage 3.2	–	Voorwaarden en opmerkingen met betrekking tot het gebruiken van bouwwerken en/of gronden in afwijking van het bestemmingsplan
Bijlage 4.1	–	Overwegingen met betrekking tot milieu
Bijlage 4.2	–	Voorschriften met betrekking tot milieu
Bijlage 5	–	Mogelijkheden beroep

Zeewolde

Bijlage 1 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Overwegingen met betrekking tot de wijzigingen ten opzichte van de ontwerpvergunning

Punt 1.

Van de 93 turbines in de oorspronkelijke aanvraag kunnen er twee niet gerealiseerd worden. Deze twee bevonden zich aan de buitenkant van de lijn Lepelaartocht. Het betreft de windturbines met de aanduiding LPT-01 en LPT-02

In de wijzigingsbrief van 13 juli 2017 'De toelichting bij de aanvraag V2' is vermeld dat voor 93, 91 moet worden gelezen.

Doordat twee turbines minder worden gerealiseerd is te verwachten dat de geluidsbelasting naar de omgeving, door het ontbreken van de twee turbines, lager zal uitvallen. Ook zal er minder slagschaduw optreden.

Deze twee windturbineposities zijn ook uit het Rijksinpassingsplan verwijderd.

Punt 2.

De plaatsen van de turbines in de lijn Roerdomptocht (RDT) zijn gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijke aanvraag.

Als gevolg van deze wijziging is de maximale diameter van de fundering voor deze lijnopstelling aangepast naar 19 meter. Een grotere diameter zou een strijdigheid met het Rijksinpassingsplan opleveren, omdat dan een deel van de fundering buiten het bouwvlak komt te liggen.

Door deze wijzigingen in de opstelplaatsen kan niet gesproken worden van een andere inrichting dan waarvoor de ontwerpvergunning is opgesteld. Wat betreft de aspecten geluid en slagschaduw moet voldaan worden aan de voorschriften op grond van het Activiteitenbesluit. In de vergunning mogen hiertoe geen voorschriften worden opgenomen.

Punt 3

De verplaatsing van het transformatorstation aan de Vogelweg is op 25 augustus 2017 door de welstandscommissie positief beoordeeld en heeft verder geen gevolgen voor het onderdeel bouwen. De verschuiving vindt namelijk plaats binnen de begrenzing van het bouwvlak uit het Rijksinpassingsplan.

Door de verplaatsing van het Trafostation van zeven meter blijft de geluidbelasting op de geluidgevoelige objecten beneden voorkeursgrenswaarde.

De wijziging van de contour van de zone moet in het Rip worden vastgelegd.

Punt 4

Het aspect dat de ashoogte met een meter wordt verlaagd heeft slechts een ondergeschikte invloed op de onderdelen geluid en slagschaduw en levert ook geen ander oordeel van de welstandscommissie op. Deze wijziging is ook opgenomen in het Rijksinpassingsplan, waardoor op dit punt geen strijdigheid ontstaat.

Punt 5

Het gegeven dat er twee bestaande turbines 'mogen' blijven staan, laat onverlet dat zowel de nieuwe als deze bestaande turbines aan de regelgeving moeten voldoen, in het bijzonder het Activiteitenbesluit als ook de Activiteitenregeling.

Zeewolde

6/25

Bovendien maken deze twee turbines geen deel uit van de inrichting en vallen buiten deze beoordeling.

Conclusie

De veranderingen zijn niet zodanig dat sprake is van een ander plan of een andere inrichting. Het besluit zal door de aangepaste bijlagen afwijken van het ontwerpbesluit.

Zeewolde

Bijlage 2.1 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Overwegingen met betrekking tot het bouwen.

Op grond van artikel 2.1 lid 1 sub a van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht is het verboden om een bouwwerk te bouwen zonder omgevingsvergunning.

De aanvraag is getoetst aan de indieningsvereisten, zoals die zijn vastgelegd in artikel 1.2, 1.3, 1.4 en hoofdstuk 2 van de Ministeriële regeling omgevingsrecht.

Gebleken is dat de aanvraag op een aantal punten aangevuld moest worden. In de brief van 6 januari 2017 is verzocht om aanvullende informatie.

Op 24 januari 2017 is de aanvullende informatie via het omgevingsloket ingediend. Daarmee is de aanvraag volledig en wordt voldaan aan de wettelijke indieningsvereisten.

De aanvraag is getoetst aan de weigeringsgronden, zoals opgesomd in artikel 2.10 van de Wabo.

In het kader van die toets is het bouwplan voorgelegd aan de Welstandscommissie. Deze commissie heeft op 8 december 2016 een positief advies uitgebracht.

De aanvraag voldoet aan de bouwregelgeving die geldt voor dergelijke bouwwerken, met uitzondering van de regels uit het bestemmingsplan. De aangevraagde omgevingsvergunning is in strijd met het geldende bestemmingsplan. Voor windpark Zeewolde is echter een (rijks)inpassingsplan in voorbereiding. Artikel 3.30, derde lid, gelezen in samenhang met artikel 3.35, zevende lid, van de Wet ruimtelijke ordening bepaalt dat in zo'n geval een aanvraag niet aan het bestemmingsplan, maar aan het in voorbereiding zijnde inpassingsplan moet worden getoetst. Daarom is nagegaan of het bouwplan in strijd is met dit inpassingsplan. Dit blijkt voor een aantal windturbines het geval te zijn op het punt van archeologie. Het ontwerp inpassingsplan biedt hiervoor de mogelijkheid om onder voorwaarden af te wijken. Van die mogelijkheid is gebruikgemaakt, zodanig dat pas met de bouw gestart kan worden nadat archeologisch onderzoek is verricht (zie voor de overwegingen bijlage 2.1) en daarom kan de omgevingsvergunning worden verleend.

Zeewolde

Gegevens in het kader van de Basisregistratie Adressen en Gebouwen

Straatnaam	huisnummer	gebruiksfunctie	Toe- of afname gebruiksoppervlak
		Overige gebruiksfunctie	149 m ²

Bijlage 2.2 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Voorwaarden met betrekking tot het bouwen.

1. Het bouwwerk moet worden uitgevoerd overeenkomstig de bepalingen van het Bouwbesluit.
2. Door of namens de houder van deze vergunning moet aan het bouwen woningtoezicht van de gemeente Zeewolde worden gemeld dat:
  - a. gestart wordt met de bouwwerkzaamheden (start heiwerk, aanleg fundering, aanleg werkvloeren e.d.), ten minste 10 dagen voor aanvang met het bijgevoegde kaartje "Aanvang bouwwerkzaamheden";
  - b. de wapening ten behoeve van de gewapende betonconstructies is aangebracht, ten minste 48 uur voor het storten van het beton;
  - c. de rioleringsonderdelen die aan het oog worden onttrokken gereed zijn, ten minste 48 uur voor het wegwerken hiervan;
  - d. de balklaag c.q. de kapconstructie gereed is, direct na het gereedkomen hiervan;
  - e. het bouwwerk voltooid is, direct na voltooiing, met het bijgevoegde kaartje "Gereedmelding bouwwerkzaamheden".
3. De gegevens en bescheiden betreffende de toe te passen bouwmethodiek en de toe te passen materialen, het materieel, de hulp- en beveiligingsmiddelen bij de bouwwerkzaamheden, alsmede:
  - berekeningen betreffende de stabiliteit van de bouwkuip (taluds);
  - berekeningen en tekeningen van de fundering van de bouwkraan;
  - berekeningen en tekeningen van de grond- en waterkerende (hulp)constructies met de daarbij behorende verankeringen;
  - de bemalingadviezen;
  - de plaats van peilbuizen,
 dienen, voor zover dit nog niet is gebeurd, uiterlijk twee dagen, maar bij voorkeur drie weken, voor de start van het werk te worden ingediend.
4. De volgende gegevens dienen, voor zover dit nog niet is gebeurd, uiterlijk drie weken voor de aanvang van de desbetreffende werkzaamheden bij bouw- en woningtoezicht te worden ingediend en te zijn goedgekeurd, alvorens met de uitvoering van het werk mag worden begonnen:
  - a. een geotechnisch rapport waarin de volgende onderdelen voorkomen:
    - een bodemonderzoek met voldoende sonderingen (zie NEN 6740);
    - berekeningen van de draagkracht van de ondergrond;
    - berekeningen van de grond- en waterkerende constructieve delen van het bouwwerk zelf;
    - berekeningen van horizontale gronddrukken op palen en/ of funderingsconstructies.
  - b. een gedetailleerd palenplan (schaal 1:100) ten minste voorzien van:
    - de maatvoering en de paalnummering;
    - het inheinniveau van palen in meters t.o.v. NAP;
    - de paalbelastingen (rekenwaarden);

Zeewolde

9/25

- een detail van de af te hakken paalkoppen (inclusief steklengten);
  - de plaats van de sondeerpunten;
  - een palenstaat (met vermelding van paaltypes, paalafmetingen).
5. De tekeningen en berekeningen gebaseerd op de uiterste grenstoestand van de bouwconstructie, alsmede van de onderdelen van de bouwconstructie dienen, voor zover dit nog niet is gebeurd, uiterlijk drie weken voor de aanvang van de desbetreffende werkzaamheden bij bouw- en woningtoezicht te worden ingediend en te zijn goedgekeurd, alvorens met de uitvoering van het werk mag worden begonnen:

Het gaat hier onder meer om tekeningen en berekeningen van:

- de staalconstructie (zoals liggers, kolommen, stabiliteitsverbanden en de belangrijkste verbindingen);
- de betonconstructie (zoals de fundering, wapening van kolommen en wanden en van geprefabriceerde onderdelen);
- de houtconstructie (zoals wanden, daken, spanten, kolommen, balklagen en verbindingsmiddelen);
- constructieve delen bestaande uit metselwerk (zoals opleggingen, wanden en kolommen);
- de dak- en gevelbeplating en hun bevestiging;
- de trappen, bordessen, balkons, galerijen, vloerafscheidingen, e.d.;
- lateien, geveldraggers, e.d.
- de wapening van de palen;
- de wapening van de vloeren en daken;

Zeewolde

Uit de berekeningen moet blijken dat constructieve delen van het bouwwerk alsmede het bouwwerk zelf tevens voldoen aan de uiterste grenstoestand in relatie tot:

- brand;
- botsing door voertuigen;
- stootbelasting op afscheidingen ter plaatse van een hoogteverschil.

7. Aan te voeren grond en zand moeten aantoonbaar "schoon" zijn. Af te voeren bodemmateriaal is een afvalstof. Bij afvoer moet duidelijkheid zijn over de kwaliteit ervan (Bewijsmiddelen: Bodemonderzoek, bodemkwaliteitskaart gemeente, partijkeuring). Toepassen van meer dan 50 m³ bodemmateriaal moet gemeld worden via <https://meldpuntbodemkwaliteit.agentschapnl.nl/>
8. Monsters van de toe te passen gevelmaterialen en de dakbedekking (alleen bij hellend dak) moeten aan bouw- en woningtoezicht ter goedkeuring worden overgelegd. De materialen mogen niet voor ontvangst van de door de gemeente af te geven verklaring van geen bezwaar worden toegepast.
9. Minimaal drie maanden voor aanvang van de bouw dienen de gegevens van het gekozen type windturbine / de gekozen typen windturbines bij het bevoegd gezag te zijn ingediend. Uit deze

gegevens moet duidelijk blijken dat de gekozen windturbine voldoet aan de randvoorwaarden die zijn vastgelegd in deze vergunning en aan de relevante (bouw)regelgeving. Er mag niet eerder met de bouw worden begonnen dan na goedkeuring van de ingediende gegevens.

Wellicht ten overvloede wijzen wij u ook nog op de volgende punten:

1. De houder van de omgevingsvergunning moet ervoor zorgdragen dat de vergunning en de daarbij behorende gewaarmerkte bescheiden, te allen tijde op het werk aanwezig zijn en op verzoek van het bouwtoezicht ter inzage worden gegeven.
2. Met nadruk wordt onder uw aandacht gebracht dat de aanwijzingen van het bouw- en woningtoezicht, met betrekking tot de omgevingsvergunning en de hierop betrekking hebbende bepalingen, stipt moeten worden opgevolgd.
5. Bij vervanging of aanleg van een (bedrijfs)riool moeten de juiste kleuren rioolbuizen worden gebruikt om verkeerde aansluitingen te voorkomen. Bruin is voor het vuilwaterriool en grijs voor het hemelwaterriool.
6. U wordt erop gewezen dat het uitzetwerk van de bouwlocatie in uw opdracht door de gemeente geschiedt. Uw schriftelijke verzoek om tot uitzetting over te gaan moet door ons minimaal 10 dagen voor aanvang van de werkzaamheden zijn ontvangen. Na het uitzetten dient u en/of uw gemachtigde zich ervan te vergewissen dat de uitgezette meetpunten niet verstoord worden. Let op! Er kan niet worden uitgezet als de constructieve gegevens van de fundering nog niet zijn goedgekeurd.
7. De vergunninghouder dient het college van burgemeester en wethouders direct schriftelijk in kennis te stellen van:
  - wijzigingen van zijn correspondentieadres;
  - verkoop van het perceel, voorafgaande aan, of gedurende de uitvoering van de bouwwerkzaamheden.
9. De omgevingsvergunning kan worden ingetrokken indien:
  - blijkt dat de vergunning ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave is verleend;
  - binnen 26 weken na het onherroepelijk worden van de vergunning de bouwwerkzaamheden nog niet zijn aangevangen of na aanvang van de bouwwerkzaamheden, deze langer dan een aaneengesloten periode van 26 weken stilliggen;
  - de vergunninghouder dit verzoekt.

Zeewolde

Bijlage 3.1 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Overwegingen met betrekking tot het gebruik van gronden in afwijking van het bestemmingsplan.

Toetsing aan het bestemmingsplan

Het windpark Zeewolde wordt mogelijk gemaakt met een Rijksinpassingsplan. Dit Rijksinpassingsplan is als ontwerpbestemmingsplan gelijktijdig met de ontwerp vergunning ter inzage gelegd, hierop is de zogeheten rijkscoördinatieregeling (artikelen 3.31 lid 3 en 3.35 lid 4 van de Wro) van toepassing.

De aangevraagde omgevingsvergunning is in strijd met het bestemmingsplan Buitengebied 2016. Voor windpark Zeewolde is echter een (rijks)inpassingsplan vastgesteld. Artikel 3.30, derde lid, gelezen in samenhang met artikel 3.35, zevende lid, van de Wet ruimtelijke ordening bepaalt dat in zo'n geval een aanvraag niet aan het geldende bestemmingsplan, maar aan het inpassingsplan moet worden getoetst. Daarom is nagegaan of het bouwplan in strijd is met dit inpassingsplan.

Zeewolde

Toetsing aan inpassingsplan Windpark Zeewolde

De windturbines en daarbij behorende voorzieningen (waaronder het transformatorstation) zijn passend binnen de enkel bestemming 'Bedrijf-Windturbinepark' (artikel 5). Op de windmolenlocaties ADW-04, ADO-20, A27-02, A27-03, A27-04, ADW-13, ADO-13, SCH-01 alsmede op de locatie met de aanduiding 'specifieke vorm van bedrijf - transformatorstation' ligt tevens een dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie' (artikel 9). Op grond van deze dubbelbestemming geldt een verbod om zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning te bouwen of te laten bouwen. Er gelden hierop enkele uitzonderingen:

- a. Bebouwing waarvan de oppervlakte niet meer dan 500 m² bedraagt en die daar kan worden gebouwd krachtens de andere daar voorkomende bestemmingen;
- b. Bebouwing waarbij de bodem tot maximaal 1,50 meter onder het bestaande maaiveld wordt geroerd (en zonder heiverkzaamheden) kan worden geplaatst en die daar kan worden gebouwd krachtens de andere daar voorkomende bestemmingen;
- c. Bebouwing die nodig is voor het archeologisch onderzoek met een maximale bouwhoogte van 5 meter.

De windturbines en de daarbij behorende voorzieningen (waaronder het transformatorstation) voldoen niet aan deze uitzonderingen, waardoor het verbod om te bouwen van kracht blijft.

Afwijking als bedoeld in artikel 2.12, lid 1, sub a, onder 1 Wabo

Het plan kan gerealiseerd worden met toepassing van artikel 2.12, lid 1, sub a, onder 1° van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, juncto artikel 9.2.3 van het Rijksinpassingsplan Windpark Zeewolde.

Argumenten

De afwijking in artikel 9.2.3 maakt het mogelijk om van het in artikel 9.2.1 genoemde verbod af te wijken door een voorwaarde aan de

omgevingsvergunning te verbinden. De voorwaarde houdt in dat niet eerder met de bouw mag worden begonnen dan:

1. Op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat er geen archeologische waarden zijn te verwachten of kunnen worden geschaad;
2. Op basis van archeologisch onderzoek is aangetoond dat er archeologische waarden zijn te verwachten of kunnen worden geschaad, de volgende voorwaarden in acht worden genomen:
  - a. De archeologische waarden op verantwoorde wijze worden verwijderd en veilig gesteld waarmee schade door de werkzaamheden of werken kan worden voorkomen of zoveel mogelijk kan worden beperkt;
  - b. De werkzaamheden worden begeleid door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan de door de burgemeester en wethouders bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Zeewolde

Aan deze omgevingsvergunning wordt in de artikel 9.2.3 bedoelde voorwaarde verbonden (verwezen wordt naar bijlage 2.2), dit betekent dat er geen belemmeringen zijn om de bedoelde afwijking te verlenen.

Bijlage 3.2 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Voorwaarden met betrekking tot het gebruik van gronden in afwijking van het bestemmingsplan.

Aan de omgevingsvergunning met nummer 16Z0013723 wordt de volgende voorwaarde verbonden:

De bouw van de windturbines op de locaties ADW-04, ADO-20, A27-02, A27-03, A27-04, ADW-13, ADO-13, SCH-01 alsmede bebouwing op de locatie met de aanduiding 'specifieke vorm van bedrijf - transformatorstation' mag pas worden gestart nadat:

1. Op basis van archeologisch onderzoek (dat voldoet aan het Programma van Eisen, archeologiebeleid 2016) is aangetoond dat er geen archeologische waarden zijn te verwachten of kunnen worden geschaad;
2. Op basis van archeologisch onderzoek (dat voldoet aan het Programma van Eisen, archeologiebeleid 2016) is aangetoond dat er archeologische waarden zijn te verwachten of kunnen worden geschaad, mits de volgende voorwaarden in acht worden genomen:
  - a. De archeologische waarden op verantwoorde wijze worden verwijderd en veilig gesteld waarmee schade door werkzaamheden of werken kan worden voorkomen of zoveel mogelijk kan worden beperkt;
  - b. De werkzaamheden worden begeleid door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg, die voldoet aan de volgende kwalificatie:
    - i. Senior KNA archeoloog;
3. Het onder 1 of 2 bedoelde onderzoeksrapport volgt de procedure van het archeologiebeleid 2016, dit betekent dat het onderzoek wordt afgerond middels een standaardrapportage (KNA conform, proces VS05) waarin een analyse, interpretatie en onderbouwing van de verkregen gegevens. De standaardrapportage wordt eerst in concept geleverd en na verwerking van eventuele opmerkingen vanwege de opdrachtgever, volgt een definitieve versie van de rapportage. De rapportage ontvangen wij ook digitaal (MS-WORD);
4. Het onder 3 bedoelde definitieve onderzoeksrapport moet tenminste 6 weken voor aanvang van de bouw worden ingediend.

Zeewolde

Bijlage 4.1 bij omgevingsvergunning 16z0013723

Overwegingen met betrekking tot het oprichten en in werking hebben van de inrichting

Inleiding

De aanvraag heeft betrekking op het oprichten en in werking van een inrichting als bedoeld in artikel 2.1, lid 1 aanhef en onder e Wabo. Voor deze inrichting gelden (ook) algemene regels uit het Activiteitenbesluit milieubeheer (Activiteitenbesluit) en de bijbehorende ministeriële regeling (Activiteitenregeling). Voor een aantal onderwerpen waarop de aanvraag betrekking heeft, blijft het nodig om ze in een vergunningprocedure te toetsen en daaraan mogelijk specifieke voorschriften te verbinden.

De Wabo omschrijft in artikel 2.14 het toetsingskader voor het onderdeel milieu. Een toetsing aan deze aspecten heeft plaatsgevonden.

Zeewolde

Vergunningplicht

Gelet op de projectbeschrijving en op het bepaalde in hoofdstuk 3 van het Besluit omgevingsrecht (Bor) en de daarbij horende bijlage en artikel 2.4 Wabo, is het college van de gemeente Zeewolde bevoegd te beslissen op de aanvraag om omgevingsvergunning. Zie Bor Bijlage C, categorie 20.5. Het is geen IPPC inrichting.

De aangevraagde activiteiten vallen onder de volgende categorieën van bijlage I, onderdeel C van het Besluit omgevingsrecht (hierna: Bor):

- 20.1 onder a, sub 1, inrichtingen voor het omzetten van windenergie in mechanische, elektrische of thermische energie.
- 20.1 onder b; Het transformatorstation heeft een capaciteit groter dan 200 MVA, te weten 215 en 245 MVA.

De inrichting valt tevens onder de volgende categorie van bijlage I onderdeel B van het Bor:

- 1 sub b van het Bor.
De inrichting valt onder laatstgenoemde categorie omdat bij de mededeling als bedoeld in artikel 7.16, lid 1 Wet milieubeheer de initiatiefnemer heeft verklaard dat een Mer zal worden opgesteld (artikel 7.16, lid 3 Wet milieubeheer).

De Mer is opgesteld ten behoeve van het rijksinpassingsplan en ten behoeve van de onderhavige vergunningaanvraag. Het oprichten van een Windpark is vermeld in kolom 1 van onderdeel D 22.2 in de bijlage van het Besluit Milieueffectrapportage.

Hierdoor is er geen sprake van een vergunningplicht op grond van artikel 2.1, lid 1, onder i, van de Wabo, (OBM), maar van een vergunningplicht op grond van artikel 2.1, lid 1, onder e, van de Wabo.

Volledigheid aanvraag voor het onderdeel milieu en ontvankelijkheid

In artikel 2.8 van de Wabo, in paragraaf 4.2 van het Bor en in de Regeling omgevingsrecht is aangegeven welke informatie noodzakelijk is voor een ontvankelijke aanvraag voor een omgevingsvergunning.

Op basis van de Regeling omgevingsrecht is de aanvraag getoetst op ontvankelijkheid.

Gebleken is dat de aanvraag op een aantal punten aangevuld moest worden.

In de brief van 6 januari 2017 is verzocht om aanvullende informatie. Op 24 januari 2017 is de aanvullende informatie via het omgevingsloket ingediend.

De aanvraag bevat, inclusief de aanvullingen, voldoende informatie. Op basis hiervan kunnen de gevolgen van de activiteiten op de fysieke leefomgeving goed worden beoordeeld. De aanvraag is dan ook ontvankelijk.

Inrichting

De aanvraag gaat over het plaatsen van 91 windturbines verspreid over een groot gebied, waarbij de molens 'geclusterd' zijn in een zestal lijnopstellingen, en een transformatorstation. Zoals de aanvraag is ingediend bestaat de inrichting, zoals bedoeld is in de Wet milieubeheer, uit 92 locaties die door hun onderlinge binding en eigenaar als één inrichting wordt aangemerkt.

Op een perceel/locatie kunnen niet meerdere inrichtingen gevestigd zijn, dus twee verschillende inrichtingen mogen elkaar niet overlappen. In enkele gevallen lijkt dit wel het geval. De nieuwe inrichting overlapt een bestaande, te weten een nog aanwezige windturbine.

In hoofdstuk 5, paragraaf 5.1 van de toelichting is geschreven dat wanneer de bestaande activiteit is beëindigd, dus de 'bestaande windturbine' is gesaneerd, deze locatie onderdeel gaat uitmaken van de aangevraagde inrichting.

Dit houdt in dat de vergunning voor het milieudeel wordt aangevraagd en verleend voor het gehele project waarbij de inrichting stapsgewijs groeit naar de aangevraagde omvang.

In bijlage 11, Saneringsplan, zijn brieven opgenomen van de provincie en de gemeente waaruit blijkt dat beide overheden zo nodig gebruik zullen maken van het onteigeningsinstrument om het plan te kunnen realiseren.

Activiteitenbesluit

In het Activiteitenbesluit zijn voor bepaalde activiteiten die binnen inrichtingen plaats kunnen vinden, algemene regels opgenomen.

Er is sprake van een type C inrichting.

Voor de aangevraagde dan wel vergunde activiteiten houdt dit in dat - voor zover deze betrekking hebben op de genoemde (deel)activiteiten - moet worden voldaan aan de volgende artikelen/paragrafen uit het Activiteitenbesluit en de bijbehorende ministeriële regeling, de Activiteitenregeling:

- § 3.1.3. Lozen van hemelwater, dat niet afkomstig is van een bodembeschermende voorziening.
- § 3.2.3. In werking hebben van een windturbine.

Dit betekent dat u de betreffende paragrafen uit het Activiteitenbesluit en in de Activiteitenregeling moet raadplegen om te zien welke regels hierop van toepassing zijn.

De voorschriften die in deze vergunning zijn opgenomen zijn die voorschriften voor aspecten en activiteiten die niet zijn geregeld in het Activiteitenbesluit en de bijbehorende Activiteitenregeling.

Wat betreft het transformatorstation is hierover het volgende op te merken. Door de capaciteit van het station is de inrichting ook hierdoor vergunningplichtig. Daar een dergelijk station niet genoemd wordt in

Zeewolde

hoofdstuk 3 van het Activiteitenbesluit zouden de algemene bodemvoorschriften uit hoofdstuk 2 niet van toepassing zijn in geval van een zelfstandige inrichting. Nu het station wel deel uitmaakt van een inrichting waarvan een deel onder hoofdstuk 3 valt, zijn de genoemde algemene regels wel van toepassing.

BBT

In het belang van het bereiken van een hoog niveau van bescherming van het milieu worden aan een vergunning de voorschriften verbonden, die nodig zijn om de nadelige gevolgen die de inrichting voor het milieu kan veroorzaken, te voorkomen of, indien dat niet mogelijk is, zoveel mogelijk – bij voorkeur bij de bron – te beperken en ongedaan te maken. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat in de inrichting ten minste de voor de inrichting in aanmerking komende beste beschikbare technieken (BBT) worden toegepast.

Op de inrichting is ook het Activiteitenbesluit van toepassing. Het voldoen aan het Activiteitenbesluit kan gezien worden als BBT.

In de Mor zijn de Nederlandse informatiedocumenten over BBT opgenomen. De documenten staan in de bijlage van de Mor. Dit staat in artikel 9.2 van de Mor.

In dit geval is dat:

– Nederlandse Richtlijn Bodembescherming 2012 (NRB).

Op grond van artikel 2.8b van het Activiteitenbesluit is afdeling 2.4 Bodem ook op deze inrichting van toepassing.

In de aanvraag is beschreven op welke wijze wordt voldaan aan de NRB en zodoende aan BBT en het Activiteitenbesluit.

Conclusie BBT

De inrichting voldoet - met inachtneming van de aan dit besluit gehechte voorschriften alsmede met inachtneming van de rechtstreeks werkende regelgeving - aan BBT.

IPPC

Binnen de inrichting is geen sprake van activiteiten uit bijlage 1 van de Richtlijn Industriële Emissies.

Geluid

Algemeen

Windpark Zeewolde wordt gerealiseerd in het buitengebied van Zeewolde, globaal begrensd door de rijksweg A6 aan de noordzijde, de rijksweg A27 aan de westzijde, de provinciale weg N305 aan de zuidzijde en de Knardijk aan de oostzijde. Het plangebied wordt gekenmerkt door agrarische gebruik en de aanwezigheid van agrarische bedrijfswoningen. Ten zuiden van het plangebied ligt het natuurgebied Horsterwold. Ten noorden van het plangebied ligt het natuurgebied Oostvaardersplassen. Beide natuurgebieden hebben de status milieubeschermingsgebied voor stilte. Ten noordwesten ligt de bebouwde kern van Almere en ten zuiden ligt Zeewolde.

Het windpark bestaat uit de 91 windturbines die in meerdere lijnopstellingen worden geplaatst en een 150/33kV onderstation aan de Vogelweg.

Zeewolde

Normstelling*Windturbines*

De windturbines binnen de inrichting vallen onder paragraaf 3.2.3 van het Activiteitenbesluit milieubeheer (Activiteitenbesluit). Deze paragraaf heeft een rechtstreekse werking. In artikel 3.14a van deze paragraaf zijn geluidnormen opgenomen. Een windturbine of een combinatie van windturbines moet voldoen aan de norm van ten hoogste 47 dB L_{den} en aan de norm van ten hoogste 41 dB L_{night} . Deze normen gelden op de gevel van gevoelige gebouwen en bij gevoelige terreinen op de grens van het terrein.

Het bevoegd gezag kan conform het 2^e lid van artikel 3.14a bij maatwerkvoorschrift teneinde rekening te houden met cumulatie van geluid als gevolg van een andere windturbine of een andere combinatie van windturbines, normen met een lagere waarde vaststellen. Ook kan het bevoegd gezag conform het 3^e lid van artikel 3.14a bij maatwerkvoorschrift in verband met bijzondere lokale omstandigheden normen met een andere waarde vaststellen.

Zeewolde

In de directe nabijheid van het Windpark Zeewolde zijn geen andere turbines of turbineparken aanwezig waarmee rekening gehouden moet worden op grond van 2^e lid van artikel 3.14a. In het Activiteitenbesluit is in artikel 3.14a, 5^e lid geregeld dat bij toepassing van cumulatie geen rekening wordt gehouden met turbines die zijn vergund vóór de datum van 1 januari 2011. De in het plangebied aanwezige (te saneren) windturbines zijn opgericht vóór deze datum.

De effecten van het windpark op de stiltegebieden zijn in beeld gebracht in het kader van de Milieueffectrapportage. Op basis van uitgevoerd onderzoek wordt gesteld dat het Windpark Zeewolde geen verstorende werking heeft op de stilte in deze gebieden. De geluidbelasting die veroorzaakt wordt door het windpark blijft onder de normstelling uit de provinciale Verordening fysieke leefomgeving van de provincie Flevoland. Er bestaat geen noodzaak om andere normen vast te stellen op grond van de aanwezigheid van de stiltegebieden in de omgeving.

Transformatorstation

In artikel 2.16b van het Activiteitenbesluit is aangegeven dat afdeling 2.8 "Geluidhinder" van toepassing is op inrichtingen type A of B. De inrichting betreft een type C inrichting. De geluidbelastingen die veroorzaakt worden door het transformatorstation worden niet getoetst aan het algemene normenkader van het Activiteitenbesluit.

Het transformatorstation heeft een elektrisch vermogen van meer dan 200MVA en wordt in de buitenlucht geplaatst. Hiermee valt het transformatorstation onder de aanwijzing van onderdeel D, bijlage I van het besluit omgevingsrecht (Bor) en geldt een zoneringsplicht op grond van de Wet geluidhinder. In het Rijksinpassingsplan waarmee het windpark mogelijk wordt gemaakt is voorzien in een geluidzone, waaraan het geluid van het transformatorstation getoetst kan worden.

Akoestisch onderzoek

Bij de aanvraag is de rapportage van het uitgevoerde akoestisch onderzoek gevoegd (Bijlage 5A-V2, Onderzoek akoestiek en slagschaduw van Pondera Consult en B-V2, Memo Effect verschuiving turbines sch 06 en sch 09),

aangevuld met een brief kenmerk 715027/MK, d.d. 12 januari 2017. Het akoestisch onderzoek voldoet aan de eisen die gesteld worden in artikelen 3.14a en 3.14b van de Activiteitenregeling. Aangezien op dit moment nog niet bekend is welke turbines definitief worden geplaatst, gaat het onderzoek uit van voorbeeldturbines met een maximale impact ten aanzien van het aspect geluid. Alle mogelijk te realiseren turbines zullen binnen deze maximaal berekende effecten blijven. Wegens lokale hoogterestricties, onder andere wegens vliegverkeer, zal het windpark bestaan uit 4 turbineklassen. Bij de definitieve (afwijkende) keuze van turbines, zal initiatiefnemer op grond van het Activiteitenbesluit verplicht een wijzigingsaanvraag/melding indienen met een nieuw akoestisch onderzoek.

Beoordeling

Windturbines

Uit het onderzoek blijkt dat zonder mitigerende maatregelen aan de turbines, ter plaatse van meerdere woningen, niet aan de geluidnormen kan worden voldaan. In het onderzoek is daarom onderzocht met welke voorzieningen voldaan kan worden aan de normstelling. Hieruit volgt dat met de beschikbare instellingen van de turbines het bronvermogen gereduceerd kan worden. Dit betreffen instellingen waarmee bijvoorbeeld het toerental wordt verlaagd en/of de bladhoek wordt verdraaid. Deze standaardinstellingen worden door de fabrikant mogelijk gemaakt en gedocumenteerd. In het akoestisch rapport staat per turbine en per periode de benodigde instelling aangegeven.

Transformatorstation

In het akoestisch onderzoek is tevens het geluid van het transformatorstation berekend. Uitgaande van worst-case aannames voor de geluidsemissie van het station is een 50 dB(A) etmaalwaardecontour (inclusief 5 dB ten gevolge van tonaal geluid) bepaald. Deze contour is vastgelegd als 'geluidzone transformatorstation' in het Rijksinpassingsplan. Binnen deze zone liggen geen woningen. Nu voorzien is in een adequate geluidzone voor het transformatorstation, kan er geconcludeerd worden dat ter plaatse van de zonegrens voldaan kan worden aan de wettelijke grenswaarde.

Voor het transformatorstation worden voorschriften verbonden aan de vergunning waarmee de geluidbelasting als gevolg van het transformatorstation wordt vastgelegd.

Conclusie

Het windturbinepark kan, met de voorgestelde maatregelen, voldoen aan het Activiteitenbesluit.

Het transformatorstation kan voldoen aan de voorschriften opgenomen in deze vergunning en staan vermeld in hoofdstuk 4 van dit besluit.

Afvalstoffen

Volgens de aanvraag komt er alleen afval vrij bij het doen van onderhoud en het uitvoeren van reparaties aan de windturbines. De vrijkomende stoffen worden door het personeel meegenomen ter afvoer. Er worden dus geen afvalstoffen opgeslagen. Het betreft in hoofdzaak, afgewerkte oliën, onderdelen e.d.

Zeewolde

HOUTHOFF BURUMA

- 1.2. Op de onderstaande kaart zijn de Gronden in blauw weergegeven:

- 1.3. De Gronden maken onderdeel uit van het op het grondgebied van de gemeente Zeewolde gelegen deel van het totale gebied Oosterwold, waarop sedert geruime tijd grootschalige woningbouw is voorzien. GEM Spiegelhout heeft als doel de woningbouw op haar Gronden te ontwikkelen en te realiseren. De ontwikkeling van de woningbouw wordt echter voor een belangrijk deel verhinderd, c.q. belemmerd, door de voorgenomen realisatie van het windpark Zeewolde ("het Windpark"). Om die reden ziet GEM Spiegelhout zich genoodzaakt een zienswijze in te dienen naar aanleiding van de ontwerpbesluiten.
- 1.4. Kort samengevat constateert GEM Spiegelhout dat er sprake is van tenminste vier grote ambities die het Rijk in samenwerking met de regionale en lokale overheden wil organiseren, maar die onderling strijdig zijn:
- enerzijds grootschalige woningbouw in de vorm van 15.000 woningen in het totale gebied Oosterwold, waarvan 4.575 in fase 1 (gemeente Almere) en aldus de resterende 10.425 woningen op het grondgebied van de gemeente Zeewolde;¹
  - de realisatie van windparken op land ten behoeve van een verdriedubbeling van de energieopbrengst van windturbines op land,
  - de uitbreiding van luchthaven Lelystad Airport, en

¹ Zie het Chw bestemmingsplan Oosterwold zoals dat door de gemeente Almere is vastgesteld, plantoelichting p. 33.

- de ambitie om te streven naar vergroening en verduurzaming van de gebiedsontwikkeling.

Deze ambities kunnen niet in onderlinge concurrentie (en voor wat betreft de woningbouw en het Windpark: niet op exact dezelfde locatie) worden gerealiseerd, maar vragen om het maken van keuzes.

- 1.5. GEM Spiegelhout moet vaststellen dat in de ontwerpbesluiten deze keuzes niet of onvoldoende zijn gemaakt en dat in plaats daarvan de realisatie van het windpark wordt doorgedrukt. Bovendien wordt het ontbreken van deze keuze niet gemotiveerd, en wordt – aldus – geen rekening gehouden met de bestaande belangen. De consequentie hiervan is dat nog maar moet worden bezien in hoeverre naast en na realisering van het Windpark ook nog sprake kan zijn van woningbouw. Op deze wijze is in ieder geval geen sprake van een goede (gecoördineerde / samenhangende) ruimtelijke ordening, hetgeen in het navolgende nader zal worden toegelicht.
- 1.6. GEM Spiegelhout roept de minister op om af te zien van de vaststelling van de ontwerpbesluiten en in plaats daarvan een zodanig (allesomvattend) plan te ontwikkelen dat de woningbouwopgave – waarvoor geen alternatieven voorhanden zijn – in ieder geval kan worden gerealiseerd, door middel van het geheel afzien van realisering van het Windpark, dan wel de verplaatsing van het Windpark naar een andere locatie.
- 1.7. Indien uw minister zou wensen vast te houden aan realisering van een windpark op deze locatie, bepleit GEM Spiegelhout dat bij de vaststelling van het RIP het aantal te realiseren windmolens aanzienlijk zal worden verminderd, en/of dat de toegestane hoogte van de turbines aanzienlijk wordt verlaagd. Beide aanpassingen zouden ten goede komen aan het kunnen blijven realiseren van een relevante en haalbare woningbouwambitie.
- 1.8. In het navolgende zetten wij namens GEM Spiegelhout deze zienswijze verder uiteen.

2. Participatie

- 2.1. In de inspraakreactie op het voorontwerp heeft GEM Spiegelhout gewezen op het ontbreken van de participatieve aanpak die bij windparken als het thans voorliggende behoort te worden toegepast.
- 2.2. De reactie hierop in de Nota Vooroverleg is laconiek te noemen: de Ontwikkelvereniging Windpark Zeewolde (thans: Windpark Zeewolde B.V.; "de Initiatiefnemer") zou met GEM Spiegelhout hebben gesproken en zou haar hebben aangeboden deel te nemen aan de ontwikkeling van het Windpark. Daarnaast zouden informatieavonden zijn belegd en zou de gebiedsmanager bereid zijn om met GEM Spiegelhout in contact te treden. Hiermee wordt echter miskend wat het wezen van participatie is: niet dat de Initiatiefnemer en de overheid komen vertellen wat zij van plan zijn, maar het daadwerkelijk betrekken van de belanghebbenden bij de plannen, en het onderzoeken

en bespreken van de wijze waarop die plannen zich verhouden tot de activiteiten en de doelen van die betrokkenen. GEM Spiegelhout heeft als doel haar deel van de woningbouwlocatie Oosterwold op haar Gronden te ontwikkelen en te realiseren; GEM Spiegelhout heeft niet als doel deel te nemen in windenergieprojecten. Een voorstel tot deelname in het Windpark leidt daarom tot niets en kan daarom ook niet worden genoemd als voorbeeld van het organiseren van een participatieve aanpak. Een participatieve aanpak veronderstelt een actieve houding van Initiatiefnemer en bevoegde gezagen om kenbare belangen te betrekken in de planvorming.

- 2.3. Wat had moeten gebeuren, is dat tussen de Initiatiefnemer, de betrokken overheden en GEM Spiegelhout een dialoog tot stand was gebracht over de vraag hoe de plannen voor het Windpark zich verhouden tot de plannen en doelen van GEM Spiegelhout die direct aansluiten bij de Intergemeentelijke Structuurvisie Oosterwold ("ISV Oosterwold"),² teneinde vervolgens te bezien in hoeverre die plannen op één lijn kunnen worden gebracht. Nu dit niet is gebeurd, kan GEM Spiegelhout niet anders dan de meer juridische weg bewandelen, en – belangrijker – moet GEM Spiegelhout constateren dat haar belangen niet, althans onvoldoende zijn meegewogen in de ontwerpbesluiten.

3. De afstemmingsregeling voldoet niet / onvoldoende onderzoek alternatieven

- 3.1. In de inspraakreactie op het voorontwerp RIP heeft GEM Spiegelhout erop gewezen dat ten onrechte geen acht is geslagen op de woningbouwplannen voor de Gronden en op grotere schaal het gedeelte van het gebied Oosterwold dat in de gemeente Zeewolde is gelegen. In de beantwoording wordt verwezen naar de reactie op een andere inspraakreactie (nr. 014, AM Grondbedrijf e.a.). Daar gaat het echter om de afstemming tussen het inpassingsplan en het bestemmingsplan Oosterwold zoals dat door de gemeente Almere is vastgesteld. En ook overigens wordt in het inpassingsplan en de toelichting alleen ingegaan op de afstemming met dat bestemmingsplan, maar niet op de afstemming met fase 2 van het grotere project Oosterwold: de woningbouw aan de oostzijde van de A27 in de gemeente Zeewolde. En dat is precies waar de Gronden van GEM Spiegelhout zijn gelegen.
- 3.2. Nu op geen enkele wijze onderzoek is gedaan naar de gevolgen voor die woningbouwplannen – het gaat om concrete plannen, direct voortvloeiend uit het ISV Oosterwold, en zo concreet dat het gedeelte van Oosterwold in Almere niet voor niets als 'fase 1' wordt aangeduid – moet worden vastgesteld dat sprake is van onvoldoende en onzorgvuldig onderzoek, en in het verlengde daarvan een onvoldoende en onvolledige belangenafweging. Indien dit wel zou zijn onderzocht, zou zijn vastgesteld

² Vastgesteld door de gemeenteraad van Zeewolde op 27 juni 2013; vastgesteld door de gemeenteraad van Almere op 4 juli 2013.

dat de nieuw op te richten windturbines zeer verstrekkende gevolgen zullen hebben voor de mogelijkheid van woningbouw en voor het realiseren van de daarvoor geldende ambitie. Daarbij zijn de zones waarin geen woningbouw zal mogen plaatsvinden allereerst bepalend, maar zal ook in een groter gebied een aanzienlijke beperking gelden door de hinder die door de windturbines zal worden veroorzaakt. Dit blijkt ook uit de brief aan de gemeenteraad van Almere waarin wordt gesproken over onderzoeken naar de consequenties van het windpark op de ontwikkeling Oosterwold.³ Naar de overtuiging van GEM Spiegelhout zou, als dit alles wel zou zijn onderzocht, niet tot de thans voorliggende besluiten zijn gekomen, maar zou in plaats daarvan zijn afgezien van de plaatsing van de windturbines langs de A27, althans zou daar een beduidend lagere maximale tip- en ashoogte voor gelden die wél passend is binnen de contour als opgenomen in het ISV Oosterwold. Al deze zaken zijn ten onrechte niet in de besluiten betrokken. Van vaststelling van het RIP met deze gebreken kan geen sprake zijn.

- 3.3. Niet alleen afstemming met de ISV Oosterwold ontbreekt. Dat geldt ook voor het door de raad van de gemeente Almere vastgestelde Chw-bestemmingsplan Oosterwold. In dat bestemmingsplan is immers vastgelegd dat elke initiatiefnemer eventuele hinder op diens eigen te ontwikkelen kavel dient op te lossen. Daarmee verdraagt zich niet het realiseren (door een derde partij) op particuliere gronden van een turbine, waarvan de hindercontour aanzienlijk veel verder reikt dan de kavel waarover de initiatiefnemer de beschikking zou hebben.
- 3.4. Uit de Nota Vooroverleg blijkt dat een in januari 2017 opgeleverde rapportage beschikbaar zou zijn – die is niet mede ter inzage gelegd – waaruit zou volgen dat bij de uitvoering van het RIP Windpark Zeewolde duizenden woningen minder gerealiseerd kunnen worden. Deze constatering zal leiden tot een zeer aanzienlijke waardevermindering van de gronden die thans tot het gebied Oosterwold behoren en die de verwachting hebben te worden bebouwd als onderdeel van de opgave van 15.000 woningen.⁴ Volgens de meest recente inzichten zou bij uitvoering van het RIP Windpark Zeewolde de ISV Oosterwold "niet meer te realiseren" zijn. Deze meest recente inzichten zouden voorts hebben geleid tot de opdracht voor tenminste drie vervolgonderzoeken vanuit het ministerie van Infrastructuur & Milieu, en het ministerie van Economische Zaken. Een van de aspecten die wordt onderzocht is de mogelijkheid tot het verplaatsen van de windturbines geprojecteerd langs de A27. De resultaten van dit onderzoek worden in mei 2017 verwacht, en zullen mede ten grondslag liggen aan een ministerieel overleg over dit onderwerp in mei/juni 2017. Gelet hierop is het ter inzage leggen van de

³ Brief B&W van Almere aan de gemeenteraad van Almere d.d. 11 april 2017 (kenmerk: DSO/2017/513779).

⁴ Deze rapportage is nog niet verstrekt door EZ in het kader van het lopende verzoek om informatie op de voet van de Wet openbaarheid van bestuur.

ontwerp-besluiten, waarin met de uitkomsten van deze onderzoeken nog geen rekening is gehouden, prematuur en daarmee onzorgvuldig te noemen.⁵

- 3.5. Inmiddels hebben de grote particuliere grondeigenaren in het gebied Oosterwold (AM, Amvest, ING Real Estate, de Alliantie, Heijmans, Ymere en Het FlevoLandschap) een gezamenlijk gedragen 'integrale gebiedsvisie' (Nieuw Perspectief op Oosterwold, d.d. 13 maart 2017, SITE Urban Development) gepresenteerd aan het Bestuurlijk Overleg Oosterwold, waarin een voorzet is gegeven voor een synthese tussen de verschillende ruimtelijke opgaven voor dit gebied. Ook dit overleg krijgt nog een vervolg, dat gevolgen kan hebben voor de thans in procedure gebrachte planologische plannen en besluiten.

4. Plaatsing, aantallen en verschijningsvorm windturbines

- 4.1. GEM Spiegelhout bepleit in deze zienswijze, mede gelet op het vorenstaande, de zienswijze van de gemeente Almere naar aanleiding van het oRIP en de ontwerpbesluiten, welke inhoudt dat (meer) rekening wordt gehouden met de (toekomstige)bewoners van Oosterwold, door (i) zoveel mogelijk molens te schrappen in de opstelling langs de A27 en/of molenposities te verplaatsen c.q. uit te wisselen, waardoor de ontwikkeling van een kwalitatief goed en samenhangend woongebied Oosterwold mogelijk blijft, en (ii) de ashoogte en de tiphoogte van de turbines langs de A27 (aanzienlijk) te verlagen, zodanig dat de milieufacturen van geluid, externe veiligheid en slagschaduw blijven binnen de contouren als waarvan in het ISV wordt uitgegaan. Onderhavige zienswijze ondersteunt daarmee de facto de zienswijze van de gemeente Almere naar aanleiding van het oRIP en de ontwerpbesluiten, waarin juist deze aspecten aan de orde worden gesteld.
- 4.2. In het oRIP wordt onvoldoende aannemelijk gemaakt dat windturbines met een tiphoogte van 220 meter noodzakelijk zijn voor een sluitende business-case van het Windpark. In de kennisgeving die behoort bij de terinzagelegging van het oRIP is vermeld dat het Windpark duurzame stroom zou genereren voor 280.000 woningen. In de motivering van (verhoging van) de tiphoogte naar 220 meter wordt aangegeven dat dit nodig is voor duurzame stroom voor 10.000 woningen. Onduidelijk is hoe deze getallen zich tot elkaar verhouden. Indien al aannemelijk zou zijn c.q. aannemelijk zou worden gemaakt dat windturbines met een tiphoogte van 220 meter noodzakelijk zijn voor een sluitende business-case van het Windpark, zou dat nog niet betekenen dat deze wens ook gehonoreerd zou moeten worden ten detrimente van de belanghebbenden, lokale overheden en grondeigenaren, die hun publieke c.q. private beleid al jarenlang hebben gericht op realisering ter plaatse van een goed woon- en leefklimaat in het met 15.000 woningen te bebouwen gebied Oosterwold. Uit de Structuurvisie Infrastructuur en

⁵ Zie brief B&W van Almere aan de gemeenteraad van Almere d.d. 11 april 2017 (kenmerk: DSO/2017/513779).

Ruimte (2012) volgt dat het een nationaal belang is dat de komende jaren een groot aantal nieuwe woningen wordt gerealiseerd.

- 4.3. Het Windpark zal, met andere woorden, volgend dienen te zijn ten aanzien van de ontwikkeling van het woongebied Oosterwold, welk plan als harde randvoorwaarde zal hebben te gelden, en niet andersom. Hetgeen in het oRIP als afstemmingsregeling is opgenomen, is ten enenmale onvoldoende. Onaanvaardbaar is dat woningbouwontwikkeling zich eenvoudig, gelet op de wettelijke normen van geluid, externe veiligheid, en slagschaduw, zal moeten schikken naar het van meer recente datum daterende initiatief van het Windpark.
- 4.4. Het is overigens opmerkenswaard dat uit de Nota Vooroverleg blijkt dat het juist de diverse betrokken publieke partijen zijn die eenparig hebben aangegeven dat de verhoging van de tiphoogte tot 220 meter niet (voldoende) is onderbouwd. Zie de reacties van Provinciale Staten van Flevoland (003), de provincie Flevoland (004), het Bestuurlijk Overleg Oosterwold (005) en B&W en gemeenteraad van Almere (007).
- 4.5. Zoals hierna bij het onderdeel ten aanzien van het MER nog nader zal worden uiteengezet, zijn ook de plaatsing en de verschijningsvorm van de windturbines niet in overeenstemming met het vigerende beleid, zoals dat blijkt uit het Regioplan, en het Beeldkwaliteitplan Windpark Zeewolde.
5. **Hinder / (laagfrequent) geluid / slagschaduw / veiligheid / licht / trillingen / uitzicht**
  - 5.1. Onmiskennbaar zal het te realiseren Windpark hinder opleveren. De hindercontouren van (externe) veiligheid en geluid in de 2e fase van Oosterwold zijn groter dan in de ISV Oosterwold voorzien. Datzelfde geldt voor de hindercontouren voor slagschaduw. Deze hindercontouren beslaan een aanzienlijk deel van de ontwikkelruimte van het plangebied Oosterwold. In het oRIP is niet aangetoond dat met de hindercontouren zoals deze daaruit volgen, alsmede de onvermijdbare hinder als gevolg van verstoring van uitzicht, (laagfrequent) geluid en (grond)trillingen, inclusief de in aanmerking te nemen cumulaties, (a) nog een redelijke ontwikkeling van woningen, zoals voorzien in het desbetreffende gebied, mogelijk is, althans (b) dat aldaar sprake zal (kunnen) zijn van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.
  - 5.2. De toe te passen obstakelverlichting heeft ongewenste effecten op de omgeving. Toepassing ervan vindt plaats bij tiphoogtes vanaf 150 meter. In het oRIP wordt gesteld (par. 5.12.1) dat de Initiatiefnemers streven naar een zo minimaal mogelijke uitvoering van obstakelverlichting. Niettemin vinden we deze 'minimaal mogelijke uitvoering' niet terug in de planregels.⁶

⁶ Zie ABRS, ECLI:NL:RVS:2017:186.

- 6. Systematiek van realisatie en sanering onjuist en onevenredig**
- 6.1. Het inpassingsplan gaat uit van een systematiek waarin moet zijn aangetoond dat de te saneren windturbines op de in de bijlage bij de planregels genoemde datum zijn verwijderd, alvorens een omgevingsvergunning voor de oprichting van een nieuwe windturbine kan worden verleend.⁷ Tegen deze systematiek bestaan meerdere fundamentele bezwaren.
- 6.2. Allereerst is hiermee niet door middel van het oRIP zelf zeker gesteld dat de te saneren windturbines daadwerkelijk zullen zijn verwijderd. Dit is afhankelijk gemaakt van de daartoe strekkende inspanningen van de vergunningaanvrager, welke inspanningen niet planologisch, noch financieel, zijn geborgd. Anders dan in geval van een voorwaardelijke verplichting die ertoe strekt iets te realiseren of te verwijderen waarbij dit geheel in de macht van de vergunninghouder is gelegen, gaat het hier om windturbines die het eigendom zijn van een groot aantal verschillende partijen, niet zijnde de vergunningaanvrager. Door de verwijdering van de te saneren windturbines afhankelijk te maken van hetgeen de vergunningaanvrager daaromtrent privaatrechtelijk kan (of niet kan) regelen, waarbij in de planregel overigens niet duidelijk is gemaakt hoe sterk de aanspraak van de vergunningaanvrager dan dient te zijn, is sprake van een regeling die onvoldoende zekerheid biedt ten aanzien van het daadwerkelijk saneren van de oude windturbines. Dit is planologisch-juridisch niet aanvaardbaar.
- 6.3. Daarnaast wordt met deze systematiek bewust de situatie gecreëerd waarin gedurende een zekere termijn zowel de oude als de nieuwe turbines aanwezig en in bedrijf zijn. Voor slechts een zeer beperkt aantal te saneren windturbines wordt bepaald dat deze bij de start van de bouw verwijderd moeten zijn. Dit heeft in de eerste plaats verstrekende gevolgen voor GEM Spiegelhout. De mogelijkheden op de Gronden worden dan immers niet alleen beperkt door de komst van de nieuwe windturbines, maar (bovendien) ook door de aanwezigheid van de oude turbines. Dit geldt in ieder geval voor de periode tot de in de bijlage bij de regels genoemde einddatum, maar gezien het feit dat de vergunningaanvrager niet door de inzet van publiekrechtelijke middelen zoals de onteigening kan afdwingen dat de oude windturbines daadwerkelijk worden verwijderd, wordt ook gevreesd voor een langdurige aanwezigheid van de oude windturbines, met de beperkende gevolgen van dien. De in de planregels opgenomen 'einddatum' huidig gebruik bestaande windturbines is publiekrechtelijk niet afdwingbaar. Ook dit is planologisch-juridisch niet aanvaardbaar.
- 6.4. Tenslotte doet deze constatering de vraag in rijzen of en in hoeverre in de onderzoeken met betrekking tot onder meer de milieu, natuur- en hindersituatie rekening is gehouden met het gedurende een substantiële en niet op voorhand in de tijd begrensde periode

---

⁷ Artikel 5.2 van de planregels.

gelijktijdig in bedrijf zijn van zowel de oude als de nieuwe windmolens. GEM Spiegelhout betwist, vooreerst bij gebrek aan wetenschap, dat hiermee rekening is gehouden.

7. Het MER / alternatieven / natuur / milieu

Onjuiste referentiesituatie

- 7.1. Het Milieueffectrapport Windpark Zeewolde (Pondera Consult, 2 december 2016) (het "MER") gaat uit van een referentiesituatie waarin niet als autonome ontwikkelingen zijn aangemerkt de ontwikkeling van woningen op de Gronden en op grotere schaal het gedeelte van het gebied Oosterwold dat in de gemeente Zeewolde is gelegen. Zoals reeds gemotiveerd aangevoerd in paragraaf 3.2 is in dit verband sprake van concrete plannen. Deze ontwikkeling is (concreet) voorzien, onder meer in de ISV Oosterwold.. Deze structuurvisie is vastgesteld ruim voordat de Ontwikkelvereniging Windpark Zeewolde is begonnen met de voorbereiding van het windpark.⁸ De voorziene woningbouw is daarmee aan te merken als een planologisch voorzienbare ontwikkeling die als onderdeel van de referentiesituatie in het MER had moeten worden betrokken.

Herstructureringsperiode ten onrechte geen onderdeel alternatievenstudie

- 7.2. Het MER gaat voorts uit van een referentiesituatie waarin de bestaande windturbines aanwezig zijn. De sanering van de bestaande turbines, welke plaats dient te vinden in de zogenoemde herstructureringsperiode, wordt aangemerkt als onderdeel van de voorgenomen ontwikkeling. Voor de voorgenomen ontwikkeling zijn negen alternatieven en een voorkeursalternatief ("vka") geformuleerd. De effecten in de herstructureringsperiode zijn ten onrechte slechts beoordeeld voor het voorkeursalternatief. Als onderdeel van het voornemen hadden de effecten in deze periode voor ieder van de alternatieven in kaart moeten worden gebracht. Ook de alternatieven zouden immers een herstructureringsperiode kennen, waarvan bijvoorbeeld bij de beoordeling van de (alternatieve) eindsituatie ook is uitgegaan. Bovendien kunnen de effecten in deze periode per alternatief wezenlijk anders zijn, gelet op bijvoorbeeld afstand en plaatsing. Het uitsluiten van de herstructureringsperiode voor de alternatievenstudie – hetgeen overigens in diverse onderdelen van het MER ook als zodanig wordt benoemd, maar geenszins wordt onderbouwd – is in strijd met artikel 7.7 en 7.23 Wet milieubeheer ("Wm").
- 7.3. Voor de beoordeling van de eindsituatie van de alternatieven wordt wel uitgegaan van uitgevoerde saneringswerkzaamheden. Ook dit is, evenwel om andere redenen, onjuist. Zoals hiervoor (§ 6) gemotiveerd uiteengezet is in het inpassingsplan zelf niet zekergesteld dat de te saneren windturbines daadwerkelijk zullen zijn verwijderd. Hiervan kan dan ook in het MER niet worden uitgegaan.

⁸ ABRS 28 mei 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BD2641.

Conceptstatus andere plannen en besluiten

- 7.4. Bij het opstellen van het MER kenden verschillende voor het MER (zeer) relevante plannen en besluiten nog geen definitieve status. Dit geldt in ieder geval voor het Regioplan, het Beeldkwaliteitsplan Windpark Zeewolde en het Luchthavenbesluit Lelystad Airport. De wijzigingen van de plannen en besluiten hebben gevolgen voor de mogelijkheden en de effecten van (de alternatieven voor) het Windpark. Als gevolg hiervan zijn in het MER onjuiste uitgangspunten gehanteerd, ook voor de referentiesituatie. Niet alleen kan het MER de benodigde besluiten hierdoor niet meer dragen, ook wordt met deze werkwijze niet erkend dat het doorzetten van het Windpark kennelijk prematuur is, waarvoor het risico niet bij derden, maar bij de initiatiefnemers behoort te liggen.

Onderlinge vergelijking vka en alternatieven niet toegestaan

- 7.5. Het vka is gebaseerd op alternatief 3a dat is onderzocht in de alternatievenstudie. Hoofdstukken 5 -13 MER bevatten een beschrijving van deze alternatieven op verschillende onderwerpen. Per alternatief wordt gekeken naar de effecten en een onderlinge vergelijking wordt – conform hetgeen in dit verband is toegestaan – niet of slechts aanvullend gemaakt. Hoofdstuk 15 MER bevat de effectbeschrijving van het vka. Ten onrechte geeft het MER daarbij voor verschillende onderwerpen slechts een vergelijking met de alternatieven; als (niet-limitatieve) voorbeelden kunnen worden genoemd het aantal gehinderden door geluid, soortenbescherming, archeologie en cultuurhistorie. Het MER dient een zelfstandige beschrijving te bevatten van de effecten van het vka op het milieu.⁹ Het hanteren van de alternatieven als uitgangspunt, in plaats van de referentiesituatie, en het maken van een onderlinge vergelijking met het vka zijn niet toegestaan.
- 7.6. Mocht een vergelijking in het kader van de effectbeschrijving al worden gemaakt, dan zou deze enkel kunnen zien specifiek op alternatief 3a. Het vka is immers op dit alternatief 3a gebaseerd. Het vka wijkt dusdanig af van andere alternatieven dat een vergelijking niet mogelijk en daarmee niet doeltreffend is voor het bepalen van de effecten van het vka.
- 7.7. Onder meer is een vergelijking gemaakt tussen het vka en de alternatieven op het gebied van veiligheid. In de alternatievenstudie is daarover beoordeeld dat sprake zal zijn van strijd met externe veiligheidsnormen ter plaatse van twee woningen, kampeerterrein De Vrijgaard en een toekomstig asielzoekerscentrum (p. 250/251 MER). Volgens de (vergelijkende) effectbeoordeling van het vka worden bij het vka mitigerende maatregelen genomen, die tot een vanuit het oogpunt van externe veiligheid aanvaardbare situatie leiden. De (vergelijkende) effectbeoordeling van het vka gaat

⁹ Dit is bijvoorbeeld wel gedaan bij het onderwerp landschap.

alleen in op de twee woningen en kampeerterein De Vrijgaard (p. 349/350 MER). Ten onrechte is geen beoordeling gemaakt van de externe veiligheidseffecten van het vka op het toekomstige asielzoekerscentrum .

Strijd met Regioplan

- 7.8. Het Beeldkwaliteitplan Windpark Zeewolde geeft criteria voor de inrichting van de plaatsingszones. Dit is onder meer gebaseerd op het Regioplan, dat bepaalt dat nieuwe windturbines in plaatsingszones mogen worden geplaatst onder de voorwaarde dat deze "voldoen aan een op te stellen beeldkwaliteitsplan" (p. 13 Regioplan). Onder de summiere en om andere redenen niet toereikende (zie § 7.4) toelichting dat het beeldkwaliteitplan niet tijdig betrokken kon worden, vermeldt het MER dat het "in sommige gevallen (...) niet mogelijk [was] om exact aan de criteria uit het beeldkwaliteitplan te voldoen, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van woonbebouwing, wegen of andere infrastructuur".¹⁰ Het MER stelt daarmee, duidelijk en expliciet, dat het vka in strijd is met het Beeldkwaliteitplan, en daarmee in strijd is met het voor de provincie Flevoland en de gemeenten Dronten, Lelystad en Zeewolde als betrokken overheden bindende Regioplan.

Mitigerende maatregelen

- 7.9. Het MER concludeert voor diverse onderwerpen dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om te voldoen aan wet- en regelgeving. Dit is bijvoorbeeld het geval voor geluid, waarvoor het MER beschrijft dat geluidmodi moeten worden toegepast, omdat zonder deze maatregelen op een groot aantal plekken de geluidnormen van het Activiteitenbesluit worden overschreden. Als maatregelen volgens het bevoegd gezag noodzakelijk zijn ter beperking van de nadelige milieugevolgen van de voorgenomen activiteit dan moeten deze worden verankerd in het MER-plichtige besluit. Op het bevoegd gezag rust de verplichting te onderzoeken of en hoeverre zij moet gebruikmaken van deze bevoegdheid.¹¹ In de voorliggende toestemmingen zijn de noodzakelijke mitigerende maatregelen niet geborgd en uit de verschillende toelichtingen en uit het MER blijkt ten onrechte niet of deze borging volgens de bevoegde gezagen noodzakelijk zijn. Het MER bevat slechts een beschrijving van mitigerende maatregelen, waarbij voor het vka bovendien, zoals reeds in algemene zin beschreven in paragraaf 7.5, hoofdzakelijk is verwezen naar de alternatievenstudie, waarin slechts in algemene termen – en zeker niet toegespitst op het vka – op mitigatie wordt ingegaan. Onder verwijzing naar de toelichting in genoemde paragraaf wordt erop gewezen dat een dergelijke beschrijving niet kan gelden als (i) een juist inzicht in de milieueffecten, (ii) een deugdelijke onderbouwing van de in dat verband noodzakelijke maatregelen, laat staan

¹⁰ Samenvatting MER, ook p. 345 MER.

¹¹ ABRvS 28 mei 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BD2641, r.o. 2.5.2.

(iii) het benodigde inzicht in de wijze waarop deze noodzakelijke maatregelen (zouden moeten) doorwerken in de besluitvorming.

- 7.10. De beoordeling in het MER van de effecten op gebieden en op soorten is gebaseerd op de uitgangspunten die zijn gehanteerd in het Achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (het "Achtergrondrapport Natuur"). Dit rapport hanteert, volledig zonder aanleiding, niet onderbouwd en niet verifieerbaar – bovendien in tegenspraak met recente ervaringscijfers die hetzelfde rapport laat zien – een gemiddelde vogelsterfte van tien per turbine per jaar. Zonder enige nadere onderbouwing en toelichting kan van het gehanteerde aantal niet worden uitgegaan. Hierop zal nader worden ingegaan bij de bespreking van de Wnb-vergunning (§ 12).

Conclusie

- 7.11. Op grond van het bovenstaande moet worden geconcludeerd dat het MER onzorgvuldig is voorbereid en ondeugdelijk is gemotiveerd, niet voldoet aan de vereisten neergelegd in artikel 7.7 en 7.23 Wet milieubeheer, en niet ten grondslag kan worden gelegd aan de ontwerp-besluiten, waaronder het RIP.
- 7.12. De conclusie luidt daarmee ook dat het oRIP, met daaraan ten grondslag gelegd de als ondeugdelijk beoordeelde MER, niet kan worden vastgesteld.

8. Schade

- 8.1. In de inspraakreactie op het voorontwerp heeft GEM Spiegelhout erop gewezen dat het Windpark tot aanzienlijke schade zal leiden, omdat daarmee de door GEM Spiegelhout beoogde ontwikkeling, waarin zij al veel heeft geïnvesteerd, de facto (nagenoeg) onmogelijk wordt gemaakt.
- 8.2. In de Nota Vooroverleg wordt opgemerkt dat dit ter kennisgeving wordt aangenomen. Niet alleen is dit weinig respectvol jegens GEM Spiegelhout, die niet ten onrechte vreest dat zij aanzienlijke schade zal lijden, maar bovendien wordt daarmee miskend dat dit een belang is dat in de overwegingen behoort te worden betrokken. Dit klemt te meer nu de door GEM Spiegelhout nagestreefde woningbouw is voorzien in het ISV Oosterwold. Dat plan dateert uit 2013, maar kende een voorgeschiedenis sedert 2001 (Vijfde nota ruimtelijke ordening), via het Omgevingsplan Flevoland 2006-2015, naar de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2012) van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- 8.3. Daarbij kan ook niet worden volstaan met een verwijzing naar de mogelijkheid van het verzoeken om een tegemoetkoming in planschade, daargelaten dat het daarbij opgenomen 'schot voor de boeg' over de toewijsbaarheid van een eventuele planschadeclaim inhoudelijk-juridisch onjuist is. Het gaat in deze procedure immers niet

om een verzoek om een tegemoetkoming in planschade, behoudens wat daaromtrent hierna in onderdeel 9 omtrent de uitvoerbaarheid wordt opgemerkt. Het gaat in deze procedure om het verzekeren dat bij de vaststelling van het RIP en bijbehorende besluiten de aan de orde zijnde belangen zorgvuldig worden afgewogen, zulks in het kader van het bereiken van een goede ruimtelijke ordening.

- 8.4. Indien bij de vaststelling van het besluit voorzienbaar is dat het besluit aanzienlijke schade voor individuele belanghebbenden met zich zal brengen, zoals hier het geval is, zal, mede gelet op het bepaalde in artikel 3:4 Awb, niet kunnen worden volstaan met de verwijzing naar een schaderegeling waarvan gebruik kan worden gemaakt. Dat is te makkelijk en op die wijze wordt dit volkomen gerechtvaardigde belang van de betreffende belanghebbenden uitgezonderd van de inhoudelijke beoordeling en belangenafweging. In de besluiten zal daarentegen moeten worden ingegaan op de schade die daarmee wordt veroorzaakt, de vraag hoe deze zo veel als mogelijk kan worden voorkomen en hoe deze zich verhoudt tot de doelen die met de besluiten worden gediend.
- 8.5. Zonder die overwegingen, en het verankeren van de consequenties daarvan, kan niet tot vaststelling van de besluiten worden overgegaan.

9. De Initiatiefnemer

- 9.1. Op 14 juli 2016 is vastgesteld het Regioplan Windenergie zuidelijk en oostelijk Flevoland; Structuurvisie Provincie Flevoland ("het Regioplan"), waarin het provinciale beleid is neergelegd ten aanzien van het saneren en opschalen van windparken. Dit Regioplan heeft de formele status van een provinciale en intergemeentelijke structuurvisie. Dit plan bindt de betrokken overheden, maar heeft geen rechtstreeks bindende werking richting derden, en was mitsdien niet zelfstandig appellabel. Op p. 14 van dit Regioplan is het volgende vermeld:

"De projectgebieden zijn zo afgebakend dat één initiatiefnemer het project integraal kan uitvoeren. Dat is een voorwaarde voor de uitvoering. Een tweede project in hetzelfde projectgebied, gelijktijdig dan wel volgtijdelijk, is uitgesloten. De initiatiefnemer kan ook een alliantie van meerdere samenwerkende partijen zijn. Integrale uitvoering betekent dat de initiatiefnemer de bouw van nieuwe windmolens en bijbehorende sanering organiseert en de bewoners van het buitengebied gelegenheid geeft voor risicodragende participatie. Meestal zal deze initiatiefnemer een bestaande windvereniging zijn of daaruit voortkomen."

- 9.2. Het Regioplan gaat aldus uit van exclusiviteit voor de Initiatiefnemer. In de toelichting op het RIP staat hieromtrent het volgende (§ 2.4):

"Parallel aan de ontwikkeling van het Regioplan sloten het Ministerie van EZ en het Ministerie van IenM, de provincie en de betrokken gemeenten voor elk projectgebied een intentieovereenkomst met één initiatiefnemer om zo snel mogelijk te komen tot een verzoek voor een inpassingsplan. Dit betekent dat het Ministerie van EZ kon starten met de RCR-procedure voordat het Regioplan is vastgesteld. Voor Windpark Zeewolde is op 29 mei 2015 een intentieovereenkomst gesloten. Belangrijk element uit deze overeenkomst is dat aan de bouw van de nieuwe turbines de voorwaarde wordt verbonden dat zeker wordt gesteld, dat de bestaande turbines in het plangebied worden gesaneerd."

- 9.3. De facto is sprake van een werkenconcessie die aan de Initiatiefnemer wordt verleend. Een dergelijke concessie is aanbestedingsplichtig. Aan de keuze voor deze Initiatiefnemer is echter geen openbare aanbestedingsprocedure voorafgegaan. Uit de Intentieovereenkomst Windpark Zeewolde van 29 mei 2015 blijkt ook niet dat een transparante procedure is gevoerd.¹² Het Rijk had een procedure vergelijkbaar met die voor wind op zee of een andere procedure kunnen en moeten optuigen om de opdracht voor het realiseren van het Windpark conform de Europese en nationale regels omtrent het aanbestedingsrecht aan een partij te verlenen. Nu dit niet is gebeurd, staat vast dat van uitvoering door de Initiatiefnemer geen sprake zal kunnen zijn, in ieder geval niet zonder dat hiervoor alsnog de juiste procedure wordt doorlopen.
- 9.4. Verder moet ook worden vastgesteld dat het mogen realiseren van dit windpark een schaars recht is. Alvorens dit aan de Initiatiefnemer werd verleend, had aan alle (potentiële) gegadigden op enigerlei wijze de gelegenheid moeten worden geboden mee te dingen naar dit recht. Hiervan is geen sprake geweest. Ook is geen sprake geweest van een verdelingsprocedure waarin een passende mate van openbaarheid in acht is genomen. De verlening van dit recht kan derhalve, ook in het licht van de uitspraak van de Afdeling van 2 november 2016¹³ en de daaraan voorafgegane conclusie van de advocaat-generaal,¹⁴ geen stand houden. Voor zover dit op zichzelf al geen voldoende reden zou zijn om af te zien van de vaststelling van de besluiten, moet worden vastgesteld dat alsnog een verdelingsprocedure zal moeten worden doorlopen. Van uitvoering van het project door de Initiatiefnemer zal in ieder geval geen sprake zijn.
- 9.5. Gelet op het vorenstaande wordt de legitimiteit van de vereniging als (exclusieve) Initiatiefnemer betwist. GEM Spiegelhout betwist daarmee ook de houdbaarheid van tussen de bevoegde gezagen enerzijds en de betreffende vereniging anderzijds gesloten privaatrechtelijke overeenkomsten (intentieovereenkomst en eventuele

¹² Staatscourant 2015, nr. 15999 d.d. 15 juni 2015.

¹³ ABRvS 2 november 2016, AB 2016/426.

¹⁴ Conclusie 25 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1421.

HOUTHOFF BURUMA

samenwerkingsovereenkomst / anterieure overeenkomst). GEM Spiegelhout zal dit aspect, des nodig ook los van de planologische procedure, aan de orde stellen bij de daarvoor geëigende gremia.

- 9.6. Op dit moment moet daarom worden vastgesteld dat het project – ook om deze reden – niet uitvoerbaar is, zodat van de vaststelling van de besluiten moet worden afgezien.
- 10. Financiële uitvoerbaarheid**
- 10.1. In § 7.2 van de toelichting bij het RIP staat beschreven dat het initiatief wordt gefinancierd door de Initiatiefnemer. Het ontwerpbesluit biedt evenwel geen enkel inzicht in de business-case van de Initiatiefnemer, waaruit zou mogen worden afgeleid dat de economische en financiële uitvoerbaarheid (genoegzaam) verzekerd zijn.
- 10.2. Dat klemt in de eerste plaats gelet op de bedelingen die GEM Spiegelhout heeft bij de legitimiteit van de vereniging als (exclusief) aangewezen Initiatiefnemer.
- 10.3. Bovendien wordt in het RIP verwezen naar het feit dat inmiddels voorzien zou zijn in een anterieure overeenkomst met de Initiatiefnemer, en in privaatrechtelijke overeenkomsten met derden bijvoorbeeld over de sanering van bestaande windturbines. Deze overeenkomsten zijn niet bekend, en daarmee kan ook de inhoud niet worden beoordeeld.
- 10.4. De in artikel 6.24 lid 3 Wro voorgeschreven publicatie van de zakelijke inhoud van de anterieure overeenkomst heeft kennelijk, in strijd met de wet, niet plaatsgevonden. Ondanks een door gericht verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur heeft EZ (nog steeds) geen stukken overgelegd die zien op de tot stand gekomen privaatrechtelijke overeenkomsten die gerelateerd zijn aan het Windpark. Zo kan niet worden beoordeeld of de anterieure overeenkomst het kostenverhaal daadwerkelijk verzekert, en welke garanties en zekerheidstellingen daartoe zijn bedongen.
- 10.5. Van de met derden gesloten privaatrechtelijke overeenkomsten, kennelijk met als onderwerp de sanering van de bestaande windturbines, is evenmin iets concreets bekend. Zo is volledig onduidelijk wie de sanering van deze bestaande windturbines zal bekostigen, of dit ook behoort tot de financiering door de Initiatiefnemer, en hoe dit dan geborgd is. Uit de door derden ingediende inspraakreacties naar aanleiding van het voorontwerp RIP wordt duidelijk dat vele eigenaren van bestaande, te saneren, windturbines, niet behoren tot de Initiatiefnemer.
- 10.6. De enkele stelling dat het initiatief wordt gefinancierd door de Initiatiefnemer, is onvoldoende om de conclusie te kunnen dragen dat de financiële uitvoerbaarheid van het RIP is verzekerd. Bij wijze van voorbeelden wijst GEM Spiegelhout op het navolgende.

- 10.6.1. In de eerste plaats wordt uit de ontwerpbesluiten duidelijk dat ten aanzien van de turbines een stilstandvoorziening zal moeten worden getroffen indien de slagschaduwnorm wordt overschreden bij initiatieven in Oosterwold die uiterlijk op 10 november 2016 een overeenkomst hadden afgesloten of een vergunning hadden verkregen.¹⁵ Onbekend is welk effect dit heeft op de financiële haalbaarheid van de business-case van de Initiatiefnemer, van welke business-case – gelet op de noodzaak van aanwending van SDE+-subsidie – mag worden verondersteld dat deze financieel niet zeer ruim bemeten zal zijn. Overigens is GEM Spiegelhout van mening dat het Windpark ook rekening zal moeten houden met initiatiefnemers in Oosterwold van latere datum dan 10 november 2016, zulks gelet op de voorzienbaarheid van woningbouwontwikkeling in Oosterwold sedert 2001, althans enig later jaar gelegen voor 2016. Verwerking van dit aspect in het RIP zal een nog groter beroep doen op de business-case van de Initiatiefnemers van het Windpark dan thans reeds het geval is.
- 10.6.2. Uit de beschrijving van de kennelijk gesloten anterieure overeenkomst in § 7.1 van de toelichting bij het RIP moet worden afgeleid dat planschade zal worden verhaald op de Initiatiefnemer. Aldus is sprake van een situatie waarin de Initiatiefnemer de kosten van de planschadevergoeding die aan GEM Spiegelhout, maar ook aan alle andere partijen die daar aanspraak op kunnen maken, zal worden toegekend moeten dragen. Het gaat daarbij potentieel om zeer aanzienlijke bedragen. Op geen enkele wijze is inzichtelijk gemaakt dat de Initiatiefnemer daartoe in staat is. Daarbij moet worden bedacht dat de Initiatiefnemer geen kapitaalkrachtige belegger of exploitant is, maar een vereniging, voor zover bekend bestaande uit particuliere grondeigenaren en agrariërs, die speciaal voor dit project is opgericht. Nu op geen enkele wijze inzicht is geboden in het kunnen dragen van de planschade door de Initiatiefnemer – de toelichting wekt de indruk dat niet is nagedacht over de vraag of de Initiatiefnemer daartoe wel in staat is – is sprake van een onvolledige en onzorgvuldige voorbereiding, beoordeling en afweging.
- 10.6.3. In de paragraaf met betrekking tot de financiële uitvoerbaarheid wordt verder beschreven dat voor de totstandkoming van het project een SDE+-subsidie zal worden aangevraagd, welke zal worden gebruikt om de onrendabele top te compenseren. Ten onrechte is geen inzicht geboden in de waarschijnlijkheid dat deze subsidie zal (kunnen) worden verleend. Zonder een dergelijk inzicht kan niet onder verwijzing naar het voornemen om een dergelijke subsidie aan te vragen worden gesteld dat het project wel financieel uitvoerbaar zal zijn. Deze subsidie is, blijkens de regulier daaraan te stellen voorwaarden, in ieder geval niet bedoeld om de kosten van het moeten vergoeden van planschadeclaims van belanghebbenden zoals GEM Spiegelhout te dekken. In zoverre zal derhalve in ieder geval sprake zijn van een tekort, waarvan op geen enkele wijze inzichtelijk is hoe, en ook niet aannemelijk is dat, de Initiatiefnemer dat zal kunnen

---

¹⁵ Zie ook het Voorbereidingsbesluit Windpark Zeewolde d.d. 14 december 2016.

opvangen. Indien en voor zover zou worden gemeend dat de subsidie wel kan worden benut voor (ook) het dragen van de kosten van het moeten vergoeden van planschadeclaims, is sprake van verboden staatssteun. De Initiatiefnemer zal niet in staat zijn het project zonder die steun of na het moeten terugbetalen van die steun nog te realiseren. Ook hieruit volgt dat het project niet (financieel) uitvoerbaar is.

11. Fysieke uitvoerbaarheid

- 11.1. Het project is (ook fysiek) niet uitvoerbaar, nu de Initiatiefnemer niet beschikt over de eigendom of de gebruiksrechten van alle in het project betrokken gronden, waaronder de Gronden van GEM Spiegelhout, GEM Spiegelhout geen deel uitmaakt van de Initiatiefnemer en daartoe evenmin met juridische middelen gedwongen kan worden, en niet valt in te zien op welke juridische grondslagen de Initiatiefnemer alsnog de medewerking van GEM Spiegelhout ten behoeve van realisering van het Windpark zou kunnen verkrijgen.
- 11.2. In het oRIP wordt melding gemaakt van toepassing van de Belemmeringenwet Privaatrecht, doch daarvan is GEM Spiegelhout nog niets gebleken. Dit betekent dat GEM Spiegelhout haar verweer tegen eventuele toepassing van de Belemmeringenwet Privaatrecht nog niet (eens) heeft behoeven te formuleren. Dat inzet van dit instrument succesvol zal zijn, staat derhalve allerminst vast, en kan in het kader van dit oRIP niet eens worden beoordeeld nu de belangen en standpunten van de grondeigenaren in kwestie nog niet eens zijn verzameld, laat staat beoordeeld.

12. De Wnb-vergunning

- 12.1. Onder verwijzing naar hetgeen hierboven naar voren is gebracht, moet worden vastgesteld dat van verlening van de Wnb-vergunning behoort te worden afgezien. Enerzijds bestaat er voor het verlenen van deze vergunning geen aanleiding meer als het RIP niet wordt vastgesteld, en anderzijds treffen de inhoudelijke bezwaren tegen dat inpassingsplan ook deze vergunning, zodat zij ook daarom niet kan worden verleend. Aanvullend geldt het volgende.
- 12.2. Bij de Wnb-vergunningaanvraag zijn diverse onderzoeken aangehecht, waaronder:
- het Achtergrondrapport Natuur;
  - Notitie "Effecten van VKA-hoog Windpark Zeewolde op natuur" (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (de "Notitie Effecten VKA-hoog");
  - Passende beoordeling Windpark Zeewolde (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (de "Passende beoordeling");

- Notitie "Effecten van herstructureringsperiode Windpark Zeewolde op natuur" (Bureau Waardenburg, 28 november 2016) (de "Notitie Effecten herstructureringsperiode").

Hierna tezamen: de "Natuuronderzoeken".

Effecten tijdens de aanlegfase

- 12.3. Uit de Notitie Effecten herstructureringsperiode volgt dat bij wijze van *worst case scenario* als uitgangspunt is gehanteerd dat gedurende een periode van maximaal vijf jaar ruim 300 windturbines tegelijk operationeel zijn. Een meer concrete uitwerking van de herstructureringsfase wordt niet gegeven. Zo bestaat bijvoorbeeld geen inzicht in het moment waarop een turbine wordt gesaneerd of aangelegd, in welke volgorde (in tijd en/of locatie) sanering en aanleg zullen plaatsvinden, en wat daarvan de effecten zullen zijn. De uitwerking van de herstructurering zal invloed hebben op de effecten van het project op beschermde gebieden in de herstructureringsperiode. Het is immers relevant of bijvoorbeeld op hetzelfde moment op naastgelegen percelen sanerings- en aanlegwerkzaamheden worden uitgevoerd, of dat sanering en aanleg verspreid in tijd en/of locatie worden uitgevoerd. Door het ontbreken van een (meer) concrete uitwerking en beoordeling in dit verband is sprake van een ondeugdelijke onderbouwing van de effecten van de herstructureringsperiode op beschermde gebieden, die niet aan de Wnb-vergunning ten grondslag mag worden gelegd .
- 12.4. De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. Dit foerageergebied geldt als compensatie in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 (oud) voor andere ruimtelijke ontwikkelingen in Almere en Lelystad, en is volgens het Natura 2000-beheerplan Oostvaardersplassen bewust daartoe ingericht omdat het een belangrijke rol speelt voor de staat van instandhouding van broedende kiekendieven (p. 63 en 64). Het druist volledig tegen het systeem van de Wnb en de EU Habitat- en Vogelrichtlijn in om compensatiegebieden die kennelijk noodzakelijk zijn voor de staat van instandhouding van deze vogelsoorten door een nieuwe ontwikkeling aan te tasten. Het feit dat de Wnb-vergunning en onderliggende rapporten uitgaan van mitigatie van effecten, welk uitgangspunt overigens ook wordt bestreden (zie § 12.9), doet daaraan niet af. De Wnb-vergunning wordt hiermee verleend in strijd met de Wnb en genoemde EU richtlijnen.
- 12.5. De Notitie Effecten VKA-hoog concludeert dat een verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats in nabijgelegen Natura 2000-gebieden als gevolg van de aanleg en het gebruik van Windpark Zeewolde op voorhand met zekerheid is uitgesloten, onder meer omdat "*in de aanlegfase [weliswaar wordt] gebruik gemaakt van vracht- en kraanwagens die stikstof kunnen uitstoten, maar vanwege de tijdelijkheid van de werkzaamheden en gezien de afstand tot gevoelige habitattypen in Natura 2000-*

gebieden, (...) depositie als gevolg van de emissie verwaarloosbaar [is]". De enkele stelling dat depositie verwaarloosbaar is, is echter volgens vaste rechtspraak onvoldoende voor de conclusie dat het plan geen significante negatief effect met zich brengt.¹⁶ Deze conclusie kan (tevens) alleen worden getrokken op basis van objectief verifieerbare gegevens verkregen uit op de individuele situatie toegesneden onderzoek.¹⁷ Aangezien het uitblijven van significante negatieve effecten aldus niet is verzekerd, wordt de Wnb-vergunning ten onrechte verleend.

Effecten tijdens de gebruiksfase

- 12.6. De Notitie Effecten VKA-hoog beschrijft en beoordeelt de effecten van het vka op gebieden en op soorten. Bij deze beoordeling, die een conclusie geeft over de cruciale vraag of een verslechterend of significant verstorend effect bestaat op de soorten waarvoor het Natura 2000 gebied Oostvaardersplassen is aangewezen, wordt ten onrechte een vergelijking gemaakt tussen de beoogde eindsituatie en de huidige situatie waarin de bestaande windturbines reeds aanwezig zijn. Conform de Wnb dient een zelfstandige en actuele toets te worden uitgevoerd van de effecten van het voorziene Windpark . Een simpele vergelijking, stellende dat de eindsituatie beter zal zijn dan de bestaande en dat enkel om die reden geen verslechterend of verstorend effect optreedt, is onvoldoende en in strijd met de Wnb. Deze stelling kan ook inhoudelijk niet worden gevolgd. De negatieve effecten van het Windpark worden immers niet alleen bepaald door de hoeveelheid windturbines, maar bijvoorbeeld ook door de locatiekeuze, de lijnopstellingen, de afstand tussen turbines en het type windturbine, waarbij in het bijzonder de as- en tiphoogte en de diameter van de rotorbladen van belang zijn.
- 12.7. De Natuuronderzoeken gaan uit van een gemiddeld aantal van tien vogelslachtoffers per windturbine per jaar.¹⁸ Dit uitgangspunt wijkt significant en onrealistisch af van de cijfers die zijn vastgesteld in slachtofferonderzoeken in bestaande windparken. Volgens de Natuuronderzoeken is in deze eerdere onderzoeken vastgesteld dat jaarlijks twintig vogelslachtoffers per turbine vallen. Volgens de Natuuronderzoeken wijken de kenmerken van het Windpark af van de kenmerken van de onderzochte windparken, in een voor vogels zowel negatieve als positieve zin.
- 12.8. Het verbaast dan ook dat de Natuuronderzoeken vervolgens, zonder enige onderbouwing stellen dat "op basis van deskundigenoordeel" een lager aantal slachtoffers wordt voorspeld dan de resultaten van eerdere slachtofferonderzoeken laten zien. Hoe men vervolgens tot het getal van tien slachtoffers per turbine per jaar – de helft van het wetenschappelijk vastgestelde aantal – komt, wordt in de Natuuronderzoeken niet onderbouwd.. Deze aanname, die als cruciaal onderdeel ten grondslag ligt aan alle

¹⁶ ABRvS 23 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:784, r.o. 27.5.

¹⁷ O.a. ABRvS 2 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:533, r.o. 2.1.

¹⁸ O.a. Achtergrondrapport Natuur, § 8.2.

Natuuronderzoeken, kent geen grondslag en geen motivering. De verbazing over deze cijfers wordt gecompliceerd door de volgende vaststelling in de Natuuronderzoeken zelf, waarmee de onzekerheid en twijfel over de gehanteerde uitgangspunten door de deskundigen is bevestigd:¹⁹

Het is niet met zekerheid te zeggen in hoeverre het samenspel van bovengenoemde factoren zal leiden tot een stijging of afname van het aantal vogelslachtoffers per turbine in Windpark Zeewolde ten opzichte van turbines waarbij eerdergenoemde onderzoeken in Nederland en België hebben plaatsgevonden.

De conclusie kan dan ook niet anders luiden dan dat de Natuuronderzoeken zijn gebaseerd op onjuiste, althans ondeugdelijk gemotiveerde uitgangspunten.

- 12.9. De Wnb-vergunning wordt onder meer verleend vanwege de aantasting van percelen die zijn ingericht als optimaal foerageergebied voor de bruine en blauwe kiekendief. De toelichting op de Wnb-ontwerpvergunning beschrijft hierover het volgende:

Door het nemen van mitigerende maatregelen op de kiekendiefcompensatiegebieden ten zuidoosten van de A6 (perceel) wordt met zekerheid een aantasting van de kwaliteit van de compensatiegebieden voorkomen. Deze maatregelen worden nader uitgewerkt in het werkplan behorende bij deze vergunning.

De toelichting stelt aldus (de aantasting van) de kwaliteit van de compensatiegebieden centraal. Hier wordt een onjuiste toets gehanteerd. Voor de verlening van de Wnb-vergunning dient te worden beoordeeld en dient vast te staan dat de instandhoudingsdoelstellingen van de soort als zodanig niet in gevaar komen en dat geen verslechterend of significant verstorend effect op de soort als zodanig bestaat.

- 12.10. Voorts zijn in de Wnb-ontwerpvergunning voorschriften opgenomen die de effecten op het foerageergebied zouden moeten mitigeren (voorschrift 16 en 17).
- 12.11. Voorschrift 17 bepaalt dat de bestaande windturbines in het foerageergebied eerst dienen te worden verwijderd voordat de nieuwe windturbines in dit gebied mogen worden gerealiseerd. Aan dit voorschrift is geen termijn gekoppeld, hetgeen kan betekenen dat het gebied op verspreide momenten en daarmee gedurende een lange periode ernstig kan worden verstoord. Door het ontbreken van deze termijn is mitigatie ten onrechte niet verzekerd en is de Wnb-vergunning verleend in strijd met de Wnb. Bovendien gaan zowel dit voorschrift als de overwegingen in dat verband in de Passende Beoordeling ervan uit dat mitigatie daadwerkelijk aan de orde is omdat de negatieve effecten van de nieuwe windturbines gelijk zijn aan die van de bestaande turbines. Zoals hiervoor uiteengezet (§ 12.6), gaat deze stelling niet op. Voor de effecten van de nieuwe windturbines zijn, ook voor het optimale foerageergebied, niet alleen het aantal windturbines, maar ook bijvoorbeeld locatie, afstand en type windturbine van belang. Niet is uitgesloten dat de nieuwe windturbines aanzienlijk meer negatieve effecten zullen hebben dan de bestaande windturbines.

¹⁹ Achtergrondrapport Natuur, p. 83.

12.12. Voorschrift 16 bepaalt dat de vegetatie die wordt aangetast in het optimale foerageergebied na afloop van de werkzaamheden moet worden ingezaaid ten behoeve van de foerageercondities. Dit betreft een compenserende maatregel en geen mitigerende maatregel. De effecten van de aantasting worden hiermee immers niet voorkomen, zij worden mogelijk slechts achteraf beperkt. Daarbij komt dat voor het aanmerken van een maatregel als mitigerende maatregel en het als zodanig betrekken daarvan bij vergunningverlening, op basis van volledige, precieze en definitieve conclusies de zekerheid moet zijn verkregen dat zich geen versturende of verslechterende effecten zullen voordoen. Dat is hier niet het geval. Aangezien aldus van een mitigerende maatregel geen sprake is, is het voorkomen van aantasting van het optimale foerageergebied ten onrechte niet verzekerd en kan de Wnb-vergunning niet worden verleend.

13. De Watervergunning

13.1. Voor de watervergunning waarvan het ontwerp tevens ter inzage is gelegd, geldt, onder verwijzing naar het voorgaande, dat, omdat niet kan worden overgegaan tot vaststelling van het RIP voor het Windpark, en het project niet, althans voorlopig niet, zal worden gerealiseerd, er geen reden (meer) is deze ook vast te stellen.

13.2. Uit het ontwerp-besluit blijkt ten onrechte niet dat in het kader van dit project op de voet van de Kaderrichtlijn Water door het bevoegde gezag is beoordeeld of de gevolgen van (de aanleg en instandhouding van) het Windpark leidt tot achteruitgang van de toestand van het ter plaatse aanwezige oppervlaktelichaam.²⁰ Directe toetsing in het kader van de vergunningverlening is vereist. Hetgeen in § 3.3.3 van het oRIP ten aanzien van het besluit bodemkwaliteit staat vermeld, is daartoe onvoldoende. Bij achteruitgang – waarvan sprake is als een van de kwaliteitselementen achteruit gaat, zelfs als dit niet tot een indeling in een lagere klasse leidt – moet de vergunning worden geweigerd.

14. De Omgevingsvergunning

14.1. Met het niet kunnen vaststellen van het RIP, ontvalt ook de basis aan de omgevingsvergunning. Van verlening van die vergunning behoort daarom te worden afgezien.

14.2. Voor zover de omgevingsvergunning strekt tot het verlenen van een vergunning voor werkzaamheden op de Gronden, staat tevens vast dat GEM Spiegelhout daar als eigenaar geen toestemming voor heeft gegeven. Van verlening van de vergunning, die derhalve voor die gronden niet uitvoerbaar is, dient daarom in ieder geval in zoverre te worden afgezien.

---

²⁰ HwJ EU 1 juli 2015 (Weser).

- 14.3. Voor zowel de windturbines die op de Gronden worden gerealiseerd, als voor die turbines die hun effecten in de vorm van slagschaduw en/of geluid op de Gronden doen gevoelen, geldt dat de oprichting daarvan een onevenredige inbreuk maakt op de rechten van GEM Spiegelhout. Als al zou worden overgegaan tot vaststelling van het RIP en vervolgens op basis van dat plan tot vergunningverlening zou worden overgegaan, zou het gebruikmaken van die vergunning door oprichting van de betreffende turbines onrechtmatig handelen jegens GEM Spiegelhout opleveren. Nu aldus voorzienbaar is dat, wegens het bestaan van evidente privaatrechtelijke belemmeringen, in zoverre geen uitvoering kan worden gegeven aan de omgevingsvergunning, bestaat geen belang bij de verlening van de vergunning.
- 14.4. De te constateren evidente publiekrechtelijke belemmeringen kunnen evenmin worden opgelost met gedoogplichten of onteigening, gelet op het prealabele vereiste van de noodzaak daartoe, aan welk vereiste – na al het voorgaande: subsidiair, namelijk voor het geval het RIP (niettemin) zou worden vastgesteld – op te zijner tijd door GEM Spiegelhout nader aan te voeren gronden niet zal zijn voldaan.
- 15. Aanvulling van de zienswijze wegens verloop Wob-procedure**
- 15.1. Mede met het oog op de onderhavige procedure hebben de raadsleden van GEM Spiegelhout op 7 december 2016 bij het ministerie van Economische Zaken ("EZ") een verzoek gedaan om informatie met betrekking tot het project Windpark Zeewolde. Na aanvankelijke verdaging door EZ is ingestemd met aanlevering van de verzochte stukken in drie delen: deel 1 op 2 februari 2017, deel 2 op 16 februari 2017 en deel 3 op 2 maart 2017.
- 15.2. Deel 1 van de stukken is bij besluit van 16 februari 2017 aangeleverd.²¹ Daarbij is openbaarmaking van stukken gedeeltelijk geweigerd. Tegen dit besluit is een bezwaarschrift ingediend.
- 15.3. Ondanks de toezeggingen van EZ is deel 2 pas op 19 april 2017 – derhalve daags voor het verstrijken van de zienswijzetermijn²² – aangeleverd, waarbij belangrijke gedeeltes ook nog zijn weggelakt, en is deel 3 nog altijd niet aangeleverd. EZ is ter zake bij brief van 29 maart 2017 in gebreke gesteld.
- 15.4. GEM Spiegelhout dient binnen de wettelijke termijn – welke eindigt op heden, 20 april 2017 – in beginsel een volledig gemotiveerde zienswijze in te dienen. Nu GEM Spiegelhout, wegens de onrechtmatige vertraging in de afdoening van het door haar raadsleden gedane verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur, niet kan

²¹ Besluit van 16 februari 2017, kenmerk DGETM-EO / 17020514.

²² Het betreft een pakket stukken met een omvang van 435 pagina's. GEM Spiegelhout heeft dit pakket niet voorafgaand aan de indiening kunnen bestuderen, laat staan daarmee bij het opstellen van deze zienswijze rekening kunnen houden.

HOUTHOFF BURUMA

beschikken over alle tot het dossier behorende stukken, wordt zij door de ten deze bevoegde gezagen in feite niet in staat gesteld om zich thans volledig te verweren tegen de ontwerp-besluiten.

- 15.5. GEM Spiegelhout moet zich derhalve het recht voorbehouden haar zienswijze in een later stadium nader aan te vullen, te onderbouwen of te wijzigen, zonder dat zij daarbij de relevante procesrechtelijke bepalingen uit de Algemene wet bestuursrecht juncto de Crisis- en herstelwet tegengeworpen mag krijgen. Voor zover nodig beroept GEM Spiegelhout zich daarbij op het systeem van de Wet ruimtelijke ordening, de ratio van de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als geregeld in de Algemene wet bestuursrecht, de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, het beginsel van een goede procesorde, de Europeesrechtelijke beginselen van *'fair trial'* en *'equality of arms'*, artikel 6 EVRM, artikel 1 Eerste Protocol EVRM, artikelen 8 en 13 EVRM, artikel 14 IVBPR en de artikelen 7 en 17 EU-Handvest voor de grondrechten.

16. Conclusie

- 16.1. Gelet op al het voorgaande, zowel afzonderlijk als in samenhang bezien, luidt de conclusie van GEM Spiegelhout dat de ontwerp-besluiten niet met de ter inzage gelegde vorm en inhoud kunnen worden vastgesteld.
- 16.2. GEM Spiegelhout verzoekt de bevoegde gezagen af te zien van vaststelling van de voorgenomen besluiten, althans om de besluiten gewijzigd vast te stellen, rekening houdend met de door deze ingebrachte zienswijzen.
- 16.3. Om de reden als vermeld onder § 15 behoudt GEM Spiegelhout zich het recht voor om deze zienswijze nader aan te vullen, te onderbouwen of te wijzigen, indien en zodra de bevoegde gezagen hebben voldaan aan het verzoek tot openbaarmaking van stukken op de voet van de Wet openbaarheid van bestuur, en GEM Spiegelhout, gelet op de omvang van de verstrekte en nog te verstrekken stukken, redelijkerwijs in de gelegenheid is geweest om deze te kunnen bestuderen.

Hoogachtend,
Houthoff Buruma

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 6

HOUTHOFF BURUMA Postbus 75505, 1070 AM Amsterdam
Gustav Mahlerplein 50, Amsterdam**AANGETEKEND**De minister van Economische Zaken en
de minister van Infrastructuur en Milieu
p/a:Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Windpark Zeewolde
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTENJ.F. de Groot en A. de Snoo
advocaten**Tevens per telefax: 070 - 379 70 71****Tevens digitaal: www.bureau-energieprojecten.nl**

Amsterdam, 20 april 2017

Inzake: Zienswijze Ontwerp Rijksinpassingsplan Windpark Zeewolde en annexe ontwerp-
besluiten

Onze ref: 700000474/18026938.1

ZIENSWIJZE

Excellenties,

Door middel van deze brief, en mitsdien tijdig, dienen wij hierbij namens GEM Spiegelhout Beheer B.V. en namens GEM Spiegelhout C.V. een zienswijze in op de volgende besluiten die in ontwerp ter inzage zijn gelegd: het ontwerp Rijksinpassingsplan Windpark Zeewolde ("het oRIP"), en de ontwerpen van een Wnb-vergunning Windpark Zeewolde, watervergunning Windpark Zeewolde en Omgevingsvergunning Windpark Zeewolde (hierna alle tezamen ook te noemen: "de ontwerp-besluiten").

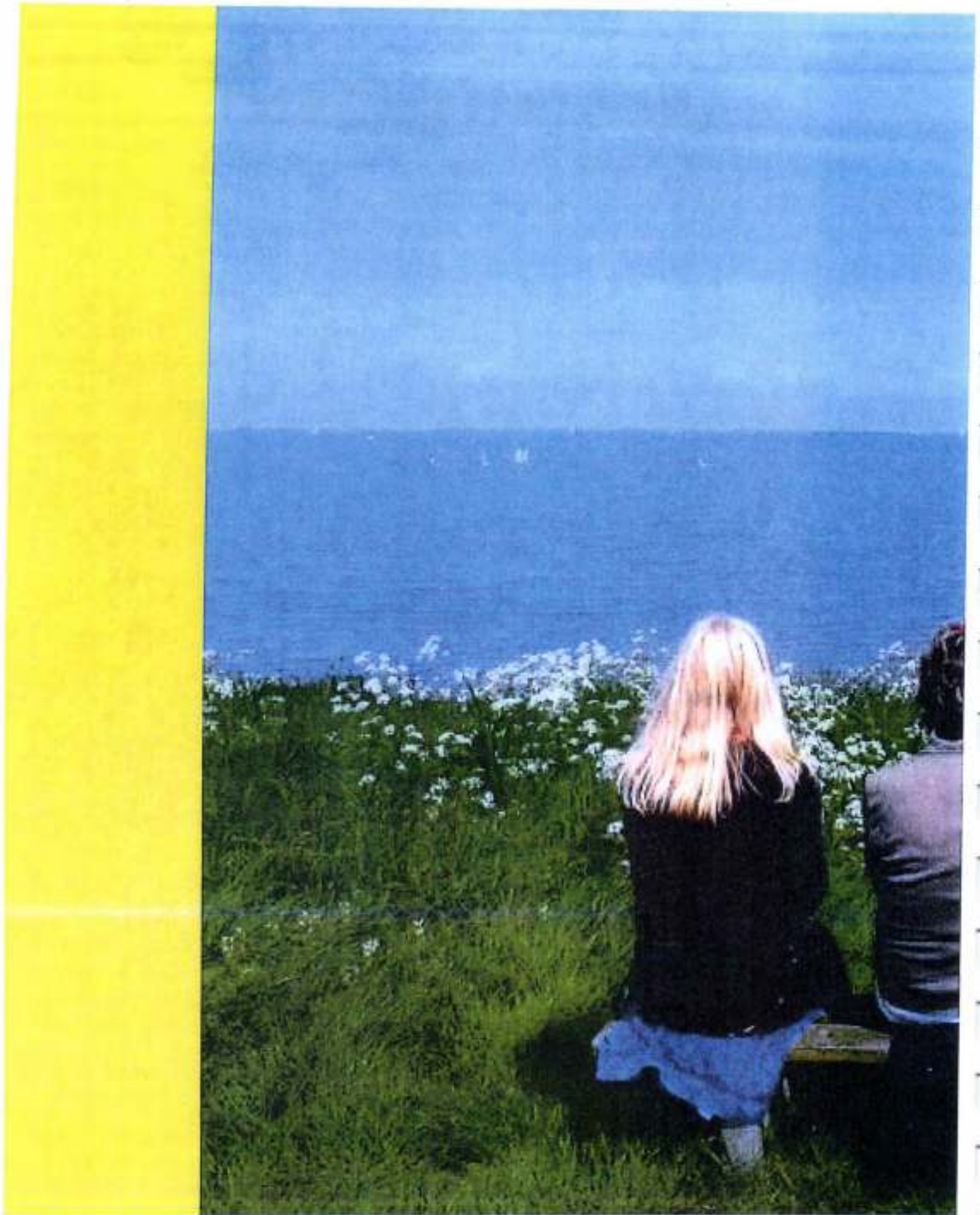
1. Inleiding

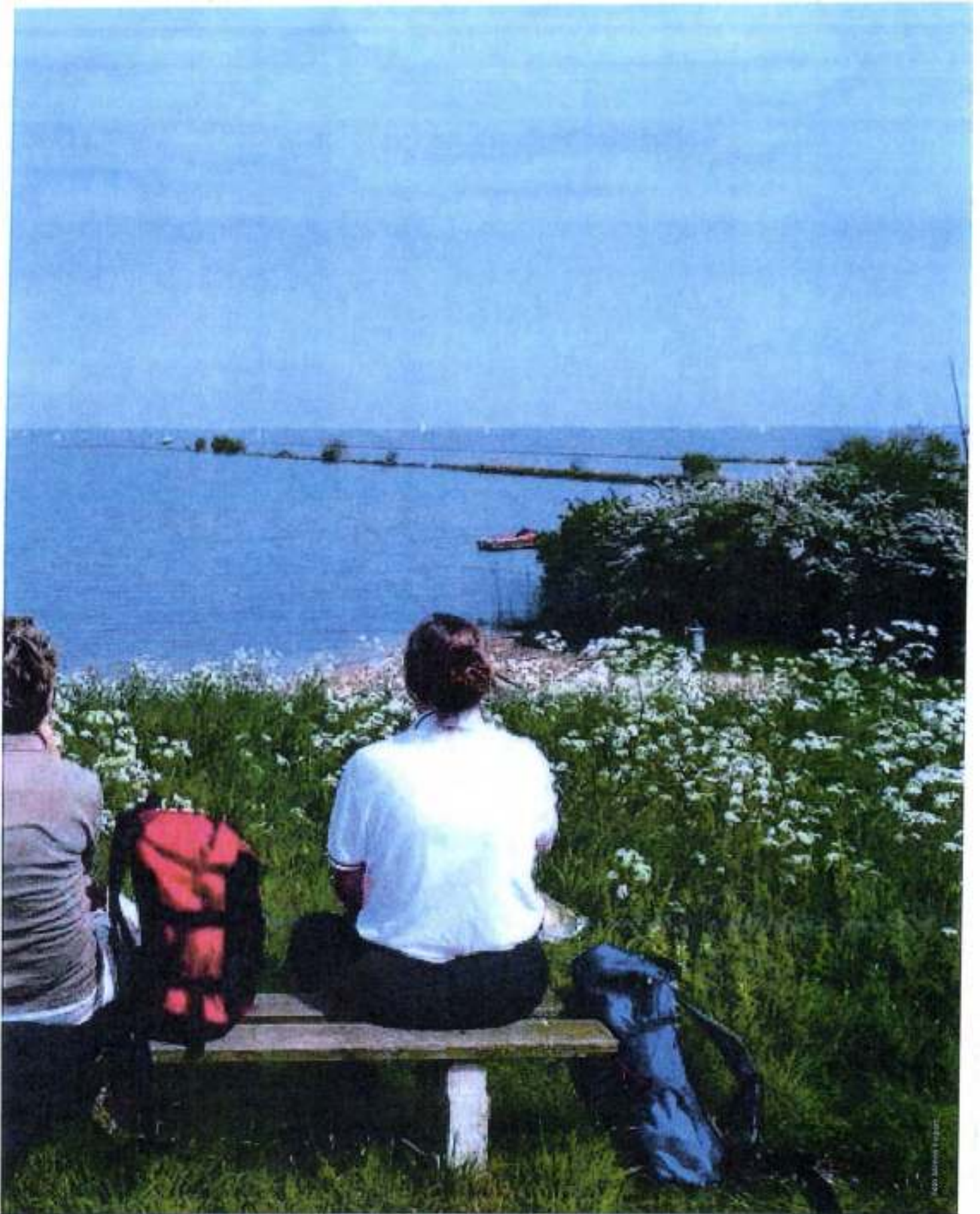
- 1.1. GEM Spiegelhout Beheer B.V. is beherend vennoot van de commanditaire vennootschap GEM Spiegelhout C.V. (GEM Spiegelhout Beheer B.V. en GEM Spiegelhout C.V. hierna tezamen ook te noemen: "GEM Spiegelhout"). GEM Spiegelhout C.V. is een samenwerking van AM, Amvest, Ymere en ING Real Estate. GEM Spiegelhout Beheer B.V. is juridisch eigenaar van gronden in het plangebied van het RIP (hierna: "de Gronden") ten behoeve van die C.V. De Gronden betreffen diverse verspreid liggende (clusters van) percelen, gelegen ten zuiden van de A6, aan de oostkant van de (bocht in de) A27. Het betreft in totaal circa 374.66.65 hectare. Dit areaal behelst circa 9% van de totale oppervlakte van het ontwikkelgebied Oosterwold (circa 4.363 hectare); een substantieel deel van het plangebied derhalve.

Houthoff Buruma is de **handelsnaam** van Houthoff Buruma Coöperatief U.A., statutair gevestigd te Amsterdam (KvK Amsterdam nr. 34216182). De **algemene** voorwaarden van Houthoff Buruma, waarin een beperking van aansprakelijkheid, de toepasselijkheid van Nederlands recht en de exclusieve bevoegdheid van de rechtbank te Amsterdam zijn bedongen, zijn op alle **opdrachten** van toepassing. De **algemene** voorwaarden worden op verzoek toegezonden, maar zijn eveneens te vinden op www.outhoff.com
Houthoff Buruma is the trade name of Houthoff Buruma Coöperatief U.A. with registered office in Amsterdam (Chamber of Commerce Amsterdam no. 34216182). Houthoff Buruma's general terms and conditions, which stipulate a limitation of liability, the applicability of Dutch law and the exclusive jurisdiction of the District Court of Amsterdam, the Netherlands, are applicable to all services performed. A copy of the general terms and conditions is available on request or at www.houthoff.com

RANDSTADURGENT

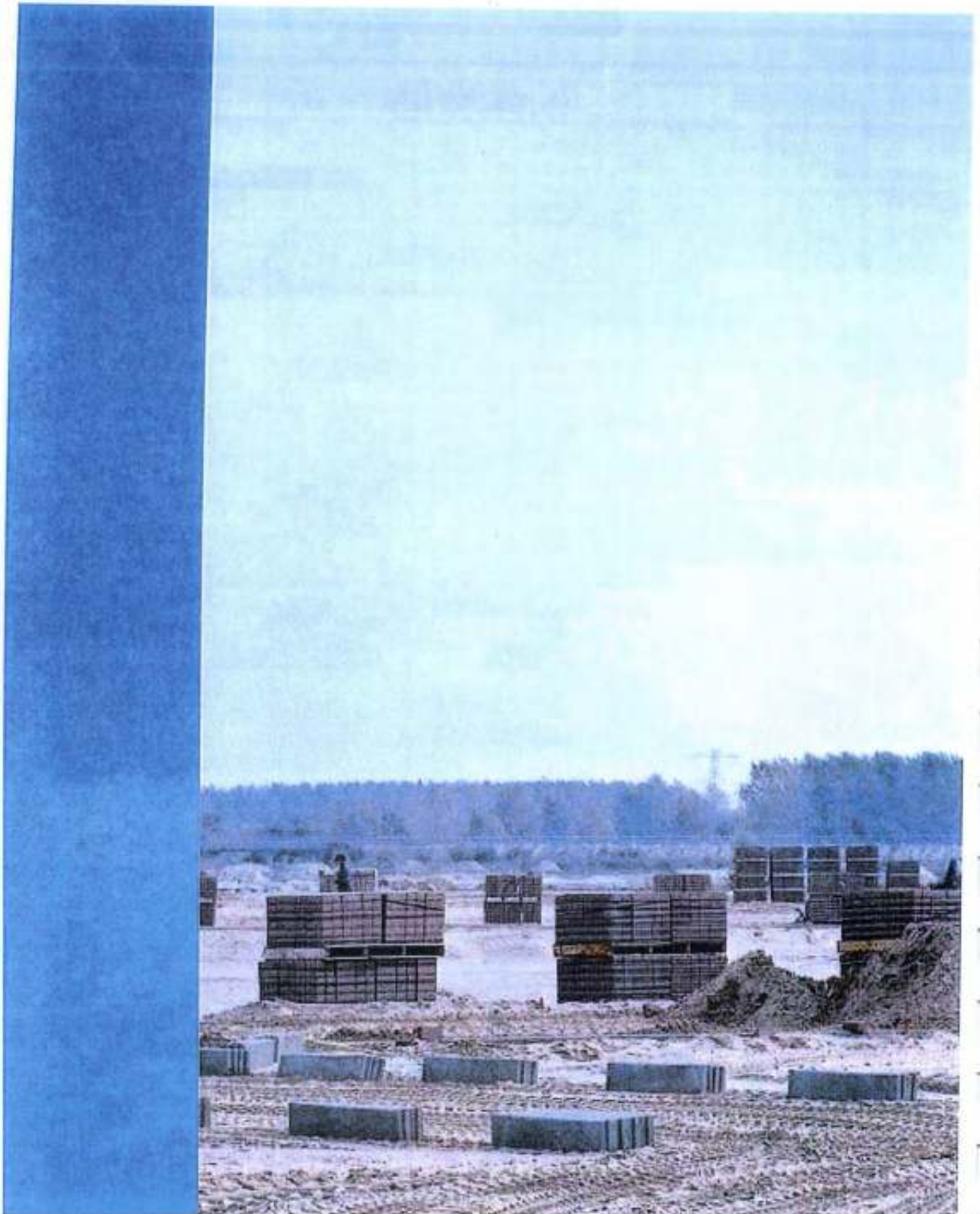
RANDSTAD-BESLUITEN: AMSTERDAM – ALMERE – MARKERMEER
RAAM-BRIEF

INHOUD

Samenvatting	7
A Visie, fasering en maatregelen	19
1. Inleiding	21
2. De Noordelijke Randstad als topregio: een overzicht van bestaande visies	25
2.1 Leven in een netwerk van steden	26
2.2 De Randstad als aantrekkelijke delta	26
2.3 Noordelijke Randstad: vele visies maken één	28
3. Ambities en koers: een drievoudige schaa sprong	33
3.1 Drievoudige schaa sprong	34
3.2 Sprong in het groen-blauwe systeem	34
3.3 Sprong in het bereikbaarheidssysteem	36
3.4 Sprong in het stedelijke systeem	38
3.5 Samenhang tussen de schaa sprongen	40
3.6 Onderzoeksalternatieven en afweging	42
3.7 Kabinetskeuze	44
4. Fasering	49
4.1 Voorwaarden voor fasering	50
4.2 De bouwstenen voor de dienstregeling	50
4.3 De dienstregeling voor de RAAM-projecten	53
5. Maatregelen voor de korte termijn en vervolgstappen	57
5.1 Schaa sprong Almere	58
5.2 OV SAAL	61
5.3 AGU	62
5.4 Groen-blauwe systeem	62
5.5 Luchthaven Lelystad	64
5.6 Rijksstructuurvisie SAAM	64
B De vijf projecten en integrale alternatieven	67
1. Schaa sprong Almere	68
2. OV SAAL	71
3. Toekomstbeeld Markermeer-IJmeer	76
4. Lange-termijnverkenning Schiphol-Lelystad	79
5. Corridor Almere-'t Gooi-Utrecht	81
6. Vijf alternatieven	84
C Onderbouwing en onderzoek	89
1. Maatschappelijke kosten-batenanalyse	90
2. Milieu-effectenanalyse	93
3. Afwegingskader RAAM	94
4. Maatschappelijk platform RAAM-brief	96
5. Kostenramingen van de integrale alternatieven (2010-2030)	98
6. Analyse 50 jaar Rijksbesluiten	100
7. Samenvatting advies CRA over de Concept Structuurvisie Almere 2.0	102

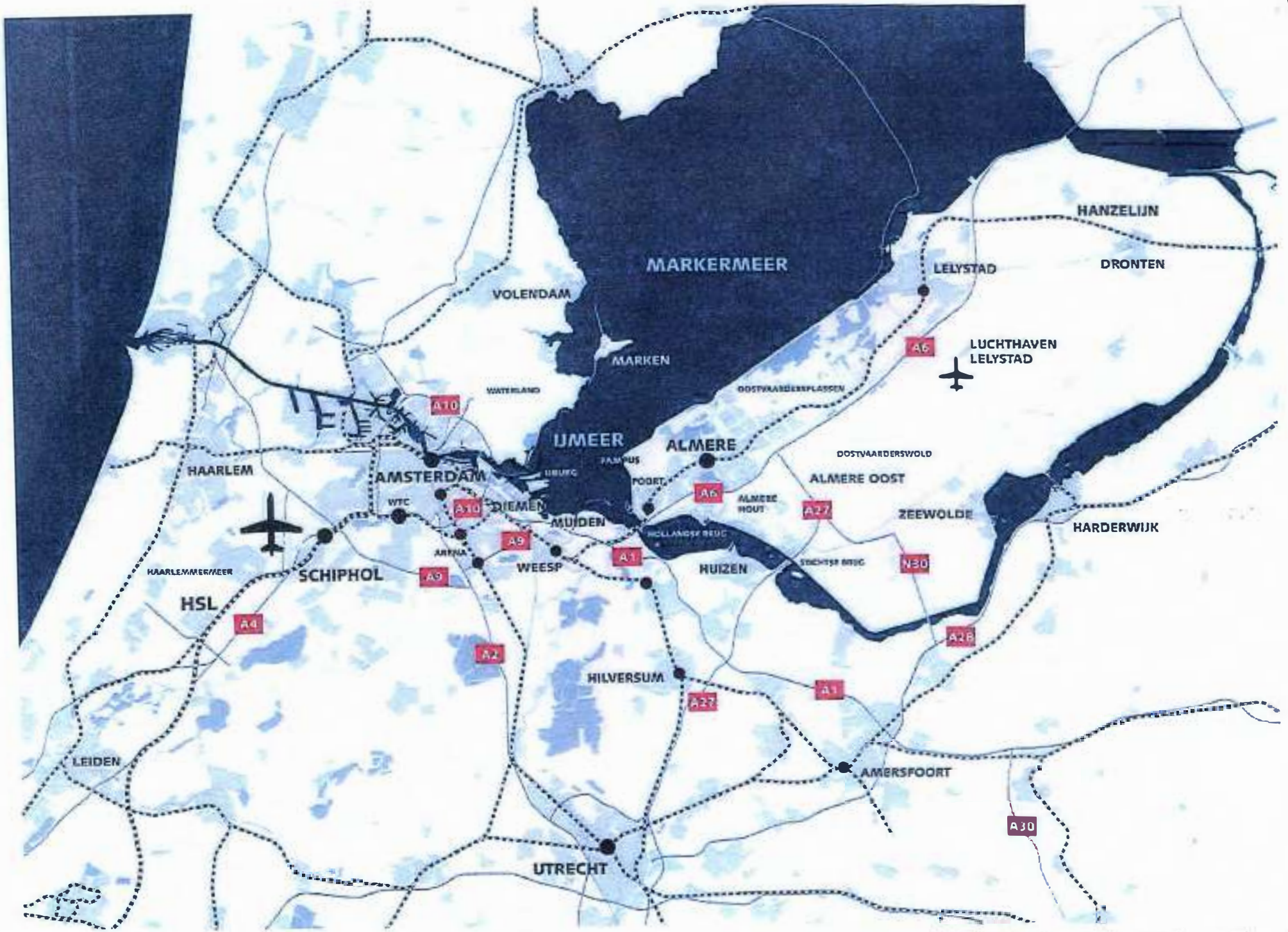
HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 7

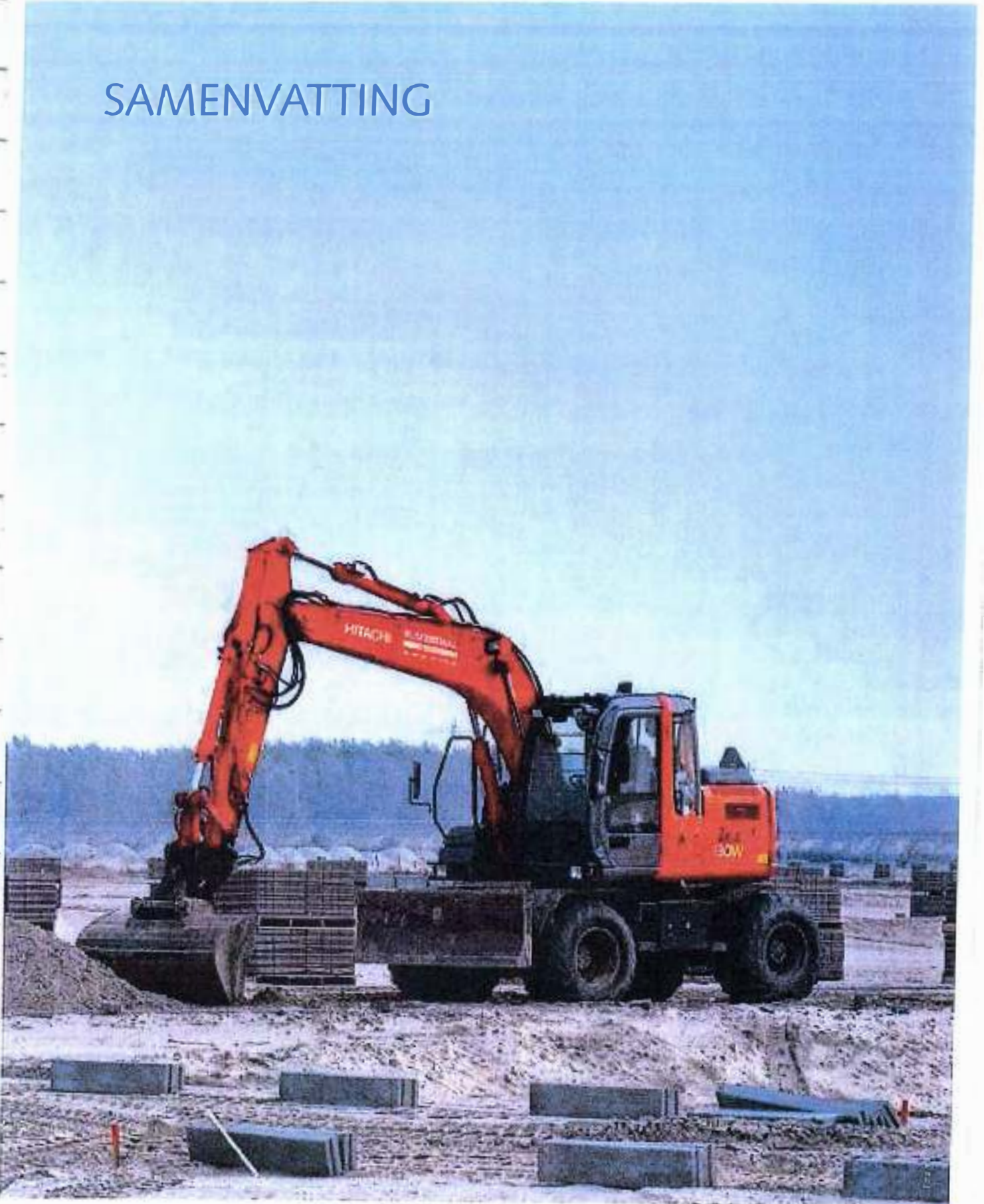
RANDSTADURGENT

RANDSTAD-BESLUITEN: AMSTERDAM – ALMERE – MARKERMEER
RAAM-BRIEF

SAMENVATTING

DOEL VAN DE RAAM-BRIEF

Rijk en regio willen de internationale concurrentiekracht en de duurzaamheid van de Noordelijke Randstad een flinke impuls geven. In het programma Randstad Urgent zijn vijf grote projecten aangewezen om aan dit doel bij te dragen. Het succes van de projecten wordt nog groter als ze elkaar versterken en vlot van de grond komen. Daarom stemt het kabinet de besluitvorming over de vijf projecten op elkaar af. In deze RAAM-brief (Rijksbesluiten Amsterdam – Almere – Markermeer) kiest het kabinet een koers die enerzijds een voortvarende start mogelijk maakt en anderzijds zorgvuldige, gefaseerde besluitvorming over de lange termijn (2030).

De vijf projecten zijn:

- een schaa sprong van Almere, met 60.000 nieuwe woningen en het streven naar 100.000 nieuwe arbeidsplaatsen in de periode tot 2030;
- een verbetering van het openbaar vervoer tussen Schiphol, Amsterdam, Almere en Lelystad op lange termijn;
- een verbetering van de ecologische kwaliteit van het Markermeer en het IJmeer, die onderdeel vormen van het Europese ecologisch netwerk Natura 2000;
- de ontwikkeling van de luchthaven Lelystad, in relatie tot de ontwikkeling van Schiphol;
- de bereikbaarheid tussen Almere, 't Gooi en Utrecht, via de weg en het openbaar vervoer.

Aan deze RAAM-brief liggen diverse beleidsnota's van rijk en regio ten grondslag. In de Nota Ruimte is definitief gekozen voor het niet inpolderen van de Markerwaard en voor Almere als grootste nieuwe woningbouwlocatie in de Noordelijke Randstad. In de Noordvleugelbrief van 2006 zijn afspraken gemaakt om projecten in dit deel van de Randstad uit te voeren, zoals de verbetering van de wegen met de planstudie Schiphol – Amsterdam – Almere. Ook stond in de Noordvleugelbrief een aantal procesafspraken, die tot vervolgacties hebben geleid. Deze RAAM-brief is de opvolger van de Noordvleugelbrief voor de regio Amsterdam – Almere – Markermeer en bevat een visie op het gebied voor de komende twintig jaar en nieuwe rijksbesluiten om die visie te gaan realiseren. De RAAM-brief past ook binnen de Structuurvisie Randstad 2040. De provincies Noord-Holland en Flevoland hebben ieder een ruimtelijke visie op het gebied geformuleerd en hebben de Toekomstagenda Markermeer-IJmeer afgerond. Er is het Ontwikkelingsbeeld Noordvleugel 2040, de ontwikkelingsvisie Noordvleugel Utrecht 2030 en de gemeente Almere heeft de Concept Structuurvisie Almere 2.0. uitgebracht. Deze regionale visies zijn bij deze RAAM-brief betrokken.

Maatschappelijk platform gaf advies

Bij de voorbereiding van de RAAM-brief heeft het kabinet zich laten adviseren door het maatschappelijk platform RAAM-brief onder leiding van Guido van Woerkom.

Het platform komt tot de conclusie dat, om de hoge ambitie te kunnen realiseren, de voorwaarden moeten worden geschapen om tot een verweving van groen, blauw en rood te komen. Die verweving zal de topkwaliteit opleveren die nodig is in de internationale concurrentiestrijd. Voor het platform gaat het dan om de combinatie van een westelijke oriëntatie van de verstedelijking van Almere, een IJmeerlijn in een nader te bepalen vorm en een Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem voor het Markermeer-IJmeer. Wel benadrukt het platform dat er eerst aanvullend onderzoek nodig is naar zowel de IJmeerlijn als naar de nadere invulling van de westelijke ontwikkeling en naar de verenigbaarheid van buitendijkse ontwikkelingen met de ontwikkelingen van het Markermeer- IJmeer. Het kabinet houdt rekening met deze kanttekeningen, zowel door middel van een helder faseringsplan als door het voornemen om een Rijksstructuurvisie op te stellen.

Consistente visie

Op basis van een synthese van het huidige nationale ruimtelijke beleid en bestaande visies van rijk en regio is voor de Noordelijke Randstad (in het bijzonder het gebied Amsterdam – Almere – Markermeer) één consistente visie uitgewerkt. Het kabinet wil een drievoudige schaa sprong realiseren voor natuur en water (groen/blauw), de bereikbaarheid en de verstedelijking.

Sprong in het groen-blauwe systeem

- De waardevolle landschappen, vitale natuurgebieden en schone en aantrekkelijke grote wateren zijn op het niveau van het landsdeel met elkaar verbonden in de groen-blauwe delta.

Sprong in het bereikbaarheidssysteem

- De bewoners kunnen zich comfortabel en snel verplaatsen met modern openbaar vervoer, dat voldoende capaciteit en kwaliteit biedt.
- Het (regionale) wegensysteem voldoet aan de doelstellingen in de mobiliteitsaanpak, binnen de voorwaarden van duurzaamheid en evenwichtig gebruik van auto en openbaar vervoer.

Sprong in het stedelijke systeem

- De steden hebben aan kwaliteit gewonnen door nieuwe sociale en culturele voorzieningen, onderwijsvoorzieningen, meer variatie in woonvormen en een aantrekkelijke openbare ruimte.

De drievoudige schaa sprong schept de condities voor een goede internationale concurrentiepositie van de Noordelijke Randstad in 2030 en verder. Naast de belangrijke woningbouwopgaven in Amsterdam en de Haarlemmermeer wordt Almere een belangrijke nieuwe grote stad in Noordelijke Randstad die meer smaken toevoegt aan de variëteit van woonmilieus. Die variëteit ondersteunt de economische ontwikkeling. Tegelijkertijd wordt de interne bereikbaarheid van de Noordelijke Randstad sterk verbeterd en de natuurlijke en landschappelijke kwaliteit van het gebied optimaal benut. Het is de wens van de gemeente Almere en het Rijk om hiermee zowel de nationale opgave te helpen vervullen als ook een beslissende kwaliteits- en schaa sprong te maken voor de stad zelf en haar bewoners. Het streven is dat deze schaa sprongen kunnen plaatsvinden in de komende twintig jaar. Dat vraagt om goed stuurmanschap en het scheppen van de juiste voorwaarden. Op de door het kabinet gemaakte keuzes in deze visie rust, mede in het licht van de brede heroverwegingsoperatie, een financieel voorbehoud. Voor een visie gericht op 2030 is het namelijk niet mogelijk nu al de financiële consequenties vast te leggen. Definitieve besluiten over projecten die pas in de toekomst gerealiseerd hoeven te zijn en de financiering daarvan, zijn afhankelijk van besluitvorming door volgende kabinetten.

ALMERE 2.0

Schaa sprong: Almere is een succes, maar nog niet af

In de Noordelijke Randstad wordt tot 2030 een vraag verwacht naar ruim 220.000 nieuwe woningen. In deze regio is echter weinig ruimte voor stedelijke uitbreidingen. Daarom is sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw de stad Almere in Flevoland gesticht en vraagt het Rijk nu aan de gemeente Almere om met de bouw van 60.000 woningen een belangrijk deel van de verstedelijkingsopgave van de regio te vervullen. Dit maakt het mogelijk om de nationale landschappen en natuurgebieden in de Noordelijke Randstad zoveel mogelijk te ontzien. Een verdubbeling van het aantal inwoners van Almere versterkt bovendien de relatie met Amsterdam en de ontwikkeling van de metropoolregio.

Almere is met nu bijna 190.000 inwoners wel een succes gebleken, maar de stad is niet af. De bevolkingssamenstelling is nog eenzijdig, de werkgelegenheid onvoldoende en de infrastructuur is op dit moment niet op orde. De voorgenomen Schaa sprong Almere, welke voorziet in de bouw van 60.000 woningen in de periode tot 2030 – een toevoeging ter grootte van een stad als Nijmegen – moet dus ook een kwaliteitssprong worden. De gemeente Almere heeft haar commitment aan deze opgave vertaald in de Concept Structuurvisie Almere 2.0. Het voorkeursalternatief van de gemeente Almere is 'Waterstad-Plus'. Dat is een ontwikkelingsas met een sterk stedelijke ontwikkeling aan de westzijde van het centrum die via een IJmeerlijn aansluit op IJburg in Amsterdam, een binnenstedelijke verdichting rond het Weerwater en ontwikkeling van bijzondere landelijke woonmilieus aan de oostzijde met relatief lage dichtheden.

KABINETSKEUZE

Het Rijk heeft ten behoeve van de eigen afweging onderzoeksalternatieven samengesteld, die doorgerekend konden worden. Van de alternatieven zijn de maatschappelijke kosten en baten en de milieueffecten geanalyseerd en is het advies ingewonnen van het Platform RAAM, dat tot een eenstemmig advies is gekomen. Hierbij is ook het voorkeursalternatief van de gemeente Almere betrokken. Dit proces van afweging wordt in deel B meer in detail toegelicht.

De regio heeft op kwalitatieve gronden gekozen voor Almere 2.0. Dit model past goed bij de ambities om meer differentiatie te brengen in de woningmilieus en daarmee de bevolkings-samenstelling in Almere. Er kunnen in de nabijheid van Amsterdam en gelegen aan het water woningen in een hoogstedelijk milieu worden gebouwd. Onderzoek naar de IJmeerlijn wijst uit, dat zo'n verbinding in belangrijke mate kwaliteit toevoegt en kan bijdragen aan het beter verbinden van regionale economische markten, en aan de uitwisseling van wonen, werken en cultuur in de regio Amsterdam-Almere. De IJmeerlijn (Regiorail) leidt in 2030 tot circa 24.000 extra treinreizigers per etmaal in de corridor ten opzichte van ruim 110.000 treinreizigers voor een situatie zonder IJmeerverbinding. Van zo'n regiorailverbinding via het IJmeer zullen circa 55.000 reizigers per etmaal gebruik maken. In geval van een metro ligt dat aantal lager en in geval van een magneetwaaferbaan hoger. De overige reizigers reizen via de bestaande route over de Hollandse Brug.

Echter, alle alternatieven, inclusief het alternatief dat de keuze van de gemeente Almere en de regio het meest benadert, leiden tot een fors budgettair beslag en kennen een ongunstige kosten-batenverhouding. Het aanleggen van nieuwe openbaar vervoersinfrastructuur in dit drukke en waterrijke gebied met veel kruisingen met bestaande infrastructuur op het oude land is nu eenmaal duur. Een oplossing via het IJmeer vergt investeringen rond de € 5 mld. Daarbij gaat het niet alleen om kosten voor de spoorverbinding door het IJmeer, maar ook om de aanpassingen aan het bestaande spoor op de gehele corridor die nodig zijn om een IJmeerlijn te kunnen laten rijden. De woningbouw en de interne ontsluiting van Almere vragen om investeringen, waar ook opbrengsten tegenover staan. Bij de oorspronkelijke plannen (Waterstad en Verkenning Stedelijke Bereikbaarheid Almere) leidt dit tot een tekort van circa € 2,5 mld.¹ En investeringen in natuur kunnen oplopen tot circa € 1 mld. De planbureaus (Centraal Planbureau en Planbureau voor de Leefomgeving) hebben een kosten-batenanalyse (KBA) van de integrale alternatieven uitgevoerd. Het alternatief van Almere 2.0 is niet onderzocht in deze KBA. Wel is het alternatief *West (Waterstad) met een IJmeerlijn* onderzocht. Dit alternatief is goed vergelijkbaar, maar het buitendijkse deel is bij Almere 2.0 kleiner in omvang. Waterstad met een IJmeerlijn heeft een negatief KBA-saldo van € 3.310 mln. Daarvan is de woningbouw een kleine miljard negatief en de IJmeerlijn ruim 2 mld. negatief. De baten/kosten-verhouding komt daarmee op 0,2.

Belangrijke oorzaken voor dit negatieve saldo van de woningbouw zijn een wat slechter grondexploitatie-saldo in vergelijking met andere verstedelijkingsmodellen en de toegerekende kosten voor natuurcompensatie in het IJmeer. Inmiddels is er meer zicht gekomen op de mogelijkheden om de woningbouw te optimaliseren. Het Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf (RVOB) heeft de planexploitaties van Almere 2.0 doorgerekend. Daarin zijn de plangebieden geoptimaliseerd ten opzichte van het oorspronkelijke alternatief van *West (Waterstad)*. Ook heeft de ambassadeur van de Schaalsprong Almere, Wim Meijer, suggesties gedaan om de plannen te verbeteren.

De planbureaus concluderen dat de IJmeerlijn hogere kosten dan baten kent. De kosten voor de investering in de IJmeerlijn met regiorail zijn voor de corridor van Amsterdam Zuid – Lelystad geraamd op € 5.320,- mln. (nominaal, prijspeil 2009 incl. BTW). De IJmeerlijn genereert relatief weinig reistijdswinst omdat de bereikbaarheid van Almere per trein en auto door bestaand beleid tot 2030 al sterk wordt verbeterd. Door de Hanzelijn en additionele spoorinvesteringen wordt het treinproduct immers aanzienlijk verbeterd. Uitgegaan wordt van ondermeer kwartiersdiensten van Intercity- en Sprinterverbindingen tussen Amsterdam en Almere. De IJmeerlijn leidt tot een beperkte verbetering van de gemiddelde reistijd voor alle gebruikers. De verschillen tussen de gebruikers zijn groot en de nieuwe

¹ De gemeente Almere heeft in oktober 2008 verschillende bouwstenen opgeleverd voor de op te stellen structuurvisie, waaronder het Masterplan Pampus. Hierin is de optie Waterstad uitgewerkt, verstedelijkend met westelijke oriëntatie en een IJmeerlijn.

inwoners van Pampus en IJburg zullen veel voordeel van de nieuwe verbinding hebben. Daarbij mag worden verwacht dat de IJmeerlijn, naast de reistijdwinst ook leidt tot andere baten, die echter moeilijk te kwantificeren of te moneteriseren zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om de metropolitane effecten en de sociaal-culturele en economische waardeverhoging van de regio als geheel.

Het kabinet is er, mede op basis van adviezen van het RVOB over de woningbouw, van overtuigd dat het voorkeursalternatief Almere 2.0 nader geoptimaliseerd kan worden. Op initiatief van de gemeente Almere wordt een gezamenlijke werkmaatschappij opgericht, bestaande uit het Rijk, de provincies Noord-Holland en Flevoland, de gemeenten Almere en Amsterdam, en private partijen. Deze werkmaatschappij heeft als doel het alternatief Almere 2.0 te optimaliseren in combinatie met openbaar vervoer en natuurmaatregelen in het Markermeer-IJmeer. De opdracht voor de werkmaatschappij is de projecten zo vorm te geven, dat de MKBA substantieel verbetert (ten opzichte van het oorspronkelijke alternatief West met IJmeerlijn zoals doorgerekend door de planbureaus) en de budgettaire consequenties aanzienlijk worden beperkt. Met substantieel wordt bedoeld een kosten-batenratio, die gebruikelijk is bij andere complexe ruimtelijke ontwikkelingsprojecten, waarover een positief besluit is genomen. Voor deze optimalisatieslag is nog voldoende tijd. De werkmaatschappij zal de resultaten in 2012 moeten opleveren. Dan kan het principebesluit worden bevestigd of de westelijke ontwikkeling met een IJmeerlijn haalbaar is.

De huidige economische crisis werkt door op de woningmarkt. Er worden in ons land minder woningen gebouwd dan was voorzien en dit effect is ook in Almere merkbaar. Het is de vraag wanneer de woningmarkt weer op gang komt. De eerste 10.000 woningen worden gebouwd, zonder dat een besluit genomen is over de verstedelijkingsrichting en het openbaar vervoer. Als de woningmarkt snel herstelt en de genoemde woningen zijn opgeleverd, dan zou rond 2014 een definitieve keuze moeten worden gemaakt. Bij een langzamer herstel van de woningmarkt kan dit beslismoment later in de tijd komen te liggen.

Er is dus nog tijd voor zorgvuldige voorbereiding van een definitieve beslissing. Het kabinet wil deze tijd benutten om met private en publieke partijen te analyseren welk ontwikkelingsconcept de beste combinatie biedt van een kosteneffectieve aanpak en hoge kwaliteit. Duidelijk is dat er binnen het Infrastructuurfonds (Nota Mobiliteit en de Mobiliteitsaanpak) of elders op de Rijksbegroting beleidsmatig geen rekening is gehouden met, en financieel geen reservering is gemaakt voor, de IJmeerlijn.

Indien het onverhoopt niet mogelijk blijkt om Almere 2.0 haalbaar te maken, dan komt er een ander verstedelijkingsmodel in beeld waarbij bijvoorbeeld wordt uitgegaan van een gewenste westelijke oriëntatie met verbetering van het openbaar vervoer via de Hollandse Brug. Er wordt dus niet gekozen voor een dominante ontwikkeling in oostelijke richting (in combinatie met openbaar vervoer via de Hollandse Brug en de Stichtse Lijn). Dit alternatief zou onvoldoende nieuwe kwaliteiten toevoegen aan de bestaande stad Almere en aan de Noordelijke Randstad. Een stedelijk zwaartepunt in Oost zou ook geen ondersteuning bieden aan de gewenste ontwikkeling van de relaties tussen Amsterdam en Almere. Ten slotte zou dit alternatief een belemmering gaan vormen voor de eventuele ontwikkeling van de luchthaven Lelystad en de daarmee verbonden werkgelegenheid.

De koers voor de lange termijn van het kabinet is ambitieus en het kabinet wil deze ontwikkelingen nu in gang zetten. Daarbij dwingen de huidige financieel-economische situatie en de inherente onzekerheden bij een planningsopgave voor een periode van 20 jaar tot een behoedzame en gefaseerde aanpak. Risico's worden zoveel mogelijk beperkt, besluiten worden pas genomen op het moment dat dit in de tijd noodzakelijk is. Een lange-termijnvisie biedt houvast, maar is ook dynamisch; onderdelen kunnen in de tijd aangepast worden aan voortschrijdend inzicht. Voor de realisatie van de lange-termijnvisie kan het kabinet een aantal voorwaarden scheppen, maar essentieel is dat de visie breed maatschappelijk wordt gedragen. Dat betekent dat het kabinet ook voor de bekostiging van de hoge investeringen een beroep zal doen op investerende en beleggende private partijen en regionale overheden. Het kabinet wil de kansen én de risico's delen met private en publieke actoren.

OVERIGE PROJECTEN

Betere bereikbaarheid: OV SAAL en AGU

Met de capaciteitsuitbreiding voor de weginfrastructuur op de A6, de A1, de A9 en de A10-oost waartoe reeds eerder werd besloten, zal de verkeersafwikkeling per auto tussen Amsterdam en Almere sterk verbeteren. Dit is van groot belang voor de gewenste metro-politane ontwikkeling van het gebied.

Ook wil het kabinet het openbaar vervoer sterk verbeteren. Het kabinet heeft al eerder besloten tot de aanleg van de Hanzelijn en een pakket korte-termijnmaatregelen waarmee de capaciteit en kwaliteit van het spoor tussen Schiphol, Amsterdam, Almere en Lelystad aanzienlijk wordt verbeterd. Het kabinet stelt hiervoor ruim € 680 mln. vanuit het totale budget voor OV SAAL (€ 1,4 mld, prijspeil 2009) beschikbaar. Het korte termijnpakket biedt voldoende capaciteit om de reizigersgroei als gevolg van de groei van Almere met circa 25.000 woningen (omstreeks het jaar 2020) op te kunnen vangen. Op dat moment dienen aanvullende maatregelen gerealiseerd te zijn om de verdere groei op een goede manier te kunnen verwerken. Het onderzoek naar deze middellange-termijnmaatregelen is nog gaande. Uiterlijk medio 2010 zal het kabinet hierover een besluit nemen. Besluiten over de lange termijn maken integraal onderdeel uit van de besluiten over het verstedelij-kingsconcept voor Almere.

Naast de verbinding Amsterdam – Almere vraagt ook de verbinding tussen Almere, 't Gooi en Utrecht aandacht. Het kabinet heeft daarom besloten de problematiek van de bereik-baarheid over de weg op deze corridor te toetsen in het kader van de nationale markt- en capaciteitsanalyse (NMCA). Nu het kabinet en de gemeente Almere hebben gekozen om geen grootschalige ontwikkeling in het oosten van Almere te laten plaatsvinden, is er onvoldoende grond voor de realisatie van een nieuwe spoorverbinding (de Stichtse Lijn). Onderzocht wordt op welke wijze het openbaar vervoer naar 't Gooi en Utrecht kan worden verbeterd door aanpassingen van het bestaande spoor of door het doortrekken van het hoogwaardig openbaar vervoer (HOV) van Hilversum - Huizen naar Almere.

Luchthaven Lelystad

De luchthaven Lelystad is een katalysator voor werkgelegenheid, onderwijs en de inter-nationale bereikbaarheid van de regio. Het kabinet heeft door middel van de PKB en de aanwijzing voor luchthaven Lelystad besloten dat de luchthaven kan groeien. Lelystad kan uitgroeien tot een luchthaven voor zakelijk verkeer. Met het besluit worden tevens een baanverlenging mogelijk gemaakt. De baanverlenging vormt een belangrijk onderdeel van de investeringsstrategie van de exploitant van de luchthaven. Maar door de huidige eco-nomische situatie zal deze verlenging mogelijk niet voor 2015 plaatsvinden. Bij de verdere ontwikkeling van de luchthaven zijn een goede indeling van het luchtruim zonder interfe- rentie tussen Schiphol en Lelystad en in meer algemene zin het advies van de Commissie Alders van belang.

Toekomstperspectief Markermeer-IJmeer

De ecologische condities van IJmeer en Markermeer zijn de afgelopen decennia sterk in kwaliteit achteruit gegaan. Flora en fauna lijden hieronder. Tegelijkertijd neemt de invloed van verstedelijking en vrijetijdsbesteding toe. Maar er zijn ook kansen: het gebied kan uitgroeien tot een natuur- en recreatiegebied van internationale allure en zal in ieder geval moeten voldoen aan Natura 2000.

Om deze kansen zo goed mogelijk te benutten, streeft het kabinet naar het realiseren van een zogeheten Toekomst Bestendig Ecologische Systeem (TBES) voor IJmeer en Marker-meer. Die structuur moet ervoor zorgen dat de huidige neergaande trend van de natuur-lijke kwaltelt wordt gekeerd. De mogelijkheden voor water- en oeverrecreatie worden uitgebreid, flora en fauna moeten weer gaan gedijen en veelsoortiger worden. Bovendien draagt de TBES bij aan de veiligheid tegen overstromingen in het gebied. Op die manier kan het natuurgebied IJmeer-Markermeer de eventuele negatieve effecten van de schaal-sprong in de verstedelijking en bereikbaarheid van de regio opvangen. Dit is ook nood-zakelijk om te voldoen aan de instandhoudingsdoelstellingen, die gelden voor het gebied dat valt onder de Vogel- en Habitatrichtlijn ('Natura 2000').

AANPAK VERVOLG

Pakket maatregelen voor de korte termijn

Het kabinet zet de drie schaa sprongen nu al in gang met een pakket maatregelen voor de korte termijn:

- verbetering van de binnenstedelijke bereikbaarheid in Almere;
- integrale gebiedsontwikkeling Weerwaterzone;
- bijdrage aan de vestiging van Hogeschool Windesheim in Almere en Lelystad met breed onderwijsaanbod;
- oplossingsrichting voor de financiële problematiek van de gemeente Almere;
- oplossingsrichting voor de financiële problematiek provincie Flevoland;
- aanleg robuuste verbindingzone Oostvaarderswold;
- Investeringsplan voor het groen-blauwe raamwerk van Almere;
- onderzoek naar benuttingsmaatregelen A27 en doortrekken HOV naar Almere;
- aanleg luwtemaatregelen Hoornse Hop en vispassages in Markermeer-IJmeer, afhankelijk van onderzoek Natuurlijk(er) Markermeer-Umeer (NMIJ);
- spooruitbreidingen op de Zuidtak van Amsterdam en de Flevolijn.

Overzicht van rijksinvesteringen en -inspanningen

Figuur 2 (pagina 16/17) bevat een overzicht van de rijksinvesteringen en -inspanningen om een begin te maken met de drievoudige schaa sprong.

Dienstregeling

Het kabinet legt in deze RAAM-brief een 'dienstregeling' vast voor toekomstige beslissingen. Het pakket maatregelen voor de 1e fase maakt het mogelijk om ondanks het huidige 'zware weer' een begin te maken met de verwezenlijking van de ambities. Dat is ook nodig, de opgaven zijn urgent: er is een grote behoefte aan woningen in de Noordelijke Randstad, de congestie in de regio schaa dt de economie en de ecologische condities in het Markermeer en IJmeer zullen zonder ingrijpende maatregelen verder verslechteren. Om van dit gebied een internationaal concurrerende topregio te maken, moet een begin gemaakt worden met het realiseren van de drievoudige schaa sprong.

Het kabinet heeft de 'dienstregeling' vastgesteld om te waarborgen dat toekomstige besluiten op het juiste moment genomen worden. Op die momenten moet enerzijds voldoende inzicht bestaan om verantwoorde keuzes te kunnen maken en anderzijds moet het werk aan de schaa sprongen vlot door blijven gaan. De dienstregeling is niet zozeer aan harde jaartallen gekoppeld, als wel aan de voortgang van de woningbouw. Ook is het een hard criterium dat investeringen in het openbaar vervoer niet te laat en niet te vroeg plaatsvinden. Wat betreft de natuurmaatregelen is het van belang, dat het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem van Markermeer en IJmeer zich op tijd kan ontwikkelen, zodat de gevolgen van een toenemende bevolking in de regio (bewoning, vrijetijdsbesteding, infrastructuur) zonder problemen kunnen worden opgevangen.

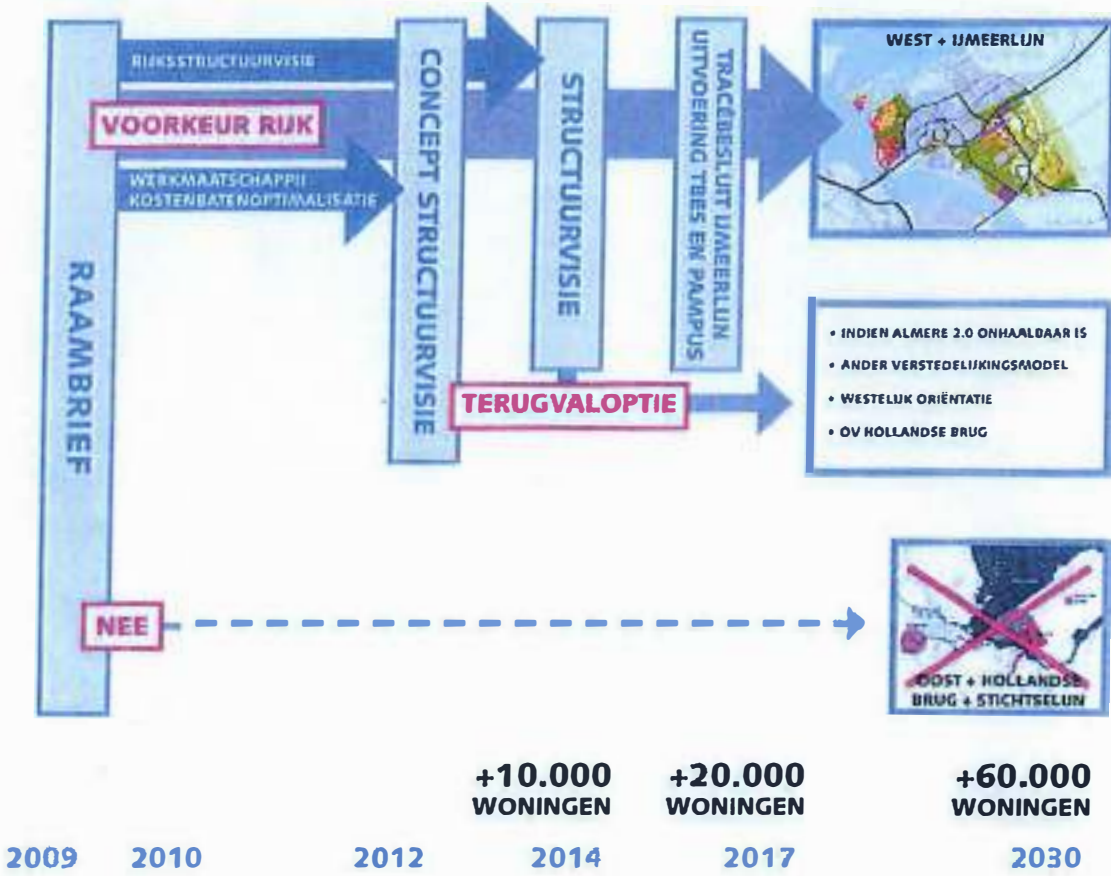
De fasering van besluitvorming en realisatie (paragraaf 4) biedt duidelijkheid aan de provincies, gemeenten en andere partijen, die betrokken zijn bij de ontwikkeling van het gebied. De gekozen koers geeft helder richting aan de uitvoering in de komende jaren en waarborgt tijdige en zorgvuldige besluiten over de toekomstige invulling.

Verder op weg met Rijksstructuurvisie en de werkmaatschappij

Het kabinet neemt in deze RAAM-brief samenhangende besluiten. Dat zorgt voor een complex geheel, dat nauwe samenwerking vereist van vele private en publieke partijen. Het proces behoeft dus een goede borging. Deze besluiten dienen een hoog maatschappelijk doel: het realiseren van een drievoudige schaa l- en kwaliteits sprong op het gebied van verstedelijking, infrastructuur en ecologische ontwikkeling voor de samenleving in de Noordelijke Randstad. Het is een proces met een lange tijdshorizon (tot 2030) en daardoor uiteraard omgeven met de nodige onzekerheden voor alle bij dit proces betrokken partijen. Het kabinet zal een Rijksstructuurvisie opstellen, waarmee het zichzelf bindt (concept gereed in 2012). Te zijner tijd kan desgewenst een Algemene Maatregel van Bestuur worden genomen om ook derden te kunnen binden aan essentiële onderdelen van deze visie (gereed in 2014). Dit Instrument moet de partijen samenbrengen, die de ruimtelijke doelen kunnen vasthouden en verder uitwerken. Het moet deze partijen helpen om het proces op democratische en transparante wijze aan te sturen. Vooris wordt een werkmaatschappij

opgericht als samenwerking tussen de gemeente Almere, de gemeente Amsterdam, de provincie Flevoland, de provincie Noord-Holland, private partijen en het Rijk, om de westelijke ontwikkeling zoals voorgesteld in de Concept Structuurvisie Almere 2.0 uit te werken tot een haalbaar en betaalbaar plan.

► Figuur 1
Dienstregeling RAAM-brief

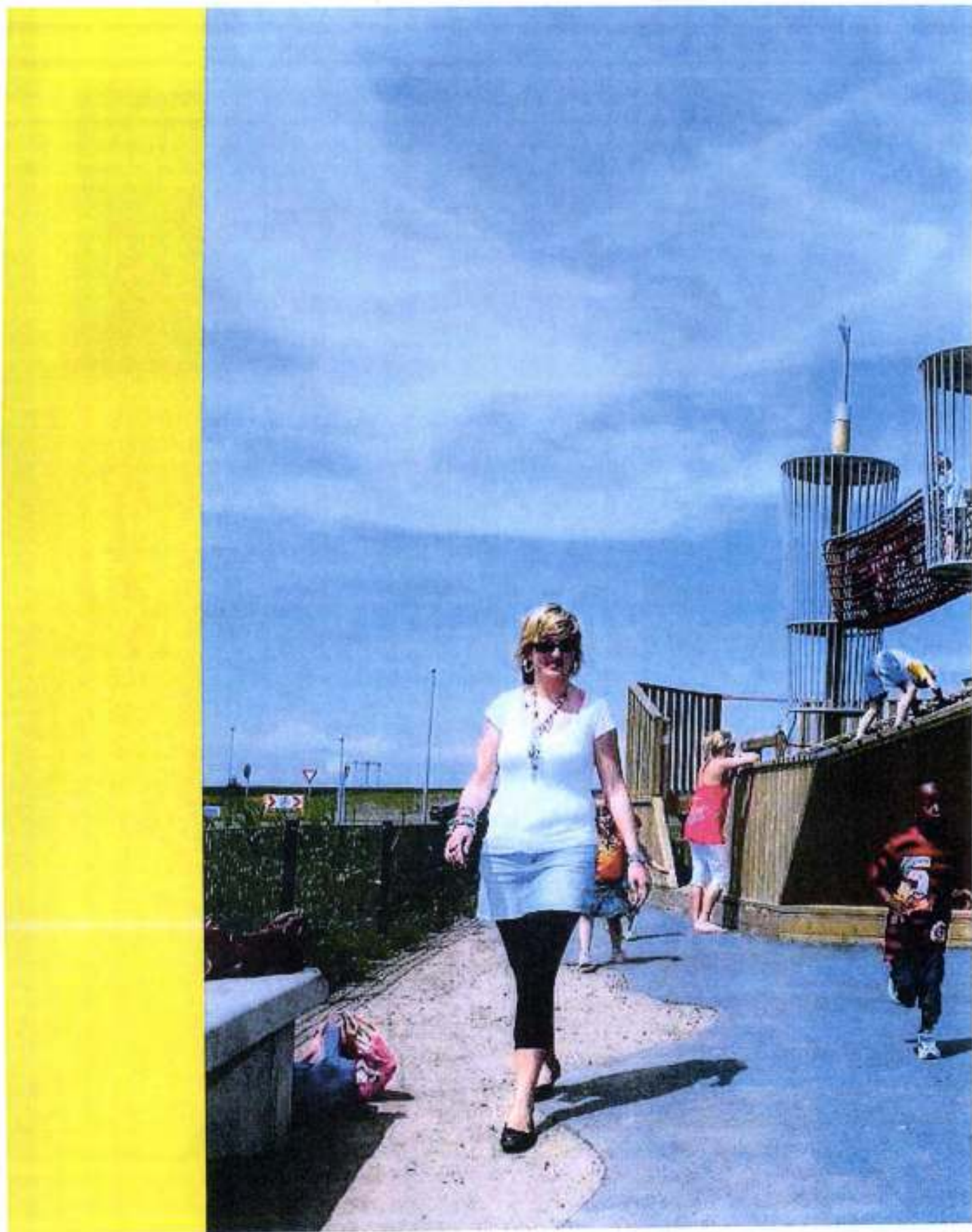
► **Figuur 2**
Overzicht van
rijksinvesteringen
en -inspanningen

Projecten	Beschrijving	Rijksbijdragen / procesbesluiten
Sprong groen-blauwe systeem		
Natuurlijk(er) Markermeer IJmeer (NMIJ)	Natuurpilot effectiviteit maatregelen robuust ecosysteem	€ 25 mln.
Studie Autonome Neergaande Trend (ANT)	Studie naar de oorzaken autonome neergaande trend in ecologische kwaliteit van Markermeer en IJmeer	€ 3 mln.
Beheerplan Rijkswateren	Verbeteren van de mogelijkheden van vistrek	€ 1,1 mln.
Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES) (1e fase)	Treffen van luwtemaatregelen in Hoornse Hop en vispassages (mede afhankelijk van uitkomsten NMIJ)	€ 20 mln.
Oostvaarderswold	Realiseren van een ecologische en recreatieve verbinding tussen Oostvaardersplassen en Horsterwold	€ 95 mln.
Groen-blauw raamwerk	Creëren aantrekkelijk leefmilieu oostzijde Almere door 700 hectare nieuw groen-blauw gebied	Betrekken bij business case
Sprong bereikbaarheidssysteem		
Planstudie weg SAA	Verhoging wegcapaciteit op de corridor Schiphol-Amsterdam-Almere (A6/A9)	€ 3.231 mln.
Korte termijn OV SAAL	Uitbreiding Zuidtak Amsterdam en Flevolijn Almere tot 12 treinen per uur in beide richtingen (Amsterdam en Almere)	€ 680 mln*
Middellange termijn OV SAAL	Vaststelling van het pakket maatregelen voor de middellange termijn (medio 2010)	€ 720 mln*
Lange termijn OV SAAL	Verbetering openbaar vervoer	Voorkeursbesluit in 2014, Tracébesluit in 2016/2017
Verkenning Stedelijke Bereikbaarheid Almere (VSBA)	Verbeteren bereikbaarheid in Almere	Besluit uiterlijk 1 juli 2010
Corridor Almere – 't Gooi – Utrecht (AGU)	Verbetering van bereikbaarheid over de weg en via het openbaar vervoer op de corridor Almere - 't Gooi - Utrecht	Te bepalen na uitvoering nationale markt- en capaciteits analyse medio 2010
Luchthaven Lelystad	Baanverlenging en uitbreiding met 5.000 vliegtuigbewegingen Juridisch mogelijk gemaakt	Vervolgbesluiten zijn afhankelijk van het advies van de commissie Alders in 2010
Sprong in het stedelijk systeem		
Hogeschool Windesheim	Vestiging van 2e vestiging Hogeschool Windesheim in Almere en een dependance in Lelystad voor in totaal 6.000 leerlingen	€ 37 mln.
Weerwaterzone/A6	Op maaiveld brengen van de verbrede A6 t.b.v. integrale gebiedsontwikkeling centrum Almere	€ 46,1 mln.

► **Figuur 2**
Overzicht van
rijksinvesteringen
en -inspanningen

Projecten	Beschrijving	Rijksbijdragen / procesbesluiten
Algemeen		
Gemeente- en provinciefonds	Oplossen structurele financiële problematiek gemeente Almere en provincie Flevoland	Nader te bepalen in 2010
Bestuurlijk platform en werkmaatschappijen	Bestuurlijke en zakelijke samenwerking rijk en regio bij Almere Oost, Pampus en de Weerwaterzone	Nadere uitwerking en afspraken over verevening, inzet grondopbrengsten en/of participatie
Plankosten Structuurvisie Almere 2.0	Vorbereiding schaaIsprong als nationale opgave	€ 8 mln.
Totaal		Ca € 5.000 mln.

* Prijspeil 2009

A VISIE, FASERING EN MAATREGELEN

Deel A is de kern van de RAAM-brief. Hierin worden de besluiten van het kabinet beschreven. Belangrijk onderdeel is de visie op de ontwikkeling van de regio Amsterdam-Almere-Markermeer. Het kabinet heeft daarvoor bestaand kabinetsbeleid en regionale visies met elkaar verbonden. De koers is gericht op 2030. In die periode zullen onzekere ontwikkelingen plaatsvinden. Het kabinet speelt daarop in met gefaseerde besluitvorming. Aan het einde van deel A staan de maatregelen waarmee het kabinet de eerste fase van de schaa sprong op gang wil brengen.

2. DE NOORDELIJKE RANDSTAD ALS TOPREGIO: EEN OVERZICHT VAN BESTAANDE VISIES

De Noordelijke Randstad heeft alles in zich om een moderne, metropolitane regio te worden. Nederland kan daarmee hoog scoren in de internationale economische arena. De sleutel voor succes is: de sterke punten nog sterker maken en de obstakels voortvarend aanpakken. Het bijzondere van de Noordelijke Randstad is dat hier meerdere verstedelijkingskernen liggen, temidden van aantrekkelijke groen-blaue landschappen. Dreigend obstakel is onder meer de bereikbaarheid van zowel de kernen als het groen-blaue landschap. De Nota Ruimte, de Structuurvisie Randstad 2040 en verschillende regionale visies vormen de basis voor deze visie.

2.1 LEVEN IN EEN NETWERK VAN STEDEN

Op vakantie naar India, een boek bestellen uit Japan, chatten met een vriendin in Marokko: door de snelle (digitale) verbindingen lijkt de wereld aan je voeten te liggen. Ondanks deze globalisering blijven mensen behoefte houden aan lokale contacten en plaatsen waarmee we ons kunnen identificeren. Een plaats waar we wonen, de kinderen naar school brengen, boodschappen doen, vrienden bezoeken, werken, sporten of uitgaan. Een plaats waar we ons thuis voelen. Het gebied waarin ons dagelijks leven zich afspeelt, ook wel het 'daily urban system' genoemd, wordt steeds groter. Dit komt door de toenemende mobiliteit en welvaart, waardoor mensen zich over grotere afstanden kunnen verplaatsen. Ook zoeken ondernemers, instellingen en dienstverleners naar schaalvergroting, omdat zij in een grotere markt efficiënter kunnen werken en meer kwaliteit kunnen bieden. Het daily urban system heeft zich zo vergroot van het niveau van afzonderlijke steden en dorpen tot stedelijke regio's, netwerken of metropolen.

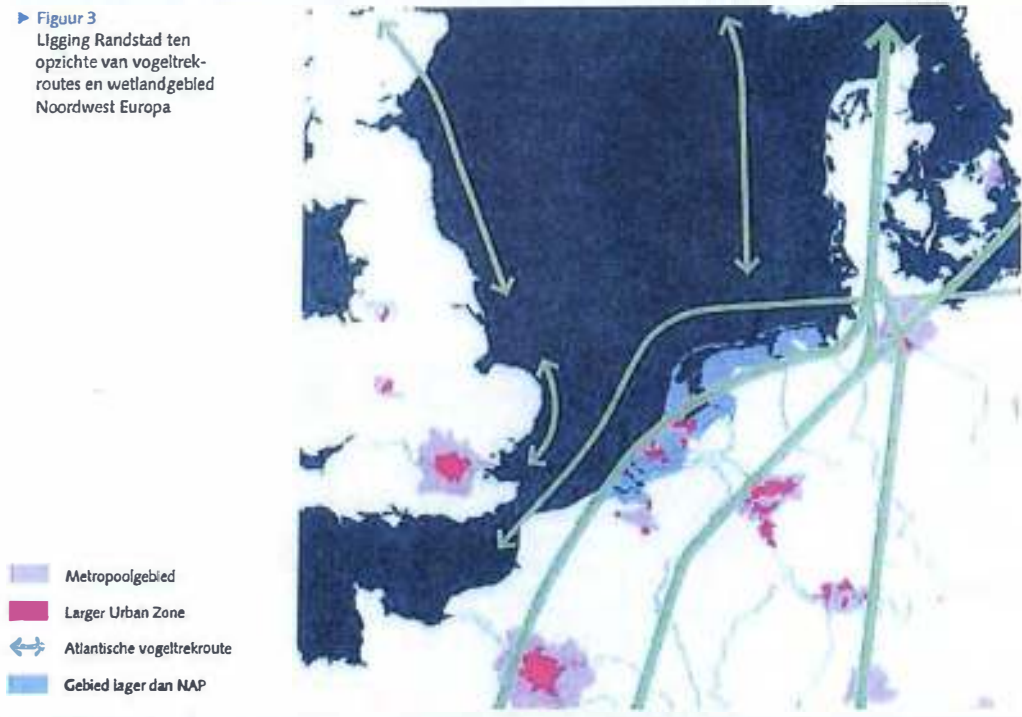
Deze stedelijke regio's worden steeds meer de centra waar de internationale kracht op het vlak van economie, cultuur, politiek en kennis zich concentreert. Juist dit schaalniveau biedt de mogelijkheid om de internationale economie te verbinden met de lokale kwaliteiten. Bij de locatiekeuze van ondernemers is bijvoorbeeld de aanwezigheid van gekwalificeerd personeel in de regio van groot belang. Dat personeel wordt weer aangetrokken door de kwaliteit van de leefomgeving. Niet alleen de aanwezigheid van (culturele) voorzieningen en een goede ontsluiting, maar ook openbare ruimte met hoge kwaliteit en een mooie groene en waterrijke omgeving wegen zwaar bij de keuze van de woonplaats. Daarmee worden de specifieke kwaliteiten en identiteiten van de regio een factor van belang in de woningmarkt, de arbeidsmarkt en de recreatiemarkt. Wanneer een regio met haar leefkwaliteit in staat is talenten en investeringen aan te trekken en vast te houden, kan het een positie in de top van de mondiale rangorde verwerven.

Op het wereldtoneel zijn het dan ook steeds minder de landsgrenzen die het economische spel sturen. Het zijn de succesvolle steden en regio's die de internationale concurrentiestrijd bepalen. Landen die hun groeivermogen willen versterken, kunnen beter investeren in de sterke punten van een regio dan in het opwaarderen van de zwakke punten. In de nota 'Pieken in de Delta' heeft het kabinet dit als investeringsstrategie gekozen om de nationale economie te versterken. Regio's gaan dan niet steeds meer op elkaar lijken, maar krijgen de kans zich (opnieuw) te onderscheiden. Dat betekent ook dat succesformules van elders niet klakkeloos gekopieerd kunnen worden. Het gaat om een eigen regio-specifieke ontwikkelingsstrategie die per plek anders uit kan werken. Een goed functionerende regio of metropool onderscheidt zich als geheel van andere regio's, maar is zelf ook weer opgebouwd uit een netwerk van steden met elk een eigen specialisatie. Steden hebben in de metropool een eigen rol en een eigen profiel. Zij vullen elkaar aan en vormen samen een sterk geheel. Deze filosofie over stedelijke netwerken is een van de uitgangspunten van de Nota Ruimte en vraagt per regio een eigen visie en uitwerking.

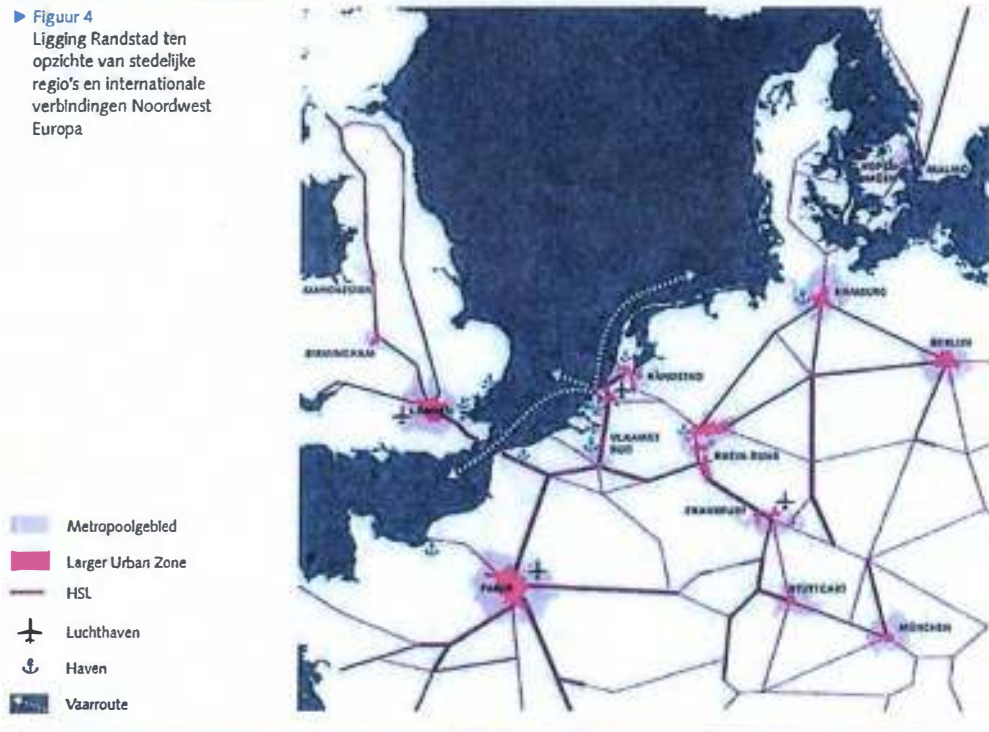
2.2 DE RANDSTAD ALS AANTREKKELIJKE DELTA

In Nederland is de Randstad zo'n stedelijke regio die als economische motor fungeert en zich kan meten met andere stedelijke regio's in Noordwest-Europa, zoals de Vlaamse Ruit, het Rijn-Ruhrgebied en Kopenhagen-Malmö. De Randstad heeft ruim zeven miljoen inwoners en hier wordt meer dan de helft van het Nederlandse bruto binnenlands product verdiend. Het is een regio met vele krachten en kwaliteiten, zoals de handel en logistiek (mainports Schiphol en Rotterdam), de tuinbouw (greenports) en de financiële en zakelijke dienstverlening in de grote steden. De Randstad heeft meerdere stedelijke centra die elk een eigen identiteit hebben. Het stedelijk netwerk ligt in een delta en is omgeven door gevarieerde groene en waterrijke landschappen. De polycentrische structuur, waarbij verschillende landschappen en steden met internationale allure in elkaar grijpen, is uniek in vergelijking met andere regio's. Belangrijk element in het landschap is het grootschalige water van het Markermeer-IJmeer. De meren bieden mogelijkheden voor recreatie voor de vele stedelijke bewoners in de regio en vormt tevens een cruciale schakel in de vogeltrekroute. Het eigen karakter van de Randstad ten opzichte van andere metropolen wordt versterkt door de cultuurhistorische waarden.

► **Figuur 3**
 Ligging Randstad ten opzichte van vogeltrek-
 routes en wetlandgebied
 Noordwest Europa

► **Figuur 4**
 Ligging Randstad ten opzichte van stedelijke
 regio's en internationale
 verbindingen Noordwest
 Europa

Ondanks deze sterke troeven staat de concurrentiekracht van de Randstad internationaal onder druk. Dit is het gevolg van zowel de verslechterde bereikbaarheid en leefbaarheid als de hogere eisen van de maatschappij en de toenemende concurrentie. Op langere termijn zullen vergrijzing en klimaatverandering de Randstad nog verder onder druk zetten. In antwoord op deze opgaven voor de toekomst heeft het kabinet de filosofie van de Nota Ruimte verder uitgewerkt in sectoraal beleid (zoals de Luchthavennota en het Nationaal waterplan) en een structuurvisie voor de Randstad in 2040. Lag de focus in de afgelopen jaren op de mainports, nu worden vooral de steden beschouwd als bron van economische en culturele activiteit. Het kabinet kiest ervoor om 'wat internationaal sterk is, sterker te maken'. Zo ontstaat een concurrerend vestigingsklimaat voor bewoners en ondernemers. Dit betekent: Inzetten op het versterken van de goede internationaal georiënteerde positie van Amsterdam en op de internationaal krachtige functies van Rotterdam, Den Haag, Utrecht en de Greenports.

Het verder ontwikkelen van deze sterke punten komt ten goede aan de gehele Randstad en daarmee aan heel Nederland. Tegelijkertijd leidt dit tot een grote ruimtevraag in de regio. Tot 2040 zijn er circa 500.000 nieuwe woningen nodig in de Randstad. Het kabinet zet vooral in op de verdichting en herstructurering van het bestaande stedelijk gebied, om verrommeling en versnippering van het omringende landschap te voorkomen. Naast de binnenstedelijke transformatieopgave blijft er behoefte aan nieuwe woningbouwlocaties. Het kabinet kiest voor een beperkt aantal uitbreidingslocaties om de verstedelijkingsinvesteringen te concentreren. Verschillende onderzoeken tonen aan dat er in de Randstad weinig mogelijkheden zijn voor grotere bouwlocaties waar een goede leefkwaliteit tot ontwikkeling kan komen en waar aansluiting op het huidige infrastructuurnetwerk mogelijk is. Dit komt omdat het kabinet veel waarde hecht aan het beschermen van kwetsbare gebieden, zoals de nationale landschappen, het Groene Hart en Laag Holland. Ook is ruimte nodig voor verdere ontwikkeling van Schiphol. Uit onderzoek naar locaties waar nieuwe verstedelijking mogelijk is, is Almere naar voren gekomen. De keuze van het kabinet voor Almere is daarmee een urgente opgave waar geen alternatieven voor zijn. In de structuurvisie Randstad 2040 wordt Almere omschreven als de grootste verstedelijkingslocatie tot 2040.

In de structuurvisie Randstad 2040 zijn verschillende opgaven op verschillende schaal-niveaus geduid. De Noordelijke en Zuidelijke Randstad worden beschouwd als twee afzonderlijke daily urban systems, die op de zeer lange termijn in elkaar kunnen overvloeien. De ontwikkeling van Almere is van betekenis voor de gehele Randstad, maar vergt vooral goede inbedding in de Noordelijke Randstad. Deze regio staat in samenwerking met het Rijk bij de ontwikkeling van Almere voor een grote nationale opgave. Deze ontwikkeling is gericht op een transitie naar een concurrerende metropoolregio. Het maatschappelijk platform RAAM onderschrijft de metropolitane ontwikkeling in zijn advies (zie deel C). Amsterdam, Almere en Utrecht zullen samen een sterker geheel gaan vormen met goede verbindingen en omgeven door robuuste landschappen. Zo kan de regio de groei van de komende jaren op een kwalitatief goede wijze accommoderen en als springplank gebruiken voor metropolitane ontwikkeling.

2.3 NOORDELIJKE RANDSTAD: VELE VISIES MAKEN ÉÉN

De noordelijke Randstad is in economisch opzicht een van de sterkste regio's van Nederland en behoort wat betreft economische groei tot de top van Europa. Amsterdam en Utrecht hebben een vergelijkbaar economisch profiel en leveren samen zestig procent van het bruto regionaal product van de Randstad. De regio kent een veelzijdige internationale economie met een goed presterende financiële en zakelijke dienstverlening, een relatief groot aantal (buitenlandse) hoofdkantoren en een vooraanstaande positie van de media en ICT. Daarnaast heeft de regio een eigen identiteit door de krachtige steden met gevarieerde leefmilieus, die in een typisch Hollands landschap liggen en goed ontsloten zijn met een netwerk van (inter)nationale verbindingen. Het maatschappelijk platform heeft hiervoor de term 'mozaïekpatroon' als kernbegrip bij de metropolitane ontwikkeling gebruikt.

Economisch en demografisch gezien zal de regio de komende jaren nog sterk groeien, met een grote vraag naar ruimte tot gevolg. In de Noordelijke Randstad moeten tot 2030 220.000 woningen worden gebouwd. Door een aanzienlijk deel in Almere te concentreren, kunnen waardevolle landschappen en natuurgebieden zoals het Groene Hart, de Utrechtse Heuvelrug, Laag Holland en de groene uitloopgebieden van Amsterdam (scheggen) behouden

► **Figuur 5**
Planologische kaders
Randstad 2010

- Ecologische hoofdstructuur
- Nationaal landschap
- Nieuwe hollandse waterlinie
- Oude hollandse waterlinie
- Natura 2000
- Stelling van Amsterdam (UNESCO)
- Geluidscontour (20 Ke)
- Industriezone
- Vaargeul
- Woongebied
- Bedrijventerrein/glastuinbouw

► **Figuur 6**
Verdeling 220.000 woningen
Noordelijke Randstad

Bron: Derde Noordvleugelconferentie, 2003 en Eindbalans Concept Ontwikkelingsvisie Noordvleugel Utrecht, 2008

- Verdeling woningen binnen Metropoolregio Amsterdam
- Verdeling woningen binnen Noordvleugel Utrecht

Figuur 7
Almere 2.0

De gemeente Almere heeft haar commitment aan de woningbouwopgave gegeven en daarvoor de Concept Structuurvisie Almere 2.0 opgesteld. De gemeente kiest daarin voor oriëntatie op Amsterdam. Het voorkeursalternatief van de gemeente, 'Waterstad-Plus', voorziet in een ontwikkelingsas met een sterke stedelijke ontwikkeling aan de westzijde van het centrum. De gemeente combineert dit met binnenstedelijke verdichting rond het Weerwater en bijzondere landelijke woonmilieus aan de oostzijde. De overwegend westelijke oriëntatie van de woningbouw is naar het oordeel van de gemeente Almere

de enige kans om aantrekkelijke stedelijke woonvormen te maken en de sociale en economische betrekkingen binnen de metropoolregio te intensiveren. Dat vereist wel een comfortabele en snelle openbaarvervoersverbinding tussen Almere en Amsterdam. In de ogen van de regio kan een openbaarvervoersverbinding via het IJmeer (de IJmeerlijn) in belangrijke mate bijdragen aan het beter verbinden van de regionale economische markten en aan de uitwisseling van wonen, werken en cultuur in de regio Amsterdam-Almere.

blijven. Van de 60.000 nieuw te bouwen woningen in Almere zijn 25.000 woningen nodig om groei in de regio Amsterdam op te vangen en 15.000 voor groei in de regio Utrecht. De overige 20.000 woningen zijn voor de natuurlijke groei van Almere. Door de eerder genoemde opschaling van het daily urban system krijgt de schaal van de Noordelijke Randstad steeds meer betekenis. Het kabinet streeft daarom naar een duurzaam stedelijk netwerk met als kern de driehoek Amsterdam-Almere-Utrecht. Het is de ambitie dat dit netwerk de robuustheid krijgt om zich aan te passen aan demografische en economische scenario's voor het gehele land. Verschillende functies, zoals wonen, werken en recreëren, versterken elkaar en uiteenlopende bevolkingsgroepen vinden in de driehoek een plek en kunnen elkaar snel ontmoeten. Voorwaarde voor deze versterking van krachten op de schaal van de metropool is dat Almere zich ontwikkelt tot een complete en meezijdig ontsloten stad. Dit vergt grote inspanningen voor betere bereikbaarheid, uitbreiding met hoogwaardige woon- en werkmilieus en betere kwaliteit van natuur en landschap rondom de steden.

Naast het Rijk hebben ook de provincies en gemeenten hun visie gevormd over de ontwikkeling van de Noordelijke Randstad. Zo hebben de overheden in de Metropoolregio Amsterdam het Ontwikkelingsbeeld Noordvleugel 2040 opgesteld, met een nadruk op stedelijke intensivering en transformatie. De Noordvleugel Utrecht heeft een eigen visie op het omgaan met stedelijke druk en de waarde van omliggende nationale landschappen. De drie provincies hebben (concept)structuurvisies, omgevingsplannen en een toekomstbeeld voor het Markermeer-IJmeer opgesteld. De gemeente Almere geeft in de Concept Structuurvisie Almere 2.0 aan hoe Almere kan groeien van 190.000 naar 350.000 inwoners en wat dat betekent voor de regio. Ook kleinere gemeenten, zoals Waterland, hebben een visie op de regio uitgebracht. Tot slot hebben verscheidene maatschappelijke organisaties, waaronder de natuurorganisaties en de Kamers van Koophandel een visie ontwikkeld. De gezamenlijke opvattingen van maatschappelijke partijen zijn terug te vinden in het advies van het maatschappelijk platform RAAM. Uit al deze plannen en visies blijkt dat de ontwikkeling van de Noordelijke Randstad veel partijen na aan het hart ligt. Bovendien bestaat grote mate van overeenstemming over de ontwikkelingsrichting van de regio en zijn de visies vaak gezamenlijk opgesteld.

Het Rijk heeft gekozen voor een aanpak waarin de verschillende visies samenkomen. Het afwegen van verschillende alternatieven resulteert in een koers voor de toekomst en bijbehorende besluiten op weg naar 2030. De vele visies die op verschillende schaalniveaus en vanuit verschillende invalshoeken zijn beschreven, zijn daarvoor samengevoegd en toegesneden op de ontwikkelingen die de komende twintig jaar spelen. Zo is één richtinggevend en gezamenlijk kader ontstaan. De basis hiervoor ligt in drie schaal- en kwaliteits-sprongen voor de Noordelijke Randstad, die gezamenlijk de ontwikkeling naar een duurzame metropoolregio ondersteunen. Het maken van een sprong betekent dat door het aanpakken van een specifieke opgave het gehele systeem beter zal functioneren. De regio kan hierdoor groeien in omvang (schaal) en in kwaliteit. Met de inzet op een sprong in het groen-blauwe systeem, het bereikbaarheidssysteem en het stedelijke systeem volgt het kabinet het advies van het maatschappelijk platform RAAM.

► **Figuur 8**
Visies van rijk, regio en maatschappelijke organisaties voor het RAAM-gebied

Ontwikkelingsschema 1980; De ontwikkeling van het westen des lands (Rijksdienst voor het nationale plan, 1957)

Woningaantallen model; Derde Noordvleugelconferentie (Noordvleugel Amsterdam, 2003)

Ruimtelijk perspectief; Integraal Ontwikkelingsplan Almere (Projectbureau Toekomst Almere, 2003)

Impressie Waterpark Umeer 2030; Toekomstvisie Umeer (Shuurgroep Verkenning IJmeer, 2005)

Impuls 2: Bereikbaarheid; Ontwikkelingsbeeld 2040 (Metropoolregio Amsterdam, 2008)

Plankaart; Tweede Nota RO (Ministerie VROM, 1966)

Nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur: water, natuur, landschap; Nota Ruimte (Ministerie VROM, 2006)

Kaart 6; Structuurvisie Randstad 2040 (Ministerie VROM, 2008)

Structuurplan Almere (Rijksdienst IJsselmeerpolders / gemeente Almere, 1983)

Nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur: economie, Infrastructuur, verstedelijking; Nota Ruimte (Ministerie VROM, 2006)

Kaart 8; Structuurvisie Randstad 2040 (Ministerie VROM, 2008)

Ontwikkelingsbeeld; Vijfde Nota RO (Ministerie VROM, 2001)

Vlinderstrik; Markermeer IJmeer (Groene Noordvleugel, 2009)

1. INLEIDING

De internationale concurrentiekracht en de duurzaamheid van de Randstad verdienen een impuls. Rijk en regio brengen daarom in de regio Amsterdam – Almere – Markermeer vijf grote projecten tot stand op het gebied van wonen, infrastructuur en natuur. Het succes wordt groter als de projecten elkaar versterken en vlot van de grond komen. Het kabinet kiest daarom nu een koers voor de lange termijn en werkt daar met stapsgewijze besluitvorming naartoe. Met maatregelen voor de eerste fase zal meteen begonnen worden.

AANLEIDING

De Randstad groeit toe naar een duurzame en concurrerende Europese topregio, waar het goed leven, wonen en werken is. Dat is het streven van het kabinet en de regionale overheden. De partijen werken daar gezamenlijk aan vanuit een gemeenschappelijke visie op de lange termijn: de Structuurvisie Randstad 2040.

Om vaart te houden in de besluitvorming, is een nieuwe bestuurlijke aanpak gekozen voor ruim 30 urgente projecten in de Randstad. Voor ieder project heeft een bestuurlijk duo van het Rijk en de regio zijn handtekening gezet onder duidelijke doelen en mijlpalen. Deze programmatische aanpak voor meer bestuurlijke slagkracht vormt de basis van het kabinetsprogramma Randstad Urgent.

Veel projecten in de Randstad zijn sterk met elkaar verweven. Keuzes voor het ene project hebben direct gevolgen voor het andere. Daarom heeft het kabinet ervoor gekozen de besluitvorming te bundelen waar dat tot betere en snellere besluiten leidt. Het kabinet biedt deze gebundelde rijksbesluiten in drie brieven aan de Tweede Kamer aan.

Randstad-besluiten:

- Noordvleugel Utrecht;
- Metropoolregio Rotterdam – Den Haag;
- Amsterdam-Almere-Markermeer (RAAM).

Voor u ligt de RAAM-brief. Het onderwerp van deze brief zijn vijf projecten in het noordelijk deel van de Randstad:

- een schaa sprong van Almere, met onder meer 60.000 nieuwe woningen en het streven naar 100.000 nieuwe arbeidsplaatsen in de periode tot 2030;
- verbetering van het openbaar vervoer tussen Schiphol, Amsterdam, Almere en Lelystad op lange termijn;
- verbetering van de ecologische kwaliteit van het Markermeer en het IJmeer (deze meren zijn onderdeel van het Europese ecologisch netwerk Natura 2000);
- de ontwikkeling van de luchthaven Lelystad, in relatie tot de ontwikkeling van Schiphol;
- de bereikbaarheid tussen Almere, 't Gooi en Utrecht, via de weg en het openbaar vervoer.

Deze projecten hangen sterk met elkaar samen. Zo heeft het verstedelijkingsmodel van Almere direct consequenties voor de verbindingen, terwijl de verstedelijkingsdruk en nieuwe infrastructuur extra eisen stellen aan de natuurkwaliteit van het Markermeer en IJmeer. De ontwikkeling van de luchthaven Lelystad kan een economische impuls aan de regio geven, maar veroorzaakt ook geluidhinder in woongebieden. Door deze projecten in hun onderlinge samenhang te beschouwen, komen betere oplossingen tot stand en verloopt de besluitvorming vlotter.

In 2006 heeft het kabinet in de Noordvleugelbrief richtinggevende besluiten over de noordelijke Randstad genomen. Rijk en regio hebben daar de afgelopen jaren op voortgebouwd. Nu zijn opnieuw strategische kabinetsbesluiten noodzakelijk, ook omdat de bestuurlijke duo-partners binnen het programma Randstad Urgent contractueel hebben vastgelegd dat zij eind 2009 tot besluitvorming over hun projecten komen.

DOEL

Het kabinet heeft met deze RAAM-brief drie doelen voor ogen:

- een koers uitzetten voor de noordelijke Randstad, met name het gebied Amsterdam-Almere-Markermeer-IJmeer tot 2030;
- fasering in de vijf RAAM-projecten aanbrengen, met tussentijdse afstemming en besluitvorming;
- maatregelen kiezen voor de eerste fase van de uitvoering.

Hiermee biedt het kabinet aan provincies en gemeenten de duidelijkheid die nodig is voor de verdere planontwikkeling en uitvoering in de regio.

Het kabinet volgt met de RAAM-brief het advies van de commissie Versnelling Besluitvorming Infrastructuurle Projecten (commissie-Elverding) op hoofdlijnen op. In het actieplan Sneller en Beter adviseert deze commissie Immers dat het Rijk al in een vroeg stadium principeafwegingen moet maken over projecten, door de keuzemogelijkheden in onderling verband af te wegen.

TOTSTANDKOMING

De RAAM-brief is tot stand gekomen na intensieve afstemming tussen de bestuurders van Rijk en regio die verantwoordelijkheid dragen voor de vijf projecten. De brief bouwt voort op feiten, inzichten en ideeën uit deze projecten en op onderzoek naar de onderlinge samenhangen, synergetische effecten en cumulatieve effecten.

Ieder project uit Randstad Urgent wordt gevolgd door een ambassadeur, die de verantwoordelijke bestuurders vanuit een onafhankelijke positie adviseert. Deze ambassadeurs en een aantal maatschappelijke organisaties hebben via het maatschappelijk platform RAAM-brief ook adviezen gegeven over de inhoud van de RAAM-brief. Het kabinet heeft deze adviezen betrokken bij de afweging en de besluitvorming. In de voorliggende RAAM-brief is expliciet aangegeven of de adviezen zijn overgenomen. Ook hiermee speelt het kabinet in op het advies van de commissie-Elverding om te streven naar eerdere en ruimere participatie van betrokkenen.

Deze RAAM-brief bevat geen juridisch bindende besluiten. Per project worden de wettelijke procedures gevolgd voor formele besluitvorming, inspraak en rechtsbescherming.

OPZET VAN DE RAAM-BRIEF

De RAAM-brief bestaat uit drie delen:

- A. Visie, fasering en maatregelen
- B. De vijf projecten en integrale alternatieven
- C. Onderbouwing en onderzoek

Deel A Visie, fasering en maatregelen gaat over de visie van het kabinet op de ontwikkeling van de regio Amsterdam-Almere-Markermeer. Deze visie is een synthese van bestaand kabinetsbeleid en regionale visies. De essentie is dat de noordelijke Randstad zich op moet maken voor drie schaa sprongen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: schaa sprongen in de verstedelijking, de bereikbaarheid en het groen-blauwe systeem. Het kabinet kiest hiervoor een koers, op basis van overleg met de regio, advies van het maatschappelijk platform RAAM en vele onderzoeken.

De koers is gericht op een periode van twintig jaar. In deze tijd zullen ontwikkelingen plaatsvinden, die nog niet kunnen worden voorzien. Het kabinet speelt daarop in door de besluiten te faseren. Aan het einde van Deel A staan de maatregelen waarmee het kabinet de eerste fase van de schaa sprong op gang wil brengen.

Deel B De vijf projecten en integrale alternatieven gaat over de vijf projecten en hun onderlinge samenhang. Hier worden vijf integrale alternatieven beschreven met bijbehorende voor- en nadelen. Daarmee wordt transparant hoe de koers uit deel A tot stand is gekomen.

In deel C Onderbouwing en onderzoek staan in het kort de resultaten van onderzoeken en adviezen. Ook is aangegeven hoe het kabinet in de RAAM-brief rekening gehouden heeft met de diverse adviezen. De volledige onderzoeks- en adviesrapporten staan op de cd-rom bij deze RAAM-brief.

3. AMBITIES EN KOERS: EEN DRIEVOUDIGE SCHAALSPRONG

Het kabinet koerst af op een drievoudige schaal sprong in de Noordelijke Randstad: in de verstedelijking, de bereikbaarheid en de natuur. De vijf RAAM-projecten krijgen een invulling die daar optimaal aan bijdraagt. Het kabinet kiest voor gevarieerde woonmilieus, bijpassend vlot vervoer en een robuuste blauw-groene natuur. Dat geeft duidelijkheid voor de investeringen die op korte en middellange termijn nodig zijn. Op initiatief van de gemeente Almere wordt een gezamenlijke werkmaatschappij opgericht, die als doel heeft het alternatief Almere 2.0 te optimaliseren, in combinatie met openbaar vervoer en natuurmaatregelen in het Markermeer-IJmeer.

3.1 DRIEVOUDIGE SCHAALSPRONG

In deze RAAM-brief neemt het kabinet samenhangende besluiten over vijf projecten in de Noordelijke Randstad. Deze besluiten moeten bijdragen aan het verwezenlijken van de visie op de Noordelijke Randstad, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. De weg daar naartoe verloopt via een drievoudige schaa sprong in de Noordelijke Randstad: een sprong in kwaliteit van natuur en landschap, in de bereikbaarheid en in de stedelijke ontwikkeling. Het Rijk beoogt dat in 2030 de stedelijke omgeving van de Noordelijke Randstad door de samenleving wordt ervaren als een samenhangend 'daily urban system' waar het goed wonen, werken en recreëren is. Hiervoor zijn drie schaal- en kwaliteitssprongen noodzakelijk:

Sprong in het groen-blauwe systeem

- De waardevolle landschappen, vitale natuurgebieden en schone en aantrekkelijke grote wateren zijn op het niveau van het landsdeel met elkaar verbonden in de groen-blauwe delta.

Sprong in het bereikbaarheidssysteem

- De bewoners kunnen zich comfortabel en snel verplaatsen met modern openbaar vervoer, dat voldoende capaciteit en kwaliteit biedt.
- Het (regionale) wegens telsel voldoet aan de doelstellingen in de mobiliteitsaanpak, binnen de voorwaarden van duurzaamheid en een evenwichtig gebruik van auto en openbaar vervoer.

Sprong in het stedelijke systeem

- De steden hebben aan kwaliteit gewonnen door nieuwe sociale en culturele voorzieningen, onderwijsvoorzieningen, meer variatie in woonvormen en een aantrekkelijke openbare ruimte.

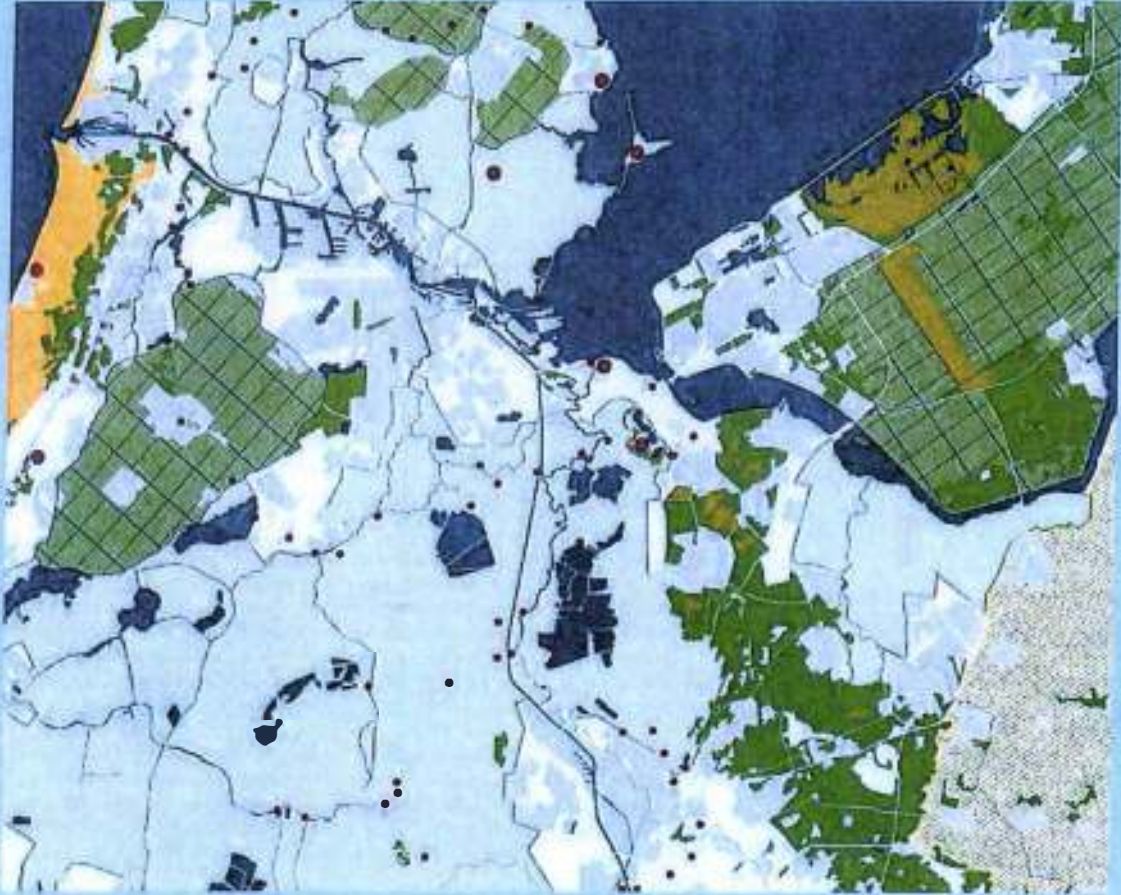
De drievoudige schaa sprong staat garant voor een sterke internationale concurrentiepositie van de Noordelijke Randstad in 2030. Almere neemt een cruciale positie in omdat de schaa sprong in de stedelijke ontwikkeling vooral in deze stad tot stand komt. Het is de wens van de gemeente Almere en het Rijk om hiermee zowel de nationale opgave te helpen vervullen als ook een beslissende kwaliteits- en schaa sprong te maken voor de stad zelf en haar bewoners. Hieronder volgt eerst een nadere toelichting op de drie schaa sprongen. Daarna wordt een koers voor de lange termijn uitgestippeld.

3.2 SPRONG IN HET GROEN-BLAUWE SYSTEEM

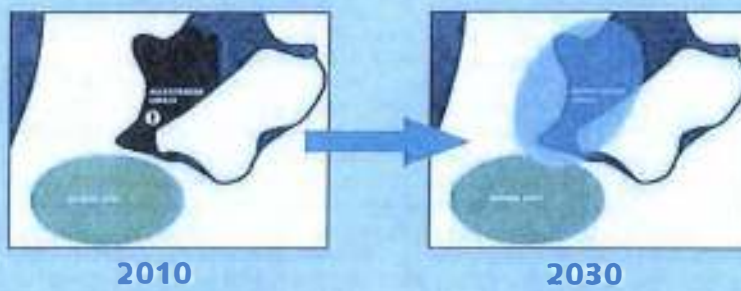
Het kabinet streeft naar een groen-blauwe schaa sprong om de kwaliteit in en rond het Markermeer-IJmeer te verbeteren, zowel voor natuur en landschap als voor recreatie. Met de Zuiderzeewerken werd de Zuiderzee afgedamd en deels ingepolderd. Deze werken behoren tot de grootste waterbouwkundige projecten die ooit zijn uitgevoerd. De effecten op het natuurlijke watersysteem zijn dan ook aanzienlijk. Tegenwoordig is het IJsselmeer-gebied (inclusief het Markermeer-IJmeer) onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur en het Europese netwerk Natura 2000. Tegelijkertijd is het Markermeer-IJmeer een verslechterend ecologisch systeem dat een lage kwaliteit en geringe biodiversiteit kent. Dit komt doordat de meren afgesloten zijn door de Houtribdijk en het slib niet bezinkt, wat tot troebel water leidt. De voorgenomen ontwikkeling van woningbouw en infrastructuur in de Noordelijke Randstad legt extra druk op het ecologisch systeem.

Een kwaliteitssprong in de natuur is noodzakelijk om twee redenen: om de autonoom neergaande trend in het gebied te keren en om de eventuele extra druk van nieuwe ontwikkelingen op te vangen. Wanneer er door nieuwe ontwikkelingen extra druk op het systeem komt, is het vanuit de juridische vereisten van Natura 2000 noodzakelijk om daarvoor (vooraf) te compenseren. De benodigde omvang van de schaa sprong in het groen-blauwe systeem is afhankelijk van de manier waarop de verstedelijkingsopgave en de ontsluiting vorm krijgen. Het kabinet neemt het advies van het maatschappelijk platform hierin over. Het platform ziet de investeringen in natuur als een noodzakelijke eerste stap, een voorwaarde om andere ontwikkelingen mogelijk te maken. Verbindingen met andere natuurgebieden zijn nodig om robuuste en toekomstvaste natuur te creëren. Bovendien is behoefte aan een nieuw ontwikkelingsperspectief dat voorsortteert op klimaatverandering.

► **Figuur 9**
Groen-blaue systeem Noordelijke Randstad 2010

► **Figuur 10**
Sprong in het groen-blaue systeem 2010-2030

- Bos
- Droogmakerij
- Duingebied
- Coullssenlandschap
- Natuurgebied
- Veenweidegebied
- Water
- Stedelijk gebied
- Landschappelijk cultuurhistorische elementen

Ook de bestaande landschappen verdienen versterking. Zo wordt het Oostvaarderswold aangelegd, waardoor de Oostvaardersplassen en het Horsterwold met elkaar worden verbonden. Op die manier ontstaat er een groot natuur- en recreatiegebied van circa 15.000 hectare. De unieke waarden van de Utrechtse Heuvelrug, de Stelling van Amsterdam en de karakteristieke polderlandschappen dienen behouden te blijven. Het IJmeer-Markermeer wordt na ecologische versterking een aantrekkelijker natuur- en recreatiegebied, wat ook de omgeving van de woningen rond deze meren aantrekkelijker maakt. Daarnaast is er behoefte aan betere verbindingen tussen de verschillende landschappen en natuurgebieden. Het Groene Hart krijgt zo een betere aansluiting op het Blauwe Hart (het IJsselmeergebied) met uitloop naar de Noordzee. Zo ontstaat geleidelijk een groen-blauwe delta.

Een kwaliteitssprong in het groen-blauwe systeem is ook nodig voor de bewoners. De Noordelijke Randstad is een van de drukste gebieden van Europa. Miljoenen mensen wonen en werken in een relatief klein gebied en hebben behoefte aan ontspanning. Dat vraagt aantrekkelijke en toegankelijke landschappen en natuur. De recreatieve en toeristische betekenis van de polderlandschappen en het water zijn onderscheidende concurrentiefactoren voor deze regio. Het Markermeer-IJmeer is al goed toegankelijk voor watersporters, maar de mogelijkheden voor oeverrecreatie zijn nu nog beperkt. Door de uitvoering van natuurprojecten wordt niet alleen de ecologische kwaliteit van het Markermeer-IJmeer groter zodat deze voldoet aan de eisen van Natura 2000, maar neemt ook de leefkwaliteit van het gebied toe.

3.3 SPRONG IN HET BEREIKBAARHEIDSSYSTEEM

Door een kwaliteitssprong in het bereikbaarheidssysteem neemt de interactie tussen de steden toe. Het daily urban system wordt groter en de economische en maatschappelijke dynamiek in de metropool neemt toe. Het maatschappelijke platform RAAM benadrukt in dit verband ook de psychologische dimensie 'het van verbonden zijn en zich verbonden voelen met de metropoolregio'. Het gebruikt hiervoor de term 'connectiviteit'. Als de connectiviteit groot is, kunnen inwoners optimaal gebruik maken van de verschillende woon-, werk- en recreatiekernen in het noordelijk deel van de Randstad.

Schiphol is een spil in het internationale netwerk. Nu de capaciteitsgrenzen van deze luchthaven in zicht komen, moet bezien worden welke rol regionale luchthavens, zoals de luchthaven Lelystad, kunnen spelen bij de accommodatie van het vliegverkeer. De luchthaven Lelystad zou een eigen segment van vluchten kunnen faciliteren. Zo blijft de luchthavenpositie in de Internationale markt behouden en krijgt de werkgelegenheid in de regio een stimulans.

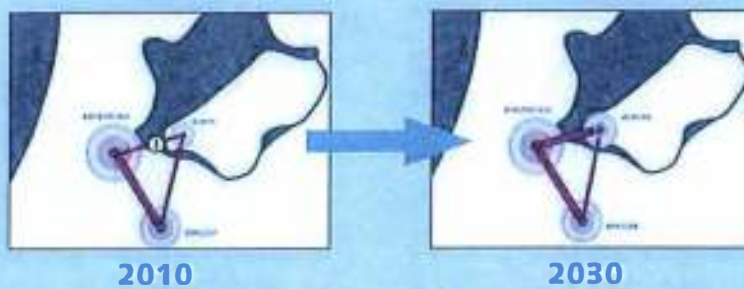
Naast een sterke internationale ontsluiting is ook de nationale en lokale ontsluiting van groot belang. De afgelopen jaren is hier al flink aan gewerkt en dat zal de komende jaren worden voortgezet. De Hanzelijn brengt vanaf 2013 het noorden dichterbij de Randstad, in het bijzonder Almere, dat vanuit het noorden 'de poort' naar de Randstad wordt.

De schaalessprong in de bereikbaarheid is vooral nodig in de regionale verbindingen. Deze vragen tot 2030 extra investeringen in kwaliteit en capaciteit. Nu al wordt geïnvesteerd in de verbinding tussen Amsterdam en Utrecht (verbreding A2 en eerder al de spoorverbinding). De komende twintig jaar vraagt ook de verbinding tussen Amsterdam en Almere aandacht als drager van het netwerk en ontwikkelingsas. Nu heeft deze route met capaciteitsknelpunten te kampen, zowel op de weg als op het spoor. 's Ochtends is het druk in de richting van Amsterdam en 's avonds in de richting van Almere. Op de korte termijn verbetert de wegcapaciteit in de corridor Schiphol-Amsterdam-Almere sterk. De wegcapaciteit is daarmee toereikend, ook voor de lange termijn. Voor het openbaar vervoer ligt dat anders. Op korte termijn worden maatregelen genomen om capaciteit en kwaliteit van de spoorverbinding Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (SAAL) aanzienlijk te verbeteren. Dat is echter met oog op de verder toenemende vraag naar openbaar vervoer in deze corridor in de toekomst nog niet voldoende. Op de middellange en lange termijn ontstaan meer knelpunten in het openbaar vervoer. Het kabinet geeft de openbaarvervoersverbinding in de SAAL-corridor prioriteit, omdat deze verbinding van groot belang is voor de opgaven op lange termijn. Daarna heeft de verbinding tussen Utrecht en Almere aandacht nodig, voor zowel het wegverkeer als het openbaar vervoer.

► **Figuur 11**
Bereikbaarheidssysteem Noordelijke Randstad 2010

► **Figuur 12**
Sprong in het bereikbaarheidssysteem 2010-2030

Dit groeimodel leidt in fasen tot een goed ontsloten regionaal netwerk. Almere krijgt op de lange termijn een goede en adequate ontsluiting en de vervoersbewegingen komen meer in balans met de capaciteit van de wegen en het openbaar vervoer. Hierdoor wordt de Noordelijke Randstad ook beter bereikbaar voor andere regio's in ons land en vice versa. Zo hebben grotere groepen burgers toegang tot de arbeidsmarkten, de grootstedelijke voorzieningen en de natuur- en recreatiegebieden in de Noordelijke Randstad.

3.4 SPRONG IN HET STEDELIJKE SYSTEEM

De Noordelijke Randstad blijft de komende decennia een groeiregio. Er moeten tot 2030 zeker 220.000 woningen bijgebouwd worden in aantrekkelijke woonmilieus. De kwaliteit van de woningen en de woonomgeving is cruciaal om als regio hooggekwalificeerd personeel uit binnen- en buitenland te kunnen aantrekken. Omdat de Noordelijke Randstad weinig ruimte voor stedelijke uitbreidingen heeft, is in de jaren zeventig van de vorige eeuw de stad Almere in Flevoland gesticht. Het Rijk vraagt nu, dertig jaar later, opnieuw aan de gemeente Almere een belangrijk deel van de woningbouwopgave van de regio te vervullen. Dit maakt het mogelijk waardevolle landschappen en natuurgebieden in de Noordelijke Randstad te ontzien. Het polycentrische karakter van de Noordelijke Randstad biedt bovendien bij uitstek kansen om steden met groen te verbinden. De regio kan zich daarin internationaal onderscheiden.

Op dit moment overtreft de vraag naar woningen het aanbod naar woningen ruimschoots, waardoor de woningmarkt niet goed functioneert. Het Rijk ziet het simpelweg verdubbelen van de stad Almere, zoals in het verleden met de vinex-locaties gebeurde niet als een oplossing. De kloof tussen vraag en aanbod van woningen is niet alleen kwantitatief, maar vooral ook kwalitatief van aard. In het huidige repertoire van woonmilieus in de noordelijke Randstad ontbreken vooral bijzondere stedelijke woonmilieus en bijzondere landelijke en suburbane woonmilieus. Wanneer geïnvesteerd wordt in de groen-blauwe schaa sprong en de schaa sprong in de bereikbaarheid kan Almere voor een belangrijk deel in deze woonmilieus voorzien. Almere heeft niet dan alleen de ruimte voor een stedelijke schaa sprong, maar kan ook kwaliteit bieden door de centrale positie en de ligging aan het IJmeer, het Markermeer, de Randmeren en het Oostvaarderswold. Bewoners van de Randstad krijgen zo meer keuze.

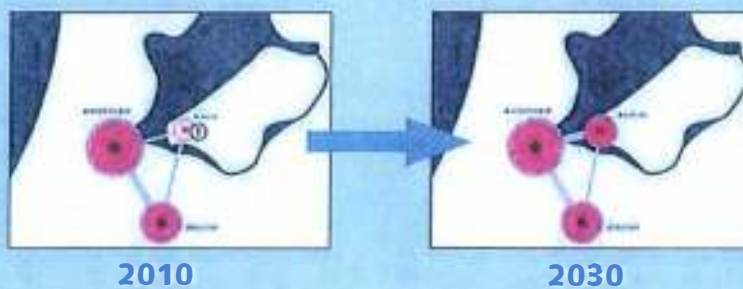
Bovendien is het een kans om de jonge stad Almere gevarieerder en completer te maken. Op dit moment is het aanbod van woningen en het aanbod van arbeid en voorzieningen eenzijdig, waardoor ook de samenstelling van de bevolking eenzijdig is. Het maatschappelijk platform RAAM en de jongeren die het platform geconsulteerd heeft, vragen ook aandacht voor de ontwikkeling van het profiel van Almere en voor de sociaal-culturele voorzieningen om een levende stad te creëren. Kernbegrippen van dat profiel zijn innovatie, duurzaamheid, water en groen, bijzondere architectuur en moderne woon-werkvormen. Almere zal zich ook blijven onderscheiden met de meerkernige opzet. Waar in 1976 het eerste huis werd opgeleverd als overloopegebied voor Amsterdam, zullen in 2030 350.000 mensen wonen. Deze grote interventie vergt een zorgvuldige en integrale aanpak van Rijk en regio, zodat Almere een duurzame en dynamische stad wordt en blijft. Dan zal de woon-werkbalans in de Noordelijke Randstad verbeteren en wordt de relatie tussen Amsterdam, Utrecht en Almere evenwichtiger.

► **Figuur 13**
Stedelijk systeem Noordelijke Randstad 2010

► **Figuur 14**
Sprong in het stedelijke systeem 2010-2030

- Historische kern/centrum
- Nieuw centrum
- Vooroorlogse wijk
- Na-oorlogs stedelijk gebied
- Suburbane wijk
- Landelijk wonen/dorp
- Werkgebied

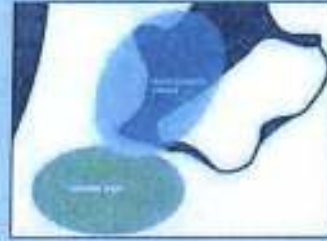
3.5 SAMENHANG TUSSEN DE SCHAALSPRONGEN

De drie schaalprongen zijn ruimtelijk met elkaar verbonden en versterken elkaar. Elke sprong zorgt ervoor dat het systeem als geheel beter gaat functioneren. De groei naar een duurzame metropoolregio kan niet gemaakt worden wanneer één van de sprongen ontbreekt of minder aandacht krijgt. Het maatschappelijk platform heeft aangegeven dat alleen op deze wijze de 'topkwaliteit' binnen bereik komt, die nodig is om internationaal concurrerend te blijven.

Als eerste vraagt het groen-blauwe systeem om verbetering en investering, omdat het de basis vormt voor de infrastructuur en verstedelijking. Niet alleen om een goede kwaliteit te realiseren, maar ook om ontwikkelingen juridisch mogelijk te maken. Door versterking van het Markermeer en IJmeer ontstaat een robuust groen-blauw netwerk. Dit netwerk is bestand tegen de grotere stedelijke druk en biedt kansen voor bijzondere woonmilieus die de diversiteit van Almere vergroten. Ook is voor de samenhang tussen de sprongen van belang dat de aanleg van de infrastructuur gelijk opgaat met de stedelijke ontwikkeling van Almere. Het kabinet heeft daarom alle keuzes zorgvuldige afgewogen met telkens de drievoudige schaalprong als uitgangspunt.

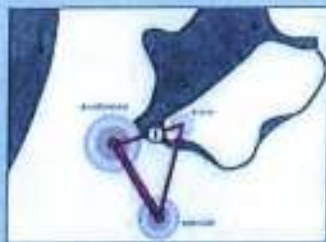
► Figuur 15
Driedubbele schaalessprong Noordelijke Randstad 2010-2030

Sprong in het groen-blaue systeem

+

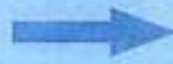
Sprong in het bereikbaarheidssysteem

+

+

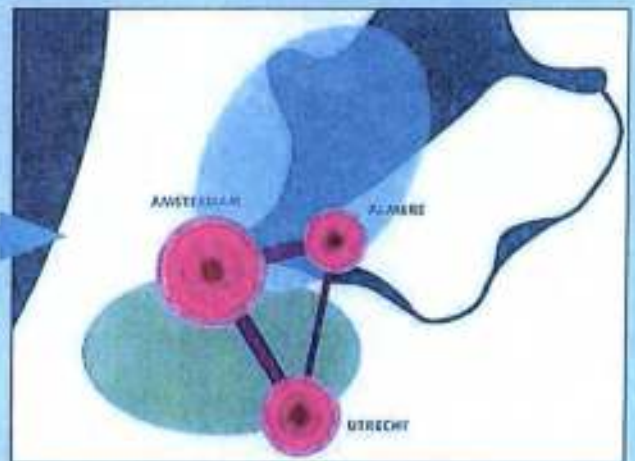
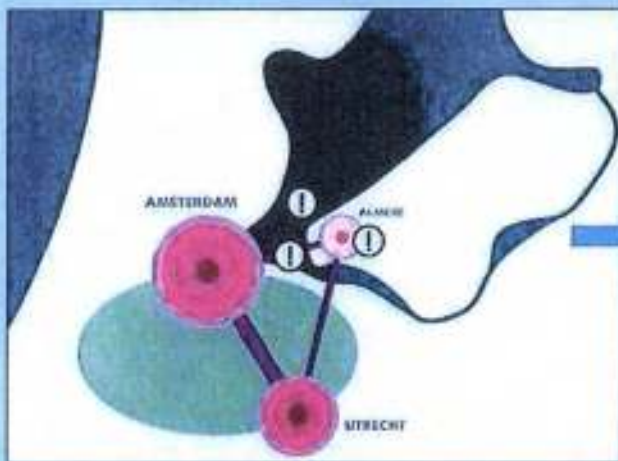
Sprong in het stedelijke systeem

+

=

=

2010

2030

3.6 ONDERZOEKSALTERNATIEVEN EN AFWEGING

RAAM-projecten in combinaties

Het kabinet heeft zich de vraag gesteld welke invulling van de RAAM-projecten het beste bijdraagt aan de drie schaalsprongen? Om daar zicht op te krijgen zijn varianten van de RAAM-projecten gecombineerd tot vijf onderzoeksalternatieven. De alternatieven onderscheiden zich met name in de plaats van de verstedelijking rond Almere (ten westen, ten oosten of tweezijdig) en de ontsluitingsroute voor het openbaar vervoer (via IJmeer, Hollandse Brug en/of Stichtse Lijn). Hierbij is ook het voorkeursalternatief van de gemeente Almere betrokken.

De vijf alternatieven zijn:

- West met IJmeerlijn (figuur 16)
- West met Hollandse Brug (figuur 17)
- Tweezijdig met Hollandse Brug (figuur 18)
- Tweezijdig met IJmeerlijn (figuur 19)
- Oost met Hollandse Brug en Stichtse Lijn (figuur 20)

Deze onderzoeksalternatieven zijn nader beschreven en uitgewerkt in deel B van deze RAAM-brief.

Een maatschappelijke afweging

Voor ieder alternatief zijn de maatschappelijke kosten en baten en de milieueffecten geanalyseerd. Ook is advies van maatschappelijke organisaties ingewonnen via het maatschappelijk platform RAAM. Het College van Rijksadviseurs heeft een advies uitgebracht over de Concept Structuurvisie Almere 2.0

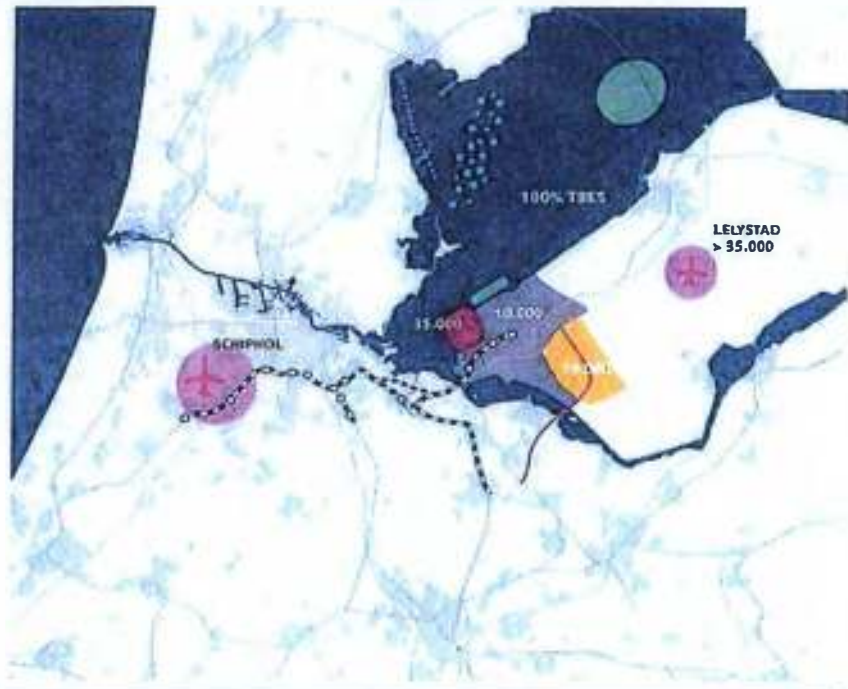
Het afwegen van de alternatieven is lastig omdat de voor- en nadelen moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Financiële kosten en baten, milieueffecten, kwaliteit van landschappen, aantrekkelijkheid van nieuwe openbare ruimte, het comfort van nieuwe openbaarvervoerssystemen en juridische gevolgen laten zich niet eenvoudig optellen en aftrekken. Het kabinet heeft uit alle beschikbare bronnen criteria gedestilleerd die het maatschappelijk nut van de drievoudige schaalsprong optimaal weergeven. Hierbij is rekening gehouden met onzekerheden in de economie, de woningbehoefte en de rijksfinanciën op korte en langere termijn. Dit heeft geresulteerd in het afwegingskader RAAM (zie paragraaf 3 in deel C).

Omvangrijke stedelijke ontwikkeling aan de oostzijde van Almere, zoals in het onderzoeksalternatief *Oost met Hollandse Brug en Stichtse Lijn*, is om verschillende redenen niet wenselijk. Het alternatief voegt onvoldoende nieuwe kwaliteiten toe aan de bestaande stad en aan het noordelijke deel van de Randstad: er wordt meer van hetzelfde gerealiseerd. Op die manier leidt de schaalsprong niet tot een kwaliteitsimpuls. Ook bestaan grote twijfels over de afzetbaarheid van de woningen in dit alternatief. Een stedelijk zwaartepunt in Oost zal bovendien de ontwikkelingsas Schiphol – Amsterdam – Almere niet ondersteunen. Tot slot belemmert dit alternatief eventuele verdere ontwikkeling van de luchthaven Lelystad en de daaraan verbonden voordelen voor de regionale economie. Het alternatief is ruim € 2 mld. duurder dan het alternatief *Tweezijdig met Hollandse Brug*, vanwege de extra infrastructuur in de corridor naar 't Gooi en Utrecht (Stichtse Lijn en A27). In de MKBA scoort het alternatief Oost € 3 miljard negatief.

► **Figuur 16**
 Alternatief West
 met Urmeerlijn

► **Figuur 17**
 Alternatief West
 met Hollandse Brug

3.7 KABINETSKEUZE

De regio heeft op kwalitatieve gronden gekozen voor Almere 2.0. Dit model past goed bij de ambities om meer differentiatie te brengen in de woningmilieus en daarmee de bevolkings-samenstelling in Almere. Er kunnen in de nabijheid van Amsterdam en gelegen aan het water woningen in een hoogstedelijk milieu worden gebouwd. Onderzoek naar de IJmeerlijn wijst uit, dat zo'n verbinding in belangrijke mate kwaliteit toevoegt en kan bijdragen aan het beter verbinden van regionale economische markten, en aan de uitwisseling van wonen, werken en cultuur in de regio Amsterdam-Almere. De IJmeerlijn (Regiorail) leidt in 2030 tot circa 24.000 extra treinreizigers per etmaal in de corridor ten opzichte van ruim 110.000 treinreizigers voor een situatie zonder IJmeerverbinding. Van zo'n regionaalverbinding via het IJmeer zullen circa 55.000 reizigers per etmaal gebruik maken. In geval van een metro ligt dat aantal lager en in geval van een magneetwefbaan hoger. De overige reizigers reizen via de bestaande route over de Hollandse Brug.

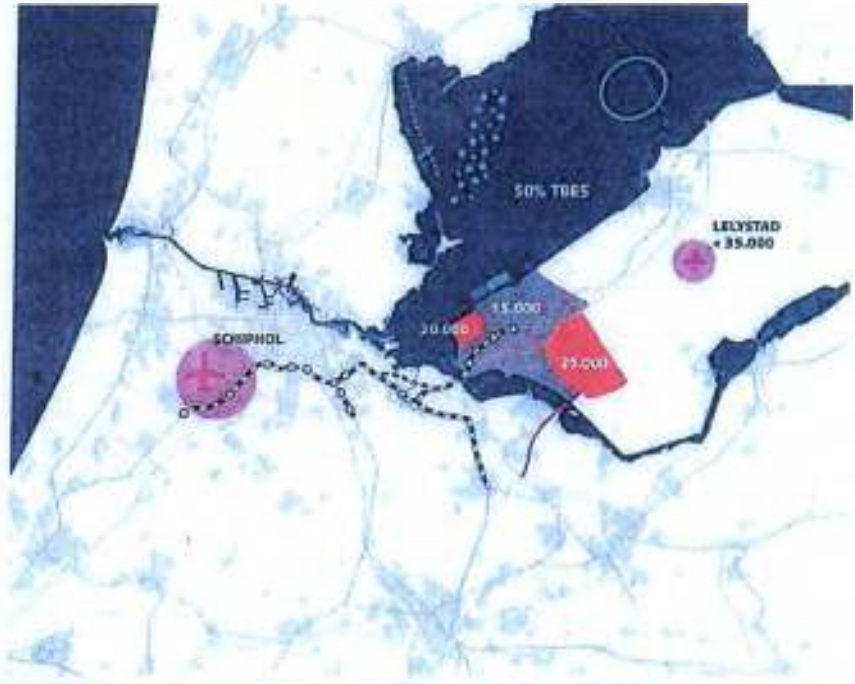
Echter, alle alternatieven, inclusief het alternatief dat de keuze van de gemeente Almere en de regio het meest benadert, leiden tot een fors budgettair beslag en kennen een ongunstige kosten-batenverhouding. Het aanleggen van nieuwe openbaar vervoersinfrastructuur in dit drukke en waterrijke gebied met veel kruisingen met bestaande infrastructuur op het oude land is nu eenmaal duur. Een oplossing via het IJmeer vergt investeringen rond de € 5 mld. Daarbij gaat het niet alleen om kosten voor de spoorverbinding door het IJmeer, maar ook om de aanpassingen aan het bestaande spoor op de gehele corridor die nodig zijn om een IJmeerlijn te kunnen laten rijden. De woningbouw en de interne ontsluiting van Almere vragen om investeringen, waar ook opbrengsten tegenover staan. Bij de oorspronkelijke plannen (Waterstad en Verkenning Stedelijke Bereikbaarheid Almere) leidt dit tot een tekort van circa € 2,5 mld.² En investeringen in natuur kunnen oplopen tot circa € 1 mld. De planbureaus (Centraal Planbureau en Planbureau voor de Leefomgeving) hebben een kosten-batenanalyse (KBA) van de integrale alternatieven uitgevoerd. Het alternatief van Almere 2.0 is niet onderzocht in deze KBA. Wel is het alternatief *West (Waterstad) met een IJmeerlijn* onderzocht. Dit alternatief is goed vergelijkbaar, maar het buitendijkse deel is bij Almere 2.0 kleiner in omvang. Waterstad met een IJmeerlijn heeft een negatief KBA-saldo van € 3.310 mln. Daarvan is de woningbouw een kleine miljard negatief en de IJmeerlijn ruim 2 mld. negatief. De baten/kosten-verhouding komt daarmee op 0,2.

Belangrijke oorzaken voor dit negatieve saldo van de woningbouw zijn een wat slechter grondexploitatiesaldo in vergelijking met andere verstedelijkingsmodellen en de toegerekende kosten voor natuurcompensatie in het IJmeer. Inmiddels is er meer zicht gekomen op de mogelijkheden om de woningbouw te optimaliseren. Het Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf (RVOB) heeft de planexploitaties van Almere 2.0 doorgerekend. Daarin zijn de plangebieden geoptimaliseerd ten opzichte van het oorspronkelijke alternatief van *West (Waterstad)*. Ook heeft de ambassadeur van de Schaalprong Almere, Wim Meijer, suggesties gedaan om de plannen te verbeteren.

De planbureaus concluderen dat de IJmeerlijn hogere kosten dan baten kent. De kosten voor de investering in de IJmeerlijn met regiorail zijn voor de corridor van Amsterdam Zuid – Lelystad geraamd op € 5.320,- mln. (nominaal, prijspeil 2009 incl. BTW). De IJmeerlijn genereert relatief weinig reistijdwinst omdat de bereikbaarheid van Almere per trein en auto door bestaand beleid tot 2030 al sterk wordt verbeterd. Door de Hanzelijn en additionele spoorinvesteringen wordt het treinproduct immers aanzienlijk verbeterd. Uitgegaan wordt van ondermeer kwartiersdiensten van Intercity- en Sprinterverbindingen tussen Amsterdam en Almere. De IJmeerlijn leidt tot een beperkte verbetering van de gemiddelde reistijd voor alle gebruikers. De verschillen tussen de gebruikers zijn groot en de nieuwe inwoners van Pampus en Uburg zullen veel voordeel van de nieuwe verbinding hebben. Daarbij mag worden verwacht dat de IJmeerlijn, naast de reistijdwinst ook leidt tot andere baten, die echter moeilijk te kwantificeren of te monetariseren zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om de metropolitane effecten en de sociaal-culturele en economische waardeverstijging van de regio als geheel.

² De gemeente Almere heeft in oktober 2008 verschillende bouwstenen opgeleverd voor de op te stellen structuurvisie, waaronder het Masterplan Pampus. Hierin is de optie Waterstad uitgewerkt, verstedelijking met westelijke oriëntatie en een IJmeerlijn.

► **Figuur 18**
Alternatief Tweezijdig
met Hollandse Brug

► **Figuur 19**
Alternatief Tweezijdig
met IJmeerlijn

Het kabinet is er, mede op basis van adviezen van het RVOB over de woningbouw, van overtuigd dat het voorkeursalternatief Almere 2.0 nader geoptimaliseerd kan worden. Op initiatief van de gemeente Almere wordt een gezamenlijke werkmaatschappij opgericht, bestaande uit het Rijk, de provincies Noord-Holland en Flevoland, de gemeenten Almere en Amsterdam, en private partijen. Deze werkmaatschappij heeft als doel het alternatief Almere 2.0 te optimaliseren in combinatie met openbaar vervoer en natuurmaatregelen in het Markermeer-IJmeer. De opdracht voor de werkmaatschappij is de projecten zo vorm te geven, dat de MKBA substantieel verbetert (ten opzichte van het oorspronkelijke alternatief West met IJmeerlijn zoals doorgerekend door de planbureaus) en de budgettaire consequenties aanzienlijk worden beperkt. Met substantieel wordt bedoeld een kosten-batenratio, die gebruikelijk is bij andere complexe ruimtelijke ontwikkelingsprojecten, waarover een positief besluit is genomen. Voor deze optimalisatieslag is nog voldoende tijd. De werkmaatschappij zal de resultaten in 2012 moeten opleveren. Dan kan het principebesluit worden bevestigd of de westelijke ontwikkeling met een IJmeerlijn haalbaar is.

De huidige economische crisis werkt door op de woningmarkt. Er worden in ons land minder woningen gebouwd dan was voorzien en dit effect is ook in Almere merkbaar. Het is de vraag wanneer de woningmarkt weer op gang komt. De eerste 10.000 woningen worden gebouwd, zonder dat een besluit genomen is over de verstedelijkingsrichting en het openbaar vervoer. Als de woningmarkt snel herstelt en de genoemde woningen zijn opgeleverd, dan zou rond 2014 een definitieve keuze moeten worden gemaakt. Bij een langzamer herstel van de woningmarkt kan dit beslismoment later in de tijd komen te liggen.

Er is dus nog tijd voor zorgvuldige voorbereiding van een definitieve beslissing. Het kabinet wil deze tijd benutten om met private en publieke partijen te analyseren welk ontwikkelingsconcept de beste combinatie biedt van een kosteneffectieve aanpak en hoge kwaliteit. Duidelijk is dat er binnen het Infrastructuurfonds (Nota Mobiliteit en de Mobiliteitsaanpak) of elders op de Rijksbegroting beleidsmatig geen rekening is gehouden met, en financieel geen reservering is gemaakt voor, de IJmeerlijn.

Indien het onverhoopt niet mogelijk blijkt om Almere 2.0 haalbaar te maken, dan komt er een ander verstedelijkingsmodel in beeld waarbij bijvoorbeeld wordt uitgegaan van een gewenste westelijke oriëntatie met verbetering van het openbaar vervoer via de Hollandse Brug. De koers voor de lange termijn van het kabinet is ambitieus en het kabinet wil deze ontwikkelingen nu in gang zetten. Daarbij dwingen de huidige financieel-economische situatie en de inherente onzekerheden bij een planningsopgave voor een periode van 20 jaar tot een behoedzame en gefaseerde aanpak. Risico's worden zoveel mogelijk beperkt, besluiten worden pas genomen op het moment dat dit in de tijd noodzakelijk is. Een lange-termijnvisie biedt houvast, maar is ook dynamisch; onderdelen kunnen in de tijd aangepast worden aan voortschrijdend inzicht. Voor de realisatie van de lange-termijnvisie kan het kabinet een aantal voorwaarden scheppen, maar essentieel is dat de visie breed maatschappelijk wordt gedragen. Dat betekent dat het kabinet ook voor de bekostiging van de hoge investeringen een beroep zal doen op investerende en beleggende private partijen en regionale overheden. Het kabinet wil de kansen én de risico's delen met private en publieke actoren.

► **Figuur 20**
Alternatief Oost
met Hollandse Brug
en Stichtse Lijn

4. FASERING

Het kabinet kiest voor zorgvuldige, gefaseerde besluitvorming over de RAAM-projecten. Met een 'dienstregeling' voor toekomstige besluitvorming waarborgt het kabinet dat de toekomstige rijksbesluiten op het juiste moment genomen worden. De vervolgbesluiten vinden plaats op momenten dat enerzijds voldoende inzicht bestaat om verantwoorde keuzes te maken en anderzijds het werk aan de schaa sprongen door kan blijven gaan. De dienstregeling geeft duidelijkheid en zekerheid aan alle partijen die aan de schaa sprongen werken.

4.1 VOORWAARDEN VOOR FASERING

De besluitvorming in de volgende fase is sterk afhankelijk van:

- de voortgang van de schaa sprong van Almere;
- vervolgonderzoek naar onder meer de openbaarvervoersverbinding op de middellange en lange termijn;
- de resultaten van de eerste maatregelen voor het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem In Markermeer-IJmeer (TBES).

Bepalend voor de volgende fasen is het definitieve besluit over het verstedelijkingsconcept van Almere 2.0 en het daaraan gerelateerde besluit over de IJmeerlijn en het TBES.

De besluitvorming in 2012 is gebaseerd op:

- de uitkomsten van de kostenbatenoptimalisatie van Almere 2.0 door de werkmaatschappij (zie par 3.7);
- de Concept Rijksstructuurvisie die door het Rijk in samenspraak met de regio wordt opgesteld (zie par 5.6).

Drie voorwaarden zijn bepalend voor de fasering:

- tijdige realisatie van de capaciteitsuitbreiding van het openbaar vervoer, dat wil zeggen niet te vroeg (in verband met renteverliezen en exploitatietekorten) en niet te laat (in verband met de bereikbaarheid van de nieuwe gebiedsontwikkelingen via het openbaar vervoer). Als het openbaar vervoer te laat beschikbaar is, bestaat de kans dat veel bewoners gewend raken aan het gebruik van de auto en later de overstap naar het openbaar vervoer niet meer maken;
- tijdige realisatie van de stedelijke voorzieningen. Tijdig betekent hier: gelijktijdig met of zelfs vooruitlopend op de woningbouw voldoende capaciteit voor stedelijke voorzieningen realiseren (zoals ziekenhuisbedden, theaters, hoger onderwijs);
- tijdige realisatie van het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES). Tijdig betekent hier dat het natuurlijk systeem robuust genoeg is op het moment dat intensivering van het gebruik plaatsvindt.

4.2 DE BOUWSTENEN VOOR DE DIENSTREGELING

Schaalsprong Almere

In Almere kunnen ongeveer 25.000 woningen gebouwd worden, zonder dat aanvullende besluiten nodig zijn (no regret). Deze 25.000 woningen worden gebouwd op locaties die al planologisch geregeld zijn (Poort, Hout Noord) en op nieuwe locaties (Almere Pampus binnendijs 1e fase, Weerwaterzone en Hout Midden 1e fase). Voorwaarde voor de bouw van deze 25.000 woningen is de uitvoering van de maatregelen op de wegcorridor SAA, het korte-termijnpakket OV SAAL en de uitvoering van het korte-termijnpakket uit hoofdstuk 5 van de RAAM-brief.

De bouw van 60.000 woningen zal in de periode 2010-2030 niet in een gelijkmatig tempo plaatsvinden. Het bouwtempo ligt in de eerste jaren wat lager, mede door de economische crisis. Uitgaande van gemiddeld 3.000 woningen per jaar zullen naar verwachting rond 2020 25.000 woningen klaar zijn. Dan moet de bouw van de resterende 35.000 woningen van start gaan. Deze woningen komen aan de flanken van Almere te staan (Almere Pampus binnendijs 2e en 3e fase, IJland, Hout Midden, Zuid en Eemvallei). Omdat de voorbereiding van woningbouw ongeveer zes jaar in beslag neemt (planvorming, grondwerk, bouwplannen, etcetera), is uiterlijk in 2014 een definitieve keuze over het verstedelijkingsconcept van Almere nodig. Dit vraagt in 2012 een principebesluit van het kabinet in de vorm van een Concept Rijksstructuurvisie. Als blijkt dat de woningbouwproductie en -afzet achterblijven bij de planning, kan uitstel van besluitvorming wenselijk zijn.

► **Figuur 21**
Dienstregeling
besluiten en
uitvoering OV SAAL

Jaar*	Woningen	Korte-termijnpakket OV SAAL	Middellange-termijn- pakket OV SAAL	Lange-termijnpakket OV SAAL
2009				Principebesluit IJmeerlijn
2010		Tracébesluit	Start planstudie	
2012		Start ingebruikname van eerste maatregelen uit pakket	Tracébesluit	Bevestiging principe- besluit IJmeerlijn (go/no go 1)**
2014	10.000			Voorkeursbesluit IJmeerlijn (go/no go 2)** Start Planstudie
2016/2017	20.000	Ingebruikname totale pakket van maatregelen		Tracébesluit IJmeerlijn
2020	28.000		Ingebruikname	
2025	45.000			Ingebruikname IJmeerlijn

* jaartallen zijn afhankelijk van de daadwerkelijke woningbouwproductie.
** indien in 2012/2014 de IJmeerlijn onverhoopt niet haalbaar blijkt te zijn, dan wordt een oplossing via de Hollandse Brug gezocht.

Openbaar vervoer in de corridor Schiphol – Amsterdam – Almere – Lelystad (OV SAAL)

De besluiten over de ov-ontsluiting van Almere zijn onlosmakelijk gekoppeld aan de keuzes over de verstedelijking. Vanuit stedenbouwkundig oogpunt is de IJmeerlijn een voorwaarde voor westwaartse ontwikkeling. Omgekeerd is de toegevoegde waarde van een IJmeerlijn het grootst bij een zo westwaarts mogelijke ontwikkeling van de stad. Op het moment dat de definitieve keuze voor het stedenbouwkundig concept gemaakt wordt (principebesluit in 2012, definitief in 2014), is ook een definitieve keuze noodzakelijk voor de ov-ontsluiting op de lange termijn. Als de keuze op dat moment op een IJmeerlijn valt, kan deze op zijn vroegst rond 2025 gereed zijn.

Het korte-termijnpakket van OV SAAL biedt voldoende capaciteit voor ongeveer 25.000 nieuwe woningen, dus tot ongeveer 2020. De periode waarin het woningaanbod groeit van 25.000 tot 45.000, ongeveer de periode 2020-2025, moet dus overbruggd worden. Dit gebeurt met het middellange-termijnpakket OV SAAL. Uitgaande van realisatie van dit pakket voor 2020, is hierover in 2010 besluitvorming nodig. Dan kan in 2012 een tracébesluit volgen. Dit middellange-termijnpakket dient zoveel mogelijk no regret te worden uitgevoerd. Dat wil zeggen dat de dubbele investeringen in de Hollandse Brug en de IJmeerlijn worden voorkomen.

Voor het lange-termijnpakket OV SAAL geldt het volgende besluitvormingsszenario:

Bij keuze voor een IJmeerlijn moet voldoende zekerheid bestaan over de wijze waarop de westwaartse ontwikkeling van Almere vorm krijgt. Op het moment van aanleg dient het TBES voldoende 'op streek' te zijn. Daarnaast moet er een substantieel aanbod van reizigers zijn op het moment dat de IJmeerlijn in gebruik genomen wordt. Dit is het geval bij circa 45.000 woningen. Uitgaande van een gemiddelde woningbouwproductie van 3.000 woningen per jaar is dat aantal rond 2025 gerealiseerd. Uitgaande van een bouw- en voorbereidingstijd van ruim tien jaar moet uiterlijk in 2012 een principebesluit over de IJmeerlijn worden genomen. Een tracébesluit is dan voorzien in 2016-2017 (bij circa 20.000 gerealiseerde woningen).

TBES

In de komende jaren worden de eerste maatregelen voor het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES) in uitvoering genomen. In 2014 neemt het kabinet een definitief besluit over het maatregelenpakket voor de tweede fase van het TBES en over het tempo van uitvoering. Het tempo hangt samen met de eventuele keuze voor buitendijkse woningbouw (Almere Pampus buitendijks) en een IJmeerverbinding. Als daarvoor gekozen wordt, moet het ecologisch systeem van Markermeer en IJmeer tijdig voldoende robuust zijn.

De finale keuze voor Almere Pampus buitendijks is pas mogelijk nadat een uitvoeringsbesluit TBES is genomen, mede op basis van monitoringsgegevens. Bovendien moet dit besluit ook juridisch verankerd zijn. Ervan uitgaande dat de bouw van Almere Pampus buitendijks in 2020 moet starten en rekening houdend met een planvoorbereidingstijd van ongeveer zes jaar, is rond 2014 (of als de eerste 10.000 woningen in Almere gereed zijn) een definitief besluit over de tweede fase van TBES noodzakelijk.

Belangrijk fundament voor de besluitvorming in 2014 is de Structuurvisie Amsterdam – Almere – Markermeer, waarin de relatie tussen natuur en verstedelijking wordt gelegd.

De aanleg van de eerste maatregelen – luwtedammen en vispassages, afhankelijk van onderzoek NMIJ – gaat naar verwachting in 2011 van start. De monitoring van effecten kan daarmee in 2012 beginnen. De resultaten van de monitoring moeten meewegen bij de besluitvorming over Almere Pampus binnen- en buitendijks en de IJmeerlijn in 2014.

Overige projecten

Besluiten over vier gerelateerde projecten zijn min of meer onafhankelijk van de gekozen verstedelijkingsrichting in Almere en de bijbehorende ov-route en kunnen op een later tijdstip worden genomen:

- besluiten over maatregelen voor de korte of langere termijn voor het vervoer in de corridor Almere-'t Gooi-Utrecht (AGU);
- het besluit over de ontwikkeling van luchthaven Lelystad. Dit besluit kan door het wegvallen van het alternatief Oost zelfstandig worden genomen;
- besluit over maatregelen voor verbetering van de bereikbaarheid in de gemeente Almere (verkenning stedelijke bereikbaarheid Almere);
- keuze voor het tracé van de Noord-West 380 kV van Eemshaven naar Diemen via Ens. Van Eemshaven naar Diemen zal een nieuwe 380kV hoogspanningsleiding worden aangelegd: de Noord-West 380kV hoogspanningsleiding. Deze hoogspanningsleiding zal bij zowel Diemen als Ens aantakken op het reeds bestaande hoogspanningsnet. Dit betekent op het traject Ens-Diemen een verdubbeling van het huidige 380kV-net. De huidige hoogspanningsleiding loopt dwars door Almere en het Weerwater. In de startnotitie van het project Noord-West 380kV zijn drie corridors onderscheiden voor de toekomstige hoogspanningsleiding. Deze corridors doorsnijden alle het plangebied (over land of water) en zijn van invloed op de ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden. In 2011/2012 wordt het Rijksinpassingsplan voorzien waarin de keuze voor het tracé voor de 380kV wordt vastgesteld. Bij de keuze voor het tracé van de 380kV-leiding zal rekening gehouden worden met de beleidskeuzen uit deze RAAM-brief en vervolgbesluiten. Na het vaststellen van het Rijksinpassingsplan voor de 380kV zal het gekozen tracé een vaststaand gegeven zijn.

4.3 DE DIENSTREGELING VOOR DE RAAM-PROJECTEN

Uit de voorgaande analyses is een 'dienstregeling' voor besluitvorming en uitvoering in de komende tien jaar afgeleid. Sturend voor de dienstregeling zijn de voortgang van de woningbouw in Almere, besluitvorming over het openbaar vervoer (wel of geen IJmeerlijn) en de aanleg en monitoring van ecologische projecten in Markermeer en IJmeer. De Rijksstructuurvisie vormt het integrerend kader voor deze drie projecten (zie par 5.6).

Na vaststelling van de RAAM-brief kunnen een aantal algemene, en een aantal specifieke mijlpalen voor de SchaaIsprong Almere, OV SAAL lange termijn en TBES worden benoemd:

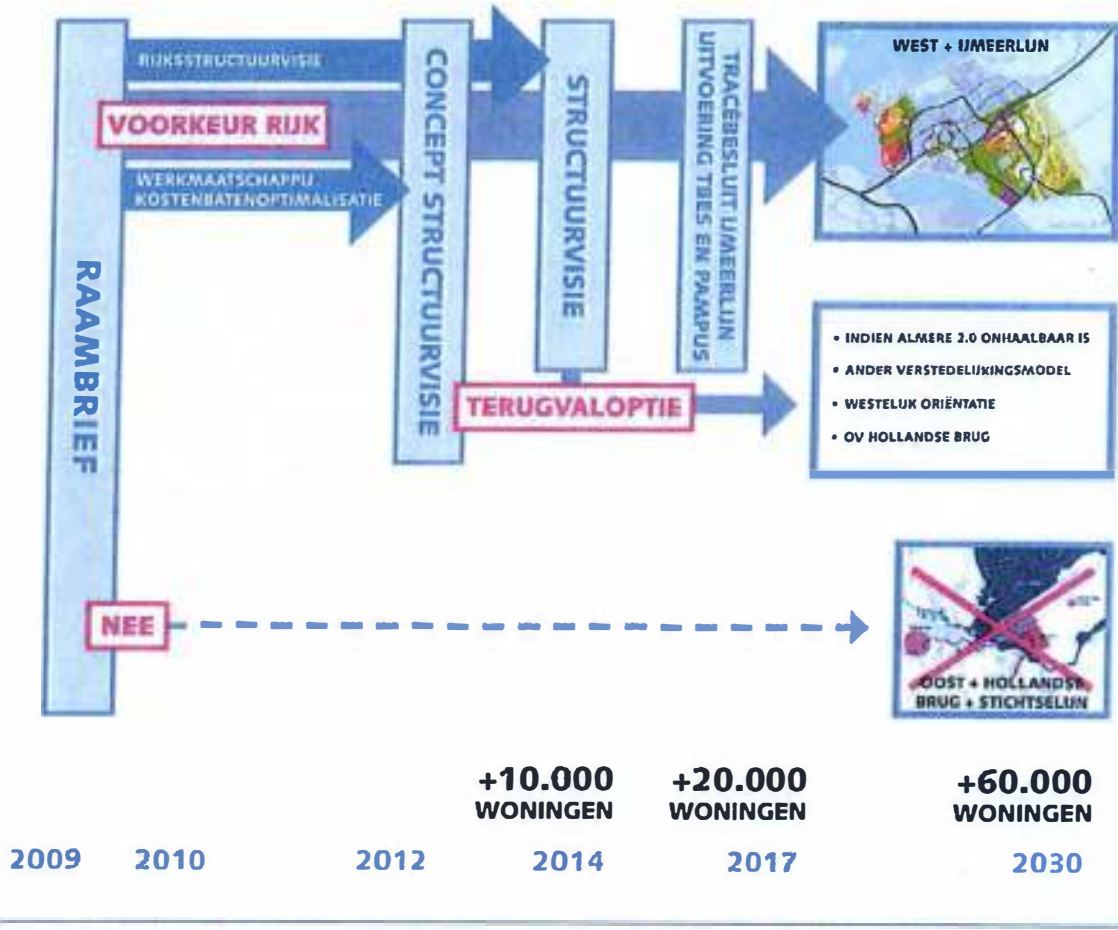
- 2010
  - oprichting werkmaatschappij Almere 2.0
  - plan van aanpak Rijksstructuurvisie
- 2012
  - resultaten werkmaatschappij en vaststelling Concept Rijksstructuurvisie
  - bevestiging principebesluit IJmeerlijn (indien wordt voldaan aan de voorwaarden)
- 2014
  - vaststelling Rijksstructuurvisie, inclusief Algemene Maatregel van Bestuur en uitvoeringsconvenanten
  - vaststellen Structuurvisie Almere 2.0
  - start planstudie IJmeerlijn
  - aanlegbesluit Pampus tweede en derde fase, IJland
  - aanlegbesluit tweede fase TBES
- 2016/2017
  - monitoring samenhang en afspraken
  - start aanleg Almere Pampus tweede en derde fase
  - tracébesluit IJmeerlijn
  - start aanleg tweede fase TBES

► Figuur 22
Dienstregeling
besluiten en
uitvoering Almere,
OV SAAL en TBES

Jaar	Won.	Totaal	Almere	OV SAAL	TBES
2009		RAAM-brief	Concept Rijksstructuur- visie Almere 2.0	Principebesluit IJmeerlijn	Principebesluit TBES
2010		Oprichting werkmaatschappij		Start Planstudie SAAL middellange termijn	Voorbereiding aanlegbesluit TBES
		Plan van aanpak Rijksstructuurvisie		Tracébesluit SAAL korte termijn	
2011		Startbesluit Rijks- structuurvisie, incl. PlanMER	Aanlegbesluit Pampus binnendijks fase 1, Hout Midden en Weerwater		Aanlegbesluit eerste fase TBES
2012		Resultaten werkmaatschappij		Bevestiging principe- besluit IJmeerlijn (go/no go 1)*	Paragraaf over natuur in relatie met verstedee- lijking in Concept Structuurvisie; Start monitoring effecten natuurmaatregelen
		Concept Rijksstructuurvisie (Rijksinpassingsplan 380 kV-lijn)		Tracébesluit SAAL middellange termijn	
2013		Opstellen AMvB en uitvoerings- convenanten			
2014	10.000	Vaststellen Structuur- visie inclusief AMvB en uitvoerings- convenanten	Vaststellen Structuur- visie Almere 2.0 Aanlegbesluit Pampus binnendijks fase 2 en 3, buitendijks (optioneel) en Eemvallei	Voorkeursbesluit IJmeerlijn (go/no go 2)* Start Planstudie SAAL IJmeerlijn	Aanlegbesluit tweede fase TBES
2015					
2016/2017	20.000	Monitoring samenhang en afspraken	Start bouw Pampus binnendijks fase 2 en 3	Tracébesluit IJmeerlijn	Start aanleg tweede fase TBES
2020	28.000		Start bouw buitendijks (optioneel)	Oplevering SAAL middellange termijn	
2025	45.000			Opening IJmeerlijn	
2030	60.000				

* Indien in 2012/2014 de IJmeerlijn onverhoopt niet haalbaar blijkt te zijn, dan wordt een oplossing via de Hollandse Brug gezocht

► Figuur 23
Dienstreling RAAM-brief

5. MAATREGELEN VOOR DE KORTE TERMIJN EN VERVOLGSTAPPEN

Het kabinet zet de drie schaalsprongen voortvarend in gang met een serie maatregelen op het gebied van woningbouw, infrastructuur en natuur. Deze maatregelen maken een goede start met de gekozen koers, zonder voor te sorteren op de twee opties voor de lange termijn. Voor zorgvuldige besluitvorming over die twee opties volgt het kabinet de procedure van een Rijksstructuurvisie.

INLEIDING

De aanpak van de metropoolregio Amsterdam is feitelijk in volle gang. De voorbereidingen voor verbetering van snelwegen in dit gebied zijn ver gevorderd en op de korte termijn zijn maatregelen voor het openbaar vervoer gereed. In de regio vindt op grote schaal binnenstedelijke woningbouw plaats. Er zijn enkele uitbreidingslocaties, waarvan Almere de grootste is. De betrokken gemeenten en de provincie Flevoland bereiden zich voor op een schaa sprong van Almere die in 2030 voltooid kan zijn. Nu al wordt gebouwd in onder meer Almere Poort en voor de bouw in Hout-Noord zijn de voorbereidingen getroffen. Ook natuurprojecten zijn in ontwikkeling, zoals het Oostvaarderswold en de natuurlots in het Markermeer.

De RAAM-projecten richten zich op de periode tot 2030. Het is noodzakelijk dat er vaart blijft in de aanpak. De behoefte aan nieuwe en andere woningen, stedelijke voorzieningen, betere bereikbaarheid, natuur en mogelijkheden voor recreatie is groot. Hoewel de huidige conjunctuur tijdelijk een dempend effect heeft op de vraag, moet de planvoorbereiding en uitvoering doorgaan om bij herstel van de markt te kunnen leveren. Daarom kiest het kabinet voor twee sporen:

- nu 'de schop in de grond' met toekomstbestendige maatregelen voor alle RAAM-projecten;
- via een Rijksstructuurvisie toewerken naar definitieve besluiten over verstedelijkingslocaties, wel of geen IJmeerlijn en de vervolmaatregelen voor het TBES.

5.1 SCHAALSPRONG ALMERE

VSBA

De Schaa sprong van Almere zal ertoe leiden dat meer mensen binnen de stad zullen reizen. Het wegennet en de infrastructuur voor het openbaar vervoer zijn hierop niet berekend. In de Verkenning Stedelijke Bereikbaarheid Almere (VSBA) is onderzocht welke knelpunten wanneer gaan ontstaan en welke gefaseerde maatregelen gewenst zijn voor goede bereikbaarheid in de stad. De regio rondt in samenwerking met het Rijk de VSBA af. Daarbij wordt getoetst welke maatregelen noodzakelijk zijn om de binnenstedelijke bereikbaarheid op peil te houden tijdens de uitvoering van de Schaa sprong. Over de vervolgstappen en de financiering van de maatregelen maken rijk en regio uiterlijk op 1 juli 2010 nadere afspraken. Daarbij is het uitgangspunt dat nieuwe infrastructuur, gelegen in de nieuwe plangebieden (woningbouwlocaties in Almere) betaald kan worden uit de grondexploitatie. Als de feitelijke grondexploitaties daardoor een negatief saldo krijgen, zoeken gemeente, provincie en rijk samen naar optimalisaties en/of alternatieve financieringsbronnen. In de bestaande stad zullen ook investeringen in de infrastructuur noodzakelijk zijn (met name Hoge Ring, Tussenring). Door deze investeringen in dit onderliggende wegennet (de ringstructuur) wordt het hoofdwegennet (A6) ontlast. Daarmee dient deze investering ook de doelen van de Mobiliteitsaanpak en is een rijksbijdrage gelegitimeerd. Per 1 juli 2010 spreken rijk en regio af welk deel van deze investeringen het Rijk op korte en lange termijn voor zijn rekening neemt.

Weerwaterzone en A6

De Weerwaterzone is een nieuwe ontwikkellocatie in het centrum van Almere. Hier komen onder andere hoogstedelijke voorzieningen en woningen in het hoge marktsegment. De snelweg A6 ligt op een dijk en doorsnijdt momenteel dit gebied. Omdat de capaciteit van de A6 wordt uitgebreid (planstudie SAA) ontstaat een unieke kans om de A6 op maaiveld te brengen. Dat maakt op termijn overkluizing mogelijk. De stadsdelen aan beide zijden van de snelweg kunnen zich zo in samenhang ontwikkelen. Het Rijk draagt aan deze integrale gebiedsontwikkeling € 46,1 mln. bij uit het Nota Ruimtebudget.

Hogeschool

De Schaalsprong Almere maakt een breder aanbod van onderwijs wenselijk. De Hogeschool Windesheim wil zich vestigen in Almere, met een dependance in Lelystad. Zo ontstaat een breed aanbod van opleidingen voor circa 6.000 leerlingen binnen de gemeentegrenzen. HBO-leerlingen uit Almere en Lelystad kunnen dan in de eigen stad naar school. Daardoor zullen ook meer MBO-leerlingen doorstromen naar het HBO. Het bedrijfsleven in Almere zal profiteren van de kennis die leerlingen en afgestudeerden van het HBO meebrengen. De levendigheid van een grote studentenpopulatie geeft tevens een 'boost' aan het culturele klimaat. De start van een breed aanbod aan opleidingen brengt aanloopverliezen met zich mee. Het Rijk draagt € 37 mln. bij aan de dekking van het tekort in de business case Windesheim Almere/Lelystad.

Ontwikkelingsstrategie

De Schaalsprong Almere is een project van nationaal belang waar ook aanzienlijke rijksinvesteringen mee gemoeid zijn. Aan de uitvoering van de schaalsprong kleven financiële ontwikkelrisico's die de gemeente Almere niet alleen kan en wil dragen. Het Rijk wil daarom een bestendige bestuurlijke en zakelijke samenwerking opzetten met de gemeente en de provincie, om de programmering en financiering van Almere-Oost, Weerwaterzone en Almere Pampus in onderlinge samenhang te kunnen aanpakken en om positieve en negatieve exploitatiesaldi met elkaar te kunnen verevenen. Daartoe wordt een bestuurlijk platform ingesteld en een organisatie die de onderlinge samenhang tussen de drie deelopgaven bewaakt. Voor elk van de drie deelopgaven wordt een toegesneden werkmaatschappij opgericht. De rijkscoördinatie hiervoor ligt bij het RVOB; de departementen van Financiën en VROM zijn hierbij nauw betrokken.

Het Rijk staat open voor participatie in de aanleg van Almere Pampus, afhankelijk van de uitkomsten van de business case. Dat is al eerder vastgelegd in de Noordvleugelbrief. Aan marktconforme overdracht van de gronden in het plangebied werkt het Rijk mee. De grondexploitatie voor de eerste deelgebieden moet meer zicht geven op de totale 'business case' van de schaalsprong. Op basis van de grondexploitatie van de eerste deelgebieden worden nadere afspraken gemaakt tussen het Rijk en de gemeente over verevening tussen bouwlocaties en het inbrengen van de opbrengsten van rijksgronden in de totale business case. De omvang van de inbreng is gemaximeerd tot de grondopbrengst van in totaal 15.000 van de geplande 60.000 woningen op nieuw te ontwikkelen locaties. Naar verwachting zullen bepaalde deelgebieden een positief saldo (GREX) kennen en andere een negatief saldo. Op basis daarvan wordt de afweging gemaakt op welke wijze het Rijk kan participeren, rekening houdend met het deelnemingen beleid van het Rijk. De gemeente Almere wordt gevraagd om deze aanpak samen met het RVOB uit te werken, als onderdeel van de hiervoor beschreven bestuurlijke en zakelijke samenwerking. Op basis van de uitkomsten van de hiervoor genoemde werkzaamheden zal het Rijk uiterlijk in 2011 besluiten over actualisering en toepassing van de besluiten uit de Noordvleugelbrief die betrekking hebben op de rijksgronden.

De gemeente Almere ziet zich nu, bij de voorbereiding van de Schaalsprong, al voor plankosten geplaatst die niet ten laste kunnen komen van de planexploitaties en die een onevenredig hoge druk leggen op gemeentebegroting. Omdat sprake is van een opgave van nationaal belang, verleent het Rijk een eenmalige bijdrage van € 8 mln. uit het Nota Ruimtebudget aan deze plankosten.

Het Rijk heeft met instemming kennis genomen van het DuurzaamheidsLab dat de gemeente Almere sinds maart 2009 heeft opgericht. Het DuurzaamheidsLab Almere heeft als doel om mensen in staat te stellen praktisch aan de slag te gaan met de duurzaamheidsambities die voortvloeien uit de Almere Principles. Het vormt een netwerk van overheid, deskundigen, bedrijven en burgers. Het stimuleert nieuwe ideeën, brengt uiteenlopende disciplines en opvattingen bij elkaar en verbindt theorie en praktijk. Deze innovatieve aanpak op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling en de daarbij te ontwikkelen oplossingen vormt één van de economische kernactiviteiten waarop de gemeente zich wil profileren. Het DuurzaamheidsLab Almere wordt gevraagd de eerder genoemde werkmaatschappijen te adviseren en te ondersteunen bij beantwoording van de vraag hoe duurzaamheid vanaf het begin een leidraad kan vormen in deelopgaven, welke ambities daarbij passen en welke innovatietrajecten kunnen worden bewandeld om die ambities te realiseren.

Financiële positie gemeente en provincie

Het Rijk streeft ernaar om met de gemeente Almere tot sluitende afspraken te komen, die de financieringsproblematiek van de gemeente oplossen. Het is daarbij de inzet om een oplossing te bieden die substantieel en structureel bijdraagt aan de financiële positie van de gemeente. Het Rijk baseert zich daarbij op de uitkomsten van het Cebeon-onderzoek, dat in 2008 in opdracht van rijk en gemeente is uitgevoerd. Het Rijk onderneemt het volgende. Bij het regulier onderhoud van het gemeentefonds wordt onder meer aandacht geschonken aan die clusters waar Almere, samen met andere gemeenten, uitgaven boven het ijkpunt heeft (conform Cebeon-onderzoek). Uit het nader onderzoek kan geconcludeerd worden dat een herverdeling gewenst is. Daarover ontstaat in de loop van 2010 duidelijkheid, met als eerst mogelijke ingangsdatum 2012. De Raad voor de Financiële Verhoudingen (RFV) doet onderzoek naar de positie van de G4 in het gemeentefonds. In het licht van de keuze voor versterking van de driehoek Amsterdam – Almere – Utrecht, zal naar aanleiding van dit onderzoek worden bezien welke positie Almere zou moeten hebben.³

De gemeente Almere ontvangt rijksmiddelen vanuit een aantal specifieke uitkeringen. Onderzocht wordt in welke mate de gemeente Almere als groeigemeente minder inkomsten krijgt doordat deze regelingen zijn gebaseerd op ijkpunten uit voorgaande jaren (de zogenaamde T-min problematiek).

Bij de beschikking van het provinciefonds krijgt de provincie Flevoland meer mogelijkheden om – in redelijkheid – bij te dragen aan de economische ontwikkeling, de infrastructuur en groen/blauwe projecten (onder andere TBES, Oostvaarderswold en de groenstructuur van Almere). Het Rijk zal er rekening mee houden dat de provincie Flevoland een achterstand moet wegwerken, zoals becijferd door bureau Cebeon. Hierbij zal het advies van het IPO over het provinciefonds worden betrokken. Besluitvorming over het provinciefonds vindt plaats vóór 1 mei 2010.

Economie en werkgelegenheid

Er is een substantiële groei van de werkgelegenheid in Almere en Flevoland nodig om in 2030 evenwicht te bereiken op de regionale arbeidsmarkt. Economische ontwikkeling vormt daarmee een onlosmakelijk onderdeel van een succesvolle schaa sprong van Almere. De kansen om bij te dragen aan de versterking van de internationale concurrentiepositie van de Noordvleugel van de Randstad (Metropoolregio Amsterdam en Noordvleugel Utrecht) moeten ten volle worden benut. De ambitie voor gemeente, regio, provincie en rijk is het realiseren van 100.000 extra banen in Almere tot 2030 binnen de economische structuur van de Noordvleugel.

³ Dit is tevens antwoord op de motie Ortega c.s., 31700 XVIII, nr. 40 over bekostigingsstelsels van groeigemeenten.

Ongeveer 50.000 banen kunnen worden gerealiseerd door maximaal in te zetten op de groeipotentie en dynamiek van het eigen bedrijfsleven en op een optimaal voorwaarden-scheppend beleid (goed gastheerschap van gemeente en provincie). Deze benadering betekent tenminste het kunnen voortzetten van het lokaal en regionaal economisch beleid, zoals dat de afgelopen jaren is uitgevoerd met behulp van Europees regionaal stimuleringsbeleid aangevuld met rijkscofinanciering. Compensatie van wegvallende middelen kan worden geboden uit het provinciefonds na de herverdeling. Daarbij wordt rekening gehouden met de aanbevelingen uit het Cebeon onderzoek: Financiële positie van Flevoland zonder en met schaa sprong.

Een substantiële banengroei wordt verder verwacht door het gericht versterken van vijf economische speerpuntclusters, te weten 'ICT en media', 'Health, wellness en life sciences', 'logistiek en handel', 'duurzaam bouwen' en 'luchthaven Lelystad'. De keuze van deze clusters sluit aan bij de potenties van de stad en stelt Almere in staat om een bijdrage te leveren aan de versterking van de internationale concurrentiepositie van de Noordvleugel. De eigen economische identiteit die Almere hierdoor kan ontwikkelen is complementair aan het economisch profiel van de rest van de Noordvleugel van de Randstad. Een economisch uitvoeringsprogramma wordt voor eind 2010 vastgesteld. Om de communicatie en afstemming tussen lokale, regionale en nationale ontwikkelingen goed te laten verlopen, zal het Rijk wanneer de onderwerpen op de agenda daartoe aanleiding geven, participeren in de Economic Development Board die in Almere is ingericht voor de realisatie van het Economisch Offensief.

5.2 OV SAAL

Het kabinet heeft al een besluit genomen over het pakket korte-termijnmaatregelen van OV SAAL. In 2010 worden de tracébesluiten genomen. Deze betreffen capaciteitsuitbreidingen op de Zuidtak van Amsterdam en op de Flevolijn in Almere. Door de maatregelen verbetert de kwaliteit en capaciteit van het openbaar vervoer aanzienlijk. Zo kunnen met behulp van dit pakket twaalf treinen per uur gaan rijden tussen Almere en Amsterdam (Centraal en Zuid) in beide richtingen. De ingebruikname van het totale korte-termijnpakket vindt gefaseerd plaats, in de periode 2012 tot 2016. Voor het korte-termijnpakket is een bedrag van € 680 mln. (prijspeil 2009) gereserveerd.

Het korte-termijnpakket biedt voldoende kwaliteit en capaciteit om de voorziene groei van reizigers op de korte termijn op te kunnen vangen. Het tijdstip waarop nieuwe knelpunten optreden en de omvang daarvan hangt in grote mate samen met het tempo van de ruimtelijke ontwikkelingen en met name de woningbouw in Almere, dat de vraag naar het openbaar vervoer mede bepaalt. Bij circa 25.000 nieuwe woningen in Almere (dat zal rond 2020 zijn) zijn nieuwe knelpunten te verwachten. Er zijn diverse maatregelen verkend om hiervoor goede oplossingen te bieden. Het onderzoek is nog gaande en over de invulling en timing van een pakket dient nog nader te worden besloten. Gezocht wordt naar een pakket dat ongeacht de toekomstige keuzes nuttig en noodzakelijk is en blijft. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de mogelijke besluiten die worden genomen over de landelijke routing van goederen, waarvoor de onderzoeksresultaten in het voorjaar van 2010 bekend zijn. Maar ook het aantal nog open te houden oplossingsrichtingen en modaliteiten voor de lange termijn (IJmeerlijn/Hollandse Brug) zullen van invloed zijn op de samenstelling van het middellange-termijnpakket. Er wordt – rekening houdend met bovenstaande afhankelijkheden – ingezet op een zo spoedig mogelijk planstudiebesluit over een pakket van maatregelen voor de middellange termijn, zodat uiterlijk medio 2010 de planstudie kan worden gestart. In 2012 kan dan een tracébesluit worden genomen. De realisatie kan dan rond 2020 worden voltooid. Wanneer uit het lopende onderzoek blijkt dat het zinvol is bepaalde maatregelen van het middellange-termijnpakket in de tijd bezien naar voren te halen en/of toe te voegen aan het korte-termijnpakket dan is dat een optie. Een planstudiebesluit over deze specifieke middellange-termijnmaatregelen zal in dat geval zo nodig eerder worden genomen dan voor de overige maatregelen. Voor maatregelen op de middellange termijn resteert een bedrag van € 720 mln. (prijspeil 2009) uit het totale budget van OV SAAL.

5.3 AGU

De bereikbaarheid in de corridor Almere, 't Gooi en Utrecht (AGU) komt mede door de Schaalsprong Almere onder druk te staan. In een préverkenning zijn oplossingen onderzocht. Nu het kabinet en de gemeente Almere hebben gekozen om geen grootschalige ontwikkeling in het oosten van Almere te laten plaatsvinden, is er onvoldoende aanleiding voor een Stichtse Lijn als railverbinding. Er vindt onderzoek plaats naar de wijze waarop het openbaar vervoer naar 't Gooi en Utrecht kan verbeteren: aanpassingen van het bestaande spoor of doortrekken van het Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) Hilversum-Huizen naar Almere. Het besluit over het HOV hangt ook af van de besluitvorming over het HOV tussen Hilversum en Huizen. De planning is dat deze besluiten medio 2010 worden genomen.

In een Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse (NMCA) wordt getoetst hoe zwaar en urgent de knelpunten op de weg zijn en hoe groot het oplossend vermogen van maatregelen is. Zo wordt op nationale schaal duidelijk hoe de knelpunten op de A27 (Almere – Eemnes) en de A1 (Muiden-Eemnes) zich verhouden tot knelpunten op andere wegen. Voor de zomer van 2010 moet hierover duidelijkheid bestaan. Dan wordt ook besloten of er al dan niet een MIRT-verkenning AGU wordt gestart. Ook zal er tegen die tijd inzicht zijn in de kosten van benuttingsmaatregelen of maatregelen voor uitbreiding van de capaciteit op de A27.

5.4 GROEN-BLAUWE SYSTEEM

TBES

Het kabinet wil een snelle start maken met de maatregelen voor verbetering van de natuurkwaliteit. Op basis van advies van Natuurlijk(er) Markermeer IJmeer (NMIJ) wordt de definitieve keuze voor de eerste fase maatregelen van TBES bepaald. Vooralsnog wordt gedacht aan de volgende maatregelen:

- luwtmaatregelen in de Hooimse Hop. Vogels kunnen na het treffen van deze maatregelen beter voedsel vinden in de Hooimse Hop, een baai aan de kust van Noord-Holland. Aanleg van lage luwtedammen of slibschermen zorgt ervoor dat het slib uit het oosten de baai niet bereikt. Het water wordt daardoor helderder. Zo ontstaan goede condities voor de groei van waterplanten (met name kranswieren) en bodemorganismen (zoals mosselen), en zijn vissen voor vogels gemakkelijker te vinden;
- vispassages, om migratie van vis mogelijk te maken tussen Markermeer-IJmeer en het water binnendijks;
- het ministerie van VenW zal de mogelijkheden benutten om bij dijkversterking de combinatie met ecologie te leggen, bijvoorbeeld door aanleg van vooroevers in plaats van klassieke dijkversterking.

Deze maatregelen dragen gegarandeerd bij aan de noodzakelijke systeemkenmerken. Voor uitvoering van de eerste fase van het TBES is een budget van € 30 mln. benodigd. Het Rijk is bereid € 20 mln. vrij te maken, mits de regio bereid is € 10 mln. euro bij te dragen. Vanuit het Rijk komt op korte termijn € 7 mln. beschikbaar, wat bestaat uit het gericht inzetten van ICES-gelden, die eerder waren toegekend voor natte natuurontwikkeling. De overige € 13 mln. worden door LNV en VenW samen beschikbaar gesteld. De Minister van LNV is bereid eenmalig € 6,5 mln. te reserveren in het meerjarenbudget voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in 2014-2015. Ook het ministerie van VenW draagt € 6,5 mln. bij.

Het Rijk is van mening dat met de € 25 mln. voor het onderzoek en de € 30 mln. voor de eerste fase TBES een goede en verantwoorde start gemaakt kan worden met het TBES en dat in de Rijksstructuurvisie aangegeven zal worden hoe het vervoltraject eruit zal gaan zien zal.

Voor het ecologische systeem is met name het onderzoeksprogramma Natuurlijk(er) Markermeer IJmeer (NMIJ) van belang. De natuurpilots hierin zullen nieuwe ervaringsgegevens opleveren, die van nut zijn voor het het bepalen van de meest effectieve maatregelen van het TBES. Met dit programma is € 25 mln. gemoeid.

In de (Concept) Structuurvisie Amsterdam – Almere – Markermeer komt te staan welk type natuur beoogd wordt met de maatregelen uit het TBES, zoals moeraszones en vooroevers. Hierbij worden ook voorstellen gemaakt voor eventuele aanpassing van de instandhou-

► **Figuur 24**
Korte termijnmaatregelen
Noordelijke Randstad

- 25.000 woningen,
(Poort, Pampus, Hout Noord)
- Inpassing autosnelweg
- Hogeschool
- Oostvaarderswold
- Groenblauwe casco
- Hoornse hop + vispassages
Markermeer/IJmeer
- A9/A1/A6 (SAA)
- OV SAAL
- Spoorverdubbeling

dingsdoelen voor het gebied. Het concept hiervan is gereed in 2012, waarna overleg met de Europese Commissie zal plaatsvinden.

Natuur en landschap Almere Oost

Het Oostvaarderswold is de robuuste verbinding die de Oostvaardersplassen met het Horsterwold moet gaan verbinden. Hierdoor ontstaat een aaneengesloten natuurgebied van ongeveer 15.000 hectare, met ruimte voor grote grazers zoals edelherten, konikpaarden en heckrunderen. De verbinding heeft een omvang van circa 1800 hectare en heeft een integraal karakter met zowel een natuurfunctie (onder meer 1.125 ha robuuste verbindingzone) en een recreatiefunctie (175 ha). De provincie Flevoland is uitvoerder van het project Oostvaarderswold. Het is de bedoeling dat dit project in 2014 gereed is, wat mede afhankelijk is van de financiering. De robuuste verbindingzone betreft een opgave van in totaal circa € 240 mln. samen te dragen door alle betrokken partijen. LNV draagt hieraan momenteel circa € 95 mln. bij.

Uitbreiding en ontwikkeling van een nieuwe groen-blauw raamwerk aan de oostzijde van Almere is noodzakelijk om het woon-, werk-, en leefmilieu in de Noordelijke Randstad bijzondere kwaliteit te kunnen blijven geven. Er is een investeringsprogramma ontwikkeld voor de realisatie van het groen-blauwe raamwerk. Dit bestaat uit circa 600 hectare doorontwikkeling van bestaande natuur-, bos- en kustzones en aanleg van 700 hectare nieuwe groen-blauwe gebieden. De investeringen bedragen € 329 mln. Deze vormen een onderdeel van de integrale business case. Ruim de helft daarvan is naar verwachting uit de grondexploitatie te bekostigen. Voor het overblijvende deel wordt gezocht naar mogelijkheden voor bekostiging. Uiterlijk in 2010 worden de mogelijkheden getoetst door het RVOB, in overleg met de Dienst Landelijk Gebied en de gemeente Almere. Leidt dit niet tot voldoende financieringsmogelijkheden en bestaat ook anderszins geen dekkingsmogelijkheid, dan is optimalisering of fasering van het groen-blauwe raamwerk nodig.

5.5 LUCHTHAVEN LELYSTAD

De RAAM-projecten kennen een belangrijke functionele en ruimtelijke samenhang met de ontwikkeling van de luchthaven Lelystad. Goed wonen, veelzijdige werkgelegenheid, een (inter)nationaal georiënteerd vestigingsklimaat, een hoogwaardig voorzieningsniveau en een gezonde woon-werkbalans staan daarbij centraal. In die visie past ook de ontwikkeling van de luchthaven Lelystad. Het is een katalysator voor werkgelegenheid, onderwijs en de internationale bereikbaarheid van de regio. Op deze wijze draagt de luchthaven bij aan de structuurversterking en een integrale ontwikkeling van Flevoland.

Met de ruimte en de mogelijkheden die de ministers met het onlangs genomen aanwijzingsbesluit bieden, kan Lelystad Airport zich al op korte termijn ontwikkelen tot een zakenluchthaven waarbij ook toestellen met 50 tot 70 zitplaatsen kunnen worden ingezet. Daarvoor krijgt de luchthaven voor de periode tot aan de komst van een verlengde baan een tijdelijke geluidscontour die groter is dan de huidige geluidszone om een rendabele exploitatie en de verdere ontwikkeling van het vliegveld mogelijk te maken. Pas op het moment dat de verlengde baan in gebruik wordt genomen gaat de uiteindelijke geluidszone gelden. Vanaf dat moment kunnen ook vluchten met grotere vliegtuigen zoals de Boeing 737 en Airbus 320 plaatsvinden, waarbij maximaal 5.000 vliegtuigbewegingen met dit type vliegtuigen mogen worden uitgevoerd. Met dit besluit kan Lelystad Airport zich bij de bestaande baanlengte al ontwikkelen tot een volwaardige zakenluchthaven en wordt de omgeving beschermd tegen 'oneigenlijk' gebruik van de geluidscontour die bestemd is voor de grotere vliegtuigen.

Bij de verdere ontwikkeling van de luchthaven zijn ook factoren als een goede indeling van het luchtruim zonder interferentie tussen Schiphol en Lelystad en in meer algemene zin het advies van de Commissie Alders voor de ontwikkeling op lange termijn van belang. Bij de eventuele bouw van maximaal 20.000 woningen aan de oostkant van Almere zullen overigens voor de verdere ontwikkeling van de luchthaven Lelystad geen belemmeringen ontstaan.

Met betrekking tot de luchtverkeersleiding is toegezegd dat in 2010, in overleg met betrokken partijen een plan van aanpak wordt opgesteld, inclusief de wijze van financiering. Daarin wordt duidelijk hoe en op welke termijn volledige luchtverkeersleiding op Lelystad Airport gerealiseerd wordt.

5.6 RIJKSSTRUCTUURVISIE SAAM

Uitwerken en borgen

Het kabinet neemt in deze RAAM-brief samenhangende besluiten van nationale betekenis over de Noordelijke Randstad. Het doel is in deze regio een drievoudige schaal- en kwaliteits-sprong teweeg te brengen, op het gebied van verstedelijking, infrastructuur en ecologische ontwikkeling. De meeste lokale, regionale en nationale belangen komen samen in het gebied Almere Pampus, Amsterdam en IJmeer/Markermeer. De uitwerking van de integrale opgave in dat gebied is een proces met een lange tijdshorizon waarin de agenda van besluitvorming tot 2030 is gezet met deze RAAM-brief. Vanwege de lange horizon is dit proces omgeven met de nodige onzekerheden voor alle betrokken partijen. Het kabinet wil de uitgezette koers verder uitwerken en borgen met behulp van het instrument van de Structuurvisie Amsterdam – Almere – Markermeer (SAAM). Dat moet de partijen samenbrengen die de gestelde doelen gezamenlijk moeten bewaken. De structuurvisie helpt om het planningsproces op democratische en transparante wijze te doorlopen. Met een Algemene Maatregel van Bestuur op grond van de structuurvisie is het mogelijk ook derden juridisch te binden aan essentiële onderdelen van de structuurvisie.

Passende beoordeling

Bij de RAAM-projecten moeten alle beleidsopties met ruimtelijke consequenties in en rond het IJmeer/Markermeer passend worden beoordeeld op hun mogelijke schadelijke effecten op de natuur in het kader van Natura 2000. Die Passende Beoordeling vindt in beginsel plaats in alle fasen (niet-wettelijk en wettelijk) van het voorbereidingsproces. Er is in de Milieu-EffectenAnalyse (MEA) een dergelijk passende beoordeling van de varianten van de RAAM-projecten gemaakt (zie paragraaf 2 van deel C). In de RAAM-brief legt het kabinet de intentie vast om te komen tot het TBES en verbindt het zich nu aan een betekenisvolle

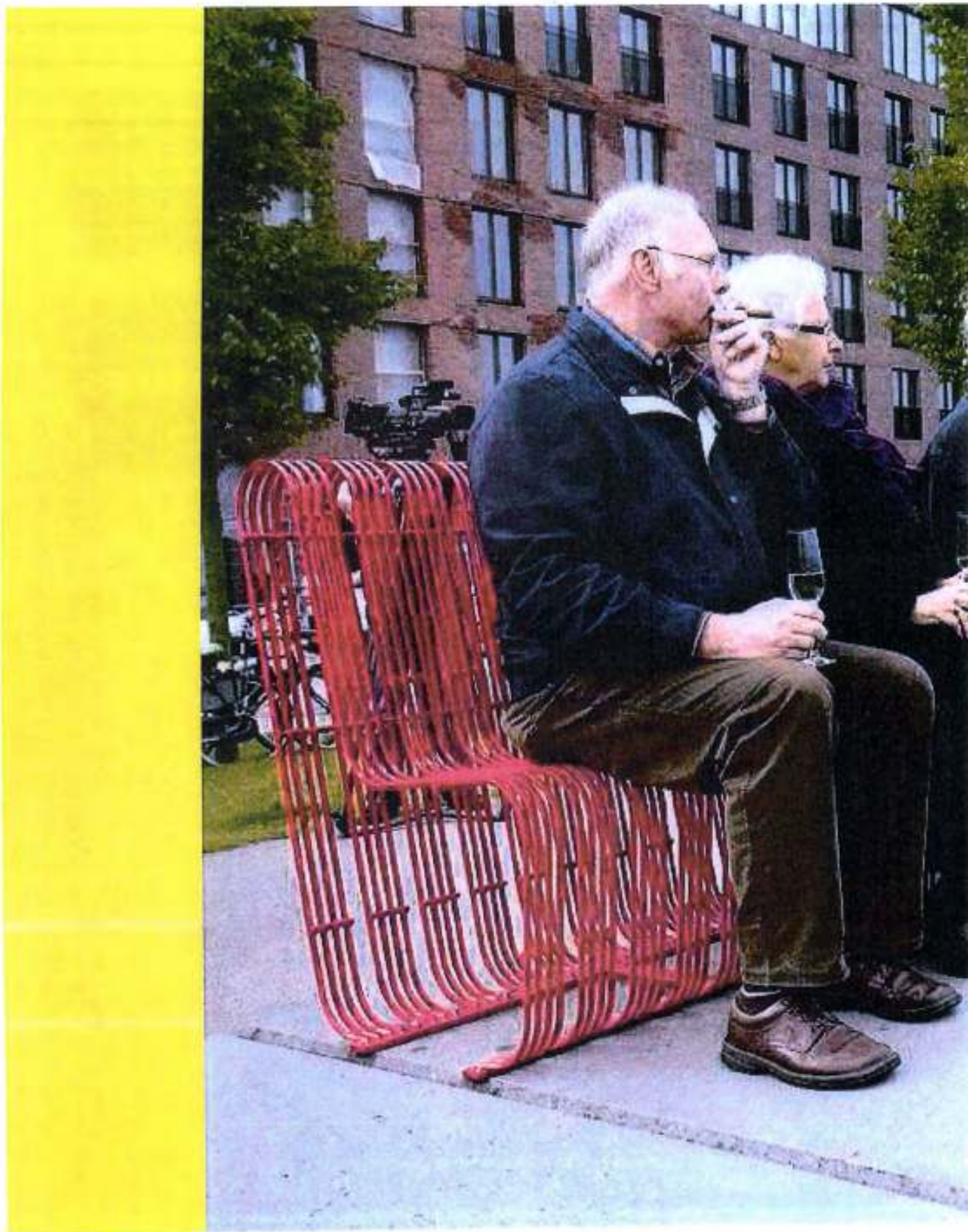

eerste stap. Het TBES (als 'surplus' waarmee intensivering van het ruimtegebruik binnen de natuurwetgeving mogelijk moet worden gemaakt) moet een zodanige omvang, kwaliteit en robuustheid hebben dat het de effecten van verstedelijking en ook de gecumuleerde effecten van de overige beleidsopties en andere ontwikkelingen kan mitigeren. De Europese Commissie heeft op 8 april 2009 een brief aan de provincie Flevoland gestuurd waarin algemene principiële steun wordt betuigd aan een benadering op basis van natuurinclusieve planning en verder wordt opgemerkt dat: "Als de passende beoordeling tot de conclusie leidt dat het plan, met alle individuele componenten, de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten, of dat het plan zelfs zal bijdragen tot het bereiken van de gebiedsdoelen, kunnen de bevoegde nationale instanties met het plan akkoord gaan."

Procedure en tijdsplan

In 2010 stelt het kabinet een plan van aanpak voor de structuurvisie op. Hierin komt het organisatorisch kader te staan voor de bestuurlijke en zakelijke samenwerking tussen rijk en regio bij het opstellen van de Rijksstructuurvisie. In 2011 wordt het startbesluit genomen. Richtdatum voor het vaststellen van de Concept Rijksstructuurvisie is het najaar van 2012. Hierbij zal dan gebruik worden gemaakt van de uitkomsten van de werkmatschappij, die de haalbaarheid van Almere 2.0 onderzoekt.

Na intensief overleg met de betrokken partijen legt het Rijk in de conceptvisie vast welke vraagstukken een verdieping van ruimtelijk ontwerp en bestuurlijk-juridische en financiële afweging verelen. Hierbinnen moeten de planologische afwegingen en reserveringen plaatsvinden, met doorwerking in bestemmingsplannen. In 2014 wordt de Rijksstructuurvisie vastgesteld, inclusief een Algemene Maatregel van Bestuur en eventuele uitvoeringsconvenanten met publieke en private partijen.

B DE VIJF PROJECTEN EN INTEGRALE ALTERNATIEVEN

Deel B van de RAAM-brief geeft een beschrijving van de vijf RAAM-projecten. In het laatste hoofdstuk zijn de projecten gecombineerd tot vijf integrale alternatieven. Deze alternatieven vormen de hoeken van het speelveld bij het integrale afwegingskader, het onderzoek en het bepalen van de effecten.

1 SCHAALSPRONG ALMERE

60.000 WONINGEN EN 100.000 ARBEIDSPLAATSEN IN 20 JAAR

Het Rijk heeft Almere gevraagd plannen te maken voor uitbreiding met 60.000 woningen en te streven naar 100.000 arbeidsplaatsen tot 2030. Geen geringe opgave: met de uitbreiding wordt een stad als Den Bosch of Nijmegen aan Almere toegevoegd. De uitbreiding werkt niet alleen door in het aantal inwoners, maar ook in het economisch, sociaal en cultureel leven. De gemeente Almere heeft de groeiplannen in overleg met diverse partijen uitgewerkt in de Concept Structuurvisie Almere 2.0. Uitgangspunt van de Structuurvisie is dat Almere uitgroeit tot een ecologisch, sociaal en economisch duurzame stad.

ALTERNATIEVEN EN VARIANTEN

Almere kan zowel in westelijke als in oostelijke richting groeien. De gemeente Almere heeft in overleg met de regionale partners drie verstedelijkingsalternatieven opgesteld. Bij ieder alternatief horen pakketten voor de infrastructuur, voor weg en openbaar vervoer.

De drie alternatieven zijn:

- Almere Waterstad;
- Almere Stad van Water en Groen;
- Almere Polderstad.

Almere heeft de drie ruimtelijke modellen voor de verstedelijking onderzocht. Op basis hiervan heeft de gemeente het voorkeursalternatief 'Waterstad-Plus' gekozen, een combinatie van Almere Waterstad en Almere Stad van Water en Groen. Een groot deel van de regio ondersteunt deze keuze. Het voorkeursalternatief is door de gemeente Almere uitgewerkt in de Concept Structuurvisie Almere 2.0.

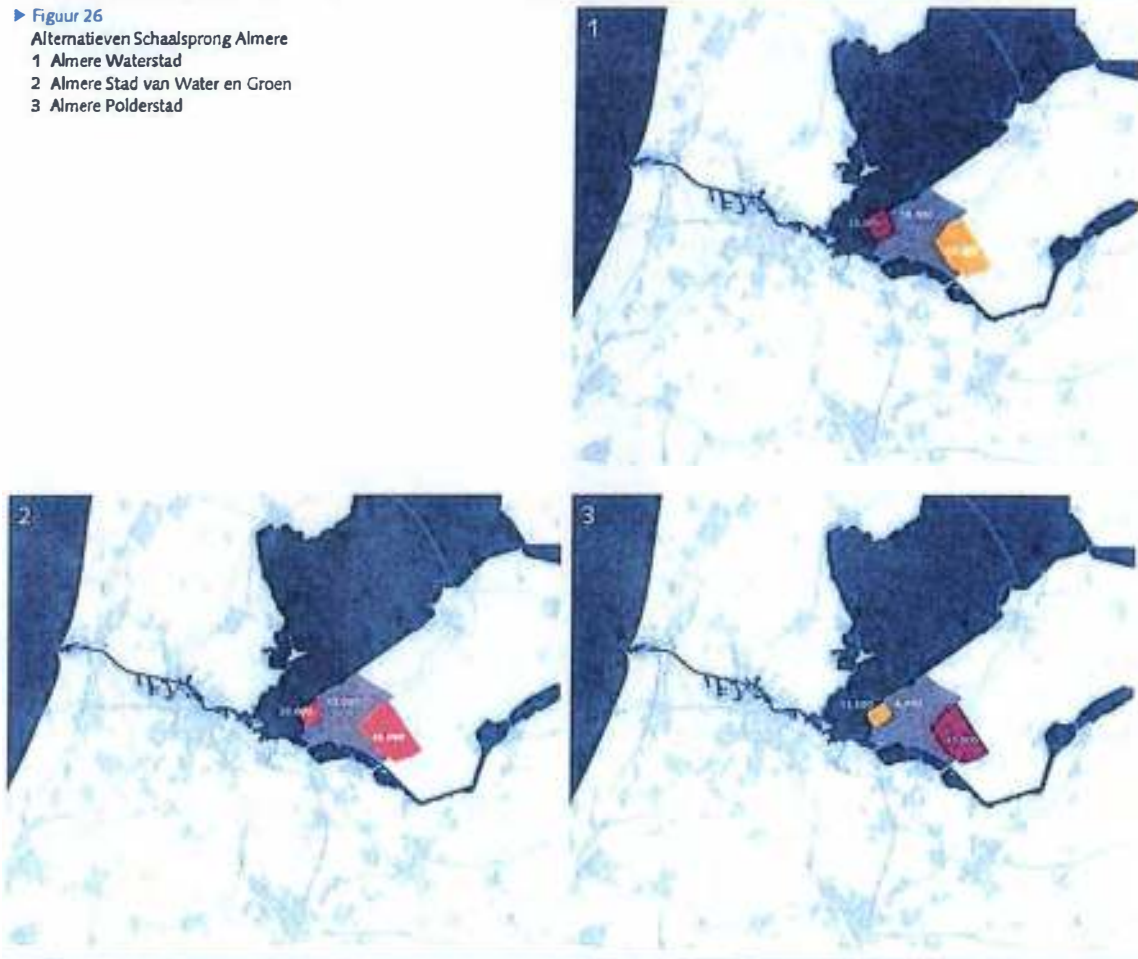
INFRASTRUCTURELE WENSEN

De Concept Structuurvisie Almere 2.0 neemt diverse Infrastructurele projecten als uitgangspunt. De capaciteit van de Flevolijn wordt uitgebreid (inclusief de realisatie van de Hanzelijn in 2013), evenals de corridor A1, A6, A9, A10 Oost. Almere stelt dat voor een robuuste verbinding met de metropoolregio Amsterdam de aanleg van de IJmeerlijn cruciaal is. De IJmeerlijn vormt de verbindende schakel in de dubbelstad Amsterdam/Almere.

► Figuur 25 Alternatieven Schaalsprong Almere	Almere Waterstad		Almere, Stad van Water en Groen		Almere Polderstad	
	Woningen	Arbeids- plaatsen	Woningen	Arbeids- plaatsen	Woningen	Arbeids- plaatsen
Spreiding woningen en arbeidsplaatsen						
Pampus buitendijks	15.000	25.000	0	0	0	0
Pampus binnendijks	20.000		20.000	20.000	13.500	8.000
Bestaande stad, inclusief Poort	10.000	35.000	15.000	40.000	6.500	32.000
Oost	15.000	40.000	25.000	40.000	40.000	60.000
Infrastructuur- pakketten	IJmeerlijn		IJmeerlijn Stichtse Lijn		Hollandse Brug Stichtse Lijn A30 Extra verbreding A27	
Overige investerings	IJland Ecologische schaalsprong IJmeer/Markermeer		Boslandschap Oost Waterpark IJmeer		Boslandschap Oost	

(Bron: Van bouwstenen naar drie alternatieven, Gemeente Almere, oktober 2008)

► Figuur 26
Alternatieven Schaalsprong Almere
1 Almere Waterstad
2 Almere Stad van Water en Groen
3 Almere Polderstad

De lijn is bovendien de belangrijkste drager voor een groeiend Almere en voor verdere ontwikkeling van de oostkant van de metropoolregio. Deze nieuwe as is niet alleen een fysieke verbinding, hij vergroot ook de sociale, culturele en economische connecties tussen Almere en de metropool. Almere wil vervolgens beter met de Utrechtse regio verbonden worden door capaciteitsuitbreiding van de A27 en de aanleg van een Stichtse Lijn. De Stichtse Lijn wordt in eerste instantie als HOV ontwikkeld. Op termijn is deze lijn, die parallel aan de A27 loopt, verder te ontwikkelen tot een railverbinding.

SCHAALSPRONGAS

Almere zal de komende jaren de locaties Poort (bij de Hollandse Brug) en Hout Noord afbouwen (circa 15.000 woningen). Vervolgens worden nieuwe locaties gecreëerd langs de Schaalsprongas: een langgerekt gebied rondom de IJmeerlijn dat van west naar oost dwars door de stad loopt. Deze Schaalsprongas koppelt aan de westzijde Almere aan Amsterdam. Door de IJmeerlijn wordt het mogelijk het zwaartepunt van de verstedelijkingsopgave aan de westzijde van de stad te projecteren. Zonder IJmeerlijn verschuift het zwaartepunt van de verstedelijking per definitie naar de oostkant. Almere en de regio zien echter af van grootschalige oostelijke ontwikkeling vanwege negatieve milieueffecten, risico's voor een eenzijdige sociale samenstelling van Almere en de geringe bijdrage aan de metropoolvorming. De meest westelijke uitbreiding is Almere IJland, een eiland met 5.000-10.000 buitendijkse woningen. Dit IJland vormt letterlijk een 'stepping stone' in de metropoolregio, tussen Amsterdam en Almere. Samen met de IJmeerlijn verankert het IJland Almere in de omliggende omgeving. Amsterdam en Almere zijn op termijn fysiek, economisch en cultureel nauw met elkaar verbonden en vormen zo een dubbelstad. Via Almere IJland loopt de Schaalsprongas door naar Almere Pampus (20.000 woningen binnendijks). Dit wordt een stadsdeel met stedelijke woon- en werkmilieus. Almere Centrum krijgt vorm rondom Almere Veerwater (5.000 woningen), het sociale, economische en culturele hart van de stad. In het oosten van Almere komt Eemvallei tot stand (18.000 woningen), door organische stedenbouw in lage dichtheden en een groene omgeving.

► Figuur 27
Verbeelding Concept
Structuurvisie Almere 2.0

Bron: Gemeente Almere en MVRDV

2 OV SAAL

DOEL VAN HET PROJECT

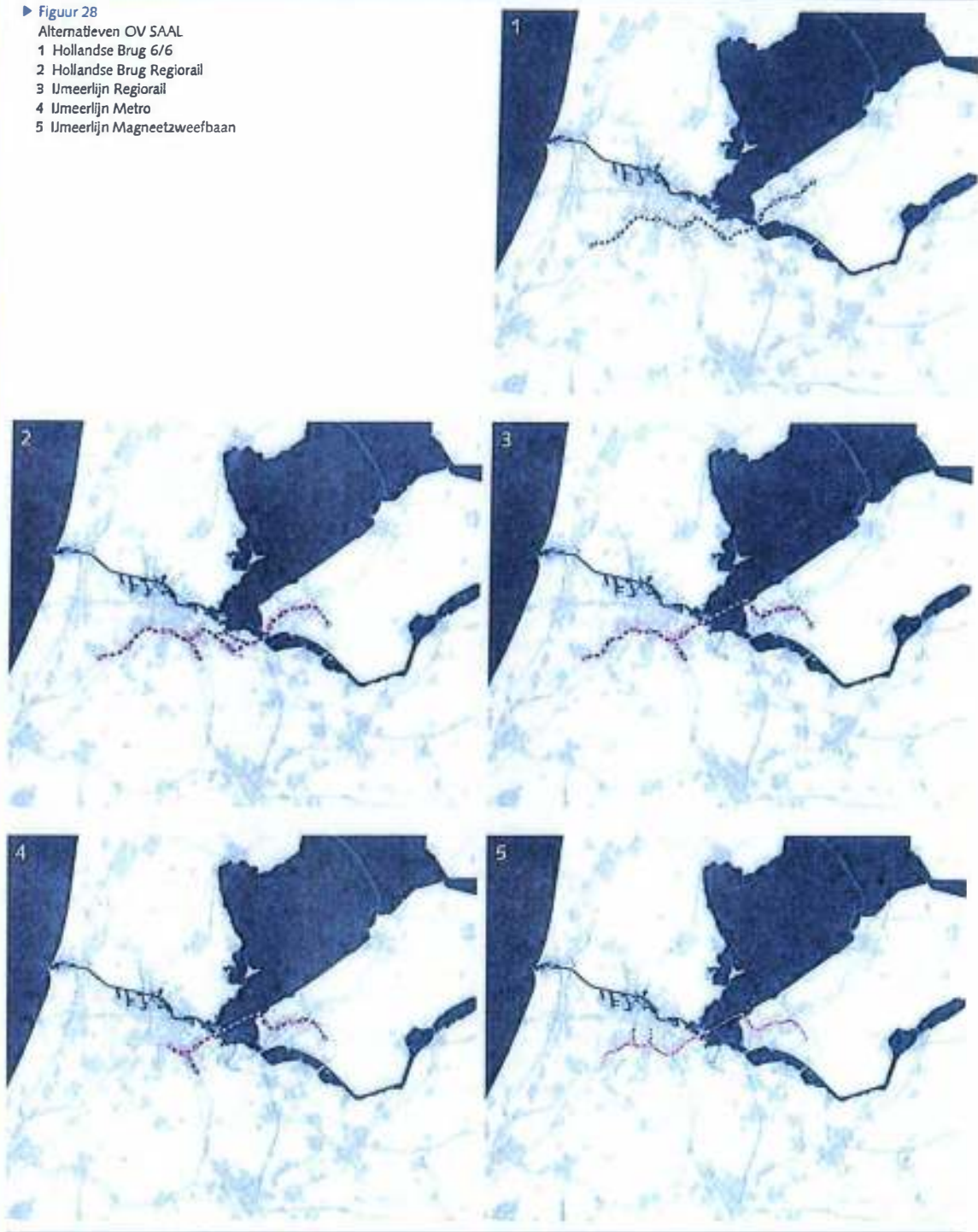
Het project OV SAAL maakt deel uit van het programma Randstad Urgent en tevens van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). In de corridor Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (SAAL) ontstaan de komende jaren nieuwe woon- en werklocaties, zoals de kantorenzone in de Zuidas, het grootstedelijk gebied van Amsterdam en de schaal-sprong van Almere. Hierdoor zullen zowel het woon-werkverkeer als het recreatieve verkeer toenemen, ook in het openbaar vervoer. Voor de economie en het welbevinden is het belangrijk dat mensen de reis naar hun woning, werk of recreatiebestemming vlot kunnen afleggen. Daarom wil het kabinet de capaciteit en de kwaliteit van het openbaar vervoer in deze corridor vergroten.

Het doel van het project OV SAAL is een kwaliteitssprong in het openbaar vervoer tot stand te brengen, door het uitbreiden en verbeteren van het openbaar vervoer in de SAAL-corridor op korte, middellange en lange termijn. De RAAM-brief zoomt in op de oplossingsrichtingen voor de lange termijn (na 2020).

PROBLEEMANALYSE LANGE TERMIJN

De probleemanalyse van OV SAAL toont aan dat er op lange termijn (na 2020) zonder extra maatregelen problemen ontstaan in het ov-netwerk in de SAAL-corridor, als gevolg van de voorziene grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen in de Metropoolregio Amsterdam. De knelpunten ontstaan voornamelijk op het traject tussen Almere en Amsterdam Zuid. Enerzijds gaat het om een capaciteitstekort. In de drukste perioden van het jaar kunnen meer dan duizend reizigers per dag in de spits niet met de trein mee. Op de meeste dagen is er in de spits maar net voldoende capaciteit om de reizigers te vervoeren en zijn de treinen overvol. Anderzijds gaat het om een kwaliteitsknelpunt. Zonder maatregelen voldoet de kwaliteit van het openbaar vervoer niet aan alle ambities van rijk en regio, die in de Metropoolregio Amsterdam een kwaliteitssprong in de ruimtelijke ontwikkelingen willen maken. De ambitie is onder meer het realiseren van aantrekkelijke verbindingen tussen de belangrijke woon- en werklocaties en met name ook goede bereikbaarheid van de nieuwe gebiedsontwikkelingen in Almere. Hierbij spelen aspecten als reistijd en frequentie een belangrijke rol.

► **Figuur 28**
Alternatieven OV SAAL
1 Hollandse Brug 6/6
2 Hollandse Brug Regiorail
3 Umeerlijn Regiorail
4 Umeerlijn Metro
5 Umeerlijn Magneetweefbaan

OPLOSSINGSRICHTINGEN LANGE TERMIJN

Het lange-termijnonderzoek voor OV SAAL is gestart met een breed scala aan alternatieven en varianten. Gezocht is naar oplossingsrichtingen die de knelpunten in het ov-netwerk kunnen oplossen, op het gebied van zowel capaciteit als kwaliteit. Hiervoor zijn alternatieven en varianten via het bestaande spoor onderzocht (over de Hollandse Brug) en via een nieuwe ov-verbinding (door het IJmeer). Op basis van de onderzoeksresultaten is geconcludeerd dat er voornamelijk knelpunten optreden tussen Almere en Amsterdam Zuid (het zogeheten 'kerntraject'). De RAAM-brief richt zich wat OV SAAL betreft uitsluitend op dit kerntraject. De overige trajectdelen van OV SAAL zijn niet van invloed op dit principebesluit. De volgende alternatieven zijn onderzocht (zie ook figuur 28):

- via de Hollandse Brug:
  - Hollandse Brug 6/6: het betreft een alternatief met op de relatie Amsterdam Zuid-Almere zes Intercity's en zes Sprinters per uur;
  - Regiorail: een alternatief met op de relatie Amsterdam Zuid/Zuidoost-Almere zes Intercity's en acht Regiorail-treinen per uur.
- via het IJmeer:
  - Regiorail: een alternatief met op de relatie Amsterdam Zuid/Zuidoost-Almere vier Intercity's en vier Sprinters via de Hollandse Brug en 12 Regiorail-treinen via het IJmeer per uur;
  - Metro: een alternatief met op de relatie Amsterdam Zuid-Almere vier Intercity's en vier Sprinters via de Hollandse Brug en 24 metrotreinen via het IJmeer per uur;
  - Magneetweefbaan: een alternatief met op de relatie Amsterdam Zuid-Almere vier Intercity's en vier Sprinters via de Hollandse Brug en 10 magneetweefbaantreinen via het IJmeer per uur.

PROBLEEMOPLOSSEND VERMOGEN OV-ALTERNATIEVEN

Alle onderzochte ov-alternatieven voor de lange termijn lossen de capaciteitsknelpunten in het ov-netwerk grotendeels op. Eventueel relevante resterende capaciteitsknelpunten beperken zich tot enkele treinen van de Intercity tussen Groningen en Den Haag. Dat is in zowel het alternatief Regiorail IJmeer als Regiorail via de Hollandse Brug – zij het in mindere mate – het geval. Deze resterende capaciteitsknelpunten zijn zeer waarschijnlijk met een aantal voornamelijk exploitatieve maatregelen oplosbaar.⁴

Tevens is bezien in hoeverre de alternatieven van de Schaa sprong Almere van invloed zijn op de vervoerscapaciteit van de Intercity's. In het alternatief Stad van Water en Groen met IJmeerlijn is het capaciteitsknelpunt van de Intercity's vanuit Groningen aanzienlijk groter dan in het alternatief Almere Waterstad. Het risico dat ten behoeve van de capaciteit aanvullende investeringen op het bestaande spoor nodig zijn, neemt derhalve ook navenant toe.

Vanuit het streven om in het geval van een IJmeerverbinding dubbele investeringen te vermijden, is voor de benodigde vervoerscapaciteit naar de corridor als geheel gekeken. In geval van een IJmeerverbinding betekent dit dat er op het bestaande spoor vier Intercity's en vier Sprinters zullen rijden op de relatie Almere richting Amsterdam Zuid. Wanneer echter in de IJmeeralternatieven aanvullend treinen op de bestaande verbinding via de Hollandse Brug gewenst worden (hetzij omwille van de capaciteit zoals boven beschreven of om andere redenen, bijvoorbeeld om vanuit de netwerksamenhang met andere corridors ook in deze corridor zes Intercity's te kunnen rijden), dan leidt dit tot aanvullende maatregelen.

Alle ov-alternatieven zorgen voor extra treinreizigers. Bij de IJmeerlijn is deze groei het grootst: deze lijn voegt nieuwe verbindingen en ontsluitingen toe aan het bestaande ov-netwerk in de regio. Daarom trekt een IJmeerverbinding ook de meeste reizigers aan in het ov-netwerk en zullen minder reizigers gebruik maken van de verbinding via de Hollandse Brug. Dit effect is in het alternatief Almere Waterstad groter dan in het alternatief Stad van Water en Groen. De IJmeerverbinding brengt Almere en Amsterdam dichterbij elkaar. De groei in reizigers is ook daarvan een gevolg. In de varianten via de Hollandse Brug vindt groei van het aantal ov-reizigers vooral plaats op de verbinding met 't Gooi en Utrecht. De bijdrage van een alternatief aan de groei van het aantal ov-reizigers hangt

⁴ Voor enkele van deze maatregelen zijn kleine Infrastructurele aanpassingen nodig (orde van grootte enkele tientallen miljoenen euro's)

ook samen met het woningbouwscenario voor Almere. Zo neemt de kracht van een IJmeerverbinding af naarmate de stedelijke ontwikkeling van Almere meer geconcentreerd is in het midden of het oosten.

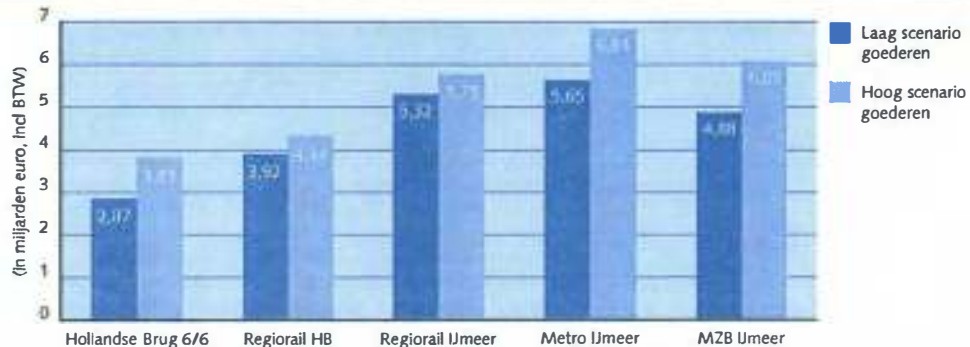
De alternatieven zijn ook beoordeeld op een aantal andere effecten. Als het gaat om natuur en milieu zijn de alternatieven over het algemeen weinig onderscheidend. Op één effect na. Een IJmeerverbinding zal een groter effect hebben op de instandhoudingdoelstellingen van Natura 2000 dan een alternatief via de Hollandse Brug. Uit de Milieu-effectenanalyse (zie paragraaf 2 in deel C) wordt duidelijk dat door te investeren in natuurprojecten, uitvoering van het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES) een dermate robuust systeem wordt ontwikkeld dat de significante negatieve effecten van de woningbouw en een IJmeerverbinding uit te sluiten zijn. De IJmeeralternatieven bieden meer kansen voor ruimtelijke ontwikkeling. Deze kansen hangen vooral samen met de ontsluiting van nieuwe woon- en werklocaties, wat veel meerwaarde genereert. De IJmeeralternatieven scoren ook beter op het aspect 'de potentie voor pps', vooral omdat deze alternatieven over een groter tracégedeelte gebruikmaken van eigen infrastructuur ('stand alone').

KOSTEN ONDERZOCHE ALTERNATIEVEN

De investeringskosten van een IJmeerverbinding zijn beduidend hoger dan die van een ov-verbinding via de Hollandse Brug. In figuur 29 staan de kostenramingen voor het kerntraject tussen Almere en Amsterdam Zuid, gebaseerd op een IJmeerverbinding in de vorm van een brug (met het ontwerpuitgangspunt 'sober en doelmatig', dus geen icoon). Eerste ramingen laten zien dat een tunnel door het IJmeer € 0,5 à 1,0 miljard (resp. korte of lange tunnel) duurder is dan een brug over het IJmeer.

In het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer wordt onderzocht hoe het vervoer van goederen over het spoor in de toekomst het beste kan plaatsvinden. De besluitvorming hierover vindt plaats in 2010. Binnen OV SAAL is met twee goederenscenario's rekening gehouden. De figuur laat zien dat het gehanteerde goederenscenario van grote invloed is op de kostenramingen omdat er bij het hogere goederenscenario meer goederentreinen in de SAAL-corridor rijden en er minder capaciteit is voor persontreinen.

► Figuur 29
Investeringskosten
kerntraject
Amsterdam
Zuid – Almere

De indicatieve kosten ter hoogte van circa € 430 mln. zijn voor aanpassingen op het traject Hoofddorp – Duivendrecht (aanpassen emplacement Hoofddorp alsmede het zessporig maken van station Amsterdam Zuid). Deze aanpassingen zijn nodig:

- de Regiorailalternatieven van OV SAAL lange termijn;
- om op termijn per uur zes HSL-treinen vanuit Rotterdam en twee ICE's vanuit Utrecht op Amsterdam Zuid te laten rijden;
- om conform het PHS zes Intercity's via de Utrechtboog en Amsterdam Zuid naar Schiphol te laten rijden.

Dit pakket is voor alle alternatieven van OV SAAL als uitgangspunt gehanteerd. Een nadere uitwerking van de benodigde maatregelen bij/rondom het station Amsterdam Zuid en besluitvorming hierover vindt in het kader van het project Zuidas plaats. Voorts zijn in het bovenstaande overzicht ook kosten ter hoogte van circa € 570 mln. opgenomen voor maatregelen bij Watergraafsmeer en op het traject Hilversum-Naarden/Bussum. Gedurende het studietraject is gebleken dat deze maatregelen wel een extra kwaliteitsverbetering leveren, maar niet nodig zijn om de gewenste dienstregeling uit te kunnen voeren. De kosten zijn vermijdbaar met eenvoudige exploitatieve maatregelen, die de kwaliteit van het treinproduct slechts beperkt beïnvloeden en die voor de vervoercapaciteit geen consequenties hebben. Het is zeer aannemelijk dat deze maatregelen bij een volgende optimalisatieslag komen te vervallen en het kostenniveau van alle alternatieven derhalve circa € 570 mln. lager uitkomt. De kosten van een Regionaalverbinding via het IJmeer bedragen in dat geval circa € 4,8 mld. en die van een vergelijkbare verbinding via de Hollandse Brug circa € 3,4 mld. De kosten van een Hollandse Brug 6/6 bedragen dan circa € 2,3 mld.

In de kostenramingen zijn alle kosten opgenomen die na realisatie van het korte termijn-pakket gemaakt moeten worden om de voor deze alternatieven veronderstelde dienstregeling te kunnen rijden. Het resterende budget voor de middellange termijn (€ 720 mln) kan voor een deel dekking van deze kosten bieden, voor zover hiermee maatregelen worden gerealiseerd die volledig 'no regret' zijn ten aanzien van deze lange termijn alternatieven. De kostenramingen kennen in deze fase een bandbreedte van $\pm 30\%$ bij een betrouwbaarheid van 70%. In deze bandbreedte zitten 'normale' projectonzekerheden zoals ramingsonzekerheden verwerkt.

Voor ieder alternatief is aanvullend een meer specifiek risicoprofiel opgesteld. Daaruit blijkt hoe wijzigingen in de aannames doorwerken in de ramingen van de investeringskosten. De risico's blijken bij de IJmeerverbindingen beduidend groter te zijn dan bij de verbindingen via de Hollandse Brug.

REEDS GENOMEN BESLUITEN

Over OV SAAL is al een aantal besluiten genomen:

- het kabinet heeft in het najaar van 2007 besloten een bedrag van € 1,4 mld. (prijspeil 2009) voor OV SAAL te reserveren;
- in maart 2008 heeft het kabinet besloten tot een pakket van korte-termijnmaatregelen; deze worden momenteel in het kader van een planstudie nader uitgewerkt. De realisatie begint in 2010. Voor deze maatregelen is nu een bedrag van € 680 mln. gereserveerd;
- tevens is besloten nader onderzoek te verrichten naar de knelpunten op de middellange termijn. Het resterende budget van OV SAAL ter hoogte van € 720 mln. is voor oplossingen voor de middellange termijn gereserveerd;
- ook is in maart 2008 besloten om nadere uitwerking te geven aan de ov-oplossingen die op langere termijn nodig zijn (spoor en andere modaliteiten) en dat dit onderzoek een verkennend karakter zal hebben. Dit onderzoek moet in 2009 een besluit over de oplossingsrichtingen voor de lange termijn mogelijk maken;
- op basis van de eerste studieresultaten hebben rijk en regio vervolgens besloten het aantal te onderzoeken alternatieven voor de besluitvorming in het najaar van 2009 in te perken tot vijf maatregelpakketten. Ook is afgesproken dat deze besluiten betrekking hebben op het traject binnen het RAAM-gebied (Amsterdam-Almere-Markermeer). Het project OV SAAL levert beslisinformatie voor de besluiten op.

3 TOEKOMSTBEELD MARKERMEER-IJMEER

BLAUWE HART

In het noordelijk deel van de Randstad ligt een van de grootste natuurgebieden van Nederland: het grote water van het Markermeer en IJmeer. Het waterrijke, weidse en gevarieerde landschap vormt een 'Blauw Hart' in een stedelijke regio. De twee aaneengesloten meren en hun oevers dragen bij aan de leefkwaliteit en het vestigingsmilieu in de Metropoolregio Amsterdam. Tegelijk maakt dit gebied als ecologische eenheid deel uit van Natura 2000, het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Dat is vooral te danken aan de enorme vogelrijkdom. Maar de natuur staat er niet goed voor. Het voedsel-aanbod loopt de laatste twintig jaar sterk terug, en daarmee ook de vogelaantallen. Intussen blijft de stedelijke druk in de komende jaren toenemen. Meer omwonenden, dus meer bebouwing, meer verkeer en ook meer vraag naar recreatie.

EERDERE BESLUITEN

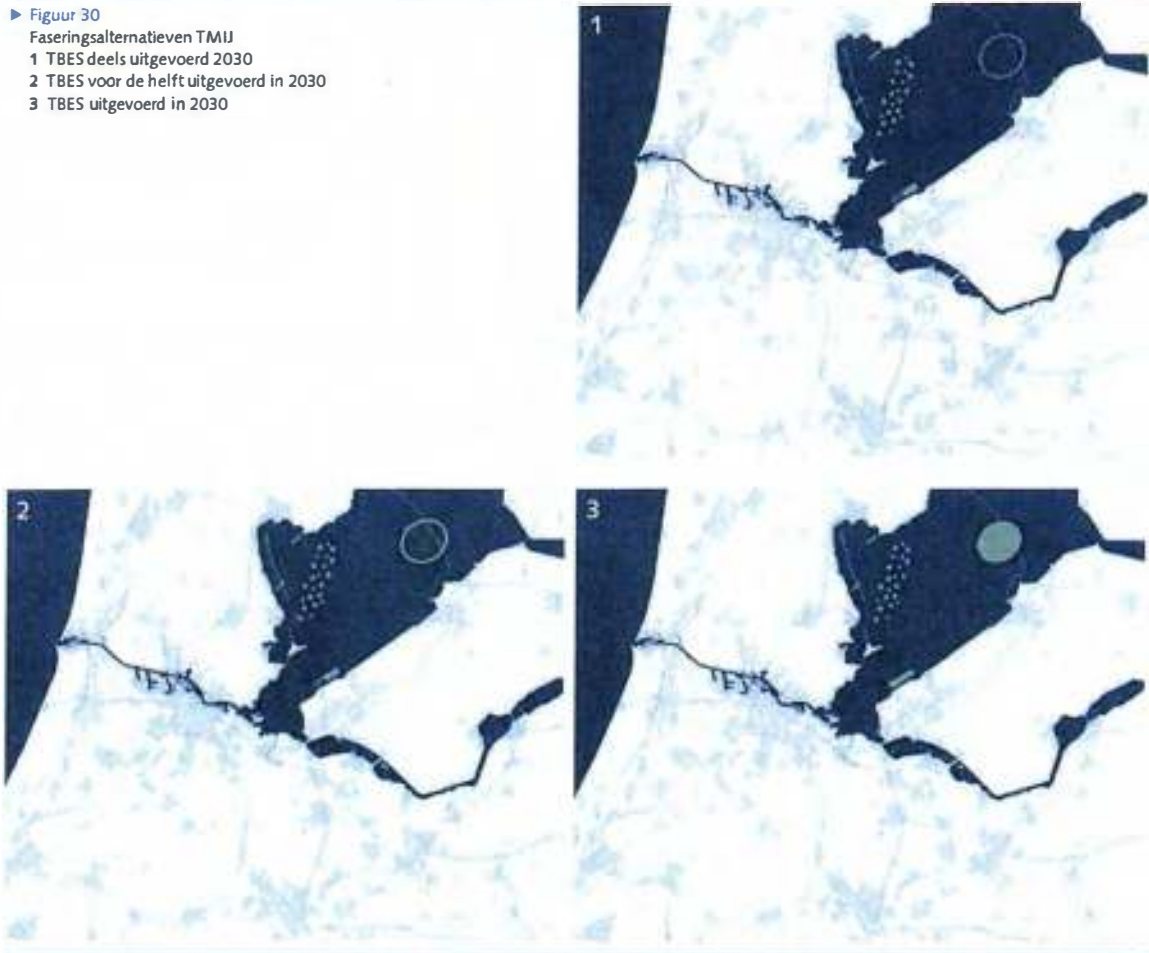
In de lange-termijnvisie op de Randstad 'Randstad 2040' is opgenomen dat duurzame ontwikkeling van het IJmeer-Markermeer onderdeel uitmaakt van de Groen-Blauwe Delta.

In het ontwerp Nationaal Waterplan heeft het kabinet het streefbeeld voor Markermeer en IJmeer neergelegd. Dit streefbeeld behelst de ontwikkeling van Markermeer en IJmeer tot een duurzaam, klimaatbestendig en veerkrachtig ecosysteem, met perspectieven op intensivering van het gebruik. Het ontkoppelen van het peilbeheer van het Markermeer en IJmeer van dat in het IJsselmeer vereenvoudigt een dergelijke ontwikkeling.

TBES

Markermeer-IJmeer vormen samen met de omliggende oevers één ecologisch systeem, als onderdeel van nationale en internationale netwerken. Met een mix van vernieuwende natuurmaatregelen groeit het Markermeer-IJmeer uit tot een van Europa's grootste aaneengesloten wetlands. Hiermee zet Nederland een forse stap in de verbetering van de biodiversiteit in de natte natuur in Europa.

► **Figuur 30**
 Faseringsalternatieven TMIJ
 1 TBES deels uitgevoerd 2030
 2 TBES voor de helft uitgevoerd in 2030
 3 TBES uitgevoerd in 2030

Een samenwerkingsverband onder leiding van de provincies Flevoland en Noord-Holland heeft een Toekomstbeeld Markermeer-IJmeer opgesteld.

Het toekomstbeeld presenteert het Markermeer-IJmeer als het 'Blauwe Hart' van de Randstad. Het is het resultaat van een intensief en interactief proces van verschillende overheidspartijen, maatschappelijke organisaties en regiopartners. Over het toekomstbeeld bestaat in de regio een grote mate van overeenstemming.

Het toekomstbeeld beschrijft hoe het Markermeer-IJmeer weer een mooi en gevarieerd natuurgebied kan worden, waar ook ruimte is voor beleving van dit unieke gebied. Dat klinkt tegenstrijdig, maar dat is het niet. Door intensief in het gebied te investeren herwint de natuur aan kracht, zodat de ecologie tegen een stootje kan. Als de plannen werkelijkheid worden, zijn de meren straks niet alleen bestand tegen de gevolgen van klimaatverandering, flinke stormen en variaties in de waterstand, maar ook tegen 'menselijk medegebruik'. Voorbeelden van dat medegebruik zijn toenemende recreatie, aanleg van wegen en bebouwing in of aan het water. Dit toekomstbeeld wordt het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem genoemd (TBES).

Het TBES bestaat uit verschillende maatregelen, zoals:

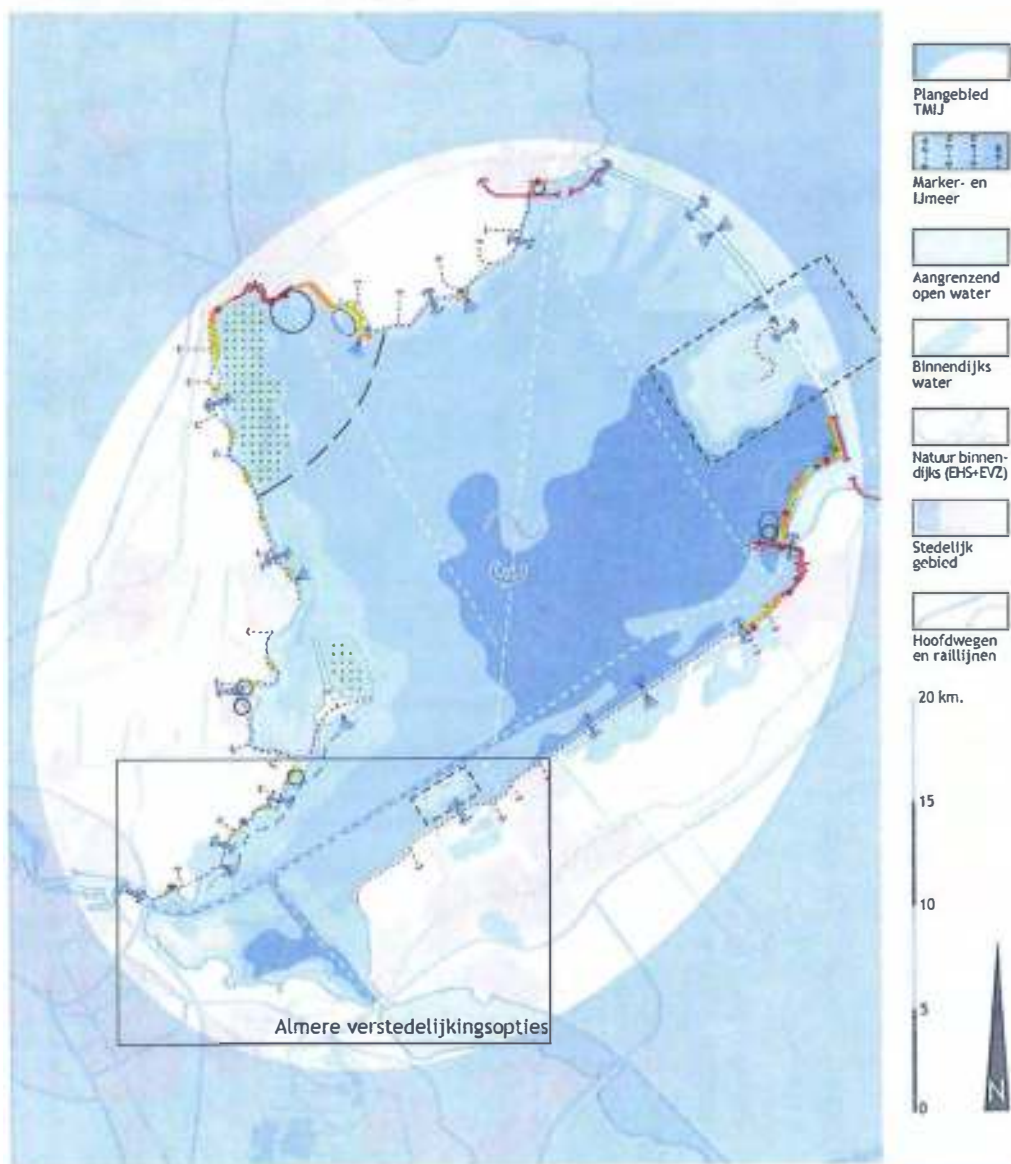
- luwtemaatregelen in de Hoornse Hop;
- vispassages;
- een groot oermoeras bij Lelystad;
- vooroever bij Almere, nabij de Lepelaarsplassen;
- seizoensgebonden peilbeheer.

Het TBES is een lange termijnproject. Volgens de voorstellen van de provincies moet het in 2040 gereed zijn.

► Figuur 31

Toekomstbeeld Markermeer-IJmeer

Bron: Samenwerkingsverband TMIJ en ontwerpbureau Nieuwe Gracht

4 LANGE-TERMIJNVERKENNING SCHIPHOL-LELYSTAD

DOEL

Nederland en de Randstad blijven ook op lange termijn uitstekend bereikbaar voor Internationaal vliegverkeer. De luchthaven Schiphol biedt, samen met de luchthavens van nationale betekenis, snelle verbindingen naar een groot aantal bestemmingen. Dat is gunstig voor het woon-werkklimaat in Nederland en de Randstad.

In het Coalitieakkoord is vastgelegd dat het kabinet mogelijkheden zal bezien voor de ontwikkeling van luchthaven Lelystad op de middellange termijn (tot en met 2020). In de Luchtvaartnota van april 2009 heeft het kabinet zijn visie op de luchtvaart in Nederland gepresenteerd, voor de periode tot en met 2020 en met een doorkijk naar 2040. Onderdeel van de visie is de verdere ontwikkeling van Schiphol en de luchthavens van nationale betekenis bij het opvangen van de nationale vraag naar luchthavencapaciteit. Het kabinet houdt rekening met een vraag van 580.000 vliegtuigbewegingen (vtb's), waarvan er 510.000 op Schiphol geacommodeerd zouden moeten worden en 70.000 op luchthavens van nationale betekenis, in eerste instantie Eindhoven en Lelystad. Over de verdeling van deze 70.000 vliegtuigbewegingen worden afspraken gemaakt aan de regionale Alderstafels (conform de opdrachtbrief aan de heer Alders, van 5 februari 2009). Voor Lelystad gaat de discussie vooral om de omvang en de locatie van de luchthaven (huidige locatie of nieuwe locatie bij Dronten).

ALTERNATIEVEN

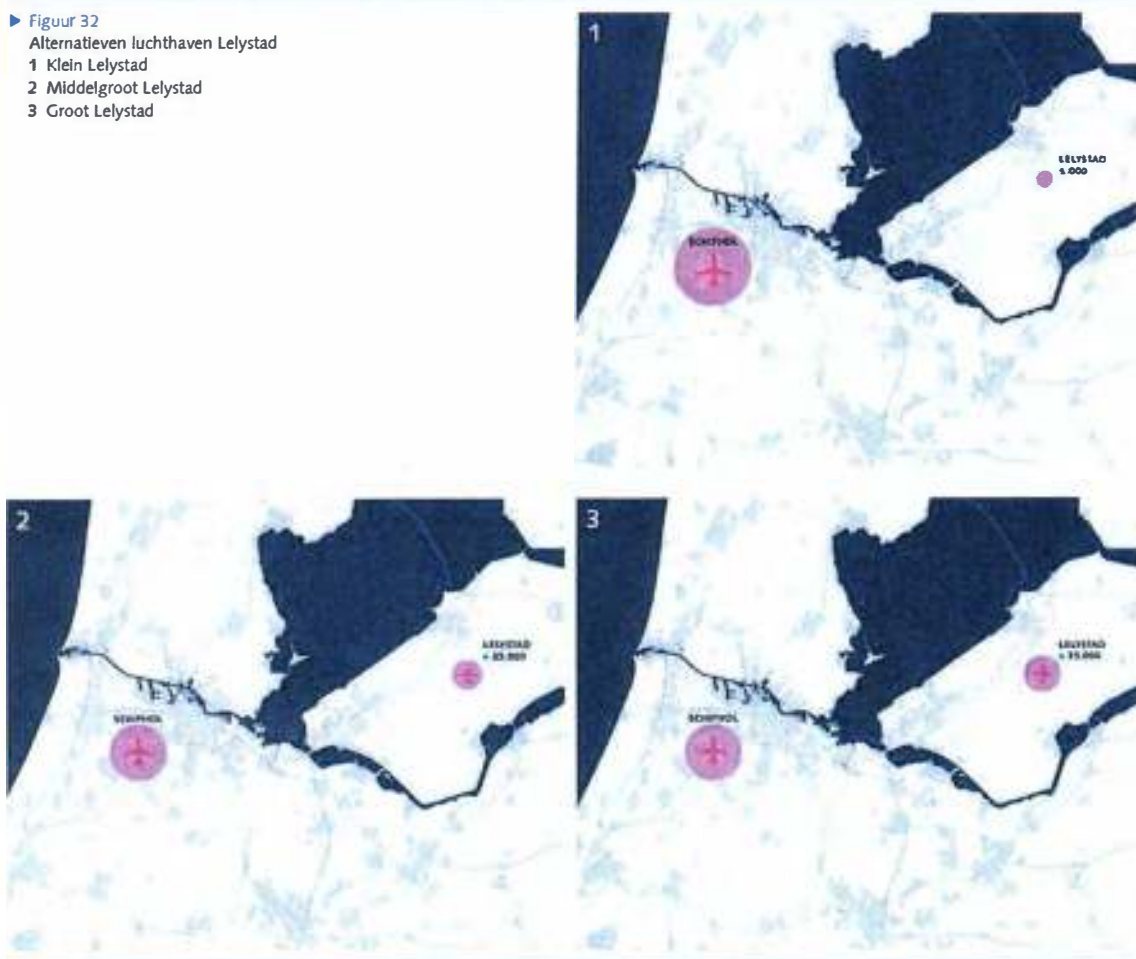
Voor de besluitvorming in de RAAM-brief zijn drie hoofdalternatieven voor de middellange-termijnontwikkeling van de luchthaven Lelystad van belang:

- Groot Lelystad:
De luchthaven Lelystad accommodeert 35.000 tot 70.000 vtb's;
- Middelgroot Lelystad:
De 70.000 vtb's worden evenredig verdeeld over de luchthavens Lelystad en Eindhoven: luchthaven Lelystad wikkelt maximaal 35.000 vtb's af;
- Klein Lelystad:
De ontwikkeling van de luchthaven Lelystad beperkt zich tot de PKB-afspraken (maximaal 5.000 vtb's).

In ieder alternatief speelt de vraag of de ontwikkeling op de huidige dan wel de nieuwe locatie plaatsvindt.

Voor de lange-termijnontwikkeling van luchthaven Schiphol wordt gewerkt aan een nieuwe Mainportvisie (mainport 2.0). De lange-termijnvariant voor de luchthavens Schiphol - Lelystad kan consequenties hebben voor de Schaalsprong Almere. Oostelijke ontwikkeling van Almere met hoge dichtheden van woningen en forse groei van luchthaven Lelystad kunnen elkaar in de weg zitten als gevolg van woningbouw binnen de geluidscontouren. Bij verplaatsing van de luchthaven naar Dronten, is dat probleem er niet. Een groei van het vliegverkeer op luchthaven Lelystad draagt bij aan de economische structuurversterking van Flevoland en de werkgelegenheid in Almere en omgeving.

► **Figuur 32**
Alternatieven luchthaven Lelystad
 1 Klein Lelystad
 2 Middelgroot Lelystad
 3 Groot Lelystad

5 CORRIDOR ALMERE-'T GOOI-UTRECHT

In het gebied tussen Almere, 't Gooi en Utrecht (AGU) staat de bereikbaarheid onder druk. Het verkeer in deze regio neemt toe, onder meer door de Schaalsprong die Almere ondergaat. Zowel op de weg als in het openbaar vervoer zijn er knelpunten. Een preverkenning heeft een beeld gegeven van de bereikbaarheidsproblemen en mogelijke oplossingsrichtingen, met aandacht voor de hoofdwegen, het onderliggend wegennet, het spoor en het regionaal openbaar vervoer.

Na afronding van de preverkenning AGU resteren de volgende opties voor de korte termijn:

- uitbreiding van capaciteit van de A27 tussen Almere en knooppunt Eemnes, bijvoorbeeld door betere benutting;
- doortrekken van HOV Hilversum-Huizen naar Almere;
- verbetering van de treindienst op de bestaande verbindingen Almere, Naarden/Bussum, Hilversum en Utrecht.

Voor de langere termijn bestaan de volgende opties:

- verdere uitbreiding van capaciteit van de A27 tussen Almere en knooppunt Eemnes;
- uitbreiding van capaciteit van de A1, tussen knooppunt Muiderberg (A6) en knooppunt Eemnes (A27);
- upgrade van N30/A30;
- Stichtse Lijn: nieuwe rechtstreekse regionale railverbinding tussen Almere en Utrecht langs de A27.

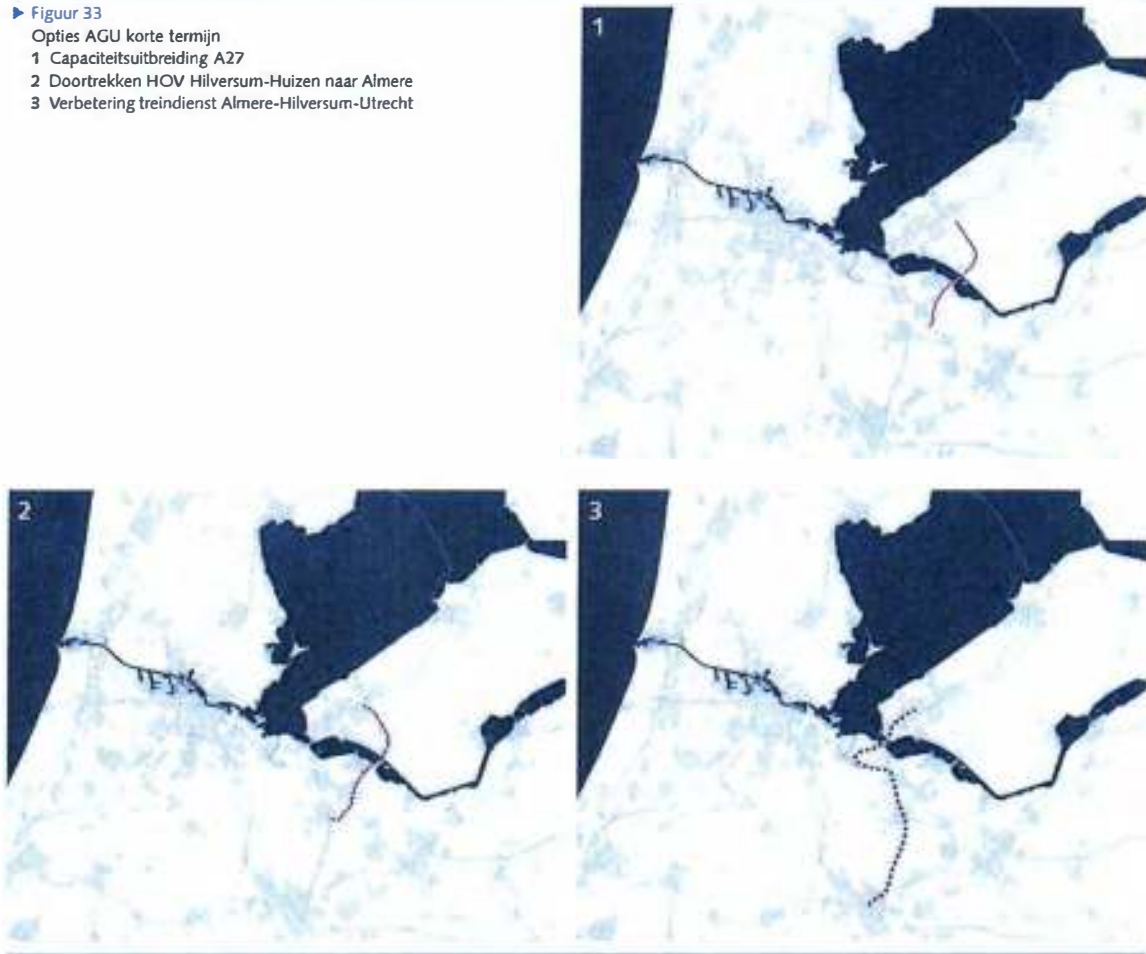
► **Figuur 33**

Opties AGU korte termijn

1 Capaciteitsuitbreiding A27

2 Doortrekken HOV Hilversum-Huizen naar Almere

3 Verbetering treindienst Almere-Hilversum-Utrecht

- **Figuur 34**
 Opties AGU lange termijn
- 4 Verdere capaciteitsuitbreiding A27
  - 5 Uitbreiding capaciteit A1 tussen knooppunt Muiderberg (A6) en Eemnes (A27)
  - 6 Upgrade N30 / A30
  - 7 Stichtse Lijn

6 VIJF ALTERNATIEVEN

Met de varianten van de vijf RAAM-projecten zijn verschillende combinaties gemaakt. Dat heeft vijf integrale onderzoeksalternatieven opgeleverd. Zie figuren 35 en 36.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek, de MKBA, de MEA, raadpleging van experts zijn deze vijf onderzoeksalternatieven beoordeeld aan de hand van een set criteria. Dat heeft geresulteerd in de afwegingstabel (figuur 37). Een onderbouwing hiervan is te vinden in deel C.

► **Figuur 35**
Vulling van de vijf onderzoeksalternatieven¹

Streefbeeld 2030	West IJmeerlijn	West Hollandse Brug	Tweezijdig Hollandse Brug	Tweezijdig IJmeerlijn	Oost Hollandse Brug en Stichtse Lijn
Almere woningbouw	Waterstad	Waterstad	Stad van Water en Groen	Stad van Water en Groen	Polderstad
Pampus binnendijks	20.000	20.000	20.000	20.000	13.500
Pampus buitendijks	15.000	15.000	0	0	0
Bestaande stad	10.000	10.000	15.000	15.000	6.500
Oost	15.000	15.000	25.000	25.000	40.000
Totaal	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000
OV SAAL	IJmeerlijn	Hollandse Brug	Hollandse Brug	IJmeerlijn	Hollandse Brug
Opties	<i>Regiorail</i>	<i>Regiorail</i>	<i>Regiorail</i>	<i>Regiorail</i>	<i>Regiorail</i>
	<i>Metro</i>	<i>HB 6/6²</i>	<i>HB 6/6</i>	<i>Metro</i>	<i>HB 6/6</i>
	<i>Magneetweefbaan</i>			<i>Magneetweefbaan</i>	
AGU	A27 2x3	A27 2x3	A27 2x3	A27 2x3	A27 2x4
	HOV	HOV	HOV	HOV	Stichtse Lijn
TMU	TBES volledig in 2030	TBES volledig in 2030	TBES voor de helft in 2030	TBES grotendeels in 2030	TBES beperkt in 2030
Luchthaven Lelystad (vtb)	70.000	70.000	35.000	35.000	5.000

¹ Bij de onderzoeksalternatieven gelden de volgende kanttekeningen:

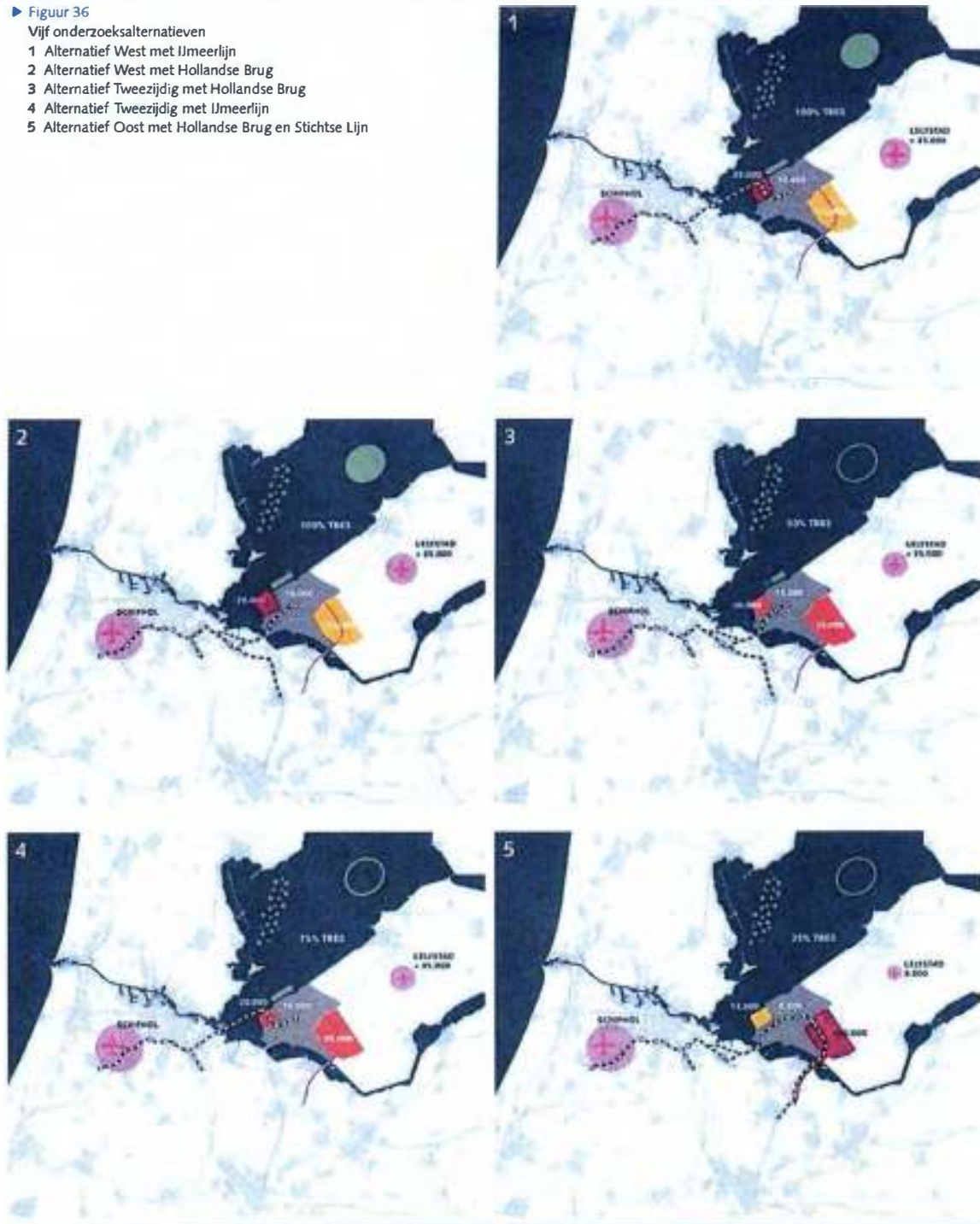
- In alle onderzoeksalternatieven is verondersteld dat het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem in het Markermeer-IJmeer volledig wordt gerealiseerd. Het tijdstip waarop dit systeem verschilt echter per onderzoeksalternatief;
- de onderzoeksalternatieven zijn alle vijf te combineren met een uitbreiding van het aantal vluchten op de luchthaven Lelystad, op de huidige of een nieuwe locatie. De mate waarin hinder wordt ondervonden van de luchthaven verschilt wel per alternatief;
- de gemeente Almere heeft in de concept-Structuurvisie Almere 2.0 een voorkeur uitgesproken voor een verstedelijkingsvariant, die gelegen is tussen 'west' en 'tweezijdig' en die uitgaat van de realisatie van een IJmeerverbinding. In deze verstedelijkingsvariant worden in Pampus buitendijks 10.000 woningen gerealiseerd (i.p.v. 15.000 woningen, zoals opgenomen in 'West').
- er zijn ook andere alternatieven mogelijk. Zo pleiten de planbureaus er in de MKBA voor om geen kostbare ov-investeringen te doen, maar te volstaan met een beperkt maatregelenpakket voor de verbinding via de Hollandse Brug van enkele honderden miljoenen.

² HB 6/6 betekent 6 intercity's en 6 stoptreinen per uur via de Hollandse Brug.

► **Figuur 36**

Vijf onderzoeksalternatieven

- 1 Alternatief West met IJmeerlijn
- 2 Alternatief West met Hollandse Brug
- 3 Alternatief Tweezijdig met Hollandse Brug
- 4 Alternatief Tweezijdig met IJmeerlijn
- 5 Alternatief Oost met Hollandse Brug en Stichtse Lijn

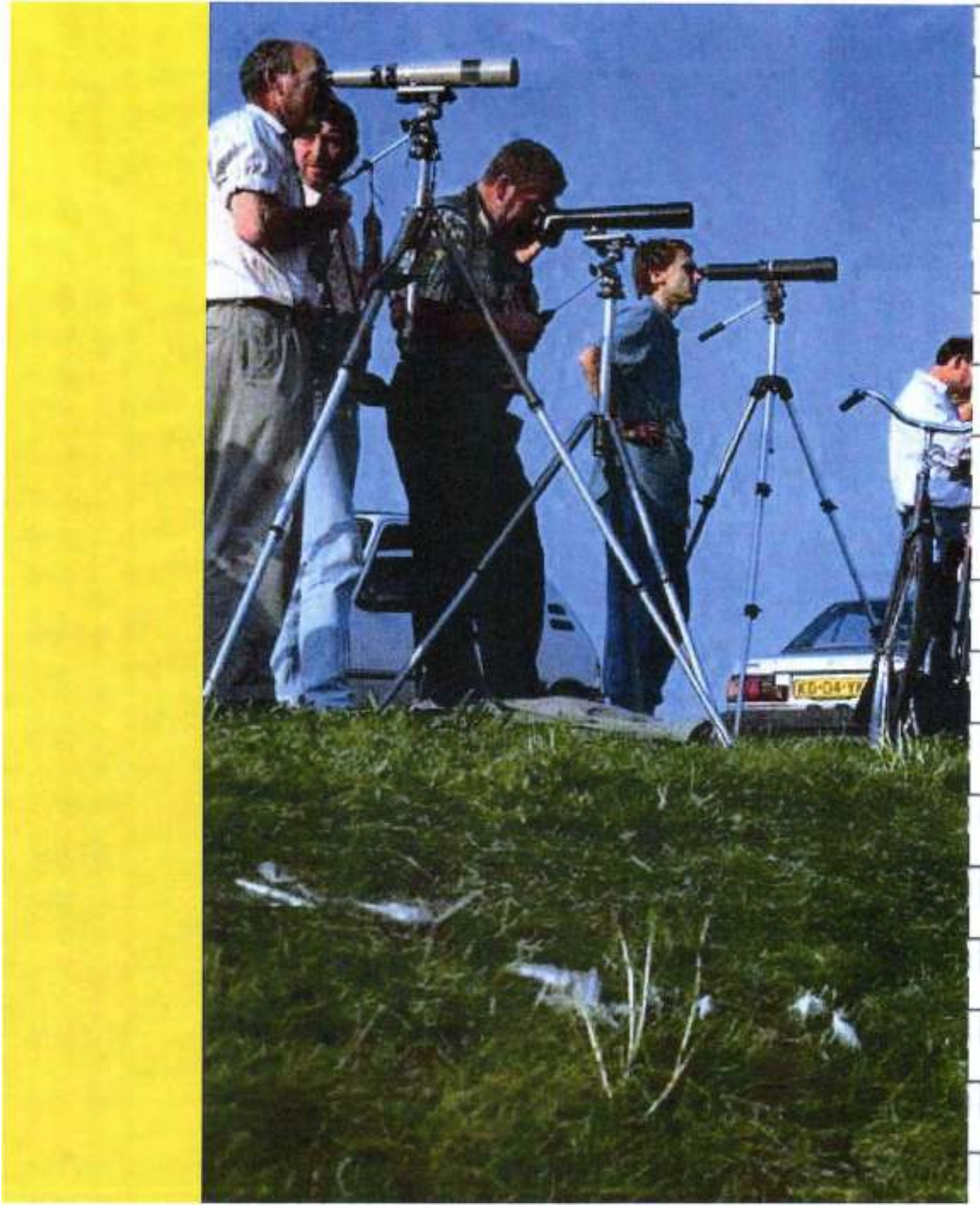

► Figuur 37
Beoordeling van
de vijf onderzoeks-
alternatieven

	West IJmeerlijn	West Hollandse Brug 0+	Tweezijdig Hollandse Brug HB6/6	Tweezijdig IJmeerlijn	Oost Hollandse Brug en Stichtse Lijn
Kwalitatieve bijdrage beleidsdoelen					
Diversiteit woonmilieus	++	+	0	+	-
Afzetbaarheid woningen	+	-	0	+	--
Aantal extra OV-reizigers tov referentie	++	+	+	++	++
Bereikbaarheid economische toplocaties	++	0	+	++	+
Mogelijkheden voor economie/luchthaven	++	++	+	+	--
Natuur/recreatie zonder maatregelen	-	-	0	-	0
Natuur/recreatie na maatregelen (TBES)	++	++	+	+	0
Landschap behoud	-	0	-	--	0
Landschap ontwikkeling	++	+	-	0	+
Maatschappelijk draagvlak	+/-	-	0	0	-
Flexibiliteit, beperkte risico's	--	0	+	-	-
Metropooleffect	++	0	0	+	-
Totaal	++	0	0/+	+	-
Kosten lange termijn in € mld.					
OV SAAL LT*	5,3	2,9	2,9	5,3	2,9
AGU (weg en OV)	0,3	0,3	0,3	0,3	2,8
VSBA (stedelijke bereikbaarheid Almere)	1,4	1,6	1,5	1,3	1,5
TBES (natuur)	1,0	1,0	0,5	0,8	0,3
Overige kosten schaaalsprong	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Totaal	8,0	5,8	5,2	7,6	7,5
MKBA in € mld. (NCW)					
MKBA (KEA) gecorrigeerd saldo woningbouw (Tweezijdig HB 6/6 = 0)	-1,0	-1,0	0,0	0,0	-0,2
Opbrengst vastgoed (residueel)	2,5	2,5	2,6	2,6	2,5
Kosten vastgoed	-2,7	-2,7	-2,6	-2,6	-2,7
Saldo Vastgoed (GREX)	-0,3	-0,3	0,0	0,0	-0,2
Correcties en ext. effecten	0,1	0,1	0,6	0,6	0,6
Infrastructuur in Almere (VSBA)	-1,2	-1,2	-0,9	-0,9	-1,0
Saldo woningbouw	-1,4	-1,4	-0,4	-0,4	-0,6
MKBA OV	-2,4	-1,7	-1,2	-2,5 (-3,1)**	-3,1
Investeringskosten	-1,9	-1,2	-0,7	-1,9 (-2,5)**	-2,4
Beheer, onderhoud, exploitatie	-1,1	-0,8	-0,7	-1,3	-1,2
Reisbaten	0,5	0,2	0,2	0,4	0,4
Indirecte/externe effecten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal	-3,3	-2,7	-1,2	-2,5 (-3,3)**	-3,3

* Kosten OV SAAL Regionaal voor tracé Almere - A'dam Zuid, bij goederenscenario laag. Bij IJmeerlijn is uitgegaan van een brug.

** Tussen haakjes staat de lange IJmeerlijn, die CPB/PBL hebben berekend.

C ONDERBOUWING EN ONDERZOEK

Voor de onderbouwing van de besluiten in deze RAAM-brief zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd. Het gaat om onderzoek dat binnen de projecten zelf is gedaan naar diverse alternatieven. Daarnaast is in het kader van de RAAM-brief onderzoek gedaan naar integrale alternatieven. Het gaat onder meer om de bijdrage aan de beleidsdoelstellingen, de effecten voor de nationale welvaart, de milieu-effecten en kosten van investeringen. Op de cd-rom bij deze RAAM-brief zijn deze onderzoeken opgenomen. De belangrijkste resultaten zijn hieronder samengevat.

1 MAATSCHAPPELIJKE KOSTEN-BATENANALYSE

Door het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) zijn de verschillende alternatieven voor de ontwikkeling van het RAAM-gebied onderzocht. De Maatschappelijke Kosten-Batenanalyse (MKBA) geeft een integraal en volledig beeld van de welvaartsgevolgen van verstedelijkingsalternatieven voor de Schaalsprong Almere in combinatie met aanvullende ontsluiting per openbaar vervoer en over de weg, binnen de randvoorwaarden van natuurontwikkeling op het IJmeer-Markermeer en de ontwikkeling van de luchthaven Lelystad. Onderzocht zijn drie verstedelijkingsalternatieven (Waterstad, Stad van Water en Groen, en Polderstad) en verschillende alternatieven van OV SAAL (IJmeerlijn met verschillende modaliteiten en alternatieven via de Hollandse Brug).

CONCLUSIES VAN DE PLANBUREAUS

- Ontwikkeling van Waterstad (*West!*) is maatschappelijk veel minder gunstig (- 1 mld.) dan Stad van Water en Groen (*Tweezijdig*) of Polderstad (*Oost!*) en kent bovendien grotere risico's en onzekerheden. In het alternatief Waterstad is een hoogstedelijk milieu voorzien dat aanzienlijke afzetrisico's kent en er zijn te verwachten effecten op natuur in het IJmeer en het Markermeer.
- Na uitvoering van het korte-termijnpakket OV SAAL en enkele beperkte aanvullende investeringen, is er in 2030 een capaciteitsknelpunt in de spits.⁵ De onderzochte ov-projecten lossen dit probleem echter niet op. De projecten zijn erg kostbaar en complex (met name de IJmeerverbinding), doordat de maatregelen worden getroffen in een stedelijk gebied met intensief gebruikte infrastructuur. Ze genereren verder weinig baten omdat de bereikbaarheid van Almere in de referentiesituatie al zeer sterk verbeterd is door de A6/A9, de Hanzelijn (in combinatie met de realisatie van de OV SAAL-Korte Termijnmaatregelen) en de kilometerheffing. Alle ov-onderzoeksalternatieven laten een negatief saldo van kosten en baten zien (in netto contante waarde (NCW)):
  - € 1,2 mld. voor de Hollandse Brug - zes Intercity's en zes Sprinters per uur in beide richtingen;
  - € 1,8 mld. voor de Hollandse Brug - Regiorail;
  - € 2,4 mld. voor de IJmeerlijn - Regiorail;
  - € 3,1 mld. voor de Stichtse Lijn, de Hollandse Brug en de A27.

⁵ Het is de vraag of de investeringen beperkt kunnen blijven om het knelpunt van capaciteit op te lossen. Daar is nader onderzoek voor nodig.

► **Figuur 38**
Samenvattende
tabel MKBA

In miljarden euro's (NCW 2010, prijspeil 2008, incl BTW)	KEA woningen	KBA-saldo OV	KBA-saldo OV en verstedelijking
Waterstad	- 950		
IJmeer Regiorail (lang)*		- 3.190	- 4.140
IJmeer Regiorail (kort)*		- 2.360	- 3.310
IJmeer Regiorail (kort) zonder prijsbeleid		- 2.490	- 3.440
IJmeer Metro (lang)		- 2.600	- 3.550
IJmeer MZB (lang)		- 2.770	- 3.720
Hollandse Brug Regiorail		- 1.740	- 2.690
Stad Water & Groen	0		
HB 6/6		- 1.190	- 1.190
Hollandse Brug Regiorail (50.000 abp)		- 1.780	- 1.780
Hollandse Brug Regiorail (100.000 abp)		- 1.820	- 1.820
IJmeer Regiorail lang		- 3.300	- 3.300
IJmeer Regiorail kort (geschat)		- 2.470	- 2.470
Polderstad	- 200		
Hollandse Brug en Stichtse Lijn/A27		- 3.090	- 3.290

* De IJmeer Regiorail is onderzocht in een lange en korte variant. De lange variant loopt van Almere tot Hoofddorp en heeft een bypass bij Hoofddorp/Schiphol. De korte variant loopt van Almere tot Amsterdam Zuid.

- De ov-IJmeerverbinding trekt de meeste reizigers omdat het nieuwe gebieden ontsluit, maar kost ook het meest. De Hollandse Brug kent lagere kosten van investeringen, maar trekt ook minder reizigers. Het onderzoeksalternatief met aanvullend openbaar vervoer en het minst negatieve KBA-saldo is het HB 6/6-alternatief.
- Alle onderzochte ov-projecten zijn maatschappelijk zeer onrendabel: de baten zijn zelfs onvoldoende om de jaarlijkse onderhoudskosten te dekken.
- De eindconclusie van de MKBA is dat het verstedelijkingsalternatief *Tweezijdig* (Stad van Water en Groen) met een beperkte verbetering van het openbaar vervoer via de Hollandse Brug het beste saldo heeft van kosten en baten.

AANBEVELINGEN VAN DE PLANBUREAUS

- Er lijken mogelijkheden te zijn om het grondexploitatiesaldo van enkele deelplangebieden te verbeteren, met name de Weerwaterzone en Pampus binnendijks. Dit kan de grondexploitatie van Stad van Water en Groen en Waterstad verbeteren.
- Het is aan te bevelen om onderzoek te doen naar goedkopere alternatieven om het knelpunt van de overvolle treinen in de spits op te lossen.
- Het verdient tevens aanbeveling om uitbreiding van de A27 los van de openbaar vervoersprojecten te onderzoeken. Verder lijkt een beperkte variant van de Stichtse Lijn kansrijk. Dit moet nader onderzocht worden.
- De KBA voor RAAM laat zien dat er synergie-effecten tussen de verstedelijkingsvarianten en ov-projectalternatieven op kunnen treden. Deze blijken in de onderzochte varianten beperkt van omvang te zijn. Er lijken wel mogelijkheden te zijn om deze synergie-effecten te verhogen door meer aansluiting te zoeken bij de reeds bestaande infrastructuur.

VERWERKING IN DE RAAM-BRIEF

In de RAAM-brief is als volgt rekening gehouden met de adviezen van de planbureaus:

- De planbureaus hebben geadviseerd om de grondexploitatie van deelgebieden te verbeteren. De gemeente Almere heeft in het voorkeursalternatief Almere 2.0 een andere invulling gegeven aan de woonmilieus, waardoor de grondexploitatie is verbeterd. Dat biedt ook voor het Rijk zicht op een gezonde exploitatie, waardoor haalbaarheid van de ontwikkelingen is versterkt.
- De planbureaus geven aan dat de onderzochte projecten voor het openbaar vervoer maatschappelijk zeer onrendabel zijn. In de RAAM-brief is daarom gekozen een werkmaatschappij op te zetten, die het projectalternatief van Almere 2.0 fors moet verbeteren om zo een gunstiger verhouding van kosten en baten te bereiken.

2 MILIEU-EFFECTENANALYSE

Hoofdconclusies uit de milieu-effectenanalyse (MEA) zijn:

- forse woningbouw aan de westzijde van Almere met buitendijks bouwen en een IJmeerlijn (via een brug) heeft de meest negatieve effecten op natuur en landschap;
- woningbouw in of aan de bestaande stad (*Tweezijdig*) of ten oosten van Almere en OV SAAL via de Hollandse Brug hebben beperktere effecten;
- door te investeren in natuurprojecten, uitvoering van het Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem (TBES) wordt een dermate robuust systeem ontwikkeld dat de significante negatieve effecten van de woningbouw en een IJmeerverbinding uit te sluiten zijn;
- uitvoering van een gedeeltelijk TBES zorgt ervoor dat de kans op significant negatieve effecten op Markermeer en IJmeer uit te sluiten is voor woningbouw bij de alternatieven *Tweezijdig* en *Oost*;
- er is onderscheid gemaakt naar behoud van het bestaande landschap en kansen op ontwikkeling van landschap. *West* scoort niet goed op behoud, maar biedt kansen voor ontwikkeling. *Tweezijdig* scoort door bouw in zowel oost als west slecht op behoud en biedt weinig kansen voor ontwikkeling;
- in de totale beoordeling van de milieueffecten scoort het onderzoeksalternatief *West* het beste, doordat hier verondersteld is dat er veel natuurmaatregelen worden getroffen. Het onderzoeksalternatief *Tweezijdig* volgt daarna.

VERWERKING IN DE RAAM-BRIEF

In de RAAM-brief is als volgt rekening gehouden met de milieu-effectenanalyse. Er is besloten om het TBES als uitgangspunt te nemen voor verbetering van de natuur in het Markermeer-IJmeer. Er is een robuust korte-termijnpakket afgesproken. De aanpak voor de middellange en lange termijn zal nader bepaald worden. De MEA heeft aangetoond dat de verwachting mag bestaan dat met het TBES alle integrale RAAM-alternatieven uitvoerbaar zijn, zonder significante effecten op de natuurdoelen in het gebied. Een zogeheten 'passende beoordeling' blijft in de vervolgfases echter noodzakelijk.

3 AFWEGINGSKADER RAAM

Via interactieve werksessies met projectleiders, departementale en regionale vertegenwoordigers en met betrokkenheid van externe experts is een gezamenlijke feitenbasis ontwikkeld. Hierbij is onderzocht hoe de verschillende integrale alternatieven scoren ten aanzien van de beleidsdoelen. Hiervoor is gekeken naar people-, planet-, profitdoelen en de haalbaarheid en risico's. Resultaten van de MKBA en de MEA zijn hierbij betrokken. Uit het onderzoek blijkt *West* op de inhoudelijke doelen het beste te scoren. Het onderzoeksalternatief *Oost* scoort het slechtste en het onderzoeksalternatief *Tweezijdig* neemt een middenpositie in. Wel is het zo dat de risico's van *West* het grootste zijn door de hoogste kosten en juridische procedures (Natura 2000).

PEOPLE

Op de 'People' doelen komt *West* als beste naar voren. Het alternatief biedt de meeste diversiteit in woonmilieus en leidt daarmee ook tot de grootste maatschappelijke diversiteit en waarschijnlijk de meeste dynamiek. Dat geldt met redelijke zekerheid voor de stad Almere en waarschijnlijk ook voor de Noordelijke Randstad. *Tweezijdig*, met wat minder diversiteit in woonmilieus, is een goede tweede. *Tweezijdig met Hollandse Brug* en *West met Hollandse Brug* zijn vanuit maatschappelijk oogpunt minder aantrekkelijk omdat er geen meerzijdige ontsluiting van de stad is richting Amsterdam. *Oost*, met meer van dezelfde woningen, blijft duidelijk achter. Almere lijkt in *Oost*, maar ook in *Tweezijdig* en *West met Hollandse Brug*, de regionale opvangstad voor met name lagere en middeninkomens te blijven. Zonder dat er een aansprekend profiel voor anderen in de Noordelijke Randstad en binnen- en buitenland is.

PLANET

Voor 'Planet' liggen de belangrijkste verschillen op het terrein van natuur, landschap en klimaat. Ten aanzien van natuur is *West* het meest aantrekkelijk en *Oost* het minst aantrekkelijk, terwijl *Tweezijdig* hier tussenin ligt. De score wordt voor een belangrijk deel bepaald door de veronderstelde investeringen in het 'Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem' in het IJmeer-Markermeer. Bij *West* zijn die het grootst en resulteren ze in ruimschoots voldoende ecologische veerkracht om de druk van verstedelijking en recreatie op te vangen. Bij de andere alternatieven wordt van een beperkter TBES-pakket uitgegaan. Bij *Tweezijdig*

is de kans op significant negatieve effecten op Markermeer en IJmeer uit te sluiten. De score voor landschap is niet los te zien van mogelijk verschillende waarderings. Omwonenden met een voorkeur voor openheid en rust zijn voorstander van oplossingen zonder (bovengenoemde) IJmeerlijn en met binnendijkse ontwikkelingen. De IJmeerlijn en buitendijkse bouw kunnen echter ook beoordeeld en gewaardeerd worden als bijdragen aan een nieuwe, metropolitane kustlijn. Dan spreken juist *Tweezijdig met Hollandse Brug* en *Oost* weer minder aan. *Oost* scoort ook aan de oostzijde van Almere, met nu een open cultuurlandschap, het slechtst. Ten aanzien van klimaat scoren de alternatieven gelijk op 'adaptatie', terwijl voor de omvang van de CO₂-emissie de volgorde *West met IJmeerlijn* (minste emissies), *Tweezijdig* en *Oost* (meeste emissies) is.

PROFIT

Voor 'Profit' komen *West* en *Tweezijdig met IJmeerlijn* als duidelijk beter naar voren dan *West* en *Tweezijdig met Hollandse Brug* en *Oost*. Dat heeft te maken met de veronderstelde aanleg van infrastructuur, waardoor met *West* en *Tweezijdig met IJmeerlijn* de krachtigste impuls wordt gegeven aan een infrastructureel netwerk voor de as Schiphol-Amsterdam-Almere-Utrecht. Bovendien lijkt het economisch potentieel van *West met IJmeerlijn* sterker, in termen van aantrekkingskracht voor mensen en bedrijven, innovatie en agglomeratie. Dat komt onder meer doordat de regio met het buitendijks bouwen bij Almere en een IJmeerverbinding iets 'bijzonders' te bieden heeft en bovendien voortbouwt op de nu al sterke as Amsterdam-Almere. Aan de andere kant wordt het potentieel in oostelijke richting beperkt door de aanname dat alleen in *Oost* de A27 2 x 4 rijstroken krijgt.

HAALBAARHEID EN RISICO'S WEST

West kent aanzienlijke risico's. Het is de vraag of in de periode tot 2030 alle beoogde 15.000 buitendijkse woningen gebouwd en bewoond zijn. Dat betekent dat óf de 60.000 woningen in dat jaar niet gereed zijn, óf aanpassingen in het onderzoeksalternatief nodig zijn door meer te bouwen in het centrum en/of het oosten. Ook in financiële zin zorgt het buitendijks bouwen voor relatief grote risico's. De aanlegkosten zijn relatief hoog en het is ongewis of het geplande buitendijkse programma (deels hoogbouw, relatief hoge dichtheid en prijzen) door de markt afgenomen zal worden. Ook voor het binnendijkse Pampus is er nog discussie of de veronderstelde combinatie van het aantal woningen en de kwaliteit voor de markt wel interessant zullen zijn. De IJmeerverbinding en het buitendijks bouwen vormen een kostbare zaak. Verder kent dit onderzoeksalternatief de juridische risico's verbonden met het buitendijks bouwen in het Natura 2000-gebied van IJmeer-Markermeer. Ook de uiteindelijke effectiviteit van de TBES maatregelen op het ecosysteem is niet met zekerheid te voorspellen.

HAALBAARHEID EN RISICO'S TWEEZIJDIG MET HOLLANDE BRUG

Op diverse punten is *Tweezijdig met Hollandse Brug* het meest aantrekkelijk vanuit het oogpunt van haalbaarheid en risico's. Het onderzoeksalternatief sluit nauw aan bij bestaande structuren voor wat betreft verstedelijking en infrastructuur. Dit onderzoeksalternatief is het meest flexibel qua vorm en in de tijd (fasering). Het risicovolle buitendijks bouwen ontbreekt. Zowel aan de westzijde (geen IJmeerverbinding) als de oostzijde (geen Stichtse Lijn) is niet voorzien in geheel nieuwe regionale infrastructuur. Wel moet hier geïnvesteerd worden in verbetering van het openbaar vervoer via de Hollandse Brug. Een risico voor dit onderzoeksalternatief is dat het nieuwe Almere heel veel zal lijken op het huidige Almere.

VERWERKING IN DE RAAM-BRIEF

In de RAAM-brief is als volgt rekening gehouden met het afwegingskader. De bijdrage van Almere Oost aan de beleidsmatige doelen is het kleinst. Mede daarom is dit alternatief afgevalen in de trechtering van alternatieven, zoals die in de RAAM-brief plaatsvindt. Het alternatief *West* past het beste binnen de beleidsmatige doelen, maar kent ook de hoogste kosten en risico's. Er is besloten om het TBES als uitgangspunt te nemen voor verbetering van de natuur in het Markermeer-IJmeer. Er is een robuust korte-termijnpakket vastgesteld.

4 MAATSCHAPPELIJK PLATFORM RAAM-BRIEF

De voortschrijdende advisering van het RAAM-platform met twee tussenadviezen (respectievelijk uitgebracht op 15 juni 2009 en op 2 september 2009) en een eindadvies (5 november 2009) weerspiegelt de opvattingen van maatschappelijke organisaties, die betrokken zijn bij de schaa sprong. Het RAAM-platform is bij haar advisering te rade gegaan bij een brede kring van betrokkenen en heeft gebruik gemaakt van de opvattingen van jongeren over de vraagstukken met betrekking tot de ontwikkeling van het gebied. Op hoofdlijnen komt het RAAM-platform tot het volgende advies.

Het platform adviseert het kabinet om het ambitieniveau hoog te houden. Om de concurrentiepositie van de Noordelijke Randstad te versterken en de ontwikkeling van een metropolitane regio mogelijk te maken, is topkwaliteit nodig. Volgens het platform kan dit gerealiseerd worden door op drie vlakken een schaa sprong te maken: in het stedelijke netwerk, het infrastructurele netwerk en het groen-blauwe netwerk. Dit ambitieniveau dient gedurende verschillende bestuursperioden te worden vastgehouden. Het platform onderkent dat de huidige economische situatie er nu niet naar is om definitieve besluiten over miljarden te nemen. Daarnaast is ook de onzekerheid over toekomstige ontwikkelingen te groot. Volhouden van de ambitie, getrapte besluitvorming en fasering in de uitvoering is het motto van het platform.

Het platform komt tot de conclusie dat, om de hoge ambitie te kunnen realiseren, de voorwaarden moeten worden geschapen om tot een verweving van groen, blauw en rood te komen. Die verweving zal de topkwaliteit opleveren die nodig is in de internationale concurrentiestrijd. Voor het platform gaat het dan om de combinatie van een westelijke oriëntatie van de verstedelijking van Almere, een IJmeerlijn in een nader te bepalen vorm en een Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem voor het Markermeer-IJmeer. Wel benadrukt het platform dat er eerst aanvullend onderzoek nodig is naar zowel de IJmeerlijn als naar de nadere invulling van de westelijke ontwikkeling en naar de verenigbaarheid van buitendijkse ontwikkelingen met de ontwikkelingen van het Markermeer-IJmeer.

Het platform adviseert het kabinet om hiervoor een integrale ontwerpogave te benoemen en die de komende tijd uit te laten werken en vooral ook visueel te maken. De partijen in het platform zijn bereid daaraan hun bijdrage te leveren. Het platform vindt het daarom te vroeg om nu stelling te nemen over die buitendijkse ontwikkelingen. Ten aanzien van de stappen die nu al kunnen worden gezet beveelt het platform aan de opwaardering van het Markermeer-IJmeer in gang te zetten, de bestaande infrastructuur te verbeteren en de fasering van de verstedelijkingsopgave daarop af te stemmen.

Naast de structurerende fysieke ingrepen adviseert het platform met klem ook te investeren in sociale, culturele en economische aspecten, zoals het onderwijs. Het platform ziet daarom een cruciale rol voor het Rijk in het vervolg op de RAAM-brief. Het Rijk zou het voortouw moeten nemen in het bij elkaar houden van de verschillende projecten met een goede afstemming en fasering. De maatschappelijke en private partijen moeten, evenals de andere overheden, daar goed bij worden betrokken. Alleen dan is de schaa sprong naar een metropoolregio mogelijk en krijgt Almere een volwaardige positie daarin. Het platform beveelt tot slot aan om het dialoogproces in een nader te bepalen vorm voort te zetten.

VERWERKING IN DE RAAM-BRIEF

Het kabinet heeft de adviezen van het maatschappelijk platform op hoofdlijnen overgenomen. Het belang van de metropolitane ontwikkeling op de schaal van de Noordelijke Randstad en de drievoudige schaa sprong wordt door het kabinet onderkend. Ook de combinatie van een westelijke oriëntatie van de verstedelijking van Almere met een IJmeerlijn wordt omarmd. Het hoog houden van het ambitieniveau heeft het kabinet overgenomen in de RAAM-brief. Maar wel met realiteitszin in de uitvoering door een werkmaatschappij te vragen de projecten te optimaliseren. Het kabinet start zoals geadviseerd met het realiseren van de eerste fase op weg naar een Toekomst Bestendig Ecologisch Systeem voor het Markermeer-IJmeer. Bij het vervolg op de RAAM-brief zal het kabinet aandacht geven aan de integrale ontwerpogave rond het IJmeer en de sociaal-culturele en sociaal-economische dimensie bij de ontwikkeling van Almere. Het kabinet ziet ook het belang van een goede organisatie van de schaa sprong met een brede betrokkenheid van regionale overheden en maatschappelijke en private partijen. In het vervolgtraject (Rijksstructuurvisie) zal dit verder worden uitgewerkt.

5 KOSTENRAMINGEN VAN DE INTEGRALE ALTERNATIEVEN (2010-2030)

Van de vijf projecten zijn ramingen gemaakt van rijksinvesteringen voor de lange termijn. Er zijn verschillende alternatieven van de projecten, elk met een eigen raming van de kosten. Om een gevoel te krijgen van de omvang van de totale gevraagde investeringen zijn ramingen gemaakt van de integrale alternatieven.

De investeringskosten van de onderzochte lange termijn ov-alternatieven voor het kerntraject van Almere tot en met Amsterdam Zuid maken een aanzienlijk deel uit van deze kosten. Zie hiervoor ook figuur 29 in deel B paragraaf 2. Bij OV SAAL is uitgegaan van de 'goedkoopste' onderzochte alternatieven van OV SAAL. Bij de Hollandse Brug is dit het 6/6-alternatief en bij de IJmeerverbinding de regiorail (beiden bij het lage goederenscenario).

Vervolgens is in de onderstaande tabel een optelling gemaakt van alle vijf projecten, waarbij voor OV SAAL is uitgegaan van het lage goederenscenario. De kosten van de integrale alternatieven beslaan een range van een kleine € 5,1 mld. tot € 8 mld. Deze kosten zijn overigens slechts gedeeltelijk toe te rekenen aan de realisatie van 60.000 woningen. Het gaat om drie schaalspongen en het zijn daarmee integrale gebiedsontwikkelingskosten.

Bij de kostenraming moet worden bedacht dat alleen de investeringskosten zijn gegeven. Er zijn ook kosten en opbrengsten voor exploitatie, beheer en onderhoud van onder meer het openbaar vervoer. In de MKBA zijn ramingen van deze jaarlijkse posten van het openbaar vervoer gemaakt. Het beeld dat hieruit komt, is dat dit voor de looptijd van de projecten een negatief saldo oplevert van tussen de € -500 mln. en € -1 mld. (NCW), afhankelijk van de variant.

► **Figuur 39**
Investeringskosten
 In mln. incl BTW

2010-2030	West Ijmeerlijn	West Hollandse Brug 6/6	Tweezijdig Hollandse Brug 6/6	Tweezijdig Ijmeerlijn	Oost Hollandse Brug en Stichtse Lijn
Schaalsprong Almere					
VSBA Stedelijke bereikbaarheid	1.400	1.600	1.500	1.200	1.500
Overige kosten schaa sprong	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
OV SAAL					
Hollandse Brug 6/6 via Weesp tot A'dam Zuid		2.900	2.900		2.900
RegioRail IJmeer brug tot A'dam Zuid	5.300			5.300	
AGU					
Stichtse Lijn 8 x uur					2.250
A27 2x3/ A27 2*4	250	250	250	250	600
TMIJ					
TBES gefaseerd: realisatie in 2030	1.000	1.000	500	750	250
Lelystad Airport					
Rijksbijdrage	0	0	0	0	0
Totaal	7.950	5.750	5.150	7.500	7.500

VERWERKING IN DE RAAM-BRIEF

In de RAAM-brief is het volgende geconcludeerd over de kosten. De werkmaatschappij wordt gevraagd om Almere 2.0 zo uit te werken, dat de bijgestelde plannen financieel haalbaar worden met behoud van kwaliteit.

6 ANALYSE 50 JAAR RIJKSBESLUITEN

De schaa sprong van Almere is een van grote ruimtelijke projecten in de noordelijke Randstad. De stad zal in 20 jaar in omvang bijna verdubbelen en zich duurzaam ontwikkelen. De publicatie "Bouwen voor de Noordelijke Randstad – 50 jaar besluiten over Almere" bevat een beschrijving in vogelvlucht van 50 jaar ruimtelijk beleid voor Nederland en de Randstad en de besluiten die het Rijk daarbij over de ontwikkeling van Almere heeft genomen.

Van 'De ontwikkeling van het westen des lands' uit 1958 tot de Structuurvisie Randstad 2040 uit 2008 heeft de keuze van locaties voor verstedelijking op de agenda van het rijk gestaan. Daarbij hebben bestuurders afwegingen tussen mogelijke locaties gemaakt op basis van altijd min of meer dezelfde overwegingen. Aan de ene kant vertalen groei van de economie en de bevolking zich in een vraag naar ruimte voor nieuwe woningen. Aan de andere kant is ruimte schaars, binnen bestaande steden én daarbuiten.

Wat ook de hoofdlijnen in het ruimtelijk beleid waren, bestuurders hebben een sterke groei van Almere altijd als het middel gezien om de ruimtedruk in de regio Amsterdam en de regio Utrecht te verlichten. Het Rijk is dan ook steeds nauw betrokken geweest bij de ontwikkeling van Almere.

Het kabinet en bestuurders uit de noordelijke Randstad zitten de laatste jaren op één lijn wat betreft de ambities voor de regio. De economische concurrentiepositie moet sterker worden. Daarvoor is het nodig om de bereikbaarheid met auto en openbaar vervoer op de as Schiphol-Amsterdam-Almere aanzienlijk te verbeteren. Groene en blauwe gebieden vragen om versterking, in het bijzonder IJmeer en Markermeer. En er moeten tot 2030 bijna 220.000 woningen gebouwd worden.

Om te bepalen waar die woningen zullen komen, zijn in een reeks studies mogelijke verstedelijkingslocaties op integrale wijze afgewogen. Bestuurlijke uitgangspunten daarbij zijn:

- de ambitie om 40% van de nieuwe woningen in de steden te bouwen;
- aansluiting bij bestaande of nieuwe wegen en spoorverbindingen;
- beperkte mogelijkheden om te bouwen rond Schiphol met het oog op geluid en veiligheid;
- de bescherming van het Groene Hart en andere waardevolle landschappen.

Op basis van deze uitgangspunten is berekend hoeveel nieuwe woningen er kunnen komen in steden als Amsterdam, Utrecht, Purmerend, Haarlemmermeer en Amersfoort. En er is onderzocht hoeveel woningen er op uitleglocaties zoals Haarlemmermeer Westflank, Vathorst en Leidsche Rijn mogelijk zijn. Dan resteren er – zelfs als alles op alles wordt gezet – nog 60.000 woningen. Daarvan zijn er 45.000 verbonden met de vraag uit de Noordvleugel Amsterdam en 15.000 met de vraag uit de Noordvleugel Utrecht. Rijk en regio zijn van mening dat Almere de enige geschikte plek is om die 60.000 woningen te bouwen.

De Almeerse schaa sprong is een middel om het kwantitatieve ruimteprobleem in de noordelijke Randstad op te lossen. Maar de schaa sprong biedt ook de mogelijkheid om juist de hoogstedelijke en groene woonmilieus te creëren waaraan de regio behoefte heeft. En om een robuust netwerk van sterke steden te ontwikkelen, in het bijzonder de driehoek Amsterdam-Almere-Utrecht..

Hoe de schaa sprong van Almere uiteindelijk concreet vorm krijgt, is vanzelfsprekend ook van groot belang voor de huidige en toekomstige inwoners van de stad. Het Rijk en Almere willen de bouw van 60.000 woningen inpassen in een maatschappelijk en economisch duurzame ontwikkeling van de stad, zo spraken ze af in een Randstad Urgent-contract.

VERWERKING IN DE RAAM-BRIEF

In de RAAM-brief is de historie van de besluitvorming meegewogen. Met name bij de MKBA en bij de inventarisatie van de kosten is duidelijk geworden dat de keuze voor de Schaa sprong in Almere een unieke opgave is. Alternatieve locaties voor woningbouw in het noordelijke deel van de Randstad zijn niet of nauwelijks te vinden en gaan ook gepaard met forse investeringen in bereikbaarheid en andere zaken.

7 SAMENVATTING ADVIES CRA OVER DE CONCEPT STRUCTUURVISIE ALMERE 2.0

De Concept Structuurvisie Almere 2.0 maakt volgens het College van Rijksadviseurs (CRA) enkele duidelijke keuzes op hoofdlijnen.⁶ Almere wil de Schaa sprong met flexibele ontwikkelingen faseren langs een aantal robuuste dragers. De hoofdkeuze is gemaakt om de identiteit van Almere te versterken door de relatie stad en water te verbeteren.

De context van de Schaa sprong Almere is de regio 'Haarlem – Utrecht'. De ontwikkeling westwaarts, die in de Schaa sprong sterk naar voren komt, moet naar de mening van het CRA in samenhang worden gezien met de ontwikkelingen die richting Utrecht worden gepland en die daarmee het netwerk meervoudig versterken. Het CRA onderschrijft dat met name railverbindingen dragers zouden moeten zijn van stedelijke ontwikkeling. De keuzes die Almere maakt voor de nieuwe verbindingen, zijn onlosmakelijk verbonden met de visies die in Noordvleugelverband ontwikkeld worden. In die context beveelt het CRA aan om in te zetten op een uitstekende regionale mobiliteitsstructuur, waarbij alle verkeersmodaliteiten worden betrokken.

IJMEERVERBINDING

In de visie 'Randstad 2040' heeft het Rijk ervoor gekozen om een groot deel van de groei van de Noordvleugel in Almere op te vangen (de Schaa sprong Almere: 60.000 nieuwe woningen, 100.000 nieuwe arbeidsplaatsen). Vanuit deze gedachte is de IJmeerverbinding een logische toevoeging aan het bestaande ov-netwerk. De voorgestelde IJmeerverbinding is ook van belang voor IJburg tweede fase.

Het CRA onderschrijft het belang van een extra openbaar vervoerslijn naar Amsterdam om het netwerk te completeren. Het CRA pleit er echter voor om deze lijn los te koppelen van het buitendijks bouwen. Daarmee wordt de realisatie van deze openbaar vervoersverbinding, die immers voor geheel Almere van belang is, niet afhankelijk van de aanleg van Almere IJland. Deze loskoppeling geeft aanleiding om andere varianten voor het tracé te onderzoeken. Het CRA stelt voor om snel onderzoek te doen naar de mogelijke verbindingsmogelijkheden en het op een rij zetten van de verschillende knelpunten.

⁶ College van Rijksadviseurs, bestaande uit de Rijksbouwmeester, de Rijksadviseur voor het Landschap, de Rijksadviseur voor de Infrastructuur en de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed.

De landschappelijke waarde van het IJmeer, met het eiland Pampus als middelpunt is in de structuurvisie overtuigend in beeld gebracht. Het CRA onderschrijft deze waarde als essentieel en wijst erop dat het eiland Pampus, als onderdeel van de Stelling van Amsterdam, de status heeft van Werelderfgoed. Dit is mede van invloed op de uiteindelijke uitvoering van de IJmeerverbinding. Daarnaast onderschrijft het CRA het grote belang van het maken van ondiepe en beschutte watermilieus langs de oevers van het IJmeer en is het college onder de indruk van de grote oppervlaktes ecologische zones die in de plannen zijn opgenomen.

BOUWEN AAN HET WATER

Het CRA verzoekt uitdrukkelijk om te onderzoeken of er in Almere Pampus binnendijks mogelijkheden gevonden kunnen worden voor het maken van interessante en uitdagende watermilieus. Het CRA pleit er ook voor om Almere Pampus binnendijks te ontwikkelen tot een woongebied dat optimaal profiteert van de ligging in het verlengde van de Oostvaardersplassen en aan twee zijden grenst aan buitenwater. De blauwe structuur kan een sterke identiteit geven aan de bestaande en nieuwe wijken van Almere.

Het CRA ondersteunt de ambitie van Almere om de samenhang met het buitenwater interessanter te maken. Ze ziet echter de huidige uitgewerkte variant als slechts één van de mogelijkheden en doet de suggestie om ook naar andere delen van de kust van Almere te kijken. De maakbaarheid van 'IJland' is niet overtuigend onderzocht. Voortbouwen op het bestaande ecologisch en waterbouwkundig onderzoek is hiervoor noodzakelijk, maar komt nog niet voldoende naar voren in de structuurvisie.

VERSTERKEN VAN DE BESTAANDE STAD

In de fasering van de Concept Structuurvisie Almere 2.0 ziet het CRA onvoldoende aandacht terugkomen voor de bestaande stad. Het CRA stelt dat de bestaande structuur van Almere veel krachtiger ontwikkeld zou kunnen worden dan nu wordt voorgesteld, zowel wat betreft herstructurering van oude wijken als voor vernieuwing van het centrum rond het Weerwater.

Met de komst van de Hanzelijn wordt Almere Centrum een interessant intercystation. Dit knooppunt wordt nog versterkt als de railverbinding richting Utrecht wordt doorgetrokken. Met het programma voor hoogfrequent rail worden ook kleinere stations interessante vestigingslocaties. Het CRA benadrukt dat een binnenstedelijke verdichting rondom ov-knooppunten een ontwikkeling is waarmee Almere nu al kan beginnen en waarmee tevens een gedifferentieerd woningpakket aan de stad kan worden toegevoegd. In de Concept Structuurvisie Almere 2.0 worden al voorstellen gedaan voor het sterk verdichten van de knooppunten zelf. Het CRA pleit ook voor verdichtingsstudies in de directe omgeving van de ov-knooppunten en de mogelijkheden die daar kunnen worden benut om de bestaande stad te versterken.

Daarnaast wordt in de structuurvisie de bestaande groene structuur genoemd als te behouden en te versterken. Het CRA zou graag nadere studies willen zien naar deze groene lobben. Zijn deze allemaal het behouden waard? Hoe kan de omvorming van staatsbossen naar stadsparken worden aangepakt?

De Concept Structuurvisie Almere 2.0 zou in de ogen van het CRA aanmerkelijk aan kracht winnen indien de ruimtelijke inrichtingsvraagstukken die nu in Almere aan de orde zijn, in nauwere samenhang met de schaa sprong Invulling zouden krijgen. Waar wordt op dit moment gebouwd, wat zijn de favoriete wijken, hoe is het met de doorstroming gesteld, waar bevindt zich de werkgelegenheid, etcetera? Komen de huidige ontwikkelingen overeen met de gedachten die achter de Schaa sprong liggen, of laten die een andere trend zien? Over 20 jaar zal een groot deel van de bouwvoorraad van Almere in één keer aan vernieuwing toe zijn. Dat geeft mogelijkheden voor verdichting en verbetering van de bestaande stad.

Colofon

Uitgave
Randstad Urgent
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.randstadurgent.nl
info@randstadurgent.nl
november 2009

Randstad Urgent is een kabinetsprogramma van het ministerie van Verkeer en Waterstaat i.s.m. de ministeries van VROM, LNV, BZK, EZ, Financiën en OCW en de betrokken provincies, stadsregio's en gemeenten in de Randstad.

Tekstadvies
Met Andere Woorden, Arnhem

Vormgeving
VormVijf, Den Haag

Kaarten
Stedenbouwkundig Ontwerpbureau Posad, Den Haag
Speedboot Ontwerp + Onderzoek, Amsterdam

Druk
Ando bv, Den Haag

RANDSTADURGENT

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 8

Van: 10.2.e
 Verzonden: vrijdag 11 november 2016 8:53
 Aan: 10.2.e @rws.nl';
 10.2.e @zeewolde.nl'; 10.2.e @zeewolde.nl';
 10.2.e @zeewolde.nl'; 10.2.e @almere.nl
 CC: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e , 10.2.e
 ; 10.2.e @zeewolde.nl'; 10.2.e ; 10.2.e
 10.2.e @rws.nl'; 10.2.e ; 10.2.e @rws.nl'; 10.2.e
 Onderwerp: Actiepunten overleg WP Zeewolde - Oosterwold

Hierbij ontvangt een korte weergave van de afspraken van het Bestuurlijk Overleg van gisteren.

AFSPRAKEN bestuurlijk overleg 10 november 2016

Aanwezig:

10.2.e MT lid directie Energie en Omgeving, EZ (voorzitter)
 Gerben Dijksterhuis, wethouder Zeewolde Wim van Es, wethouder
 Zeewolde Arie Stuivenberg, gedeputeerde Flevoland Tjeerd Herrema,
 wethouder Almere 10.2.e directeur netwerkontwikkeling Midden
 Nederland, Rijkswaterstaat Ambtelijke ondersteuning

1. Het Rijk neemt een nieuw voorbereidingsbesluit (VBB) voor het deel van Oosterwold dat onder de in de MER berekende slagschaduwcontouren valt. Hierbij wordt uitgegaan van de 'worst case' contouren. Het VBB gaat uiterlijk vrijdag 18 november 2016 in procedure om door de beide ministers te worden vastgesteld.
2. Het VBB heeft geen betrekking op percelen waarvoor gemeente Almere tot 10 november 2016 een anterieure overeenkomst of een intentieovereenkomst heeft gesloten. Dit wordt op de verbeelding bij het VBB aangegeven.
3. Gemeente Almere levert de gegevens over deze percelen zo spoedig mogelijk en uiterlijk donderdag 17 november 2016 aan bij EZ.
4. Voor de percelen waarvoor een intentieovereenkomst is gesloten wordt nog wel afgesproken dat door de projectgroep nog wordt nagegaan waar deze percelen zich bevinden en welk effect deze hebben op de businesscase. Hiertoe verleend de gemeente Almere 10 november het beschikbare kaartbeeld. De projectgroep zal EZ hierover zo spoedig mogelijk informeren (streven eind deze week).
5. EZ/het projectteam stelt in nauwe samenwerking met de projectorganisatie Oosterwold een beslisboom op ten aanzien van de slagschaduw en een document met informatie over de gevolgen van het windpark/de slagschaduwcontouren voor mensen die iets willen in Oosterwold. Het projectbureau Oosterwold kan hiermee deze mensen de juiste informatie vertrekken.
6. De beslisboom wordt tevens opgenomen in het ontwerp Inpassingsplan (besluit stuurgroep 16 december 2016).
7. EZ en Almere / het projectbureau Oosterwold maken zsm afspraken over een juiste en vlotte afhandeling van vergunningaanvragen en de toetsing daarvan door EZ.
8. Voor de stuurgroep van 16 december 2016 bereidt het projectteam een besluit voor over een beslisboom voor geluid.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

.....
MT- lid Directie Energie en Omgeving
Directoraat-generaal Energie, Telecom en Mededinging Ministerie van Economische
Zaken Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag | B Noord | 3e etage Postbus 20401
| 2500 EK | Den Haag .....
T +31 10.2.e (tevens mobiel)
10.2.e
<http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ez>
.....

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd.
Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u
is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het
bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard
ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch
verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If
you are not the addressee or if this message was sent to you by
mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.
The State accepts no liability for damage of any kind resulting from
the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Verslag

Bijlage 1b

Oosterwold

2

10.2.e
Telefoon 10.2.e

Aanwezig

(wethouder Almere)
 10.2.e (projectdirecteur RVB)
 10.2.e (RVB)
 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
 10.2.e (ministerie van I&M)
 (gedeputeerde provincie Flevoland)
 10.2.e (Provincie Flevoland)
 (wethouder Zeewolde)
 (wethouder Zeewolde)
 (Waterschap Zuiderzeeland)
 10.2.e (programmadiirecteur Almere 2.0)
 10.2.e (gebiedsregisseur Oosterwold)
 10.2.e (Sweco)
 10.2.e (Sweco)
 10.2.e (projectsecretaris Oosterwold)

Afwezig

(gedeputeerde provincie Flevoland)

Kopie aan

Datum bespreking
17 januari 2017Locatie
Collegekamer Stadhuis Almere

Verslagnummer

Bijlage(n)

=

Pagina
1/6**Bestuurlijke workshop Oosterwold en Windpark Zeewolde****1) Opening, mededelingen**

10.2.e opent de vergadering en geeft het woord aan 10.2.e voor een presentatie van de resultaten van het onderzoek dat door Sweco is uitgevoerd naar de effecten van Windpark Zeewolde op de gebiedsontwikkeling Oosterwold.

2) Effecten Windpark Zeewolde op Oosterwold

De presentatie wordt uitgereikt.

10.2.e presenteert de resultaten van een onderzoek aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is het effect van Windpark Zeewolde op de ontwikkeling van Oosterwold in het geheel en de gronden van het Rijksvastgoedbedrijf in het bijzonder?
2. In welke mate wordt de toevoeging van nieuwe woonmilieus beïnvloed door de komst van het windpark?
3. Welke maatregelen zijn mogelijk om effecten te beperken?

Datum
21 december 2016

Pagina
2/6

Voor de beantwoording van de eerste vraag is uitgegaan van een worst case-scenario: rekening is gehouden met de hindercontouren zoals deze in het slechtste geval ontstaan. Onder andere door het slim kiezen van het type windmolen kunnen de hindercontouren wijzigen. Daarnaast is er met de hindercontour die nu is ingetekend sprake van speelruimte ten opzichte van de wettelijke normen: rekening is gehouden met een 5 uren-grens, terwijl de wet uitgaat van maximaal 5 uur en 40 minuten overlast (17 dagen * 20 minuten per dag).

Bij het in beeld brengen van de consequenties is alleen gekeken naar woningen op standaardkavels, omdat deze een direct effect hebben op de gemaakte afspraken ihkv RRAAM (15.000 woningen) en de afdracht aan het Fonds Verstedelijking Almere.

Er ontstaat discussie over de vraag op welke wijze rekening is gehouden met de bestaande windmolens in de Intergemeentelijke Structuurvisie Oosterwold. 10.2.e licht toe dat rekening is gehouden met het saneren van de bestaande molens. Hij bevestigt de opmerking van 10.2.e dat er ook rekening is gehouden met de plaatsing van nieuwe molen. De hindercontouren als gevolg van slagschaduw kwamen echter relatief laat, bij de MER-rapportage in 2016, op tafel, hiermee is in de structuurvisie geen rekening gehouden. 10.2.e benadrukt dat ten tijde van de structuurvisie wel degelijk bekend was dat er molens met hindercontouren zouden komen, ook 10.2.e stelt dat 11.1

De tweede onderzoeksvraag betreft de invloedssfeer van de windmolens en het effect op de woonmilieus. Om het waarde-effect van de windmolens op de woningen te beoordelen is de planschadesystematiek gehanteerd en gekeken naar bestaande windparken. 10.2.e is van mening dat 11.1

. 11.1

Voor de derde onderzoeksvraag noemt Sweco maatregelen op 3 niveaus voor zowel het Windpark als Oosterwold: situering van Oosterwold en windpark, maatwerk aan kavelinrichting en dimensies windturbines, en maatregelen op woningniveau en aan de windturbines.

3) Bespreking Resultaten

Naar aanleiding van de presentatie vindt discussie plaats over de mogelijke maatregelen. Om beide ontwikkelingen door te kunnen laten gaan zonder te veel afbreuk te doen aan de uitgangspunten wordt gezocht naar 'no regret' maatregelen vanuit beide ontwikkelingen

10.2.e vraagt zich af of 11.1

Gevraagd naar optimalisaties binnen Oosterwold benoemt 10.2.e de mogelijkheid van het verleggen van de Eemvallei naar de hinderzones van de windmolens. 11.1

de ligging van de oorspronkelijke Eem wordt losgelaten en de Eemvallei verliest het karakter van groene drager in het gebied. De combinatie met de A27 zorgt daarnaast voor een barriere waardoor het de vraag is of 11.1

10.2.e zou willen 11.1

. De uniforme dichtheid zoals nu in het onderzoek van Sweco is benoemd is een knop waar je mogelijk aan kunt draaien.

11.1

Datum
21 december 2016

10.2.e stelt dat 11.1

Pagina
3/611.1 , 10.2.e plaatst hier
vraagtekens bij.

10.2.e wil 11.1 , maar vraagt zich af 11.

10.2.e stelt dat 11.1

noemt als voorbeeld een huis zonder ramen op het zuiden, 11.1 10
. Volgens 10.2.e zal 11.1

10.2.e concludeert dat het worst casescenario voor het windpark een fors effect heeft op Oosterwold, nog zonder effect van luchtvaart. Het is de vraag of Oosterwold en Windpark wel met elkaar te combineren zijn. Kunnen projecten elkaar tegemoet komen zonder één van de projecten ter discussie te stellen?

10.2.e hecht er vanuit Oosterwold gezien aan dat de hindercontouren voor het windpark zo slank mogelijk gehouden worden om Oosterwold zo veel mogelijk te kunnen ontwikkelen zoals beoogd. Ook aan de zijde van Oosterwold zijn knoppen bespreekbaar.

10.2.e benadrukt dat deze kwestie niet nieuw is. Ook in november 2016 is geconstateerd dat de projecten elkaar raken. Daarbij zijn al afspraken gemaakt die er voor zorgen dat de projecten naast elkaar kunnen bestaan: voor alle contracten gesloten tot 10 november 2016 het windpark zich zal aanpassen op de woningbouw, en dat voor nieuwe woningbouw een beslisboom zal worden gemaakt voor het aanpassen van de woningen.

10.2.e geeft aan dat deze maatregelen bedoeld zijn voor de partijen die al actief zijn in het gebied en dat deze afspraken geen betrekking hebben op toekomstige ontwikkelingen. 10.2.e stelt dat 11.1

10.2.e geeft aan dat in november al maatregelen zijn benoemd zijn om te mitigeren, maar dat daarbij nadrukkelijk in beeld gebracht moet worden wat de maatregel kost voor het één project en oplevert voor het andere project. 10.2.e noemt als voorbeeld dat het verkleinen van de rotordiameter een sterk negatief effect heeft op businesscase voor het Windpark.

10.2.e geeft aan dat een verlies van 70 miljoen aan de zijde van Oosterwold ook niet acceptabel is, dat kan nooit de conclusie zijn.

10.2.e vraagt zich af of er nog knoppen zijn om de overlast door slagschaduw verder te beperken. Hij denkt daarbij aan technische maatregelen zoals zonwering/slagschaduwwering.

Een andere mogelijkheid is een pilot ihkv het activiteitenbesluit: is het mogelijk om in Oosterwold andere normen te hanteren voor slagschaduw, als je er als bewoner zelf voor kiest? Kan de norm ruimer? 10.2.e wil 11.1

?

10.2.e vraagt zich af of 11.1 . 10.2.e vindt
11.1

11.1

Datum
21 december 2016

10.2.e zou 11.1 : er ligt een businesscase Oosterwold en er ligt een businesscase voor de windmolens. Voor Oosterwold hebben partijen in de structuurvisie en in het kader van RRAAM afgesproken dat dit een bijzonder gebied moet worden, een andere manier van ontwikkelen en leven. 11.1

Pagina
4/6

11.1

. 10.2.e is van mening dat 11.1

Het verhogen van een aantal windmolens naar 220 meter is niet zomaar gebeurd, maar was nodig om rekening houdend met de contouren van het vliegveld de businesscase voor het windpark sluitend te krijgen. 11.1

10.2.e benadrukt dat er 2 plannen liggen die zijn opgenomen in structuurvisies: de gebiedsontwikkeling Oosterwold en het windpark. 11.1

. 10.2.e zou 11.1

10.2.e stelt dat 11.1

10.2.e bevestigt dat consequenties de aanvliegroutes over het Zeewoldense deel van Oosterwold binnen de wettelijke kaders blijft, maar wel effect zullen hebben op de gebiedsontwikkeling. 11.1 11.1

zou 11.1

10.2.e

10.2.e wil 11.1

. Het aanpassen van de situering van de windmolens leidt tot het moeten overdoen van procedures waardoor geen gebruik gemaakt kan worden van de subsidieregeling duurzame energie (SDE) 2017. Bij het zoeken naar maatregelen is planning hoe dan ook een probleem: het windpark kan zich hierin geen vertraging veroorloven. 10.2.e wil 11.1

. 10.2.e laat weten dat voor het windpark al is gekeken naar mitigerende maatregelen en dat daarin niet heel veel ruimte meer zit zonder dat dit ten koste gaat van de businesscase.

10.2.e benoemt de klem waarin het Windpark zit ten aanzien van het moeten van saneren van oude windmolens en het plaatsten van nieuwe windmolens: oude windmolens moeten gesaneerd worden. 10.2.e vraagt zich daarop af of 11.1

10.2.e vraagt zich af of 11.1

. 10.2.e

ziet 11.1

11.1 , volgens 10.2.e
 11.1 . 10.2.e wijst op de
 winstgevendheid van 10.1 waarmee in de businesscase is gerekend. Deze
 winstgevendheid is volgens 10.2.e één van de uitgangspunten van de SDE
 (Stimuleringsregeling Duurzame Energie), met het verlagen van dit percentage komt
 het Windpark niet van de grond. De 10.1 is dan ook geen knop in de businesscase
 waaraan gedraaid kan worden.

Datum
21 december 2016

Pagina
5/6

10.2.e vraagt zich af of 11.1
 . 10.2.e zou 11.1
 11.1 . 10.2.e

11.1 . 10.2.e

10.2.e vergelijkt deze mogelijkheid met 11.1

10.2.e geeft aan dat 11.1 zou moeten

11.1 . Het idee van 10.2.e zou 11.1
 zou 11.1

11.1

10.2.e vraagt zich af of 11.1

10.2.e vraagt zich af of 11.1 10.2.e
 11.1

. Deze tijd is er niet gelet op de afspraak tussen kabinet en
 provincies om in 2020 14% duurzame energie te hebben. 10.2.e geeft
 aan dat 11.1

Ook het laten vervallen van locaties
 voor molens behoort na vaststelling van het ontwerp inpassingsplan tot de
 mogelijkheden, het verplaatsen van locaties niet.

10.2.e zou 11.1

11.1
 . 10.2.e erkent 11.1

De verkenning van alternatieven (procedure, planning, winst) voor beide projecten
 kan rekenen op de steun van 10.2.e . 10.2.e geeft aan dat
 voor het windpark al diverse alternatieven zijn doorgerekend. 11.1

. 10.2.e geeft aan dat 11.1

1

11.1

Datum
21 december 2016

Pagina
6/6

10.2.e benadrukt dat 11.1

10.2.e concludeert dat 11.1

10.2.e zou 11.1

Afgesproken wordt dat partijen gezamenlijk komen tot een opdracht aan een extern bureau, waarbij het ministerie van I&M zal optreden als opdrachtgever. Naast Oosterwold en het Windpark zullen ook de consequenties van de luchthaven hierbij worden betrokken. In afwachting van de resultaten van deze opdracht zal het ontwerp Rijksinpassingsplan wel ter inzage gelegd worden. De resultaten van het onderzoek zullen medio maart opnieuw besproken worden in een bijeenkomst van het bestuurlijk overleg Oosterwold en de stuurgroep windpark Zeewolde.

4) Afsluiting

10.2.e sluit de vergadering.

2017-01-17

SWECO

De onderzoeksvragen

1. Wat is het effect van Windpark Zeewolde op de ontwikkeling van Oosterwold in het geheel en de gronden van het Rijksvastgoedbedrijf in het bijzonder?
2. In welke mate wordt de toevoeging van nieuwe woonmilieus beïnvloed door de komst van het windpark?
3. Welke maatregelen zijn mogelijk om effecten te beperken?

10.2.e

2017-01-17

De uitgangspunten

- Feitenonderzoek
- Focus op standaard kavels / woningen

Windpark Zeewolde

- Hindercontouren aangeleverd door Windpark Zeewolde
- Hindercontouren gebaseerd op worst-case turbine

Oosterwold

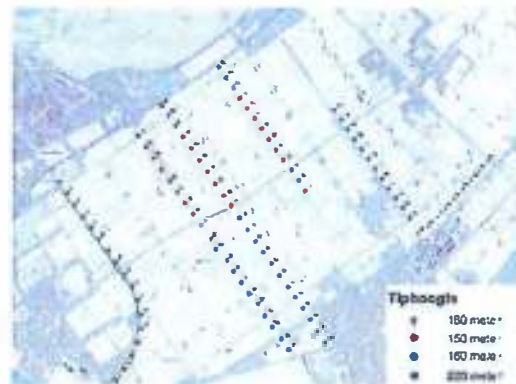
- Ontwikkelprogramma Oosterwold conform Structuurvisie en Chw bestemmingsplan Oosterwold
- Uniforme verdeling ontwikkelprogramma over beschikbare gronden

1
2017-01-17

De hindercontouren van Windpark Zeewolde

- Externe veiligheid
- Geluid
- Slagschaduw

Waarheid, Pictogram, Windpark Zeewolde, 2017-01-17

1
2017-01-17

2017-01-17

2017-01-17

SWECO

De hindercontouren van Windpark Zeewolde

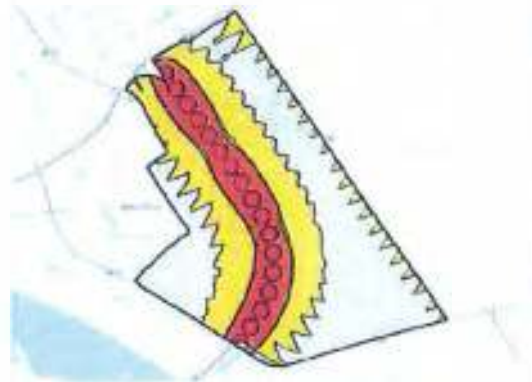
Slagschaduw

- Slagschaduw rekt tot blauwe lijn (0 uurscontour)
- Normstelling Activiteitenbesluit:
Maximaal 17 dagen per jaar met meer dan 20 minuten slagschaduw op een raam van een woning
- Vertaald naar 17x20 minuten = 5 uur en 40 minuten slagschaduw per jaar per woning
- Windpark Zeewolde hanteert 5 uurscontour

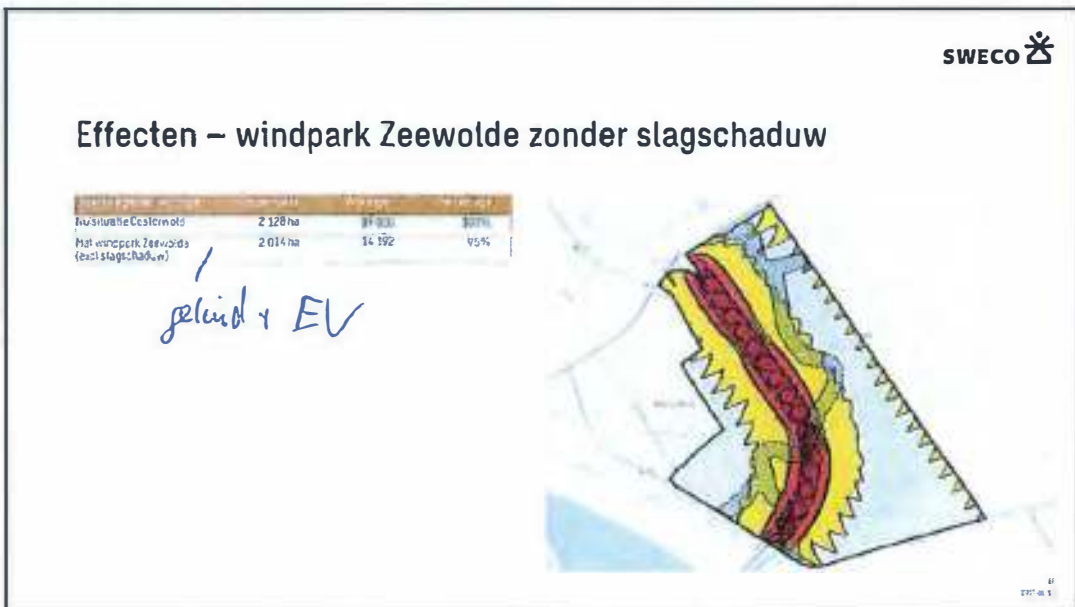
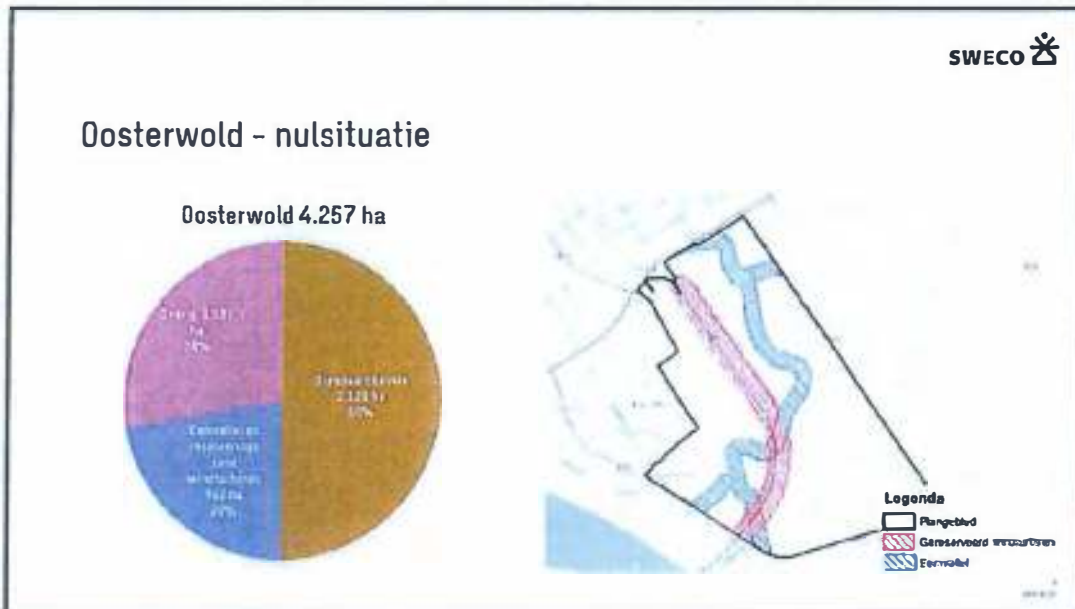
SWECO

De hindercontouren van Windpark Zeewolde

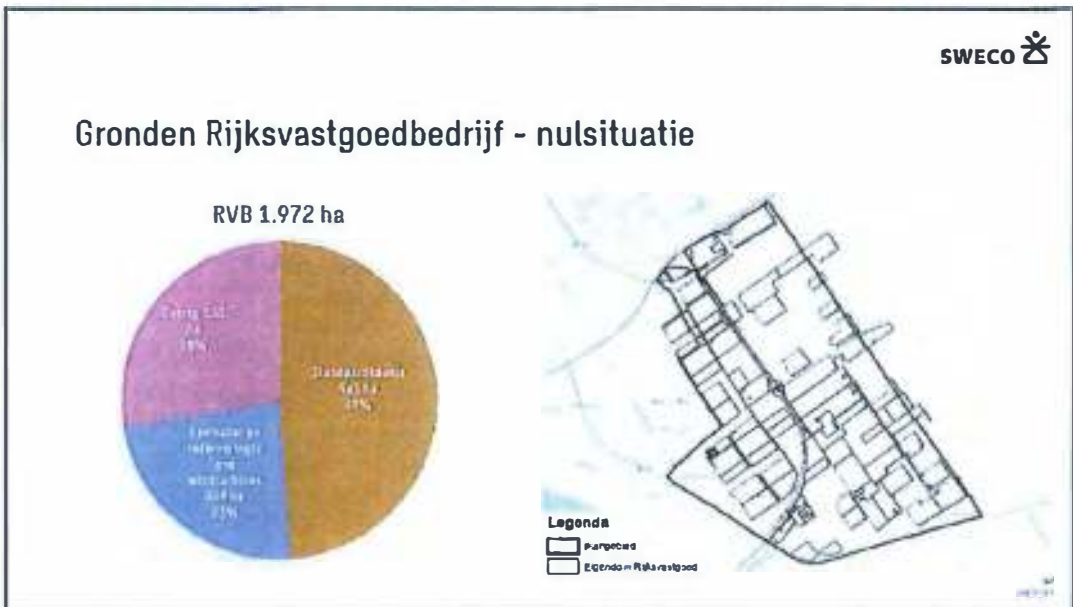
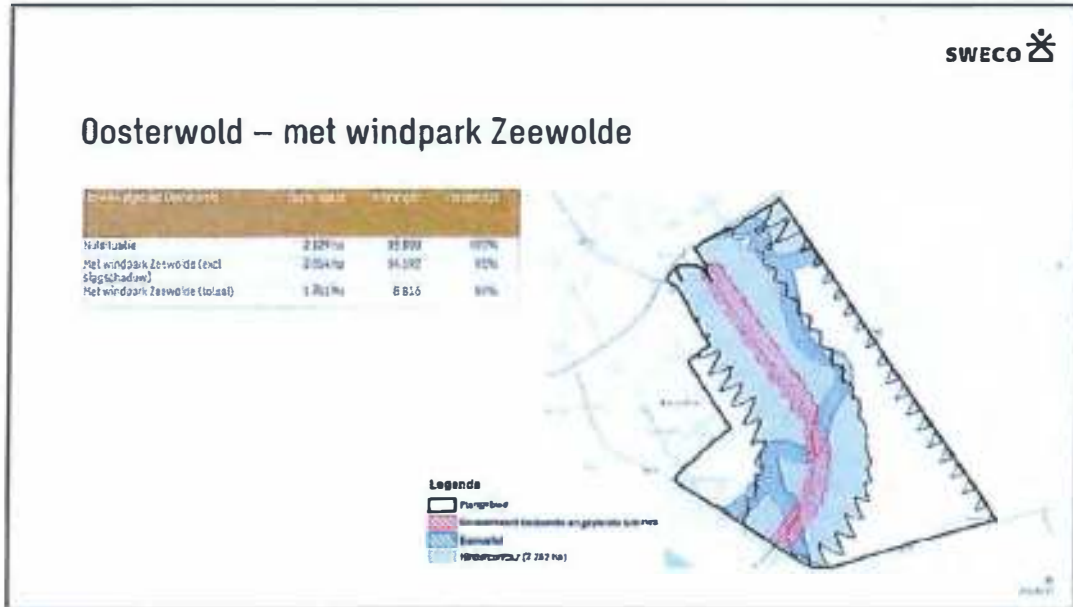
- Grijs gebied geschikt voor woningbouw
- Externe veiligheid: 10^{-6} PR contour (rood)
- Geluid: $L_{\text{eq}} 47$ dB en $L_{\text{night}} 41$ dB (oranje)
- Slagschaduw: 5 uurscontour (geel)

2017-01-17

2017-01-17

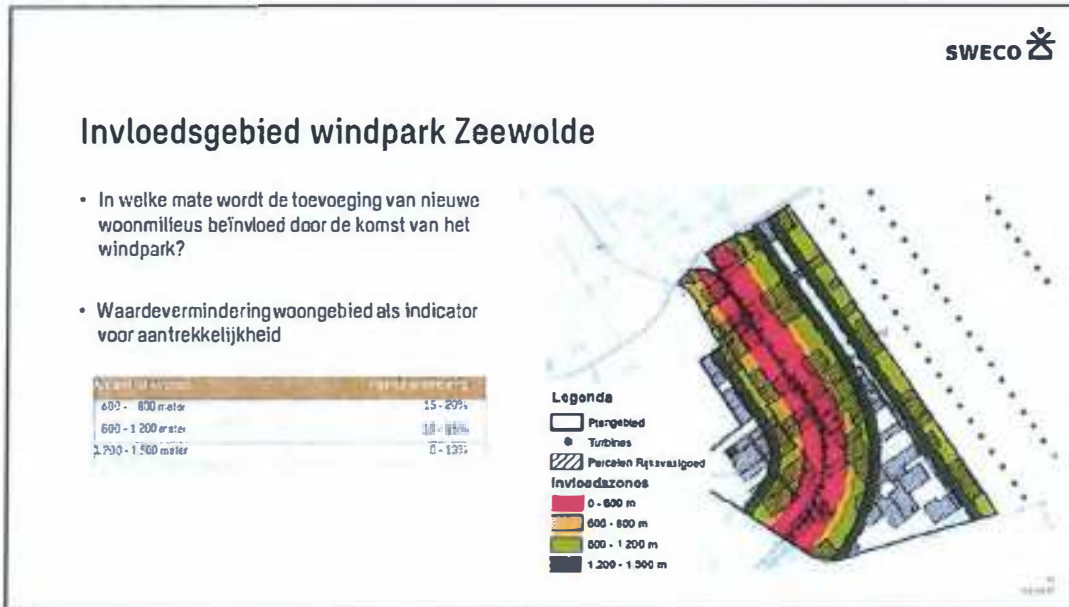

2017-01-17

2017-01-17

2017-01-17

SWECO

Maatregelen

<ul style="list-style-type: none"> • Minste standaard kerels die geschikt zijn voor woningbouw binnen hinderzone • Functies ruimtelijk verdeen (bv. bedrijfskantoren en bedrijfskantoren in hinderzone windpark) • Spelen met richtingen • Spelregels Dosterwald toepassen op windpark 	<ul style="list-style-type: none"> • Windturbines dicht op R27 plaatsen • Windturbines ten oosten van Dosterwald op grotere afstand van het plangebied plaatsen
<ul style="list-style-type: none"> • Windturbines (receptief) buiten hinderzone plaatsen • Haalregels bij de woning (bv. afgehuurde sturen dat afgehuurde wordt afgevoerd) 	<ul style="list-style-type: none"> • Verlagen omhoog • Verdiepen/afkanten • (afgehuurde)
<ul style="list-style-type: none"> • Haalregels aan de woningen (bv. geen ramen aan zijgevoel schaduwzijde) • Bepalingen voor windpark 	<ul style="list-style-type: none"> • afgehuurde maatregelen • Stilstandvoorziening voor schaduw • Verandering van namen (pilot maatregelen voor schilfen?)

Memo

Bijlage 2

Oosterwold

Vergaderdatum: 17 januari 2017
Agendapunt: 2

Onderwerp: Samenvatting resultaten onderzoek Windpark
Doel agendering: Ter kennisneming

Tijdens de bestuurlijke workshop 'Bespreken resultaten onderzoek effecten windpark Zeewolde – gebiedsontwikkeling Oosterwold' worden de resultaten gepresenteerd van het door Sweco uitgevoerde onderzoek naar de effecten van het windpark Zeewolde op de gebiedsontwikkeling Oosterwold. Deze resultaten zijn samengevat in bijgevoegd memo.

In de samenvatting is het effect te zien van het windmolenpark Zeewolde en de opties voor maatregelen. In het eerste deel van de samenvatting wordt gesproken over minder uitgeefbare grond in verband met slagschaduw. Van belang is het gegeven dat binnen de slagschaduw op zichzelf wel woningen mogen worden gebouwd, maar er dienen dan maatregelen genomen te worden bij het ontwerpen van woningen om de slagschaduw in het huis te verminderen. De hindercontour (excl. slagschaduw) valt deels samen met de hindercontour van de A27. Bij de toelichting die morgen wordt gegeven wordt dit nader besproken.

Datum
17 januari 2017

Kenmerk

Pagina
1/1

1 Samenvatting

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek samengevat. Daarmee beantwoordt dit hoofdstuk de onderzoeksvragen, op grond van de resultaten uit hoofdstuk 2.

1. Effect hindercontour windpark Zeewolde

Windpark Zeewolde leidt tot een vermindering van de voor woningbouw uitgifbare gronden in Oosterwold van circa 41%. Veruit het grootste deel van deze afname is het gevolg van de slagschaduwcontour. Zonder deze contour bedraagt de afname circa 5,4% als gevolg van de externe veiligheids- en geluidscontour van het windpark.

Situatie Oosterwold	Oppervlakte woningbouw	Aantal woningen
Nulsituatie	2.128,76 ha	15.000 woningen
Na hindercontour (totaal)	1.251,15 ha	8.816 woningen
Na hindercontour (excl slagschaduw)	2.014,04 ha	14.192 woningen

Op de gronden van het Rijksvastgoedbedrijf is een vergelijkbare afname berekend. Van de 7.000 woningen die op deze gronden waren voorzien, zijn met windpark Zeewolde nog 3.792 woningen te realiseren. Ook hier heeft de slagschaduwcontour veruit de grootste invloed.

Ontwikkelgebied RVB	Oppervlakte	Woningen	Percentage
Nulsituatie RVB	962,88 ha	7.000	100,00%
Met windpark Zeewolde (totaal)	521,63 ha	3.792	54,17%
Met windpark Zeewolde (excl slagschaduw)	916,17 ha	6.660	95,14%

De afname van uitgifbare gronden van het Rijksvastgoedbedrijf leidt tot een afname van de storting in het Fonds Verstedelijking Almere. De afname bedraagt €72,6 miljoen. Ook hier geldt dat zonder slagschaduw de afname aanzienlijk beperkt blijft tot €7,7 miljoen.

2. Invloed op woonkwaliteit

Buiten de zones waar als gevolg van de hindercontouren van windpark Zeewolde niet langer woningbouw mogelijk is, is in een groter gebied het windpark van invloed op de woonkwaliteit. Hoewel woonkwaliteit subjectief is, is een objectieve maatstaf gevonden door een vergelijking te maken met waardevermindering van (woon)gronden zoals berekend wordt bij planschade.

Uit het onderzoek blijkt dat tot een afstand van 1.500 m van de windturbines effecten merkbaar zijn op de waarde van gronden. Het invloedgebied betreft een oppervlakte van 764 hectare waar wél woningen gerealiseerd kunnen worden, maar waar invloed van het windpark merkbaar zal zijn.

Oppervlakte buiten hindercontour	Oosterwold	Rijksvastgoedbedrijf
600 - 800 m (15-20% waarde)	0	0
800 - 1.200 m (10-15% waarde)	292 ha	116 ha
1.200 - 1.500 m (0-10% waarde)	472 ha	201 ha

Als de waardevermindering verrekend wordt met de storting in het Fonds Verstedelijking Almere leidt dat tot een extra afname van €2,5 miljoen.

3. Maatregelen

Aan zowel de invulling van Oosterwold als het windpark Zeewolde kunnen maatregelen genomen worden ter beperking van het effect op de woningbouw in Oosterwold. De maatregelen zijn in hoofdstuk 2 uitgewerkt, met aandachtspunten daarbij. Het betreft:

Situering Oosterwold	Situering Windpark
<ul style="list-style-type: none"> Minder standaard kavels die geschikt zijn voor woningbouw binnen hindercontour van het windpark situeren 	<ul style="list-style-type: none"> Windturbines dicht op A27 situeren
<ul style="list-style-type: none"> Funcities ruimtelijk verdelen 	<ul style="list-style-type: none"> Windturbines ten oosten van Oosterwold op grotere afstand van het plangebied situeren
<ul style="list-style-type: none"> Spelen met dichtheden 	
<ul style="list-style-type: none"> Spelregels Oosterwold toepassen op windpark 	

Maatwerk aan kavelinrichting Oosterwold	Dimensies windturbines
<ul style="list-style-type: none"> Woonbebouwing ('roodkavel') buiten hinderzone situeren 	<ul style="list-style-type: none"> Verlagen ashoogte
<ul style="list-style-type: none"> Maatregelen bij de woning 	<ul style="list-style-type: none"> Verkleinen rotordiameter
	<ul style="list-style-type: none"> Selectie turbinetype(s)

Maatregelen op woongniveau	Maatregelen aan de windturbines
<ul style="list-style-type: none"> • Maatregelen aan de woningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Geluidreducerende maatregelen
<ul style="list-style-type: none"> • Bedrijfswoningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Stilstandvoorziening voor slagschaduw
	<ul style="list-style-type: none"> • Pilot maatwerkvoorschriften?

Uit het overzicht van maatregelen blijkt dat de mogelijkheden om de invloed van het geluid en de externe veiligheid te beperken, relatief gering zijn. Om de invloed van slagschaduw te beperken, zijn meer mogelijkheden, zowel aan het windpark als bij de invulling van Oosterwold.

Overleg Almere 2.0

Datum bespreking: 19 januari 2017	Steller(s): 10.2.e
	Agendapunt: 2
	Doel van bespreking: advies aan minister I&M
Onderwerp: Presentatie Effectenonderzoek Wind in Oosterwold	
Voorgestelde beslispunten: <ul style="list-style-type: none"> - Kennisnemen van de resultaten van het onderzoek . - Afspraken maken over mogelijke vervolgstappen. 	
Toelichting: <p>Probleem Het Rijk heeft een duurzame energie doelstelling om in 2020 6000 MW Wind op Land te realiseren en werkt in het kader van RRAAM samen met de Gemeente Almere en de provincie Flevoland aan de Gebiedsontwikkeling Oosterwold (woningbouw). Aan weerszijde van de A27 op het gebied van de gemeenten Almere en Zeewolde komen deze twee doelstellingen samen. De realisatie van het windpark zou echter gevolgen kunnen hebben voor de ambities m.b.t. de voorgenomen ontwikkeling van Oosterwold, zoals vastgelegd in de Rijksstructuurvisie RRAAM: immers, de hindercontouren van de windmolens strekken zich in meerdere of mindere mate uit over het plangebied van Oosterwold.</p> <p>Windpark Zeewolde Windpark Zeewolde wordt ontwikkeld in het buitengebied van de gemeente Zeewolde ten oosten van Almere. Het doel is de 220 molens die momenteel in het gebied staan te vervangen door 92 grotere molens in een aantal lijnopstellingen. De totale capaciteit van het toekomstige windpark bedraagt 250-350 MW. De initiatiefnemer van het windpark is de in 2015 opgerichte Ontwikkelvereniging Zeewolde. In mei 2015 hebben de initiatiefnemer, gemeente Zeewolde, Provincie Flevoland en de minister van EZ en lenM een intentieovereenkomst getekend om gezamenlijk dit project te realiseren. Gemeente Almere heeft zich in de zomer van 2015 hierbij aangesloten.</p> <p>EZ en RWS (namens lenM) bereiden in het kader van de Rijkscoördinatieregeling (RCR) een rijksinpassingsplan (RIP) voor het windpark Zeewolde voor¹ (voorontwerp RIP gepubliceerd op 26 september 2016). Het plan bevat onder meer een windmolenopstelling langs de A27 en een windmolenopstelling langs de Trap (Adelaarstracé). De hindercontouren van beide tracés strekken zich in meerdere of mindere mate uit over het plangebied van de Intergemeentelijke Structuurvisie Oosterwold. In reactie op het voorontwerp RIP heeft Almere (namens het BO Oosterwold) aan EZ een brief gestuurd om hun zorgen over de mogelijke effecten van het windpark op de (aantrekkelijkheid van) gebiedsontwikkeling Oosterwold te uiten.</p>	

¹ <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?planidn=NL.IMRO.0000.EZlp16WZEEWOLDE-1001>

Gebiedsontwikkeling Oosterwold

De woningbouwplannen voor dit gebied betreffen het verspreid, op een organische manier, realiseren van onder meer 15.000 woningen. Het ontwerp bestemmingsplan Oosterwold is een 'bestemmingsplan met een verruimde reikwijdte' als bedoeld in de Crisis- en herstelwet. Hiermee wil gemeente Almere het plangebied Oosterwold door organische ontwikkeling transformeren naar een groen woon- werkgebied, waarbij het agrarische karakter voor een groot deel behouden blijft. Uit het MER blijkt dat het beoogde windpark nadelige effecten kan hebben op de gebiedsontwikkeling van Oosterwold. Mogelijke effecten betreffen:

1. in het plangebied Oosterwold kunnen minder woningen worden gerealiseerd;
2. toenemende concentratie van woningbouw leidt tot minder diversiteit van woonmilieus;
3. afgesproken is om de grondopbrengsten van maximaal 7.000 rijkskavels in Oosterwold te storten in het Fonds Verstedelijking Almere, als bijdrage van het Rijk ter realisatie van de verstedelijkingsambitie uit de Rijksstructuurvisie RRAAM. Achterblijvende verkoop van rijkskavels leidt tot een lagere rijksbijdrage aan het Fonds.

Effectenonderzoek

Het is van belang om de (mogelijke) effecten van het windpark Zeewolde zoals beschreven in de MER op de ontwikkelingsopgave van Oosterwold nader te verkennen en voorstellen te doen voor ruimtelijke optimalisaties. Het onderzoek dient antwoord te geven op de volgende vragen:

- a) welke invloed kan de realisatie van het Windpark Zeewolde hebben op het aantal te realiseren woningen in Oosterwold bij ongewijzigd beleid en de daarmee verbonden vulling van het Fonds Verstedelijking Almere vanuit de grondopbrengsten voor standaardkavels op Rijksgrond?;
- b) in welke mate de toevoeging van nieuwe woonmilieus wordt beïnvloed door de komst van het windmolenpark?;
- c) welke ruimtelijke optimalisaties zijn mogelijk, zowel m.b.t. de beoogde gebiedsontwikkeling van Oosterwold als m.b.t. het plan Windpark Zeewolde?

Ter vergadering zullen de resultaten van het effectenonderzoek worden gepresenteerd.

Vervolgtraject: Welk advies kan vanuit het Overleg Almere 2.0 worden meegegeven aan de Minister van I&M, als het gaat om de realisatie van het windpark in relatie tot de beoogde ontwikkeling van Oosterwold?

Bijlagen:

Geen.

Concept Verslag Overleg Almere 2.0

bijlage 1b

Almere 2.0

6

10.2.e
Telefoon [036] 10.2.e

E-mail 10. @almere.nl

Aanwezig

Peter Heij (DG Ruimte en Water, ministerie I&M, voorzitter), Tjeerd Herrema (wethouder Almere), Jaap Lodders (Gedeputeerde Flevoland), Mark Pol (wethouder Almere en Fondsbeheerder), 10.2.e (ministerie BZK), 10.2.e (Regioambassadeur Noord-West, ministerie EZ), 10.2.e (Projectdirecteur, ministerie BZK, RVB), 10.2.e (Ministerie I&M), 10.2.e (Programmadirecteur Almere 2.0), 10.2.e (provincie Flevoland), 10.2.e (Programmasecretaris Almere 2.0, verslag) en 10.2.e (bestuurlijk diplomaat)

Afwezig

Eric van der Burg (wethouder Amsterdam)

Kopie aan:

10.2.e

Datum bespreking
19 januari 2017

Locatie

Verslagnummer

Bijlage(n)

Pagina
1/7**1. Opening, agenda, verslag en mededelingen****Opening**

- 10.2.e opent de vergadering en heet iedereen welkom.
- 10.2.e van Sweco is aanwezig voor agendapunt 2.
- 10.2.e is aanwezig namens het Ministerie van I&M.

Agenda:

- De agenda is akkoord.

Verslag, d.d. 7 september 2016

- 10.2.e is tijdens het Overleg Almere 2.0 van 7 september 2016 vervangen door 10.2.e.
- Het verslag wordt met bovengenoemde opmerking vastgesteld.
- N.a.v.:
  - Het Meerjarenprogramma is ongewijzigd vastgesteld. Er zijn wel een aantal opmerkingen gemaakt over dekking beheer en onderhoud, weergave reserveringen en de bijdrage van de vijf Programmaliijnen aan de doelstellingen van RRAAM. Deze opmerkingen worden in de volgende versie van het Meerjarenprogramma meegenomen. (actie: 10.2.e)
  - Op verzoek van 10.2.e wordt afgesproken om voortaan een Voorraadagenda te hanteren, waarin onderwerpen worden benoemd die besproken moeten worden. (actie 10.2.e) Te denken valt aan: sturing van het programma, stand van zaken Jaarprogramma, Meerjarenprogramma en Jaarverslag FVA.

Gemeente Almere

- Het Werkbezoek van Minister Blok op 5 december aan Almere is goed verlopen. Er worden complimenten uitgedeeld voor de organisatie ervan.
- De Gemeenteraad en Provinciale Staten hebben ingestemd met het Jaarprogramma 2017 en het Meerjarenprogramma.

Datum
19 januari 2017

Pagina
2/7

Mededelingen

- Het Ministerie van I&M heeft in november 2016 een Voortgangsrapportage RRAAM uitgebracht. Op 26 januari vindt er AO plaats.
- Op 26 januari wordt er een Voedseltop georganiseerd in opdracht van Staatssecretaris Van Dam. Er wordt specifieke aandacht aan de Floriade besteed. Tevens vindt ondertekening van de Citydeal plaats.
- In 2017 start de uitvoer van het merendeel van de Sleutelprojecten zoals benoemd in het Meerjarenprogramma. De projecten draaien op volle toeren. Enkele voorbeelden: Vorige week was de kick-off bijeenkomst Flevocampus waarbij een brede coalitie van overheden en kennisinstellingen zich heeft verbonden aan de Flevocampus. Tevens is de prijsvraag Upcycle City gelanceerd. Dit project kon rekenen op brede belangstelling vanuit het bedrijfsleven. Ook heeft de aftrap van de Prijsvraag Who Cares! plaatsgevonden. Dit in het kader van Vernieuwend Wonen. Een onderzoek naar het vernieuwen van de jaren 70 en 80 voorraad De prijsvraag wordt georganiseerd door onder meer de Rijksbouwmeester, Almere, Groningen, Rotterdam en Sittard-Geleen.
- **10.2.e** geeft aan dat er voor een aantal sleutelprojecten van 2017 voorwaarden zijn gesteld. Op alle voorwaarden is voortgang te melden. De verwachting is dat aan de meeste voorwaarden in het eerste kwartaal van 2017 kan worden voldaan, zodat de middelen beschikbaar gesteld kunnen worden.

2. Wind in Oosterwold

- Vorige week is een oplegnotitie over Wind in Oosterwold verstuurd.
- **10.2.e** van Sweco geeft een presentatie over de effecten van het Windpark Zeewolde op de Gebiedsontwikkeling Oosterwold. De presentatie wordt uitgedeeld.
- In aanvulling op de presentatie benoemt **10.2.e** dat ook de ontwikkeling van de Luchthaven Lelystad effect heeft op Oosterwold.
- **10.2.e** geeft aan dat in het verleden onderzoek is gedaan naar de effecten van de luchthaven op Oosterwold. De wettelijke geluidscontouren vallen niet binnen Oosterwold, wel zijn er economische effecten.
- **10.2.e** **11.1** **10.2.e** **11.1**
- **10.2.e** licht toe dat er afgelopen dinsdag een overleg was tussen het Bestuurlijk Overleg Oosterwold en de Stuurgroep Windpark Zeewolde. Afgesproken is dat er vanuit Oosterwold en vanuit het Windpark wordt bestudeerd wat de no regret maatregelen zijn zodat beide ontwikkelingen mogelijk zijn maar het negatieve effect op de gebiedsontwikkeling wordt verkleind.
- **10.2.e** vult aan dat in het bestuurlijk overleg is afgesproken dat door beide partijen serieus wordt bekeken wat er wel kan op het punt van slagschaduw. Het wordt gezien als een gezamenlijke opgave.
- **11. 10.2.e** **11.1**

Gemeente Almere

- 10.2.e geeft aan dat in het overleg is afgesproken dat bekeken zal worden of het mogelijk is om de huidige windmolens langer te laten draaien en lagere of minder nieuwe molens in het Windpark Zeewolde te realiseren.
- 10.2.e 11.1
- 10.2.e geeft aan dat de komende periode de maatregelen /knoppen in beide opgaven bepaald gaan worden. Tevens wordt er bekeken wat er mogelijk is qua regelgeving /experiment.
- 10.2.e benoemt dat het Ministerie van EZ en I&M gezamenlijk beslissen over het Rijksinpassingsplan Wind en roept I&M op deze rol ook serieus in te vullen in relatie tot de RRAAM opgave.
- 10.2.e benoemt dat wonen i.r.t. windmolens ook voor BZK een nieuw onderwerp is. Hij vraagt zich af 11.1
- 10.2.e benoemt dat 11.1
- 10.2.e geeft aan dat 11.1 zou kunnen zijn
- 10.2.e benadrukt 11.1
- 10.2.e geeft aan dat 11.1
- 10.2.e 11.1
- 10.2.e beaamt 11.1
- 10.2.e meldt dat het Rijksinpassingsbesluit over het Windpark Zeewolde begin april wordt genomen. De resultaten van het onderzoek naar optimalisaties worden daarom begin maart aan een gecombineerd Bestuurlijk Overleg Oosterwold en Stuurgroep Windpark Zeewolde gepresenteerd.
- 10.2.e concludeert dat in maart de resultaten van het onderzoek worden verwacht, waarin de rijksopgaven Oosterwold en wind met elkaar in verband worden gebracht. Afgesproken wordt dat de effecten van Luchthaven Lelystad ook bij dit onderzoek zal worden betrokken. (actie: 10.2.e)

Datum
19 januari 2017

Pagina
3/7

3. Jaarplanning Overleg Almere 2.0

- 10.2.e 11.1 vraagt zich a 11.1
- 10.2.e geeft aan dat 11.1

Dit omdat in een eerder stadium is aangegeven dat het Overleg Almere 2.0 niet de behoefte heeft om over individuele projecten te spreken. Bovendien is het Jaarprogramma een product dat binnen het Meerjarenprogramma past.

Gemeente Almere

- 10.2.e hecht er waarde aan om 11.1 en vraagt zich af of 11.1
- 10.2.e geeft aan dat het Jaarprogramma en ook het Meerjarenprogramma in april nog niet gereed is. Indien het strategisch gesprek aanleiding geeft om het Meerjarenprogramma en/of het Jaarprogramma aan te passen dan wordt dit natuurlijk verwerkt.
- 10.2.e 11.1
- 10.2.e benoemt dat het strategische gesprek ervoor bedoeld is om eventuele koerswijzigingen over het totaalprogramma te bespreken.
- 10.2.e meldt dat het Meerjarenprogramma, de Monitor-gegevens en het Jaarverslag belangrijk onderdeel zijn van het strategische gesprek.
- 10.2.e geeft aan dat het strategische gesprek ook eind mei gevoerd kan worden.
- 10.2.e beaamt dit, juist omdat de nieuwe opzet minder afstemming vereist met de planning en control cyclus van de gemeente en provincie.
- 10.2.e vraagt aandacht voor de externe feedback in het strategische gesprek.
- 10.2.e meldt dat dit deels al op Programmalijnniveau gebeurt en dat dit ook op het niveau van het Overleg Almere 2.0 georganiseerd kan worden.
- Op verzoek van 10.2.e wordt ambtelijk een voorstel gedaan voor de werkwijze om stukken schriftelijk af te handelen. (actie: 10.2.e)
- 10.2.e concludeert dat het strategische gesprek in april of mei kan plaatsvinden en dat de vergadercyclus wordt aangepast naar:
  - Twee keer per jaar een bijeenkomst (1 keer regulier en 1 keer special);
  - Twee keer per jaar schriftelijke afhandeling van stukken.

Datum
19 januari 2017

Pagina
4/7

4. Communicatiestrategie en Communicatiekalender Almere 2.0

- 10.2.e roept op om 11.1
- . (actie: 10.2.e)
- Afgesproken wordt de Communicatiekalender 1 keer per 2 weken toe te sturen aan dit overleg. (actie: 10.2.e)
- 10.2.e geeft aan dat jaarlijkse evenement dat genoemd is in de Uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0 nog nooit heeft plaatsgevonden.
- 10.2.e geeft aan dat er bij een evenement wel iets krachtigs neergezet moet worden, waar voldoende draagvlak voor is.
- 10.2.e vraagt aandacht voor 11.1
- 10.2.e concludeert dat het goed is om rond de zomer een evenement te organiseren over alles dat bovenstaande raakt. Dit wordt opgepakt. (actie: 10.2.e). Het Overleg Almere 2.0 neemt kennis van de Communicatiestrategie 2017 en van de Communicatiekalender Almere 2.0.

5. Verhaal Almere 2.0

- 10.2.e geeft een introductie.
- 10.2.e presenteert het Verhaal Almere 2.0. Doel is om de deelnemers aan het Overleg Almere 2.0 te helpen het abstractie verhaal te kunnen vertellen naar de praktijk van vandaag. 10.2.e zijn bereid om het verhaal ook elders te presenteren.
- De volgende reacties wordt gegeven:

Gemeente Almere

- 10.2.e vindt 11.1

Datum
19 januari 2017

- 10.2.e vindt 11.1

Pagina
5/7

- 10.2.e vindt 11.1

- 10.2.e 11.1

- 10.2.e 11.1

- 10.2.e 11.1

- 10.2.e vond 11.1

- 10.2.e geeft aan 11.1

- 10.2.e 11.1

- 10.2.e concludeert op basis van de gemaakte opmerkingen dat het RRAAM-programma sterker terug dient te komen in het verhaal. Zowel in inleiding als bij de projecten. Tevens zou bij de projecten aan de orde moeten komen dat deze projecten aansluiten bij bestaande kwaliteiten van Almere.

6. Toelichting Centrum Weerwater en Floriade

- 10.2.e (Programmamanagers Almere Centrum) en 10.2.e (Programmadirecteur Floriade) geven een presentatie over de ontwikkelingen binnen de Floriade en Centrum Weerwater.

7. Rondvraag en sluiting

- 10.2.e geeft aan na te denken over een andere vorm dan de Groot Project Status van RRAAM.
- 10.2.e geeft aan dat de Groot Project Status(light) aandacht heeft binnen het Rijk en het tijdens het AO van 26 januari wordt besproken.
- 10.2.e vult aan dat de evaluatie van de Uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0 en Bestuursovereenkomst RRAAM tijdens een volgende Overleg Almere 2.0 wordt besproken. 11.1
- 10.2.e stelt voor 11.1

Gemeente Almere

- 10.2.e biedt aan da 10.2.e en hij een rondje langs de betrokkenen maken om over dit onderwerp te spreken en dit aan het Overleg Almere 2.0 terug te koppelen. Dit wordt als waardevol gezien. (actie:10.2.e)

Datum
19 januari 2017

Pagina
6/7

Actielijst

Datum	Actie	Verantwoordelijke
20 januari 2016	Stand van zaken Oosterwold agenderen in Overleg Almere 2.0	10.2.e
7 september 2016	Stand van zaken RRAAM agenderen in Overleg Almere 2.0	10.2.e
7 september 2016	Voorstel evaluatie Bestuursvereenkomst RRAAM en Uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0	I&M
7 september 2016	Voorstel doen voor het opstellen van een werkwijze over de manier waarop over de voortgang gesproken wordt binnen het programma Almere 2.0	10.2.e
7 september 2016	Uitvoering beheeropdracht	10.2.e
19 januari 2017	Onderzoek Windpark-Oosterwold-Luchthaven Lelystad	10.2.e
19 januari 2017	Organiseren evenement rond zomer 2017	10.2.e
19 januari 2017	Rondje langs betrokkenen over evaluatie Bestuursvereenkomst RRAAM en Uitvoeringsovereenkomst Almere 2.0	10.2.e

Gemeente Almere

Voorraadagenda Overleg Almere 2.0 Datum
19 januari 2017Extra overlegmoment in juni/juli 2017

- Doorlichten Bestuursvereinkomst RRAAM en Uitvoeringsovereinkomst Almere 2.0
- Beheer en Onderhoud
- Stand van zaken Oosterwold (werkbezoek)

Pagina
7/7Schriftelijke ronde, zomer 2017

- Meerjarenprogramma
- Jaarprogramma 2018
- Melding accountantscontrole

Vergadering, najaar 2017

- Inhoudelijke blik op sleutelprojecten Almere 2.0

Schriftelijke ronde, 1^e kwartaal 2018

- Jaarverslag FVA 2017

Vergadering, voorjaar 2018

- Strategisch gesprek

Schriftelijke ronde, zomer 2018

- Meerjarenprogramma
- Jaarprogramma 2019
- Melding accountantscontrole

Gemeente Almere

NOTITIE

Onderwerp	Consequenties wijzigingen inpassingsplan WP Zeewolde
Project	Windpark Zeewolde
Opdrachtgever	Ministerie van Economische Zaken
Projectcode	RW1929-231
Status	Eindconcept
Datum	7 maart 2017
Referentie	RW1929-231/17-003.310
Auteur(s)	10.2.e

Gecontroleerd door	10.2.e
Goedgekeurd door	10.2.e
Paraaf	10.2.e

Bijlage(n)

Aan	Ministerie van Economische Zaken	10.2.e
Kopie	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	10.2.e
	Gemeente Zeewolde	

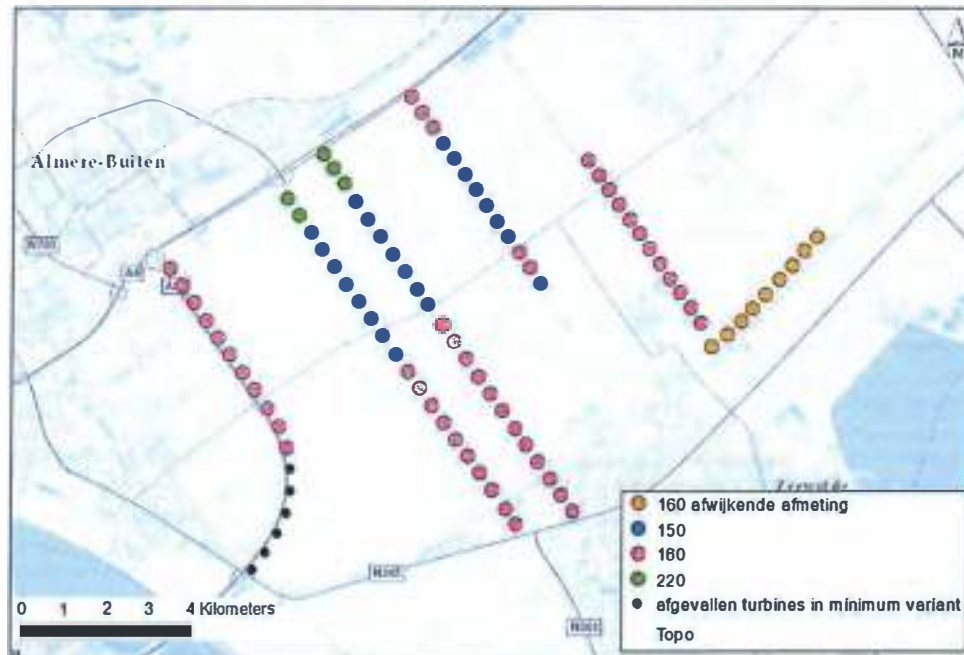
1 ACHTERGRONDEN

Het ontwerp rijksinpassingsplan (hierna: oRIP) voor het Windpark Zeewolde (hierna: WP Zeewolde) ligt per 10 maart 2017 ter inzage. In het oRIP is een afstemmingsregeling opgenomen met het onderliggende bestemmingsplan Chw Oosterwold (hierna: Oosterwold). Deze afstemmingsregeling stelt voorwaarden aan de bouw mogelijkheden binnen Oosterwold. De onderlinge verhouding tussen WP Zeewolde en plan Oosterwold worden in het kader van bestuurlijk overleg nader onderzocht. Om deze onderlinge verhoudingen te kunnen vergelijken is een tweetal aanpassingen in de opstelling van de nieuwe windturbines voor WP Zeewolde als uitgangspunt genomen (zie afbeelding 1.1). De aanpassingen zijn als volgt.

- zes windturbineposities langs de Rijksweg A27 die in het oRIP zijn opgenomen, komen te vervallen (A27-12 tot en met A27 - 17);
- de overige windturbineposities langs de Rijksweg A27 worden qua afmetingen (tiphoogte) beperkt van 220 m tot 160 m;
- als alternatief aan het laten vervallen van de zes windturbineposities, wordt nog gedacht aan het in stand laten van deze windturbineposities maar ook deze qua afmetingen te beperken tot een tiphoogte van maximaal 160 m.

Gevraagd is naar de consequenties van deze aanpassingen voor het (o)RIP en de verdere besluitvormingsprocedure erover. Deze notitie bevat een overzicht van consequenties van het doorvoeren van deze aanpassingen aan WP Zeewolde na de afloop van de termijn voor ter inzage legging.

Afbeelding 1.1 Overzicht tifoogtes en turbineposities minimum variant (verkenning consequenties)

2 MOGELIJKE CONSEQUENTIES AANPASSING WP ZEEWOLDE

2.1 Aanpassingen hebben financiële consequenties: uitvoerbaarheid RIP

Aanpassingen hebben gevolgen voor het rendement

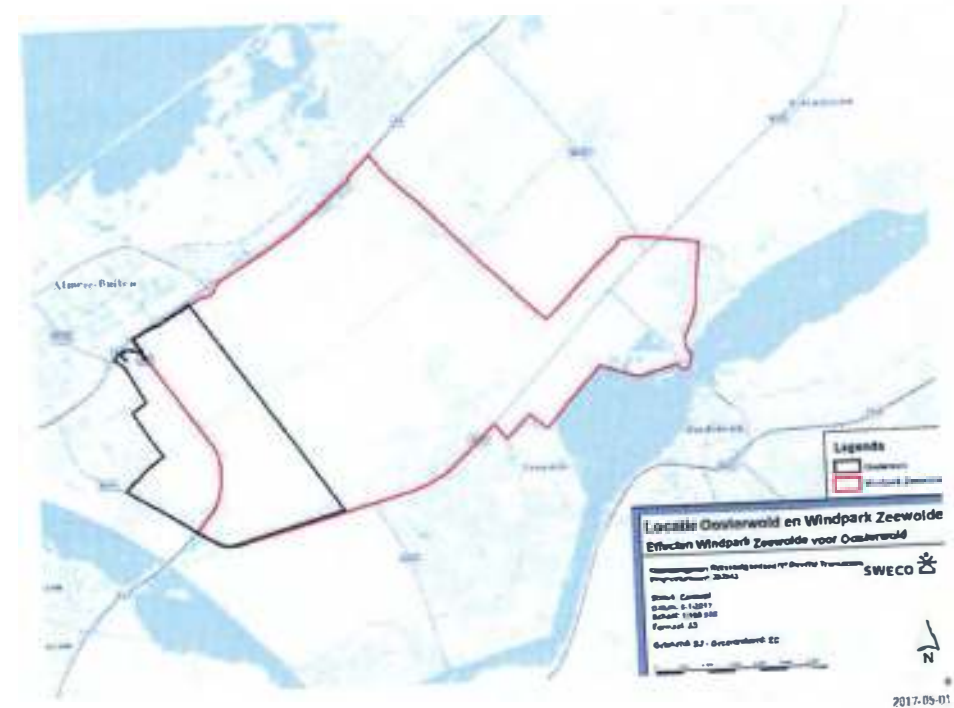
Los van het beperken van het aantal windturbine locaties door de vijf posities langs de Rijksweg A27 te schrappen, heeft ook het beperken van de maximale ashoogte consequenties voor de uitvoerbaarheid van het plan. De beperking van de ashoogte zal leiden tot een minder optimale invulling van de aangewezen locaties voor windturbines, omdat één van de optimalisatieparameters om de productie (kWh per jaar) te vergroten wordt beperkt. De opgelegde beperking ligt in de hoogte. Op grotere hoogte waait het immers harder, dus een hoogtebeperking drukt de hoeveelheid elektriciteit die jaarlijks kan worden geproduceerd. Dit treft ook de verdien capaciteit van het windpark.

Eerdere toets op het beperken van de ashoogte: sanity check naar aanleiding van amendement

De gevolgen voor het verlagen van de ashoogte zijn reeds in een eerder stadium in beeld gebracht. Bij het vaststellen van de Regioplan Noordelijk en Zuidelijk Flevoland (hierna: het Regioplan) hebben Provinciale Staten (hierna: PS) van Flevoland een amendement aangenomen. Dit amendement kwam erop neer dat uitsluitend windturbines met een ashoogte van meer dan 120 m langs de Rijksweg A27 gebouwd mochten worden, wanneer dat vanuit een bedrijfseconomisch perspectief noodzakelijk blijkt.

Verdiepingsonderzoek

1. Financiën windpark Zeewolde
2. Maatregelen windpark Zeewolde
3. Scenario's

Opties verruimen mogelijkheden woningbouw Oosterwold

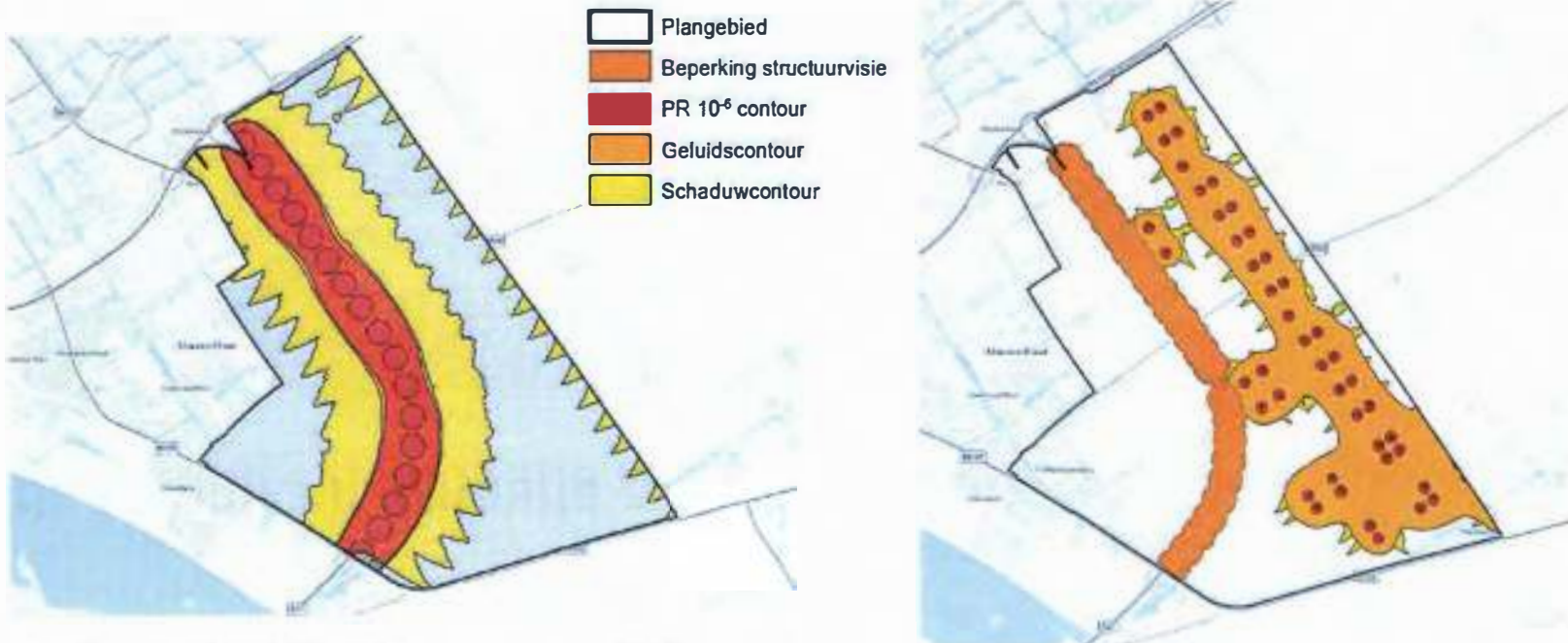
Maatregel	Aantal woningen	Fondsbijdrage (miljoen)
Dorspronkelijk plan Oosterwold	15.000	€ 158
Rechtelijke nutsituatie met bestaande windturbines en geluidzone A27	8.600	€ 85
Maatregelen Oosterwold		
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	€ 94
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	€ 126
Met functiescheiding Oosterwold (bedrijven in belemmerd gebied)	12.500	€ 129
Met kaveldeling Oosterwold (landbouw/landschapskavels in belemmerd gebied)	11.000	€ 113
Met verdichting Oosterwold (kernvorming in onbelemmerd gebied)	11.000	€ 105

De feitelijke nulsituatie versus Windpark Zeewolde

Planologisch	Aantal woningen	Fondsbijdrage (miljoen)
Oorspronkelijk plan Oosterwold	15.000	€ 158
Feitelijke nulsituatie met bestaande windturbines en geluidzone A27	8.600	€ 85
Verschil	- 6.400	- € 73
Realisatie windpark Zeewolde met saneren bestaande turbines	8.800	€ 86
Verschil tov feitelijke nulsituatie	+ 200	+ € 2

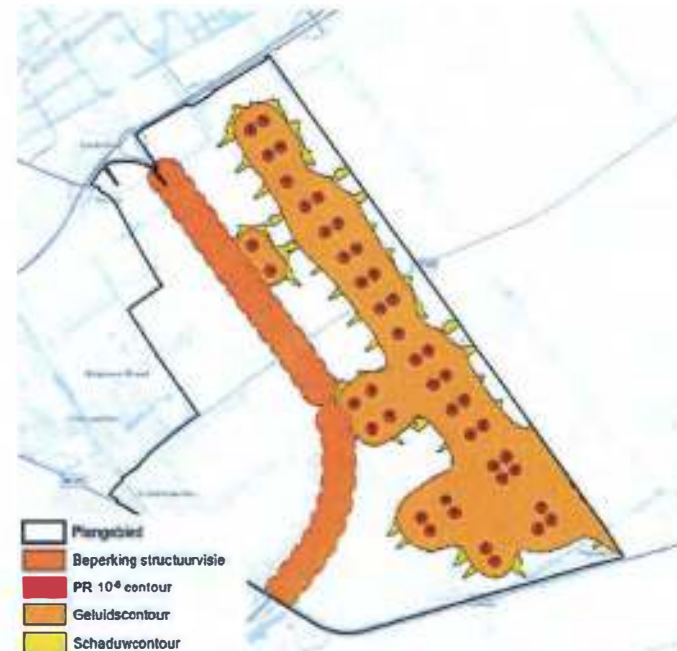
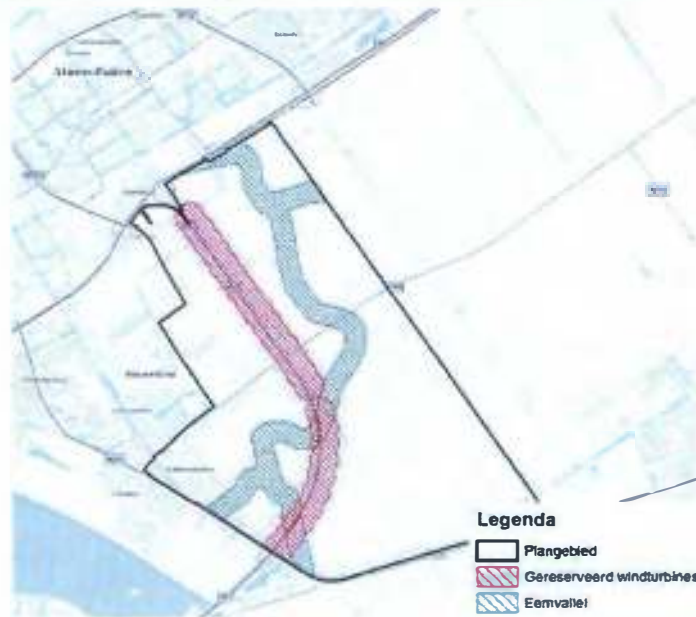
Herstructurering door Windpark Zeewolde leidt feitelijk tot meer ruimte voor woningen in Oosterwold.

De feitelijke nulsituatie versus Windpark Zeewolde

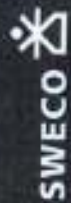

Herstructurering bundelt hinderzones rondom A27, geen afname woningbouwmogelijkheden.

De feitelijke nulsituatie

Veel grotere inperking woningbouw mogelijkheden door bestaande windmolens dan voorzien.

Projectteam

EFFECTEN
WINDPARK
ZEEWOLDE
OOSTERWOLD

SWECO

Overzicht effect maatregelen

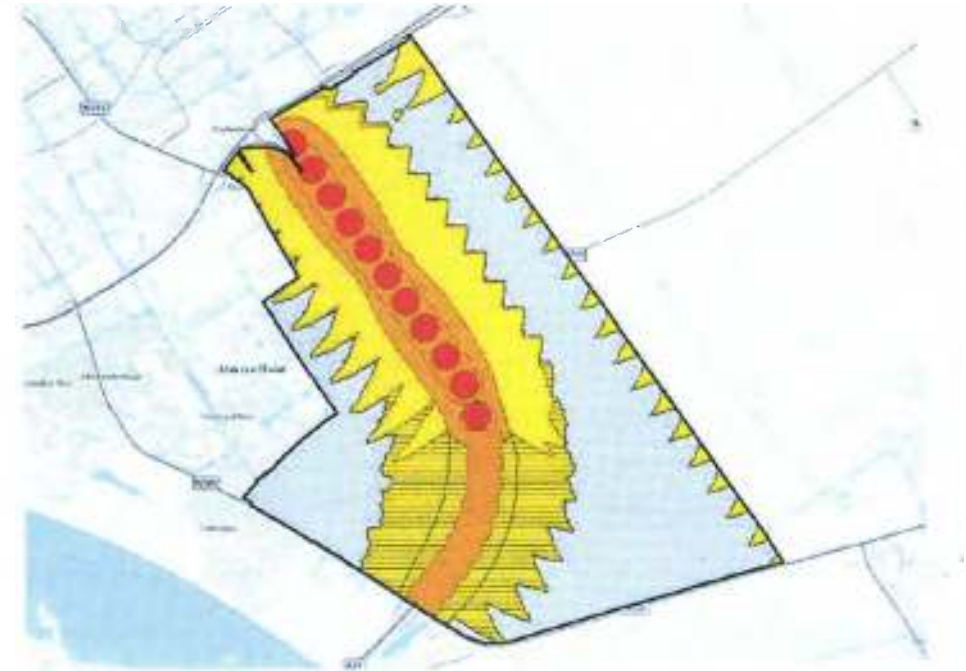
Fondsbijdrage	Aantal woningen	Fondsbijdrage (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	15.000	€ 158
Met windpark Zeewolde (nulsituatie)	8.800	€ 86
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte)	11.500	€ 118
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	12.200	€ 125
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	€ 94
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	€ 126
Met functieconcentratie Oosterwold	12.500	€ 129
Met kavelverdeling Oosterwold	11.000	€ 113
Met verdichting Oosterwold	11.000	€ 105

Maatregelen windpark – minder turbines

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	12.200	81%

Ontwikkelgebied Oosterwold	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschil (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	€ 125	- € 33

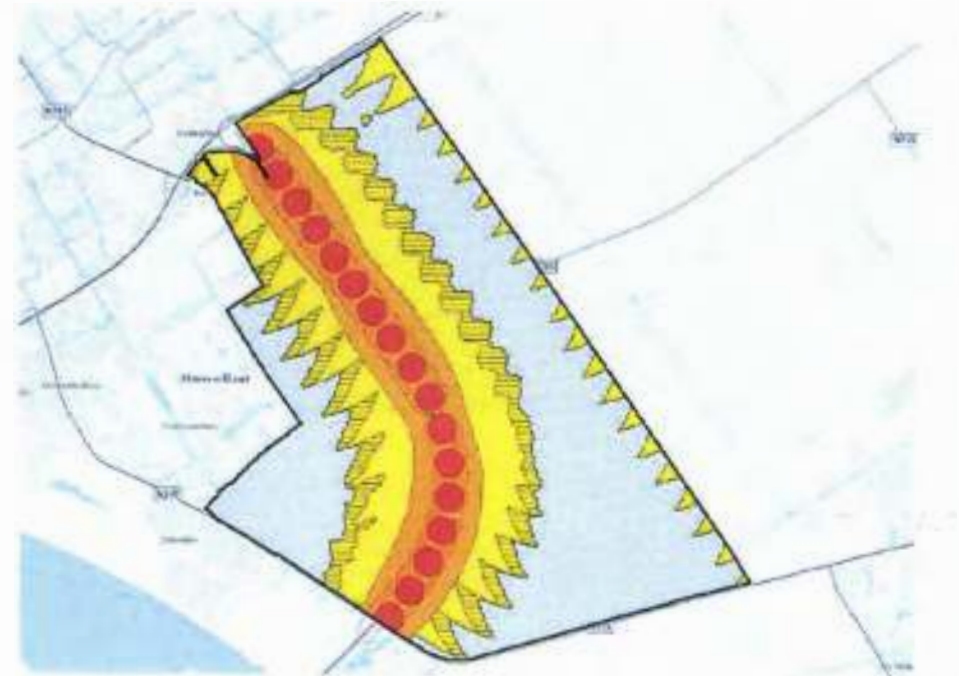

 14
 2017-03-15

Maatregelen windpark – verlaging tiphoogte (220m → 160m)

Ontwikkelingsgebied Dosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte)	11.500	77%

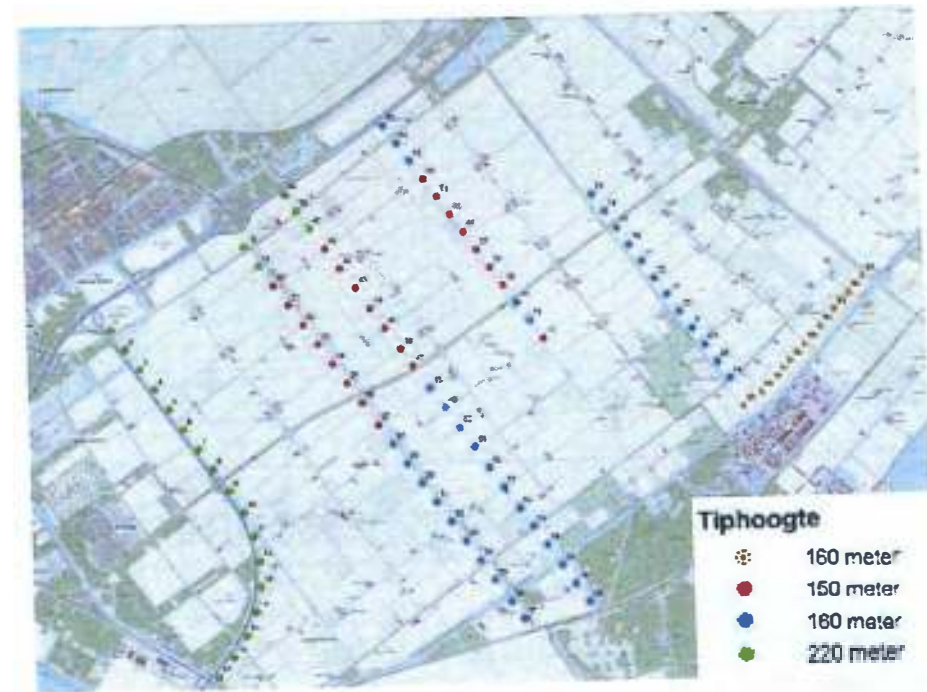
Fondsbijdrage	Fondsbedragen (miljoen)	Verschi. (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Lagere tiphoogte	€ 118	- € 40

15
2017-05-15

Maatregelen windpark

- Verlaging tiphoogte
- Minder turbines

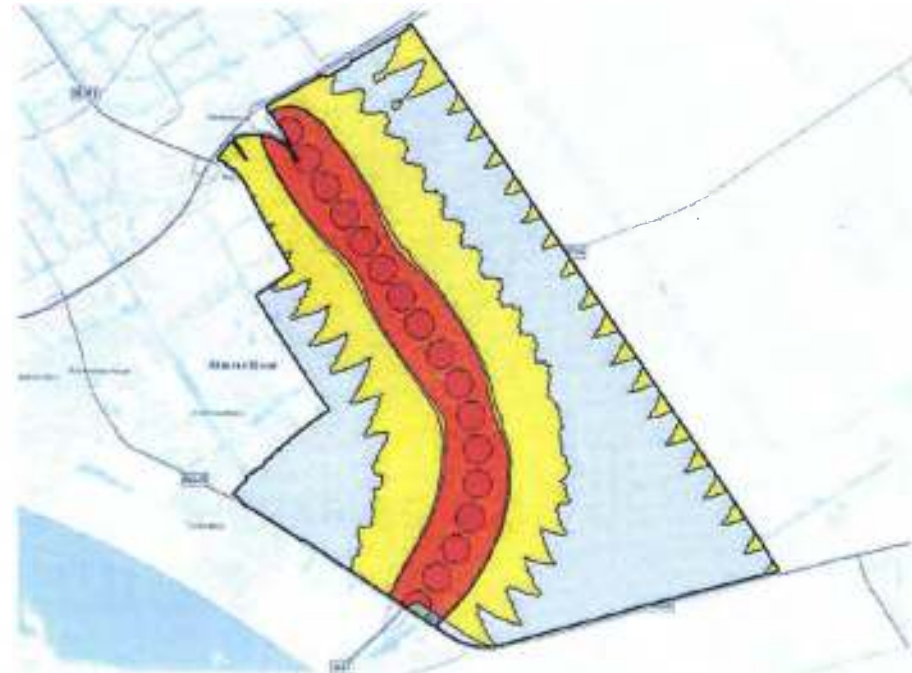
12
2017-05-15

Maatregelen Oosterwold – Sturen op dichtheid

- Verdichten bebouwing buiten hindercontour in fase 2, fase 1 ongewijzigd

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
5% verdichten in fase 2	10.500	70%
10% verdichten in fase 2	11.000	73%
15% verdichten in fase 2	11.500	77%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershill (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met sturing op dichtheid (10%)	€ 105	- € 53

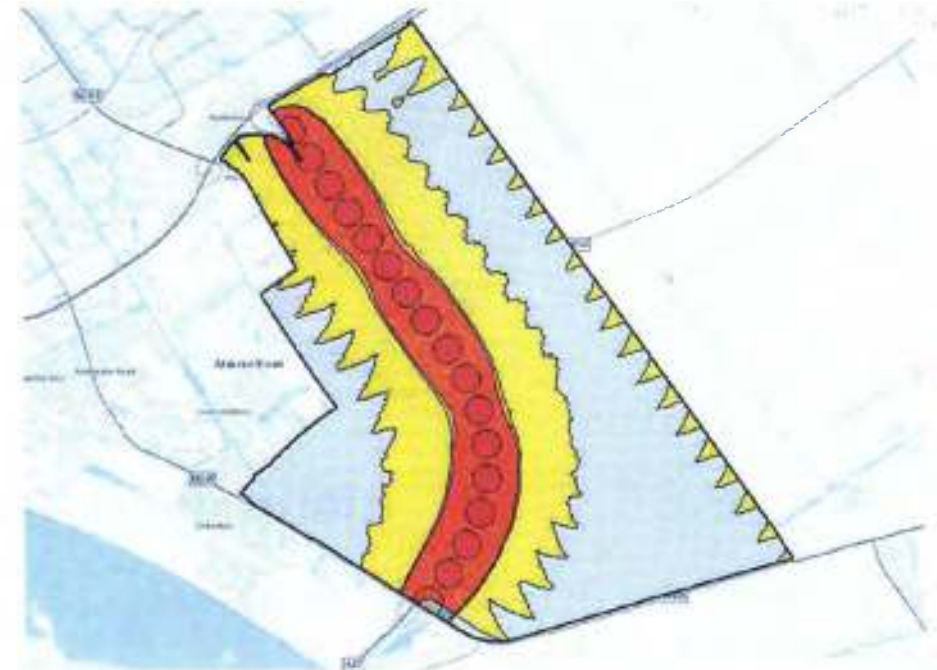

Maatregelen Oosterwold – Sturen op kavelverdeling

- Geen landschaps- en landbouwkavels buiten hindercontour windpark in fase 2

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met sturing op kavelverdeling in fase 2, fase 1 ongewijzigd	11.000	73%

Fondsbijdrage	Fondsbedrag (miljoen)	Verschil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met sturing kavelverdeling	€ 113	- € 45

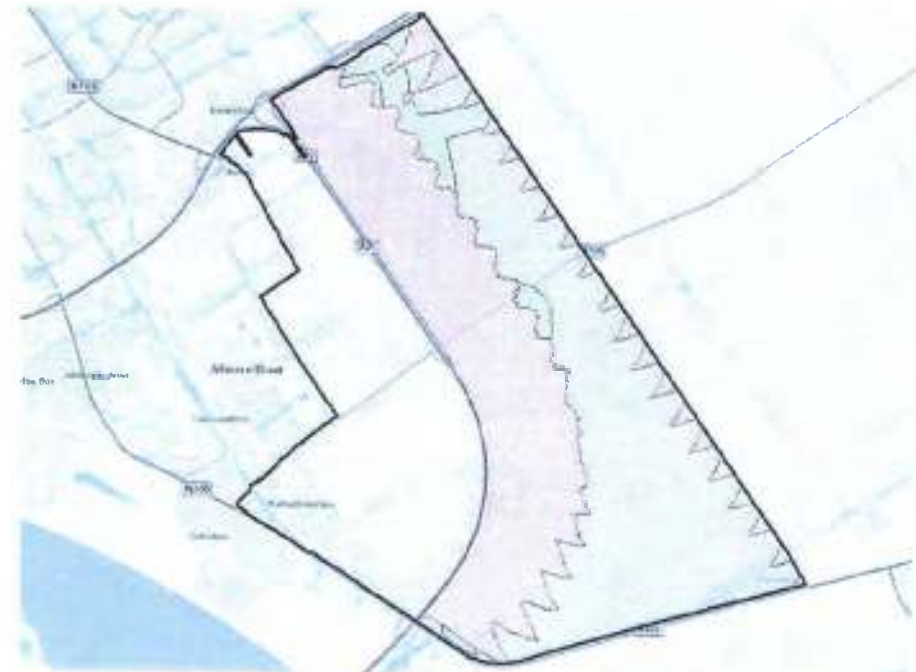

 10
 2017-05-15

Maatregelen Oosterwold – Sturen op functies

- Concentratie woonfuncties buiten hindercontour in fase 2

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nutsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Alle standaardkavels in fase 2 buiten hindercontour worden woonkavel, fase 1 ongewijzigd	12.500	83%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met concentratie woonfuncties	€ 129	- € 29

2017-05-15

Maatregelen Oosterwold

- Sturen op functies in fase 2
- Sturen op kavelverdeling in fase 2
- Sturen op dichtheid in fase 2

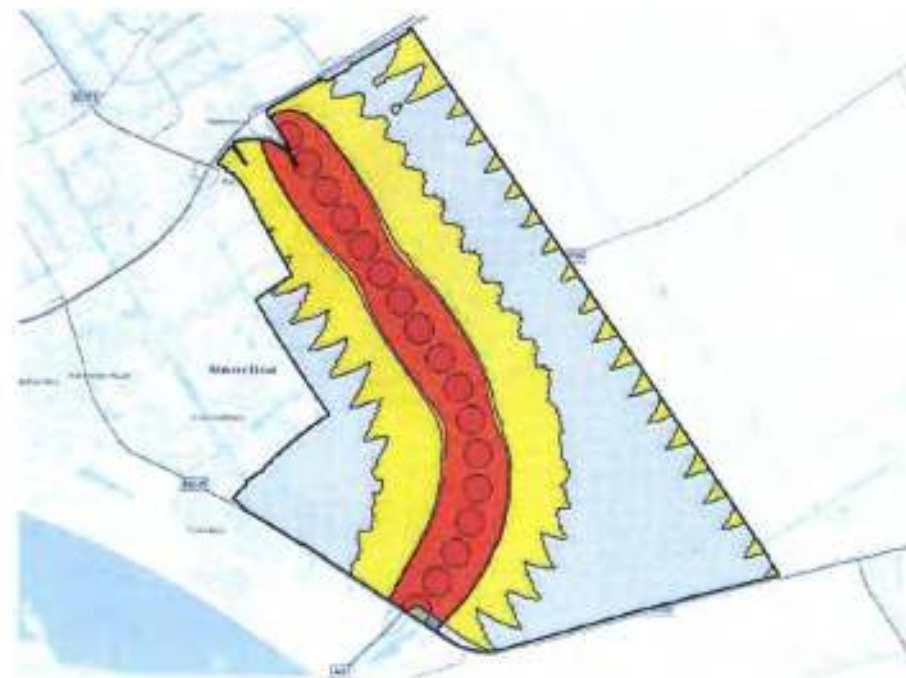

8
2017-03-15

Maatregel– Bouwen binnen slagschaduwgebied

Ontwikkeld gebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nu-situatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met bebouwing in slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	61%
Met bebouwing in slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	82%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verskil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- €72
Met 1 gevel dicht	€ 94	- € 64
Met 2 gevels dicht	€ 126	- € 32

2017-05-15

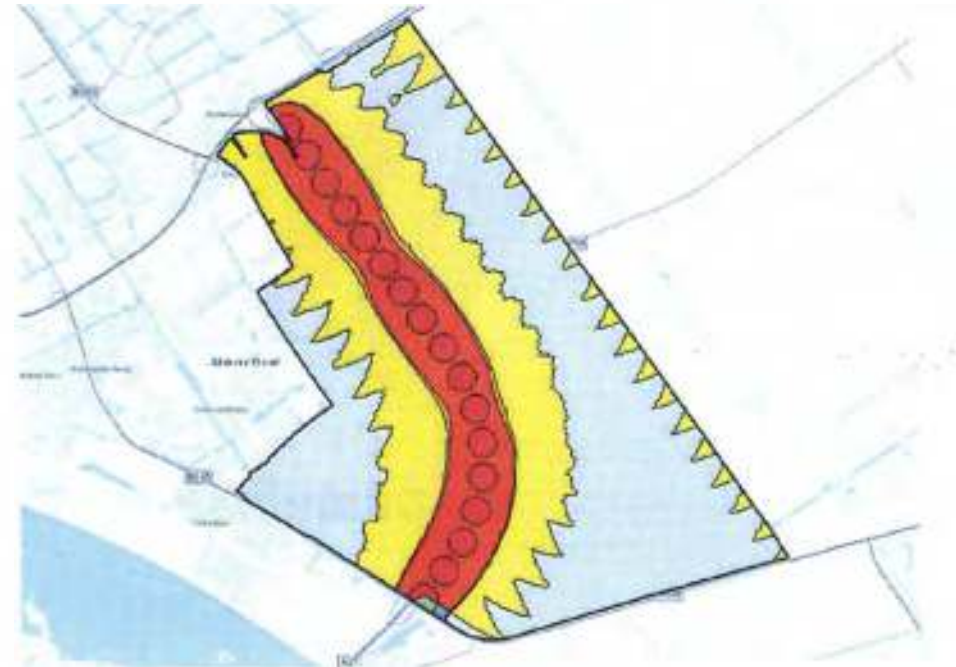
Maatregel– Bouwen binnen slagschaduwgebied

Geen slagschaduw op glas van een gevel door:

- Geen ramen in gevelwand
- ☒ Situering en vorm woning
- ☒ Afschermdende bebouwing (schuur, schutting)
- Afschermdende beplanting

Ter info:

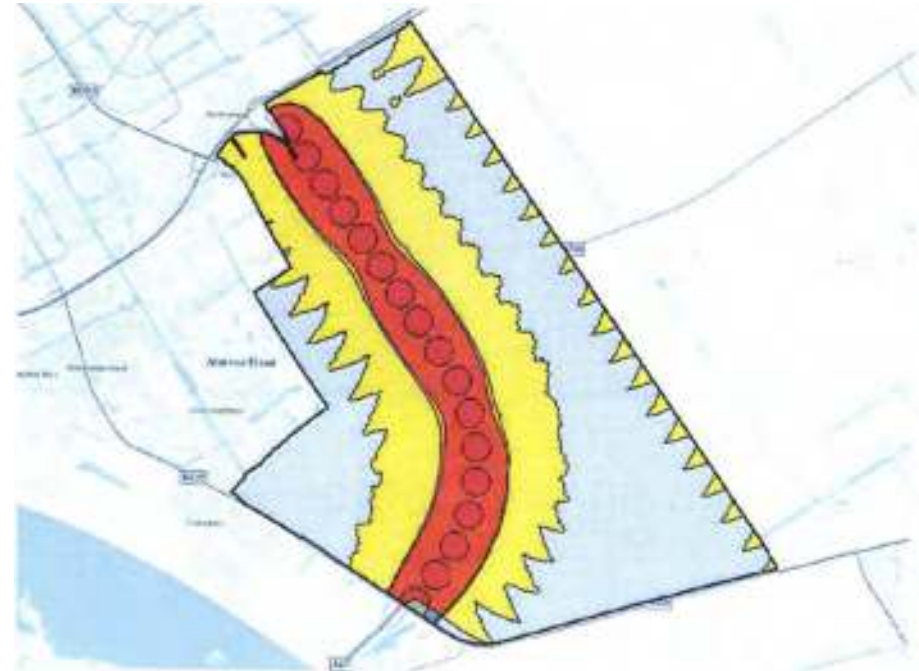
- 'Pieken' aan westzijde (vanaf ca 1.000 meter) door vroege ochtendzon (voor 7.00 uur)
- Schutting/beplanting van 2 meter hoog schermt op ca 800 meter af
- Schuur van 3 meter hoog schermt op ca 550 meter af

2017-05-15

Maatregel– Bouwen binnen slagschaduwgebied

- Maximaal 5,6 uur per jaar slagschaduw op ramen van een woning
- Per turbine 2x per jaar circa 3 weken slagschaduw
- Op 'piek' maximaal 1 uur per dag
- Slagschaduwgebied: oplopend van 5 uur naar circa 30 uur per jaar op grens geluidcontour

5
2017-05-15

Invloed luchthaven Lelystad

- Gearceerde gebied: invloed van geluid
- 56 dB contour: beperkingen voor woningbouw

Verdiepingsonderzoek

1. Invloed Luchthaven Lelystad
2. Effect van bouwen binnen slagschaduwgebied
3. Effect van maatregelen Oosterwold
4. Effect van maatregelen windpark Zeewolde

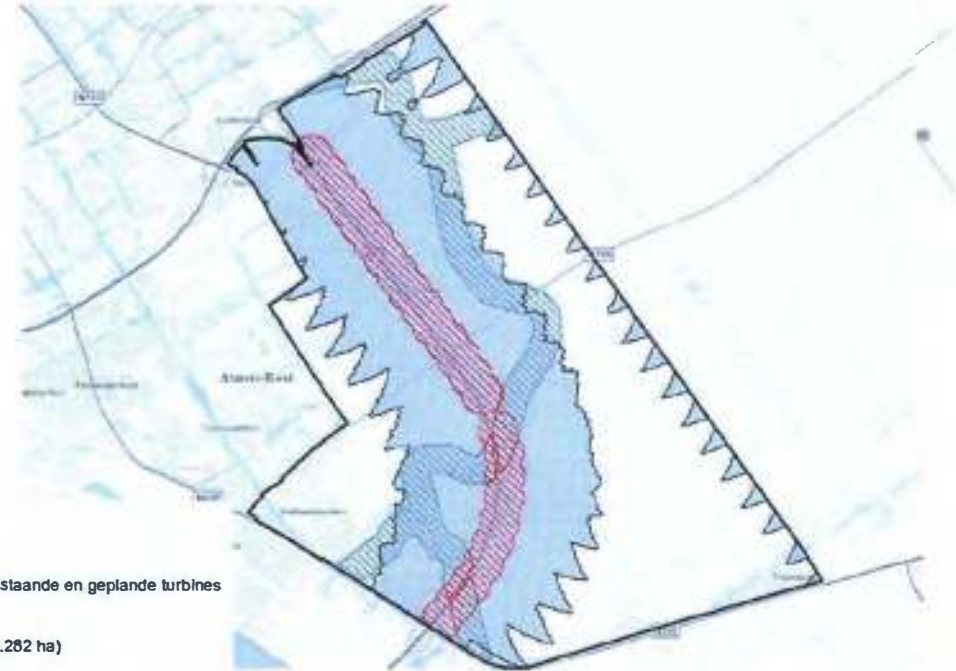
De nulsituatie

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal) zonder woningbouw binnen slagschaduw	8.800	59%

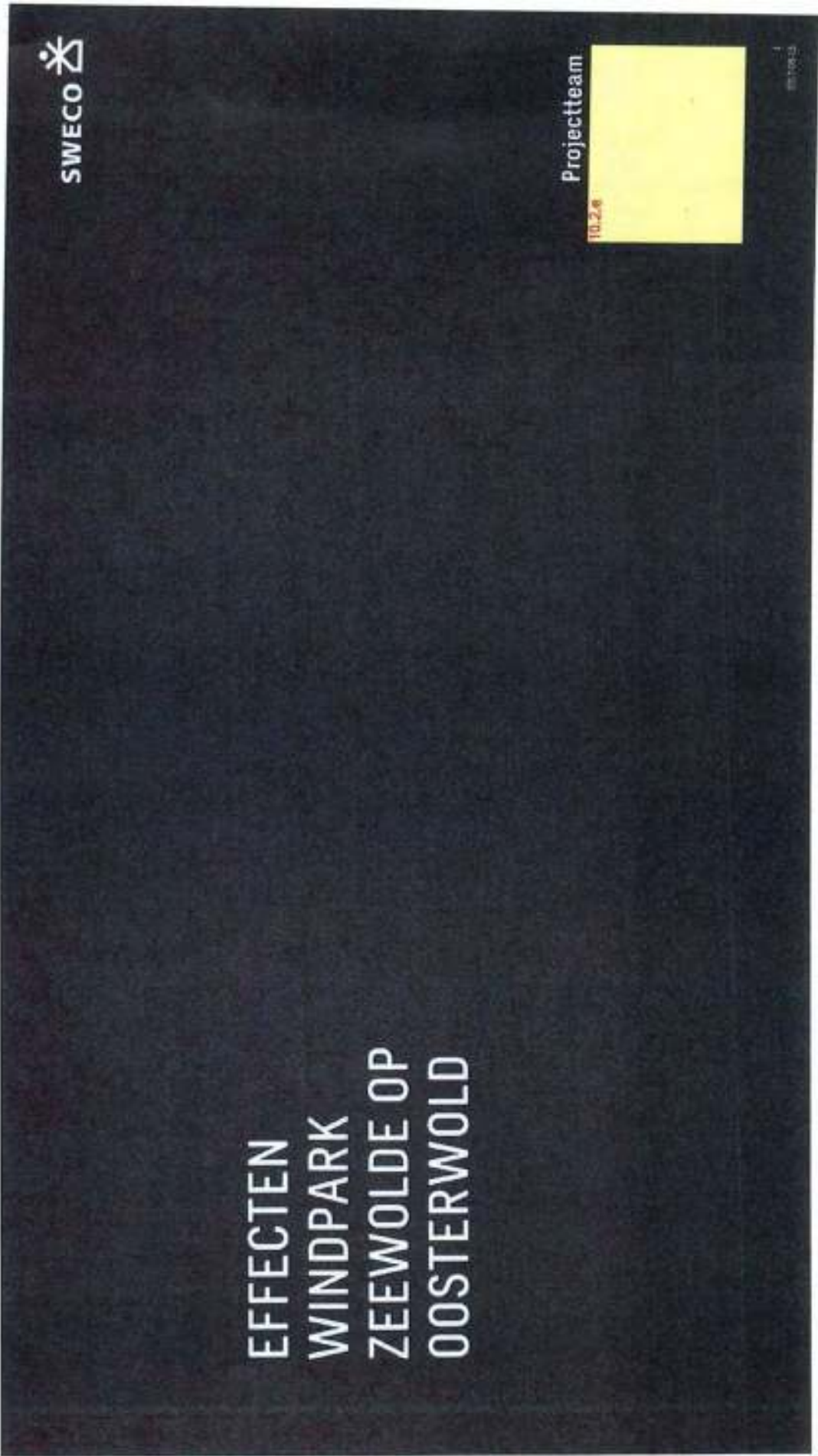
Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschi (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal) zonder woningbouw binnen slagschaduw	€ 86	- € 72

Legenda

- Plangebied
- Gereserveerd bestaande en geplande turbines
- Eemvally
- Hindercontour (2.262 ha)

2017-03-15

EFFECTEN
WINDPARK
ZEEWOLDE OP
OOSTERWOLD

SWECO

Projectteam

10.2.6

10.2.6

Agenda**Bijlage 1a**

Oosterwold

10.2.e
Telefoon (0361) 10.2.e

E-mail 10.2.e @almere.nl

Stadhuisplein 1
Postbus 200
1300 AE Almerewww.maakwaterwold.nl**Aanwezig**

- (wethouder Almere)
- 10.2.e (projectdirecteur RVB)
- 10.2.e (RVB)
- 10.2.e ministerie van Economische Zaken)
- 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
- 10.2.e (ministerie van I&M)
- 10.2.e (provincie Flevoland)
- 10.2.e (gedeputeerde provincie Flevoland)
- 10.2.e (Provincie Flevoland)
- (wethouder Zeewolde)
- (wethouder Zeewolde)
- (Waterschap Zuiderzeeland)
- 10.2.e (programmadirecteur Almere 2.0)
- 10.2.e (gebiedsregisseur Oosterwold)
- 10.2.e (Sweco)
- 10.2.e (Sweco)
- 10.2.e (projectsecretaris Oosterwold)

Afwezig

Dhr. M. Rijsberman (gedeputeerde provincie Flevoland)

Datum

9 maart 2017

Vergaderdatum

13 maart 2017

Tijdstip

17.00 – 18.00 uur

Locatie

Collegekamer Stadhuis Almere

Agenda Bestuurlijk Overleg Oosterwold en Windpark Zeewolde

Bijlage(n)

Punt	Onderwerp	Bijlage
1.	Opening, mededelingen – Agenda – Mededelingen – Verslag	<i>Bijlage 1a</i> <i>Bijlage 1c</i>
2.	Resultaten nader onderzoek <i>Presentatie door Sweco</i>	<i>Bijlage 2</i>
3.	Afsluiting	

Pagina

1/1

11.1 10.2.e benadrukt dat het aan de windvereniging blijft om de businesscase te beoordelen.

Datum
13 maart 2017

Pagina
3/3

Afgesproken wordt dat voor een volgende workshop 3 scenario's worden uitgewerkt waarbij in beeld wordt gebracht wat de (financiële) effecten van combinaties van maatregelen door het windpark zijn op zowel de businesscase van windpark als op de ontwikkeling van Oosterwold. Daarbij wordt minstens inzichtelijk gemaakt de effecten van het verlagen van tiphoogte alsmede de effecten van het schrappen van één of meerdere molens. 10.2.e neemt het initiatief om de opdracht hiertoe gezamenlijk met 10.2.e en 10.2.e te formuleren. Op basis van deze workshop en de scenario's zal in het Bestuurlijk Overleg Almere 2.0 een advies aan de ministers van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu over mogelijke maatregelen aan de zijde van het Windpark en aan de zijde van Oosterwold worden besproken. In juni vindt besluitvorming over het Rijksinpassingsplan door de minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu plaats.

Acties:

Actie	Actiehouder
Formuleren opdracht voor vervolgonderzoek naar financiële effecten maatregelen windpark: <ul style="list-style-type: none"> - Effect stilzetten molens - Effect verlagen tiphoogtes - Effect schrappen een of meerdere windmolens - Combineren van maatregelen tot scenario's 	10.2.e
Onderzoeken van de mogelijkheid om in het kader van de experimentenstatus van Oosterwold regelgeving te versoepelen	10.2.e

(bouwen met 1 of 2 gesloten gevels, sturen op functies, kaveldeling en dichtheid) kan het effect van minder woningen en minder opbrengsten voor het Fonds Verstedelijking worden beperkt. Bij het sturen op functies, kaveldeling en dichtheden is echter sprake van traditionele planologie, wat haaks staat op de organische ontwikkelwijze die ten grondslag ligt aan Oosterwold

Datum
13 maart 2017

Pagina
2/3

Aan de zijde van het windpark is onderzocht wat het effect is van het schrappen van windmolens en het verlagen van tiphoogtes. Beide maatregelen hebben een fors positief effect op het aantal m2 uitgifbaar in Oosterwold en daarmee op de woningaantallen en de afdracht aan het Fonds Verstedelijking.

10.2.e zou 11.1

In het vorige overleg werd gesteld dat het effect op de businesscase van het Windpark groot is, maar niet duidelijk is hoe groot.

11.1 zou 10.2.e 11.1

10.2.e stelt dat 11.1

10.2.e 11.1

10.2.e vraagt of er meer maatregelen mogelijk zijn bij het Windpark.
10.2.e vertelt dat het ministerie van Economische Zaken geen andere maatregelen heeft aangedragen (zoals het verplaatsen van molens), 11.1

10.2.e vraagt naar de optie die tijdens het vorige overleg is benoemd: het langer laten doordraaien van molens. 10.2.e 11.1

. 10.2.e 11.1

10.2.e heeft de indruk dat 11.1 . Hij zou 11.1

10.2.e geeft aan dat de informatie die nodig is om de maatregelen te koppelen aan de businesscase van het windpark beschikbaar is; er is een notitie van Rebel over de businesscase en er ligt een onderzoek van Witteveen en Bos.

10.2.e stelt dat 11.1

wil 11.1 10.2.e

Verslag

Bijlage 1b

Oosterwold

10.2.e
Telefoon (036) 10.2.e**Aanwezig**

(wethouder Almere)
 10.2.e (projectdirecteur RVB)
 10.2.e (RVB)
 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
 10.2.e (RWS)
 10.2.e (ministerie van I&M)
 (gedeputeerde provincie Flevoland)
 10.2.e (Provincie Flevoland)
 10.2.e (provincie Flevoland)
 10.2.e (provincie Flevoland)
 (wethouder Zeewolde)
 (wethouder Zeewolde)
 (Waterschap Zuiderzeeland)
 10.2.e (programmadirecteur Almere 2.0)
 10.2.e (gebiedsregisseur Oosterwold)
 10.2.e (Sweco)
 10.2.e (Sweco)
 10.2.e (projectsecretaris Oosterwold)

Afwezig

(gedeputeerde provincie Flevoland)
 10.2.e (ministerie van I&M)

 Datum bespreking
 13 maart 2017

 Locatie
 Collegekamer Stadhuis Almere

Verstalnummer

Bijlage(n)

=

Pagina
1/3**Bestuurlijke workshop Oosterwold en Windpark Zeewolde****1) Opening, mededelingen**

10.2.e opent de vergadering. De agenda is akkoord. Naar aanleiding van het verslag merkt 10.2.e op dat hij tijdens het vorige overleg niet aanwezig was. Verder is het verslag akkoord.

2) Resultaten nader onderzoek

10.2.e presenteert de resultaten van het onderzoek naar effecten van het Windpark Zeewolde op Oosterwold (zie bijlage). Uitgangspunt van het onderzoek is een nulsituatie waarbij het Windpark conform het nu ter inzage liggende ontwerp wordt gerealiseerd en er niet in de slagschaduwzones wordt gebouwd. Dit gaat ten koste van 7200 woningen in Oosterwold en de daarbij behorende afdracht aan het Fonds Verstedelijking Almere (- 72 miljoen).

De ontwikkeling van de luchthaven Lelystad leidt niet tot overschrijding van wettelijke normen waardoor geen beperkingen voor woningbouw ontstaan.

In het slagschaduwgebied loopt de slagschaduw op van 5 uur naar circa 30 uur per jaar per woning op de grens van de geluidscontour. Door mitigerende maatregelen

- Zijn er aanpassingen mogelijk binnen het Windpark Zeewolde?

Datum
10 10 2016

Hierbij in grote lijnen de antwoorden. Ter vergadering zal hier door de adviseurs Sweco uitgebreider op ingegaan worden.

Kenmerk

- Luchthaven Lelystad: Er is geluidhinder te verwachten in fase 2 van Oosterwold. Dit leidt echter niet tot wettelijke beperkingen in de ontwikkelmogelijkheden van Oosterwold. Het effect van geluidhinder is niet in bedragen uitgedrukt.
- Aanpassingen Oosterwold: Er wordt inzichtelijk gemaakt onder welke condities gebouwd kan worden in de slagschaduw-contour. Tevens worden suggesties gedaan voor eventuele aanpassingen in het spelregelkader van Oosterwold die kunnen leiden tot het realiseren van meer woningen.
- Windpark Zeewolde: Er is inzichtelijk gemaakt wat het effect is op Oosterwold van het verlagen van de maximale tiphoogte van de windmolens. Ook is inzichtelijk gemaakt wat het effect is op Oosterwold van het schrappen van een aantal molens.
  - o Wat helaas nog niet goed inzichtelijk is, zijn de effecten van deze maatregelen op de business case van het Windpark. Er ligt wel een notitie van de hand van Witteveen en Bos met enkele uitspraken over haalbaarheid maar de bestuurlijke afweging is op basis hiervan niet te maken (zie bijlage).

Pagina
2/2

De workshop op 13 maart is bedoeld om kennis te nemen van de huidige tussenstand en het wisselen van standpunten. Goed om te weten is dat het Rijksinpassingsplan inmiddels ter inzage is gelegd.

Voorgesteld vervolgproces

- Maart/April: Inzichtelijk maken effecten verlagen tiphoogte en/of schrappen molens op businesscase.
- 11 mei: Bestuurlijk Overleg Almere 2.0 (I&M, BZK, EZ, RVB, Flevoland, Almere). Bespreken mogelijke aanpassingen aan Oosterwold kant en Windpark kant. Bespreken advies aan minister EZ en minister I&M.
- Juni: besluitvorming over Rijksinpassingsplan door minister EZ en minister I&M

Gemeente Almere

Memo

bijlage 2

9

Aan

Bestuurlijk Overleg Oosterwold en Stuurgroep Windpark

Kopie aan

Vergaderdatum: 13 maart 2017
Agendapunt: 2
Onderwerp: Aanvullende onderzoeken Oosterwold en Windpark Zeewolde

LIDNUMM

Kenmerk

Pagina
1/2**Aanleiding**

Op 17 januari jl. is de bestuurlijke workshop 'Bespreken resultaten onderzoek effecten windpark Zeewolde – gebiedsontwikkeling Oosterwold' georganiseerd. Hierbij zijn de resultaten gepresenteerd van het door Sweco uitgevoerde onderzoek naar de effecten van het windpark Zeewolde op de gebiedsontwikkeling Oosterwold.

De belangrijkste bevindingen:

- De hindercontouren van het Windpark Zeewolde leiden tot minder uitgeefbare grond dan waar bij de gebiedsontwikkeling Oosterwold van uit is gegaan.
- De hindercontouren externe veiligheid en geluid vallen grotendeels samen met de hindercontour van de A27.
- De hindercontour slagschaduw bestrijkt een veel groter gebied.
  - o Bij de aanname dat er geen woningbouw mogelijk is binnen dit gebied is de conclusie dat er in Oosterwold 8.800 woningen kunnen worden gerealiseerd in plaats van van de beoogde 15.000 woningen (RRAAM afspraken). Dit leidt tevens tot €72 mln. minder opbrengsten in het Fonds Verstedelijking Almere.
  - o Van belang is het gegeven dat binnen de slagschaduw op zichzelf wel woningen mogen worden gebouwd, maar dat er dan maatregelen genomen dienen te worden bij het ontwerpen van woningen.

Naar aanleiding van de bestuurlijke workshop op 17 januari is een aantal vervolgvragen uitgewerkt.

- Doen zich beperkingen voor in de gebiedsontwikkeling Oosterwold ten gevolge van de ontwikkeling mbt Luchthaven Lelystad?
- Zijn er aanpassingen mogelijk binnen Oosterwold?

SWECO

Overzicht effect maatregelen

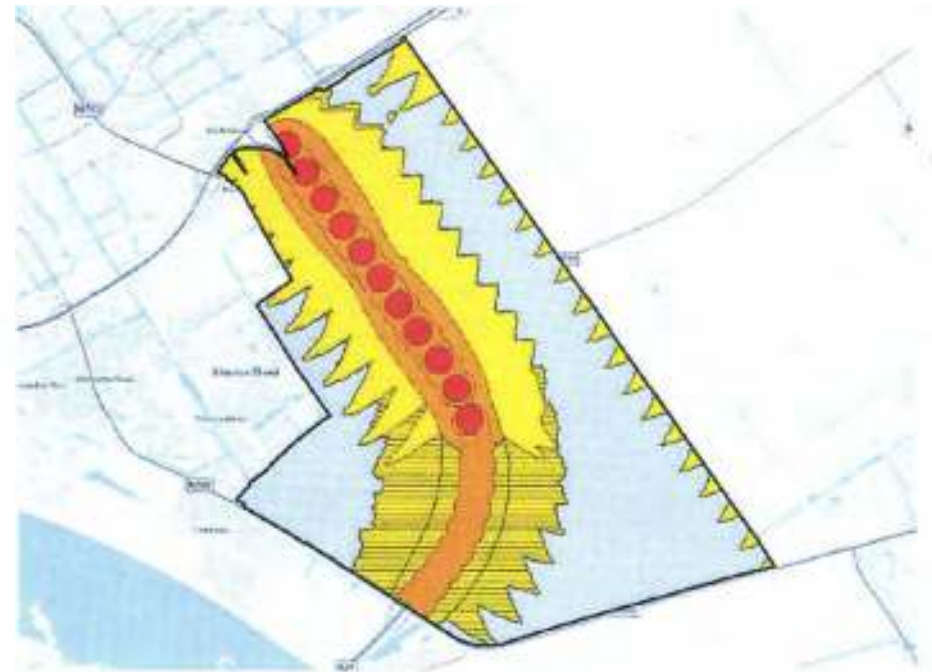
Fondsbijdrage	Aantal woningen	Fondsbijdrage (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	15.000	€ 158
Met windpark Zeewolde (nulsituatie)	8.800	€ 86
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte)	11.500	€ 118
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	12.200	€ 125
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	€ 94
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	€ 126
Met functieconcentratie Oosterwold	12.500	€ 129
Met kaververdeling Oosterwold	11.000	€ 113
Met verdichting Oosterwold	11.000	€ 105

Maatregelen windpark – minder turbines

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	12.200	61%

Fondsbijdrage	Fondsbedrag (miljoen)	Vershil (miljoen)
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	€ 125	- € 33

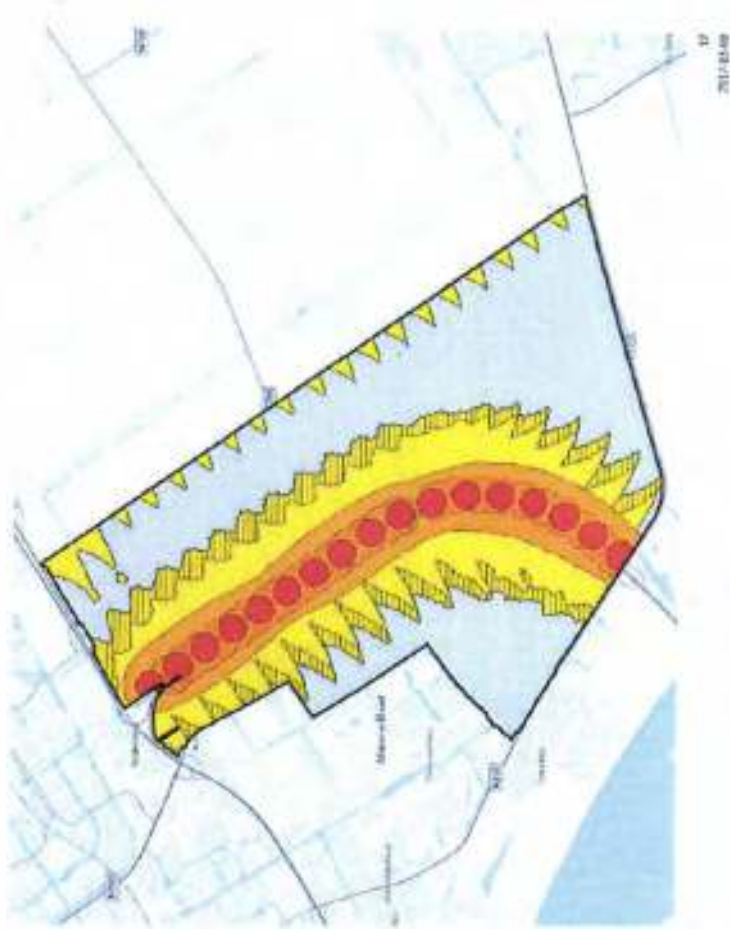
13
2017-03-08

Maatregelen windpark – verlaging tiphoogte

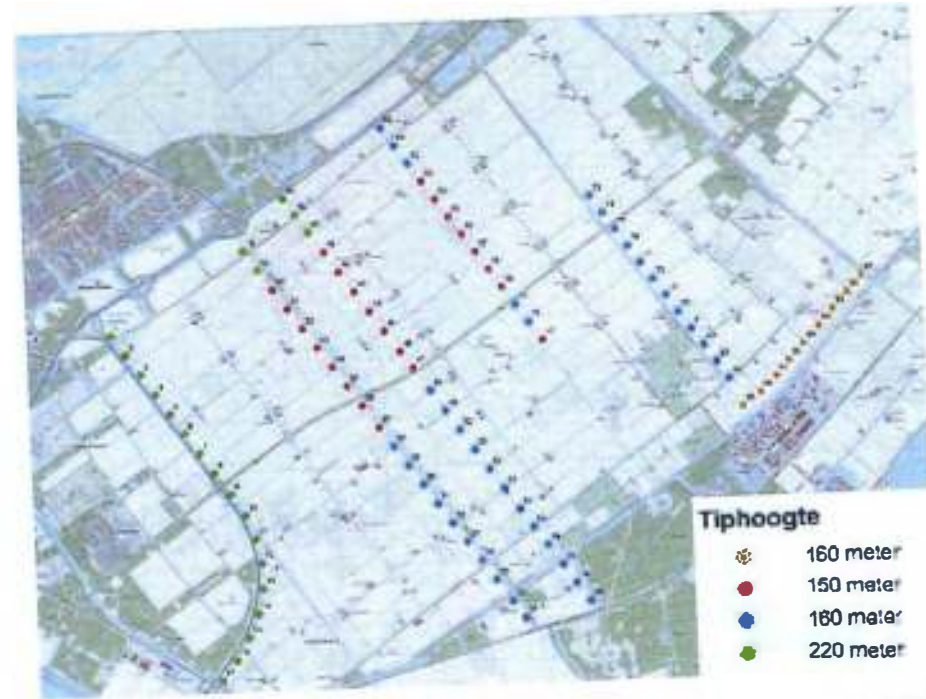
Ontwikkelingskosten Oostbevelwold	Wolvenrijel	Erasmusbos
Met windpark Zeeuwolde (lagere tiphoogte)	11.500	77%

Erasmusbos	Fondsstaatsregio	Verschil (miljoen)
Lagere tiphoogte	€ 118	- € 40

Maatregelen windpark

- Verlaging tiphoogte
- Minder turbines

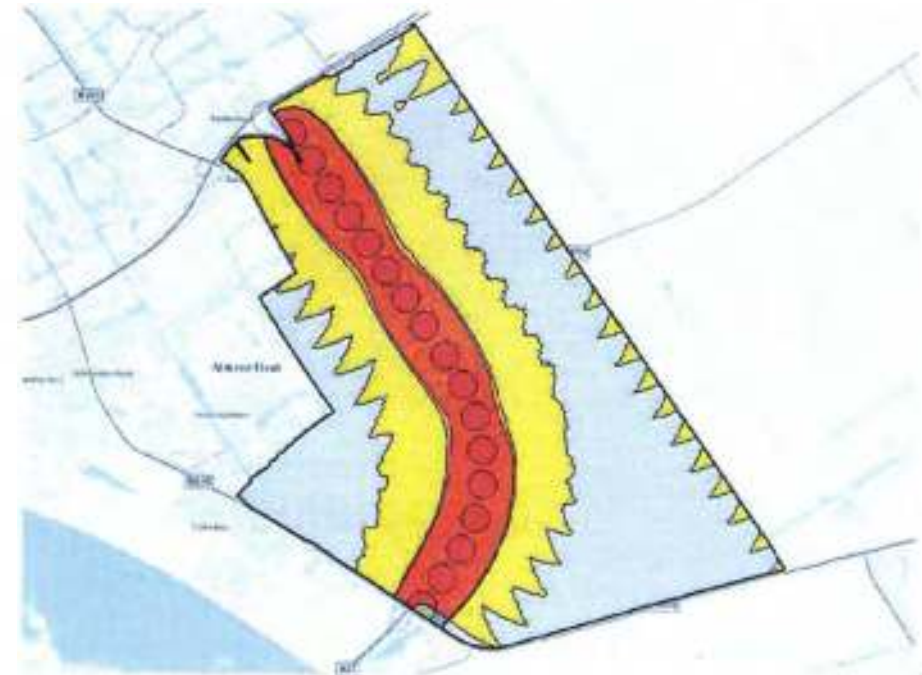

Maatregelen Oosterwold – Sturen op dichtheid

- Verdichten bebouwing buiten hindercontour in fase 2, fase 1 ongewijzigd

Ontwikkelingsplan Oosterwold	Woningen	Percentage
5% verdichten in fase 2	10.500	70%
10% verdichten in fase 2	11.000	73%
15% verdichten in fase 2	11.500	77%

Fondstbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershil (miljoen)
Met sturing op dichtheid (10%)	€ 105	- € 53

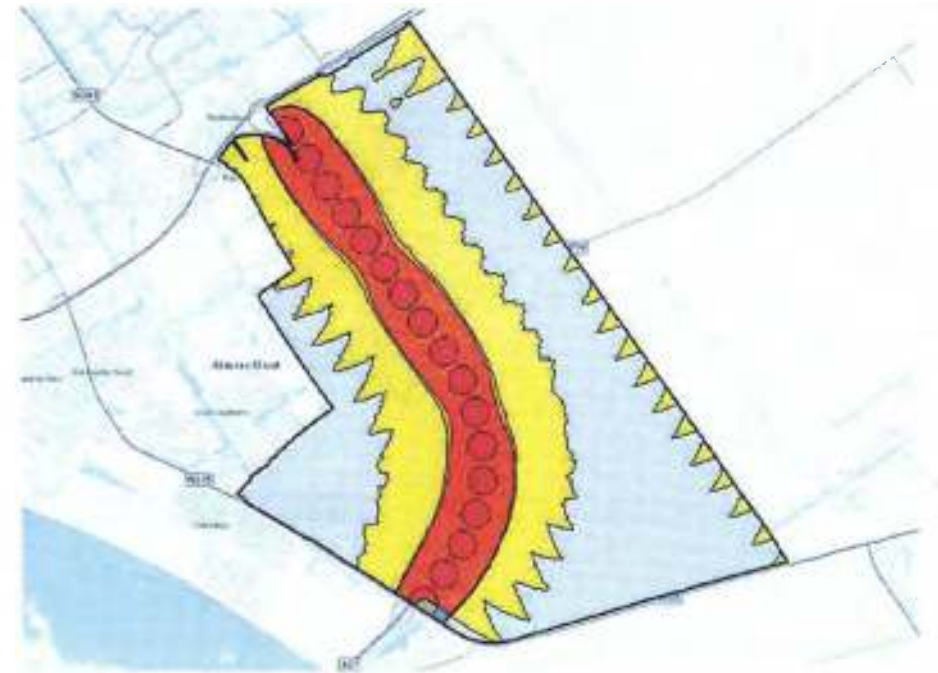

Maatregelen Oosterwold – Sturen op kavelverdeling

- Geen landschaps- en landbouwkavels buiten hindercontour windpark in fase 2

Ontwikkelpgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Met sturing op kavelverdeling in fase 2, fase 1 ongewijzigd	11.000	73%

Fondsbrong	Fondsbrong (miljoen)	Verschi (miljoen)
Met sturing kavelverdeling	€ 113	- € 45

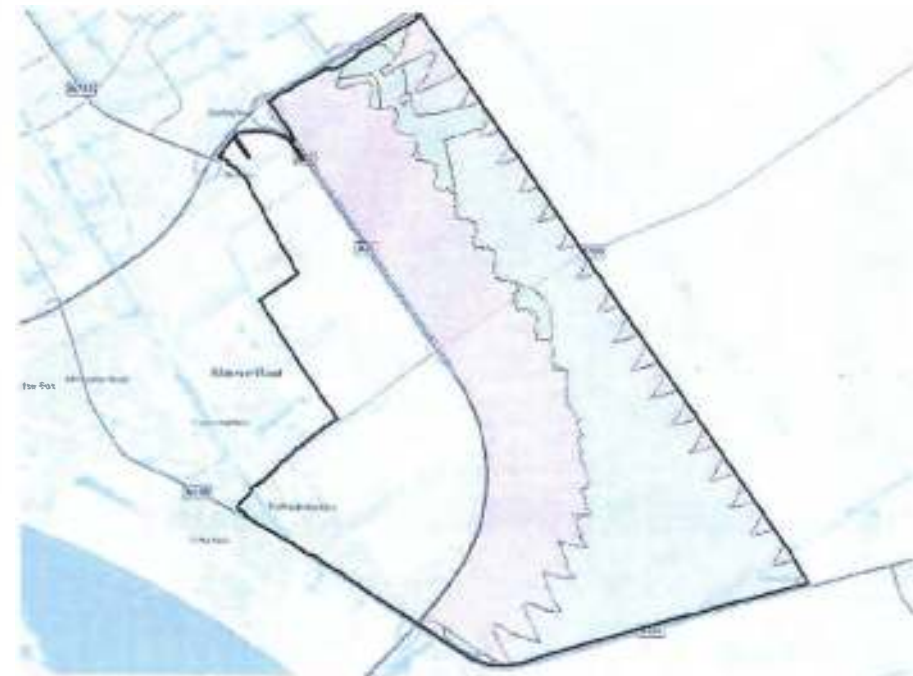
2017-05-08

Maatregelen Oosterwold – Sturen op functies

- Concentratie woonfuncties buiten hindercontour in fase 2

Functioneel gebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Alle standaardkavels in fase 2 buiten hindercontour worden woonkavel, fase 1 ongewijzigd	12.500	83%

Landschuldage	Landschuldage (miljoen)	Vershil (miljoen)
Met concentratie woonfuncties	€ 129	-€ 29

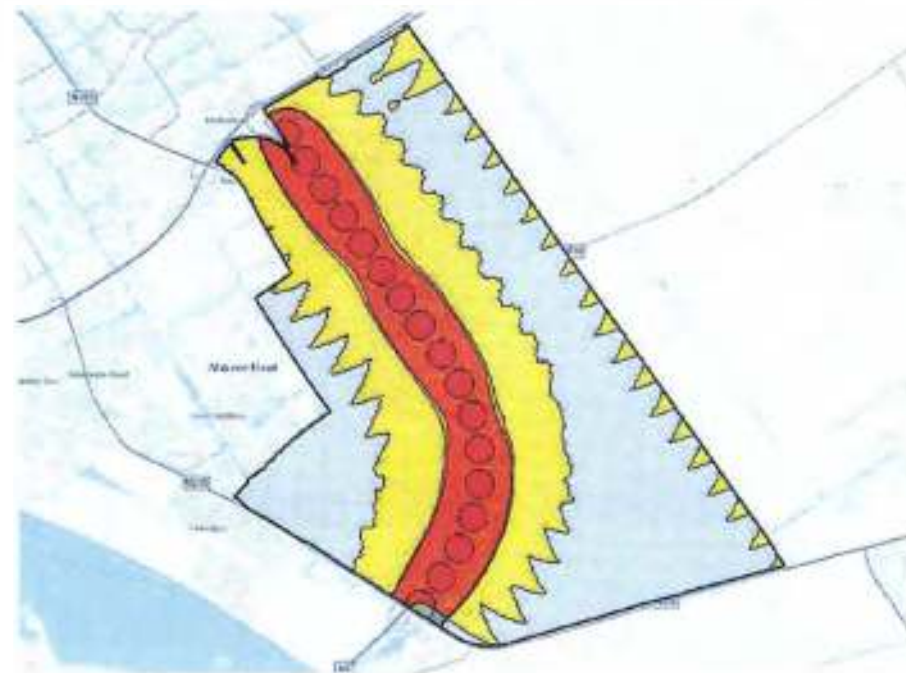

B
2017-03-08

Maatregelen Oosterwold – Bouwen binnen slagschaduwgebied

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Met bebouwing in slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	61%
Met bebouwing in slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	82%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschiil (miljoen)
Met 1 gevel dicht	€ 94	-€ 64
Met 2 gevels dicht	€ 126	-€ 32

2017-05-08

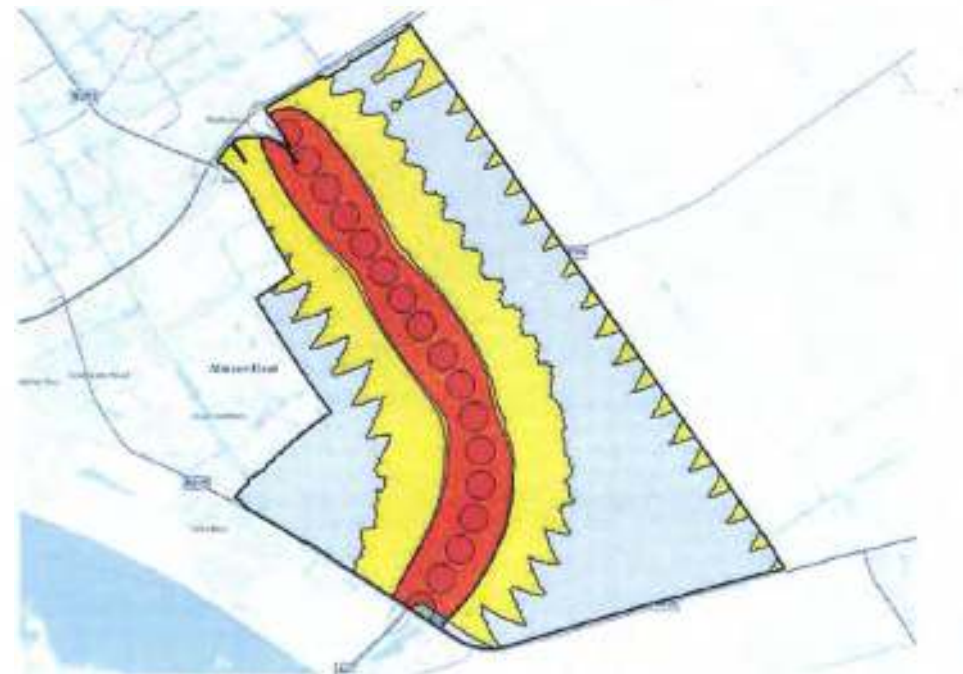
Maatregelen Oosterwold – Bouwen binnen slagschaduwgebied

Geen slagschaduw op glas van een gevel door:

- Geen ramen in gevelwand
- Situering en vorm woning
- Afschermende bebouwing (schuur, schutting)
- Afschermende beplanting

Ter info:

- 'Pieken' aan westzijde (vanaf ca 1.000 meter) door vroege ochtendzon (voor 7.00 uur)
- Schutting/beplanting van 2 meter hoog schermt op ca 800 meter af
- Schuur van 3 meter hoog schermt op ca 550 meter af

A
2017-03-08

Naar aanleiding daarvan is een sanity check uitgevoerd (Rebel Group, 2016). Uit de sanity check volgt dat de hoogtebeperking naar een ashoogte van 120 m (ten opzichte van de 155 m zoals die gekozen is in de milieueffectrapportage (hierna: MER) als voorkeursalternatief (hierna: het VKA) een dusdanig negatieve impact heeft op de business case dat de ontwikkelaars met een onredelijke risico-rendementsverhouding geconfronteerd worden. De minimum variant gaat uit van een ashoogte die nog verder beperkt wordt dan het amendement van PS (ashoogte tot 100 m tiphoogte tot 160 m). Daaruit kan al worden afgeleid dat de voorgestelde aanpassing qua ashoogte in elk geval een nog sterker negatief effect zal hebben op de business case dan de beperking die in het amendement van PS was besloten.

Voor windpark Zeewolde geldt dat de 25 turbines langs de A27 en A6 op een ashoogte van 159 m ongeveer 10. meer duurzame energie opleveren dan turbines met een ashoogte van 120 m (bij gelijkblijvende rotordiameter en generator). Dat komt overeen met ruim 10.000 woningen extra die voorzien kunnen worden van duurzame stroom.

Vanuit de doelstelling om zo veel mogelijk duurzame energie op te wekken is het dus belangrijk om gebruik te maken van plekken waar geen hoogtebeperking geldt vanuit vliegveld Lelystad. Voor de overige 68 turbines van Windpark Zeewolde geldt een hoogtebeperking variërend van een maximale tiphoogte van 150 tot 160 m. Op die plekken is het dus niet mogelijk om de maximale energieopbrengst te behalen.

De impact van de hoogtebeperking is terug te zien in het rendement zoals dat in de business case berekend wordt. Voor de hoogtebeperking uit het amendement heeft Rebel Group berekeningen uitgevoerd. Met de beperking van de 17 turbines langs de Rijksweg A27 naar 120 m ashoogte, neemt de productie met circa 10 af, terwijl de kosten slechts met 10.1 afnemen (een lagere turbine is doorgaans ook iets goedkoper). De verlaging van deze 17 turbines leidt daardoor netto tot een rendementsverslechtering. Doordat de turbines langs de A6 hoog blijven geldt dat de meerkosten van de turbines langs de A6 wel worden gecompenseerd door de toename in productie. Het totale effect van de beperking tot 120 m ashoogte is echter negatief en leidt tot een 10.1. lager rendement op eigen vermogen. Daar het rendement rondom het kantelpunt hangt van een voor de ontwikkelaars aanvaardbare risicovergoeding, is deze 10.1. van betekenis voor het draagvlak onder de ontwikkelaars.

Laten vervallen van zes windturbinelocaties

Bovendien worden met het verwijderen van zes turbineposities langs de Rijksweg A27 de zes van de 17 meest renderende windturbines uit het windpark niet langer mogelijk gemaakt. Het is daarbij belangrijk te bedenken dat de opbrengsten van het nieuwe windpark (93 turbines) ook nodig zijn voor de sanering van 221 bestaande turbines.

De grootste consequentie van aanpassingen aan het windpark in deze fase ziet dan ook op de robuustheid van de business case in relatie tot de nog aanwezige ontwikkelrisico's. Zo rekenen de initiatiefnemers vooralsnog met de subsidiebedragen (SDE) zoals die vandaag gelden. Het is echter nagenoeg zeker dat de bedragen voor dit jaar (2017) lager zullen zijn. Onder andere vanwege de renteontwikkelingen van afgelopen jaar en de te verwachten neerwaartse druk op de subsidienuddzaak vanwege de lage bieding van Dong op de wind op zee tender Borsele kavels I en II. De initiatiefnemers hebben in kaart gebracht wat de impact van een 10. lagere SDE is op de business case, en deze impact is dusdanig fors dat geen realistisch rendement overblijft.

Uitvoerbaarheid van het windpark

In de toelichting van het oRIP wordt (in hoofdstuk 7) momenteel onderbouwd dat de initiatiefnemer met de huidige windturbineopstelling en de te verwachten SDE-subsidie, het voorgenomen windpark inclusief de sanering van de 221 bestaande windturbines in het plangebied, kan uitvoeren. Door het verlagen van de maximale tiphoogte van de nieuwe windturbines langs de Rijksweg A27, al dan niet in combinatie met het laten vervallen van de zuidelijke zes windturbinelocaties, komt de uitvoerbaarheid van het RIP in het geding. Het is vrijwel zeker dat het doorvoeren van deze aanpassingen de initiatiefnemer zal doen besluiten om zijn vergunningaanvragen in te trekken, omdat de financiële haalbaarheid van zijn project te onzeker wordt. Daarmee zal ook de ruimtelijke procedure voor het oRIP moeten worden beëindigd omdat de uitvoerbaarheid van het project niet zeker gesteld kan worden.

2.2 Juridische consequenties

Het doorvoeren van een wijziging in een besluit waarvan het ontwerp reeds ter inzage is gelegd voor zienswijzen kan ook op juridische gevolgen stuiten. In elk geval zal nader onderzoek noodzakelijk zijn om de gewijzigde effecten in beeld te kunnen brengen.

Noodzaak verrichten nieuwe onderzoeken

De voorgestelde aanpassingen (lagere ashoogten langs de Rijksweg A27 al dan niet in combinatie met het laten vervallen van zes windturbineposities) hebben in elk geval effecten die nader onderzocht moeten worden. Enerzijds om de ruimtelijke aanvaardbaarheid ervan in het RIP te onderbouwen en anderzijds om de vergunbaarheid ervan aan te tonen. Daarbij kan het zijn dat de voorgestelde aanpassingen ertoe leiden dat een kleiner aantal van de bestaande 221 windturbines in het plangebied gesaneerd gaat worden. Ook de effecten daarvan moeten in beeld worden gebracht in nader onderzoek dat dan na het einde van de ter inzage legging moet worden opgesteld.

Naast de gebruikelijke milieuonderzoeken (geluid- en slagschaduw hinder en externe veiligheid) moet worden gedacht aan de volgende onderzoeken die in elk geval moeten plaatsvinden wanneer besloten wordt tot het doorvoeren van de voorgestelde aanpassingen.

Landschap en beeldkwaliteit

De voorgestelde aanpassingen leiden ertoe dat lagere windturbines langs de Rijksweg A27 gebouwd gaan worden. Omdat langs de rijksweg A6 nog wel vijf hogere windturbines zijn voorzien, wordt de afwijking ten opzichte van het gemeentelijke Beeldkwaliteitsplan (BKP) tussen deze twee lijnopstellingen sterk vergroot. Dit zal op zijn landschappelijke aanvaardbaarheid moeten worden beoordeeld.

Daarnaast ontstaat door het laten vervallen van de zes zuidelijke turbineposities langs de Rijksweg A27 een afwijkende lijnopstelling (twee turbines lopen in een boog langs de snelweg, de overige turbines staat in een rechte lijnopstelling). Deze is in strijd met het BKP van de gemeente. Ook deze afwijking moet worden onderbouwd.

Ecologie

De lagere windturbines langs de Rijksweg A27 hebben vanwege een andere rotordiameter die wordt toegepast ook andere effecten op passerende vogel- en vleermuissoorten. Op voorhand kan zelfs niet worden uitgesloten dat deze effecten zelfs negatiever zullen zijn dan de reeds onderzochte effecten van de hogere windturbines. Dit komt doordat vogels en vleermuizen in de regel veiliger onderlangs een rotor kunnen passeren. Hoe groter de vrije ruimte (de ruimte tussen het maaiveld en de onderkant van de rotor), hoe beter een windturbine zal scoren op dit punt.

Het is daarom waarschijnlijk dat de voorgestelde lagere windturbines negatiever gaan scoren en dat daarmee de ecologische effectbeoordeling moet worden aangevuld. Datzelfde geldt voor de passende beoordeling die reeds is opgesteld. Dat houdt dan mogelijk ook wijzigingen in van de ontwerp natuurvergunning.

Noodzaak opnieuw doorlopen besluitvormingsprocedure

Het is vaste jurisprudentie van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: ABRvS) dat wanneer de wijzigingen naar aard en omvang zo groot zijn dat een wezenlijk ander plan is vastgesteld, de wettelijke procedure opnieuw dient te worden doorlopen.¹

Of daarvan sprake is wanneer de voorgestelde wijzigingen worden doorgevoerd, is op voorhand lastig in te schatten. Het zal in elk geval in zijn geheel afhangen van de uitkomsten van de onderzoeken die aangevuld moeten worden.

¹ ABRvS 11 maart 2015, no's. 201403607/1/R6 en 201403625/1/R6 (bestemmingsplan 'Stationsgebied Driebergen-Zeist'), r.o. 8.1.

De planning van WP Zeewolde is nu gericht op het halen van de SDE-subsidie van najaar 2017 (definitieve besluiten voor september 2017). De uitvoerbaarheid van het windpark is afhankelijk van het halen van deze deadline. Het moeten nemen van een nieuw ontwerpbesluit maakt het halen van deze deadline onmogelijk.

Mogelijk grotere kring beroepsgerechtigden

Wordt zonder nieuw ontwerp een gewijzigd besluit vastgesteld en komt een belanghebbende hiertegen in beroep op, dan kan zijn beroep ontvankelijk worden verklaard ondanks dat hij geen zienswijze heeft ingediend tegen het ontwerp¹. De kring van potentiële beroepsgerechtigden kan hierdoor groter zijn dan op basis van de binnengekomen zienswijzen tegen het ontwerp mag worden verwacht.

Dus zelfs wanneer blijkt dat het RIP kan worden vastgesteld zonder een nieuw ontwerpbesluit te publiceren, dan nog kan de wijziging ertoe leiden dat in de beroepsprocedure meer (of andere) beroepen worden ingesteld dan op basis waarvan de ontvangen zienswijzen uit mogen gaan.

---

¹ Tussenuitspraak in ABRvS 27 januari 2016, no.'s 201500779/1/R6, 201501507/1/R6, 201501213/1/R6 en 201501216/1/R6 (Provinciaal inpassingsplan 'RijnlandRoute'), r.o. 7.1.

EFFECTEN WINDPARK ZEEWOLDE OP OOSTERWOLD

Projectteam

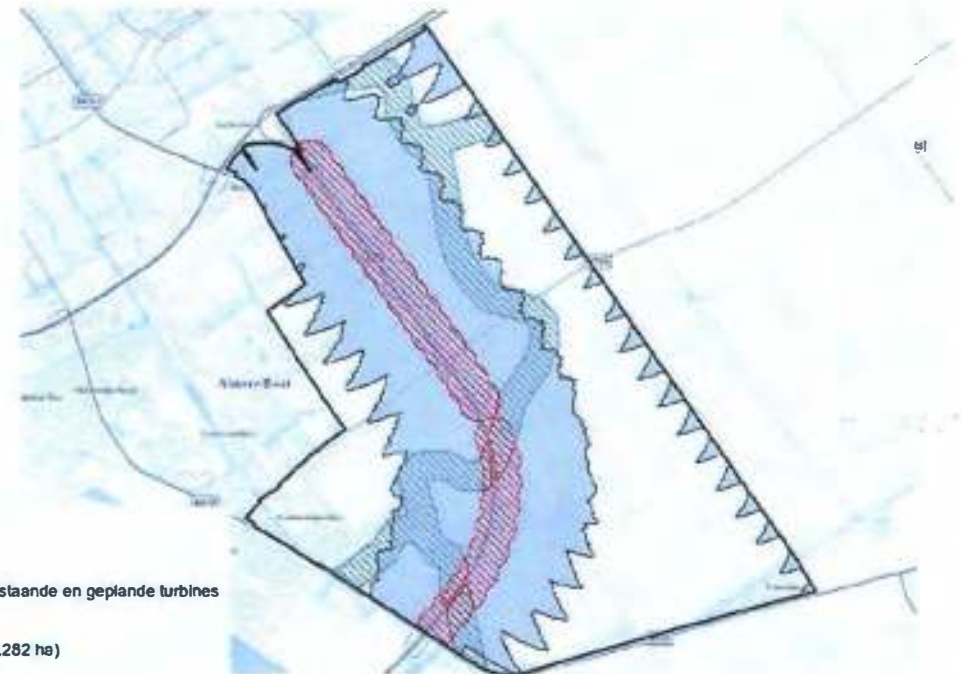

10226

De nulsituatie

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%

Fondsdringage	Fondsdringage (miljoen)	Verschi. (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	-€ 72

Legenda

- Plangebied
- Gereserveerd bestaande en geplande turbines
- Eemvallei
- Hindercontour (2.282 ha)

Verdiepingsonderzoek

1. Invloed Luchthaven Lelystad
2. Effect van maatregelen Oosterwold
3. Effect van maatregelen windpark Zeewolde

Invloed luchthaven Lelystad

- Gearceerde gebied: invloed van geluid
- 56 dB contour: beperkingen voor woningbouw

Maatregelen Oosterwold

- Bouwen binnen slagschaduwgebied
- Sturen op functies in fase 2
- Sturen op kavelverdeling in fase 2
- Sturen op dichtheid in fase 2

2017-03-08

Maatregelen windpark - planning

- SDE subsidie zorgt voor 15 jaar zekerheid in opbrengsten, vult bij lage stroomprijs aan
- Dalende trend SDE: jaarlijks 5 tot 10% lager
  - 2015: € 98,- / MWh
  - 2016: € 93,- / MWh
  - 2017: € 85,- / MWh
- Voorwaarde voor aanvraag is een verleende vergunning
- SDE ronde missen is geen optie (sep 2017)

Exploitatie Windpark	Per jaar	Na 15 jaar
Vertraging: 10. ager		10.1.c
Vertraging 10. ager		
Vertraging: 10. lager		
1 c		

Maximale SDE+ bijdrage = maximum basisbedrag - correctiebedrag

Maximum basisbedrag (kostprijs hernieuwbare energie)

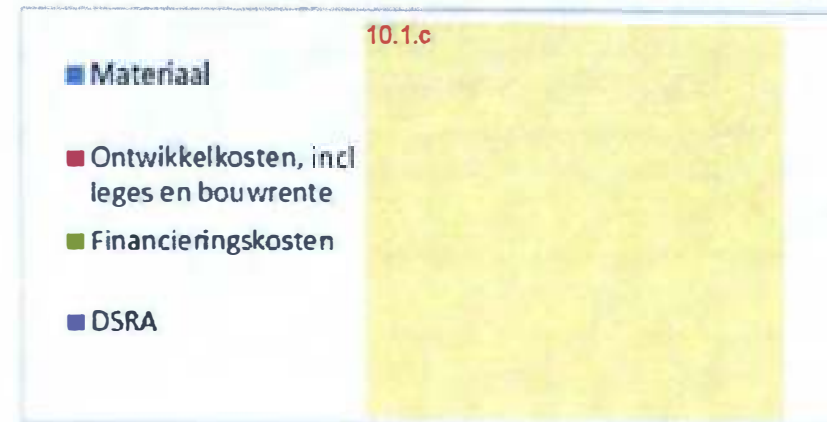
Maatregelen windpark – financiën windpark

- Rendement in relatie tot risico
- **Financierbaarheid**
- Investering Windpark Zeewolde bijna **10.1.c**
- Opbrengsten afhankelijk van de feitelijke wind (variëties 10-20%)
- **10.1.c** vreemd vermogen, **10.1.c** eigen vermogen
- Omzet jaarlijks **10.1.c**
- Sanering bestaande windturbines wordt uit de omzet Windpark Zeewolde **bekostigd**

Oordeel Rebel:

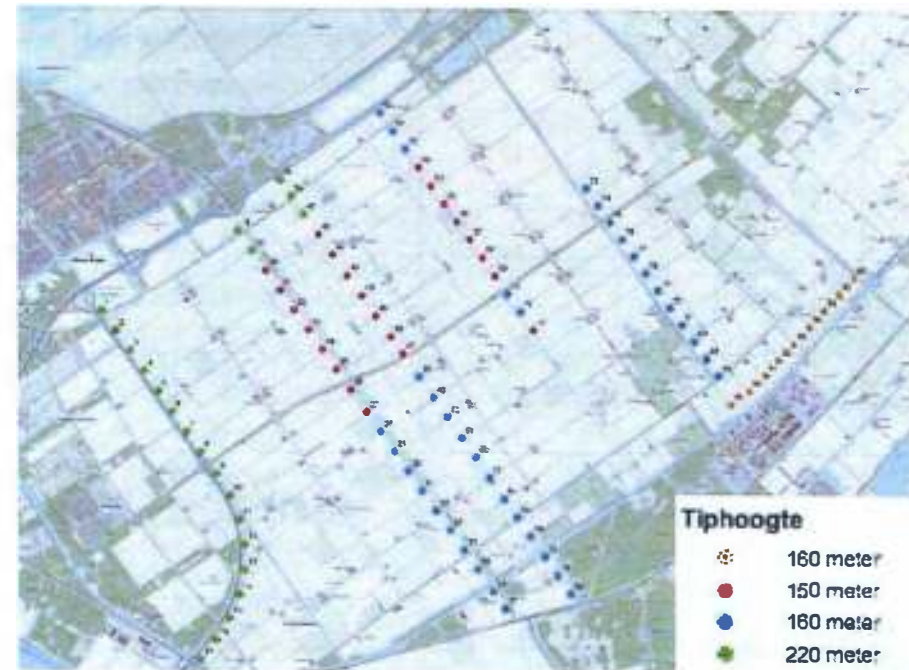
- Projectrendement 2017 geraamd op **10.1.c** laag verdienpotentieel
- Rendement eigen vermogen binnen gangbare marge van **10.1.c**

Project is haalbaar en financierbaar, maar kwetsbaar voor rentestijging

Maatregelen windpark

- Verlagen tiphoogte van 220 m naar 160 m
  - 6 turbines bocht A27 minder
1. Verplaatsen lijnopstelling
  2. Andere turbines vervallen
  3. Verplaatsen 10 turbines
  4. Stilstandvoorziening toepassen
  5. Verlaging tiphoogte naar 183 m

2017-05-01

Extra maatregelen windpark 1 – Verplaatsen lijnopstelling

- Hinderzone windpark overlapt volledig met hinderzone A27
- Verplaatsing binnen het gebied Oosterwold leidt altijd tot een minder optimale invulling met per saldo meer gehinderd gebied
- Wel kwalitatief verschil: bijvoorbeeld minder hinder in fase 1
- Grenzen aan verplaatsing vanwege afstand tot volgende rij turbines (onderlinge afstand rijen min ca 700 m)

Verplaatsen lijnopstelling geeft geen extra mogelijkheden voor woningbouw

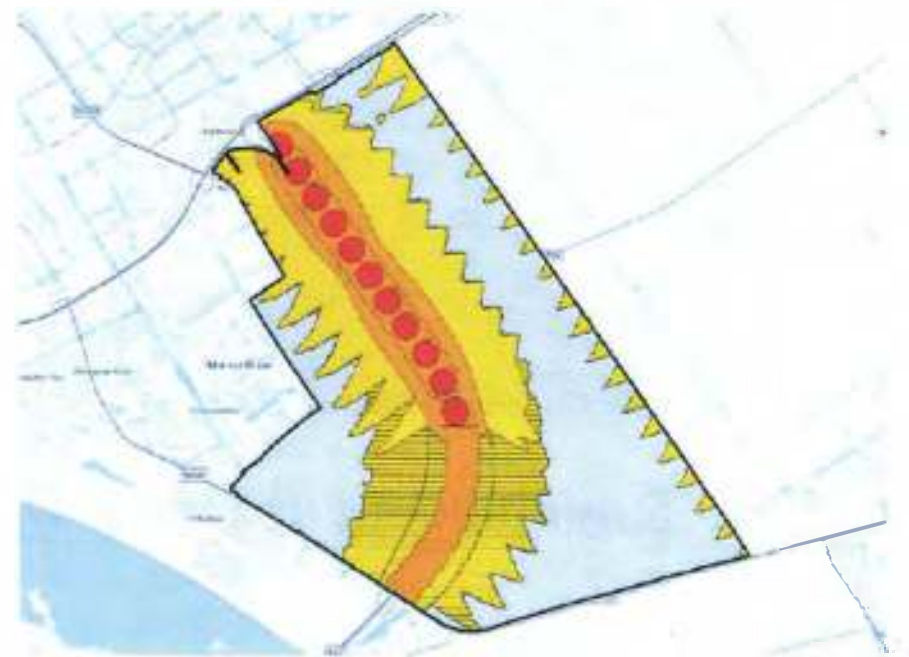

Extra maatregelen windpark 2– andere turbines vervallen

- Maximaal effect door turbines aan begin of eind van de rij weg te nemen
- 6 in bocht A27 of 6 aan noordzijde, in midden van de rij kleiner effect
- Wel kwalitatieve verschillen
- 6 turbines minder betekent kleinere basis voor projectkosten, waaronder saneringskosten: projectrendement gaat omlaag

Expliciete Windpark	(miljoen)	eerste 15 jaar (miljoen)	tot jaar 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten	10,1		
Omzetderving			

Turbines laten vervallen vergroot mogelijkheden woningbouw. (Sterk) negatief voor financiële haalbaarheid windpark.

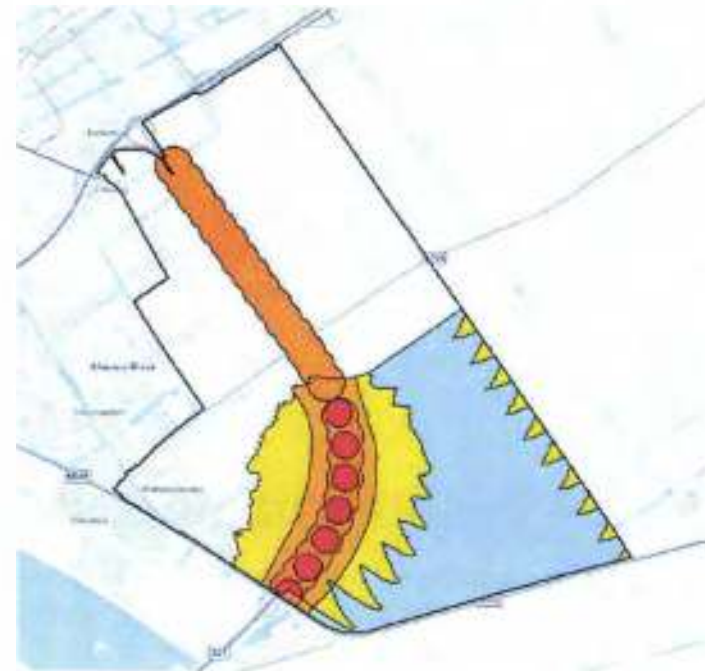
Extra maatregelen windpark 3 – verplaatsen 10 turbines

Ontwikkeld gebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (verplaatsen 10 turbines)	7.200	48%

Maatregel leidt tot 1.600 minder woningen Oosterwold.

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschat (miljoen)
Doerspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Verplaatsen 10 turbines	€ 76	- € 82

Vermindert woningbouw mogelijkheden aanzienlijk. Geen optie voor kwantiteit, mogelijk wel voor kwaliteit. Aanpassing RIP en MER nodig.

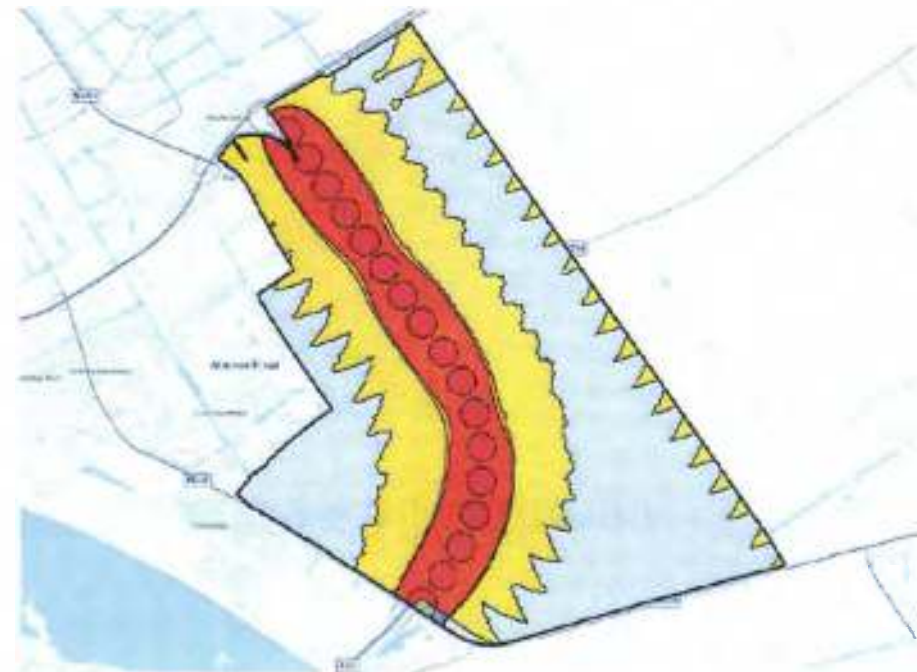

Extra maatregelen windpark 4 - stilstandvoorziening

- Windturbines stilzetten om aan de 5,6 uurs norm per woning te doen
- Slagschaduw varieert van 5 uur tot ongeveer 30 uur, gemiddeld 10 uur per woning per jaar
- 5.300 woningen in slagschaduwgebied (buiten geluidzone)
- Woningontwikkeling in 20 jaar (265 won/jr)

Stilstand Windpark	Bedrag per jaar	Eerste 15 jaar	Totaal 25 jaar
Per woning	10,1.c		
Maximaal programma			
Geleidelijke groei			

Extra mogelijkheden voor woningbouw. (Sterk) negatief voor financiële haalbaarheid windpark.

Maatregelen windpark 5 – verlaging tiphoogte (220m → 183m)

Gerekend met ashoogte = 120 meter en rotordiameter = 126 meter

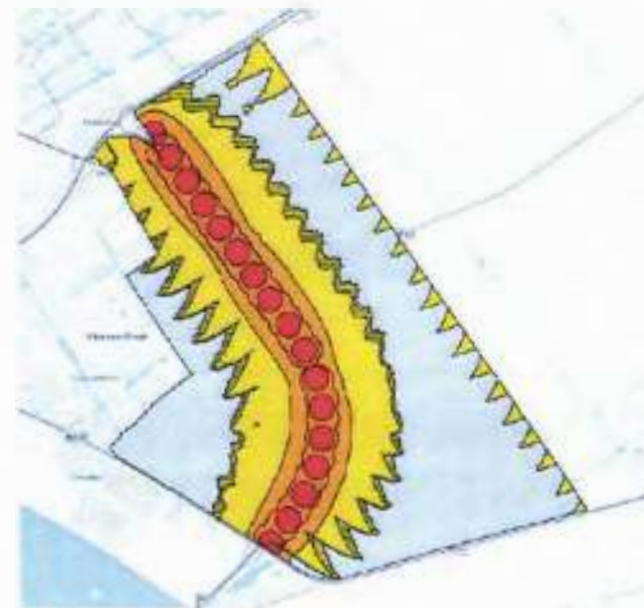
Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte, 183 m)	9.800	65%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Lagere tiphoogte, 183 m	€ 103	- € 45

Exploitatie Windpark	Bedrag (miljoen)	costs 15 jaar (miljoen)	totaal 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten	10.1.c		
Omzelderving			

Tipverlaging staat gelijk aan productieverlies van 10. turbines. Turbine produceert €10.1.c minder

Extra mogelijkheden voor woningbouw. (Sterk) negatief voor financiële haalbaarheid windpark door omzelderving.

Overzicht effect maatregelen

Referentie/situatie	Aantal woningen		
Oorspronkelijk Oosterwold	15.000		
Nulsituatie met windpark Zeewolde	8.800		
Feitelijke nutsituatie met bestaande windturbines en geluidzone A27	8.600		
Maatregelen Oosterwold	Aantal woningen	Mogelijk?	
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	Ja	
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	Beperkt	Huidige regelgeving maakt maatregel beperkt mogelijk
Met functiescheiding Oosterwold (bedrijven in belemmerd gebied)	12.500	Nee	
Met kavelverdeling Oosterwold (landbouw/landschapskavels in belemmerd gebied)	11.000	Nee	
Met verdichting Oosterwold (kernvorming buiten belemmerd gebied)	11.000	Ja	
Maatregelen Windpark	Aantal woningen	Mogelijk?	
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte, 160 m)	11.500	Nee	
Met windpark Zeewolde (stilstandvoorziening)	15.000	Nee	
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte, 183 m)	9.800	Ja?	Risico rendementsverhouding te ongunstig (Rebel)
Met windpark Zeewolde (minder turbines, 6 in bocht A27)	12.200	Nee	
Met windpark Zeewolde (10 turbines verplaatsen)	7.200	Nee	

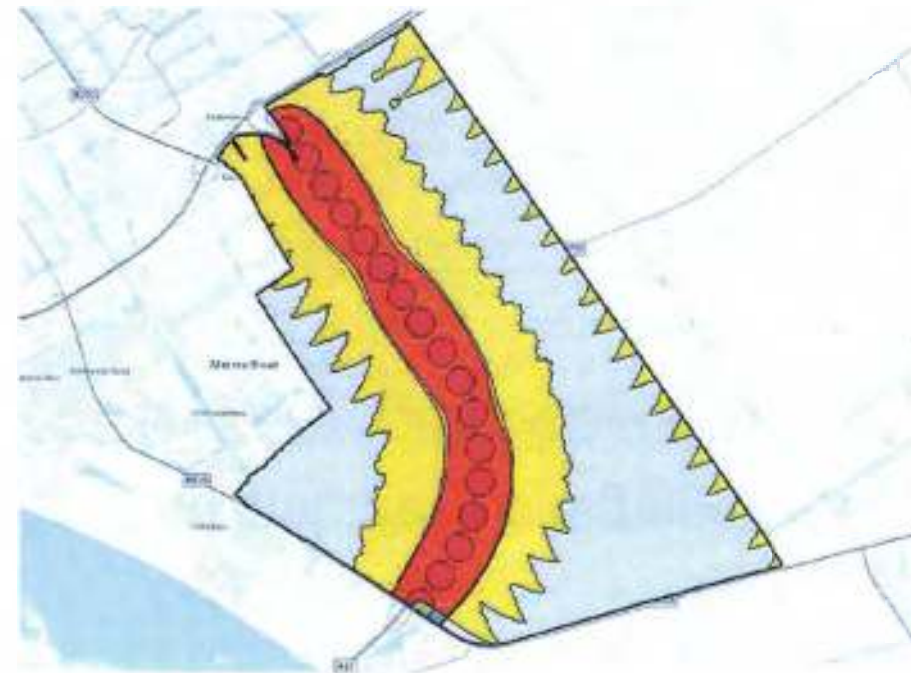
Scenario's 1 – Optimalisatie Oosterwold met huidige regelgeving

- 10% verdichten fase 2 Oosterwold (fase 1 al bestemd)
- Bouwen in slagschaduw: 50% 1 gevel, 50% 2 gevels dicht, door:
  - Geen ramen in gevel woning
  - Schutting van 2 m schermt op ca 800 meter af
  - Schuur van 3 m schermt op ca 550 meter af

Scenario	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Het windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Scenario 1	13.000	87%

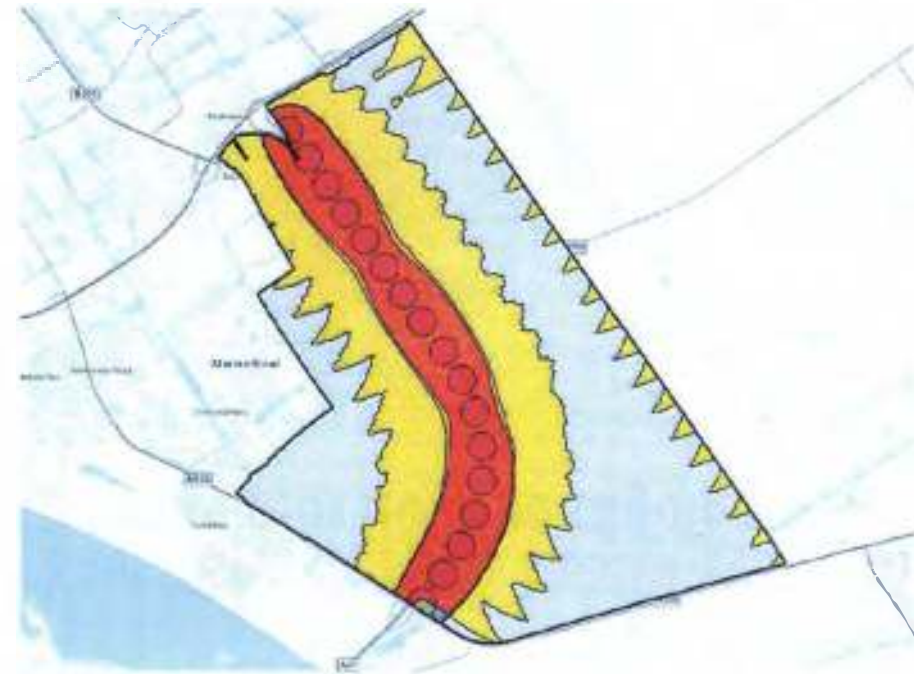
Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Scenario 1	€ 137	- € 21

Scenario's 2 – Optimalisatie Oosterwold met nieuwe regelgeving

- Vergt aanpassing Activiteitenbesluit!
- 10% verdichten fase 2 Oosterwold (fase 1 al bestemd)
- Bouwen in slagschaduw: 100% 2 gevels afschermen:
- Afschermende maatregelen (bv rolluiken, beplanting)

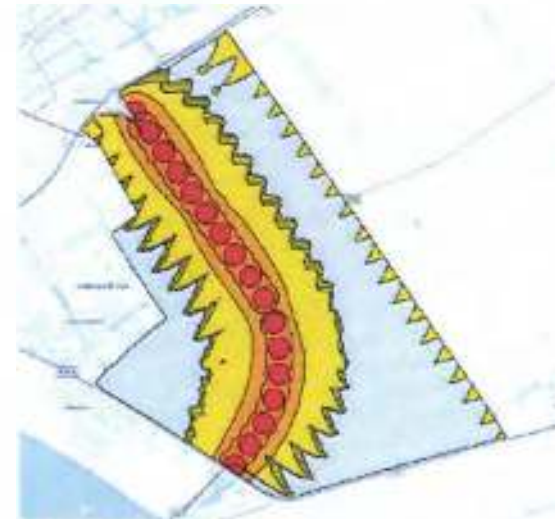
Scenario	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.600	59%
Scenario 2	14.250	95%
Fondsbijdrage	Fondsbijdrage	Verschil
	(miljoen)	(miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Scenario 2	€ 150	-€ 8

17
(2012-05-04)

Scenario's 3 – Minimum windpark en optimalisatie Oosterwold met huidige regelgeving

- 10% verdichten fase 2 Oosterwold (fase 1 al bestemd)
- Bouwen in slagschaduw: 50% 1 gevel, 50% 2 gevels dicht
- Verlagen tiphoogte turbines aan A27 tot 183 m (beperking slagschaduwgebied)

Scenario	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.600	59%
Scenario 3	13.750	92%
Fondsopdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Scenario 3	€ 145	- € 13

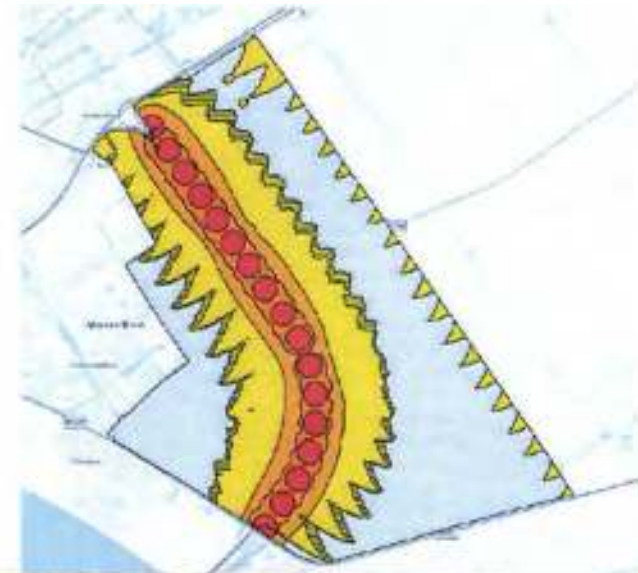
Exploitatie Windpark	Bedrag (miljoen)	eenmalig 15 jaar (miljoen)	totaal 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten	10.1.c		
Omzelderving			

Scenario's 4 – Minimum windpark en optimalisatie Oosterwold met nieuwe regelgeving

- 10% verdichten fase 2 Oosterwold (fase 1 al bestemd)
- Bouwen in slagschaduw: 100% 2 gevels dicht
- Verlagen tiphoogte turbines aan A27 tot 183 m

Scenario	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Scenario 4	15.000	100%

Fondsbijdrage	Fondsbedrag (miljoen)	Verschil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Scenario 4	€ 158	0

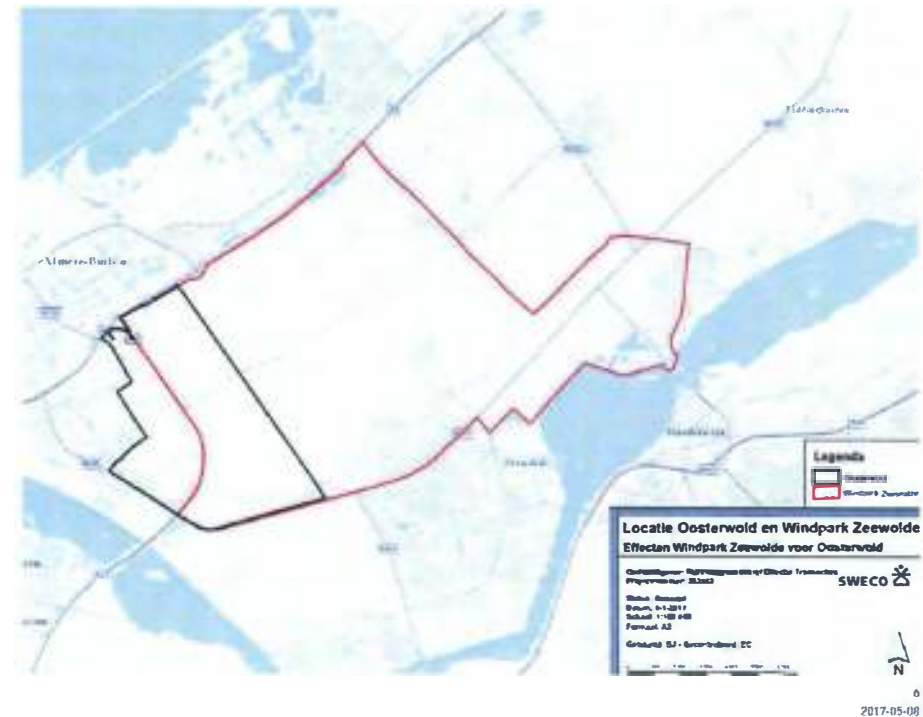
Capex/Opbrengst Windpark	Bedrag (miljoen)	eerste 5 jaar (miljoen)	Totaal 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten	10,1		
Omzetting			

SWECO

Verdiepingsonderzoek

1. Financiën windpark Zeewolde
2. Maatregelen windpark Zeewolde
3. Scenario's

Opties verruimen mogelijkheden woningbouw Oosterwold

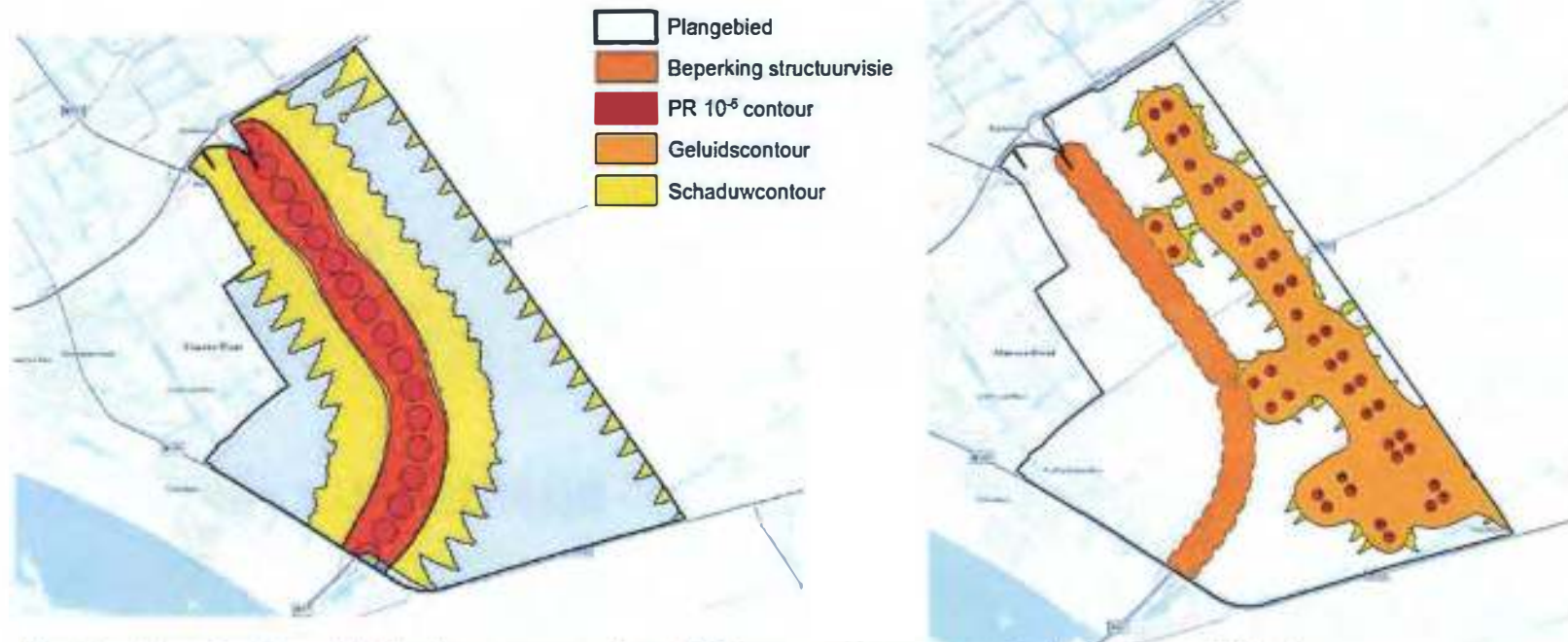
Maatregel	Aantal woningen	Fondsbijdrage (miljoen)
Dorspronkelijk plan Oosterwold	15.000	€ 158
Feitelijke nulsituatie met bestaande windturbines en geluidzone A27	8.600	€ 85
Maatregelen Oosterwold op woningniveau		
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (1 gevel dicht/ afvang slagschaduw op andere wijze)	9.150	€ 94
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (2 gevels dicht / afvang slagschaduw op andere wijze)	12.300	€ 126
Maatregelen Oosterwold op stedenbouwkundig niveau		
Met functiescheiding Oosterwold (bedrijven in belemmerd gebied)	12.500	€ 129
Met kavelverdeling Oosterwold (landbouw/landschapskavels in belemmerd gebied)	11.000	€ 113
Met verdichting Oosterwold (kernvorming in onbelemmerd gebied)	11.000	€ 105

De feitelijke nulsituatie versus Windpark Zeewolde

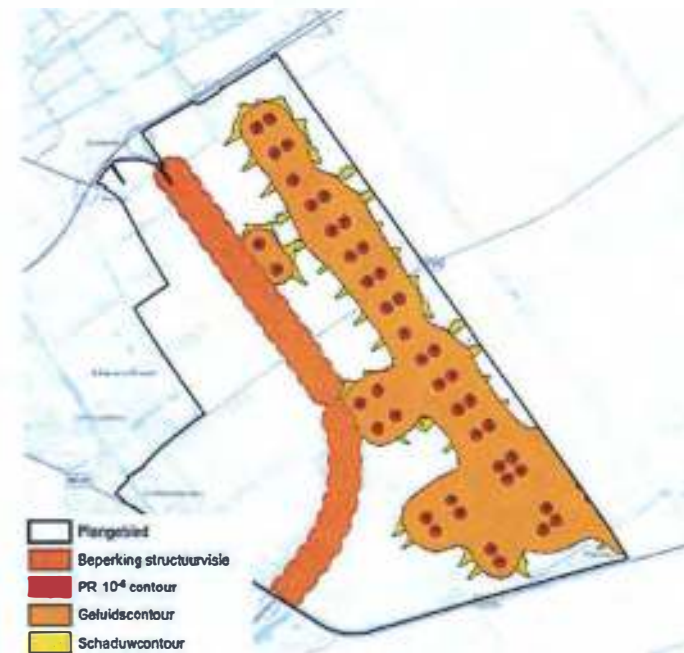
Maatregel	Aantal woningen	Fondsbijdrage (miljoen)
Dorspronkelijk plan Oosterwold	15.000	€ 158
Feitelijke nulsituatie met bestaande windturbines en geluidzone A27	8.600	€ 85
Vershil	- 6.400	- € 73
Realisatie windpark Zeewolde met saneren bestaande turbines	8.800	€ 86
Vershil tov feitelijke nulsituatie	+ 200	+ € 2

De feitelijke nulsituatie versus Windpark Zeewolde

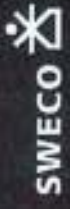
Herstructurering bundelt hinderzones rondom A27, geen afname woningbouw mogelijkheden.

De feitelijke nulsituatie

Geen publiekrechtelijke mogelijkheden om 43 bestaande turbines weg te halen zonder Windpark Zeewolde.

2017-05-08

EFFECTEN WINDPARK ZEEWOLDE OOSTERWOLD

Projectteam

10.2.4

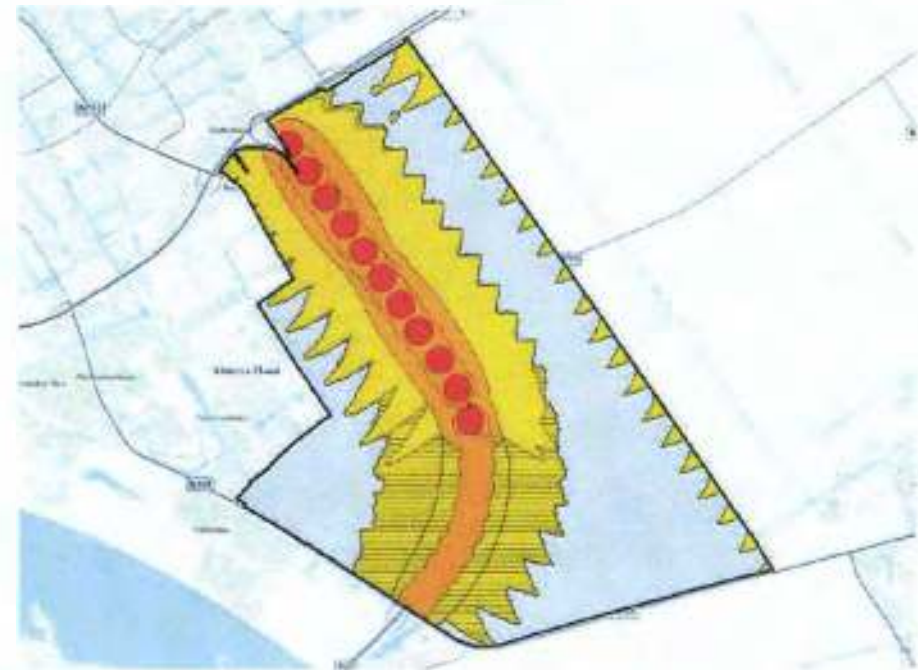
10.2.4

Maatregelen windpark – minder turbines

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.600	59%
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	12.200	81%

Fondsbijdrage	Fondsbedrag (miljoen)	Verschil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met windpark Zeewolde (minder turbines)	€ 125	- € 33

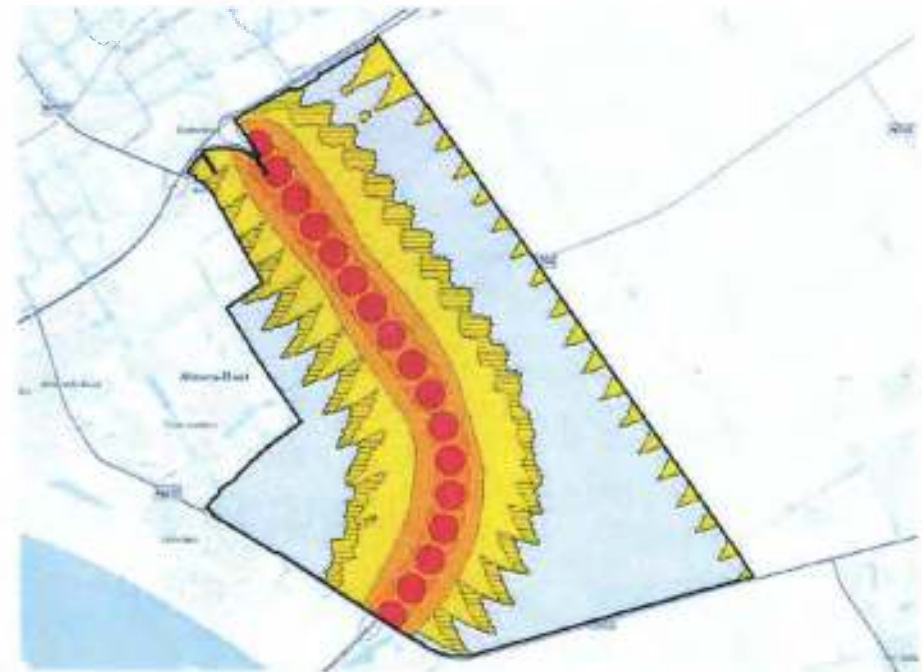
30
2017-05-01

Maatregelen windpark – verlaging tiphoogte (220m → 160m)

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte)	11.500	77%

Functie/Drage	Fondsbedrag (miljoen)	Verschuif (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Lagere tiphoogte	€ 118	- € 40

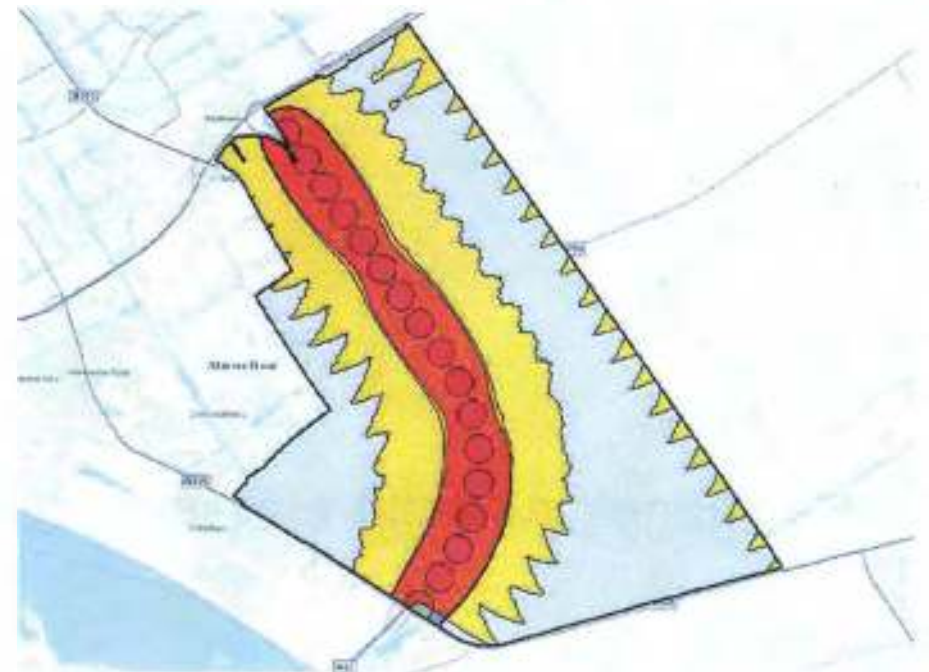
Maatregelen Oosterwold – Sturen op dichtheid

- Verdichten bebouwing buiten hindercontour in fase 2, fase 1 ongewijzigd

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
5% verdichten in fase 2	10.500	70%
10% verdichten in fase 2	11.000	73%
15% verdichten in fase 2	11.500	77%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met sturing op dichtheid (10%)	€ 105	- € 53

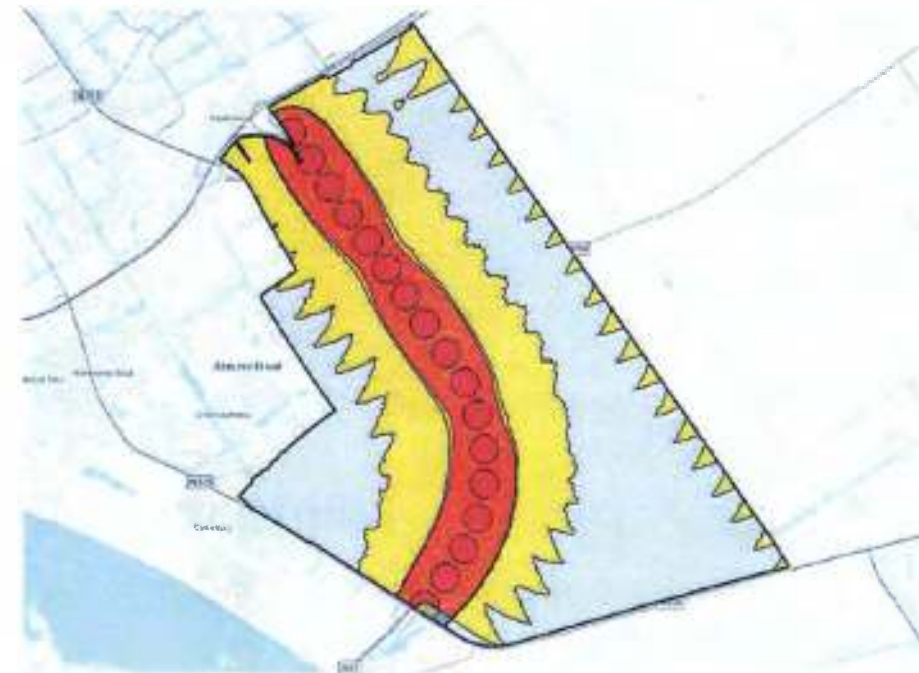

Maatregelen Oosterwold – Sturen op kavelverdeling

- Geen landschaps- en landbouwkavels buiten hindercontour windpark in fase 2

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nu-situatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met sturing op kavelverdeling in fase 2, fase 1 ongewijzigd	11.000	73%

Fondsbijdrage	Fondsthorag (miljoen)	Vershil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met sturing kavelverdeling	€ 113	- € 45

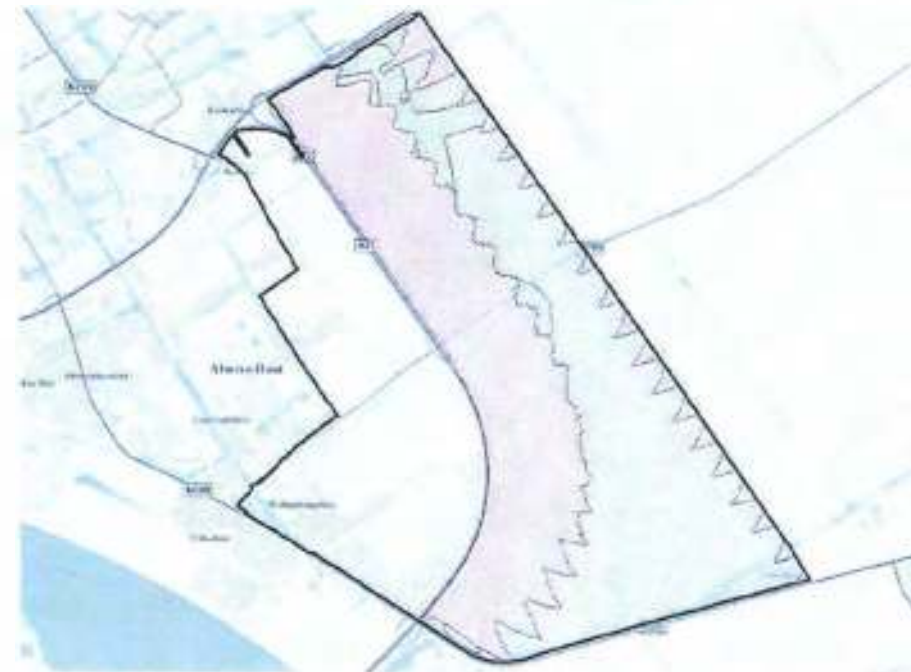

Maatregelen Oosterwold – Sturen op functies

- Concentratie woonfuncties buiten hindercontour in fase 2

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nu-situatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Alle standaardkavels in fase 2 buiten hindercontour worden woonkavel, fase 1 ongewijzigd	12.500	83%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershill (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Met concentratie woonfuncties	€ 129	- € 29

Maatregelen Oosterwold

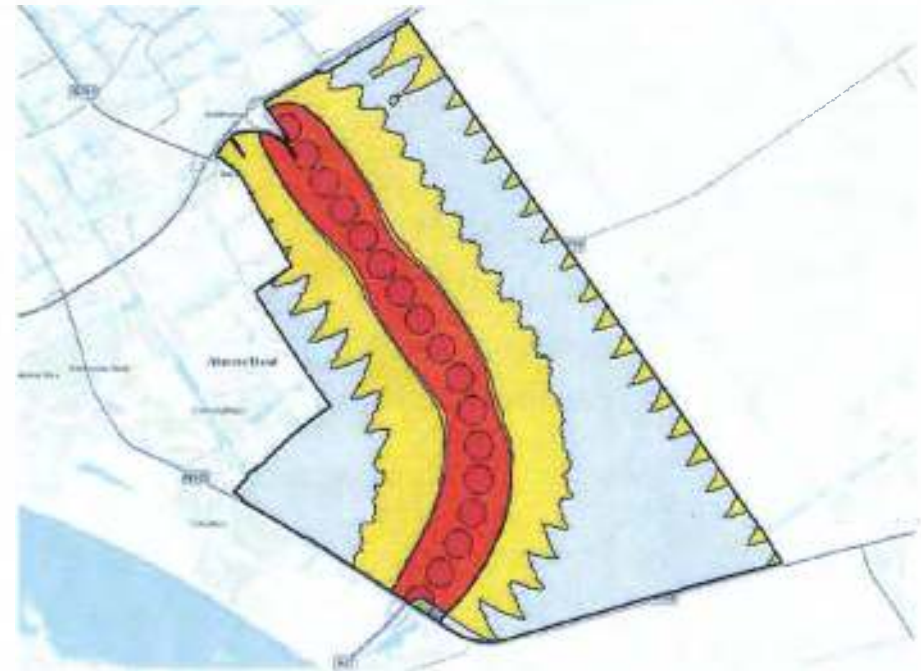
- Sturen op functies in fase 2
- Sturen op kaververdeling in fase 2
- Sturen op dichtheid in fase 2

Maatregel– Bouwen binnen slagschaduwgebied

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Nulsituatie	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met bebouwing in slagschaduwgebied (1 gevel dicht)	9.150	61%
Met bebouwing in slagschaduwgebied (2 gevels dicht)	12.300	82%

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershill (miljoen)
Doorspronkelijk Oosterwold	€158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- €72
Met 1 gevel dicht	€ 94	- € 64
Met 2 gevels dicht	€ 126	- € 32

24
2017-05-01

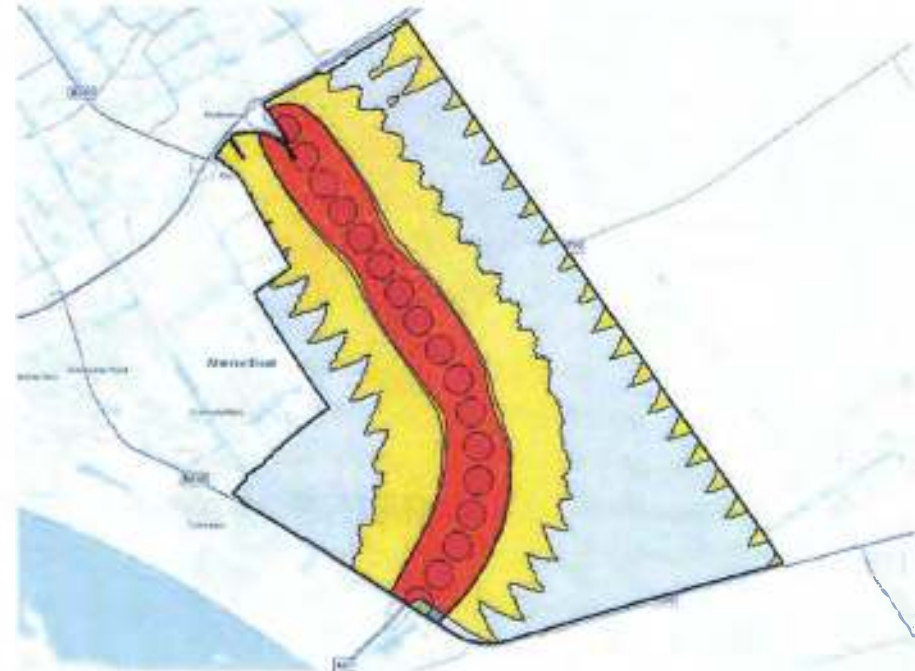
Maatregel– Bouwen binnen slagschaduwgebied

Geen slagschaduw op glas van een gevel door:

- Geen ramen in gevelwand
- Situering en vorm woning
- Afschermdende bebouwing (schuur, schutting)
- Afschermdende beplanting

Ter info:

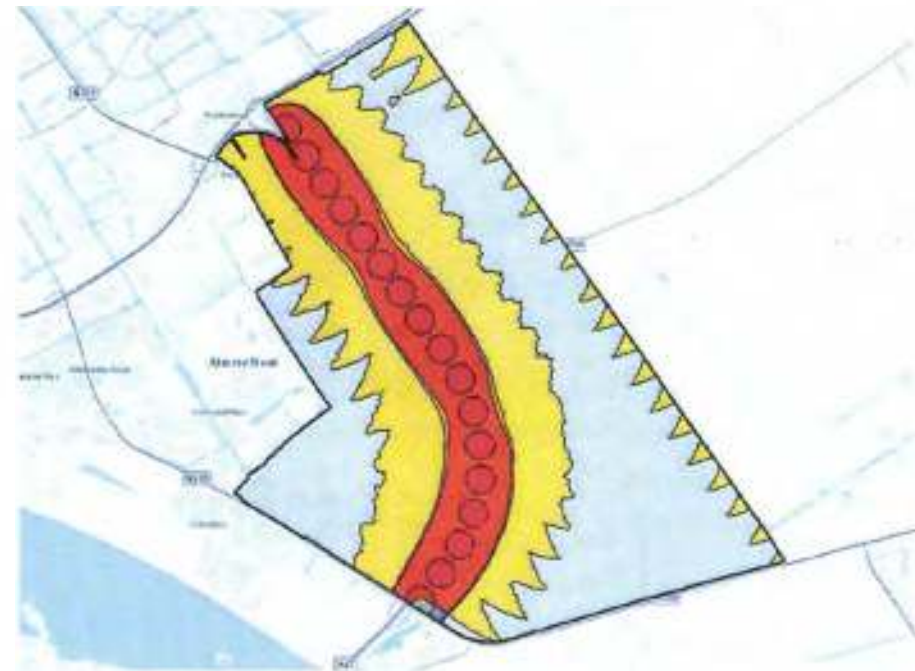
- 'Pieken' aan westzijde (vanaf ca 1.000 meter) door vroege ochtendzonn (voor 7.00 uur)
- Schutting/beplanting van 2 meter hoog schermt op ca 800 meter af
- Schuur van 3 meter hoog schermt op ca 550 meter af

23
2017-09-01

Maatregel– Bouwen binnen slagschaduwgebied

- Maximaal 5,6 uur per jaar slagschaduw op ramen van een woning
- Per turbine 2x per jaar circa 3 weken slagschaduw
- Op 'piek' maximaal 1 uur per dag
- Slagschaduwgebied: oplopend van 5 uur naar circa 30 uur per jaar op grens geluidcontour

22
2017-05-01

SAMENVATTING

- Businesscase kan net uit, is kwetsbaar (geen optie zijn hoger kosten, minder opbrengsten, uitstel SDE-aanvraag)
- Opbrengsten verlaging brengt financiële haalbaarheid in gevaar.
- Uitstel vergunningverlening brengt SDE-ronde september 2017 in gevaar. Verwachting SDE 2018 weer lager, maakt het windpark financieel onhaalbaar. (want alleen SDE verlening bij vergunning)
- Vanuit businesscase windpark geen mogelijkheden voor maatregelen om woningbouwmogelijkheden te vergroten.

Procedure/besluitvorming voorzetten zonder vertraging.

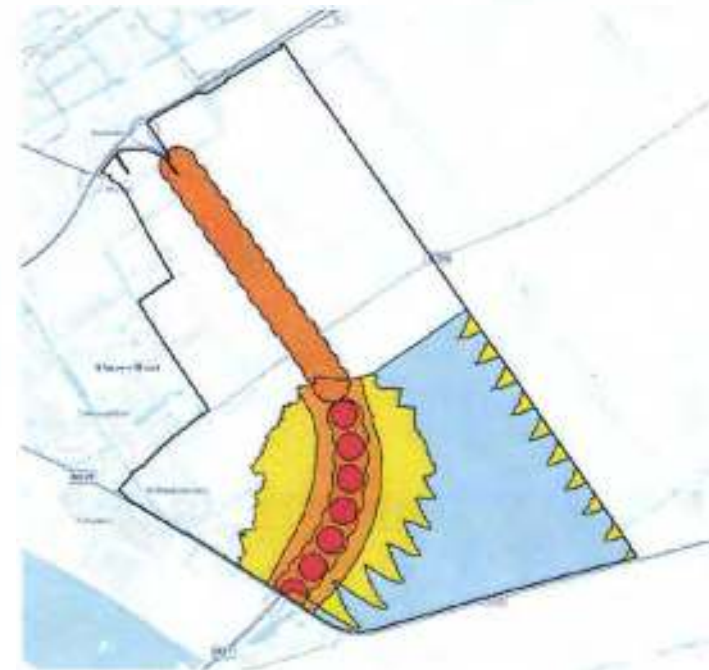
Extra maatregelen windpark 3 – verplaatsen 10 turbines

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (verplaatsen 10 turbines)	7.200	48%

Maatregel leidt tot 1.600 minder woningen Oosterwold.

Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Vershel (miljoen)
Dorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Verplaatsen 10 turbines	€ 76	- € 82

Vermindert aantal woningen aanzienlijk, mogelijk wel voor kwaliteit Oosterwold. Aanpassing RIP en MER Windpark nodig.

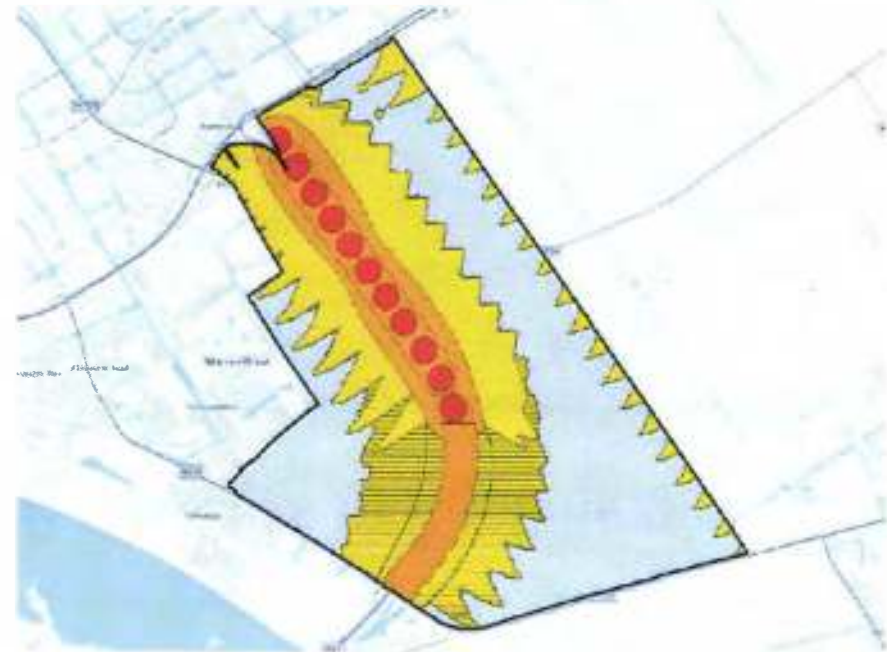

Extra maatregelen windpark 2– andere turbines vervallen

- Maximaal effect door turbines aan begin of eind van de rij weg te nemen
- 6 in bocht A27 of 6 aan noordzijde, in midden van de rij kleiner effect
- Wel kwalitatieve verschillen
- 6 turbines minder betekent kleinere basis voor projectkosten, waaronder saneringskosten: projectrendement gaat omlaag

Exploitatie Windpark	(miljoen)	eerste 15 jaar (miljoen)	Totaal 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten (5 mln per turbine)	10.1.c		
Omzetderving 6 turbines			
Omzetderving per turbine			

Turbines laten vervallen vergroot mogelijkheden woningbouw. (Sterk) negatief voor financiële haalbaarheid windpark.

Extra maatregelen windpark 1 – Verplaatsen lijnopstelling

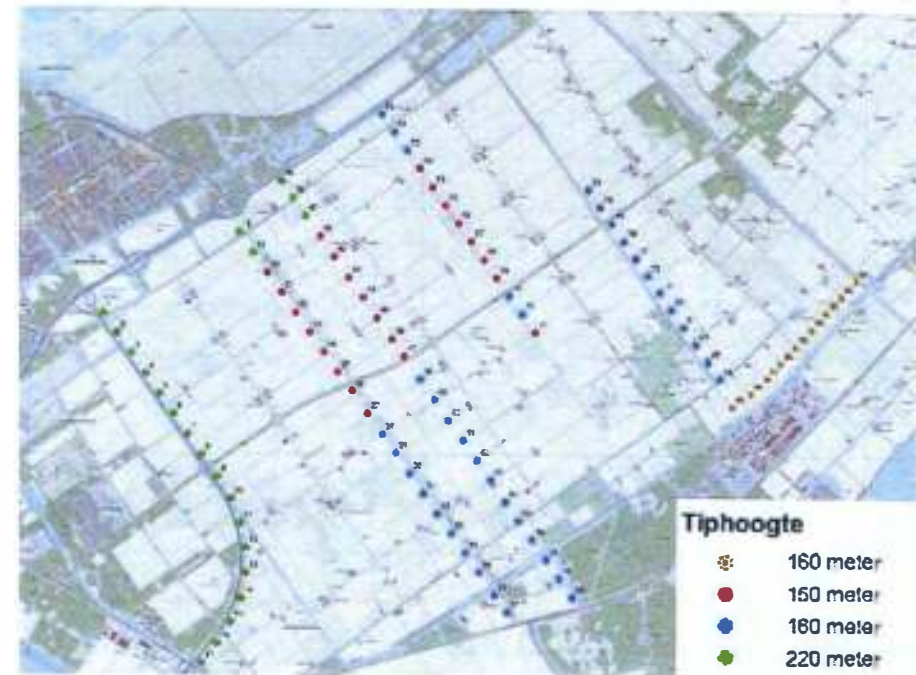
- Twee hinderzones: A27 en windpark
- Hinderzone windpark overlapt volledig met hinderzone A27
- Verplaatsing binnen het gebied Oosterwold leidt altijd tot meer gehinderd gebied
- Wel kwalitatief verschil: bijvoorbeeld minder hinder in fase 1
- Grenzen aan verplaatsing vanwege afstand tot volgende rij turbines (onderlinge afstand rijen min ca 700 m)
- Leidt tot aanpassing RIP + MER Windpark en daarmee vertraging en mislopen SDE ronde

Verplaatsen lijnopstelling geeft geen extra mogelijkheden voor woningbouw

Maatregelen windpark

- Verlagen tiphoogte van 220 m naar 160 m
  - 6 turbines bocht A27 minder
1. Verplaatsen lijnopstelling
  2. Andere turbines vervallen
  3. Verplaatsen 10 turbines
  4. Stilstandvoorziening toepassen
  5. Verlaging tiphoogte naar 183 m

9
2017-05-08

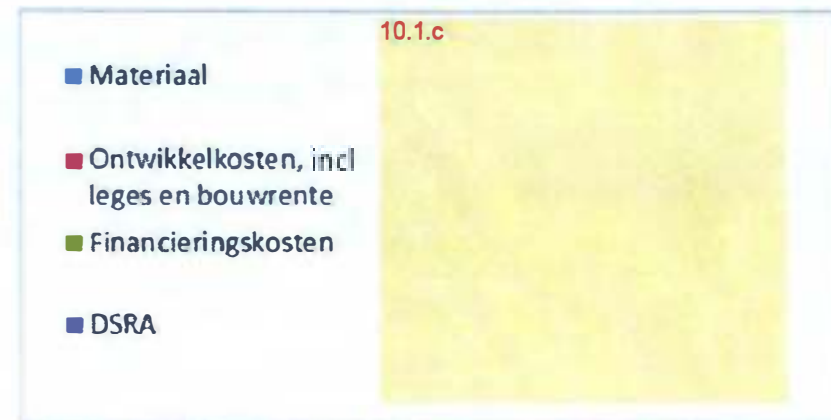
Maatregelen windpark – financiën windpark

- Rendement in relatie tot risico
- Financierbaarheid
- Investering Windpark Zeewolde bijna 10.1.c
- Opbrengsten afhankelijk van de feitelijke wind (variaties 10-20%)
- 10.1.c vreemd vermogen 10.1.c eigen vermogen
- Omzet jaarlijks 10.1.c
- Sanering bestaande windturbines wordt uit de omzet Windpark Zeewolde bekostigd (kosten 10.1.c)

Oordeel Rebel:

- Projectrendement 2017 geraamd op 10.1.c laag verdienpotentieel
- Rendement eigen vermogen binnen gangbare marge van 10.1.c

Project is haalbaar en financierbaar, maar kwetsbaar voor rentestijging

Maatregelen windpark - planning

- SDE subsidie zorgt voor 15 jaar zekerheid in opbrengsten, vult bij lage stroomprijs aan
- Dalende trend SDE: jaarlijks 5 tot 10% lager
  - 2015: € 98,- / MWh
  - 2016: € 93,- / MWh
  - 2017: € 85,- / MWh
- Voorwaarde voor aanvraag is een verleende vergunning
- SDE ronde missen heeft groot financieel effect

Exploitatie Windpark	Per jaar	Na 15 jaar
Vertraging: 10. ager		10.1.c
Vertraging: 10. ager		
Vertraging: 10.1lager c		

Maximale SDE+ bijdrage = maximum basisbedrag - correctiebedrag

Maximum basisbedrag (kostprijs hernieuwbare energie)

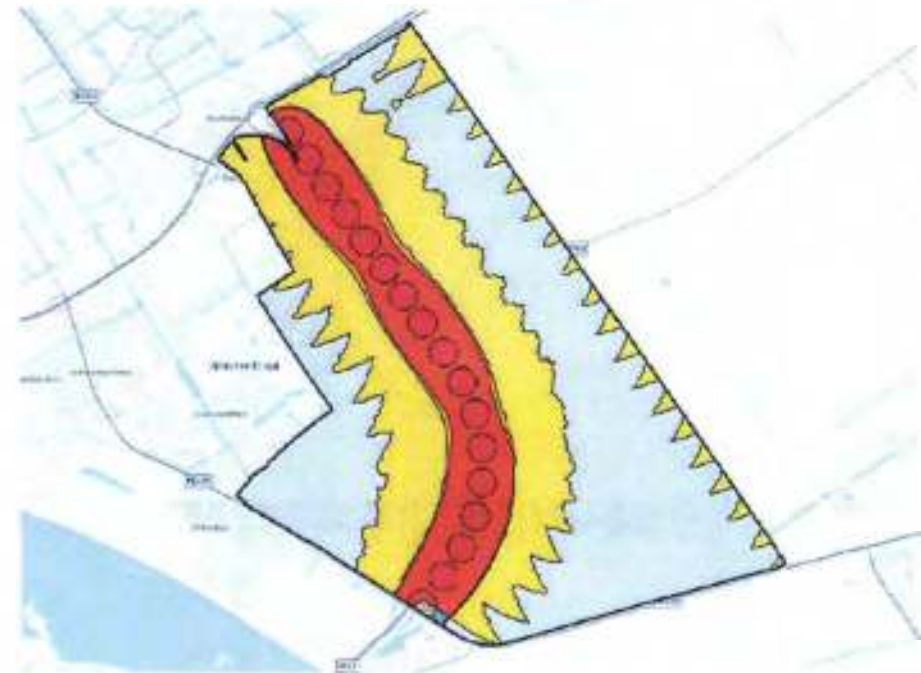

Extra maatregelen windpark 4 - stilstandvoorziening

- Windturbines stilzetten om aan de 5,6 uurs norm per woning te doen
- Slagschaduw varieert van 5 uur tot ongeveer 30 uur, gemiddeld 10 uur per woning per jaar
- 5.300 woningen in slagschaduwgebied (buiten geluidzone)

Stilstand Windpark	Per jaar	Eerste 15 jaar	Totaal 25 jaar
1 uur stilstand per turbine	10.1.c		
Oosterwold in 20 jaar			
Oosterwold in 30 jaar			
Oosterwold in 40 jaar			
Oosterwold in 50 jaar			

Extra mogelijkheden voor woningbouw. Financieel effect afhankelijk van tempo woningontwikkeling. Financiering windpark vereist wel zekerheid (temporiseren/faseren woningbouw).

Maatregelen windpark 5 – verlaging tiphoogte (220m → 183m)

Gerekend met ashoogte = 120 meter en rotordiameter = 126 meter

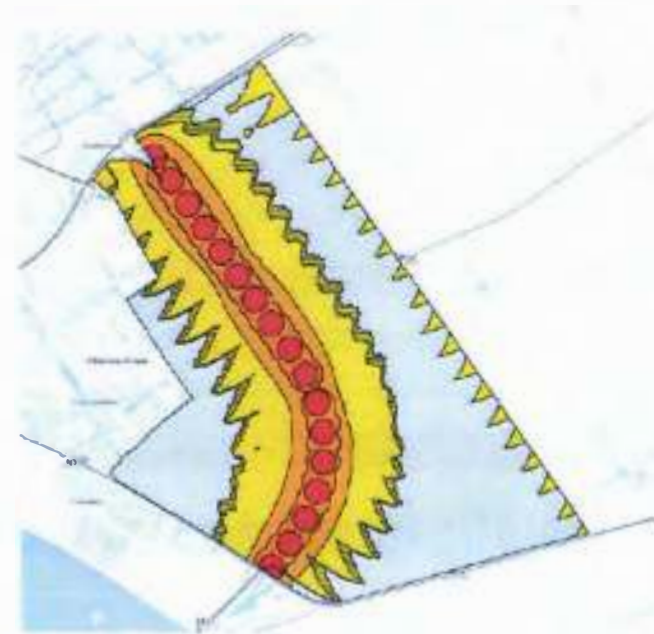
Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen	Percentage
Plan Oosterwold	15.000	100%
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	59%
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte, 183 m)	9.800	65%

Fondsdrage	Fondsdrage (miljoen)	Verspil (miljoen)
Oorspronkelijk Oosterwold	€ 158	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	- € 72
Lagere tiphoogte, 183 m	€ 103	- € 45

Exploitatie Windpark	Bedrag (miljoen)	eerste 15 jaar (miljoen)	totaal 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten	10.1.c		
Omzetderving			

Tipverlaging staat gelijk aan productieverlies van ^{10.}_{1.c} turbines. Turbine produceert 10.1.c minder

Bepaalde extra mogelijkheden voor woningbouw. Negatief voor financiële haalbaarheid windpark door omzetderving. Bandbreedte in dimensies gewenst voor aanbesteding windturbines.

Overzicht effect woningbouw van onderzochte maatregelen

Referentie situatie	Aantal woningen
Doorspronkelijk Oosterwold	15.000
Nulsituatie met windpark Zeewolde	8.800
Feitelijke nulsituatie met bestaande windturbines en geluidzone A27	8.600
Maatregelen Oosterwold	Aantal woningen
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (1 gevel dicht / afvang slagschaduw op andere wijze)	9.150
Met bouwen binnen slagschaduwgebied (2 gevels dicht / afvang slagschaduw op andere wijze)	12.300
Met functiescheiding Oosterwold (bedrijven in belemmerd gebied)	12.500
Met kavelverdeling Oosterwold (landbouw/landschapskavels in belemmerd gebied)	11.000
Met verdichting Oosterwold (kernvorming buiten belemmerd gebied)	11.000
Maatregelen Windpark	Aantal woningen
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte, 160 m)	11.500
Met windpark Zeewolde (stilstandvoorziening)	15.000
Met windpark Zeewolde (lagere tiphoogte, 183 m)	9.800
Met windpark Zeewolde (minder turbines, 6 in bocht A27)	12.200
Met windpark Zeewolde (10 turbines verplaatsen)	7.200

Uitgangspunten selectie scenario's

Uitgangspunten voor windpark

- In 2020 groene energie produceren (project is goed voor 5% nationale doelstelling)
- Project moet financieel uitvoerbaar blijven (acceptabele businesscase)
- Sanering alle bestaande turbines moet geborgd blijven
- Voor 1 juli RIP vaststellen, zodat SDE ronde van september gehaald wordt

Uitgangspunten voor Oosterwold

- Gebiedsontwikkeling Oosterwold moet kunnen plaatsvinden
- Kwalitatief hoogwaardig woon- en leefklimaat is belangrijker dan kwantiteit (aantallen woningen)
- Negatief effect voor Fonds Verstedelijking Almere zo veel mogelijk beperken

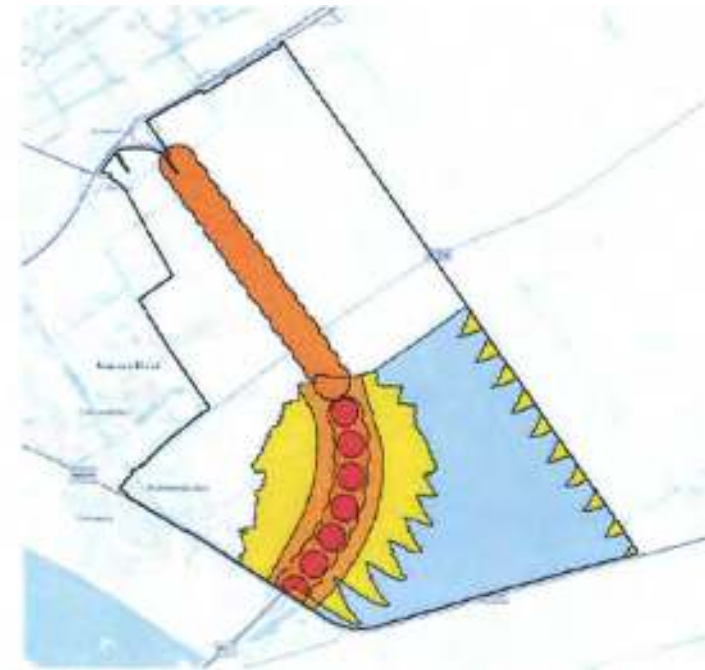

Scenario 1 – Verplaatsen 10 windturbines

- Kwalitatief goede gebiedsontwikkeling Oosterwold dicht t Almere
- 1.600 woningen minder in Oosterwold
- Eventueel te combineren met bouwen in slagschaduwgeb
- Nieuwe procedure voor 10 turbines
- Garantstelling voor ^{10.1.c} nodig (inkomsten ^{10.1.c} turbines + deel van saneringskosten)

Invalkegebied Oosterwold	Woningen	
Factelijke nutsituatie	8.500	
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	
Scenario 1	7.200	
Fondsbijdrage	Fondsbijdrage (miljoen)	Verschil (miljoen)
Factelijke nutsituatie	€ 85	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	+€ 1
Scenario 1	€ 76	-€ 9

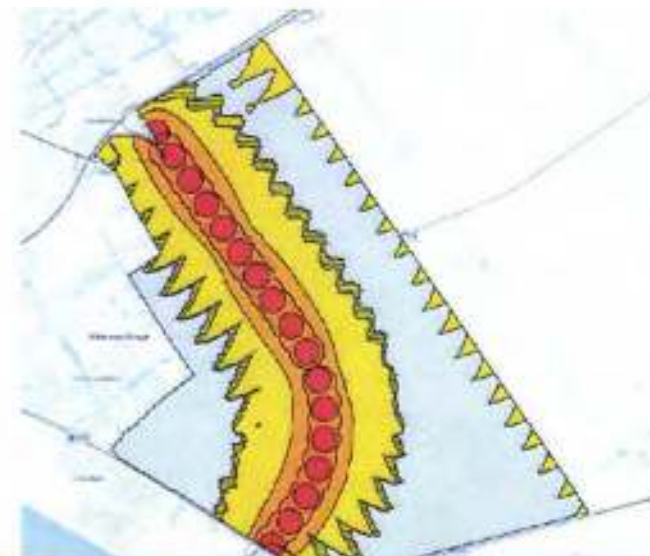
Geen voor de hand liggend scenario vanwege grote financiële gevolgen.

Scenario 2 – verlaging tiphoogte (220m→183m)

- Iets meer woningbouw voor Oosterwold
- Forse afname energieproductie (**10.1.c** per turbine) en daarn omzelderving windpark
- Verdere verlaging tiphoogte vereist nieuwe RIP en MER procedure
- Eventueel te combineren met bouwen in slagschaduwgebied aanzienlijk meer woningbouw mogelijk

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen	
Feitelijke nutsituatie	8.600	
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800	
Scenario 2	9.800	
Fondsbidrag	Fondsbidrag (miljoen)	Vershill (miljoen)
Feitelijke nutsituatie	€ 85	
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 85	+ € 1
Scenario 2	€ 103	+ € 18

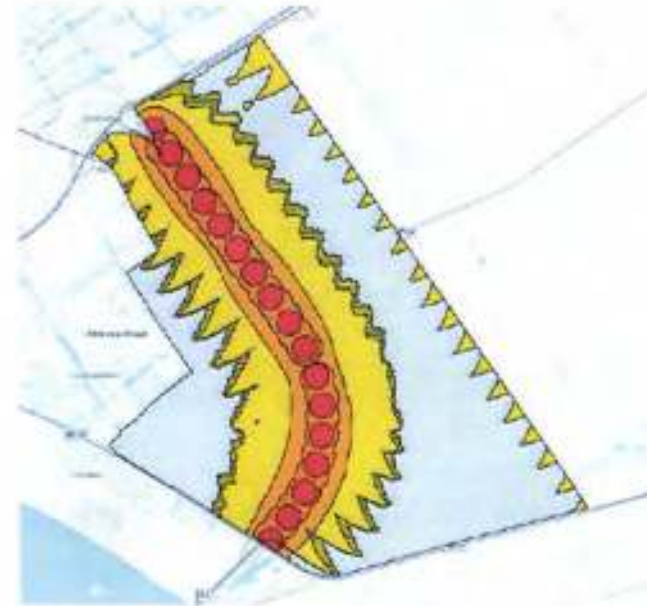
Exploitatie Windpark	Bedrag (miljoen)	eerste 15 jaar (miljoen)	totaal 25 jaar (miljoen)
Investeringskosten	10.1.c		
Omzelderving			

 18
 2017-05-08

Scenario 2 – verlaging tiphoogte (220m → 183m)

- Iets meer woningbouw voor Oosterwold
- Forse afname energieproductie (**10.1.c** per turbine) en daarn omzetterderving windpark
- Verdere verlaging tiphoogte vereist nieuwe RIP en MER procedure
- Eventueel te combineren met bouwen in slagschaduwgebied aanzienlijk meer woningbouw mogelijk

Ontwikkelgebied Oosterwold	Woningen
Feitelijke nutsituatie	8.600
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800
Scenario 2	9.800

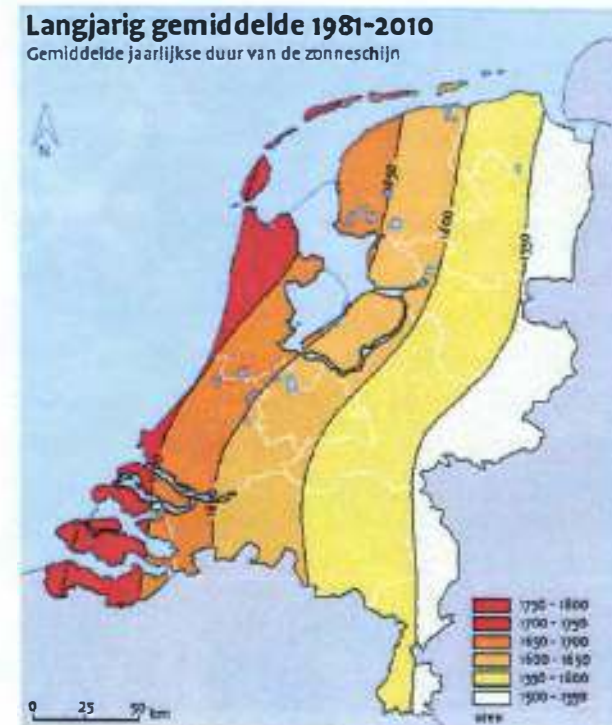
Geen voor de hand liggend scenario vanwege grote gevolgen windpark (energieproductie en financieel) en relatief geringe bijdrage aan de ontwikkelmogelijkheid Oosterwold

Scenario 3 – slimme gebiedsontwikkeling en spelen met stilstand

- Stilstand voor 6 uur per dag en daarmee omzetsderving windpark: 750 uur stilstand per turbine per jaar
- Beperken overige slagschaduw door:
  - Gefaseerde ontwikkeling Oosterwold
  - Optimalisatie ligging Eemvallei
  - Bouwen binnen slagschaduw

Ontwikkelingsgebied Oosterwold	Woningen		
Feitelijke nutsituatie	8.600		
Met windpark Zeewolde (totaal)	8.800		
Scenario 3	15.000		
Fondsbijdrage	Fondsbijdrage	Verschil	
	(miljoen)	(miljoen)	
Feitelijke nutsituatie	€ 85		
Met windpark Zeewolde (totaal)	€ 86	+ € 1	
Scenario 3	€ 158	+ € 73	
Exploitable Windpark	Bedrag	eerste 15 jaar	totant 25 jaar
	(miljoen)	(miljoen)	(miljoen)
Investeringskosten	10.1.e		
Omzetsderving			

Klimaatatlas

 20
2017-05-08

20170509 - Bestuurlijk overleg Oosterwold en windpark Zeewolde
bijlage 2

Inleiding

Zoals bekend overlappen de ontwikkelingen van het Windpark Zeewolde en de gebiedsontwikkeling Oosterwold. Onverkort doorzetten van één van beide ontwikkelingen zou aanzienlijke negatieve gevolgen hebben voor de andere ontwikkeling. Reden om in een serie gecombineerde overleggen tussen de Stuurgroep Windpark Zeewolde en het Bestuurlijk Overleg Oosterwold te onderzoeken of het mogelijk is de plannen zodanig te optimaliseren dat beide plannen gerealiseerd kunnen worden.

Medio maart is het gecombineerd Bestuurlijk Overleg voor het laatst bijeen gekomen. Tijdens dit overleg werd geconstateerd dat het wenselijk was vanuit het Windpark enkele nadere onderzoeksvragen te beantwoorden en vervolgens tot scenario's te komen.

Op basis van het meest recente onderzoek en van de onderzoeken van de afgelopen maanden hebben alle betrokken overheden (ministeries I&M, EZ, BZK, RVB, provincie Flevoland, gemeente Zeewolde, Almere 2.0 en Oosterwold) gezamenlijk scenario's ontwikkeld die worden voorgelegd aan de gecombineerde stuurgroep Windpark Zeewolde en Oosterwold. Hier komt één voorkeursscenario uit dat op ambtelijk niveau wordt ondersteund door alle betrokkenen.

Nader onderzoek

- De effecten van het verplaatsen van de gehele lijn-opstelling van het windpark
- De effecten van het verplaatsen van een deel van de molens langs de A27
- De effecten van het stil zetten van windmolens
- De effecten van het schrappen van 1 of meerdere molens
- De effecten van het verlagen van de windmolens

Voor elk van deze factoren is door Sweco inzichtelijk gemaakt wat dit betekent voor enerzijds de ontwikkelmogelijkheden van Oosterwold en de financiële effecten op het Fonds verstedelijking Almere (FVA) en anderzijds de financiële effecten op het Windpark. Belangrijk om hierbij in het achterhoofd te houden is dat de knoppen die in beeld zijn gebracht voor de analyse maximaal opengedraaid zijn. Iedere maatregel op zichzelf maximaal uitgevoerd leidt tot een extreem (en daarmee niet haalbaar) scenario. Daarom zijn scenario's ontwikkeld.

Scenario's

Bezien is in hoeverre het mogelijk is de doorgerekende losse maatregelen, te combineren tot een aantal realiseerbare scenario's.

Daarbij is het vertrekpunt geweest dat beide ontwikkelingen zo goed mogelijk doorgang zouden moeten kunnen vinden ('en/en-benadering') wat betekent dat:

- De business case van het windpark acceptabel moet blijven (Ivm de benodigde externe financiering), zodat daadwerkelijk groene energie geproduceerd gaat worden (project is goed voor 10. van de in 2020 te realiseren de nationale doelstelling van 6000 MW)
- De hiermee samenhangende noodzaak van een sanering van de bestaande windturbines in het gebied ter verbetering van de landschappelijke kwaliteit, financieel en juridisch geborgd blijft;
- Voor 1 juli een Rijksinpassingsplan kan worden vastgesteld, zodat de SDE-ronde van september gehaald kan worden;
- Er een organische gebiedsontwikkeling in Oosterwold kan plaatsvinden, waarbij een kwalitatief hoogwaardige woon- en leefmilieu voorop staat, wat belangrijker is dan kwantiteit ('aantallen woningen').
- Het negatief effect op de inkomsten van het Fonds Verstedelijking Almere afkomstig van opbrengsten van grondverkoop zo veel als mogelijk beperkt wordt.

20170509 - Bestuurlijk overleg Oosterwold en windpark Zeewolde
bijlage 2

Dit heeft 3 typen scenario's opgeleverd:

Verplaatsen 10 windmolens

Voordelen:

- levert de meeste mogelijkheden op voor een kwalitatief goede gebiedsontwikkeling in het gedeelte van Oosterwold dicht bij Almere

Nadelen:

- Leidt per saldo tot 1.600 minder woningen dan het scenario met een volledig gerealiseerd Windpark Zeewolde en daardoor € 10 mln minder fondsbijdragen (82 mln. aan gemiste inkomsten FVA in totaal)
- Business case blijft alleen overeind als Initiatiefnemer van het Windpark voor de zomer een harde financiële garantie krijgt dat de 10 windturbines daadwerkelijk binnen afzienbare tijd op een andere plek in het gebied gerealiseerd kunnen worden.
Garantie betreft: de omzet van 10 molens voor minimaal 20 jaar 10.1.c), wat rond de 10.1.c vergt en een deel van de saneringskosten zal moeten worden voorgefinancierd, wat ca.10.1.c vergt.
In geval de 10 molens uiteindelijk niet tot stand zouden komen is de garantsteller genoemd bedrag daadwerkelijk kwijt.
- Is niet in overeenstemming is met het provinciale Regioplan Windenergie, omdat hierin de saneringsopgave en het nieuw te bouwen park beiden als één geheel worden beschouwd en vergt het doorlopen van een volledig nieuwe procedure voor het planologisch bestemmen en inpassen van de betreffende 10 windturbines

Overig:

- Indien dit scenario wordt gecombineerd met aanpassing van regelgeving (bouwen binnen slagschaduwgebied) dan zal het aantal woningen dat in Oosterwold gerealiseerd kan worden iets stijgen. Tevens zullen de gemiste inkomsten binnen het FVA dalen.

Conclusie:

- Geen voor de hand liggend scenario in verband met de grote financiële gevolgen

Verlagen tiphoopte

Voordelen:

- Levert iets meer woningbouw mogelijkheden voor Oosterwold

Neutraal:

- Draagt beperkt bij aan de kwalitatief gewenste ontwikkeling van Oosterwold

Nadelen:

- Leidt tot een forse omzetsderving in de business case van het Windpark 10.1.c , waardoor alleen met een vorm van substantiële compensatie de business case overeind blijft.

Overig:

- Verdere verlaging tiphoopte is niet bekeken omdat het financiële effect dan nog groter is en dit buiten de context van het ontwerp-Rijksinpassingsplan valt, waardoor MER-procedures opnieuw zouden moeten. Waarmee de planning niet meer haalbaar is.
- Indien dit scenario wordt gecombineerd met aanpassing van regelgeving (bouwen binnen slagschaduwgebied) dan zal het aantal woningen dat in Oosterwold gerealiseerd kan worden fors stijgen. Tevens zullen de gemiste inkomsten binnen het FVA dalen.

20170509 - Bestuurlijk overleg Oosterwold en windpark Zeewolde
bijlage 2

Conclusie:

- Geen voor de hand liggend scenario in verband met de grote financiële gevolgen en de relatief geringe bijdrage aan de ontwikkelmogelijkheid in Oosterwold

Slimme gebiedsontwikkeling en spelen met stilstandvoorziening

Het is denkbaar om:

- Oosterwold gefaseerd te ontwikkelen in fase 2. Bijvoorbeeld
  - o door allereerst vooral kavels buiten, of aan de rand van de slagschaduwzone uit te geven;
  - o Eerst alleen het noordelijk deel van fase 2 te ontwikkelen.
- Nader te onderzoeken om de ligging van de Eemvallei te optimaliseren, zodat deze meer in de slagschaduwzone komt te liggen, waardoor er meer ruimte voor kwalitatief goede woningbouw ontstaat;
- Vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet (beoogd op 1 juli 2019) er op in te zetten dat er binnen de slagschaduwcontour gebouwd mag worden onder de voorwaarde dat bij de (dan te bouwen) woningen voorzieningen worden getroffen tegen slagschaduwhinder, of zelfs dat door de bouwer wordt afgezien van maatregelen tegen slagschaduwhinder waarbij door de toekomstige bewoners wordt geaccepteerd dat als er zich slagschaduwhinder voordoet dit geen reden is waarmee stilstand van molens afgedwongen (mits dit ook juridisch kan worden geborgd).
- Met de initiatiefnemer van het Windpark af te spreken dat de molens alleen stil worden gezet voor de middagzon en daarvoor een financiële compensatie te bieden (achteraf te betalen obv daadwerkelijke stilstand).

Voordelen:

- Levert veel kansen op voor een kwalitatief goede gebiedsontwikkeling in Oosterwold
- Volledige ontwikkeling van Oosterwold 15.000 woningen mogelijk
- Geen gemiste inkomsten Fonds Verstedelijking Almere
- Tast bij een serieuze financiële compensatie de business case van het Windpark niet of nauwelijks aan.

Nadelen:

- Het is kort dag om de hoofdlijnen van een dergelijk aanpak naar tevredenheid van alle betrokken partijen uitgewerkt te hebben.
- Er is geen dekking voor de financiële compensatie van de business case. Dit wordt op dit moment ingeschat op 10.1.c over de totale exploitatie van het windpark 10.1.c per jaar).
- Nog onzekerheid over kaders die Omgevingswet op dit punt zal bevatten. Wellicht mogelijk door uitbreiding van de proeftuinstatus voor Oosterwold?

Aandachtspunt:

- Er dient onderzocht te worden of bieden van een stilstandcompensatie zou gezien kunnen worden als staatssteun.
- De vaststelling van het Rijksinpassingsplan dient hier niet van afhankelijk te worden. Dat hoeft op zich ook niet: de voorliggende versie van het Inpassingsplan zou kunnen worden aangevuld met 'dat partijen afspraken maken over de wijze van de gebiedsontwikkeling Oosterwold vanaf het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet'. Waarbij de genoemde hoofdlijn wordt vastgelegd door middel van een bestuurlijke afspraak.

Gevraagd besluit

- In te stemmen met het scenario 'Slimme gebiedsontwikkeling en spelen met stilstandvoorziening'.

20170509 - Bestuurlijk overleg Oosterwold en windpark Zeewolde
bijlage 2

- In te stemmen met het gezamenlijk treffen van financiële compensatie voor de stilstandvoorziening waarbij over de precieze verdeling over de overheden in overleg wordt getreden.

Dat houdt in:

- Maatregelen aan Regelgeving kant
  - o Intentie uitspreken mogelijk maken afwijken van (rigide) regelgeving mbt beperkingen bouwen in slagschaduw gebied. ACTIE I&M/BZK/EZ
- Maatregelen Windpark kant
  - o Vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet worden de molens langs de A27 stilgezet als slagschaduw in de middag en avond optreedt, met een passende vergoeding voor de exploitant van het Windpark ACTIE EZ/Almere in overleg met initiatiefnemer Windpark
- Maatregelen aan Oosterwold kant
  - o Onderzoek naar fasering in tijd (later openstellen van een deel van fase 2). ACTIE OOSTERWOLD
  - o Onderzoek aanpassen Stedenbouwkundig plan: loop Eemvallei in fase 2 zoveel als mogelijk bundelen met hindercontour slagschaduw. ACTIE OOSTERWOLD
- Deze maatregelen zullen binnen 4 weken worden uitgewerkt in een in bestuurlijke afspraak (te ondertekenen door betrokken ministers, de gedeputeerde van Flevoland en de wethouders van Almere en Zeewolde),

Het proces dat volgt

- Dinsdag 9 mei → Gecombineerde stuurgroep Oosterwold / Windpark Zeewold
  - o Korte presentatie Ontwikkefilosofie Oosterwold door 10.2.e
  - o Presentatie laatste onderzoeksresultaten Sweco
  - o Presentatie gezamenlijk ontwikkeld scenario
  - o Vraag aan alle betrokken bestuurders en Rijksdirecteuren in te stemmen met deze koers
- Donderdag 11 mei → Bestuurlijk Overleg Almere 2.0
  - o Presentatie gezamenlijk ontwikkeld scenario
  - o Vraag aan alle betrokken bestuurders en Rijksdirecteuren in te stemmen met deze koers
- Nader uitwerken bestuurlijke afspraak (periode 11 mei tot en met maandag 12 juni)
- Juni → 1) Vaststellen Rijks Inpassings Plan Windpark Zeewold
  - o Dit moet worden getekend door minister van I&M en minister van EZ
  - o Inzet is dat ook minister BZK meeparafeert om acties mbt regelgeving te borgen
- 2) Tegelijkertijd ondertekenen van de bestuurlijke afspraak

Agenda

Bijlage 1a

Oosterwold

16

Aanwezig

- (wethouder Almere)
- 10.2.e (projectdirecteur RVB)
- 10.2.e (RVB)
- 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
- 10.2.e (ministerie van Economische Zaken)
- 10.2.e (RWS)
- 10.2.e (ministerie van I&M)
- (gedeputeerde provincie Flevoland)
- (gedeputeerde provincie Flevoland)
- 10.2.e Provincie Flevoland)
- (wethouder Zeewolde)
- (wethouder Zeewolde)
- 10.2.e (programmadirecteur Almere 2.0)
- 10.2.e (gebiedsregisseur Oosterwold)
- 10.2.e (projectsecretaris Oosterwold)
- 10.2.e (Sweco)
- 10.2.e (Sweco)

Afwezig

(Waterschap Zuiderzeeland)

10.2.e
Telefoon 0361 10.2.e

E-mai 10.2.e @almere.nl

Stadhuisplein 1
Postbus 200
1300 AE Almerewww.makkoosterwold.nlDatum
8 mei 2017Vergaderdatum
9 mei 2017Tijdstip
16.00 – 17.30 uurLocatie
Collegkamer Stadhuis Almere

Bijlage(n)

Pagina
1/1**Agenda Bestuurlijk Overleg Oosterwold en Windpark Zeewolde**

Punt	Onderwerp	Bijlage
1.	Opening, mededelingen – Agenda – Mededelingen – Verslag	<i>Bijlage 1a</i> <i>Bijlage 1b</i>
2.	Presentatie 10.2.e (15 minuten)	
3.	Presentatie 10.2.e , Sweco (30 minuten)	
4.	Discussie en conclusies (40 minuten)	<i>Bijlage 2</i>
5.	Afsluiting	

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 9

Bijlage 1

PROVINCIE FLEVOLAND

Windpark Zeewolde BV

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265

Fax
(0320)-265260

E-mail
provincie@Flevoland.nl

Website
www.flevoland.nl

Verzenddatum

Dagnum

Uw kenmerk

Ons kenmerk

07 APR. 2017

2059443

Onderwerp

Uitkomsten bemiddeling Windpark Zeewolde

Geachte Geachte

Met deze brief willen wij u als stuurgroep van het Windpark Zeewolde informeren over de beslissing die wij genomen hebben over het bemiddelingsresultaat in het kader van Windpark Zeewolde.

Voorgeschiedenis

In het door provincie Flevoland en gemeente Zeewolde vastgestelde Regioplan 'Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland' is vastgelegd dat de overheden samenwerken met één initiatiefnemer of samenwerkingsverband van initiatiefnemers. Bovendien vinden wij het belangrijk dat alle betrokkenen in het projectgebied de kans krijgen mee te doen in het nieuwe project.

Medio december 2016 hebben de gezamenlijke overheden (Rijk, provincie en gemeente) vernomen dat, ondanks alle inspanningen en een bemiddelingspoging door oud-wethouder Hendrik de Vries, niet alle turbine- en grondeigenaren zich verenigd hadden binnen één ontwikkelende partij.

De gezamenlijke overheden hebben daarom medio december twee bemiddelaars opdracht gegeven om met de verschillende partijen om tafel te gaan om te onderzoeken of er toch tot samenwerking gekomen kan worden. In verband met de bestaande plannings is aangegeven dat er uiterlijk 31 maart 2017 een eindrapportage moest liggen.

Bemiddelingsresultaat

Op 30 maart jl. hebben de overheden van de bemiddelaars vernomen dat de twee partijen; Windpark Zeewolde B.V. en Ontwikkelgroep Zeewolde (bestaande uit Windvereniging Zephyros, De Wolff Nederland Windenergie en Raedthuys Pure Energie) helaas niet tot overeenstemming zijn gekomen. Nu Windpark Zeewolde B.V. en Ontwikkelgroep er niet uit zijn gekomen zijn er twee partijen. Bovendien zijn er nog ca. 15-20 grond- en/of turbine eigenaren die zich bij geen van beide hebben aangesloten.

Inlichtingen bij

Doorkiesnummer

Bezoekadres

Visarendreef 1

Lelystad

Bladnummer

2

Oms kenmerk:

2059443

Beslissing stuurgroep

Met deze conclusie heeft de stuurgroep¹ een besluit genomen. Gezien de gezamenlijke beleidsdoelen van opschalen / saneren en het Nationaal beleid windenergie hebben wij besloten om het project voort te zetten met de bestaande initiatiefnemer (die het overgrote aandeel te saneren windmolens heeft gecontracteerd) en bijbehorende planning. Het is ongewenst beide partijen elk een deel van het plan te laten uitvoeren omdat dit ten koste zal gaan van de ruimtelijke doelen van het regioplan en de voortgang van het proces.

Onze overwegingen bij onze beslissing zijn als volgt;

1. Bijdrage aan taakstelling windenergie op land

Met het realiseren van het Windpark Zeewolde worden de 221 bestaande turbines gesaneerd en worden er 93 grotere en hogere turbines gebouwd. Met deze totaalopgave wordt straks ca. 2,5 keer zoveel duurzame energie opgewekt in het buitengebied van Zeewolde en een deel van Almere. Hiermee vindt een belangrijke landschappelijke verbetering plaats. En wordt met ca. 320 MW een grote bijdrage geleverd aan de provinciale taakstelling van 1.390,5 MW aan windenergie op land in 2020.

2. Ruimtelijk belang van één totaalplan

In het Regioplan is er vanuit ruimtelijk oogpunt bepaald dat één initiatiefnemer één plan ontwikkelt voor de opschalings- en saneringsopgave per projectgebied. M.a.w. er worden ruimtelijke doelen (voornamelijk beeldkwaliteit/landschap) gediend met het stellen van deze voorwaarde. Met de inzet van bemiddelaars hebben overheden er alles aan gedaan om de partijen in het gebied met elkaar te verenigen. Nu dit niet is gelukt houden wij conform een eerder getekende intentieovereenkomst wel vast aan de beleidskaders.

3. Planning en haalbaarheid

Alleen door nu de keuze te maken voor de bestaande initiatiefnemer kan de bestaande planning worden gehaald. Deze planning is belangrijk in verband met het aanvragen van de SDE-subsidie van 2017. Zonder het halen van deze inschrijvingstermijn komt tijdige realisatie van de doelstellingen op het gebied van duurzame energie in het geding.

Vervolg

De komende periode zullen er afspraken met Windpark Zeewolde B.V. worden gemaakt over hoe de volledige nieuwbouw en sanering gezekerd gaan worden. Als overheden hebben wij hierbij de voorwaarde gesteld dat degene die nog niet aangesloten zijn bij Windpark Zeewolde B.V. de mogelijkheid krijgen om dit alsnog te doen.

Mocht u naar aanleiding van deze brief vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met de heer Pim van Loon van het ministerie van Economische Zaken (p.vanloon@minez.nl 06 55438570), mevrouw Lisette Sipman van de provincie Flevoland (lisette.sipman@flevoland.nl 0320-265 246) of de heer Gilbert van Dijk van de gemeente Zeewolde (g.vandijk@zeewolde.nl 036-5229 492).

Hoogachtend,
Namens de stuurgroep van het windpark Zeewolde

Voorzitter van de stuurgroep

¹ In de stuurgroep van het windpark zijn de gezamenlijke overheden (Rijk, provincie, gemeenten) en de bestaande initiatiefnemer vertegenwoordigd. Alleen de vertegenwoordigers van de overheden hebben het besluit over de bemiddeling genomen

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 10

Rijksvastgoedplan Flevoland

In opdracht van Interdepartementale Commissie Rijksvastgoed

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Rijksvastgoedplan
provincie Flevoland

Colofon

Dit is een uitgave van het

Rijksvastgoedbedrijf

Programma rijksvastgoedportefeuillestrategie (RVPS)

in opdracht van de Interdepartementale Commissie Rijksvastgoed

Mei 2016, versie 1.1

Cartografie

Peter Louwerse

Vormgeving en opmaak

Michel van Wassem

Illustratie voorpagina

Jacques Descloitres, MODIS Land Science Team, 6 mei 2000

Rijksvastgoedbedrijf (RVB)

Postbus 16700

2500 BS Den Haag

Telefoon: 088 115 80 07

Website: <https://www.vastgoedvanhetrijk.nl>

E-mail: postbus.rvb.rijksvastgoedplan@rijksoverheid.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Grondgebruik en de rijksvastgoedportefeuille	7
3	Door Rijk en regio gedeelde beleidsdoelen	9
4	Beleid-vastgoedcombinaties	13
Bijlage 1	Begripsomschrijving bij de legenda-eenheden	17
Bijlage 2	Kaarten	18
Bijlage 3	Contactpersonen	23

1. Inleiding

De Rijksvastgoedportefeuillestrategie (RVPS) uit 2014 beschrijft de doelen waarvoor het Rijk vastgoed inzet: voor huisvesting, infrastructuur, defensie, water en natuur, maar ook voor ruimte, wonen, cultuur, milieu en economie. Combinaties van beleidsdoelen en rijksvastgoed worden concreet op het niveau van de provincie en de gemeentes. Daarom krijgt de RVPS per provincie een nadere uitwerking (2015/2016). Deze provinciale uitwerkingen laten zien of en hoe (rijks)vastgoed ingezet kan worden om door Rijk en regio gedeelde beleidsdoelen te realiseren. Meerwaarde voor beleid én vastgoed ontstaat als het vastgoed op specifieke locaties kan bijdragen aan de gewenste functie of het gewenste maatschappelijke doel. De uitdaging is om slimme *beleid-vastgoedcombinaties* te benoemen, die bijdragen aan de realisatie van beleid en aan een optimale benutting van het rijksvastgoed. De betrokken overheden kunnen vervolgens afspraken maken om *beleid-vastgoedcombinaties* in praktijk te brengen. De bijgaande schets geeft een illustratie van beleidsdoelen waar inzet van rijksvastgoed mogelijk is.

Kaders

Deze uitwerking van de Rijksvastgoedportefeuillestrategie per provincie sluit goed aan bij de koers van het kabinet om het beleid in het domein van de ruimtelijke ordening en het natuurbeheer te delegeren aan provincies en gemeenten. Beleidskeuzes van deze overheden hebben daardoor een steeds belangrijker invloed op de handelingsruimte voor het rijksvastgoed. Voor transformatie van gebouwen bijvoorbeeld is de medewerking van gemeenten vereist, terwijl voor initiatieven voor het plaatsen van windmolens en voor natuurontwikkeling de medewerking van de provincie nodig is. Het betekent dat het Rijk zich met zijn vastgoedhandelen steeds meer zal oriënteren op het beleid van de andere overheden. Dit is in het geval Flevoland, bevestigd in het Bestuurlijk Overleg MIRT van het najaar 2013, waar de bestuurders met het Rijk hebben afgesproken om het thema vastgoed op de agenda te zetten. Door in te zoomen op de casuïstiek en daarin keuzes te maken, ontstaat een bruikbaar beleidskader voor de vastgoedhoudende rijksdiensten.

Figuur: Beleidsdoelen die met inzet van rijksvastgoed gerealiseerd kunnen worden.

Combinaties

Als eerste stap heeft het Rijksvastgoedbedrijf in opdracht van de Interdepartementale Commissie Rijksvastgoed (ICRV) onderzocht hoe het rijksvastgoed en de beleidsdoelen van Rijk en regio zich in concrete situaties tot elkaar verhouden in de provincie Flevoland. Dit levert een overzicht op van *beleid-vastgoedcombinaties*. Deze zijn met behulp van iconen op de kaart van Flevoland aangegeven: zie paragraaf 4. Een beleid-vastgoedcombinatie heeft betrekking op een *specifieke locatie* of *streek*. Voor Flevoland zijn 11 beleid-vastgoed combinaties geïnventariseerd.

Proces

Deze selectie van beleid-vastgoedcombinaties berust op een analyse van de MIRT-Gebiedsagenda Noord-Nederland en op gesprekken met medewerkers van verschillende ministeries, van de vastgoedhoudende rijksdiensten en van de provincie Flevoland. (zie bijlage 3: Contactpersonen).

Met de provincie Flevoland zijn inmiddels werkafspraken gemaakt over de beleid-vastgoedcombinaties die zijn geïdentificeerd; die worden gehanteerd als werkagenda. Er vindt regelmatig bestuurlijk overleg plaats met de provincie om de voortgang van de verschillende vastgoedgerelateerde onderwerpen te bespreken.

Zie www.vastgoedvanhetrijk.nl voor meer informatie.

Disclaimer: aan de inhoud van deze rapportage kunnen geen rechten worden ontleend.

(Mei 2016, versie 1.1)

3. Door Rijk en regio gedeelde beleidsdoelen

De MIRT Gebiedsagenda 2013 voor Noordwest Nederland (Noord-Holland, Utrecht en Flevoland) en het Rijk-Regio-programma Amsterdam- Almere-Markermeer (RRAAM) bieden een overzicht van de ruimtelijke beleidsopgaven van Rijk en regio. Voor het Rijk is de bron de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR); voor de provincie zijn dat regionale beleidsnota's, zoals het Omgevingsplan Flevoland. De door Rijk en regio gedeelde beleidsdoelen² zijn hieronder samengevat. Daarbij is steeds kort aangegeven wat de relatie met rijksvastgoed is.

Almere

Woningbouw

De verstedelijking in de metropoolregio Amsterdam wordt zoveel mogelijk geconcentreerd in bestaand stedelijk gebied en langs de bestaande infrastructuurcorridors op de as Haarlemmermeer-Schiphol-Amsterdam-Almere. Het toekomstperspectief voor Almere is een westelijk georiënteerde stad met circa 60.000 nieuwe woningen ten opzichte van 2010 en een forse groei van het aantal arbeidsplaatsen. Gekozen is voor een organische ontwikkeling te beginnen in Oosterwold. Er worden zo weinig mogelijk voorinvesteringen gedaan. De marktvrage naar woningen en bedrijfslocaties is sturend voor de ontwikkeling. Inmiddels worden de eerste kavels in Oosterwold verkocht.

De grond waarop de uitbreiding van Almere plaatsvindt is grotendeels in handen van het RVB. Er is een politieke afspraak gemaakt dat de opbrengsten van de grond voor een deel terugvloeien in een ontwikkelfonds Almere, waar ook de gemeente en de provincie aan bijdragen. Daarover is een bestuursovereenkomst en een uitvoeringsovereenkomst gesloten. Er is een stuurgroep waarin het RVB zitting heeft. Het RVB beslist mede over de inzet en fasering van de middelen.

Bereikbaarheid

De komende jaren wordt de capaciteit van de bestaande rijkswegen en spoorlijnen in de corridor Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad vergroot. De bereikbaarheid tussen Almere en de provincie Utrecht wordt verbeterd door het verbreden van de A27 tussen Utrecht en knooppunt Eemnes.

In verband met de organisatie van de Floriade 2022 in Almere en de daaraan gekoppelde gebiedsontwikkeling zijn een tijdige uitbreiding van de capaciteit van de A6 en een adequate ontsluiting van de Floriade locatie noodzakelijk.

Nadat de bouwlocaties in bestaand stedelijk gebied en langs de bestaande vervoersassen zijn benut en de ontwikkeling van Oosterwold op gang is gekomen, kan worden gestart met de hoogstedelijke ontwikkeling van de locatie Almere Pampus. Een *IJmeer-verbinding* (metro) met Amsterdam is hierbij de stip op de horizon. Een vervolgonderzoek naar verdere infrastructuurmaatregelen voor de ontsluiting van Almere Pampus wordt gestart als er in Almere ten opzichte van 2010 circa 25.000 woningen zijn bijgebouwd en er zicht is op afronding van de tweede fase van Amsterdam-IJburg. De inzet van Rijksvastgoed voor de aanleg van infrastructuur gebeurt door RWS en is 'business as usual'.

Lelystad

Woningbouw

Lelystad heeft een gedifferentieerd woningaanbod. Tot 2040 kan Lelystad 15.000 woningen toevoegen, waarvan 10.000 op de locatie Warande. De vraag naar woningen is echter beperkt. Het RVB heeft ter plaatse relevant grondbezit waarover afspraken zijn gemaakt om die aan de gemeente te verkopen zodra zich woningvraag aandient.

Bereikbaarheid en economische structuurversterking

Een MIRT- onderzoek wordt uitgevoerd naar de *bereikbaarheid van Lelystad-Zuid (A6)*, met als speerpunten de ontwikkeling van de wijk Warande, de luchthaven Lelystad en de bedrijventerreinen Larserpoort en OMALA. De bereikbaarheid van luchthaven Lelystad wordt daarnaast verbeterd door verdubbeling van de Gooiseweg. Met een terminal voor container- en bulkvervoer, gesitueerd pal langs de A6 (Afslag Lelystad-Noord), kan deze locatie zich ontwikkelen tot een multimodaal logistiek knooppunt. Er is op termijn de mogelijkheid om het terrein via de Hanzelijn te ontsluiten.

Ter versterking van de economische structuur wordt de ontwikkeling van de zone Alkmaar-Hoorn-Enkhuizen-Lelystad-Zwolle in gang gezet. Relevantie van rijksvastgoed moet nog onderzocht worden. Er zijn relevante rijksgronden, die ook uitgeruild kunnen worden.

Masterplan kantoren en MIRT-onderzoek Lelystad³

In het kader van het Rijkshuisvestingsbeleid en het masterplan Flevoland wordt een aantal rijkskantoren waarschijnlijk afgestoten. Met name in Lelystad kan dit gevolgen hebben voor de leefbaarheid en de werkgelegenheid. In het Bestuurlijk Overleg MIRT (2013) is daarom afgesproken om een MIRT-onderzoek te doen naar de mogelijkheden om de vastgoedopgave te benaderen in samenhang met de gewenste ontwikkeling van de gebieden, die worden beïnvloed, zoals het Stadshart, de Zuiderzeewijk en de Atolwijk.

³ Masterplan kantoren staat niet in de MIRT gebiedsagenda. Onderzoek Lelystad is afgesproken in BO MIRT.

² Bron: MIRT Gebiedsagenda 2013 voor Noordwest Nederland – Overige gebiedsopgaven Flevoland en gebiedsopgave RRAAM.

Het MIRT onderzoek is eind 2015 afgerond. Op basis van een marktanalyse en economische effectrapportages van de vastgoedsegmenten in Lelystad zijn tien kerkeuzes voor een vastgoedstrategie voor Lelystad opgesteld. Op basis daarvan zijn voor drie gebieden voorkeursscenario's vastgesteld:

- Hanzepark: inrichting als kantoorgebied (of campus), mogelijk met aanvullende (tijdelijke) functies die passen in het gebied (zoals onderwijs).
- Lelycentre e.o.: slopen/onttrekken van leegstaande panden en het beperkt toevoegen van nieuwe functies (woon/zorg) en groen.
- RCE-gebied: invulling met tijdelijke functies, in afwachting van een gebiedsvisie en/of marktinitiatieven.

Figuur 2: Gebiedsopgaven en posities rijksvastgoed in Lelystad

Figuur 2: gebiedsopgaven in Lelystad

- 1: Flevokust
2: WLR
3: Atfawijk
4: Zuidoerhoek
5: Lelycentre
6: Stadshart
7: Stationsgebied
8: (Rijks) Parken, (Rijks) Groen
9: Warande
10: Vliegveld en OSALA
- gebieden die direct raken aan opgave
(mogelijke) projecties met raakvlakken

Bron: Plan van Aanpak MIRT-onderzoek (Rijksvastgoedstrategie Lelystad)

Voor het vervolg valt te denken valt aan een verkenning van de mogelijkheden voor Lelystad van de Agenda Stad, het Actieprogramma Bevolkingsdaling en het Gemeentefonds (BZK), een vertaling van actuele ontwikkelingen in de samenleving naar mogelijkheden voor inzet van rijksvastgoed in Lelystad (Wonen & Rijksdienst), versterking van de positie van Rijkswaterstaat in Lelystad ('Smeding Waterhouse') en benutting van de potenties van Lelystad Airport en Flevokust (IenM).

De pilot Lelystad leert dat een MIRT onderzoek een geschikt middel is om in een vroege fase overeenstemming te krijgen over de publieke voorwaarden waaronder vastgoed kan worden vervreemd. Het zou als standaard kunnen gaan gelden bij voorbereiding van afstoot.

Figuur 3: rijksvastgoed in scope

- 1: Smedinghuis RWS
2: Openbaar ministerie
3: Raad voor de Kinderbescherming
4: Reclibank
5: PI (Koopelgevengenis)
6: Nevenvestiging van Rijkswaterstaat
7: RCE Scheepsarcheologie + archief binnen
8: Museum Nieuw Land
- 🏠 Rijksvastgoed niet in scope
🏠 Rijksvastgoed niet in scope, mogelijk in de toekomst
🏠 Rijksvastgoed in scope

Luchthaven Lelystad

Voor Schiphol is een plafond van maximaal 510.000 vliegtuigbewegingen afgesproken, terwijl de nationale capaciteitsbehoefte 580.000 vliegtuigbewegingen bedraagt. Voor de 70.000 niet mainportgebonden vliegtuigbewegingen is ruimte gevonden op de regionale luchthavens Eindhoven en Lelystad. Lelystad Airport zal als twinluchthaven van Schiphol vanaf 2018 stapsgewijs 25.000 van deze vluchten voor haar rekening nemen, met vanaf 2020 een door groei naar 45.000 vliegtuigbewegingen. Hiertoe moet voor 1 november 2014 een nieuw Luchthavenbesluit worden genomen. Het ontwerp luchthavenbesluit is op 19 juni 2015 gepubliceerd. Er zijn veel bezwaren ingediend tegen de voorgenomen vliegroutes. De ontwikkeling van de luchthaven Lelystad heeft directe en indirecte relaties met het rijksvastgoed. Het naast de startbaan gelegen testcentrum van de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) moet verplaatst worden. Door hoogtebeperkingen en veiligheidsmarges van de vliegoperatie moet een deel van de bestaande windmolens worden afgebroken. Tevens wordt de zoekruimte voor nieuw te bouwen windmolens ingeperkt wat betreft de bouwhoogte.

Voor de verplaatsing van omliggende functies en landzijdige ontsluiting van de luchthaven wordt mogelijk aanspraak gemaakt op rijksgronden. Er is een beperking voor de ontwikkeling van windmolens op rijksgrond in de veiligheidszones rond de luchthaven.

Binnenvaartterminal Flevokust

Met een terminal voor container en bulkvervoer, gesitueerd pal langs de A6 (Afslag Lelystad-Noord), kan deze locatie zich ontwikkelen tot een multimodaal logistiek knooppunt. Er is op termijn de mogelijkheid om het terrein met de Hanzelijn ook via het spoor te ontsluiten.

Bij de ontwikkeling van de terminal is grond betrokken in beheer bij RWS. Om de ontwikkeling financieel mogelijk te maken is een erfpachtconstructie (15 jaar) toegepast als ingroeimodel in het kader van de businesscase.

Recreatie en toerisme

De 'Kustvisie Lelystad 2015 – 2030' voorziet in het versterken van de positie van Lelystad op het gebied van toerisme en recreatie, met als trekkers BataviaStad en BataviaHaven. Verder zijn de Oostvaar-

dersplassen een natuurgebied van internationale betekenis. De toeristisch-recreatieve waarde kan worden vergroot, onder meer door realisatie van het Natuuractiviteitencentrum in het Oostvaardersveld.

De grondportefeuille van Staatsbosbeheer vervult een hoofdrol in de ontwikkeling van recreatie en toerisme in Flevoland.

(Overig) Flevoland⁴

Mobiliteit en groei

In Flevoland is het mobiliteitssysteem onvoldoende meegegroeid met het hoge groeitempo. Naast Almere wordt in alle Flevolandse gemeenten de komende decennia nog groei verwacht van wonen en werken. Verstedelijking (buiten Almere en Lelystad) vindt primair plaats in Emmeloord. In Noordelijk Flevoland wordt de bereikbaarheid verbeterd door investeringen in de N50. Grond die nodig is voor infrastructuur wordt door het RVB gereserveerd en geleverd aan RWS of aan provincie.

Windenergie

Het kabinet heeft als doel gesteld, dat in 2020 14% van de nationale energiebehoefte op duurzame wijze wordt opgewekt. Windenergie maakt hiervan een belangrijk deel uit. Voor de provincie Flevoland zijn zoekgebieden aangeduid, waar grootschalige opwekking van windenergie zou kunnen worden gerealiseerd. Het rijksinpassingsplan voor Windpark Noordoostpolder - met 86 molens het grootste windpark van Nederland - is in 2012 onherroepelijk geworden. De aanleg is inmiddels gestart. Met de aanleg van het windpark bij Urk en twee parken aan de noordkant van Flevoland (w.o. Zeewolde), heeft de provincie zijn aandeel in de rijksdoelstelling gehaald.

Agrarische domeingronden zijn en worden ter beschikking gesteld aan windturbine exploitanten tegen marktconforme grondvergoeding; dat geldt ook voor de gronden van RWS en SBB.

De ontwikkeling van het **windpark Zeewolde** omvat plaatsing van nieuwe, grotere turbines met gelijktijdige sanering van bestaande turbines om landschappelijke redenen. Het aantal turbines gaat

van 220 naar 100. Een aanzienlijk deel daarvan komt op rijksground terecht.

De sanering van de bestaande turbines geeft een financiële druk op de businesscase en met name ook op de marktconforme grondvergoeding. Er vindt overleg plaats tussen Rijk en regio hoe dit complexe project gerealiseerd kan worden.

De windturbines op de locatie Pampus zijn verouderd. Voor de locatie zijn vereveningsafspraken gemaakt met betrekking tot investeringen in groen-blauwe structuur en met een geplande woningbouw over ca 20 jaar.

Glastuinbouw

Het Landbouwontwikkelingsgebied Luttelgeest biedt ruimte voor uitplaatsing van glastuinbouw uit de Randstad. Waar nodig zal het RVB grond verkopen en/of ruilen voor de realisatie van landbouwontwikkelingsgebied.

Natuur

Natuurontwikkeling- en beheer is een taak van de provincie geworden. De provincie Flevoland werkt samen met de gemeenten en terreinbeherende organisaties aan een Programma Nieuwe Natuur (zie kaart bijlage 2), waarbij veel aandacht wordt besteed aan de natuurontwikkeling dichtbij grotere stedelijke concentraties. Het programma is het gevolg van de decentralisatie van het nationaal natuurprogramma naar de provincie en de bezuinigingen op het programma, die daarmee gepaard gingen. De gronden, die waren verworven voor de EHS-corridor tussen het Oostvaarderswold en de Veluwe, worden nu aangewend voor het Programma Nieuwe Natuur.

Rijk en regio zetten in op verbetering van de slechte ecologische kwaliteit van het Markermeer, met als toekomstperspectief een *Toekomstbestendig Ecologisch Systeem (TBES)*. Hierbij heeft het Rijk ook verantwoordelijkheden in het kader van 'Natura 2000', het Europese natuurprogramma.

Voor het programma Nieuwe Natuur kunnen door alle grondeigenaren en terreinbeheerders projecten worden ingediend. Voor zes van de ingediende voorstellen hebben we bekeken welke rol de grond van het RVB zou kunnen spelen. Het blijkt dat er goede

mogelijkheden zijn om – zonder kosten voor het RVB – met de inzet van grond projecten te helpen realiseren. Daarvoor zou de verkoopstop op agrarische grond moeten worden opgeheven. Verder zou vastgesteld moeten worden dat het Rijk de doelen van het programma onderschrijft.

Er moet rekening worden gehouden met de beschikbaarheid van rijksground in Flevoland voor de uitplaatsing van agrarische bedrijven als gevolg van het Deltaprogramma; er ligt een globale claim van RWS van 1.300 ha.

Wat betreft Markermeer levert het RVB zand uit het IJsselmeer tegen een marktconform tarief voor de aanleg van het oermeeras Markerwadden.

Cultureel erfgoed / casus Schokland (Unesco werelderfgoed)

Nederland heeft conform het Werelderfgoedverdrag van UNESCO de internationale verplichting uitzonderlijke universele waarden op het gebied van cultureel erfgoed in stand te houden. Instandhouding van werelderfgoed is als nationaal ruimtelijke belang verankerd in de Structuurvisie Infrastructuur en Milieu. Gemeente en eigenaar zijn primair verantwoordelijk voor de instandhouding van het werelderfgoed.

Uit monitoring blijkt dat de archeologische vindplaatsen in de landbouwgronden in het deelgebied aan de zuidrand van Schokland gevaar lopen. Het grondwaterpeil is laag waardoor zuurstof diep in de bodem toetreedt. Dit leidt tot degradatie van vondstmateriaal en uiteindelijk tot vernietiging van de uitzonderlijke universele waarde. Nederland komt de internationale verplichting voor instandhouding dus niet na. In de gebiedscommissie is in 2012 gesproken over oplossingen voor de instandhoudings- en landbouwproblematiek. De oplossing om het degradatieproces te stoppen is het verhogen van het waterpeil in dit deelgebied. Agrarisch gebruik eindigt dan op die percelen. De gronden kunnen worden ingericht als natuurgebied. Dit betekent een afwaardering van de gronden.

83 ha van het 182 ha omvattende deelgebied is rijksbezit. Het Rijk wil de betrokken gronden inzetten en verkopen tegen marktconforme agrarische waarde. De businesscase heeft een tekort van ca. 14 miljoen euro. Rijk (OCW) en regio zijn in gesprek over de vraag hoe dat tekort is te dekken.

⁴ De beleidsdoelen kunnen ook van toepassing zijn in Almere en Lelystad.

Tracé Zuiderzeelijn

Tot nog toe werd er niet gehandeld met rijksgrond op het tracé van de Zuiderzeelijn. Het tracébesluit van de Zuiderzeelijn is echter nooit vastgesteld. De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte bevat geen reservering voor een tracé.

Het voormalige tracé van de Zuiderzeelijn is formeel geen belemmering om ter plekke te handelen met rijksgrond.

4. Beleid-vastgoedcombinaties

De analyse van beleidsdoelen (MIRT-Gebiedsagenda) en van de portefeuillestrategieën van de diensten met rijksvastgoed levert voor de provincie Flevoland 12 beleid-vastgoedcombinaties op. Hieronder volgt een kaart met iconen om het type (locatiespecifieke) beleid-vastgoedcombinatie aan te geven, conform de legenda ernaast⁵. De legenda-eenheden worden verder nog toegelicht in **bijlage 1**.

Benadrukt wordt, dat dit overzicht *tentatief* is. Belanghebbenden en beleidsverantwoordelijken moeten zich hierover uitspreken en dat kan leiden tot het schrappen, het aanpassen of het toevoegen van beleid-vastgoedcombinaties.

Figuur: Iconenkaart met overzicht beleid-vastgoedcombinaties (zie vastgoedvanhetrijk.nl voor de actuele versie)

⁵ De schetskaart in paragraaf 1 van dit document geeft een illustratie van het soort beleidsdoelen, dat gerealiseerd kan worden met de inzet van vastgoed, een en ander in de geest van de ambities van de Gebiedsagenda.

Overzicht beleid-vastgoedcombinaties provincie Flevoland							
Nr.	Onderwerp	Beleids thema	Vastgoedhandelen	Beleidsomschrijving	BVC Fase	BVC-beleidsstatus	Opdracht
FL-01	Woningbouw Almere	Stedelijke ontwikkeling	Verkoop	Maakt onderdeel uit van de woningbouw-opgave in de Noordvleugel. Is opgenomen in structuurvisie RRAAM. Er is rijksgrond ter beschikking gesteld voor de schaa sprong Almere. De grondopbrengst van 15.000 woningen op rijksgrond wordt in een ontwikkelfonds Almere gestort. Ook de gemeente en de provincie storten daar geld in. Als eerste wordt het gebied Oosterwold ontwikkeld. Dit project is in uitvoering.	In uitvoering	Beleidsuitspraak nodig	Externe opdracht is gegeven in het verleden (RVB)
FL-02	Rijkskantoren Lelystad	Stedelijke ontwikkeling	Verkoop / beheer: ingebruik geving; ontwikkeling	Vloeit voort uit het Masterplan rijkskantoren Flevoland en de gevolgen daarvan voor de ontwikkeling van Lelystad. Er is een MIRT-onderzoek uitgevoerd naar een gebiedsstrategie voor de herbestemming van rijksgebouwen in Lelystad en ander vastgoed. In 2016 wordt een uitwerking-sagenda opgesteld.	In uitvoering	Uitvoeringsbeleid	Past in opdracht (RVB)
FL-03	Bereikbaarheid Lelystad Zuid, luchthaven Lelystad en bedrijventer- reinen Larserpoort en OMALA.	Economie en Bereikbaar- heid	Verwerven	RWS verwerft grond voor de aanleg of uitbreiding van infrastructuur voor de ontsluiting van bedrij- venterreinen en de uitbreiding van de luchthaven Lelystad. Dat kan leiden tot grondtransacties tussen vastgoedhoudende rijksdiensten.	In uitvoering	Uitvoeringsbeleid	Past in opdracht (RWS)
FL-04	Binnenvaarterminal Flevokust	Mobiliteit/infrastructuur	Beheer: ingebruik geving	Het beleid is gericht op het bevorderen van goederenvervoer over water en rail. De provincie Flevoland heeft het initiatief voor de ontwikkeling van een binnenvaarterminal aan de Flevokust overgenomen van de gemeente Lelystad. Door middel van een erfpachtconstructie ten aanzien van de benodigde rijksgrond, is de businesscase voor de terminal mogelijk gemaakt.	In uitvoering	Uitvoeringsbeleid	Past in opdracht (RVB, RWS)
FL-05	Herbestemming RCE scheepsarcheo- logisch museum Lelystad (in relatie met MIRT onderzoek rijkskantoren)	Stedelijke ontwikkeling	Verkoop	Het scheepsarcheologisch museum van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed Lelystad wordt verplaatst naar een andere locatie. Een herbe- stemming van het huidige pand met bijbehorend terrein wordt in relatie gebracht met de ontwik- keling van Bataviastad. Dit gebouw is betrokken bij het MIRT onderzoek rijkskantoren Lelystad (zie FL-2).	In uitvoering	Uitvoeringsbeleid	Past in opdracht (RVB)

Overzicht beleid-vastgoedcombinaties provincie Flevoland							
Nr.	Onderwerp	Beleids thema	Vastgoedhandelen	Beleidsomschrijving	BVC fase	BVC-beleidsstatus	Opdracht
FL-06	Natuurgebied Oostvaardersplassen versterken	Natuurontwikkeling	Verwerven	Natura 2000 is een Europees beleidskader. De ambitie is om de Oostvaardersplassen te versterken als een natuurgebied van internationale betekenis. Voor deze ambitie is samenwerking nodig tussen de vastgoedhoudende rijksdiensten onder regie van de Provincie Flevoland en Staatsbosbeheer.	Te onderzoeken	Beleidsuitspraak nodig	Past in opdracht (SBB, RVB, RWS)
FL-08	Grondtransacties in het kader van uitbouw luchthaven Lelystad	Economie / Bereikbaarheid	Verwerven, verkoop (ruil)	De luchthaven Lelystad wordt uitgebreid. Er wordt onderzoek gedaan naar een nieuwe locatie voor onder meer de RDW testlocatie. Voorts vindt onderzoek plaats naar de verplaatsing van een of meer boerderijen in verband met voorspelde geluidhinder van de nieuwe luchthaven.	In uitvoering	Uitvoeringsbeleid	Externe opdracht (RVB)
FL-09	Luttelgeest biedt ruimte voor glastuinbouw	Economie	Verkoop (ruil)	Het beleid is erop gericht om buiten het Westland ruimte te bieden voor de ontwikkeling van glastuinbouw. Het landbouwontwikkelingsgebied Luttelgeest biedt ruimte voor glastuinbouw uit de Randstad. Beschikbaarheid van agrarische ruilbedrijven bepaalt wanneer uitplaatsing mogelijk is.	In uitvoering	Uitvoeringsbeleid	Op verzoek (RVB)
FL-10	Casus Schokland (Unesco Werelderfgoed)	Erfgoedbeleid / UNESCO	Verkoop / beheer: ingebruikgeving	De unieke archeologische waarde van het UNESCO werelderfgoed Schokland wordt bedreigd door een te laag waterpeil in het zuidelijk deelgebied. De oplossing om het degradatieproces te stoppen is het verhogen van het waterpeil in dit deelgebied. Agrarisch gebruik eindigt dan op die percelen. De gronden kunnen worden ingericht als natuurgebied. Dit betekent een afwaardering van de gronden ten opzichte van de agrarische waarde. Zowel het Rijk als de regio spannen zich in om het tekort in de businesscase te dekken.	In uitvoering	Beleidsuitspraak nodig	Externe opdracht (RVB)
FL-11	Tracébesluit Zuiderzeelijn	Mobiliteit/infrastructuur	nvt	Het Rijk hanteert geen ruimtelijke reservering voor een ZZL. In het provinciale beleid bestaat die reservering nog wel. Bij opheffing van de reservering kan de grond desgewenst voor andere strategische doelen ingezet worden.	In uitvoering	Beleidsuitspraak nodig	Past in opdracht

Overzicht beleid-vastgoedcombinaties provincie Flevoland							
Nr.	Onderwerp	Beleids thema	Vastgoedhandelen	Beknopte omschrijving	RVC-fase	RVC-beleidsstatus	Opdracht
FL-12	Windpark Zeewolde	Duurzame energie	Beheer: ingebruikgeving	Het windpark Zeewolde maakt deel uit van de opgave windenergie conform de structuurvisie Wind op Land. De plaatsing van nieuwe windturbines is beleidsmatig gekoppeld aan sanering van een deel van de bestaande turbines. Dat geeft een financiële druk op de businesscase en met name ook op de marktconforme grondvergoeding. Er vindt overleg plaats tussen Rijk en regio hoe dit complexe project gerealiseerd kan worden.	In ontwikkeling	Beleidsuitspraak nodig	Past in opdracht (RVB)

Bijlage 1

Begripsomschrijving bij de legenda-eenheden

Vastgoedhandelen:

- **Verwerving:** kopen, huren of ruilen van gronden, wateren, gebouwen of complexen voor een (rijks)beleidsdoel. Voorbeeld: het ruilen van gronden voor het voltooiën van de Ecologische Hoofdstructuur;
- **Beheer: ontwikkeling:** met het vastgoed in portefeuille inspelen op kansen en initiatieven die zich in de omgeving van het vastgoed voordoen; het vastgoed aanpassen aan veranderende gebruikerseisen en investeren om de gebruikswaarde, beleevingswaarde en toekomstwaarde van het vastgoed te verhogen. Voorbeeld: het toepassen van geothermie als energiebron of het combineren van diverse publieke functies in één rijksgebouw;
- **Beheer: ingebruikgeving:** het verhuren of verpachten van gronden, wateren, gebouwen of complexen in de eigendomsportefeuille onder voorwaarden, die bevorderen dat het vastgoed zo efficiënt mogelijk gebruikt wordt in relatie tot een (nieuw) beleidsdoel. Voorbeeld: agrarische grond in gebruik geven voor de plaatsing van windturbines of het toestaan van (tijdelijk) gebruik van kantoorruimte voor andere functies, zo nodig na wijziging van de bestemming (bestemmingsplan);
- **Verkoop⁶:** het vervreemden van gronden, wateren, gebouwen of complexen wegens overtuigbaarheid:
  - De verkoop van **gebouwen en complexen** valt uiteen in 1) verkoop onder de vigerende bestemming 2) verkoop na (publiekrechtelijke) herbestemming, investering nodig voor het nieuwe gebruiksdoel 3) verkoop na complexe herbestemming; vergaande ingrepen nodig; eventueel na periode van tijdelijk gebruik; 4) verkoop na gebiedsontwikkeling en herbestemming: verkoop vindt in delen en/of gefaseerd in de tijd plaats;

- **Grond** wordt ingedeeld in 'strategisch' (er rust een toekomstig publiek doel op) en 'niet-strategisch'. Alleen niet-strategische grond kan worden verkocht aan derden om het realiseren van een rijksdoel elders mogelijk te maken. Voorbeeld: verkoop van grond aan een boer die grond moet afstaan vanwege de uitvoering van een publiek werk.

BVC Fase:

- **Te onderzoeken:** vaststellen of er een realistische match mogelijk is tussen aanwezig vastgoed en één of meer beleidsdoelen alsmede het bijeenbrengen van de partijen en het vaststellen van hun belangstelling. Een bvc wordt als 'te onderzoeken' opgenomen indien een match mogelijk wordt geacht op basis van interviews met vertegenwoordigers uit de beleids- en de vastgoedomgeving;
- **In ontwikkeling:** uitgaande van een als realistisch beoordeelde match van een beleidsdoel en de inzet van vastgoed, worden de juridische, bestuurlijke en financiële voorwaarden nader verkend: de relevante partijen zijn op de hoogte van het streven naar een match en zij werken samen aan het verder verkennen van de voorwaarden om een en ander te realiseren;
- **In uitvoering:** in detail is bekend welk vastgoed op welke wijze wordt ingezet ten behoeve van één of meer beleidsdoelen. Er is mogelijk een overeenkomst getekend tussen partijen en er is een plan dat aangeeft wat wanneer zal gebeuren. De praktische uitvoering is begonnen, loopt al enige tijd of verkeert in een afrondend stadium.

BVC Status:

- **Uitvoeringsbeleid:** voor het inzetten van vastgoed voor het beleidsdoel is geen beleidsuitspraak van een departement nodig. De vastgoedhoudende dienst bepaalt zelf het handelingskader;
- **Beleidsuitspraak nodig:** het inzetten van vastgoed voor het beleidsdoel is alleen mogelijk op basis van een (aanvullende) beleidsuitspraak van een departement;
- **Nieuw beleid gewenst:** voor het kunnen inzetten van vastgoed voor een ambitie is nieuw beleid nodig / gewenst.

Opdracht

- **Past in opdracht vastgoedhoudende dienst:** realisatie van de beleid-vastgoedcombinatie ligt binnen het domein, de opdracht en de kaders van de vastgoedhoudende dienst of organisatie;
- **Extern verzoek/opdracht nodig:** voor realisatie van de beleid-vastgoedcombinatie is een opdracht / verzoek nodig van een departement of van een andere vastgoedhoudende dienst, of van een andere overheidspartij voor zover die is belast met de uitvoering van (gedecentraliseerd) rijksbeleid.

⁶ Zie afstootstrategie RVB 2015-2020.

Bijlage 2

Kaarten

Economie

Topsectoren

- High Tech Systemen & Materialen
- Energy
- Creatieve industrie
- Agro & Food
- Tuinbouw en Uitgangsmaterialen
- Life Sciences & Health
- Chemie
- Logistiek
- Water

- Mainport Schiphol
- Mainport Rotterdam
- Brainport Eindhoven
- Greenport
- Burgerluchthaven van nationale betekenis
- Militaire luchthaven met burger-medegebruik
- Militaire luchthaven
- Zeehaven van nationale betekenis
- Binnenhaven van nationale betekenis
- Multimodaal knooppunt internationale betekenis (logistiek)
- Kennis
- ESA/ESTEC

Regionaal

- High Tech Systemen & Materialen
- Energy
- Maintenance
- Agro & Food
- Tuinbouw en Uitgangsmaterialen
- Life Sciences & Health
- Chemie
- Logistiek
- Maritiem
- Water
- Recreatie (leisure)
- Agrarisch productielandschap

- Greenport
- Zeehaven van regionale betekenis - militair gebruik
- Multimodaal knooppunt regionale betekenis (logistiek)
- Kennis

Verstedelijking

- Uitleg
- Stedelijke vernieuwing / transformatie
- Extensivering

Regionaal

- Uitleg
- Stedelijke vernieuwing / transformatie

Bereikbaarheid

- Hoofdwegennet
- Knelpunt hoofdwegennet
- (Mogelijk) nieuwe verbinding hoofdwegennet
- Hoofdspoorwegennet
- Knelpunt hoofdspoorwegennet
- Nieuwe spoorverbinding (indicatief)
- Knelpunt grensoverschrijdend spoor-vervoer
- Hoofdvaanwegennet
- Knelpunt hoofdvaanwegennet
- Knelpunt sluis
- Knelpunt brug
- Integrale multimodale ontwikkeling
- Achterlandverbindingen

- Regionaal**
- Belangrijke regionale weg
- Knelpunt regionale weg
- Nieuwe regionale verbinding
- Knelpunt brug
- Samenhangend HOV-netwerk

Natuur, Landschap & Erfgoed

- EHS op land (herijkt)
- Natura 2000 - land
- Natura 2000 - water
- Nationaal Park
- Cultureel erfgoed op (voorlopige) lijst werelderfgoed
- Natuurlijk erfgoed op (voorlopige) lijst werelderfgoed
- Object of ensemble op de (voorlopige) lijst werelderfgoed

- Regionaal**
- Aanpak in groen-blaue structuur of Metropolaan Landschap

Water

	Primaire kering - voldoet niet (Derde Toets)		Zandhonger
	Primaire kering - nader onderzoek (Derde Toets)		Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers
	Primaire kering - voldoet (Derde Toets)		(Verbeteren) ecologische kwaliteit
	Piekafvoer / Afwatering		Aandachtsgebied zoetwater door bodemdaling
	Peilbeheer / Peilfluctuatie		Aandachtsgebied zoetwater door verzilting
	Afvoerverdeling		Droogtegevoelig gebied: geen wateraanvoer uit hoofdwatersysteem mogelijk
	Afvoercapaciteit		Verziltingsgevoelige gebieden en geen wateraanvoer mogelijk
	Berging Zuidwestelijke Delta		Peilbeheer / Waterbuffers
	Maeslantkering, Nieuwe Waterweg		Verzilting inlaatpunten
	Kustfundament / Zandsuppletie		Watergerelateerde gebiedsontwikkeling / project
	Secundaire stuurknop		Noorderruimte
	Sluis		
	Berging (zoekgebied)		

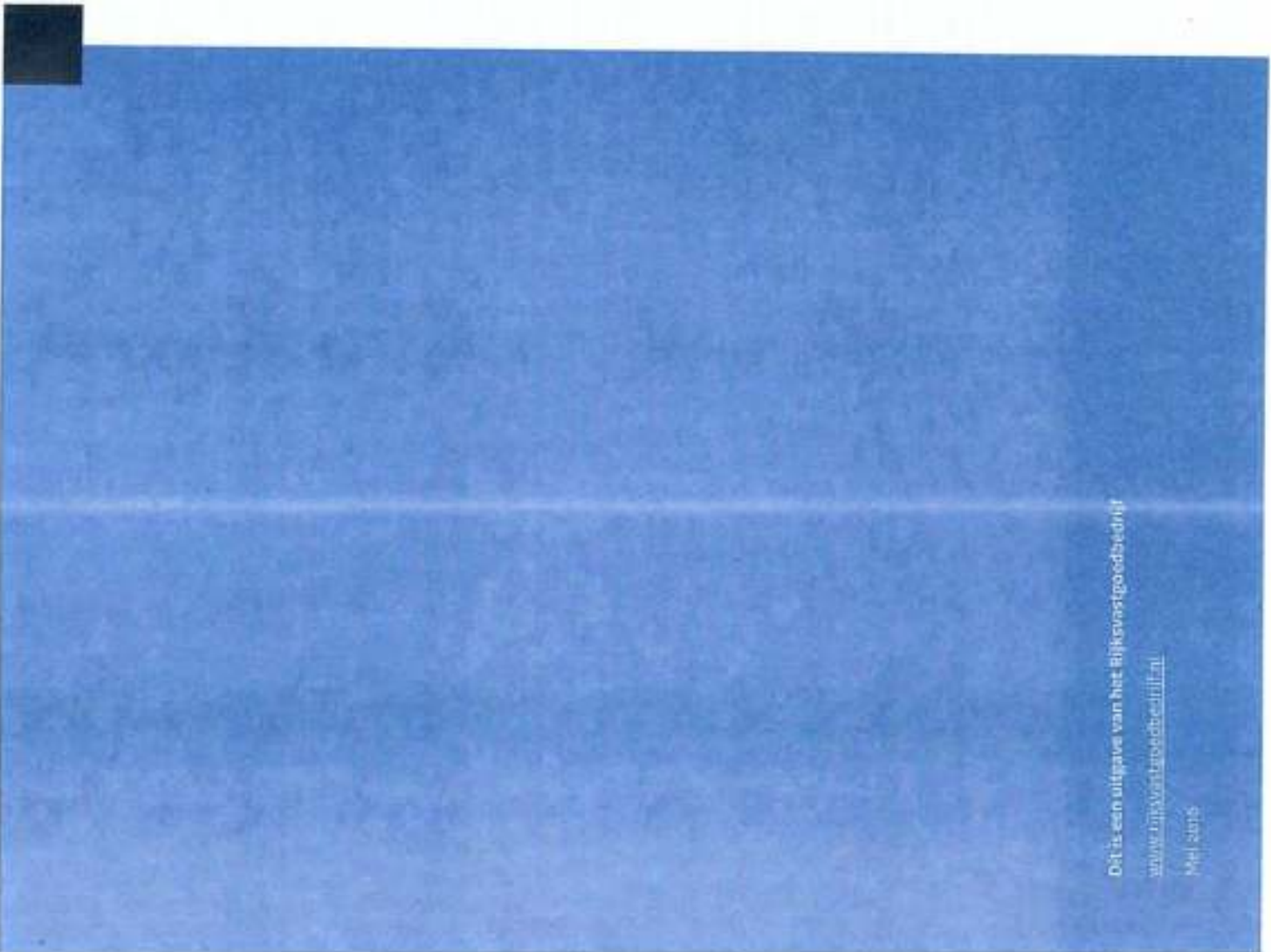
Energie

	(Mogelijke) vestigingsplaats elektriciteitsproductie > 500MW
	(Mogelijke) vestigingsplaats kerncentrale
	Windenergie
	Gebied windenergie
	Olief- en gaswinning
	Energie uit water / Getijdenenergie
	Geothermiecentrale
	Hoogspanningsleiding >220kV
	Nieuwe hoogspanningsverbinding 380kV
	Buisleidingenstrook
	Aandachtsgebied bodemdaling door gaswinning

Bijlage 3

Contactpersonen

Instantie	Naam
Provincie Flevoland	
Staatsbosbeheer	
Rijkswaterstaat	
ProRail	
Rijksvastgoedbedrijf	
Min. van OCW	
Min. van BZK	
Min. van Defensie	
Min. van IenM	

De is een uitgave van het Rijksvastgoedbedrijf
www.rijksvastgoedbedrijf.nl
Mei 2015

HOUTHOFF BURUMA

BIJLAGE 11

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk
IENM/BSK-2017/255819

Bijlage(n)

Datum 16 oktober 2017
Betreft Milieueffectrapport en geluidberekeningen Lelystad
Airport

Geachte voorzitter,

Tijdens het Algemeen Overleg Luchtvaart op 20 en 28 september 2017 heb ik enkele toezeggingen gedaan om u nader te informeren over het Milieueffectrapport (MER) en de daarbij horende geluidberekeningen voor Lelystad Airport. Ik heb ook toegezegd u te informeren over de gesprekken van mijn ministerie met de Stichting HoogOverijssel, over het gesprek met de Commissie voor de m.e.r. (in lijn met de motie Jetten, Tweede Kamer, vergaderjaar 2017 – 2018, 31936, nr. 418) en over de berekeningen die ik heb laten doen naar de effecten van de nu voorliggende aansluitroutes ten opzichte van het MER. Met deze brief informeer ik u nader over de invulling van deze toezeggingen.

M.e.r.-beoordeling vanwege invoergegevens

In de lopende gesprekken met HoogOverijssel zijn vragen gesteld over de aannames die destijds voor de geluidberekeningen in het MER voor Lelystad Airport zijn gedaan. Naar aanleiding daarvan heb ik de berekeningen als gevolg van deze aannames nogmaals kritisch laten bekijken. Daarbij zijn enkele onvolkomenheden geconstateerd in de invoergegevens die in 2013 zijn aangeleverd door het Nationaal Luchtvaart- en Ruimtevaartcentrum (NLR) voor de geluidberekeningen in het MER (2013/2014). Het gaat om invoergegevens over het prestatieprofiel (stuwkracht) van bepaalde landende vliegtuigen en over het hoogteprofiel van landende vliegtuigen (deze zijn te laag verondersteld).

Omdat ik sta voor een zorgvuldige besluitvormingsprocedure heb ik besloten om de invoergegevens te herstellen door aanpassing van de hoogte- en prestatieprofielen van vliegtuigen. Zodra de profielen voor Lelystad en daarmee de invoergegevens zijn hersteld, zal ik aanvullend op bestaande analyses een milieueffectrapportage (m.e.r.)-beoordeling uitvoeren om de consequenties in beeld te brengen. Met de m.e.r.-beoordeling worden enkele analyses gedaan op basis waarvan geconcludeerd kan worden of een nieuwe m.e.r. benodigd is of niet. Ik verwacht overigens niet dat van een nieuwe m.e.r. sprake zal zijn.

Ik heb de afgelopen dagen een eerste inschatting van de mogelijke effecten gevraagd bij onderzoeksbureau To70. Hieruit blijkt dat de geluideffecten voor de wettelijke contouren (70, 56, 48 L_{den} dB(A), die in het Luchthavenbesluit Lelystad zijn opgenomen, zeer beperkt lijken. Alleen de 48 L_{den} -contour wordt bij 45.000

vliegtuigbewegingen (volgens de businesscase van Lelystad Airport te bereiken in 2043) op een beperkt aantal plaatsen iets groter (minder dan honderd meter, in het gebied tussen Biddinghuizen en Zeewolde) waardoor een beperkt aantal extra woningen binnen de contour komt te liggen (naar verwachting nu 2 woningen). Deze beperkte geluideffecten leiden op basis van deze eerste inschatting niet tot een andere conclusie ten aanzien van de B+ als voorkeursrouteset. Ook behoeft dit op basis van de nu voorziene beperkte effecten geen consequenties te hebben voor de opening van Lelystad Airport op 1 april 2019.

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Ons kenmerk
IENM/BSK-2017/255819

De nieuwe geluidberekeningen en profielen worden verwerkt in de m.e.r.-beoordeling. Deze beoordeling en vervolgens mijn conclusie daarover voor het vastgestelde luchthavenbesluit zal ik onafhankelijk laten toetsen door de Commissie voor de m.e.r. Daarover heb ik reeds afspraken met de Commissie gemaakt. Indien er aanleiding is om het luchthavenbesluit voor Lelystad te wijzigen, dan zal ik dit conform de daarvoor voorgeschreven procedure doen. Deze procedure kan voor 1 april 2019 zijn afgerond. Tot die tijd blijft het luchthavenbesluit van kracht. Ik zal uw Kamer nader informeren over deze m.e.r.-beoordeling, mijn conclusies daarover en het advies van de Commissie voor de m.e.r. daarop. Ik verwacht dat in november 2017 te doen. Verder houd ik de betrokkenen rond Lelystad Airport op de hoogte van deze ontwikkelingen.

In de gesprekken met HoogOverijssel is ook gesproken over de aanname in het MER voor de verdeling van het verkeer over de routes. De aanname die in het MER is gedaan is destijds in overleg met LVNL en CLSK tot stand gekomen. Het MER is consistent met deze aanname en derhalve op basis van de toentertijd beschikbare kennis en gedane aannames correct. Momenteel wordt door LVNL en CLSK een andere aanname gehanteerd voor het landend verkeer, waardoor ten opzichte van het MER meer verkeer vanuit zuidelijke richting komt (ter hoogte van Zwolle) en minder vanuit noordelijke richting (onder andere over de Weerribben). Omdat deze aanname verschilt van de aanname uit het MER heb ik een analyse door onderzoeksbureau To70 laten uitvoeren wat de effecten van deze actuele aanname is ten opzichte van het MER. Uit de analyse blijkt dat er geen effecten zijn op de wettelijke contouren uit het luchthavenbesluit. Ten aanzien van de verdeling zullen altijd aannames moeten worden gedaan. Hoe er daadwerkelijk gevolgen wordt hangt af van de dienstregeling van de luchthaven en de bestemmingen. Bij de afgesproken evaluatie van de milieueffecten bij het bereiken van 25.000 vliegtuigbewegingen zal worden bezien hoe de verdeling er in de praktijk uit ziet en deze realisatiecijfers zullen dan ook in de berekeningen worden meegenomen. Dit geldt uiteraard voor alle aannames die in het MER zijn gedaan.

Uit zorgvuldigheid laat ik nu ook een extra controle uitvoeren op de berekeningen die zijn gedaan voor het concept luchthavenbesluit Maastricht, gezien de op korte termijn geplande inwerkingtreding van het luchthavenbesluit. Bij Maastricht is naar het zich laat aanzien ook gerekend met de profielen waarin onvolkomenheden zijn geconstateerd. Ik zal uw Kamer uiterlijk eind oktober 2017 informeren over de uitkomsten en consequenties van de toetsing van de berekeningen voor het luchthavenbesluit Maastricht.

Aansluitroutes

In mijn brief van 27 september 2017 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2017 – 2018, 31936, nr. 399) heb ik u laten weten dat het ministerie met een externe partij heeft bezien in hoeverre de situatie van een nog niet heringedeeld luchtruim gevolgen zou hebben voor de in het MER gepresenteerde wettelijke

geluidscontouren. Ik heb toen aangegeven dat het helder is dat de wettelijke contouren (48, 56 en 70 dB(A) L_{den}) op geen enkel punt buiten de in het MER berekende contouren komen als gevolg van het nog niet heringedeeld zijn van het luchtruim, zelfs niet bij 45.000 vliegtuigbewegingen.

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Ons kenmerk
IENM/BSK-2017/255819

Ik heb de ontvangen informatie expliciet getoetst aan de bepalingen uit het Besluit milieueffectrapportage of sprake zou zijn van een m.e.r.-plicht (zogenoemde C-lijst) of m.e.r.-beoordelingsplicht (zogenoemde D-lijst) vanwege de besluitvorming over nu voorliggende aansluitroutes. Op de C-lijst staan routewijzigingen niet genoemd, er is dus geen m.e.r.-plicht. Op de D-lijst staan routewijzigingen wel. Daarbij is echter aangegeven dat sprake moet zijn van een wijziging in het luchthavenbesluit van de beperkingengebieden voor geluid en externe veiligheid en/of wijziging van grenswaarden in de handhavingpunten, tenzij de beperkingengebieden kleiner worden en er binnenvallen of de grenswaarden gelijk of lager zijn. Uit de ontvangen informatie volgt dat de beperkingengebieden binnen de wettelijke beperkingengebieden uit het luchthavenbesluit blijven en dat het geen effect heeft op de geluidbelasting in de handhavingpunten. Vanuit die context is er ook geen m.e.r.-beoordelingsplicht.

Echter, vanwege vragen vanuit de omgeving en het belang dat ik hecht aan een zorgvuldig besluitvormingsproces heb ik besloten om – naast de m.e.r.-beoordeling over de aanpassing van de invoergegevens – op vrijwillige basis ook een m.e.r.-beoordeling op te stellen voor de besluitvorming over de aansluitroutes. Op basis daarvan zal ik dan formeel besluiten over de aansluitroutes. Ook deze m.e.r.-beoordeling en mijn conclusie daarover zal ik door de Commissie voor de m.e.r. onafhankelijk laten toetsen. Uiteraard betrek ik deze informatie bij de besluitvorming over de aansluitroutes, samen met alle informatie uit de internetconsultatie (inclusief advies van de bewonersorganisaties) en de consultatie van de luchtruimgebruikers. Ik zal uw Kamer in november 2017 informeren over de uitkomsten van dit traject en de daarvoor uitgevoerde onderzoeken.

Hoogachtend,

DE STAATSSECRETARIS VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU,

Sharon A.M. Dijkema

Stibbe

Amsterdam Brussels Luxembourg Dubai Hong Kong London New York

Aangetekend
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Afdeling Vergunningen
Postbus 40225
8004 DE Zwolle

Tevens per e-mail (zonder bijlagen):
wnb@rvo.nl

E.M.N. Noordover
Advocaat

Advocaten en notarissen
Beethovenplein 10
Postbus 75640
1070 AP Amsterdam
Nederland
T +31 20 546 00 71
F +31 20 546 07 10

www.stibbe.com

Onze ref.
1034701
Uw ref.
FF/75C/2016/0616.toek.js
Datum
10 januari 2018

ZIENSWIJZE namens Windpark Zeewolde B.V.

inzake ontwerpbesluit ontheffing verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 Wnb

Hooggeachte mevrouw,

Hierbij breng ik als advocaat en gemachtigde tijdig een zienswijze naar voren namens:

*de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid Windpark Zeewolde B.V., met zetel te
ingeschreven in het handelsregister onder nummer 67310273*
(hierna te noemen: "**Initiatiefnemer**").

Deze zienswijze is gericht tegen het ontwerpbesluit met kenmerk FF/75C/2016/0616.toek.js dat op 1 december 2017 ter inzage is gelegd (het "**Ontwerpbesluit**"; bijgevoegd als **Bijlage 1**). Het Ontwerpbesluit strekt tot verlening van de aangevraagde ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1 lid 1 Wnb en artikel 3.5 lid 1 Wnb. De Initiatiefnemer heeft bedenkingen bij een aantal voorschriften van het Ontwerpbesluit, zoals in deze zienswijze wordt toegelicht. Ter verdere onderbouwing van haar zienswijze heeft zij ecologen van Bureau Waardenburg B.V. ("**Bu-Wa**") verzocht om op de ecologische aspecten van de bestreden voorschriften in te gaan. De Initiatiefnemer verzocht u om het door hen opgestelde rapport (**Bijlage 2**) te beschouwen als ware het integraal overgenomen in deze zienswijze. De Initiatiefnemer verzocht u om de door haar bestreden voorschriften van het Ontwerpbesluit te wijzigen.

Het Ontwerpbesluit is ter inzage gelegd van 1 december 2017 tot en met 11 januari 2018. Gelet hierop is deze zienswijze tijdig aangeleverd.

Stibbe

1. INLEIDING

1.1. Achtergrond

- (1) Initiatiefnemer is voornemens om op het grondgebied van de gemeenten Zeewolde en Almere een windpark van 91 windturbines te bouwen en te exploiteren, met een totaal opgesteld vermogen van ca. 340 MW (het "Windpark"). Onderdeel van het initiatief is dat 221 in het plangebied reeds bestaande windturbines voor 31 december 2026 gesaneerd worden. Deze sanering is ook juridisch geborgd middels het ten behoeve van de realisatie van het Windpark is op 14 augustus 2017 een Rijksinpassingsplan vastgesteld (het "RIP") en er zijn tussen de betrokken bevoegde gezagen en Initiatiefnemer aanvullende afspraken gemaakt ter nadere uitvoering van deze sanering.¹
- (2) De 221 te saneren turbines zijn niet in eigendom van Initiatiefnemer maar van diverse lokale ondernemers. De Initiatiefnemer heeft de sanering conform het RIP en de aanvullende afspraken met de bevoegde gezagen geborgd via contractuele afspraken met veel van de huidige eigenaren. Waar eventuele contractuele afspraken (nog) niet zijn gemaakt, borgen de afspraken met de bevoegde gezagen dat via onteigening de te saneren windturbines tijdig zullen worden verwijderd. De sanering in het kader van de realisatie van het Windpark zoals opgenomen in de ontheffingsaanvraag is daarmee concreet, zeker en geborgd.²

1.2. Effecten op vogels en vleermuizen

- (3) Voor de aanvraag van de ontheffing heeft Initiatiefnemer ecologen van het Bureau Waardenburg B.V. ("BuWa") ingeschakeld om te onderzoeken welke beschermde diersoorten negatieve effecten zouden kunnen ondervinden van de nieuwe windturbines. De door hen opgestelde ecologische rapporten zijn als bijlage bij de ontheffingsaanvraag gevoegd:

Bijlage 5A *Windpark Zeewolde en effecten op natuur. Achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde, 28 november 2016 ("Achtergrondrapport");³*

Bijlage 5B *Effecten op beschermde soorten Voorkeursalternatief Windpark Zeewolde. Aanvulling op het MER voor effectbepaling en -beoordeling Flora- en faunawet en Wet Natuurbescherming, 25 november 2016 ("Effectbepaling");*

¹ Uit artikel 5.4 RIP jo. Bijlage 1 bij het RIP blijkt dat hoe meer oude turbines niet gesaneerd zijn voor 31 december 2026, hoe minder nieuwe turbines al in exploitatie mogen worden genomen.

² Toelichting op het RIP, p. 140.

³ Volledigheidshalve merken wij op dat bij de op RVO.nl gepubliceerde aanvraag van de Wnb-ontheffing een oude versie van het Achtergrondrapport is gepubliceerd. Het definitieve rapport is op RVO.nl gepubliceerd als bijlage 4 bij het MER. De verwijzingen in deze zienswijze zien op het definitieve rapport.

Stibbe

Bijlage 5C *Natuuronderzoek windparken Zeewolde. Gebiedsgebruik en vliegbewegingen van watervogels, kiekendieven & vleermuizen, 6 april 2016 ("Natuuronderzoek"); en*

Bijlage 5D *Aanvulling ontheffingsaanvraag Windpark Zeewolde – synthese van aanvullende notities, 13 juli 2017 ("Aanvullende Notitie").*

- (4) Het onderzoek van BuWa wijst uit dat in het Windpark jaarlijks aanvaringslachtoffers worden verwacht onder 83 vogelsoorten en vijf vleermuissoorten.
- (5) Voor alle vogelsoorten blijft de additionele sterfte als gevolg van het Windpark (ruim) onder de door de Afdeling, in navolging op het Hof van Justitie, gehanteerde 1% mortaliteitsnorm. In de periode 2021 tot en met 2026, na sanering van 16 bestaande windturbines bij de start van de bouwperiode van het Windpark, tot aan de afronding van de volledige sanering eind 2026 terwijl de nieuwe turbines worden geëxploiteerd (de "herstructureringsperiode"), is niet uit te sluiten dat vogels zullen uitwijken voor de bestaande turbines en daardoor in aanvaring komen met de nieuwe turbines, wat zou kunnen leiden tot een hogere sterfte. Er is worst case uitgegaan van 20% extra slachtoffers bij de nieuwe windturbines ten aanzien van de 'normale' situatie (dus na afronding van de sanering). Ook in deze tijdelijke herstructureringsperiode blijft de additionele sterfte als gevolg van de nieuwe turbines voor alle soorten onder de 1% natuurlijke mortaliteit. Het Windpark zal dus met zekerheid geen negatief effect hebben op de gunstige staat van instandhouding van de soorten waarvoor ontheffing is aangevraagd.
- (6) Voor vleermuizen zal de jaarlijkse sterfte als gevolg van het Windpark, zonder rekening te houden met de sanering van de bestaande windturbines, de 1% mortaliteitsnorm overstijgen. Als wel rekening wordt gehouden met de sanering van 221 bestaande turbines, zal het Windpark netto genomen leiden tot een afname van het aantal vleermuislachtoffers ten gevolge van windturbines in het plangebied; zie ook paragraaf 1.3 hieronder. Omdat deze slachtofferreductie pas plaatsvindt vanaf het moment dat de bestaande turbines gesaneerd worden, is in de aanvraag aangegeven dat gedurende de herstructureringsperiode mitigatie in de vorm van een gerichte stilstandvoorziening onderdeel is van het initiatief. Een verslechtering van de gunstige staat van instandhouding van vleermuissoorten kan dan zowel tijdens de herstructureringsperiode als daarna met zekerheid worden uitgesloten.

1.3. Saldering van aanvaringslachtoffers

- (7) Met de sanering van elke oude turbine, vermindert vanzelfsprekend de hoeveelheid aanvaringslachtoffers in het plangebied. De Afdeling heeft in 2016 in het kader van een Ffw-ontheffing voor een vervangende hoogspanningsleiding geoordeeld dat bij het bepalen van het aantal slachtoffers:

"kon worden uitgegaan van de bestaande situatie ten tijde van de aanvraag om ontheffing, waarin al een 150 kV-verbinding aanwezig is en kon worden gezien wat het aantal extra draadslachtoffers als gevolg van de nieuwe verbinding zal zijn in vergelijking met die situatie. De staat van instandhouding van de Kieviet en

Stibbe

*de meerkoet ten tijde van de aanvraag om ontheffing wordt mede bepaald door de gevolgen die de bestaande 150 kV-verbinding voor die vogelsoorten heeft. Bij het voorgaande neemt de Afdeling mede in aanmerking dat het vervallen van de bestaande 150 kV-verbinding onderdeel is van het project voor een nieuwe hoogspanningsverbinding en in het inpassingsplan is voorzien. De Flora- en faunawet staat niet in de weg aan het op voormelde wijze hanteren van het 1%-criterium.*⁴

- (8) Volgens de Afdeling mochten de aanvarings-slachtoffers die in de toekomst zouden worden 'vermeden' als gevolg van het saneren van de bestaande hoogspanningsleiding in mindering worden gebracht op de aanvarings-slachtoffers als gevolg van de aanleg van de nieuwe hoogspanningsleiding. Netto genomen zou de nieuwe hoogspanningsleiding niet leiden tot overschrijding van de 1%-mortaliteitsnorm en waren significante effecten op de betrokken vogelsoorten dus uitgesloten.
- (9) Ook bij het Windpark treedt door saldering met de effecten van de sanering geen verslechtering van de staat van instandhouding op. De totale aanvaringssterfte onder vogels en vleermuizen als gevolg van het Windpark is lager dan de totale aanvaringssterfte die nu in het plangebied optreedt als gevolg van de bestaande 221 turbines. Bij vleermuizen, uitgaande van anderhalf slachtoffer per turbine per jaar, zal sanering leiden tot een slachtofferreductie van ruim 300 vleermuizen per jaar. Daarbij wordt dezelfde verdeling over soorten verwacht als bij de verwachte sterfte als gevolg van het Windpark.⁵ Ook onder vogels zal het totaal aantal slachtoffers (maximaal 10 slachtoffers per turbine per jaar) vergeleken met de huidige situatie ruim worden gehalveerd.⁶

	Sterfte bestaande turbines	Sterfte nieuwe turbines	Gesaldeerde sterfte Windpark
Vogels	2.210	910	-1.300
Vleermuizen	331,5	150 ⁷	-181,5

- (10) Per saldo is het Windpark dus een positieve ontwikkeling. Weliswaar veroorzaakt het Windpark op zichzelf slachtoffers, maar na sanering van 221 bestaande windturbines vallen in het gebied minder slachtoffers dan thans het geval is bij de bestaande windturbines. Negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken vogel- en vleermuissoorten zijn dan ook met zekerheid uitgesloten. Dit laat onverlet dat het Windpark zal leiden tot sterfte van vogels en vleermuizen, waarvoor ontheffing is vereist.

⁴ ABRvS 24 februari 2016, ECLI:NL:RVS:2016:465.

⁵ Effectbepaling, p. 59.

⁶ Aanvullende Notitie, p. 4.

⁷ Effectbepaling, p. 48.

Stibbe

1.4. Mitigatie en monitoring

- (11) Op basis van het voorgaande kan de ontheffing van de verbodsbepalingen van artikel 3.1 en 3.5 Wnb inderdaad worden verleend. Het Ontwerpbesluit bevat echter onredelijk strenge voorschriften gericht op reductie van sterfte onder vogels en vleermuizen als gevolg van de nieuwe windturbines (j2, k en m). Verder zijn de opgelegde monitoringsverplichtingen en daarmee verband houdende voorschriften (j1, j2 en l) niet doelmatig en onredelijk bezwaarend. Bij het opleggen van deze voorschriften overschrijdt het bevoegd gezag daarbij de grenzen van zijn bevoegdheid. Initiatiefnemer verzoekt het bevoegd gezag om deze voorschriften niet op te nemen in het definitieve besluit.

2. NIET BEVOEGD OM DEZE VOORSCHRIFTEN OP TE LEGGEN

2.1. Geen bevoegdheid

- (12) Het bevoegd gezag is niet bevoegd om in een ontheffing een voorschrift op te leggen voor zover dat niet uit de wet volgt. Weliswaar heeft de Afdeling bestuursrechtspraak geoordeeld dat in zijn algemeenheid een bevoegdheid kan bestaan tot het opleggen van voorschriften, maar daarbij heeft de Afdeling bestuursrechtspraak niet expliciet betrokken hetgeen in deze zienswijze is opgenomen.⁸ Op basis van het hierna volgende moet worden geconcludeerd dat de bevoegdheid tot het opleggen van voorschriften niet ongeclausuleerd bestaat.
- (13) Artikelen 3.1, 3.3, 3.5 en 3.8 Wnb geven invulling aan de bevoegdheid om voorschriften te verbinden aan een ontheffing ex artikel 5.3 Wnb. In de memorie van toelichting wordt met betrekking tot 3.1 Wnb en 3.5 Wnb het volgende overwogen:

"Een aantal koepelorganisaties heeft bij de advisering over het ontwerp van het onderhavige wetsvoorstel gevraagd of het wetsvoorstel zich richt op de bescherming van individuele dieren en planten of op de bescherming van de soort. Naar aanleiding daarvan zij het volgende opgemerkt. De verbodsbepalingen in de paragrafen 3.1 en 3.2 van het wetsvoorstel grijpen – overeenkomstig de Vogelrichtlijn en de Habitat richtlijn waaruit zij zijn overgenomen – aan bij de individuen van een soort. Bij de afweging of – overeenkomstig het eveneens uit de richtlijnen overgenomen afwijkingsregime – een afwijking van het verbod kan worden toegestaan wordt evenwel niet naar de gevolgen van deze afwijking voor het individuele dier of de individuele plant gekeken, maar naar de gevolgen voor de instandhouding van de betrokken soort."⁹

- (14) De verbodsbepalingen van artikelen 3.1 en 3.5 hebben dus tot doel om de staat van instandhouding van de betrokken soorten te waarborgen. Op grond hiervan kan worden gesteld dat het bevoegd gezag enkel voorschriften kan stellen waarmee dit doel wordt behaald. In dat geval zou het bevoegd gezag slechts bevoegd zijn om voorschriften te stellen voor zover dit

⁸ ABRvS 16 augustus 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2206.

⁹ Kamerstukken II 2011/12 33348, nr. 3, p. 147-148.

Stibbe

noodzakelijk is om de staat van instandhouding van een bepaald soort te waarborgen.

- (15) Zoals hiervoor aan de orde kwam, leidt het Windpark, na sanering van de bestaande windturbines, met zekerheid niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de betrokken vogel- en vleermuissoorten. De sterfte, in de eindsituatie na sanering, is zelfs verwaarloosbaar klein: kleiner dan 1% van de sterfte die jaarlijks natuurlijk reeds optreedt zonder rekening te houden met sanering van bestaande windturbines. Het bevoegd gezag heeft bij diens besluitvorming het aspect van de sanering miskend (zie ook paragraaf 3.9 hieronder). Na sanering van de bestaande turbines zal het Windpark leiden tot een ruime halvering van het aantal vogel- en vleermuislachtoffers ten opzichte van het aantal dat nu in het plangebied sterft. Netto genomen is er geen sprake van additionele sterfte, maar juist van sterftereductie. De voorschriften met betrekking tot mitigatie (waaronder het faseren van de sanering en de stilstandvoorzieningen voor vogels en vleermuizen) en monitoring zijn dus niet noodzakelijk ter bescherming van de betrokken soorten.
- (16) De wetgever heeft conform de Europese richtlijnen beperkingen gesteld aan ontwikkelingen die de staat van instandhouding van soorten kunnen doen verslechteren, maar heeft niet elke sterfte van een individu willen voorkomen. Bij de beoordeling van een aanvraag om een project moet ter uitvoering van voornoemde verplichtingen dan ook op projectniveau worden beoordeeld of de staat van instandhouding van soorten in gevaar komen. Het bevoegd gezag heeft daardoor geen bevoegdheid om bovenwettelijk zware voorschriften te stellen ter verdere beperking van sterfte van individuen zonder noodzaak voor de soort. Hieraan lijkt echter voorbij te zijn gegaan in het Ontwerpbesluit. Het bevoegd gezag miskent dat het Windpark de staat van instandhouding van de betrokken vogelsoorten en vleermuissoorten niet verslechtert (en netto genomen zelfs sterfte reduceert) door voorschriften te stellen die beogen individuele aanvaringslachtoffers te voorkomen. Kortom, nu de aangevochten voorschriften niet strekken tot en ook niet nodig zijn ter bescherming van de betrokken soorten, is er geen bevoegdheid tot het treffen van deze voorschriften.

2.2. Specialiteitsbeginsel

- (17) Ook het specialiteitsbeginsel staat aan het opleggen van de voorschriften in de weg: het bevoegd gezag mag alleen voorschriften aan de Wnb-ontheffing verbinden die verband houden met het doel van de ontheffing. Het doel van de ontheffing is om de werking van het verbod op het doden van betrokken soorten op te heffen, mits de ontheffing niet leidt tot de verslechtering van de staat van instandhouding van een soort. Hieraan gaat het bevoegd gezag voorbij door voorschriften te stellen die bovenwettelijk hoge normen stellen voor het voorkomen van sterfte en enkel dienen ter vergaring van informatie ten behoeve van een op te stellen model voor stilstand, zonder enige noodzaak ten behoeve van de soorten. De ontheffingverlening onder de Wnb betreft immers de soortenbescherming en verplicht niet tot het voorkomen of beperken van elk individueel slachtoffer.

2.3. Geen directe werking

- (18) In de toelichting bij het Ontwerpbesluit verwijst het bevoegd gezag meermaals naar artikel 2 van de Vogelrichtlijn en wordt benadrukt dat "*lidstaten alle nodige maatregelen moeten*

Stibbe

nemen om de populaties (...) op een niveau te houden (...)" Voorop staat dat de Vogelrichtlijn geen directe werking heeft. Bovendien moeten rechtssubjecten erop kunnen vertrouwen dat de Nederlandse wetgever de Vogelrichtlijn correct heeft geïmplementeerd; zie bijvoorbeeld Zijlmans:

*"[I]n het geval van door de richtlijnen te beschermen natuurwaarden, zal bovendien rekening moeten worden gehouden met het Europese verbod op 'omgekeerde directe werking'. (...) het Europese recht verbiedt dat een lidstaat zijn falen inzake de tenuitvoerlegging van een richtlijn (of verordening) aan een burger tegenwerpt."*¹⁰

- (19) Het bevoegd gezag kan aan artikel 2 Vogelrichtlijn niet de bevoegdheid ontleen om "*alle nodige maatregelen*" te treffen: die bevoegdheid moet volgen uit Nederlandse wet- en regelgeving. Nu het bevoegd gezag geen bevoegdheden jegens Initiatiefnemer kan ontleen aan dat artikel, zijn de verwijzingen in de toelichting op het Ontwerpbesluit onnodig en onvoldoende voor onderbouwing van het opleggen van de voorschriften. Terzijde zij opgemerkt dat ook uit dat artikel blijkt dat niet individuen, maar "*populaties*" moeten worden beschermd.

2.4. Tussenconclusie

- (20) Kortom: in het licht van het voorgaande heeft het bevoegd gezag geen bevoegdheid om voorschriften te stellen die verder strekken dan hetgeen noodzakelijk is ter voorkoming van de verslechtering van de staat van instandhouding van de betrokken *soorten*, althans het bevoegd gezag onderbouwt niet aan welke wetsbepaling het die bevoegdheid ontleent. De Initiatiefnemer vraagt zich af waar het bevoegd gezag deze bevoegdheid op baseert.
- (21) Niettegenstaande de afwezigheid van een bevoegdheid om de hier bestreden voorschriften op te leggen, wordt hierna specifiek ingegaan op de voorschriften zelf. Daarbij concludeert Initiatiefnemer dat de aangevochten voorschriften niet houdbaar zijn, aangezien de besluitvorming onzorgvuldig is voorbereid, de belangen niet zijn meegewogen dan wel de belangenafweging onredelijk uitpakt voor Initiatiefnemer en het besluit geen deugdelijke motivering kent. Voorts zijn voorschriften rechtsonzeker en niet uitvoerbaar. Voornoemde bezwaren worden hierna nader uiteengezet.

¹⁰ ABRvS 22 april 2015, ECLI:NL:RVS:2015:1235, JM 2015/87 m.nt J.M.I.J. Zijlmans. Deze noot heeft betrekking op een uitspraak in het kader van de Habitatrichtlijn, maar gaat vanzelfsprekend ook op voor de Vogelrichtlijn.

Stibbe

3. FEITELIJKE ONDERBOUWING MITIGERENDE MAATREGELEN IS ONJUIST EN ONVOLLEDIG

3.1. Inleiding

Initiatiefnemer merkte op dat in de toelichting op het Ontwerpbesluit de motivering voor het treffen van mitigerende maatregelen (die niet door Initiatiefnemer zijn voorgesteld) gebaseerd is op onjuiste en onvolledige gegevens. Deze punten worden hieronder thematisch toegelicht.

3.2. Aanvaringssterfte door de bestaande turbines is verdisconteerd in huidige GSI

3.2.1. Vogels

(22) In de toelichting op het Ontwerpbesluit is met betrekking tot vogels opgenomen:

"Bij het onderzoek naar het aantal slachtoffers is uitgegaan van de maximale sterfte per jaar in het gehele windpark, zowel de huidige als de toekomstige windturbines zijn in de berekening naar het aantal slachtoffers meegenomen."¹¹

(23) Deze zin vergt nuancering, aangezien de huidige formulering niet juist is. De 221 te saneren huidige windturbines zijn, zoals in paragraaf 1.1 al werd genoemd, niet in eigendom van Initiatiefnemer en worden niet door haar geëxploiteerd: Initiatiefnemer borgt de realisatie van de sanering daarvan. Omdat de exploitatie van de bestaande turbines al plaatsvindt en bovendien niet onder de verantwoordelijkheid van Initiatiefnemer valt (of zal vallen), heeft zij daarvoor ook geen ontheffing aangevraagd. Er is enkel een ontheffing aangevraagd voor de realisatie van 91 nieuwe windturbines, waarbij voor de beoordeling van de effecten rekening is gehouden met de geborgde sanering van 221 bestaande windturbines. Als gevolg van de exploitatie van de 91 turbines van het Windpark zal er vogelsterfte optreden. Voor die sterfte is ontheffing gevraagd en daarop zijn de ecologische onderzoeken geënt.

(24) In de slachtofferberekeningen voor het Windpark is, op verzoek van RvO, rekening gehouden met de omvang van de huidige populaties van de betrokken soorten. Daartoe is inzichtelijk gemaakt wat de slachtofferaantallen bij de bestaande windturbines zijn. De omvang van de huidige populatie wordt beïnvloed door de bestaande 221 windturbines in het plangebied, die immers nu al sterfte veroorzaken. De staat van instandhouding van de betrokken vogelsoorten ten tijde van de aanvraag om ontheffing wordt mede bepaald door de gevolgen die de bestaande turbines voor die vogelsoorten hebben.¹² In dat opzicht is de sterfte als gevolg van de bestaande turbines wel meegenomen. Zie ook de toelichting op de aanvraag:

"De aanvraag heeft geen betrekking op de exploitatie van bestaande windturbines en daarmee ook niet op de effecten van deze windturbines op beschermde soorten."

¹¹ Ontwerpbesluit, p. 8.

¹² ABRvS 24 februari 2016, ECLI:NL:RVS:2016:465.

Stibbe

*Overigens geldt dat deze effecten onderdeel zijn van de huidige staat van instandhouding van beschermde soorten.*¹³

- (25) De huidige sterfte is dus verdisconteerd in de bestaande staat van instandhouding waaraan de effecten van het Windpark zijn beoordeeld. Daarmee is ook rekening gehouden bij het bepalen en beoordelen van de effecten van de belangrijkste mitigerende maatregel van het Windpark: het saneren van 221 bestaande turbines. Zie daarover paragraaf 1.3 hiervoor. De sterfte bij soorten door de bestaande windturbines kan ook niet worden toegerekend aan het nieuwe Windpark: enkel de zekergestelde sanering van de bestaande windturbines en de daarmee optredende positieve effecten dienen in de effectbeoordeling voor het Windpark te worden betrokken.

3.2.2. Vleermuizen

- (26) In de toelichting op het Ontwerpbesluit is met betrekking tot vogels opgenomen:

*"De effecten van de huidige windmolens zijn door u niet inzichtelijk gemaakt."*¹⁴

- (27) Zoals hiervoor ook voor vogels aan de orde kwam, is het effect van de huidige windmolens op vleermuizen verdisconteerd in de huidige staat van instandhouding van de betrokken soorten.¹⁵ De huidige situatie voor vleermuizen in het plangebied is in de diverse onderzoeksrapporten uitgebreid aan bod gekomen.¹⁶ Daarbij is onder andere onderzoek gedaan vanuit de gondels van enkele bestaande windturbines en is onderzoek gedaan naar de aanvaringslachtoffers van die turbines. Uit dat onderzoek volgde onder meer hoeveel vleermuisslachtoffers nu vallen per turbine per jaar (anderhalf in open gebied en vier in half open gebied) en naar welke verhouding verschillende soorten in aanvaring komen met de windturbines.¹⁷
- (28) De effecten van de huidige turbines zijn dus voldoende inzichtelijk gemaakt om op basis van de aanvraag een ontheffing te verlenen. Mede aan de hand hiervan kon worden bepaald welke effecten de nieuwe turbines naar verwachting zullen hebben op diverse vleermuissoorten en welke effecten de mitigatie zal hebben. Nu Initiatiefnemer geen ontheffing aanvraagt voor de exploitatie van de huidige windturbines, hoeven de effecten van de bestaande turbines niet nog specifiek te worden onderzocht.

¹³ Bijlage 1 bij ontheffingsaanvraag: *Aanvraag ontheffing flora en faunawet*, 1 december 2016, p. 52 (de "Aanvraag").

¹⁴ Ontwerpbesluit, p. 18.

¹⁵ ABRvS 24 februari 2016, ECLI:NL:RVS:2016:465.

¹⁶ Zie bijvoorbeeld Achtergrondrapport, p. 78 e.v.; Effectbepaling p. 25 e.v. en Natuuronderzoek, p. 13 e.v. en p. 24 e.v.

¹⁷ Effectbepaling, p. 45 e.v.

Stibbe

3.3. Het bevoegd gezag heeft geen rekening gehouden met de werkelijke hoeveelheid vogelslachtoffers

- (29) Uit de toelichting op het Ontwerpbesluit blijkt dat het bevoegd gezag – wellicht ook bij beoordelen van de urgentie van mitigerende maatregelen – ervan is uitgegaan dat het Windpark in totaal jaarlijks 3622 slachtoffers onder zangvogels zal veroorzaken. Dit is feitelijk onjuist: naar verwachting zullen er per turbine per jaar maximaal 10 vogelslachtoffers vallen.¹⁸ In totaal zal het Windpark jaarlijks maximaal 910 vogelslachtoffers veroorzaken (zangvogels en andere soorten). Voor de herstructureringsperiode is worst case geschat dat de turbines van het Windpark maximaal 20% meer vogelslachtoffers zullen veroorzaken (wegens eventueel uitwijkingsgedrag). Ook dan is het slachtofferaantal vanwege de nieuwe windturbines hooguit 1092 aanvaringsslachtoffers onder alle vogelsoorten. Ook tijdens de herstructureringsperiode blijft de sterfte voor alle soorten onder de 1% mortaliteitsnorm.¹⁹ Deze sterfteaantallen geven geen aanleiding tot het opleggen van mitigerende maatregelen die verder strekken dan degenen die Initiatiefnemer heeft voorgesteld. In ieder geval kan de ongefundeerde en onjuiste stelling omtrent 3622 slachtoffers onder zangvogels hiervoor niet dienen.

3.4. De rol van ecologie bij de locatiekeuze

- (30) Ten aanzien van een deel van de in paragraaf 4.1.2 van de Aanvraag gespecificeerde mitigerende maatregelen wordt in het Ontwerpbesluit overwogen dat deze minder geschikt zijn voor mitigatie:

*"Uit de door u aangeleverde alternatieven afweging blijkt dat u zich realiseert dat er sprake kan zijn van een variatie in aanwezigheid van soorten per locatie en dat dit van invloed kan zijn op de kans dat er slachtoffers vallen (...) Hoe u dit gegeven vervolgens uitgewerkt heeft in het gekozen scenario is voor mij niet navolgbaar. Deze mitigerende maatregel lijkt dan ook minder geschikt."*²⁰

- (31) Het is Initiatiefnemer niet voorshands duidelijk ten opzichte waarvan deze mitigerende maatregelen minder geschikt zijn. Bovendien lijkt deze overweging tegenstrijdig met de overweging aan het begin van de toelichting op het Ontwerpbesluit, waarin wordt onderkend dat:

- (i) het aantal turbines in bos- en halfopen landschap beperkt is gehouden; en
- (ii) het plaatsen van turbines langs de Ibisweg is voorkomen.

- (32) Deze maatregelen op het gebied van locatiekeuze hebben een mitigerende werking op het

¹⁸ Aanvullende Notitie, p. 4.

¹⁹ Aanvraag, p. 59.

²⁰ Ontwerpbesluit, p. 12.

Stibbe

aantal aanvaringsslachtoffers onder vogels en vleermuizen. De maatregel onder (i) is van belang omdat vleermuisactiviteit op gondelhoogte en dus ook de aanvaringskansen in bos- en halfopen landschap veel hoger zijn dan in open landschap; bovendien worden hierdoor effecten op nesten en verblijfplaatsen beperkt.²¹ De maatregel onder (ii) is relevant omdat de Ibisweg op 500-600m van het natuurgebied Oostvaardersplassen ligt. Door de turbines daar uit te sluiten, wordt het risico op barrièrewerking beperkt. Bovendien vliegen relatief veel bruine kiekendieven over de Ibisweg en overnachten één of enkele grote zilverreigers in de bomen daar in de buurt.²² Door te kiezen om deze gebieden te ontzien, wordt kortom de kans op aanvaringsslachtoffers beperkt. Het valt niet in te zien waarom deze maatregelen minder geschikt zouden zijn; het bevoegd gezag heeft die stelling ook niet onderbouwd.

3.5. Geen andere bevredigende oplossing

- (33) In de toelichting op het Ontwerpbesluit is getoetst of er een andere bevredigende oplossing voor het Windpark is. Daarbij wordt de nadruk gelegd op de mogelijkheid dat andere afmetingen van de nieuwe windturbines *"mogelijk gunstiger uit kunnen pakken, dat wil zeggen een lager slachtoffer aantal kennen. Deze alternatieven zijn mogelijk gunstiger voor de staat van instandhouding."*²³
- (34) In het kader van de ontheffingsaanvraag staat niet de vraag centraal of het Windpark de optimale configuratie heeft in het kader van de soortenbescherming, maar of er een andere bevredigende oplossing bestaat om het gestelde doel (het opwekken van duurzame energie door middel van windturbines) te bereiken. In de toelichting op de aanvraag is uiteengezet waarom er geen andere bevredigende oplossing bestaat.²⁴ Ook is toegelicht dat bij de keuze voor de locatie en de keuze voor het voorkeursalternatief in het milieueffectrapport Windpark Zeewolde (het "MER") rekening is gehouden met de ecologische effecten.
- (35) Er is geconcludeerd dat er geen andere realistische oplossingen beschikbaar zijn.²⁵ Hiermee is gegeven dat een windpark gerealiseerd moet worden en daarmee – helaas onvermijdelijk – dat er aanvaringsslachtoffers zullen vallen. De effecten van tip- en ashoogte en rotordiameter zijn bij deze beoordeling niet verder relevant. Bij het selecteren van turbines mag immers met meer variabelen rekening worden gehouden dan alleen met het effect van het Windpark op beschermde soorten.²⁶
- (36) Daargelaten het voorgaande, volgt uit het feit dat onderzoek is gedaan naar een worst case

²¹ Aanvraag, p. 50; Natuuronderzoek, p. 26

²² MER p. 290; Achtergrondrapport, p. 58 en 65.

²³ Ontwerpbesluit, p. 10.

²⁴ Aanvraag, p. 48 e.v.

²⁵ Aanvraag, p. 51.

²⁶ ABRvS 18 februari 2015, ECLI:NL:RVS:2015:438.

Stibbe

scenario (binnen de mogelijke dimensies van het Rijksinpassingsplan) niet dat er betere opties mogelijk zijn. Het effectenonderzoek is onder meer gedaan om te bepalen of het Windpark zal leiden tot een verslechtering van de gunstige staat van instandhouding van betrokken soorten. Om te voorkomen dat het aantal slachtoffers wordt onderschat, is uitgegaan van de afmetingen die het meeste risico op aanvaringen veroorzaakt: een zo laag mogelijke as en een zo groot mogelijke rotordiameter.²⁷ Dit wijst juist op zorgvuldig onderzoek naar de mogelijke effecten van hetgeen is aangevraagd.

- (37) Dat er mogelijk uiteindelijk voor turbines met andere afmetingen wordt gekozen, betekent niet dat er een andere bevredigende oplossing bestaat voor het realiseren van het Windpark. Wij hebben de indruk dat u deze conclusie deelt op grond van de overwegingen in het Ontwerpbesluit dat:

*"Het gekozen voorkeursalternatief (VKA) is gebleken het alternatief te zijn waarbij het minste slachtoffers te verwachten zijn. Door de gekozen inrichting, werkwijze en de planning (buiten de kwetsbare periode) wordt schade aan [de betrokken beschermde diersoorten] zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is."*²⁸

- (38) Hieruit volgt volgens Initiatiefnemer dat de overwegingen met betrekking tot een eventuele andere bevredigende oplossing niet door u kan worden gebruikt ter onderbouwing van de mitigerende maatregelen die verder gaan dan Initiatiefnemer heeft voorgesteld.

3.6. Toenemende hoogte en rotoroppervlak wel verwerkt in effectbepaling Windpark

- (39) Ten aanzien van vogels en vleermuizen is opgenomen:

*"Daarnaast is er geen rekening gehouden met de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windmolens. (...) Omdat het totale rotoroppervlakte zal toenemen doet dit vermoeden dat het aantal slachtoffers onder [vogels (p. 16) / vleermuizen (p. 18)] zal toenemen in plaats van afnemen."*²⁹

- (40) Naast dat dit vermoeden niet nader ecologisch is onderbouwd, is hetgeen gesteld ook feitelijk onjuist.

- (41) Ten eerste is onjuist dat Initiatiefnemer hiermee geen rekening heeft gehouden. Dit gegeven is expliciet naar voren gekomen in de Effectbepaling en de Aanvullende Notitie. Kort gezegd zijn de volgende variabelen uiteengezet:

- (i) het verhogen van de ashoogte heeft op verschillende diersoorten een andere in-

²⁷ Effectbepaling, p. 4.

²⁸ Ontwerpbesluit, p. 21.

²⁹ Ontwerpbesluit, p. 16 en 18.

Stibbe

vloed op de aanvaringskans:

- (a) omdat er meer ruimte onder de rotor is, leidt de verhoging voor lokaal verblijvende vogels en vleermuizen tot een lagere aanvaringskans;
- (b) omdat trekvogels doorgaans in hogere luchtlagen vliegen, leidt de verhoging voor trekvogels tot een hogere aanvaringskans;
- (ii) een grotere rotordiameter heeft op twee manieren invloed op de aanvaringskans:
  - (c) enerzijds leidt het tot een groter oppervlak dat door de rotorbladen wordt bestreken en dus tot een hogere aanvaringskans;
  - (d) anderzijds leidt het tot meer ruimte tussen de rotorbladen en een langzamer draaiende rotor, wat juist leidt tot een lagere aanvaringskans;
- (iii) grotere turbines staan verder uit elkaar dan kleine turbines, wat leidt tot een lagere aanvaringskans;
- (iv) moderne turbines staan bij lage windsnelheden (2 tot 3 m/s) stil, terwijl de oude turbines dan volop draaien en dus ook slachtoffers kunnen veroorzaken;
- (v) door de sanering zal het totale aantal turbines afnemen, wat leidt tot een aanzienlijk lagere aanvaringskans.

- (42) Ten tweede is het vermoeden van het bevoegd gezag onjuist. Ten aanzien van de variabelen ashoogte en rotordiameter is in de aanvraag toegelicht dat, nu in de praktijk de rotordiameter en de ashoogte altijd samen toenemen, die variabelen niet onafhankelijk van elkaar kunnen worden beoordeeld. Voor vogels is uiteindelijk geconcludeerd:

"Voor de geplande windturbines in Windpark Zeewolde is op basis van de afmetingen van de geplande windturbines, de configuratie van het windpark en de verspreiding en aanwezigheid van vogels in het plangebied, uitgegaan van maximaal 10 slachtoffers per windturbine per jaar. (...) Het rotoroppervlak van de bestaande windturbines is weliswaar kleiner dan dat van de geplande windturbines, wat leidt tot een lager aanvaringsrisico, maar de afstand tussen windturbines is ook kleiner en het aanvaringsrisico voor lokale vogels iets groter (door de lagere tiplaaigte), wat netto zal leiden tot een vergelijkbaar aantal slachtoffers per windturbine per jaar."³⁰

- (43) Voor vleermuizen wordt geconcludeerd:

³⁰

Aanvullende notitie p. 3-4.

Stibbe

"Er is geen reden om aan te nemen dat het aantal slachtoffers zal toe- of afnemen bij opschaling van windturbines. (...) [De aanvaringskans wordt ook beïnvloed door het feit dat moderne turbines pas bij windsnelheden vanaf ca. 3.5 m/s snel genoeg draaien om aanvaringsslachtoffers te veroorzaken] terwijl de oude windturbines in het plangebied op dat moment volop draaien (eigen waarneming) en dus slachtoffers kunnen veroorzaken. (...) Door voor de nieuwe windturbines uit te gaan van hetzelfde aantal slachtoffers per turbine als voor de bestaande windturbines is daarom naar verwachting eerder sprake van een lichte overschatting dan een onderschatting van het aantal slachtoffers."³¹

- (44) Hierop wordt door BuWa meer uitgebreid ingegaan in Bijlage 2. Daarin licht BuWa toe dat het door het bevoegd gezag uitgesproken vermoeden dat een groter rotoroppervlakte leidt tot een grotere aanvaringskans geen steun vindt in de stand van de huidige ecologische wetenschap. BuWa licht ook toe dat dit vermoeden zeker niet zonder verdere ecologische onderbouwing voor juist kan worden aangenomen. Dit vermoeden is dus geen valide basis voor mitigerende maatregelen die verder strekken dan degenen die Initiatiefnemer heeft voorgesteld en biedt dus geen dragende motivering van de voorschriften.

3.7. Onderzoek in de Eemshaven heeft geen voorspellende waarde voor Windpark

- (45) In de toelichting op het Ontwerpbesluit worden de mitigerende maatregelen onderbouwd met een tweetal onderzoeken in het kader van de windturbines in de Eemshaven:³²

"Het is mogelijk om tegen een zeer beperkt verlies in energie productie (ca 1,25%) een ecologische winst te halen doordat er ongeveer 75% minder slachtoffers vallen onder vogels en ongeveer 85% minder slachtoffers onder vleermuizen."³³

"Uit het rapport blijkt tevens dat de efficiëntste stilstandsvoorziening, waarbij veel sterfte wordt voorkomen (75%) kan worden gerealiseerd in relatief weinig nachten, namelijk 25 nachten stilstand per jaar."³⁴

"Uit het onderzoek in de Eemshaven blijkt dat als gevolg van het aantal vliegbewegingen van vogels door het plangebied er grote variatie bestaat tussen turbines en aantallen slachtoffers per jaar. (...) Het is op voorhand niet ondenkbaar dat één of enkele turbines in het bestaande windpark zorgen voor een groot deel van

³¹ Effectbepaling, p. 47.

³² E. Klop & A. Brenninkmeijer, *Monitoring aanvaringsslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014. Eindrapportage vijf jaar monitoring*, 2014; K.L. Krijgsveld et al. *Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties*, 2016.

³³ Ontwerpbesluit, p. 12.

³⁴ Ontwerpbesluit, p. 15.

Stibbe

*de slachtoffers. Door juist deze turbines bij voorrang te saneren wordt de gunstige staat van instandhouding ondersteund.*³⁵

- (46) Deze aannames gaan in het Windpark niet op en daarmee zijn deze onderzoeken niet bruikbaar ter onderbouwing van de voorschriften van het Ontwerpbesluit. Dit wordt in Bijlage 2 verder toegelicht door BuWa, dat heeft meegewerkt aan het stilstand-onderzoek in de Eemshaven. Deze toelichting wordt hier kort samengevat.
- (47) De situaties in de Eemshaven enerzijds en het plangebied van het Windpark zijn zodanig anders dat de onderzoeken ten behoeve van de Eemshaven niet bruikbaar zijn voor het Windpark. In de Eemshaven is sprake van gestuwde trek: een (lokale) verdichting van de trekstroom. Gestuwde trek vindt plaats langs kustlijnen. Omdat vogels liever geen groot waterlichaam oversteken blijven ze de kustlijn volgen tot ze geen andere keus meer hebben. Dat laatste treedt op in de Eemshaven. Deze locatie fungeert daardoor als een soort flessenhals: een groot deel van de vogels die over Nederland trekken, vliegen via de Eemshaven. Dit leidt tot een aanzienlijke lokale verhoging van de trekintensiteit. Het plangebied van het Windpark bestaat niet uit een waterlichaam als bij de Eemshaven, maar uit open polders. Daar vindt geen gestuwde trek plaats, maar juist trek over een breed front. Er vindt daar ook geen verdichting van de trekstroom plaats, noch verhoging van trekintensiteit.
- (48) Bovendien is de Eemshaven voor lokale vogels veel belangrijker dan het plangebied van het Windpark. Er vinden in de Eemshaven relatief veel vliegbewegingen van lokale vogels plaats. Ook staan er windturbines op zeer korte afstand van broedkolonies. Binnen het Windpark is geen sprake van verschillen in de intensiteit van vliegbewegingen van lokale vogels. Bovendien worden nest- en overnachtingsplaatsen (zie paragraaf 3.4 hiervoor) bij de locatiekeuze voor de turbines van het Windpark vermeden. In de Eemshaven zijn er aanmerkelijke verschillen tussen de aantallen slachtoffers per turbine. Naar verwachting wordt dat veroorzaakt door de bovengenoemde lokale bijzonderheden (en bijvoorbeeld de plaatsing van een windturbine nabij een koelwateruitlaat). Deze bijzonderheden doen zich in Zeewolde niet voor: er is geen aanleiding om te verwachten dat er bij bepaalde turbines meer sterfte plaatsvindt dan bij andere.
- (49) Het aanvaringsrisico voor vogels op seizoenstrek is daardoor op alle locaties in het plangebied gelijk en (vergeleken met de Eemshaven) relatief laag. De 'uitschieters' die in Windpark Eemshaven zijn vastgesteld, oftewel windturbines met een sterk verhoogd aanvaringsrisico voor vogels, komen in het Windpark niet voor.
- (50) Vanwege de (grote) verschillen tussen de Eemshaven en het plangebied van het Windpark, is het niet ecologisch mogelijk om de conclusies uit de onderzoeken in de Eemshaven te vertalen naar het Windpark:
- (i) er is geen reden om te verwachten dat een stilstandvoorziening in het Windpark zou leiden tot een aanzienlijke slachtofferreductie; en

³⁵ Ontwerpbesluit, p. 13.

Stibbe

- (ii) er is geen reden om te verwachten dat het prioriteren van de sanering van bepaalde turbines zou leiden tot een relevante verandering in de sterftereductie ten opzichte van de door Initiatiefnemer voorgestelde sanering.
- (51) Dit wordt echter miskend door in de voorschriften verdere mitigatie te verplichten dan de Initiatiefnemer heeft voorgesteld. De onderzoeken met betrekking tot de Eemshaven kunnen niet gebruikt worden ter onderbouwing van de mitigerende maatregelen die zijn opgenomen in voorschriften j, k, l of m. Gezien deze conclusie zijn thans geen ecologische onderzoeken beschikbaar dan wel bekend die kunnen dienen ter onderbouwing van de opgelegde voorschriften.

3.8. Het trekvoorspellingsmodel van de UvA is niet bruikbaar voor het Windpark

- (52) Ten aanzien van vogels is opgenomen dat er via een trekvoorspellingsmodel een gerichte stilstandvoorziening moet worden getroffen:

"Met dit voorspellingsmodel kan ruim van tevoren worden bepaald wanneer intensieve vogeltrek op turbinehoogte plaats zal vinden en kan overgegaan worden tot stilzetten van de turbines zonder onbalanskosten."³⁶

"Ik meen dat met het voorschrijven van een uitgestelde stilstandsvoorziening op basis van het UvA voorspellingsmodel gedurende de periodes van gestuwde vogeltrek een optimum wordt gevonden tussen de belangen van het behoud van de vogelstand en het realiseren van windenergie vanwege belangen van volksgezondheid, openbare veiligheid en andere dwingende redenen van groot openbaar belang."³⁷

- (53) Ten behoeve van dit trekvoorspellingsmodel wordt monitoring in het Windpark voorgeschreven:

"Om gebruik te kunnen maken van het UvA voorspellingsmodel (...) moet [monitoring] worden uitgevoerd binnen een representatieve selectie van de bestaande windturbines in het Zeewolde. (...)

Monitoring is in dit geval noodzakelijk om de benodigde mitigerende maatregelen vorm te geven en moet als zodanig ook gezien worden; het is onlosmakelijk verbonden met het inregelen van de noodzakelijke maatregelen om het optimum te vinden tussen het realiseren van windenergie en het behoud van de vogelstand."³⁸

- (54) In Bijlage 2 nuanceert BuWa dat het trekvoorspellingsmodel van de UvA alleen ziet op off-

³⁶ Ontwerpbesluit, p. 15 en p. 19.

³⁷ Ontwerpbesluit, p. 16 en p. 20.

³⁸ Ontwerpbesluit, p. 20.

Stibbe

shore windparken en dus (niet zonder) meer geschikt zal zijn voor het voorspellen van vogeltrek op land. Zij benadrukt dat het onwaarschijnlijk is dat het model gebruikt kan worden om vóór de voorjaarstrek van 2022 een stilstandplan voor het Windpark op te stellen, waardoor het voorschrift ook niet uitvoerbaar zal zijn. Het monitoren van sterfte als gevolg van bestaande windturbines op land is voor het trekvoorspellingsmodel dus zinloos.

- (55) Daarnaast blijkt al uit het voorgaande dat enkele aannames van het bevoegd gezag onjuist zijn:
- (i) Er vindt geen gestuwde vogeltrek door het Windpark plaats (paragraaf 3.7); en
  - (ii) Er is geen stilstandvoorziening als mitigerende maatregel benodigd aangezien het Windpark netto genomen leidt tot sterftereductie onder de betrokken soorten (paragraaf 1.3).
- (56) Daargelaten dat het voorspellingsmodel niet toepasbaar is op het Windpark, is er ook geen aanleiding tot toepassing van een (uitgestelde) stilstandvoorziening noch om de sterfte ten behoeve daarvan te monitoren.
- (57) Het gegeven dat een nog niet bestaand model wordt voorgeschreven en dat de consequenties hiervan voor Initiatiefnemer en de te verwachten slachtofferreductie door het bevoegd gezag niet kunnen worden beoordeeld en gewogen staan bovendien ons inziens in de weg aan het opleggen van dit voorschrift. Het is zeer wel mogelijk dat het naleven van dit voorschrift, buiten enige schuld van Initiatiefnemer om, niet mogelijk zal zijn omdat er geen voor het Windpark geschikt model is ontwikkeld..

3.9. Geen aantasting van de staat van instandhouding van betrokken soorten

- (58) Ten aanzien van vogels wordt in de toelichting op het Ontwerpbesluit overwogen:

"Nu uit uw aanvraag blijkt dat er sprake is van een aantasting van de staat van instandhouding ligt het treffen van mitigerende maatregelen voor de hand."³⁹

- (59) Deze stelling behoeft nuancering, aangezien deze feitelijk onjuist is. Uit de aanvraag blijkt dat zelfs zonder saldering gedurende de herstructureringsperiode de jaarlijkse vogelsterfte als gevolg van het Windpark voor alle betrokken soorten onder de 1% mortaliteitsnorm blijft.⁴⁰ Wanneer de sterfte onder deze norm blijft, is een effect op de gunstige staat van instandhouding van een soort met zekerheid uitgesloten. De additionele sterfte is afgezet tegen het geheel van de jaarlijkse sterfte immers verwaarloosbaar klein. Dit wordt ook door het bevoegd gezag onderkend.⁴¹

---

³⁹ Ontwerpbesluit, p. 12.

⁴⁰ Aanvraag, p. 52.

⁴¹ Ontwerpbesluit, p 11.

Stibbe

- (60) Ten aanzien van vleermuizen wordt overwogen:

"uit de resultaten van het BMU model blijkt dat de sterfte voor alle aangevraagde soorten hoger zal zijn dan de 1% mortaliteitsnorm. Gezien het sterfte aantal door een toenemende grootte van de windmolens mogelijk nog hoger komt te liggen is het wel degelijk van belang om rekening te houden met cumulatieve effecten. Er dient dan ook rekening gehouden te worden met andere projecten in de omgeving binnen een straal van 30 kilometer rondom het windpark, waarbij negatieve effecten op de aangevraagde soorten zijn te voorzien."

- (61) Voor de betrokken vleermuissoorten is de additionele sterfte als gevolg van het Windpark alleen hoger dan 1% van de natuurlijke sterfte wanneer geen rekening wordt gehouden met het wegvallen van de sterfte die nu wordt veroorzaakt door de 221 bestaande windturbines. De sterfte als gevolg van de nieuwe turbines mag gesaldeerd worden met het wegvallen van de sterfte als gevolg van de bestaande turbines. Door het toepassen van een gerichte stilstandvoorziening tijdens de herstructureringsperiode blijft ook dan de sterfte onder de 1% mortaliteitsnorm. In paragraaf 3.6 is toegelicht dat er wel degelijk rekening is gehouden met de toegenomen rotoroppervlakte. Het bevoegd gezag heeft niet gemotiveerd waarom de toelichting van BuWa in de Effectbepaling niet zou kloppen.⁴² Het Windpark zal dus met zekerheid geen effect hebben op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken vleermuissoorten.⁴³ Er is daarom ook geen aanleiding om rekening te houden met nabijgelegen projecten.⁴⁴
- (62) Hoewel er voor vogels geen effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten wordt verwacht, worden er wel mitigerende maatregelen getroffen. Door uitvoering van de door Initiatiefnemer voorgestelde mitigerende maatregelen voor vleermuizen, zoals sanering en stilstand tijdens de herstructureringsperiode, is een verslechtering van de staat van instandhouding van de betrokken vleermuissoorten eveneens met zekerheid uitgesloten. Bovendien is bij de locatiekeuze rekening gehouden met de ecologische effecten van de turbines. Verdergaande mitigatie is onnodig.

3.10. Tussenconclusie

- (63) Uit het voorgaande volgt dat aan de motivering van de aangevochten voorschriften vergaande gebreken kleven. De motivering is feitelijk onjuist, gebrekkig en onvolledig en gebaseerd op gegevens die niet bruikbaar zijn voor de besluitvorming voor het Windpark. Uit de gebrekkige motivering volgt ook dat het besluit onzorgvuldig is voorbereid.

---

⁴² Effectbepaling, p. 47.

⁴³ Aanvraag, p. 52.

⁴⁴ Zie meer uitgebreid Aanvraag, p. 60-61.

Stibbe

4. VOGELS: VOORSCHRIFTEN J, L EN M

- (64) In de hierna volgende paragrafen wordt meer specifiek ingegaan op de voorschriften zelf, waarbij wederom wordt geconcludeerd dat deze voorschrift geen deugdelijke motivering hebben. Daarnaast zijn de voorschriften onzorgvuldig tot stand gekomen en onevenredig bezwarend en niet proportioneel alsook rechtsonzeker en onuitvoerbaar.

4.1. Motivering

- (65) Ten aanzien van alle vogelsoorten wordt in de toelichting overwogen

"Een effect op de gunstige staat van instandhouding van bovengenoemde soorten is op termijn dan ook niet te verwachten. Echter, vanwege de aanwezigheid van andere windparken in de directe omgeving, de toenemende hoogte van de windturbines (sic) en de grootte van de rotoroppervlakte van de windturbines kan dit op voorhand ook niet uitgesloten worden. Ik meen dat met het voorschrijven van een uitgestelde stilstandsvoorziening op basis van het UvA voorspellingsmodel gedurende de periodes van gestuwde vogeltrek, een optimum wordt gevonden tussen de belangen van het behoud van de vogelstand en het realiseren van windenergie vanwege belangen van volksgezondheid, openbare veiligheid en andere dwingende redenen van groot openbaar belang. Verder meen ik dat het risico voor het behoud van de vogelstand op deze wijze voldoende adequaat wordt beperkt."⁴⁵

- (66) Voor dezelfde vogelsoorten wordt vervolgens overwogen:

"De gunstige staat van instandhouding (...) komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften."⁴⁶

- (67) Uit hoofdstuk 3 blijkt al dat deze motivering feitelijk onjuist is. Ook indien niet wordt gewerkt conform voorschriften j, l en m van het Ontwerpbesluit, komt de gunstige staat van instandhouding van vogels niet in gevaar. Het Windpark leidt immers tot sanering van 'andere windparken in de directe omgeving' en een netto sterftereductie in het plangebied. Bovendien is er geen sprake van gestuwde vogeltrek door het plangebied, waardoor de effectiviteit van een stilstandvoorziening onzeker is.
- (68) In het Ontwerpbesluit wordt gesteld dat het bevoegd gezag aanvullende maatregelen kan laten treffen teneinde aanvaringsslachtoffers als gevolg van windturbines te verminderen, ook als de 1% norm niet overschreden wordt. Er wordt echter niet toegelicht waarom verdergaande mitigatie noodzakelijk is. Gezien de netto sterftereductie als gevolg van het Windpark had dit wel voor de hand gelegen.

⁴⁵ Ontwerpbesluit, p. 16

⁴⁶ Ontwerpbesluit, p. 16-17.

Stibbe

- (69) De motivering in de overwegingen bij het Ontwerpbesluit leidt niet tot de conclusie dat verdergaande mitigatie noodzakelijk is om bepaalde vogelsoorten aanvullend te beschermen. De motivering draagt ook niet de conclusie dat er bepaalde vogelsoorten zijn die aanvullende bescherming nodig hebben. De noodzaak van mitigatie (voorschriften j1, j2, l en m) is onvoldoende onderbouwd.
- (70) Deze motiveringsgebreken hebben tot gevolg dat (onderdelen van) voorschriften j, k, l en m moeten worden doorgehaald. Hieronder worden daarvoor aanvullende redenen gegeven.

4.2. Monitoring

- (71) Vooraleerst moet worden gewezen op de grote rechtsonzekerheid in de formulering van de eerste volzin van voorschrift j:

"U dient maatregelen te treffen om slachtoffers onder voornoemde (trek)vogels zo veel mogelijk te voorkomen waarbij aandacht besteed wordt aan de volgende twee maatregelen:"

- (72) Deze open norm zonder duidelijk eindpunt is vergaand rechtsonzeker, aangezien (i) onduidelijk is wanneer aan deze norm voldaan is en (ii) op welke wijze aan deze norm voldaan kan worden. Het is evident dat de verplichting om zo veel mogelijk slachtoffers te voorkomen een zodanig open geformuleerde verplichting is, dat dit niet in redelijkheid van Initiatiefnemer geeist kan worden.
- (73) De verplichting tot monitoring (voorschrift j2, l en m) is niet noodzakelijk, gezien de netto sterftereductie als gevolg van het Windpark na sanering van de bestaande windturbines. Bovendien zullen de monitoringsresultaten niet (en in ieder geval niet binnen een redelijke termijn) kunnen leiden tot een zinvolle mitigerende maatregel: het trekvoorspellingsmodel van de UvA zal niet gebruikt kunnen worden om vogeltrek door het plangebied te voorspellen. Het is dus onduidelijk hoe de monitoringsresultaten zullen worden aangewend. Het staat echter vast dat de gunstige staat van instandhouding van de betrokken vogelsoorten door het Windpark niet zal verslechteren. In het licht hiervan is onvoldoende onderbouwd dat er een noodzaak tot monitoring bestaat.⁴⁷
- (74) De voorschriften zijn dus niet noodzakelijk en voorts in strijd met het verbod op détournement de pouvoir. Ook is sprake van een onevenredige belangenafweging. Het monitoren van slachtofferaantallen is tijd- en kostenintensief, ook wanneer slechts enkele turbines worden gemonitord. De omvang van de kosten zijn niet inzichtelijk gemaakt in de besluitvorming en daardoor kan ook niet worden gesteld dat de impact van de monitoring op het Windpark is betrokken in de besluitvorming. Voorts zijn de mogelijke beoogde positieve effecten van monitoring niet inzichtelijk gemaakt en voorts hoogst onzeker, hetgeen ook in de besluitvorming betrokken moet worden. Daarbij komt dat het Rijk streeft naar een daling van de kostprijs van windenergie. Daarmee zijn de voorschriften dus onevenredig benade-

⁴⁷ ABRvS 11 oktober 2017, ECLI:NL:RVS:2017:2742.

Stibbe

lend. In het licht van hetgeen in paragraaf 4.1 aan de orde kwam en het bovenstaande zijn de voorschriften met betrekking tot monitoring (voorschrift j2 en l) onvoldoende gemotiveerd.

- (75) Overigens is de verplichting om bij bestaande windturbines te monitoren niet uitvoerbaar, aangezien Initiatiefnemer voornoemde windturbines niet in eigendom heeft. Initiatiefnemer heeft met de eigenaren van deze windturbines wel afspraken gemaakt over de sanering, maar heeft het op basis van deze afspraken verder niet in zijn macht om enige monitoring uit te voeren. Het Ontwerpbesluit miskent het voorgaande en is daarmee niet zorgvuldig voorbereid.
- (76) Op grond van het voorgaande (en het hiernavolgende in paragrafen 4.4, 5.2 en 5.3) moeten voorschrift j2, l en m te worden geschrapt. Initiatiefnemer kan niet worden verplicht tot het opstellen van de diverse monitoringsplannen, het uitvoeren van monitoring en dus evenmin om aan monitoringsresultaten consequenties te verbinden.

4.3. Mitigatie (waaronder begrepen sanering en stilstand)

4.3.1. Sanering

- (77) Vooropgesteld zij dat Initiatiefnemer instemt met het slot van voorschrift j1: de sanering van 221 bestaande windturbines zal uiterlijk op 31 december 2026 zijn afgerond.
- (78) Initiatiefnemer heeft echter wel bezwaar tegen de verdergaande verplichtingen ten aanzien van sanering: het voorschrijven van een saneringsplan aan de hand van aanvullend veldonderzoek of trekvoorspellingen van de Koninklijke Luchtmacht (voorschrift j1). Aangezien het opstellen van een plan om bepaalde turbines eerder te saneren geen ratio heeft vanuit ecologisch perspectief, aangezien er geen (relevant) onderling verschil in de ecologische effecten van de bestaande windturbines optreedt en ook niet noodzakelijk is ten behoeve van de gunstige staat van instandhouding (paragraaf 3.7), is het verplichten van deze mitigerende maatregelen niet noodzakelijk, in strijd met het verbod op détournement de pouvoir en, gezien de kosten van en sanering voorafgaand aan 31 december 2026 en het opstellen van een saneringsplan, onevenredig benadelend. Het voorschrift is bovendien, mede gezien hetgeen in 4.1 is besproken, onvoldoende gemotiveerd. Niettemin zullen dus 16 bestaande windturbines bij de start van de bouwperiode van het Windpark zijn of worden gesaneerd. Het gedeelte van voorschrift j1 dat betrekking heeft op het opstellen van een saneringsplan moet dus worden doorgehaald.

4.3.2. Overige mitigerende maatregelen in strijd met verbod op détournement de pouvoir

- (79) Voorop staat dat de staat van instandhouding van de betrokken (trek)vogelsoorten niet dreigt te worden aangetast door het Windpark. Hiervoor kwam al aan de orde dat het bevoegd gezag niet de bevoegdheid heeft om voorschriften te stellen die niet zien op de staat van instandhouding van bepaalde vogelsoorten, maar die slechts tot doel hebben om individuele sterfte te voorkomen.

Stibbe

- (80) Het bevoegd gezag handelt in strijd met het verbod op détournement de pouvoir door de voorschriften j, l en m op te leggen. Uit artikel 3.3 Wnb kan worden afgeleid dat het bevoegd gezag de taak heeft om te controleren dat voorgestelde maatregelen niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van een bepaalde vogelsoort. Voor zover u meent dat dit tot gevolg heeft dat het bevoegd gezag voorschriften mag stellen om vogelsterfte te beperken, is deze bevoegdheid wel gekoppeld aan en beperkt tot een doel, namelijk het voorkomen van verslechtering van de staat van instandhouding van de betrokken vogelsoorten.
- (81) Verdergaande mitigatie (in de zin van voorschriften j, l en m) voor het Windpark heeft echter geen invloed op de staat van instandhouding van de betrokken trekvogelsoorten, maar ziet specifiek op een verdere vermindering van individuele slachtoffers. Voor zover het bevoegd gezag dus al de bevoegdheid zou hebben om dergelijke voorschriften te stellen, heeft het hier die bevoegdheid uitgeoefend in strijd met het verbod op détournement de pouvoir.

4.3.3. Mitigerende maatregelen onevenredig benadelend

- (82) In het kader van de stilstandvoorziening (voorschrift j2) is onvoldoende onderbouwd waarom een stilstandvoorziening voor bepaalde soorten een noodzakelijke en effectieve beschermingsmaatregel zou zijn. Het bevoegd gezag heeft bovendien de kosten die voor de Initiatiefnemer voortvloeien uit de stilstandvoorziening niet zorgvuldig meegewogen.⁴⁸ In paragraaf 3.7 kwam reeds aan de orde dat de in de Eemshaven verwachte (theoretische, zie Bijlage 2) verhouding tussen stilstand/kosten enerzijds en sterftereductie anderzijds niet opgaan in het Windpark. De kosten van eventuele andere mitigerende maatregelen lijken ook niet, dan wel niet kenbaar en in ieder geval onvoldoende te zijn meegewogen bij het voorschrijven van aanvullende mitigerende maatregelen. De kosten die samenhangen met de uitvoering van de betwiste voorschriften zijn onder meer (i) verbonden aan het opstellen van het saneringsplan, (ii) uitvoering van het saneringsplan door een eerdere sanering dan op 31 december 2026, (iii) opstellen en uitvoeren van het monitoringsplan, (iv) het opstellen en uitvoeren van een stilstandsvoorziening en (v) het daarmee samenhangende verlies van productie en inkomsten, waarbij bij het voorgaande veel zaken omtrent de omvang van de verplichting onduidelijk zijn en derhalve qua kosten niet zijn in te schatten. Deze kosten en de daarbij horende onzekerheid over de omvang daarvan acht Initiatiefnemer onevenredig bezwarend.
- (83) Kortom: de voordelen van de voorgeschreven mitigatiemaatregelen zijn onbekend, maar zullen met zekerheid verwaarloosbaar klein zijn aangezien de sterfte onder vogelsoorten ook zonder deze maatregelen verwaarloosbaar klein zal zijn. De nadelen daarvan (financieel en in de vorm van verlies van duurzame energieproductie) zijn daarentegen aanzienlijk. Dit heeft het bevoegd gezag niet en in ieder geval niet voldoende meegewogen. Initiatiefnemer heeft bezwaar tegen de aanvullende mitigerende maatregelen en verzoekt u het Ontwerpbesluit op deze punten aan te passen.

---

⁴⁸

Ontwerpbesluit, p. 12.

Stibbe

4.3.4. Tussenconclusie

- (84) Uit het voorgaande volgt dat voorschrift j1 moet worden aangepast en dat voorschrift j2 moet worden doorgehaald. Bovendien kan Initiatiefnemer niet verplicht worden tot het opstellen van een aanvullend monitoringsplan en mitigatieplan (voorschrift l), noch tot het voorstellen van aanvullende mitigerende maatregelen (voorschrift m). Deze voorschriften moeten worden doorgehaald.

5. VLEERMUIZEN: VOORSCHRIFTEN K, L EN M

5.1. Stilstandvoorziening na sanering

- (85) Het bevoegd gezag heeft voorgeschreven dat de turbines van het Windpark onder bepaalde cumulatieve omstandigheden moet worden stilgezet (voorschrift k). Vooropgesteld zij dat de Initiatiefnemer het eens is met deze stilstandvoorziening voor zover deze beperkt is tot de herstructureringsperiode.

- (86) De stilstandvoorziening in het Ontwerpbesluit is echter niet in de tijd beperkt. Het bevoegd gezag baseert deze verruiming op de stelling dat het Windpark ook buiten de herstructureringsperiode *"de gehanteerde 1% mortaliteitsnorm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis [zal] overschrijden."* Deze stelling wordt niet gesteund door de ecologische onderzoeken die voor het Windpark zijn verricht of de conclusie in de aanvraag dat, gezien de sanering van de bestaande turbines, het Windpark netto leidt tot een vermindering van het aantal vleermuisslachtoffers (inclusief slachtoffers onder tweekleurige vleermuizen).

- (87) In het licht hiervan is de verruiming van de stilstandvoorziening niet noodzakelijk en onvoldoende gemotiveerd. Wij verzoeken u de stilstandvoorziening van voorschrift k te beperken.

5.2. Monitoring en mitigatie

- (88) Het bevoegd gezag heeft niet gesteld, laat staan gemotiveerd, dat er een noodzaak bestaat tot het monitoren van vleermuisslachtoffers. Hetgeen in paragrafen 4.2, 4.3.2 en 4.3.3 is gesteld gaat ook op voor vleermuizen. Hierbij zij benadrukt dat monitoringskosten voor vleermuizen nog hoger zijn dan voor vogels. Hieruit volgt dat Initiatiefnemer niet verplicht kan worden tot het opstellen van een aanvullend monitoringsplan en mitigatieplan (voorschrift l), noch tot het voorstellen van aanvullende mitigerende maatregelen (voorschrift m). Deze voorschriften moeten worden doorgehaald.

6. VOORSCHRIFT N: DESKUNDIGE BEGELEIDING

- (89) Voorschrift n is onduidelijk geformuleerd. De Initiatiefnemer leest in dit voorschrift een verplichting om een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend te betrekken bij:

- (i) het opstellen van een saneringsplan (voorschrift j1);

Stibbe

- (ii) het opstellen en uitvoeren van een monitoringsplan en het opstellen een voorstel voor een stilstandvoorziening voor vogels (voorschrift j2);
  - (iii) het opstellen van een monitoringsplan en een mitigatieplan in het algemeen (voorschrift l);
  - (iv) het interpreteren van de resultaten van de monitoring en het opstellen van een eventueel voorstel voor aanvullende mitigerende maatregelen of versoepeling van de stilstandvoorziening (voorschrift m); en
  - (v) het opstellen van een ecologisch werkprotocol (voorschrift o).
- (90) Begeleiding door een deskundige op het gebied van de betrokken vogel- en vleermuissoorten zou immers voor de andere voorschriften en werkzaamheden voor het Windpark geen toegevoegde waarde hebben. Dit geldt ook in het kader van voorschriften, j, l en k voor zover die in stand kunnen worden gelaten, nu de parameters van sanering respectievelijk de stilstandvoorziening in de voorschriften zodanig zijn bepaald dat een ecoloog daaraan niets kan toevoegen. Bovendien zou een verdergaande verplichting tot het door een deskundige laten begeleiden van werkzaamheden, gezien de kosten daarvan, niet in verhouding staan tot de baten. Nu voorschriften j (grotendeels), l en m moeten worden doorgehaald, hoeft ook daarvoor geen deskundige begeleiding te worden opgelegd.
- (91) Ten behoeve van de duidelijkheid van de voorschriften verzoekt Initiatiefnemer u om voorschrift n expliciet te koppelen aan voorschrift o. Voor zover het bevoegd gezag de bedoeling heeft voorschrift n ook aan andere voorschriften te verbinden, verzoekt Initiatiefnemer u om dat te verhelderen.

7. CONCLUSIE

Gelet op het vorenstaande verzoek ik u namens Initiatiefnemer om de voorschriften j, k, l, m en n van het Ontwerpbesluit conform deze zienswijze door te halen dan wel aan te passen.

Aangezien voorschrift j2 reeds in mei 2018 een nader uitgewerkt monitoringsplan verlangd wordt van Initiatiefnemer verzoeken wij tevens om, in geval u het betreffende voorschrift niet wijzigt in het definitieve besluit, de termijn voor uitwerking te verlengen tot mei 2020 teneinde de Initiatiefnemer gelegenheid te geven beroep in te stellen tegen het betreffende besluit (in geval dit nog nodig is). Dit lijkt Initiatiefnemer niet bezwaarlijk, aangezien ongeveer de helft van de nieuwe windturbines eerst medio 2020 in bedrijf zullen worden gesteld.

Hoogachtend,

Stibbe

Bijlage(n)

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

> Retouradres Postbus 40225, 8004 DE Zwolle

Windpark Zeewolde B.V.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Postbus 40225,
8004 DE Zwolle
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
F 070 378 61 39
wnb@rvo.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bijlagen
1

ONTWERP-BESLUIT

Datum

Betreft Beslissing op uw aanvraag

Geachte

Op 2 december 2016 heeft u een ontheffing aangevraagd. Ik heb uw aanvraag met de aanvullingen van 13 juli 2017 en 16 november 2017 beoordeeld. In deze brief licht ik dit nader toe en leest u wat mijn beslissing is.

De Wet natuurbescherming

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. Het overgangsrecht in deze wet bepaalt dat aanvragen die onder de Flora- en faunawet zijn ingediend en waarop nog geen besluit is genomen, worden beoordeeld volgens de Wet natuurbescherming. Dit kan van invloed zijn op dit besluit, omdat vanaf 1 januari 2017 een aantal soorten niet meer bij wet zijn beschermd of dat juist wel zijn geworden. Het kan ook zo zijn dat in uw projectgebied soorten voorkomen die beschermd zijn, maar waar u nu nog geen ontheffing voor heeft. In dat geval dient u mogelijk een aanvullende ontheffing aan te vragen bij het bevoegd gezag.

Procedure

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor Windpark Zeewolde fase 2 gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor Windpark Zeewolde fase 2. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieregeling van toepassing.

ONTWERP BESLUIT

De minister van EZK heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor Windpark Zeewolde fase 2 bevorderd. Onderhavig besluit is en samen met een ander besluit als volgt voorbereid:

- op [datum] is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;
- op [datum] is door de minister van EZK een ontwerp van het besluit aan Windvereniging Zeewolde gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van [datum] tot en met [datum] ter inzage gelegen bij [locatie];

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZK bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZK daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers, grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden persoonlijk geïnformeerd.

Inhoud aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de exploitatie van het project 'Windpark Zeewolde', gelegen in de gemeenten Almere en Zeewolde. Het project betreft de exploitatie van 91 windturbines. U vraagt ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de aalscholver (*Phalacrocorax carbo*), blauwe reiger (*Ardea cinerea*), boerenzwaluw (*Hirundo rustica*), bonte vliegenvanger (*Ficedula hypoleuca*), bonte strandloper (*Calidris alpestris*), boompieper (*Anthus trivialis*), bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*), bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*), buizerd (*Buteo buteo*), fitis (*Phylloscopus trochilus*), gaai (*Garrulus glandarius*), gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), gele kwikstaart (*Motacilla flava*), gierzwaluw (*Apus apus*), goudhaan (*Regulus regulus*), goudplevier (*Pluvialis apricaria*), grasmus (*Sylvia communis*), graspieper (*Anthus pratensis*), grauwe gans (*Anser anser*), grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*), groenling (*Carduelis chloris*), grote lijster (*Turdus viscivorus*), heggenmus (*Prunella modularis*), holenduif (*Columba oenas*), houtduif (*Columba palumbus*), houtsnip (*Scolopax rusticola*), huiszwaluw (*Delichon urbica*), kauw (*Corvus monedula*), keep (*Fringilla montifringilla*), kievit (*Vanellus vanellus*), kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*), kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*), kleine plevier (*Charadrius dubius*), kneu (*Carduelis cannabina*), knobbelzwaan (*Cygnus olor*), kokmeeuw (*Larus ridibundus*), kolgans (*Anser albifrons*), koolmees (*Parus major*), koperwiek (*Turdus iliacus*), krakeend (*Anas strepera*), kramsvogel (*Turdus pilaris*), kuifeend (*Aythya fuligula*), meerkoet (*Fulica atra*), merel (*Turdus merula*), nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*), oeverloper (*Actitis hypoleucos*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), pimpelmees (*Parus caeruleus*), putter (*Carduelis carduelis*), rietgors (*Emberiza schoeniclus*), rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*), ringmus (*Passer montanus*), roodborst (*Erithacus rubecula*), roodborsttapuit (*Saxicola torquata*), scholekster (*Haematopus ostralegus*), sijs (*Carduelis spinus*), smient (*Anas penelope*), sperwer (*Accipiter nisus*), spreeuw (*Sturnus vulgaris*), sprinkhaanrietzanger (*Locustella naevia*), stormmeeuw (*Larus*

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

canus), tafeleend (*Aythya ferina*), tapuit (*Oenanthe oenanthe*), tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*), toendrarietgans (*Anser serrirostris*), torenvalk (*Falco tinnunculus*), tuinfluiter (*Sylvia borin*), tureluur (*Tringa totanus*), leeuwerik (*Alauda arvensis*), vink (*Fringilla coelebs*), visdief (*Sterna hirundo*), waterhoen (*Gallinula chloropus*), waterral (*Rallus aquaticus*), watersnip (*Gallinago gallinago*), wilde eend (*Anas platyrhynchos*), wintertaling (*Anas crecca*), witte kwikstaart (*Motacilla alba*), wulp (*Numenius arquata*), zanglijster (*Turdus philomelos*), zilvermeeuw (*Larus argentatus*), zwarte kraai (*Corvus corone*), zwartkop (*Sylvia atricapilla*) en de zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochruros*); alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, lid 1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathussi*) en de tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*).

Besluit

Ik verleen u voor de periode van 25 jaar nadat de eerste turbine van het nieuw op te richten windpark in bedrijf is genomen ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 voor zover dit betreft het opzettelijk doden van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart; alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, lid 1 voor zover dit betreft het doden van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis. Mijn overwegingen voor dit besluit worden in bijlage 1 toegelicht.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

- a. De ontheffing wordt voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
- b. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die volgens de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
- c. Deze ontheffing ziet toe op de exploitatie van de 91 nieuw te plaatsen windturbines. Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project 'Windpark Zeewolde', gelegen in de gemeenten Almere en Zeewolde. Het plangebied wordt begrensd door de A6 in het noorden en de Hoge Vaart in het zuiden. Aan de westzijde wordt het gebied begrensd door de A27 en aan de oostzijde door Lepelaarstocht en de Schollevaartweg, één en ander zoals is weergegeven in bijlage 3 bij de aanvraag.
- d. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met het bevoegd gezag indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de soorten waarvoor ontheffing is verleend worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift c noodzakelijk zijn.
- e. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers blijven daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
- f. Een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief dient gedurende de ontheffingsperiode op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
- g. U dient ten minste 1 week voorafgaand aan de ingebruikname van de eerste windturbine hiervan melding te doen bij het bevoegd gezag.

Specifieke voorschriften

- h. U dient, met in achtneming van onderstaande voorschriften, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven in de paragrafen 4.1.2 en 4.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016. De aanvraag en de daarbij behorende stukken maken integraal onderdeel uit van dit besluit.
- i. De verdeling van windturbines is als volgt:
  - 22 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 220 meter en een rotordiameter van 142 meter;
  - 37 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 160 meter en een maximale rotordiameter van 132 meter;
  - 9 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 160 meter en een maximale rotordiameter van 110 meter;
  - 23 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 150 meter en een maximale diameter van 120 meter.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

- j. U dient maatregelen te treffen om slachtoffers onder voornoemde (trek)vogels zo veel mogelijk te voorkomen waarbij aandacht besteed wordt aan de volgende twee maatregelen:
1. U dient een saneringsplan op te stellen, zoals voorgesteld in de aanvraag, waarin is opgenomen welke windturbines wanneer gesaneerd worden. U dient dit plan ecologische te onderbouwen. Daarbij dient u als uitgangspunt te nemen dat de windturbines die het hoogste aantal slachtoffers maken als eerste gesaneerd worden. Om te kunnen bepalen welke windturbines de meeste slachtoffers maken dient u het natuuronderzoek windparken Zeewolde, Gebiedsgebruik en vliegbewegingen van watervogels, kiekendieven & vleermuizen (Gymese et al, 2016, rapportnummer 16-046, Bureau Waardenburg, Culemborg) aan te vullen met de gegevens van de door u aangevraagde (trek)vogelsoorten (voor zover deze niet verwerkt zijn in voornoemd rapport). U kunt hierbij gebruik maken van actuele veldgegevens die u verzamelt met een radar of de gegevens van de dagelijkse trekvoorspellingen van de Koninklijke Luchtmacht over het jaar 2016. Voornoemde sanering dient uiterlijk op 31 december 2026 afgerond te zijn.
  2. Monitoring wordt uitgevoerd binnen een representatieve selectie van de bestaande windturbines in het windpark Zeewolde om het volgende nader te bepalen:
    - hoe de verdeling is van aanvaringslachtoffers onder de verleende soorten trekvogels op basis van de hierboven genoemde representatieve selectie windturbines;
    - in welke aantallen aanvaringslachtoffers onder de verleende soorten trekvogels onder welke omstandigheden optreden;
    - onder welke omstandigheden de hoogste reductie van aanvaringslachtoffers onder de verleende soorten trekvogels optreedt.

Deze informatie dient mede voor de ontwikkeling van een trekvoorspellingsmodel dat uitgevoerd wordt door de Universiteit van Amsterdam (UvA) met als doel een stilstand voorziening voor windparken in en rond Zeewolde op een efficiënte wijze mogelijk te maken. U dient uiterlijk op 31 mei 2018 een nader uitgewerkt monitoringsplan ter goedkeuring aan het bevoegde gezag te overleggen. U dient er bij het opstellen van dat plan vanuit te gaan dat de monitoring in het najaar van 2018 dient aan te vangen en een aaneengesloten doorlooptijd van drie jaar heeft. Op basis van de algehele resultaten van de monitoring en het UvA model dient een totaalplan voor de stilstand voorziening te worden gepresenteerd dat na goedkeuring door het bevoegde gezag dient te worden geëffectueerd voor de rest van de tijd dat de windturbines operationeel zijn. Dit plan dient uiterlijk voor de voorjaartrek 2022 gereed te zijn.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

**Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js**

ONTWERP BESLUIT

- k. De stilstandvoorziening ten aanzien van vleermuizen bestaat eruit de draaisnelheid van de rotoren voor de gehele operationele periode van het windpark te beperken tot < 1rpm onder de volgende specifieke omstandigheden:
- Uitsluitend in de periode tussen 1 augustus en 1 oktober;
    - Én tussen zonsondergang en zonsopkomst;
    - Én temperatuur hoger dan 12 graden Celsius;
    - Én windsnelheid lager dan of gelijk aan 5 m/s op ashoogte;
    - Én bij de afwezigheid van neerslag.
- l. In aanvulling op het voorgaande geldt dat u een concreet mitigatieplan en monitoringsvoorstel dient uit te werken. Dit voorstel dient u uiterlijk 31 mei 2018 ter goedkeuring aan het bevoegd gezag aan te bieden.
- m. Indien de resultaten uit de monitoring aanleiding geven tot het nemen van aanvullende mitigerende maatregelen of versoepeling van de stilstandvoorziening voor vogels of vleermuizen, dan dient u een aanvullend mitigatieplan op te stellen en deze ter goedkeuring aan het bevoegd gezag aan te bieden.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

**Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js**

Overige voorschriften

- n. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend.
- o. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte te worden gesteld.
- p. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, minimaal vier maanden voor het verstrijken van deze termijn, een verzoek tot verlenging van de ontheffing in te dienen bij het bevoegd gezag. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.

ONTWERP BESLUIT**Behandeling zienswijzen**

Zienswijzen over het ontwerp van het besluit kunnen worden ingediend bij:
Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark Zeewolde
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Met vriendelijke groet,

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit,
namens deze:

Teammanager Vergunningen
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Bijlage 1: Overwegingen Wet natuurbescherming

Onderzoek

Vogels

Uit de stukken blijkt dat de appelvink, blauwborst, braamsluiper, fuut, goudvink, grote Canadese gans, grote gele kwikstaart, kleine zwaan, koekoek, kruisbek, kwartel, noordse kwikstaart, paapje, slobeend, spotvogel, wilde zwaan, winterkoning, witgat en de zwarte mees in het plangebied verwacht worden, waarbij incidentele slachtoffers kunnen vallen. Mogelijk is er dan ook sprake van voorzienbare slachtoffers onder soorten waar u thans geen ontheffing voor aanvraagt. Ik adviseer u hier kennis van te nemen en, indien aan de orde, ontheffing aan te vragen.

Deze conclusie heeft echter geen invloed op mijn besluit. De algemene Wet Bestuursrecht dwingt mij om een besluit kenbaar te maken op uw aanvraag. Hierna volgt de beoordeling van de soorten waar u wel een ontheffingsaanvraag voor ingediend heeft.

Instandhouding van de soorten

Artikel 3.1, lid 1 Wet natuurbescherming: Vogels

Bij het onderzoek naar het aantal slachtoffers is uitgegaan van de maximale sterfte per jaar in het gehele windpark, zowel de huidige als de toekomstige windturbines zijn in de berekening naar het aantal slachtoffers meegenomen. Van de merel, koperwiek, kramsvogel, wilde eend, spreeuw en de zanglijster worden per soort maximaal 160 slachtoffers per jaar verwacht. Van de gierzwaluw, houtduif, kievit, kleine mantelmeeuw, kokmeeuw, kolgans, stormmeeuw, veldleeuwerik en de zilvermeeuw worden per soort maximaal 110 slachtoffers per jaar verwacht. Van de boerenzwaluw, goudhaan, goudplevier, graspieper, holenduif, koolmees, kuifeend, krakeend, meerkoet, pimpelmees, roodborst, smient, waterhoen, watersnip, wulp en de vink worden per soort maximaal 62 slachtoffers verwacht. Van de buizerd, grauwe gans, grote lijster, houtsnip, kauw, scholekster, toendrarietgans en de zwarte kraai worden per soort maximaal 22 slachtoffers per jaar verwacht. Van de aalscholver, blauwe reiger, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, grasmus, grauwe vliegenvanger, groenling, heggenmus, huiszwaluw, keep, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborsttapuit, sijs, sperwer, sprinkhaanzanger, tafeleend, tapuit, fitis, tjiftjaf, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, waterral, wintertaling, witte kwikstaart, zwarte roodstaart en de zwartkop worden per soort maximaal twaalf slachtoffers per jaar verwacht. Van de bonte strandloper, bruine kiekendief en de visdief worden per soort maximaal vier slachtoffers per jaar in windpark Zeewolde verwacht.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in paragraaf 4.1.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016 en de aanvulling van 13 juli 2017. De mitigerende maatregelen betreffen de overweging van voorkeursalternatieven en het saneren van 221 bestaande windturbines in het gebied.

Het voorkeursalternatief van 91 windturbines bevat minder turbines dan het voorstel uit de MER met 98 windturbines. Het aantal windturbines in bos en halfopen landschap is beperkt gehouden en wordt het plaatsen van windturbines langs de Ibisweg voorkomen.

Beoordelingsaspect vogels

In artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming is de bescherming van vogels als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn vastgelegd. Ze ziet daarmee op de bescherming van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het EG Verdrag van toepassing is. Voor een groot deel betreft het hier trekvogels. Trekvogels vormen een "gemeenschappelijk erfgoed en de doeltreffende bescherming van de vogels is een typisch grensoverschrijdend milieuvraagstuk dat een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid impliceert" (derde overweging van de considerans bij de Vogelrichtlijn). Deze overweging verdient met name aandacht in de context van aan windenergie gerelateerde voorzieningen. Zowel op zee als op het land worden vogels in het kader van de energietransitie geconfronteerd met steeds meer energie gerelateerde obstakels op hun 'flyway'. Dit is door de Europese Commissie erkend in die zin dat speciaal voor de oprichting van windparken een gidsdocument tot stand is gekomen, waarin aandacht wordt gevraagd voor de nauwkeurige beoordeling van effecten op strikt beschermde soorten, waaronder vogels¹.

In de Wet natuurbescherming (artikel 1) wordt de staat van instandhouding voor soorten als volgt gedefinieerd: "*Staat van instandhouding van een soort: het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het in artikel 2 van de Habitatrichtlijn*".

Op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn geldt de verplichting dat de lidstaten "*alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten*". Vervolgens zegt het artikel dat de lidstaten daarbij tevens "*rekening moeten houden*" met economische en recreatieve eisen. De ecologische belangen worden evenwel voorop gesteld.

---

¹ EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, Europese Unie, 2011. ISBN 978-92-79-18647-9.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Het effect op de staat van instandhouding en de wijze waarop het risico voor het behoud van de vogelstand moet worden beperkt, worden hieronder behandeld.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Beoordeling

Uit uw aanvraag blijkt dat u van mening bent dat het treffen van mitigerende maatregelen niet noodzakelijk is, omdat het aantal aanvaringslachtoffers in het nieuw te realiseren deel van het windpark Zeewolde in cumulatie met het reeds bestaande deel van windpark Zeewolde lager is dan 1% van de natuurlijke mortaliteit (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p52). Ontheffing van het verbod genoemd in artikel 3.1, lid 1, van de Wnb kan uitsluitend worden verleend mits voldaan is aan elk van de voorwaarden genoemd in artikel 3.3, lid 4, van de Wnb.

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Voor de verlening van een ontheffing voor vogels moet voldaan worden aan de volgende voorwaarden:

- a. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- b. Zij is nodig:
  - 1° In het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
  - 2° In het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
  - 3° Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
  - 4° Ter bescherming van flora of fauna;
  - 5° Voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt, of
  - 6° om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan;
- c. De maatregelen niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort."

In deze paragraaf wordt getoetst aan "andere bevredigende oplossingen" en "de maatregelen leiden niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort". Het beoordelen van de belangen, de tweede voorwaarde waaraan het project moet voldoen, gebeurt elders in dit besluit.

Er mogen geen andere bevredigende oplossingen bestaan. De aanvraag gaat uit van een zogenaamd "worst-case scenario", waarbij aangenomen wordt dat één type turbine gebruikt wordt met een grote rotor en een lage as. Uit afbeelding 1.1 van de aanvraag blijkt echter dat dit in de praktijk niet het geval zal zijn; hier wordt immers gesproken over 4 tiphoogten binnen het windpark, nader uitgewerkt in tabel 2.1. Een wijziging in de tiphoogte zou kunnen leiden tot het toepassen van een ander type turbine. Uit de term "worst case scenario" wordt daarnaast afgeleid dat er op voorhand niet uitgesloten kan worden dat er ook scenario's of alternatieven bestaan die gunstiger uit kunnen pakken, dat wil zeggen een lager slachtoffer aantal kennen. Deze alternatieven zijn mogelijk gunstiger voor de staat van instandhouding. Een beoordeling van deze mogelijk gunstigere alternatieven laat u in uw aanvraag achterwege. Het bestaan van andere bevredigende oplossingen, waarbij minder slachtoffers vallen kan op voorhand dan ook niet uitgesloten worden. Hierbij valt te denken aan de overige scenario's waarover u

ONTWERP BESLUIT

kennelijk beschikt maar ook het treffen van mitigerende maatregelen, mits deze proportioneel zijn en derhalve gezien kunnen worden als een andere *bevredigende* oplossing.

Bij het bepalen of een andere oplossing bevredigend genoemd kan worden, worden in de praktijk twee toetsingscriteria gehanteerd:

- een ecologisch betere oplossing voor het project;
- deze ecologisch betere oplossing moet proportioneel zijn ten opzichte van het project.

Deze oplossing dient een ecologisch betere oplossing te zijn waarbij het doel waartoe het project wordt uitgevoerd nog wel mogelijk moet zijn. De mogelijke beperkingen die uit de ecologische maatregelen kunnen volgen moeten proportioneel zijn. In het geval van een windpark betekent dit dat de ecologische maatregelen het rendement van het windpark niet teveel mogen beïnvloeden. Het doel van het windpark is immers het winnen van energie uit wind.

De exploitatie van het windpark mag niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten, waarbij het doden van individuen niet zonder meer leidt tot het niet behouden van de staat van instandhouding.

Het feit dat er slachtoffers vallen brengt met zich mee dat een (lokale) populatie kleiner wordt, doordat er minder exemplaren zijn. Dit hoeft niet noodzakelijkerwijs het niet behouden van de staat van instandhouding met zich mee te brengen. In de uitvoeringspraktijk wordt het ORNIS criterium gebruikt als indicator om te bepalen of er een kans bestaat dat de staat van instandhouding (SVI) in gevaar komt. Dit criterium is zowel door het Hof van Justitie als de Afdeling bestuursrechtspraak geaccepteerd als indicatie voor de eventuele gevolgen voor de staat van instandhouding. Hierbij geldt in de uitvoeringspraktijk dat de SVI zeker niet in het geding komt indien de mortaliteit vanwege het project kleiner is dan 1% van de jaarlijks sterfte van de soort blijft en dat een nadere beoordeling vereist is zodra de 1% grens gepasseerd wordt.

De link die u legt tussen de norm en de noodzaak tot het treffen van mitigerende maatregelen is dan ook niet juist zoals eveneens blijkt uit de uitspraak met kenmerk ECLI:NL:RBMNE:2017:1060. Uit deze uitspraak volgt: "(...) die afweging is met name gedaan tegen de achtergrond dat door de ontheffing de gunstige staat van instandhouding niet in geding is. Die voorwaarde is echter, zoals de rechtbank hiervoor reeds heeft overwogen, niet van invloed op de bevoegdheid van de Minister om aanvullende maatregelen in de vorm van voorschriften aan de ontheffing te verbinden". Daarnaast geldt op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn de verplichting dat de lidstaten "alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten".

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Op basis van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak d.d. 16 augustus 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:2206) concludeer ik dat dat ik bevoegd ben om voorschriften op te leggen, ongeacht of de gunstige staat van instandhouding in het geding is. Wellicht ten overvloede merk ik op dat het voortbestaan van prioritaire soorten van communautair belang een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van alle Lid-staten. Onafhankelijk van de door Nederland te behalen energie doelstellingen zal Nederland ook invulling dienen te geven aan de Vogel- en Habitatrichtlijn. Gezien deze bevoegdheid verbind ik aan de ontheffing de verplichting tot het saneren van de 221 bestaande windturbines en het instellen van een stilstandvoorziening, hetgeen hierna nog nader wordt toegelicht.

Het winstoogmerk dat u als ondernemer nastreeft onderschrijf ik, maar dit acht ik van ondergeschikt belang bij het behalen van zowel de energie als de ecologie doelstellingen. Het is mogelijk om tegen een zeer beperkt verlies in energie productie (ca 1,25%²) een ecologische winst te halen doordat er ongeveer 75% minder slachtoffers vallen onder vogels en ongeveer 85% minder slachtoffers onder vleermuizen.

Nu uit uw aanvraag blijkt dat er sprake is van een aantasting van de staat van instandhouding ligt het treffen van mitigerende maatregelen voor de hand. Uit uw aanvraag blijkt dat hier een aantal opties voor bestaan.

Ten eerste: andere scenario's die minder slachtoffers met zich meebrengen. Uw aanvraag is gebaseerd op het "worst case" scenario. Deze aanpak impliceert dat het bestaan van andere scenario's die, ecologisch gezien, minder ingrijpend zijn op voorhand niet uitgesloten kan worden. In dat geval ligt het voor de hand om te kiezen voor een scenario dat de minste aantasting van de staat van instandhouding met zich meebrengt.

Uit de door u aangeleverde alternatieven afweging blijkt dat u zich realiseert dat er sprake kan zijn van een variatie in aanwezigheid van soorten per locatie en dat dit van invloed kan zijn op de kans dat er slachtoffers vallen (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p50). Hoe u dit gegeven vervolgens uitgewerkt heeft in het gekozen scenario is voor mij niet navolgbaar. Deze mitigerende maatregel lijkt dan ook minder geschikt. Natuur is immers niet de enige factor waar in de totstandkoming van het project rekening gehouden is. De beoordeling van alternatieven en varianten heeft langs een scala aan maatstaven plaats gevonden waarbij de thans gekozen opzet het best past over de gehele breedte. Welke rol de ecologie gespeeld heeft in uw afwegingen is niet bekend.

Ten tweede: U stelt voor om een voorschrift op te nemen dat: "mitigatie plaatsvindt conform een voorafgaand aan start van de bouw van de windturbines aan te leveren Stilstand- en saneringsplan ten bate van vleermuizen Windpark Zeewolde" (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p52). Nu

---

² (<http://www.ee-eemsdelta.nl/nieuws/nieuws/vogelsterfte-door-windturbines-omlaag-met-weinig-rendemertsverlies>, geraadpleegd op 12 oktober 2017)

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

vastgesteld moet worden dat er ook onder vogels slachtoffers te verwachten zijn ligt het voor de hand vogels ook te betrekken in het saneringsplan.

Uit de aanvraag blijkt dat er zich in het plangebied al een groot aantal windturbines bevinden, waarvan 221 turbines gesaneerd zullen worden. U heeft ter indicatie een saneringsplan aan uw aanvraag toegevoegd. U geeft echter aan in paragraaf 2.4 van uw aanvraag dat dit een concept plan betreft, omdat de volgorde van de sanering kan wijzigen; het saneringsplan is dan ook niet bedoeld als vast gegeven. Het is de bedoeling dat gedurende een periode van 5 jaar zowel de 221 bestaande turbines als de 91 nieuwe turbines in bedrijf zullen zijn. Gedurende die periode zullen de 221 turbines worden verwijderd; een tijdsplanning wordt hierbij echter niet gegeven. Nu vastgesteld moet worden dat de sanering geen vast gegeven is in het kader van deze aanvraag kan deze op dit moment niet beoordeeld worden in het kader van de Wet natuurbescherming.

Uit onderzoek in de Eemshaven³ blijkt dat als gevolg van het aantal vliegbewegingen van vogels door het plangebied er grote variatie bestaat tussen turbines en aantallen slachtoffers per jaar. In de Eemshaven blijken 5 turbines goed te zijn voor 25% van het aantal slachtoffers waarbij per turbine meer dan 100 slachtoffers per jaar vielen. Een kwart van de turbines waren samen goed voor 50% van de slachtoffers en minder dan de helft van de turbines waren samen goed voor 75% van alle slachtoffers. De variatie in het aantal slachtoffers per turbine blijkt te liggen in de range tussen 1 – 213 slachtoffers per turbine per jaar (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p21).

Het ligt voor de hand de nieuwste inzichten, opgedaan in het onderzoek in de Eemshaven, te betrekken bij de uitwerking van uw saneringsplan. Het is op voorhand niet ondenkbaar dat één of enkele turbines in het bestaande windpark zorgen voor een groot deel van de slachtoffers. Door juist deze turbines bij voorrang te saneren wordt de gunstige staat van instandhouding ondersteund.

Op deze manier wordt binnen het project op een slimme manier omgegaan met het begrip saldering waarbij mogelijk het aantal slachtoffers wat valt substantieel gereduceerd wordt waardoor verslechtering van de staat van instandhouding als gevolg van het bestaande en nieuwe windpark voorkomen of in ieder geval verkleind wordt.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

---

³ Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties. Bureau Waardenburg-rapportnr 16-100. Altenburg & Wymenga, Veenwouden en Bureau Waardenburg, Culemborg.

ONTWERP BESLUIT

Ten derde bestaat er de mogelijkheid het aantal slachtoffers terug te dringen door turbines stil te zetten. Bij deze vorm van mitigatie speelt proportionaliteit een grote rol. Op grond van de wettekst moeten wij bij beoordeling van het effect van ontheffingverlening op de staat van instandhouding van soorten rekening houden met 'het effect van de som van invloeden' die op de betrokken soorten inwerken. De provincie Groningen heeft daarom onderzoek laten doen naar de mogelijkheden om het risico voor behoud van de vogelstand nader te beperken bij de oprichting van nieuwe turbines in deze windrijke regio. Dit onderzoek heeft geresulteerd in het rapport "*Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties*" (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016) en is, voor zover bekend, het eerste en voorlopig enige Nederlandse onderzoek wat inzicht biedt in effectiviteit en het mogelijke resultaat van een proactieve stilstandvoorziening. Dit rapport is op dit moment dan ook toonaangevend voor wat betreft het bepalen van de balans tussen ecologie en het winnen van energie uit wind in relatie tot een proactieve stilstandvoorziening.

In het rapport wordt geconcludeerd dat een relatief beperkte periode van stilstand van turbines, gedurende periodes van gestuwde trek, kan leiden tot een forse beperking van het aantal aanvaringslachtoffers.

Op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn geldt de verplichting dat de lidstaten "alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten". Vervolgens zegt het artikel dat de lidstaten daarbij tevens "rekening moeten houden" met economische en recreatieve eisen. De ecologische belangen worden evenwel voorop gesteld.

Ondanks het feit dat het oprichten en in werking hebben van de 91 turbines waarop dit besluit toeziet, slechts een marginaal effect zal hebben op de staat van instandhouding van diverse trekvogels, is het een feit dat voor sommige soorten geldt dat de staat van instandhouding onder druk staat. Het is verregaand onzeker hoe de trekvogelpopulaties zich in de komende decennia zullen ontwikkelen. Hierbij is van belang dat aanwijzingen bestaan dat thans grootschalige veranderingen optreden in ecosystemen die van belang zijn voor trekvogels.

Daarnaast merk ik op dat de windturbines gedurende ten minste 25 jaar operationeel blijven en gedurende deze periode aanvaringslachtoffers zullen blijven veroorzaken. Verder is de verwachting dat het aantal windparken op de trekroutes in de toekomst sterk zal toenemen. Deze combinatie van factoren leidt ertoe dat ik het vanuit het voorzorgbeginsel noodzakelijk acht om maatregelen te nemen om in windpark Zeewolde sterfte onder trekvogels te reduceren.

Uit voornoemd rapport blijkt dat het stilzetten van windturbines tijdens de vogeltrek kan leiden tot een aanzienlijke beperking van de sterfte onder trekvogels. Deze slachtoffers vallen 's nachts tijdens de voorjaarstrek en de najaarstrek in de maanden maart, april, mei, september, oktober en november.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Uit het rapport blijkt tevens dat de efficiëntste stilstandsvoorziening, waarbij veel sterfte wordt voorkomen (75%) kan worden gerealiseerd in relatief weinig nachten, namelijk 25 nachten stilstand per jaar.

Voor de toekomstig geplande 91 windturbines in windpark Zeewolde komt stilstand op 25 nachten neer op een reductie in sterfte van bijna 2717 zangvogels, op een totaal van circa 3622 slachtoffers onder zangvogels. Deze stilstand voorziening kan, aldus het stilstand rapport, worden gerealiseerd met vertical radar met een SCADA-warningsysteem ofwel door gebruik te maken van metingen met de luchtmachtradar bij Leeuwarden in combinatie met het trekvoorspellingsmodel Flysafe.

Een dergelijke stilstandsvoorziening (=op nachten met veel seizoenstrek) resulteert, aldus het rapport, niet in een sterftereductie van lokaal verblijvende vogels of van vogels die overdag trekken.

Recent is gebleken dat real time stilstand op basis van een radarsysteem vanwege te hoge onbalanskosten geen reële optie is. Een alternatief is het aanwenden van een trekvoorspellingsmodel dat thans wordt ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam. Met dit voorspellingsmodel kan ruim van tevoren worden bepaald wanneer intensieve vogeltrek op turbinehoogte plaats zal vinden en kan overgegaan worden tot stilzetten van de turbines zonder onbalanskosten. Het is thans nog niet duidelijk tot hoeveel uren stilstand dit voorspellingsmodel zal leiden. De verwachting is dat dit belangrijk minder is dan de 25 nachten per jaar waarvan in de stilstand rapportage werd uitgegaan, omdat het UvA model veel nauwkeuriger zal zijn dan het trekvoorspellingsmodel Flysafe.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Bij de effectenbepaling dient echter ook rekening gehouden te worden met cumulatieve effecten. Omdat de effecten van het project zijn getoetst aan de landelijke- en Flyway populaties dient er ook rekening gehouden te worden met andere projecten in de omgeving waarbij negatieve effecten op de aangevraagde soorten zijn te voorzien. Dergelijke projecten kunnen in cumulatie mogelijk afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding van de aangevraagde soorten. Zeker bij een risicosoort waarbij de landelijke norm erg laag ligt zal de norm in cumulatie met andere projecten al snel overschreden worden en kan mogelijk de gunstige staat van instandhouding in het geding komen, dit is echter vooralsnog onbekend. Het is verregaand onzeker hoe de trekvogelpopulaties zich in de komende decennia zullen ontwikkelen. Hierbij is van belang dat aanwijzingen bestaan dat thans grootschalige veranderingen optreden in ecosystemen die van belang zijn voor trekvogels. Het is de verwachting dat het aantal windparken op de trekroutes in de toekomst sterk zal toenemen. Deze combinatie van factoren leidt ertoe dat ik het vanuit het voorzorgbeginsel noodzakelijk acht om maatregelen te nemen om sterfte onder trekvogels te reduceren.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

**Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js**

ONTWERP BESLUIT

Daarnaast is er geen rekening gehouden met de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windturbines. De huidige windturbines hebben een maximale rotorhoogte van 70 meter met een maximale rotor diameter van 54 meter. De nieuwe windmolens krijgen een gemiddelde hoogte van 185 meter en een gemiddelde rotor diameter van 131 meter. De maximale hoogte van de turbines zal ook toenemen, van 96 meter naar 220 meter. Omdat de totale rotoroppervlakte zal toenemen doet dit vermoeden dat het aantal slachtoffers onder vogels zal toenemen in plaats van zal afnemen. Gezien de effecten van de toenemende hoogte en rotoroppervlak door u niet zijn onderzocht is het niet op voorhand uit te sluiten dat de sterfte onder vogels tijdelijk zal toenemen.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Eindoordeel ecologische afweging vogels

Ten aanzien van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart komt uit de beoordeling dat de verwachte sterfte als gevolg van enkel windpark Zeewolde de 1% mortaliteitsnorm niet wordt overschreden. Een effect op de gunstige staat van instandhouding van bovengenoemde soorten is op termijn dan ook niet te verwachten. Echter, vanwege de aanwezigheid van andere windparken in de directe omgeving, de toenemende hoogte van de winturbines en de grootte van de rotoroppervlakte van de windturbines kan dit op voorhand ook niet uitgesloten worden. Ik meen dat met het voorschrijven van een uitgestelde stilstandsvoorziening op basis van het UvA voorspellingsmodel gedurende de periodes van gestuwde vogeltrek, een optimum wordt gevonden tussen de belangen van het behoud van de vogelstand en het realiseren van windenergie vanwege belangen van volksgezondheid, openbare veiligheid en andere dwingende redenen van groot openbaar belang. Verder meen ik dat het risico voor het behoud van de vogelstand op deze wijze voldoende adequaat wordt beperkt. Ik heb daartoe een voorschrift verbonden aan dit besluit.

De gunstige staat van instandhouding van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans,

ONTWERP BESLUIT

torenavalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Artikel 3.5, lid 1 Wet natuurbescherming: Habitatrichtlijnsoorten

De gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis zijn in het plangebied aangetroffen. Tijdens het vleermuisonderzoek is de gewone dwergvleermuis het meest waargenomen. De ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de laatvlieger waren tijdens het onderzoek ook vrij regelmatig waargenomen. De meervleermuis, tweekleurige vleermuis, watervleermuis en de gewone grootoorvleermuis zijn minder frequent vastgesteld. Door de ingebruikname van windpark Zeewolde kunnen de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige vleermuis en de tweekleurige vleermuis worden gedood en verwond. Binnen windpark Zeewolde worden per jaar maximaal 49 slachtoffers van de gewone dwergvleermuis, 55 slachtoffers van de ruige dwergvleermuis, 21 slachtoffers van de rosse vleermuis, 12 slachtoffers van de laatvlieger en 3 tot 6 slachtoffers van de tweekleurige vleermuis verwacht.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in de paragrafen 4.1.2 en 4.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016 en de aanvulling van 13 juli 2017. De mitigerende maatregelen betreffen de overweging van voorkeursalternatieven. Het voorkeursalternatief van 91 windturbines bevat minder turbines dan het voorstel uit de MER met 98 windturbines. Het aantal windturbines in bos en halfopen landschap is beperkt gehouden, locaties waar de aanvaringskans met vleermuizen hoog zijn worden vermeden en tijdens de herstructureringsperiode zal een stilstand voorziening worden toegepast om het aantal slachtoffers tijdens de periode van gelijktijdig draaien te beperken. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

**Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js**

ONTWERP BESLUIT

Tijdens de beoordeling zijn alleen de effecten op het aantal slachtoffers van de 91 nieuwe windturbines berekend. De effecten van de huidige windmolens zijn door u niet inzichtelijk gemaakt. Daarnaast is er geen rekening gehouden met de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windmolens. De huidige windturbines hebben een maximale rotorhoogte van 70 meter met een maximale rotor diameter van 54 meter. De nieuwe windturbines krijgen een gemiddelde hoogte van 185 meter en een gemiddelde rotor diameter van 131 meter. De maximale hoogte van de turbines zal ook toenemen, van 96 meter naar 220 meter. Omdat het totale rotoroppervlak zal toenemen doet dit vermoeden dat het aantal slachtoffers onder vleermuizen zal toenemen in plaats van zal afnemen. Gezien de effecten van de toenemende hoogte en de grote van het rotoroppervlak niet zijn onderzocht is het niet op voorhand uit te sluiten dat de sterfte onder vleermuizen zal toenemen.

Bij de effectenbepaling dient ook rekening gehouden te worden met cumulatieve effecten. Er wordt door u verondersteld dat het onnodig is om rekening te houden met cumulatieve effecten omdat een sterfte van 1% van de natuurlijke sterfte verwaarloosbaar is. Echter, uit de resultaten van het BMU model blijkt dat de sterfte voor alle aangevraagde soorten hoger zal zijn dan de 1% mortaliteitsnorm. Gezien het sterfte aantal door een toenemende grootte van de windmolens mogelijk nog hoger komt te liggen is het wel degelijk van belang om rekening te houden met cumulatieve effecten. Er dient dan ook rekening gehouden te worden met andere projecten in de omgeving binnen een straal van 30 kilometer rondom het windpark, waarbij negatieve effecten op de aangevraagde soorten zijn te voorzien. Gezien de beperkte populatieomvang van de tweekleurige vleermuis in Nederland (100 tot 250 exemplaren) zal de sterfte van een enkel individu al de 1% mortaliteitsnorm doen overschrijden.

U heeft niet voldoende inzichtelijk gemaakt hoeveel slachtoffers er in cumulatie met andere projecten verwacht kunnen worden en daarmee is het dus onbekend of de gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis al dan niet in het geding komt. Uit uw aanvraag blijkt echter wel dat de gehanteerde norm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis door de aanwezigheid van windpark Zeewolde al overschreden wordt.

U geeft aan dat er in het de dubbeldraaiperiode, zijnde de periode waarin de bestaande windturbines in gebruik zijn tegelijk met de nieuwe windturbines waarvoor ik thans ontheffing verleen, gebruik zal worden gemaakt van een vaste stilstandvoorziening, ingericht op variabelen die bepalend zijn voor vleermuisactiviteit (periode, tijdstip van de dag, temperatuur en windsnelheid). Hiermee gaat u voorbij aan het feit dat u jaarlijks, dus zowel binnen de dubbeldraaiperiode als daarbuiten, de gehanteerde 1% mortaliteitsnorm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis zult overschrijden. De door u voorgestelde stilstandvoorziening dient dan ook gedurende de gehele operationele fase van het windpark geëffectueerd te worden. Ik ben er bij de beoordeling vanuit gegaan dat deze voorziening in alle 91 windturbines wordt toegepast en zal dit ook als zodanig voorschrijven.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

**Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js**

ONTWERP BESLUIT

Om de negatieve effecten op de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis zoveel mogelijk te beperken dient de door u voorgestelde stilstandvoorziening nog nader te worden uitgewerkt. Ter aanscherping zijn er in dit besluit dan ook aanvullende maatregelen opgenomen.

Voor vleermuizen kan het aantal slachtoffers eenvoudig gereduceerd worden met 80-90%. Door onder specifieke omstandigheden de turbines (bijna) stil te laten staan. Aanvaringen vinden alleen plaats bij kalm en warm weer in het najaar. (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p66). Het in de ontheffing opgenomen voorschrift is overgenomen uit het onderzoek (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p68).

Ten aanzien van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis komt uit de beoordeling dat de verwachte sterfte als gevolg van windpark Zeewolde (uitgerust met een stilstandvoorziening) de 1% mortaliteitsnorm niet overschrijdt. De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Nadere motivering monitoring

Aan dit besluit zijn een aantal voorschriften verbonden die de productie van energie uit wind kunnen beperken. Zoals eerder betoogd blijkt uit onderzoek van Bureau Waardenburg dat deze beperking 1,25% betreft. Het is dan ook in het belang van de doelstelling van het project om, indien gekozen wordt voor een beperkende maatregel, te monitoren of de duur van de stilstand beperkt kan worden zodat meer energie geproduceerd kan worden.

Recent is gebleken dat real time stilstand op basis van een radarsysteem vanwege hoge onbalanskosten geen reële optie is. Een alternatief is het aanwenden van een trekvoorspellingsmodel dat thans wordt ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam.

Met dit voorspellingsmodel kan ruim van tevoren worden bepaald wanneer intensieve vogeltrek op turbinehoogte plaats zal vinden en kan overgegaan worden tot stilzetten van de turbines zonder onbalanskosten. Het is thans nog niet duidelijk tot hoeveel uren stilstand dit voorspellingsmodel zal leiden. De verwachting is dat dit belangrijk minder is dan de 25 nachten per jaar waarvan in de stilstand rapportage werd uitgegaan, omdat het UvA model veel nauwkeuriger zal zijn dan het trekvoorspellingsmodel Flysafe.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Ik meen dat met het voorschrijven van een uitgestelde stilstandsvoorziening op basis van het UvA voorspellingsmodel gedurende de periodes van gestuwde vogeltrek, een optimum wordt gevonden tussen de belangen van het behoud van de vogelstand en het realiseren van windenergie vanwege belangen van volksgezondheid, openbare veiligheid en andere dwingende redenen van groot openbaar belang. Verder meen ik dat het risico voor het behoud van de vogelstand op deze wijze voldoende adequaat wordt beperkt.

Om gebruik te kunnen maken van het UvA voorspellingsmodel zal dit model ontwikkeld en gekalibreerd moeten worden. Dat betekent dat monitoring moet worden uitgevoerd binnen een representatieve selectie van de bestaande windturbines in het Zeewolde om het volgende nader te bepalen:

- hoe de verdeling is van aanvaringslachtoffers onder trekvogels binnen de bestaande windturbines in en rond Zeewolde;
- in welke aantallen aanvaringslachtoffers onder trekvogels onder welke omstandigheden optreden;
- onder welke omstandigheden de hoogste reductie van aanvaringslachtoffers optreedt.

Deze informatie dient mede voor de ontwikkeling van een trekvoorspellingsmodel door de Universiteit van Amsterdam met als doel een stilstand voorziening voor windparken in en rond Zeewolde op een efficiënte wijze mogelijk te maken. Monitoring is in dit geval noodzakelijk om de benodigde mitigerende maatregelen vorm te geven en moet als zodanig ook gezien worden; het is onlosmakelijk verbonden met het inregelen van de noodzakelijke maatregelen om het optimum te vinden tussen het realiseren van windenergie en het behoud van de vogelstand.

Op basis van de algehele resultaten van de monitoring en het UvA model dient een totaalplan voor de stilstand voorziening te worden gepresenteerd dat na goedkeuring door het bevoegde gezag dient te worden geëffectueerd voor de rest van de tijd dat de windturbines operationeel zijn. Dit plan dient uiterlijk voor de voorjaartrek 2022 gereed te zijn.

Andere bevredigende oplossing

Rijk en provincies zorgen voor het ruimtelijk mogelijk maken van de doorgroei van windenergie op land tot minimaal 6.000 Megawatt in 2020. Andere locaties zijn onderzocht in het Milieu Effect Rapport (MER) en de locatie is op basis van onder meer een plan MER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen. Het project is dan ook locatiegebonden.

De keuze van de locatie is onder andere gebaseerd op veldonderzoek naar concentraties van vogelsoorten en vleermuizen en de afstand die wordt gehouden tot belangrijke gebieden, zoals Natura 2000-gebieden. Op de locatie bevinden zich geen voortplantings- of rustplaatsen van vleermuizen of jaarrond beschermde nesten van vogels. Uit het MER blijkt dat de verschillende onderzochte alternatieven met betrekking tot de positie van de windturbines weinig onderscheidend zijn voor wat betreft natuur.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Het gekozen voorkeursalternatief (VKA) is gebleken het alternatief te zijn waarbij het minste slachtoffers te verwachten zijn. Door de gekozen inrichting, werkwijze en de planning (buiten de kwetsbare periode) wordt schade aan de aalscholver, blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop, zwarte roodstaart, gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Belang

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van de belangen 'de bescherming van flora en fauna' en 'volksgezondheid of de openbare veiligheid' zoals genoemd in artikel 3.3, lid 4, sub b van de Wet natuurbescherming; alsmede op grond van de belangen 'de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats', 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' en 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' zoals genoemd in de artikelen 3.8, lid 5, sub b en 3.10, lid 2 van de Wet natuurbescherming.

Het belang 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' wordt niet genoemd in artikel 3.3, lid 4 sub b of artikel 3.8 lid 5 sub b van de Wet natuurbescherming en kan derhalve niet aan dit besluit ten grondslag liggen.

Flora en fauna

Klimaatverandering heeft een grote invloed op flora en fauna doordat directe veranderingen optreden in de leefomgeving van flora en fauna. Er treedt een verandering in de klimatologische omstandigheden op, maar ook in de voedselketen. Voor koudeminnende soorten worden de leefomstandigheden in Nederland ongunstiger, waardoor ze in aantal achteruitgaan. Voor warmteminnende soorten wordt Nederland daarentegen gunstiger. Verwachte effecten en waargenomen ontwikkelingen betreffen niet alleen een verschuiving in de aanwezigheid van soorten, maar ook verlies aan biodiversiteit onder soorten

ONTWERP BESLUIT

die zich niet tijdig kunnen aanpassen aan de verandering in de leefomgeving, de optredende extremen of de verandering in het ecosysteem.

Volksgezondheid

Klimaatverandering is van invloed op de volksgezondheid. Deze invloed is overwegend negatief, met uitzondering van een afname van wintersterfte. Deze negatieve invloed is het gevolg van frequenter optreden van weersextremen, de toename van het risico op overstroming en de toename van vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën ten gevolge van verandering van het regionale klimaat. Een toename en vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën en hiermee verbonden infecties en ziekte- en sterftegevallen ten gevolge van de gewijzigde regionale klimatologische omstandigheden treedt naar verwachting op. De effecten hiervan vormen een bedreiging voor de volksgezondheid.

Openbare veiligheid

Klimaatverandering beïnvloedt het watersysteem. Dit leidt tot diverse bedreigingen voor de openbare veiligheid. De potentiële gevolgen zijn van invloed op veiligheid tegen overstromen, zoetwatervoorziening en de elektriciteitsvoorziening. Ten gevolge van klimaatverandering is sprake van zeespiegelstijging. Enerzijds door een opwarming van de gemiddelde temperatuur van de oceanen en anderzijds door het afsmelten van grote ijsmassa's. Aangezien bijna 60% van Nederland gevoelig is voor overstromingen vanuit zee of rivieren, leidt klimaatverandering tot een verhoogd risico op overstroming.

Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten

Beide bovenstaande belangen zijn tevens dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten. Gelet op voorgaande ben ik van oordeel dat de belangen 'de bescherming van flora en fauna', 'volksgezondheid of de openbare veiligheid', de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats' en 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' voldoende zijn om de negatieve effecten op de soorten, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, te rechtvaardigen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

**Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933**

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bureau Waardenburg Ecologie & Landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

NOTITIE

Windunie Development

Postbus 4098
3502 HB Utrecht

■ DATUM: 9 januari 2018
● NS KENMERK: 17-0410/17.09507/JonKI
UW KENMERK: Email (dd. 8 juni 2017)
AUTEUR:
PROJECTLEIDER:
STATUS: definitief
CONTROLE:

Ecologisch inhoudelijke beschouwing ontwerpbesluit Wnb-ontheffing Windpark Zeewolde

Aanleiding

Vanaf 1 december 2017 is het ontwerpbesluit met betrekking tot de ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb) voor Windpark Zeewolde ter inzage gelegd (besluit zonder datum; kenmerk FF/75C/2016/0616.toek.js). De initiatiefnemer van Windpark Zeewolde zal een zienswijze op dit besluit indienen. Ten behoeve van deze zienswijze bevat deze notitie een puntsgewijze nadere ecologische beschouwing van het ontwerpbesluit.

1. Windparken in de Eemshaven versus Windpark Zeewolde

In het ontwerpbesluit is in voorschrift j. een verplichting opgenomen tot aanvullend veldonderzoek bij de bestaande windturbines in het plangebied van Windpark Zeewolde ten behoeve van 1) het opstellen van een saneringsplan voor de bestaande windturbines rekening houdend met locatie-specifieke aanvaringsrisico's voor vogels, en 2) het vaststellen van een totaalplan voor een stilstandsvoorziening voor (trek)vogels. Uit bijlage 1 bij het ontwerpbesluit ('Overwegingen Wet natuurbescherming') blijkt dat een groot deel van de in voorschrift j. opgelegde maatregelen gebaseerd zijn op het rapport van Krijgsveld *et al.* (2016) getiteld: 'Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties'. In ecologisch opzicht is de situatie in de Eemshaven echter uniek, waardoor de conclusies en aanbevelingen uit voornoemd rapport niet of althans niet zonder meer overgenomen kunnen worden voor windparken buiten de Eemshaven. Wij achten het dan ook niet mogelijk de studie naar de situatie in de Eemshaven te gebruiken ter onderbouwing van de ontheffing voor Windpark Zeewolde.

1.1 Sterk gestuwde trek versus trek over een breed front

Het belangrijkste verschil tussen de (omgeving van de) Eemshaven en het plangebied van Windpark Zeewolde is het al dan niet optreden van gestuwde trek en de daaraan gerelateerde lokale intensiteit van de trek. Zoals ook beschreven in het 'Achtergrond-rapport Natuur voor het MER Windpark Zeewolde' (Verbeek *et al.* 2016a), speelt de trek over het plangebied van Windpark Zeewolde zich in een breed front af. Dit betekent dat in het plangebied geen sprake is van een (lokale) verdichting van de trekstroom (ook wel gestuwde trek genoemd) en ook niet van de daarmee samengaande verhoging van de trekintensiteit (aantal vogels dat over het plangebied vliegt). Het aanvaringsrisico voor vogels op seizoenstrek is daardoor op alle locaties in het plangebied gelijk en relatief, althans in ieder geval vergeleken met de Eemshaven, laag. We verwijzen ook naar de 'Knelpuntanalyse natuur Windplan Flevoland' Prinsen *et al.* (2013), die is uitgevoerd ten behoeve van het Regioplan Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. In §2.3.2 hebben Prinsen *et al.* (2013) een gedetailleerde beschrijving van de vogeltrek over Zuidelijk en Oostelijk Flevoland opgenomen. Hierin staat dat in Flevoland langs de dijken (buiten het plangebied van Windpark Zeewolde), afhankelijk van de windrichting, verdichting van de trek op kan treden. Dit effect is het sterkst langs de dijk met Markermeer/IJsselmeer en minder langs de Randmeren. Boven de open polders (waaronder het plangebied van Windpark Zeewolde) verloopt de trek in een breed front en treedt geen verdichting van de trekstroom op (m.a.w. geen stuwning).

In de Eemshaven is echter sprake van een totaal andere situatie, zoals ook is beschreven door Krijgsveld *et al.* (2016) (zie vooral bijlage 1 bij dit rapport). In de Eemshaven treedt onder bepaalde omstandigheden (die zich niet voordoen in het plangebied van Windpark Zeewolde) sterke stuwning op, oftewel een sterke verdichting van de trekstroom. Waar in Flevoland alleen de vogels overvliegen die over het midden van Nederland trekken, komen in de Eemshaven (met name in het voorjaar) veel grotere aantallen vogels samen. Omdat de vogels liever geen groot waterlichaam oversteken blijven ze de kustlijn volgen tot ze geen andere keus meer hebben. Dat laatste treedt op in de Eemshaven. Deze locatie fungeert daardoor als een soort flessenhals waar een groot deel van de vogels die over Nederland trekken 'doorheen' vliegen. Dit leidt tot een aanzienlijke lokale verhoging van de trekintensiteit, een intensiteit die in de open polder in Flevoland niet gehaald wordt. Omdat in de Eemshaven sprake is van een uitzonderlijke situatie m.b.t. seizoenstrek, waardoor grote aantallen aanvaringsslachtoffers onder vogels op seizoenstrek worden voorzien, wordt daar onderzocht hoe de sterfte van trekvogels bij de daar geplande windturbines gereduceerd kan worden door het toepassen van een stilstandsvoorziening. Aangezien in het plangebied van Windpark Zeewolde geen sprake is van gestuwde trek en daardoor ook niet van een verhoogde trekintensiteit of een verhoogd aanvaringsrisico voor trekvogels, is er in algemene zin geen aanleiding om een stilstandsvoorziening specifiek voor trekvogels bij Windpark Zeewolde voor te schrijven en kan een dergelijke voorziening in ieder geval niet worden onderbouwd aan de hand van het onderzoek gedaan in de Eemshaven.

1.2 Intensiteit van vliegbewegingen van lokale vogels

Naast het verschil in trekpatronen en trekintensiteit is er ook sprake van een verschil in het belang van het gebied voor lokale vogels. De Eemshaven grenst aan de vogelrijke Waddenzee en sommige van de windturbines in (de omgeving van) de Eemshaven

bevinden zich binnen enkele tientallen meters van belangrijke hoogwatervluchtplaatsen voor vogels in de Waddenzee, waar vele duizenden vogels kunnen verblijven en waar daardoor ook relatief veel vliegbewegingen van lokale vogels plaatsvinden. Ook staan er windturbines op zeer korte afstand van broedkolonies van sterns en/of meeuwen. De aanwezigheid van deze specifieke locaties binnen de Eemshaven waar veel vliegbewegingen van lokale vogels optreden, is één van de verklaringen voor de grote verschillen tussen windturbines binnen het bestaande windpark in de Eemshaven in het aantal aanvaringsslachtoffers (Krijgsveld *et al.* 2016; Klop & Brenninkmeijer 2014). Een andere belangrijke verklaring hiervoor zijn de lokale verschillen in trekintensiteit. Direct langs de dijken is de trekintensiteit hoger dan verder in het binnenland, waardoor het aanvaringsrisico voor vogels op seizoenstrek bij de windturbines die dicht langs het water staan hoger is dan bij de windturbines die verder landinwaarts staan. Het samenspel van de intensiteit van vliegbewegingen van lokale vogels en lokale patronen in trekintensiteit, leidt ertoe dat er in de Eemshaven in de bestaande situatie sprake is van een groot verschil tussen windturbines in aantallen aanvaringsslachtoffers (Klop & Brenninkmeijer 2014, Krijgsveld *et al.* 2016). Dat dit in de Eemshaven het geval is, wil echter niet zeggen dat dit in Windpark Zeewolde ook zo is. In Windpark Zeewolde is binnen het windpark geen sprake van verschillen in trekintensiteit. Ook is er binnen het plangebied geen sprake van grote ruimtelijke verschillen in de intensiteit van vliegbewegingen van lokale vogels. In feite is daardoor in Windpark Zeewolde alleen sprake van windturbines met een beperkt aantal aanvaringsslachtoffers (ca. 10 per windturbine per jaar; Verbeek *et al.* 2016b, Verbeek *et al.* 2017). De 'uitschieters' die in Windpark Eemshaven zijn vastgesteld, oftewel windturbines met een sterk verhoogd aanvaringsrisico voor vogels, komen in Windpark Zeewolde niet voor. Dit betekent dat voor Windpark Zeewolde zowel in de huidige situatie als in de nieuwe situatie geen sprake is van grote ruimtelijke verschillen tussen windturbines in het aantal aanvaringsslachtoffers. Het opstellen van een saneringsplan op basis van het aantal vogelslachtoffers per turbine is daardoor voor de specifieke situatie van Windpark Zeewolde vanuit ecologisch perspectief niet zinvol en is in ieder geval niet te onderbouwen met het onderzoek verricht in de Eemshaven.

1.3 'Stilstandsrapport' (Krijgsveld *et al.* 2016) toegespitst op situatie Eemshaven

In het ontwerpbesluit speelt het 'stilstandsrapport', dat door Bureau Waardenburg in samenwerking met Altenburg & Wymenga is opgesteld, een zeer grote rol (Krijgsveld *et al.* 2016). Dit rapport is echter specifiek opgesteld voor de situatie in de Eemshaven. Het verloop van de seizoenstrek in de Eemshaven is op nationale schaal uitzonderlijk (zie ook punt 1.1). Dit betekent dat de toepasbaarheid van de conclusies en aanbevelingen uit dit rapport niet of althans in ieder geval niet zonder meer overgenomen kunnen worden voor gebieden buiten de Eemshaven. Daarnaast zijn de berekeningen van de potentiële effectiviteit van een stilstandsvoorziening in de Eemshaven niet gebaseerd op empirische gegevens, maar op theoretische berekeningen die voor een belangrijk deel gestoeld zijn op vrij grove aannames over o.a. de relatie tussen de trekintensiteit op rotorhoogte en de trekintensiteit op grotere hoogte en de relatie tussen een hoge trekintensiteit en het aantal aanvaringsslachtoffers. Bij gebrek aan empirische gegevens waarmee de aannames meer verfijnd kunnen worden, betreffen de berekeningen van Krijgsveld *et al.* (2016) voor enkel de situatie in de Eemshaven op dit moment de best mogelijke inschatting van de effectiviteit van een stilstandsvoorziening voor trekvogels. Het is echter

niet juist om op basis van de conclusies uit dit rapport, voor windparken buiten de Eemshaven te stellen dat met 25 nachten stilstand een reductie van 75% van het aantal aanvaringslachtoffers behaald kan worden. Daarmee wordt geen recht gedaan aan de locatie-specifieke omstandigheden die van grote invloed zijn op het lokale aanvaringsrisico van verschillende soort(groep)en.

Het feit dat in het ontwerpbesluit geen rekening is gehouden met de lokale situatie en sterk is gefocust op de situatie in de Eemshaven blijkt ook uit de reductie in aantallen slachtoffers onder zangvogels die volgens het ontwerpbesluit in Windpark Zeewolde behaald zou kunnen worden met 25 nachten stilstand. Op bladzijde 15 van het ontwerpbesluit staat:

'Voor de toekomstig geplande 91 windturbines in Windpark Zeewolde komt stilstand op 25 nachten neer op een reductie in sterfte van bijna 2717 zangvogels, op en een totaal van circa 3622 slachtoffers onder zangvogels'.

Deze berekening is echter niet te volgen aangezien uit de ecologische effectbeoordeling blijkt dat in Windpark Zeewolde per windturbine jaarlijks ca. 10 aanvaringslachtoffers worden voorzien (Verbeek *et al* 2017). Voor 91 windturbines betekent dit dus een totaal van 910 aanvaringslachtoffers onder vogels per jaar, waarmee een berekende reductie van 2717 slachtoffers onder zangvogels niet juist kan zijn. Kortom, door toepassing van het onderzoek naar de situatie in de Eemshaven op een locatie die daarmee niet te vergelijken is, worden aannames gedaan die vanuit ecologisch perspectief niet houdbaar zijn.

2. Trekvoorspellingsmodel – Universiteit van Amsterdam

In voorschrift j. in het ontwerpbesluit is aangegeven dat gebruik gemaakt moet worden van het trekvoorspellingsmodel dat wordt ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam (UvA) om de stilstandsvoorziening in Windpark Zeewolde zo efficiënt mogelijk te maken. In het voorschrift staat ook dat bij een representatieve selectie van bestaande windturbines in het plangebied van Windpark Zeewolde slachtofferonderzoek plaats dient te vinden en dat die informatie mede dient voor de ontwikkeling van het hiervoor genoemde trekvoorspellingsmodel. Het nut van een dergelijk onderzoek ten behoeve van het trekvoorspellingsmodel en de toepassing van dit model voor Windpark Zeewolde is echter niet zo vanzelfsprekend als het bevoegd gezag doet voorkomen:

- Het voornoemde trekvoorspellingsmodel wordt specifiek voor de 'offshore' situatie ontwikkeld. Voor de ontwikkeling van het model zal daarom uitsluitend gebruik gemaakt worden van gegevens die (in windparken) op zee worden verzameld. Er zijn op dit moment nog geen concrete plannen om het model ook geschikt te maken voor gebruik op land.
- De ontwikkeling van het trekvoorspellingsmodel maakt onderdeel uit van een promotieonderzoek. Een promotieonderzoek duurt in ieder geval altijd enkele jaren en dit onderzoek is pas net gestart. Dit betekent dat waarschijnlijk op zijn vroegst (als alles meezit) over 2 à 3 jaar een eerste versie van het model beschikbaar is die specifiek toegespitst is op de offshore situatie. Als dan besloten wordt om het model ook toepasbaar te maken voor windparken op land zal vervolgens nog een extra ontwikkelproces doorlopen moeten worden. Het is daarom onwaarschijnlijk dat het tijdsplan zoals genoemd in voorschrift j. voor gebruik van het model voor Windpark Zeewolde gehaald kan worden.

- Het trekvoorspellingsmodel zal ontwikkeld worden aan de hand van data van de trekintensiteit van vogels op rotorhoogte, verzameld met radars in verschillende offshore windparken. Deze radars moeten nog geplaatst worden, waarvoor nog geen duidelijk tijdspad is, en daarna kan de informatie verzameld worden. Tot die tijd zal gewerkt worden met data verzameld met reeds bestaande radars op zee. Naast informatie over trekintensiteiten op rotorhoogte is voor de ontwikkeling van het trekvoorspellingsmodel ook informatie nodig over de omstandigheden waarbij sprake is van een hoge trekintensiteit op rotorhoogte. Denk hierbij aan weersomstandigheden, tijd van het jaar, tijd van de dag *etc.* Voor de ontwikkeling van het trekvoorspellingsmodel voor de offshore situatie zal de UvA geen gebruik maken van data met betrekking tot aanvaringsslachtoffers in bestaande windparken op land. Oftewel, bij het creëren van het trekvoorspellingsmodel wordt geen data betrokken over windparken op land. Als er in de toekomst een nieuw, apart trekvoorspellingsmodel wordt ontwikkeld voor windparken op land, wordt informatie over aantallen aanvaringsslachtoffers in bestaande windparken op land relevant om het model te kalibreren en er niet alleen een trekvoorspellingsmodel van te kunnen maken, maar tevens een model waarmee aantallen aanvaringsslachtoffers op basis van de trekintensiteit kunnen worden voorspeld. Van de ontwikkeling van een dergelijk model is echter geen sprake. Het verzamelen van informatie over aanvaringsslachtoffers bij de bestaande windturbines in het plangebied van Windpark Zeewolde is daardoor in deze context niet relevant.

3. Nut en noodzaak veldonderzoek bij de bestaande windturbines

In voorschrift j. van het ontwerpbesluit is de verplichting opgenomen tot aanvullend veldonderzoek bij de bestaande windturbines in het plangebied van Windpark Zeewolde. In voorschrift j1. staat dat met behulp van een radar in het plangebied of met behulp van de gegevens van de Koninklijke Luchtmacht over het jaar 2016, gegevens verzameld moeten worden van de (trek)vogelsoorten die nog niet zijn opgenomen in het onderzoeksrapport van Gyimesi *et al.* (2016). Deze informatie moet inzichtelijk maken op welke locaties in het plangebied de meeste aanvaringsslachtoffers van vogels vallen, zodat de windturbines op die locaties het eerste gesaneerd kunnen worden. Zoals echter onder punt 1.2 al is beschreven, is in het plangebied van Windpark Zeewolde geen sprake van een duidelijk verschil tussen windturbines in het jaarlijks aantal aanvaringsslachtoffers onder trekvogels. De trek speelt zich in een breed front over het gehele plangebied af, waardoor het aanvaringsrisico bij alle windturbines ongeveer even groot is. De huidige kennis van de sterfte van trekvogels bij windturbines is te beperkt om subtiele lokale verschillen tussen windturbines te kunnen voorspellen, hetgeen ook niet met nader onderzoek alsnog in te vullen is. Met een radar kan voorts geen soort-specifieke informatie worden verzameld, maar wordt alleen informatie over de trekintensiteit (op verschillende hoogtes) van alle soorten samen verzameld. De gegevens van de Koninklijke Luchtmacht hebben enkel betrekking op hogere luchtlagen, boven rotorhoogte, en betreffen een zeer grote schaal. Subtiele lokale verschillen in trekintensiteit binnen het plangebied van Windpark Zeewolde kunnen daarmee niet blootgelegd worden en zeker niet op soortniveau. Met een lokale radar kan informatie verzameld worden over de trekintensiteit op rotorhoogte. Ook hiervoor geldt echter dat

het niet mogelijk is om de gegevens op soortniveau te specificeren. Ook deze gegevens zijn echter niet gedetailleerd genoeg om voor individuele windturbines uitspraken te kunnen doen over het aantal aanvaringsslachtoffers dat daar valt. Hetgeen hier wordt voorgeschreven is dan ook op geen enkele wijze effectief en kan niet bijdrage aan hetgeen met deze voorschriften wordt beoogd, namelijk soort-specifieke slachtofferaantallen per windturbine.

In voorschrift j2. Is de verplichting opgenomen om slachtofferonderzoek uit te voeren bij een representatieve selectie van de bestaande windturbines in het plangebied van Windpark Zeewolde. Zoals hiervoor onder punt 2 al beschreven hebben deze gegevens, in tegenstelling tot hetgeen in voorschrift j wordt gesteld, geen waarde voor de ontwikkeling van het trekvoorspellingsmodel door de UvA. Met het oog op het doel waarvoor het bevoegd gezag het slachtofferonderzoek heeft opgelegd, namelijk de ontwikkeling van een stilstandsplan voor Windpark Zeewolde, zou het beter zijn om slachtofferonderzoek te doen onder de nieuwe windturbines. De bestaande windturbines worden tenslotte verwijderd en de nieuwe windturbines zullen nog vele jaren in gebruik zijn. Om een stilstandsvoorziening op de nieuwe windturbines zo efficiënt mogelijk in te richten is slachtofferonderzoek onder de windturbines waar deze stilstandsvoorziening op gebruikt zou gaan worden daarom te prefereren boven slachtofferonderzoek onder de bestaande windturbines. Hiermee wordt ook relevante kennis van aanvaringsslachtoffers bij grote moderne windturbines verzameld en niet enkel bij kleinere typen windturbines die heden ten dage niet meer gerealiseerd worden.

4. Effect van grotere windturbines

In het ontwerpbesluit wordt zowel ten aanzien van aanvaringsslachtoffers van vogels als ten aanzien van aanvaringsslachtoffers van vleermuizen gesteld dat in de effectbeoordeling geen rekening is gehouden met het feit dat de nieuwe windturbines groter worden dan de bestaande windturbines. Dit is echter niet correct, voor beide soortgroepen is daar bij de bepaling van de sterfte in het nieuwe windpark wel degelijk rekening mee gehouden. Voor vogels staat in Verbeek *et al.* (2017) o.a. het volgende:

'De precieze afmetingen van de huidige windturbines variëren, maar alle bestaande windturbines zijn kleiner dan de nieuwe windturbines die voor Windpark Zeewolde zijn voorzien. De rotordiameter van de bestaande windturbines bedraagt gemiddeld ca. 50 à 60 meter. De rotordiameter van de toekomstige windturbines ligt gemiddeld op ruim 110 meter. Kleinere rotoren beslaan een kleiner oppervlak, waardoor de kans dat vogels door de rotor van een windturbine vliegen ook iets kleiner is, simpelweg omdat de vogels meer ruimte hebben om langs de rotoren te vliegen. Tegelijk is bij een kleinere rotordiameter in het algemeen sprake van een hoger toerental, wat de kans op een aanvaring voor vogels die door de rotor vliegen vergroot. De ruimte tussen kleinere windturbines is kleiner, waardoor vogels minder makkelijk tussen de turbines door kunnen vliegen en zodoende een passage van het rotorvlak minder makkelijk kunnen vermijden. Bij de huidige kleinere windturbines is de ruimte voor vogels om onder de rotoren door te vliegen ook iets kleiner dan bij de geplande, hogere windturbines. Dit betekent dat het aanvaringsrisico voor lokale vogels die op lage hoogte door het plangebied vliegen

bij de huidige windturbines groter is dan bij de geplande windturbines. Daarentegen is de maximale tiphoogte van de huidige windturbines lager dan die van de geplande windturbines, waardoor het aanvaringsrisico voor vogels op seizoenstrek, die over het algemeen in de hogere luchtlagen vliegen, in het bestaande windpark kleiner is dan in het geplande windpark.

Voor de geplande windturbines in Windpark Zeewolde is op basis van de afmetingen van de geplande windturbines, de configuratie van het windpark en de verspreiding en aanwezigheid van vogels in het plangebied, uitgegaan van maximaal 10 slachtoffers per windturbine per jaar (Verbeek et al. 2016a). Op basis van de hiervoor beschreven kenmerken van het bestaande windpark wordt ook voor de bestaande windturbines uitgegaan van maximaal 10 slachtoffers per turbine per jaar. Het rotoroppervlak van de bestaande windturbines is weliswaar kleiner dan dat van de geplande windturbines, wat leidt tot een lager aanvaringsrisico, maar de afstand tussen windturbines is ook kleiner en het aanvaringsrisico voor lokale vogels iets groter (door de lagere tiplaagte), wat netto zal leiden tot een vergelijkbaar aantal slachtoffers per windturbine per jaar.'

De aanname in het ontwerpbesluit dat een hogere windturbine met een groter rotoroppervlak waarschijnlijk zal leiden tot een groter aantal slachtoffers per windturbine per jaar wordt niet ondersteund door empirische data. Omdat grotere windturbines ook (veel) verder uit elkaar staan en de ruimte onder de rotoren vaak ook groter is dan bij kleinere windturbines hebben vogels meer ruimte om de windturbines te ontwijken. Grotere windturbines draaien over het algemeen ook langzamer dan kleinere windturbines, waardoor de kans om veilig door de rotor te vliegen bij een grotere windturbine groter is dan bij een kleinere windturbine. Er is ook geen wetenschappelijk onderzoek beschikbaar op basis waarvan toch de aanname kan worden gedaan dat bij grotere windturbines zonder meer een groter aantal slachtoffers per windturbine vallen. Het is daardoor niet evident dat in een windpark met grotere windturbines meer vogelslachtoffers per windturbine per jaar vallen dan in een windpark met kleinere windturbines en in ieder geval bevat het ontwerpbesluit hiertoe geen dragende ecologische onderbouwing.

Ook voor vleermuizen is rekening gehouden met de omvang van de windturbines. In Verbeek et al. (2016b) is hier als volgt uitvoerig op ingegaan:

'Voor de berekening van het aantal aanvaringslachtoffers voor de toekomstige windturbines is gebruik gemaakt van het aantal berekende slachtoffers van de drie onderzochte (bestaande) windturbines (paragraaf 6.1). De dimensies (ashoogte, rotordiameter) van de toekomstige turbines zullen echter groter zijn dan de huidige turbines. Er is geen reden om aan te nemen dat het aantal slachtoffers zal toe- of afnemen bij opschaling van windturbines. Tekstkader 1 (hieronder) gaat hier uitgebreid op in. Daarnaast is vermoedelijk nog een belangrijk verschil tussen de bestaande en toekomstige windturbines die gevolgen heeft op de kans op aanvaringslachtoffers:

Aanvaringslachtoffers bij vleermuizen komen vooral voor bij zeer lage windsnelheden van 3,5 tot 5 m/s (Korner-Nievergelt et al. 2013). Bij lagere windsnelheden draaien de rotorbladen te langzaam om slachtoffers te veroorzaken en bij hoge windsnelheden komen vleermuizen niet veel voor in het rotorbereik. Bij zeer windstil weer (2 tot 3 m/s) staan de moderne windturbines van het aangrenzende windpark Zuidlob nagenoeg stil terwijl de oude windturbines in het plangebied op dat moment volop draaien (eigen waarneming) en dus slachtoffers kunnen veroorzaken. Moderne (grotere) windturbines hebben ongeveer dezelfde startwindsnelheid (laagste windsnelheid waarbij windturbine elektriciteit kan opwekken). Het verschil wordt waarschijnlijk voornamelijk veroorzaakt doordat de Neg micons in het plangebied ook in vrijloop snel draaien. Ook wanneer de windsnelheid net beneden de startwindsnelheid ligt (en er dus geen elektriciteit wordt opgewekt) draaien de rotorbladen met een flinke snelheid. Het verschil tussen de oude en moderne windturbines gedurende deze fase zorgt voor een lager risico op aanvaringslachtoffers voor de moderne windturbines. Door voor de nieuwe windturbines uit te gaan van hetzelfde aantal slachtoffers per turbine als voor de bestaande windturbines is daarom naar verwachting eerder sprake van een lichte overschatting dan een onderschatting van het aantal slachtoffers.'

Kader 1. Masthoogte, rotor diameter en vleermuisslachtoffers

Het effect van het opschalen van windturbines op het aantal vleermuisslachtoffers is niet eenduidig. Gemeten op dezelfde locatie is de activiteit van vleermuizen op grondhoogte vele malen hoger dan op gondelhoogte (Brinkmann et al. 2011; Limpens et al. 2013). Ook wanneer uitsluitend de gegevens van activiteitsmetingen vanaf gondelhoogte gebruikt worden dan neemt de activiteit significant af met toenemende hoogte (Brinkmann et al. 2011). De activiteit op gondelhoogte hangt samen met het aantal slachtoffers (Brinkmann et al. 2011). Wanneer de rotordiameter constant is, kan daarom aangenomen worden dat ook het aantal slachtoffers afneemt met toenemende ashoogte. De risicosoorten komen echter nog altijd (in geringe mate) voor op grotere hoogte (>100 m). Hier staat tegenover dat grotere turbines een groter oppervlak hebben dat door de rotorbladen wordt bestreken. Dit oppervlak neemt bij opschaling niet recht evenredig toe met de ashoogte maar zelfs tot de tweede macht. Met toenemende rotordiameter is dus een toename van het aantal slachtoffers te verwachten. In de regel neemt de rotordiameter altijd toe met toenemende ashoogte waardoor de twee parameters niet onafhankelijk van elkaar beoordeeld kunnen worden. Deze twee genoemde effecten werken in tegengestelde richting waardoor het effect van opschaling niet eenduidig is. Precies om deze reden wordt een verband tussen vleermuisslachtoffers aan de ene kant en rotordiameter, minimale tiphoogte en ashoogte aan de andere kant door sommigen onderzoekers wel en door andere onderzoekers niet gevonden (Barclay et al. 2007; Rydell et al. 2010; Seiche et al. 2008).

Ook voor vleermuizen is het, in tegenstelling tot hetgeen in het ontwerpbesluit is gesteld, niet aannemelijk dat bij een grotere windturbine meer vleermuisslachtoffers per jaar vallen dan bij een kleinere windturbine. In ieder geval geldt ook hier dat in de motivering van het ontwerpbesluit geen ecologische onderbouwing is gegeven van deze blote aanname dan wel anderszins een inhoudelijke weerlegging is gegeven van de bij de aanvraag aangehaalde onderzoeken.

In het ontwerpbesluit is tevens aangegeven dat in de slachtofferberekeningen is uitgegaan van een *worst case* situatie, betreffende de laagst mogelijke as met de grootst mogelijke rotor. Gesuggereerd wordt dat mogelijk sprake is van een 'andere bevredigende oplossing' voor het windpark, door de afmetingen van de windturbines zo optimaal mogelijk te kiezen (m.a.w. zo te kiezen dat de sterfte van vleermuizen en vogels zo klein mogelijk is). Bij de bepaling van de sterfte van vogels en vleermuizen in het kader van de Wnb-ontheffingsaanvraag is echter niet uitgegaan van voornoemd *worst case* scenario (dat is alleen toegepast in de slachtofferberekeningen voor enkele lokale vogelsoorten uit nabijgelegen Natura 2000-gebieden). Zoals ook uit voorgaande tekst blijkt is het op basis van de huidige ter beschikking staande kennis niet mogelijk om voor trekvogels en vleermuizen te voorspellen in hoeverre een kleine verandering van ashoogte of rotordiameter leidt tot meer of minder slachtoffers. Voor vogels wordt de sterfte daarom ook altijd alleen in ordegrootte (klassen) weergegeven. Veranderingen in ashoogte of rotordiameter zullen voor geen enkele soort leiden tot sterfte in een andere ordegrootte dan aangegeven in de natuuronderzoeken (o.a. Verbeek *et al.* 2016b).

5. Geen rekening gehouden met saldering

In het ontwerpbesluit wordt niet tot nauwelijks aandacht besteed aan het feit dat in het plangebied van Windpark Zeewolde de 221 bestaande windturbines verwijderd zullen worden, waardoor in de uiteindelijke nieuwe situatie aanzienlijk minder windturbines in het plangebied aanwezig zullen zijn dan in de huidige situatie het geval is. Meer concreet blijven er 91 windturbines over. Aangezien de nieuwe windturbines niet op locaties worden gerealiseerd waar het aanvaringsrisico voor vogels en/of vleermuizen hoger is dan op de locaties waar in de huidige situatie reeds windturbines aanwezig zijn en omdat het aanvaringsrisico bij grotere windturbines voor beide soortgroepen niet aantoonbaar groter is dan bij kleinere windturbines (zie ook punt 4), zal voor alle soorten (zowel vogels als vleermuizen) de totale sterfte in de nieuwe situatie veel kleiner zijn dan in de huidige situatie het geval is (Verbeek *et al.* 2017; Verbeek *et al.* 2016b). Dit betekent dat het effect van de exploitatie van windenergie in het plangebied op de betrokken populaties van vogels en vleermuizen als gevolg van de realisatie van Windpark Zeewolde veel kleiner zal worden. Door het ontbreken van additionele sterfte is uitgesloten dat er in de nieuwe situatie sprake zal zijn van negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken populaties van vogels en vleermuizen. Daarom zijn voor de nieuwe situatie, zowel voor vogels als voor vleermuizen, geen aanvullende maatregelen voorzien of noodzakelijk om de sterfte in Windpark Zeewolde nog verder te verlagen. Alleen gedurende de herstructureringsperiode is de sterfte mogelijk tijdelijk groter dan in de huidige situatie het geval is. Omdat voor vleermuizen de (additionele) sterfte in de herstructureringsperiode mogelijk hoger is dan de 1%-mortaliteitsnormen van de betrokken lokale populaties van de vijf vleermuissoorten die als slachtoffer worden voorzien, is voor vleermuizen voor de herstructureringsperiode een stilstandsvoorziening op de nieuwe windturbines voorgesteld. Omdat voor alle vogelsoorten de sterfte, ook in de herstructureringsperiode, (ruim) onder de 1%-mortaliteitsnorm van de betrokken populaties blijft zijn voor deze soorten ook zonder verdere mitigatie negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken populaties op voorhand met zekerheid uitgesloten.

6. Stilstandsvoorziening voor vleermuizen alleen tijdens herstructureringsperiode noodzakelijk.

Zoals hiervoor (punt 4) reeds onderbouwd is er geen reden om aan te nemen dat bij de grotere, nieuwe windturbines meer vleermuizen slachtoffer worden van een aanvaring dan bij de huidige kleinere windturbines (per windturbine). Daarnaast is in de stukken bij de ontheffingsaanvraag reeds aangetoond dat in totaal in de nieuwe situatie jaarlijks (veel) minder vleermuizen slachtoffer zullen worden van een aanvaring dan in de huidige situatie het geval is (Verbeek *et al.* 2016b). Dit betekent dat door de realisatie van het nieuwe windpark het negatieve effect op de betrokken populaties van vleermuizen kleiner wordt, waardoor een effect op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken populaties met zekerheid uitgesloten kan worden. Alleen gedurende de herstructureringsperiode is de sterfte mogelijk tijdelijk groter dan in de huidige situatie het geval is. Daarom is voorgesteld om in deze periode een stilstandsvoorziening voor vleermuizen in te stellen op de nieuwe windturbines (Verbeek *et al.* 2016b).

De specificaties voor de stilstandsvoorziening voor vleermuizen, zoals opgenomen in het ontwerpbesluit, zijn afgeleid van de aanbevelingen in het 'stilstandsrapport' dat voor de Eemshaven is opgesteld (Krijgsveld *et al.* 2016). Omdat ook voor vleermuizen de situatie in de Eemshaven sterk afwijkt van de situatie in het plangebied van Windpark Zeewolde kan worden volstaan met de aanbevelingen zoals opgenomen in Verbeek *et al.* (2016b) te volgen. Deze aanbevelingen zijn tenslotte gebaseerd op metingen van vleermuisactiviteit in het plangebied van Windpark Zeewolde en houden daardoor rekening met de specifieke lokale situatie. Het rapport betreffende de Eemshaven vormt onvoldoende inhoudelijke grond om een ander voorschrift op te leggen.

Literatuur

- Gyimesi, A., R. Verbeek, M. Boonman, J.C. Kleyheeg-Hartman & C. Heunks, 2016. Natuuronderzoek windparken Zeewolde. Gebiedsgebruik en vliegbewegingen van watervogels, kiekendieven & vleermuizen. Rapport 16-046. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Klop, E. & A. Brenninkmeijer, 2014. Monitoring aanvaringssslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014. Eindrapportage vijf jaar monitoring. A&W-rapport 1975. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Faenwâlden.
- Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016. Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties. Rapport 16-100. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Prinsen, H.A.M., J.C. Hartman, J.D. Buizer, R.R. Smits & L.S.A. Anema, 2013. Knelpuntanalyse natuur Windplan Flevoland. Analyse van risico's op het gebied van natuurwetgeving en ecologie. Rapport 13-008. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Verbeek, R.G., M. Boonman, N. Van Kessel, C. Heunks & J.C. Kleyheeg-Hartman, 2016a. Windpark Zeewolde en effecten op natuur. Achtergrondrapport Natuur voor MER Windpark Zeewolde. Rapport 16-059. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Verbeek, R.G., M. Boonman, R.R. Smits & C. Heunks, 2016b. Effecten op beschermde soorten Voorkeursalternatief Windpark Zeewolde. Aanvulling op het MER voor effectbepaling en –beoordeling Flora- en faunawet en Wet natuurbescherming. Rapport 16-156. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Verbeek, R.G., J.C. Kleyheeg-Hartman & C. Heunks, 2017. Aanvulling ontheffingsaanvraag Windpark Zeewolde – synthese van aanvullende notities. Notitie d.d. 13 juli 2017 met kenmerk 17-0410/17.05165/CamHe. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Voor vragen over deze notitie kunt u contact opnemen met

Akkoord voor uitgave: Teamleider Bureau Waardenburg

Paraaf:

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

● Bureau Waardenburg bv / Windunie Development

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001: 2015. Bureau Waardenburg bv hanteert als algemene voorwaarden de DNR 2011, tenzij schriftelijk anders wordt overeengekomen.

Bureau Waardenburg

Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl